
PASTE OILE

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂȚI, LUMINA ȘI DESĂVÎRȘI

Volumul X

SFÎNTUL ISAAC SIRUL

CUVINTE DESPRE SFINTELE NEVOINȚE

TRADUCERE, INTRODUCERE ȘI NOTE
de Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE



EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE
BUCUREȘTI – 1981

SFÎNTUL ISAAC SIRUL ŞI OPERA LUI

1. *«Cuvintele ascetice»* sau *«despre nevoinţă»*, ale sfîntului Isaac Sirul, au fost foarte mult folosite în viaţa monahismului răsăritean. Dovadă sînt mulţii codici manuscrişi care le cuprind. Ele au fost traduse din limba siriacă în cea greacă de doi călugări, Avramie şi Patrichie din Mînăstirea Sfîntul Sava, de lîngă Betleem. Numărul *Cuvintelor* variază, după cum unele părţi ale lor au fost rotunjite în *Cuvinte* aparte, sau au fost încadrate în altele. În general numărul lor variază între 85 şi 99. La acestea se adaugă patru epistole. Nici ordinea lor nu e totdeauna aceeaşi. Cele mai multe ştiri în chestiunea aceasta le dă Nichifor Theotoche în *Introducerea* la ediţia sa din 1770, din Lipsca, prima ediţie tipărită a *Cuvintelor* sfîntului Isaac Sirul, în greceşte.

Textul tipărit de Nichifor Theotoche, şi retipărit la 1895, în Atena, de ieromonahul Ioachim Spetzieri, e plin de greşeli gramaticale şi sintactice. Nichifor Theotoche a constatat că textul e la fel în toţi codicii manuscrişi pe care i-a cunoscut şi de aceea consideră că această formă a lor se datoreşte traducătorilor înşişi. Aceasta face ca orice traducere a lui să fie în oarecare măsură o adevărată reconstruire, mai mult sau mai puţin corespunzătoare, a conţinutului care derivă de la autor. Tot aceasta face ca traducerea românească publicată în 1819 la Mînăstirea Neamţ, prin silinţa şi purtarea de grijă a Arhimandritului Ilarie, stareţul Mînăstirilor Neamţ şi Secu, să fie foarte greu de înţeles, fiind făcută în mod literal după textul grec atît de defectuos. Traducerea românească mai nouă, netipărită, e şi ea de multe ori destul de depărtată de conţinutul textului grecesc.

Noi ne-am silit să facem o traducere, pe de o parte, cît mai fidelă, pe de alta, în propoziţii cît mai inteligibile.

Nichifor Theotoche, întemeindu-se pe Epistola sfîntului Isaac trimisă lui Simeon şi socotind că acest Simeon e Simion Stîlpnicul cel tînăr (care a trăit între 531—596), socoteşte că Isaac a trăit în acest secol, sfîrşindu-şi viaţa înainte de anul 600.

O. Bardenhewer declară că, pe baza «cercetărilor mai noi», acest Isaac ar fi trăit către sfîrşitul sec. VII [1].

H. G. Beck merge mai departe, afirmînd că Isaac a fost în sec. VII, timp de cîteva luni, episcop nestorian al Ninivei şi că prin el a intrat mistica lui Evagrie în Bizanţ. Traducătorii lui în greceşte dau textele citate de Isaac din Evagrie sub numele sfîntului Grigorie de Nyssa. «Deşi Isaac cunoaşte şi pe Dionisie Pseudo-Areopagitul, el urmează în prima linie sistemul lui Evagrie» [2].

Socotim însă că problema identităţii lui Isaac nu e încă rezolvată, aşa cum şi baza siriacă a textului lui grec cere studii serioase înainte de a fi rezolvată. S-au mai dat şi în privinţa altor autori şi a scrierilor lor anumite sentinţe, care s-au dovedit pe urmă greşite (Macarie, Diadoh, sfîntul Maxim Mărturisitorul etc).

Identificarea autorului nostru cu un episcop nestorian al Ninivei ridică unele întrebări greu de rezolvat în cadrul acestei ipoteze. De ex. : cum a putut un adept al nestorianismului, care desparte strict în Hristos persoana dumnezeiască de cea omenească, să adopte mistica evagriană care aproape confundă dumnezeiescul cu adîncul omului ? Cum a putut apoi un evagrian să folosească atît de frecvent pe Dionisie Areopagitul, care e la antipodul lui Evagrie, prin plasarea lui Dumnezeu într-o transcendenţă atît de accentuată ? Sînt apoi în textul lui Isaac propoziţii direct opuse nestorianismului. De ex. : «Hristos a înfăptuit înnoirea firii noastre prin ipostasul Lui» (Ep. IV). Doar se ştie că nestorianismul vorbea de două ipostasuri în Hristos. Contrare nestorianismului sînt şi afirmări ca acestea ale autorului nostru : «Iar ca sfîrşit al acestora L-a dat Dumnezeu şi Domnul, pentru dragostea Lui, pe Fiul Său prin cruce spre moarte». «Şi ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea unuia născut Fiului Său» (Cuvîntul LXXXI). Se ştie că după Nestorie nu Fiul lui Dumnezeu a murit în firea Sa omenească, ci omul Iisus.

1. *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, V. Band, 1932, p. 74.

2. *Kirche und Theologische Literatur im Bysantinischen Reich*, München, 1959, p. 453.

Este apoi curios că Isaac folosește frecvent pe Dionisie Areopagitul, dar nu cunoaște pe sfîntul Maxim Mărturisitorul. Ar fi putut trece cu vederea marea operă ascetico-mistică a sfîntului Maxim, dacă ar fi trăit după el, sau ar fi fost contemporan cu el, mai precis, dacă ar fi scris după ce acesta și-a încheiat opera lui ascetico-mistică (626—634) ? La fel, autorul nostru nu pomenește pe Ioan Scărarul (579—649), a cărui operă, *Scara*, a devenit celebră în lumea călugărească îndată după apariția ei.

Isaac citează numai autori din sec. IV, V (Dionisie Areopagitul ar fi cel din urmă, cu opera socotită ca datînd de pe la sfîrșitul sec. V). Acesta e un semn că autorul nostru aparține unei epoci nu prea depărtate de sfîrșitul sec. V. Preocupările ei duhovnicești sînt însă foarte apropiate de cele din *Scara*, dar ele au la Isaac o expunere mai puțin organizată, iar pe de altă parte temele ascetice sînt mai pe larg analizate și pe lîngă ele se dă un spațiu mai extins descrierii experiențelor spirituale ale unirii cu Dumnezeu și ale «vederii» Lui. Aceasta dă impresia că Ioan Scărarul s-a folosit de opera lui Isaac Sirul, organizînd temele ei și concentrînd expunerea lor, și nu invers.

La eventuala obiecție că «nestorianul» Isaac nu se putea folosi de autori ortodocși, ca Ioan Scărarul și Maxim Mărturisitorul, chiar dacă a trăit mai tîrziu ca ei, se poate răspunde cu întrebarea : cum a putut folosi atunci pe Dionisie Areopagitul, care după opiniile acestor autori (occidentali) era apropiat de monofizism, deci la extrema opusă a nestorianismului ? Desigur, rămîne întrebarea la care greu se poate răspunde : de ce n-ar fi citat Ioan Scărarul pe Isaac, dacă acesta a trăit înaintea lui ? Poate că amîndoi au trăit și scris cam în același timp, dar dintr-o experiență care circula îndeobște printre monahii din Siria și printre cei din Sinai, între care desigur că existau anumite comunicări. Sau poate că timpul scurt scurs între ei nu dădea unuia sau altuia autoritatea de a fi citat.

Sfîntul Isaac se ocupă în mod deosebit de intens cu patru teme capitale, legate însă de o mulțime de altele subordonate acestora : a) importanța nevoințelor și a greutăților pentru desăvîrșirea omului, temă în care manifestă o înrudire cu Marcu Ascetul ; b) importanța smereniei, în a cărei descriere e poate cel mai mare maestru ; c) rolul cunoscător al «simțirii», în care este un predecesor al sfîntului Simeon Noul Teo-

log ; d) descrierea insistentă a stării de liniște, strîns legată cu cea a rugăciunii neîncetate și a dragostei.

Despre smerenie, el zice : «A vorbi despre smerenie înseamnă a vorbi despre Dumnezeu însuși». «Smerenia întrece toată zidirea». «Smerenia e o putere ce îmblînzește fiarele și anulează veninul șerpilor» (Cuv. XX). «Smerenia e haina lui Dumnezeu», spune în alt loc.

Liniștea nu e o simplă oprire a oricărei simțiri, a oricărei vieți interioare, ci în ea se pun în lucrarea cea mai intensă simțirile interioare, însă prin Duhul, mai bine zis așa de mult prin Duhul, că omul nu mai simte nici o grijă, nu mai face nici un efort pentru menținerea acestei stări. Aceste simțiri, sau mai bine zis, Duhul Sfînt, prin ele, sesizează la culme adîncurile lui Dumnezeu. «Liniștea, spune sfîntul Isaac, omoară simțirile din afară și trezește pe cele dinăuntru» (*Cuvîntul LXXXV*).

Liniștea e socotită ca un mare adînc, sau ca o mare înălțime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe «marea aspră» a nevoințelor. E socotită ca o clădire înaltă, zidită în straturi, ca un urcuș la taine tot mai înalte, la o desăvîrșire tot mai înaintată. E o mișcare de înălțare, sau de scufundare continuă în tainele dumnezeiești, nu o încremenire în golul oricărei vieți spirituale. Liniștea e o scufundare în «marea liniștii», sau în infinitatea ei, una cu infinitatea lui Dumnezeu. De aceea «sînul» ultim al acestei mări rămîne mereu ne-ajuns, mereu rîvnit. E un abis și ca atare nu are un hotar ; e de o adîncime și de o lărgime nemărginită. E «sînul» supremului înțeles neînțeles, care se cere mereu mai înțeles. E «sînul» supremei iubiri de necuprins, pe care tindem să o îmbrățișăm cu o înfocare tot mai mare, cu o sete niciodată săturată și totdeauna beată de bucuria trăirii în ea (*Epistola III*). Liniștea e o răpire a privirii în adîncurile lui Dumnezeu, niciodată deplin pătrunse, dar totdeauna simțite în infinitatea lor. De aceea, nimic nu-i atrage în afară pe cei ce au ajuns la ea, nimic nu-i tulbură. Cei ce au pătruns în zona liniștii, se află la un loc cu îngerii, uniți prin liniște și prin tăcerea uimită cu Dumnezeu, Cel ascuns în tăcerea Lui. «Domnul însuși Se află în cei ce au pătruns în liniște, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcerea grea de nesfîrșite înțelesuri, mai bine zis tăcerea ca plinătate de negrăit a tuturor înțelesurilor, deși e greșit a folosi chiar cuvîntul «toate» pentru infinitatea înțelesurilor dumnezeiești» (*Ibidem*).

La linişte se ajunge însă pe de o parte prin curăţirea de patimi, pe de altă parte, prin rugăciunea neîncetată, care, la rîndul lor, sînt indisolubil unite. Căci mai ales prin rugăciune se depărtează omul de patimi, sau uită de ele.

Despre rugăciune sfîntul Isaac zice: «Fără rugăciune nu te poţi apropia de Dumnezeu» (*Cuvîntul XIII*). Căci rugăciunea curăţă sufletul de alte gînduri şi, ea însăşi, numai curăţită de orice alt gînd se uneşte deplin cu Dumnezeu, desigur, dacă e înaripată de dragostea de Dumnezeu şi nu rămîne într-un gol neutru.

Rugăciunea, curăţind mintea şi inima, face să strălucească în lăuntrul lor Soarele dumnezeiesc, spune sfîntul Isaac, anticipînd declaraţiile isihaştilor din secolul XIV. «Eu cred — zice el — că cel neprihănit şi smerit la cuget... cînd se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfîntului Duh şi saltă de fulgerările luminii şi se bucură de vederea slavei ei şi de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini» *(Cuvîntul XLII)*.

Dar liniştea e o stare superioară chiar acestei rugăciuni curate de orice gînd şi neîncetate. Căci liniştea e starea de răpire a sufletului în vederea lui Dumnezeu, cînd încetează orice mişcare în suflet. «Iar de la rugăciunea curată şi pînă la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are nici putinţa de lucrare, nici în rugăciune, nici în mişcare, nici în plîns, nici stăpînire de sine, nici cerere, nici dorinţă, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viaţă, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este... După acest hotar are loc o răpire şi nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii şi se iveşte o vedere oarecare. Tot felul de rugăciune ce se săvîrşeşte, se săvîrşeşte prin mişcare. Dar cînd mintea intră în mişcările Duhului, nu mai este rugăciune» *(Cuvîntul XXXII)*.

Liniştea ce urmează după rugăciune e unită cu beţia dragostei de Dumnezeu. Astfel, nu numai rugăciunea, ci şi dragostea are o strînsă legătură cu liniştea. Cei ajunşi în linişte sînt răpiţi şi îmbătaţi de dulceaţa dragostei nesfîrşite ce se revarsă din El şi îi umple şi pe ei de dragostea faţă de El. Dar în dragostea de Dumnezeu se cuprinde şi dragostea de oameni şi de toate făpturile, chiar dacă nu o pot arăta prin fapte. Inima lor arde de dragostea faţă de toţi şi de toate. «Aşa ajung şi toţi sfinţii la această desăvîrşire, cînd ajung desăvîrşiţi şi se aseamănă cu Dumnezeu în izvorîrea prisositoare

a dragostei lor şi a iubirii faţă de toţi oamenii» (*Cuvîntul LXXXI*).

Despre dragostea din starea aceasta de linişte, sfîntul Isaac spune între altele: «Cel ce a aflat dragostea mănîncă pe Hristos; Îl mănîncă pe Hristos în fiecare zi şi ceas şi se face prin aceasta nemuritor». Dumnezeu nu mai lasă să moară pe cel ce-L iubeşte aşa de mult şi pe cel ce răspunde cu dragostea lui acestei iubiri ale Sale. Tot ce există există ca operă a dragostei şi e menţinut în veşnicie prin dragoste. «Fericit este cel ce mănîncă din pîinea dragostei care este Iisus» (*Cuvîntul LXXII*).

Nu cred că a spus cineva cuvinte mai adînci şi mai frumoase despre linişte şi dragoste, ca sfîntul Isaac Sirul.

În strînsă legătură cu dragostea stă cunoştinţa. Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea şi toate fericirile. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Şi după ce a gustat din pomul vieţii, a strigat zicînd: «Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» — I Cor., 2, 9 — (*Cuvîntul LXXII*). Numai cine iubeşte cunoaşte planul spiritual, interpersonal. Numai celui ce iubeşte i se deschide o persoană, i se revelează. Numai cel ce iubeşte pe Dumnezeu Îl şi cunoaşte, în măsura în care Îl iubeşte. În linişte e o supremă cunoaştere, pentru că e o supremă iubire. Această răpire în dragostea şi cunoaşterea dulceţii nesfîrşite a lui Dumnezeu, Care, fiind izvorul iubirii, este chiar prin aceasta izvorul vieţii, face să pălească toate atracţiile lucrurilor şi a plăcerilor ce le pot oferi ele, uneori în chip pătimaş. Acesta e conţinutul pozitiv al liniştii.

Desigur, cunoaşterea aceasta e totodată simţire, e gustare din viaţa, din adevărul care e Persoana lui Hristos. Orice persoană pe care o cunoşti, iubind-o, îţi comunică o anumită viaţă. Dar infinit mai mult Îşi comunică viaţa prin iubire şi prin cunoaştere Persoana lui Hristos. (Despre tema cunoaşterii la sfîntul Isaac Sirul, a se vedea studiul părintelui Arhim. Justin Popovici, *Théorie de la connaissance de Dieu chez Saint Isaac le Syrien*, în «Contacts», Paris, nr. 69—70, 1976).

În legătură cu dragostea de aproapele, sfîntul Isaac scrie rînduri tot atît de adînci şi de palpitante despre mila faţă de el. Mila, după el, nu înseamnă a da cuiva numai din bunurile tale din afară, ci a te da pe tine însuţi, a arde cu inima pentru durerea lui. Numai aşa îl mîngîi cu adevărat, vindecîndu-l

de tristețea mortală a conștiinței singurătății lui *(Cuvîntul XXIII).*

Dar o rezumare satisfăcătoare a operei sfîntului Isaac este greu de înfăptuit. Aproape fiecare rînd din ea este un fulger care pune în lumină adîncimi bogate de gînduri și de viață care se cer pe larg expuse și comentate. Mai semnalăm, în afară de sentințele de mai sus, vreo cîteva, în care scînteiază concentrat adevăruri spirituale de mare adîncime și bogată complexitate: «Slăbiciunea (celor bolnavi sufletește) nu se poate întîlni cu flacăra lucrurilor, care obișnuiește să slăbească tăria patimilor și să i se împotrivească» *(Cuvîntul XXIII).* «Ține-te de acestea (aruncă-te ziua și noaptea înaintea crucii lui Hristos) și atunci îți va răsări soarele înăuntru și vei ajunge ca un rai înflorit» *(Cuvîntul XXVII).* «De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți. Înaintea Domnului sînt mai cinstite necazurile cele pentru El, decît orice rugăciune și orice jertfă. Și mirosul sudorii e mai presus de toate aromatele» *(Cuvîntul LVIII).* «Credința e ușa tainelor» *(Cuvîntul LXXII).* «Tăcerea e taina veacului viitor. Iar cuvintele sînt uneltele lumii acesteia» *(Epistola III).*

Dar aproape toată opera este un poem spiritual de negrăită frumusețe. Sfîntul Isaac ne convinge că spiritualitatea nu se poate exprima decît în poezie. Poezia e singurul mijloc de a exprima adevărul planului spiritual al existenței. Poezia și adevărul merg împreună în acest plan.

2. Opera sfîntului Isaac Sirul se află în multe manuscrise românești, ceea ce dovedește citirea ei sîrguincioasă în trecutul nostru. Numai în Biblioteca Academiei R. S. România sînt zece manuscrise care cuprind opera lui întreagă și 26 manuscrise care cuprind părți din ea.

Manuscrisele care cuprind opera lui întreagă sînt: nr. 1649 din sec. XIX (1806); nr. 1920 din sec. XVIII (an. 1794); nr. 1927 din sec. XVIII; nr. 1963 din sec. XVIII (an. 1778); nr. 2113 din sec. XVIII; nr. 2580 din sec. XVIII; nr. 2949 din sec. XIX (an. 1811); nr. 3724 din sec. XVIII; nr. 3725 din sec. XVIII.

Ms. nr. 1963 e scris în anul 1778 de ieromonahul Terapon în Sihăstria-Secu și cuprinde 86 de Cuvinte și patru Epistole, dar fără introducerea lui Nichifor Theotoche și fără «Cuvîntul înainte» (scrierea deasupra) ce urmează după acea introducere. Ms. 1927 are acelaș inumăr de cuvinte și de epistole și un text identic, dar el e precedat de «Scrisoarea deasupra» («Cuvîntul-înainte» al anonimului din textul publicat de Theoto-

che), însă fără introducerea lui Theotoche. Textul acestor două manuscrise pare identic, dar copiştii sînt diferiţi. Tot fără introducerea lui Theotoche, dar cu notele lui sub text, este şi textul tipărit la Neamţ în 1819.

Notele arată că traducerea românească a acestei ediţii a cunoscut textul tipărit de Theotoche, la 1770, dar faptul că unele pasagii sînt omise sau adăugate altele, arată că traducerea românească s-a folosit şi de alte texte în manuscris.

O traducere după ediţia lui Theotoche este cea din ms. nr. 2580, care are înainte atît introducerea acestuia, cît şi «Cuvîntul înainte» (Scrierea deasupra) a anonimului ce urmează.

Dintre manuscrisele ce nu cuprind opera întreagă a lui Isaac, semnalăm pe cel cu nr. 3562, care între f. 1—211 r, cuprinde opera lui Ava Dorotei, iar între f. 211 r—215 v, cuprinde : «de rînduiala şi de toceala noilor începători» (corespunde cu *Cuvîntul VII* din textul nostru). El e scris la 1676 de ieromonahul Vasilie, în timpul lui Ghica Vodă şi al Mitropolitului Varlaam. Dar traducerea trebuie să fi fost făcută mai înainte de către altcineva. Acest *Cuvînt* mai este cuprins şi în manuscrisele nr. 1621 din sec. XVIII ; nr. 1877 din sec. XIX ; nr. 2221 din sec. XVIII ; nr. 3306 din sec. XVIII (an. 1777—1778) ; nr. 3607 din sec. XVIII.

Ieromonahul Nichifor Theotoche către cititori

Se cuvenea ca nici Isaac Sirul să nu se ascundă pe sine pînă la sfîrşit. Drept aceea, rămînînd nedescoperit multe veacuri, aştepta pe cel ce-l va descoperi şi scoate la iveală. Iar cine a fost cel pe care îl aştepta arată limpede faptele. Nu a fost vreun nepriceput în cele scrise de el, nici vreunul din cei ce au gustat numai cu vîrful buzelor *Cuvintele* lui, ci un bun înţelegător şi unul care s-a împărtăşit pînă la săturare de ele şi le-a cercetat în chip desăvîrşit, cineva înalt în virtute, bogat în cunoştinţe, neobosit în rîvna pentru cele bune şi în lucrarea rodnică a tot ceea ce poate fi de folos tuturor. Acesta e Patriarhul Sfintei Cetăţi a Ierusalimului,

Efrem, urmaşul adevărat şi legiuit şi nu mai mic în evlavie şi virtute, în scaunul lui Iacov, fratele Domnului.

Acesta, aflînd în Lavra Sfîntului Sava, din Palestina, scrierile lui Isaac, le-a cercetat cu sîrguinţă încordată. Şi cercetîndu-le, n-a răbdat să nu le împărtăşească şi altora. Iar sorţii lucrării de editare a lor au căzut pe mine. A fost un lucru de la care nu m-am putut trage înapoi, deşi ştiam că este obositor. L-am primit pentru vrednicia şi virtutea bărbatului şi pentru datoria şi veneraţia deosebită ce o am faţă de el. Primind sarcina acestei lucrări, voi vorbi mai întîi pe scurt despre Isaac, apoi despre scrierile lui şi despre ediţia de faţă a lor.

Isaac, luîndu-şi obîrşia din Răsărit, unde au odrăslit şi de unde au pornit toate ale mîntuirii, era sirian după nume, iar patria lui a fost Ninive [3]. Părinţii lui nu ne sînt cunoscuţi. Despărţindu-se de lume din fragedă tinereţe şi din vîrsta înfloritoare şi intrînd cu un frate de sînge în mînăstirea cu numele lui Mar Matei, unde mulţi duceau viaţă de îngeri în trup, a îmbrăţişat chipul şi viaţa singuratică. Deprinzîndu-se acolo cu ostenelile nevoinţei şi ajungînd la o măsură îndestulătoare a virtuţii, se simţi stăpînit de dorul unei liniştiri mai adînci, şi cu inima arzînd de jarul pustniciei. Deci, plecînd departe de chinovie şi sălăşluindu-se într-o chilie din pustie, duse o vieţuire cu totul singuratică şi neamestecată, gîndind numai la sine şi la Dumnezeu. Fratele său, luînd conducerea lavrei mai înainte pomenite, nu înceta să-i ceară, prin scrisori stăruitoare, să lase pustia şi să vină din nou în mînăstirea de mai înainte [4]. Dar el se alipise atît de mult de pustie, încît nu voia să se despartă nici măcar pentru puţin timp de ea. Dar ceea ce n-a izbutit rugămintea fratelui mai înainte, a izbutit mai tîrziu descoperirea dumnezeiască [5]. Neascultînd de fratele

---

3. «Assemani, în «Bibliotheca orientalis» tom. I, p. 463, şi autorul «Cuvîntului înainte» spun că s-a născut, a crescut şi a învăţat în Mesopotamia, nu departe de Edesa».

4. «A doua din epistolele lui cuprinde răspunsul către fratele lui, dar se intitulează *«Către un frate natural şi duhovnicesc ce locuieşte în lume»*, fie pentru că numeşte chinovia lumii (căci numindu-l nu numai frate natural, ci şi duhovnicesc, e vădit că era monah), fie pentru că Isaac avea şi un alt frate ce locuia în lume».

5. Nichifor Theotoche se referă iarăşi la un loc din *«Cuvîntul înainte»* al anonimului, ce urmează în ediţia sa.

de sînge, deşi îl îndemna să vină în sfînta mînăstire, a ascultat de Părintele care l-a chemat de sus, primind grija arhierească a cîrmuirii corabiei Bisericii Ninivitenilor. Părăseşte deci pustia, de al cărui dor ardea inima lui, şi primeşte hirotonia de episcop al Ninivei. Căci nu trebuia să ascundă lumina sub obrocul pustiei, ci să o pună în sfeşnicul păstoririi şi să răspîndească razele strălucitoare ale puterii ei luminătoare, pînă departe. Dar aceasta s-a întîmplat pentru un foarte scurt timp, căci de-abia se văzu lumina răsărind şi iarăşi s-a retras. Căci nu era, pe cît se vede, lumea vrednică de acest bărbat. S-a întîmplat cu el ceea ce s-a întîmplat odinioară dumnezeiescului Grigorie Teologul, care, fiind hirotonit episcop al Sasimelor, a cugetat să fugă îndată după hirotonie, ceea ce celor mai iubitori de Dumnezeu nu li se pare că se întîmplă din pricina unui gînd iubitor de sine şi nestăpînit (şi deci nici nu numesc aceasta un lucru de prihană şi de osîndă), ci din pricina desăvîrşirii bărbaţilor. Căci aceştia erau fără prihană în celelalte şi de neosîndit şi purtători de duh. Iar cel duhovnicesc toate le judecă, dar nu e judecat de nimeni.

Iar ceea ce i s-a întîmplat lui atunci este aceasta : în ziua însăşi în care a primit hirotonia, şezînd în locuinţa episcopiei, înfăţişîndu-i-se doi inşi, unul i-a cerut celuilalt o datorie, iar celălalt recunoscînd datoria, i-a cerut o mică amînare. Creditorul însă i-a spus : «Dacă acesta refuză să-mi dea ceea ce datorează, îl voi preda îndată judecătorului». Dumnezeiescul Isaac i-a spus : «Dacă, după porunca Sfintei Evanghelii, tu nu trebuie să ceri nici cele ce ţi s-au luat, cu atît mai mult trebuie să te înduri şi să-i îngădui o zi ca să plătească ceea ce-ţi datorează». Dar acela a răspuns fără îndurare : «Lasă acum cele ale Evangheliei». Atunci Isaac a zis : «Dacă acesta nu ascultă de poruncile Evangheliei şi ale Domnului, ce voi face eu însumi aci ?». Şi văzînd că viaţa lui, obişnuită cu liniştea, nefrămîntată şi netulburată, urma să fie împrăştiată şi tulburată de griji, s-a retras din scaun şi a venit din nou în chilia lui iubită din pustie, în care a rămas pînă la moarte. Şi cîte lupte a purtat împotriva dracilor şi a trupului şi cît de mare a ajuns în virtute, în cea pe care o cere viaţa cea făptuitoare şi cea văzătoare (contemplativă), şi la ce desăvîrşire a sufletului a ajuns şi de cît har s-a bucurat cît timp

se afla încă în viață, e de prisos să spunem. Căci acestea se vor putea afla ușor din scrierile lui.

Căci în *Cuvîntul XXIII* zice : «Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate nici descrie cuiva lumina lui numai din auz, nici nu simte lumina lui, așa nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui dulceața faptelor duhovnicești». Iar în *Cuvîntul XXVI* zice : «Cercînd mult timp cele de-a dreapta și cele de-a stînga și probîndu-mă pe mine însumi de multe ori în aceste două chipuri și primind răni contrare nenumărate și învrednicindu-mă în chip ascuns de multe ajutoare, am cîștigat o experiență de mulți ani și am învățat acestea prin cercare, cu darul lui Dumnezeu». Iar în *Cuvîntul XV* zice : «Acestea le-am scris spre amintirea mea și a oricui citește această scriere, precum am primit din cercetarea Scripturilor și din guri adevărate, și puțin, din cercarea însăși».

Ai văzut deci că mai întîi a făcut toate cîte le-a predat pe urmă scrisului și a fost un învățător cu fapta al celor învățate de el. Învățătura lui e cu adevărat dumnezeiască, punînd ca temelie virtutea cea mai înaltă, ridicîndu-se pînă la culmea desăvîrșirii. De aceea, și învățătorul este dumnezeiesc și înalt și desăvîrșit. Căci a cercat cele ce le-a învățat de la harul dumnezeiesc, și așa le-a învățat și le-a scris. Neputînd fericitul închide cu tăcere lucrarea puternică și prea dulce a harului în sine, a lămurit-o în altele mai întunecos, iar în acestea foarte limpede zicînd : «De multe ori cînd le scriam acestea se opreau degetele pe hîrtie și nu mai puteam suporta plăcerea ce se ivea în inima mea, care făcea simțurile să tacă».

Dar se cuvine să ne minunăm și de această virtute a bărbatului : despărțit de toți oamenii, se îndulcea cu dragostea față de ei, precum el însuși mărturisește despre sine. Căci zice : «Iubiților, deoarece m-am făcut nebun, nu sufăr să păzesc taina în tăcere, ci mă fac nebun (vorbește aci ca și sfîntul apostol : «M-am făcut nebun lăudîndu-mă», I Cor., 11, 11), pentru folosul fraților. Pentru că aceasta este dragostea cea adevărată, cea care nu poate răbda să țină vreo taină față de frații ei». Căci și din pustie revărsa valuri ale învățăturii, prin care uda cu îmbelșugare sufletele fraților, izvorîndu-le neîncetat.

Cele despre el istorisindu-le pe scurt un anonim[6], spune aceste cuvinte: «Fiind învăţător monahilor şi liman de mîntuire tuturor, a scris aceste patru cărţi cu multă frumuseţe în grăire».

Acelaşi spune şi despre timpurile în care a trăit Isaac: «Acest sfînt a trăit la începutul celei a şaptea mii de la zidirea lumii». Acestea consună cu cele ce le spune acelaşi Isaac, zicînd: «Te afli dogmatizînd împotriva acestora ce sînt de şase mii de ani». Din acestea e vădit că atunci cînd a scris acestea se împliniseră şase mii de ani de la zidirea lumii. Dar despre aceasta aflăm mai amănunţit din epistola lui către minunatul Simeon. Căci acesta a trăit 75 de ani, sau de la anul 4 al Împăratului Justin cel bătrîn, care era anul 521 de la Mîntuitorul Hristos, pînă la anul 15 al lui Mauriciu, adică la anul mîntuirii, 596 [7]. Şi fiindcă Simeon era foarte tînăr cînd a îmbrăţişat vieţuirea pe stîlp, iar Isaac apare ca un sfătuitor în epistolă şi-i înfăţişează primele reguli ale vieţii de liniştire [8], deci i-a trimis epistola înainte de a se urca acela pe stîlp, din aceasta se poate vedea cu uşurinţă că Ava Isaac era pe la anul 534 al iconomiei dumnezeieşti în floarea vîrstei, fiind desăvîrşit nu numai cu virtutea ci şi cu vîrsta. Deci chiar dacă a ajuns la foarte adînci bătrîneţe, s-a mutat la corturi, fără îndoială, înainte de anul mîntuirii 600.

În mod greşit au socotit unii că Isaac al nostru este acela a cărui viaţă a descris-o cel întru sfinţi Grigorie Dialogul [9]. Toată viaţa lui Isaac al nostru s-a mişcat din patria sa la mînăstire, de la mînăstire la pustie, şi din pustie la Ninive şi, de aici, iarăşi în pustie. Iar a aceluia, de la răsăritul soarelui pînă la apus, adică din Siria pînă în Italia, la Spoleto. Dar şi din epistola către Simeon deosebim exact pe cei doi bărbaţi. Dialogul zice că Isaac al lui a venit în Italia fără să ştie ucenicii săi şi schimbîndu-şi numele, în primii ani ai stăpînirii goţilor, care trebuie înţeleşi ca anii apropiaţi de anul mîntuirii 541, cînd a început să împărăţească în Italia Totilas, şi a trăit

6. «Acestea se păstrează în codicii din Biblioteca Vaticanului scrişi în limba arabă şi siriacă, în introducerea celor patru cărţi ale lui Isaac, despre care vom vorbi mai jos. Ele s-au tradus în latină de maronitul sirian Assemani. Din acestea am scos cele spuse despre Isaac».

7. «Fabricius, în «Bibliotheca graeca», cartea 5, cap. 34, p. 279».

8. Ep. 4.

9. «*Dialogi, libr.* 3, cap. 14».

pînă la anii din urmă, adică pînă la 553, cînd Teios fiind omorît, și Italia a scăpat de tirania goților. Acesta și-a ascuns așa de mult numele lui adevărat, că n-a fost dat pe față decît de duhul necurat pe care el l-a scos din cineva. Deci nu pare adevărat, ba chiar e cu neputință de primit, că în acești ani, Simeon, care viețuia ca monah în muntele minunat din apropierea Antiohiei, să-i fi scris lui în Spoleto, unde nu era cunoscut nici cu numele, și acesta, aceluia. Acestea, despre Isaac. Iar în cele următoare, vom grăi și despre scrierile lui.

Despre faptul că părintele adevărat al acestor reguli ale nevoințelor, publicate acum, este acest Isaac, mărturisește, împreună cu cei doi vechi codici manuscriși aflați în mîinile noastre, codicele vechi aflat încă în Lavra cuviosului nostru părinte, Sava, din Palestina (acesta e poate cel scris de cuvioșii părinți Avramie și Patrichie), pe care Prea fericitul Patriarh l-a citit, precum s-a spus, de multe ori cînd viețuia acolo; apoi, cel din orașul Corfu, din Mînăstirea Sfintei Mucenice fecioare Ecaterina, pe care l-am văzut eu însumi; la fel cel din Biblioteca Cezariană [10]. Titlul acestuia este următorul: «Ale celui întru sfinți părintelui nostru Ava Isaac Sirul, pustnicul, care a fost episcop al iubitoarei de Hristos cetăți Ninive, cuvinte despre nevoință, tălmăcite de cuvioșii părinți ai noștri, Ava Patrichie și Ava Avramie, filozofi și sihaștri din Lavra celui întru sfinți, părintelui nostru, Sava. Cuvintele cuprinse în el sînt 87».

Apoi și cel din Biblioteca Coisliniană, purtînd numele lui Isaac Sirul, pustnicul și episcopul Ninivei, și cuprinzînd 92 de «Cuvinte», în care se cuprind și scolii din Cuvintele sau scrierile lui Anastasie, Antioh, Antonie, Arsenie, Atanasie, Varsanufie, Vasile, Bulgarul (Teofilact), Ava Carion, Carpatiul, Ioan Gură de Aur, Ioan Scărarul, Copris, Chiril, Diadoh, Dorotei, Efrem, Isaia, Evagrie, Grigorie Teologul, Isihie, Ioan Monahul, Iosif, Isidor, Ava Longhin, Macarie, Marcu, Maxim, Nil, Ava Nisterie, Ava Petru, Petru al Alexandriei, Pimen, Ava Sisoe, Simeon, Talasie, Teodor Nonu, Zigaben și Zosima [11].

10. «Pe acesta văzîndu-l cu cîteva luni înainte, am comparat unele din tîlcuiri atunci cu cele ale ediției acesteia și le-am aflat identice. De la o comparație a întregului text cu cel de față m-a împiedicat bibliotecarul grijuliu, Kollar».

11. «Pe acesta îl menționează Montfaucon, *Bibliotheca graeca*, cartea 5, cap. 41, p. 471».

Acesta e un codice cu adevărat prețios și dacă l-aș fi avut în mînă ar fi fost de mare folos pentru ediția aceasta. Mai sînt de amintit codicii din Biblioteca Vaticanului, nr. 23, 301, 505, 737, dintre care fiecare cuprinde 98 Cuvinte, traduse din limba siriacă în cea grecească de Patrichie și Avramie, monahi în Sfîntul Sava [12]. Catalogul manuscriselor din Anglia descrie și el 99 de Cuvinte despre nevoință, traduse în grecește de Avramie și Isaachie (îl numește pe Patrichie, în chip greșit, Isaachie, ca și Cave), monahi din Mînăstirea Sfîntul Sava [13]. El mai descrie și alte trei scrieri ale aceluiași Isaac, scrise în siriacă și păstrate în Cod. 72 din Biblioteca Bodleiană [14].

Iar Ebed Iesu scrie în Catalogul cărților caldeiene : «Isaac Niniviteanul a alcătuit 7 tomuri despre cîrmuirea duhului, despre tainele dumnezeiești, despre judecăți și viețuire» [15]. Nu știm de nu e vorba de un alt Isaac și nu de al nostru, sau de a aflat alte titluri în scrierile celui al nostru ; în acest caz nu știm dacă tomurile despre tainele dumnezeiești și despre judecată s-au pierdut, sau s-au păstrat undeva unde nu știm. *Cuvintele* despre cîrmuirea duhului, adică cele despre suflet, sînt poate aceleași cu *Cuvintele* 56, 57, 59 din această ediție, iar cele despre viețuire sînt poate aceleași cu *Cuvintele* 1, 9 și 10 despre viețuirea călugărească.

Amintind de aceste 7 tomuri, Assemani zice în «Bibliotheca Orientalis» alcătuită de el : «Unul din aceste tomuri socotim că a fost scris în siriacă, iar patru cărți, îndată după aceea, în arabă». Mai întîi prezintă cele patru cărți din Codicii sirieni, arabi și grecești din Biblioteca Vaticană, cercetați de el. Dintre acestea, din prima dă 28 de titluri de *Cuvinte,* împreună cu începuturile lor : din a doua 45, din a treia 44, din a patra 25 (a menționat și care din ele se păstrează scrise numai în limba arabă, sau numai în siriană, sau numai în greacă). Apoi vorbește și despre tom, zicînd : «În biblioteca Gimnaziului Maronit (din Roma) se află un manuscris împărțit în 19 scrieri, al cărui titlu este : «Cărți de obște pentru toate neamurile, sau despre cauza tuturor cauzelor». Începutul ei este : «Dumnezeule cel veșnic, Cel din veac neînceput și pururea neschimbat». Aceasta arată cu îndestulare că e produsul altui oarecare Isaac, episcop al Edesei, și nu al celui al Ninivei.

12. «Assemani, în «Bibliotheca orientalis», tom. I, p. 446».
13. «La pag. 35, nr. 256 și la pag. 44, nr. 295».
14. «Fabricius, «Bibl. graeca», cartea 5, cap. 41, p. 17».
15. «Idem, *ibidem*».

Iar din cele 138 de «Cuvinte» din cele patru cărţi (înţeleg titlurile şi începuturile lor), unele sînt aceleaşi cu cele editate acum, iar altele sînt părţi ale lor. Altele au acelaşi titlu, dar alt început; altele, dimpotrivă; şi altele par să se deosebească cu totul.

Indicînd aci cele patru cărţi amintite, noi le-am pus la sfîrşitul cărţii [16]. Dintre ele am dat în greceşte titlurile şi începuturile *Cuvintelor* socotite needitate aci, indicînd şi codicii ce le cuprind; la fiecare «Cuvînt» din cele cuprinse în această ediţie, am notat alăturea şi pe cel identic din acele patru cărţi. Astfel, fiecare poate cunoaşte «Cuvintele» editate şi needitate ale cuviosului [17].

Dar nici numărul «Cuvintelor» din codicii greci amintiţi înainte nu e acelaşi în toate. În unele e mai mare, ca cel din această ediţie. Dar cantitatea conţinutului «Cuvintelor» e poate aceeaşi în toate, numai numerele sînt neegale, din pricina unei împărţiri diferite. Şi în cei doi codici ai noştri numărul «Cuvintelor» este inegal, dar nu şi conţinutul lor, cum se poate vedea din numerele date în lista de la începutul cărţii şi din unele note. Împărţirea neegală vine din faptul că unele din «Cuvinte» cuprind capitole, întrebări, răspunsuri şi rugăciuni şi că unul şi acelaşi de multe ori cuprinde diferite teme şi se alcătuieşte oarecum din multe «Cuvinte». Căci şi în biblioteca părinţilor [18] e cîte un cuvînt foarte mare, editat numai în latineşte (din aceasta s-au luat în această carte unele fragmente în latineşte). Acolo poate vedea cineva şi o carte despre dispreţuirea lumii, care e împărţită în 53 de capitole şi e atribuită în chip greşit sfîntului Isaac Sirul, presbiter din Antiohia. Acest Isaac a trăit în vremea Împăratului Leon cel Mare, care a luat sceptrul în anul 457 şi şi-a sfîrşit viaţa în anul 474, cînd s-a mutat de aici. În ediţia de faţă «Cuvîntul» acesta este alcătuit din 15 «Cuvinte» [19]. Atîta despre acestea.

Cei doi codici ce i-am avut în mînă sînt scrişi de o mînă străveche din acelaşi veac şi sînt contemporani cu cel din

16. Credem că e vorba de titlurile puse după «Cuvîntul înainte» ce urmează după această prefaţă a lui Nichifor Theotoche.

17. Noi nu dăm acest catalog de titluri din ed. lui Theotoche, socotind că problema identităţii *Cuvintelor* din diferiţi codici rămîne să fie studiată de cel ce va întreprinde să întocmească o ediţie critică a operei sfîntului Isaac.

18. «*Bibliotheca Patrum*, ed. Lyon, tom. 11».

19. «Adică Cuv. 23, apoi şirul urmează astfel :5, 56, 21, 11, 22, 13, 24 85, 27, 46, 17, 72 şi 18».

Biblioteca Cezariană, cum se vede din asemănarea literelor și a hîrtiei. Unul din ei l-a avut Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Artei, Neofit, care părăsind Mitropolia și săvîrșindu-și viața întru nevoințe, nu tare de mult, în Athos, l-a predat Prea învățatului dascăl, Cuviosului Neofit, ierodiaconului din Peloponez; pe al doilea, l-a avut nu știu de unde Prea învățatul predicator Agapie, întîistătătorul bisericii Sfîntul Nicolae, din Galata. De cel de al doilea din acestea, de al lui Agapie, m-am folosit ca prototip, din cel dintîi am notat unele deosebiri de mică însemnătate. În acesta e pus la începutul Cuvintelor lui Isaac și «Cuvîntul înainte» despre tăcere și liniște, din care manuscrisul lui Neofit nu are decît o prescurtare scrisă de o mînă mai nouă și în dialectul de obște.

Cuprinsul acestui «Cuvînt înainte» (care nu s-a tipărit aci pentru alt motiv decît pentru cîteva știri scurte despre Isaac) e copilăresc, iar «Cuvîntul» e prolix și folosirea citatelor din Scriptură, nepotrivită. Alcătuirea lui e lipsită de măestrie, urmînd o înșirare fără rînduială, pe care autorul silindu-se s-o acopere, se întinde într-o vorbărie deșartă, vrînd să împace cele de neîmpăcat [20].

Oare cine e acesta? Nu cumva Avramie sau Patrichie? Căci pare foarte probabil ca cei ce au tradus scrierile lui Isaac să fi voit să facă și lauda lui. De altfel, însăși traducerea *Cuvintelor* o vedem de un nivel foarte coborît, făcută poate cuvînt de cuvînt și neținînd seama cîtuși de puțin de regulile gramaticii. De aci vine și marea neclaritate a *Cuvintelor*. Lovindu-ne de ea în înțelegerea unora din ele, am încercat, nu dintr-o voință arbitrară, ci cu aprobarea Prea Fericitului Patriarh, să o înlăturăm pe cît ne-a fost cu putință, prin note, îndreptînd nu puține greșeli vădite și ușor de îndreptat [21].

---

20. Poate că aprecierile lui Theotoche sînt cam aspre. Ceea ce e drept în ele este că: «*Cuvîntul* expune prea prolix tema tăcerii. De aceea nu dăm în acest volum acel *Cuvînt înainte*. Dimpotrivă, textul tipărit la 1819 la Neamț și cel mai nou, dactilografiat, dau numai acest *Cuvînt înainte* și nu și pe al lui Nichifor Theotoche.

21. Corecturile lui Nichifor Theotoche, făcute la note, fiind prea puține, noi ne-am permis să facem cu mult mai multe în traducerea noastră. El nu putea îndrepta textul grec pe care-l publica după manuscrise. Noi am putut îndrepta în textul românesc înțelesurile neclare, foarte frecvente în textul grec. Notele lui Nichifor Theotoche sînt date de noi între semnele citațiunii. Iar ale noastre, fără ele. Unele din notele lui Nichifor Theotoche dau versiunea uneori variată a codicelui primit de la Neofit al Artei. Textul urmează manuscrisul primit de la Agapie, cum mărturisește Theotoche însuși.

Dar fiindcă în cei doi codici ai noştri nu este aceeaşi înşirare a *Cuvintelor* şi alta este în cel Cezarian şi alta în cărţile lui Assemani, ba în aceiaşi sînt amestecate şi capitolele prin întrebare şi răspuns şi *Epistolele*, ni s-a părut să alcătuim cartea de faţă altfel, încît *Cuvintele* apropiate în oarecare fel să urmeze unele altora. Dar în prototip nu sînt schimbate nici în împărţire, nici în titluri, ci toate s-au numit *Cuvinte*, afară de *Epistole*. Dar trebuie ştiut că nici al doilea, nici al şaptelea nu sînt scrise de acelaşi Isaac al nostru, cum mărturiseşte Assemani. Ci primul e al douăzecilea, celălalt, al optulea al lui Ioan Sava Monahul, născut în Ninive şi trăitor pe la mijlocul celui de al şaselea veac al iconomiei în trup, în mînăstirea numită Dilaiti, de dincolo de Tigru.

Aşadar, de-Dumnezeu chemaţilor şi cuvioşilor părinţi (deşi îndemnurile lui Isaac ne sînt proprii şi potrivite mai ales nouă), cei ce cu dragoste dumnezeiască aţi luat pe umeri jugul cel blînd al lui Hristos în lavrele din Palestina şi din Muntele Sinai şi în marile mînăstiri şi în schiturile şi sihăstriile din Athos şi din alte părţi şi v-aţi hotărît să vă liniştiţi, purtînd viaţa îngerească în trup, cei ce v-aţi atins de primele trepte ale scării ce urcă la cer şi cei ce aţi ajuns la mijlocul ei şi cei ce aţi atins vîrful ei cel mai înalt, cei de acum şi cei de după aceia, — aveţi această carte sfîntă ca povăţuitoarea cea mai bună în toată lucrarea nevoinţei. Căci ea tîlcuieşte foarte bine adevărata lepădare de lume şi de cele din lume, cunoştinţa tuturor ispitelor celui ce ne războieşte, descrierea amănunţită a patimilor mult împletite, rugăciunea minţii şi urcuşul sufletesc, desăvîrşirea întru nevoinţă şi întru linîştire şi, ca să spun pe scurt, toată virtutea văzătoare şi făptuitoare. Ea explică cu de-amănuntul cele mai tainice stări şi lucrări ale vieţuirii călugăreşti, care se înfăţişează curat şi se fac cunoscute numai din vederea cu fapta. Citind-o pe aceasta, cereţi răsplătirile bogate de sus pe seama celui ce a fost cauza acestei ediţii, pe seama Prea Fericitului Patriarh Efrem. Iar mie (dacă am contribuit şi eu cu ceva), îmi ajunge ceea ce se spune îndeobşte despre noi : «Dumnezeu să-l ierte».

Dar ajuns aci, nu voi pregeta, silit de datoria adevărului, să pomenesc ceea ce e vrednic de spus şi de pomenit. Nectarie şi Dositei şi Hrisant, pururea pomeniţii Patriarhi ai Sfintei Cetăţi a Ierusalimului, au alcătuit odinioară şi multe cărţi, dînd la iveală învăţături de foarte mare folos ale celor care au învăţat drept cuvîntul adevărului, şi arme puternice împotriva

celor ce s-au abătut de la dreapta credință. Prea Fericitul Efrem, urmîndu-le pilda ca un adevărat urmaș al lor, a publicat și el nu puține cărți mîntuitoare; și știu că va publica și altele.

Deci cei ce-și aduc darul lor, Prea sfîntului și de Dumnezeu primitorului Mormînt, nu sînt numai următori ai pildei acelor vechi și evlavioși creștini care au pus deoparte și au strîns pentru Ierusalim întru una a sîmbetelor din ceea ce fiecare a agonisit (I Cor., 16, 2), ci și apărători ai acelor prea cinstite Locuri, făcîndu-se plinirea evlaviei credincioșilor, dovada prea limpede a iconomiei divino-omenești a Cuvîntului, Dumnezeu și Om, și lauda și strălucirea neamului dreptcredincioșilor, ci și ocrotitori ai orfanilor de acolo, ai văduvelor, ai săracilor, și susținători ai multor suflete amenințate de lipsuri și nevoi, sprijinite prin evlavia lor și izbăvite prin ajutorul dat lor de către Mormîntul de Viață primitor. Și peste toate acestea s-au arătat susținători și binefăcători ai plinirii de obște ai Bisericii. Căci prin darul lor, Prea Fericiții Patriarhi publică cărți care pot să fie de folos pentru tot sufletul dreptcredincios. Drept aceea unii ca aceștia se vor împărtăși în chip vădit și neîndoielnic de răsplătirile înmiite ale Marelui Răsplătitor. Căci îi aduc Lui un dar desăvîrșit, sfînt, bineplăcut și roditor [22].

22. «În *Bibl. orient.*, tom. I, p. 456 și 457».

ALE CELUI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU

ISAAC SIRUL

nevoitor și pustnic, cel ce a fost episcop al iubitoarei-de-Dumnezeu cetăți, Ninive

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

Cuvinte despre nevoinţă

**scrise de el în graiul său şi tălmăcite [23]
de către părinţii noştri
iubitori de înţelepciune şi de linişTire,
Ava Patrichie şi Ava Avramie,
care s-au liniştit în Lavra celui între sfinţi
părintelui nostru, Sava.**

CUVÎNTUL I

Despre lepădare şi despre vieţuirea călugărească

Frica de Dumnezeu este începutul virtuţii. Iar despre ea se spune că e rodul credinţei şi se seamănă în inimă, cînd mintea se desparte de împrăştierea în lume, adunîndu-şi gîndurile ce rătăcesc din pricina împrăştierii, în cugetarea la viitoarea reaşezare [24]. Căci nimic nu ajută mai bine pe cineva să pună temelia virtuţii, ca a se ţine pe sine străin de lucrurile vieţii şi a rămîne în legea luminii cărărilor celor sfinte şi drepte, pe care le-a amintit şi le-a numit psalmistul, în Duh. Căci anevoie se află vreun om care să poată purta cinstea aceasta [25], ba poate că nu se află peste tot vreunul, chiar de ar fi cineva deopotrivă cu îngerii. Şi aceasta din grăbita primire a schimbării, cum ar zice cineva.

23. «În celălalt manuscris, se adaugă : *în limba greacă*».
24. Restabilirea în starea ei pe care a avut-o de la început.
25. Cel ce primeşte cinstiri de la oameni greu va putea să scape de cursele mîndriei. De aceea şi Stăpînul tuturor deplînge pe cel lăudat de oameni, zicînd : «Vai vouă, cînd vor zice bine de voi toţi oamenii».

Începutul căii vieţii stă în aceea ca mintea să cugete la cuvintele lui Dumnezeu şi să petreacă în sărăcie. Căci adăparea din acele cuvinte ajută la desăvîrşirea în sărăcie. Sau adăparea din cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu îţi ajută la dobîndirea sărăciei. Iar dobîndirea sărăciei îţi dă odihnă, ca să dobîndeşti cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu. Şi acestea două te ajută să urci în scurtă vreme treptele întregii zidiri a virtuţilor.

Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decît dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieşirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima linişti şi nu se poate izbăvi de închipuiri atîta timp cît simţurile lucrează; nici patimile trupeşti nu stau în nelucrare şi nici gîndurile rele nu încetează fără numai în pustie. Dar pînă nu dobîndeşte sufletul beţia credinţei în Dumnezeu, prin primirea puterii simţirii ei, nu-şi poate vindeca slăbiciunea simţurilor [26] şi nici călca cu putere peste conţinutul celor văzute, care este zid despărţitor în faţa celor din lăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul raţional al stăpînirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amîndurora. Fără cea dintîi nu e nici cea de a doua; iar unde păşeşte drept cea de a doua, e ţinută în frîu şi cea de a treia [27].

Cînd harul se înmulţeşte în om, atunci, în năzuinţa după dreptate, dispreţuieşte cu uşurinţă frica de moar-

---

26. Beţia credinţei este o putere de la Dumnezeu, care copleşeşte aplecarea simţurilor spre cele din afară, dînd sufletului putere să vadă şi să se alipească de cele dinăuntru şi, prin ele, de Dumnezeu.

27. «Părintele spune poate aceasta: că din depărtarea de lume şi din beţia credinţei vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume şi se umplu de credinţă scapă de mrejele păcatului. Cea dintîi, zice, e despărţirea de lume; a doua, beţia credinţei, a treia e stăpînirea de sine. El adaugă şi aceea: fără despărţirea de lume, nimeni nu se poate umple de credinţă. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credinţă, stăpînirea de sine e ţinută în frîu de frica de Dumnezeu».

te [28], şi sufletul îl îndeamnă să rabde necazurile pentru frica de Dumnezeu [29]. Şi toate cîte pot să vatăme trupul şi cîte vin în chip neaşteptat asupra firii şi se adaugă ca pătimiri, sînt socotite ca nimic în ochii sufletului, faţă de cele nădăjduite încă de pe acum.

Nu e cu putinţă să cunoaştem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduinţă [30]. Iar primind cineva încredinţarea despre aceasta, înţelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om şi că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; şi că purtarea Lui de grijă priveşte în chip luminos mai ales spre cei ce-L caută pe El şi poartă pătimirile pentru El, ca şi cum şi-ar îndrepta degetul spre ei.

Dar cînd se înmulţeşte lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sînt aproape. Atunci cunoştinţa e mai mare decît credinţa, din pricina iscodirii şi nu are încredere în Dumnezeu în nici un lucru. De aceea, nu se socoteşte nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgeţile, în noaptea fără lună, şi e pîndit de aceştia.

Frica de Dumnezeu e începutul vieţii celei adevărate a omului. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăştierea. Căci inima se rupe de dulceaţa lui Dumnezeu cînd slujeşte simţurilor. Pentru că înţelesurile celor din lăuntru sînt împiedicate de simţuri, care ar trebui să le slujească lor.

Îndoiala inimii aduce sufletului frică. Iar credinţa poate întări hotărîrea chiar şi în vremea tăierii mădularelor. Cîtă vreme pofta trupului covîrşeşte în tine, nu vei putea dobîndi îndrăzneala cea bună şi lipsa de

---

28. Năzuinţa după «dreptate» este năzuinţa după toate virtuţile. Cînd harul lui Dumnezeu se înmulţeşte în om, acesta dispreţuieşte frica de moarte, în strădulnţa lui fierbinte după dobîndirea virtuţilor.

29. Frica de Dumnezeu îl întăreşte pe om împotriva fricii de moarte.

30. Din îngăduinţa lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

frică față de multele împotriviri ce se ridică în calea spre Cel dorit.

Cel ce poftește cinste nu va putea scăpa de pricinile întristării. Căci nu se află om în mijlocul lucrurilor ce se schimbă, care să nu primească în cugetarea lui schimbarea lucrurilor de față. Dacă pofta este otravă a simțurilor, să tacă cei ce mărturisesc că-și păzesc pacea minții împreună cu împrăștierea.

Înțelept este, nu cel ce zice că în osteneală și în vremea luptei și a războiului încetează gîndurile urîte din el, ci cel ce în adevărul inimii lui își înțelepțește vederea minții, ca să nu privească fără rușine la gîndurile desfrînate. Acela, întru buna cuviință a conștiinței lui, chiar cînd mărturisește prin privirea ochilor ceea ce ține de credință, atîrnă rușinea ca o perdea peste locul ascuns al gîndurilor. Acesta își păzește neprihănirea lui ca o fecioară înțeleaptă, prin credința în Hristos. Nimic nu e atît de potrivit ca să înlăture din suflet gîndurile desfrînării ce-l stăpînesc de mai înainte și să alunge amintirile trezite ce i se mișcă în trup și aprind flacăra tulburării, ca scufundarea în dorința învățăturii și a umblării pe urmele adîncului înțelesurilor dumnezeieștii Scripturi. Cînd gîndurile vor fi scufundate în dulceața căutării înțelepciunii adunate în vistieriile cuvintelor, cu hotărîrea de a usca din ele ceea ce ele au la arătare, omul lasă în spatele său lumea, și uită toate cele din ea și șterge din suflet toate amintirile care aduc chipurile, ba deseori și gîndurile trebuințelor obișnuite ale firii. Și însuși sufletul stăruie în ieșirea din sine în noile răspunsuri ce-i vin din marea de taină a Scripturilor[31].

31. Sfîntul Isaac se dovedește un mare poet în exprimarea gîndurilor sale. Cuvintele Scripturii au la suprafață umezeala plăcută a înfățișărilor mustoase ale lucrurilor ce servesc de chipuri unor înțelesuri netrupești, nemustoase. Mintea trece din extaz în extaz, pe măsură ce-i apar noi răspunsuri, noi întîmplări din marea nesfîrșită de înțelesuri ale cuvintelor Scripturii.

Dar chiar dacă mintea pluteşte pe suprafaţa apelor, adică a mării dumnezeieştilor Scripturi şi nu poate să scufunde înţelegerea ei în adîncimea întreagă a acestei mări, ca să înţeleagă toate vistieriile din adîncul ei, îi va ajunge şi numai o cercetare făcută cu dor, pentru a lega gîndurile ei cu putere în singurul gînd al minunării, ca să le împiedice să nu alerge spre firea trupului, cum a zis un oarecare dintre înţelepţii în cele dumnezeieşti. Căci inima e delicată şi nu poate răbda răutăţile ce-i vin de la cei din afară şi de la războaiele din lăuntru. Şi ştiţi că gîndul rău apasă greu [32]. Şi dacă inima nu se ocupă cu cunoştinţa [33], nu poate răbda tulburarea pornirii trupului. Şi precum greutatea poverii dintr-un talger atrage repede aplecarea acului, nesupunîndu-se voii vîntului, aşa lucrul de ruşine şi frica atrag cugetarea. Şi precum primirea lucrului de ruşine şi frica se fac minţii, pe măsura lor, pricină de rătăcire neîncetată, iar acul cumpenei minţii, tulburîndu-se, se mişcă de aci acolo, tot aşa stăpînirea de sine creşte pe măsura depărtării fricii din suflet.

În sfîrşit, precum talgerele cumpenei se îngreuiază sub o greutate mai mare şi cumpăna nu se clatină cu uşurinţă sub suflarea vîntului, tot aşa mintea îngreuiată sub frica lui Dumnezeu şi sub ruşine nu e mişcată uşor de către cei ce o clatină [34]. Şi în măsura în care se primeşte frica în minte, în aceeaşi măsură pune pe ea stăpînire mutarea şi schimbarea. Înţelepţeşte-te şi pune în călătoria ta drept temelie frica de Dumnezeu, şi în puţine zile te vei reaşeza în poarta Împărăţiei, fără ocoliri în drumul tău.

---

32. Gîndul rău, pizmaş, plin de griji, dornic de plăceri, e greu de suportat, dar şi greu de alungat. El nu dă pace. El se cere împlinit. Şi prin împlinire, primeşte o nouă putere.

33. Cunoştinţa înţelesurilor dumnezeieşti ale Scripturilor.

34. Textul are unele obscurităţi. Mai întîi, ruşinea şi frica tulbură mintea, apoi o fac fermă. Probabil, întîi era vorba de «lucrul de ruşine» şi de frica de moarte; aci e vorba de sentimentul ruşinii şi de frica de Dumnezeu. În continuare e iarăşi vorba de lucrul de ruşine şi de frica de moarte.

În toate cele ce te întîmpină din Scripturi, cercetează scopul cuvîntului, ca să te adînceşti în tine şi să înţelegi cu mare pătrundere adîncul înţelesurilor sfinţilor care, călăuziţi şi luminaţi în vieţuirea lor de dumnezeiescul har, simt pururea o rază oarecare a gîndirii ce înaintează în mijlocul stihurilor celor scrise şi luminează înaintea înţelegerii lor, ca să deosebească între cuvintele simple şi înţelesurile cuprinse în ele, cu multă înţelegere, întru priceperea sufletului.

Omului care citeşte cu minte goală cele cuprinse în stihurile grele, i se goleşte şi inima şi se stinge în ea puterea dumnezeiască ce dăruieşte inimii gustarea cea mai dulce, în minunata înţelegere a sufletului. Oricine obişnuieşte să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea şi sufletul ce are părtăşie cu Duhul, cînd aude vreun cuvînt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conţinutul lui. Nu pe orice om îl trezeşte un lucru care e spus duhovniceşte şi care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvîntul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihneşte de cele ale pămîntului şi de îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuţii nu trezesc gîndul omului a cărui cugetare se osteneşte cu grija celor trecătoare, ca să le poftească şi să caute să le dobîndească.

Dezlipirea de cele trupeşti are loc înaintea naşterii legăturii cu Dumnezeu, deşi la unii, în iconomia harului, această legătură premerge de multe ori acelei dezlipiri, aşa cum o dorinţă ascunde o altă dorinţă. Rînduiala iconomiei este alta decît rînduiala cea de obşte dintre oameni. Dar tu păzeşte rînduiala de obşte. De premerge în tine harul, cunoaşte că aceasta e voia lui. Iar de nu, urcă spre vîrful turnului duhovnicesc, pe calea tuturor oamenilor, pe care au urcat ei după rînduială.

Tot ceea ce se lucrează în contemplaţie şi se împlineşte prin poruncă pentru ea e cu totul nevăzut ochilor trupului. Şi tot ce se lucrează cu fapta este un lucru îmbinat, pentru că porunca sau fapta, deşi e una, are nevoie de amîndouă, de contemplaţie şi de faptă, din pricina celor trupeşti şi netrupeşti. Dar îmbinarea celor două e una.

Faptele ce se îngrijesc de curăţie nu înlătură amintirea greşelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării şi de aci înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

Lăcomia sufletului de a se îmbogăţi în virtute covîrşeşte pofta văzută a trupului împreună înjugat.

Podoaba oricărui lucru e măsura. Căci fără măsură chiar şi cele socotite bune se fac spre pagubă.

Voieşti să ai părtăşie (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobîndirea acelei simţiri a plăcerii, care nu e robită de simţuri ? Urmăreşte milostenia, care, cînd se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte Frumuseţi cu care te-ai făcut asemenea. Însuşirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădeşte în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lîngă unirea întru slavă şi strălucire, împărtăşirea de dumnezeire.

Unirea duhovnicească este o amintire nepecetluită, care arde în inimă cu un dor înfocat, luîndu-şi puterea legăturii din stăruirea pe lîngă porunci, nu prin reaua lor întrebuinţare, nici în chip natural. Căci în ele îşi află hrana de viaţă dătătoare pentru întărirea vederii sufleteşti. Prin aceasta vine inima la răpire, ca să-şi închidă îndoitele simţuri, cele trupeşti şi cele sufleteşti.

Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăveşte chipul nevăzut, decît aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea duce

spre Tatăl cel desăvîrşit. Căci aşa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie[35].

Altul este cuvîntul faptei şi altul, cuvîntul cel frumos. Şi fără cercarea lucrurilor, înţelepciunea nu ştie să-şi împodobească cuvintele ei şi să vorbească adevărul, pentru că nu-l cunoaşte pe acesta. Nici nu poate să descopere cineva virtutea, dacă el însuşi nu a făcut niciodată experienţa ei. Cuvîntul din faptă este o vistierie a nădejdii, iar înţelepciunea nefăptuitoare este un depozit al ruşinii.

Precum un artist zugrăveşte apa pe pereţi, dar nu-şi poate alina setea cu apa aceea, şi precum un om vede visuri frumoase, aşa face şi cuvîntul nefăptuitor. Cel ce grăieşte din cercarea lucrului său despre virtute, împărtăşeşte din ea şi celui ce ascultă, precum împărtăşeşte cineva din banii cîştigaţi de el.

Şi cel ce seamănă învăţătura, din cele dobîndite de el, în urechile celor ce-l ascultă, deschide gura cu îndrăzneală către fiii săi duhovniceşti, precum bătrînul Iacov a spus lui Iosif: «Iată ţi-am dat o parte mai mare decît fraţilor tăi; e cea pe care am luat-o cu sabia şi cu arcul meu de la Amorei» (Fac., 48, 22).

Fiecare om care are o vieţuire întinată pofteşte viaţa vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoştinţă. Bine a zis careva că frica de moarte întristează pe omul apăsat de conştiinţa lui; iar cel ce are în sine mărturia cea bună doreşte moartea ca şi viaţa. Să nu socoteşti înţelept adevărat pe cel ce-şi robeşte cugetarea, vieţii acesteia, din laşitate şi frică. Socoteşte toate cele bune şi cele rele ce se întîmplă trupului ca nişte visuri. Căci nu numai în vremea morţii vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori şi înainte de moarte te părăsesc şi pleacă.

35. «Unde a poruncit Domnul? În: «Fiţi deci milostivi, precum şi Tatăl vostru milostiv este» (Lc., 6, 36) şi în: «De voieşti să fii desăvîrşit, mergi, vinde averile tale şi le dă săracilor şi vei avea comoară în cer şi, venind, urmează-Mi Mie» (Mt., 19, 21) şi în: «Fiţi dar desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvîrşit este» (Mt., 5, 41).

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtăşie cu sufletul tău socoteşte-le că sînt avuţiile tale în veacul acesta şi că în cel viitor vor merge cu tine[36]. Şi de sînt bune, veseleşte-te şi mulţumeşte lui Dumnezeu în cugetul tău, iar de sînt rele, întristează-te şi suspină şi caută izbăvirea de ele cît timp eşti încă în trup. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot aşa şi întru ascuns. Iar botezul şi credinţa ţi s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh, Căruia se cuvine slava, cinstea, mulţumirea şi închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL II

Despre lepădarea de lume şi despre înfrînarea de la îndrăzneala faţă de oameni

Cînd dorim să fugim de lume şi să ne facem străini de cele lumeşti, nimic nu ne desparte aşa de mult de lume şi nu omoară patimile din noi şi nu ne trezeşte şi nu ne înviorează spre cele duhovniceşti, ca plînsul şi durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci faţa celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Şi iarăşi, nimic nu ne face să petrecem aşa de mult în lume şi cu cei beţi şi risipitori din ea, şi nimic nu ne desparte aşa de mult de vistieriile înţelepciunii şi ale cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu, ca rîsul şi ca împrăştierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sînt îndeletnicirile dracului curviei.

Deci fiindcă ţi-am cercat iubirea de înţelepciune, te rog, iubitule, cu iubire, să te păzeşti de ispita vrăjma-

36. Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sînt proprii sufletului în viaţa aceasta şi rămîn proprii lui şi după moarte. Cele rele îţi fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îţi ţin sufletul pentru veci bun şi unit cu Dumnezeu, izvorul bunătăţii.

şului, ca să nu-ţi răceşti sufletul tău prin glume neînfrînate, scoţîndu-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, şi în locul dulceţii şi al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri şi să-l robeşti, încă treaz fiind, dar totuşi dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă îngerii lui Dumnezeu, şi să te faci altora pricină de alunecare, iar ţie, ţepuşă. Sileşte-te, deci, pe tine însuţi, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă şi mai mult focul aruncat de El în tine[37], foc prin care se dezrădăcinează toate mişcările lumii, care omoară pe omul cel nou şi murdăresc curţile Domnului cel sfînt şi puternic. Căci eu îndrăznesc să zic, după sfîntul Pavel, că «sîntem biserica lui Dumnezeu» (I Cor., 3, 16). Să curăţim, deci, biserica Lui, precum curat este şi El, ca să dorească să se sălăşluiască în ea. Să o sfinţim, precum şi El sfînt este. Şi să o împodobim cu toate faptele bune şi cinstite. Să o tămîiem cu tămîia odihnirii voii Lui, prin rugăciunea curată şi din inimă, care nu se poate dobîndi prin împărtăşirea de mişcările lumeşti necontenite. Şi aşa va umbri în suflet norul slavei Lui şi va străluci lumina măririi Lui în lăuntrul inimii. Şi se vor umple de bucurie şi de veselie toţi vieţuitorii din cortul lui Dumnezeu. Iar cei cutezători şi neruşinaţi vor fi lipsiţi de flacăra Sfîntului Duh.

Osîndeşte-te, deci, frate, pe tine însuţi pururea. Şi zi : «Vai mie, o suflete, că s-a apropiat desfacerea ta de trup. Pentru ce te veseleşti de cele ce le vei părăsi astăzi şi de a căror vedere te vei lipsi în veci? Ia aminte la cele dinaintea ta, şi gîndeşte la cele ce le-ai făcut, cum şi care sînt şi cu cine ai petrecut zilele vieţii tale, sau cine a primit osteneala lucrării plugăriei tale şi pe cine ai veselit în arena ta, ca să iasă în întîmpina-

37. E vrednică de reţinut această legătură ce o face sfîntul Isaac între smerenie şi focul iubirii. Cel ce iubeşte nu ştie de sine, ca şi cel smerit. Dimpotrivă, cel mîndru nu ştie decît de sine, deci e neiubitor.

rea ta în clipa ieşirii tale. Pe cine ai desfătat prin alergarea ta, ca să te odihneşti în limanul lui? De dragul cui te-ai necăjit ostenindu-te, ca să ajungi la el întru bucurie? Pe cine ai cîştigat prieten în veacul viitor, ca să te primească la ieşirea ta? În ce ţarină ai lucrat şi cine-ţi va da plata la apusul soarelui, adică la despărţirea ta de trup?

Cercetează-te pe tine, (suflete), şi vezi în ce latură va fi partea ta şi dacă ai lucrat pînă la capăt în ţarina ce rodeşte amărăciune celor ce o lucrează, strigă cu suspin şi cu durere către Dumnezeu, Care se odihneşte mai presus de jertfele şi de arderile tale de tot. Să ţîşnească din gura ta cuvinte îndurerate, care să desfăteze pe sfinţii îngeri. Obrajii tăi să ia culoarea plînsului ochilor tăi, ca să se odihnească în tine Sfîntul Duh, şi să te spele de întinăciunea răutăţilor tale. Împacă pe Domnul cu lacrimile tale, ca să vină la tine. Cheamă pe Maria şi pe Marta, ca să te înveţe cuvintele plînsului. Strigă către Domnul!

Rugăciune[38]

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce ai plîns pe Lazăr şi ai picurat lacrimi de mîhnire şi de milă peste el, primeşte lacrimile amărăciunii mele. Tămăduieşte cu patimile Tale patimile mele. Vindecă cu ranele Tale ranele mele. Curăţeşte cu sîngele Tău sîngele meu şi amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău de viaţă făcător. Fierea cu care ai fost adăpat de vrăjmaşii Tăi să îndulcească sufletul meu, izbăvindu-l de amărăciunea cu care m-a adăpat potrivnicul meu. Trupul Tău întins pe lemnul crucii să înaripeze spre Tine mintea mea, cea atrasă de draci în jos. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe cruce, să înalţe capul meu pălmuit de vrăjmaşi. Mîinile Tale, pironite de cei necredincioşi pe cruce, să mă ridice pe mine spre Tine, din groapa pierzaniei, cum a făgăduit prea sfînta Ta gură. Faţa Ta,

38. Subtitlul acesta nu se află în manuscrise. E pus de editorul Nichifor Theotoche.

care a primit lovituri şi scuipări de la cei blestemaţi, să umple de strălucire faţa mea întinată de fărădelegi. Sufletul Tău, pe care, aflîndu-Te pe cruce, l-ai predat Părintelui Tău, să mă călăuzească spre Tine prin harul Tău. Nu am inimă îndurerată spre căutarea ta, nu am pocăinţă, nici străpungere, care aduc din nou pe fii la moştenirea lor. Nu am, Stăpîne, lacrimi mîngîietoare. Mintea mi s-a întunecat în cele ale vieţii acesteia şi nu poate privi spre Tine întru durere. Inima mi s-a răcit de mulţimea ispitelor şi nu se poate încălzi de lacrimile dragostei faţă de Tine. Dar, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăţilor, dăruieşte-mi mie pocăinţă întreagă şi inimă îndurerată, ca să ies cu tot sufletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dăruieşte-mi, deci, Bunule, harul Tău. Tatăl, care Te-a născut pe Tine din sînurile Sale, fără de vreme şi veşnic, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit pe Tine; nu mă părăsi! Am ieşit de la Tine; ieşi în căutarea mea şi mă du la păşunile Tale şi mă înnumără între oile turmei Tale celei alese şi mă hrăneşte împreună cu ele cu verdeaţa tainelor Tale celor dumnezeieşti, ca inima mea să se facă sălaşul lor şi să vadă în ea strălucirea descoperirilor Tale, care este mîngîierea şi înviorarea celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri şi în tot felul de greutăţi! De această strălucire fie să ne învrednicim şi noi prin harul şi prin iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos! Amin.

CUVÎNTUL III

Despre retragerea în pustie. Şi că nu trebuie să ne temem şi să avem frică, ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu şi să îndrăznim cu credinţă neîndoielnică, ca unii ce avem sprijinitor şi păzitor pe Dumnezeu

De te simţi vreodată pregătit pentru retragerea în singurătate, în împărăţia libertăţii, ale cărei sarcini sînt uşoare, să nu te împingă cugetul fricii, după obi-

ceiul lui, în multe feluri de schimbări şi învîrtiri ale gîndurilor, ci fii mai degrabă încrezător că Păzitorul tău este cu tine şi încredinţează-te cu dinadinsul întru înţelepciunea ta, că tu şi toată zidirea sînteţi sub Singurul Stăpîn care cu o singură încuviinţare toate le mişcă, le clatină, le îmblînzeşte şi le chiverniseşte; şi că nici un împreună-slujitor nu poate vătăma pe vreunul din cei împreună-slujitori ai lui, fără hotărîrea Celui ce poartă de grijă şi le cîrmuieşte pe toate. Şi ridică-te îndată şi îndrăzneşte. Căci chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpîniţi de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire şi pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cîrmuieşte pe toate şi le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertăţii lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi aşa, n-ar putea vieţui nici un trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor şi a oamenilor şi să-şi împlinească în ea voia lor.

De aceea, zi pururea sufletului tău: «Am Păzitor care mă păzeşte şi nu poate vreuna dintre făpturi să se arate înaintea mea, decît dacă se dă poruncă de sus». Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se arate în ochii tăi şi să-ţi facă auzite de urechile tale ameninţările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvînt sau de cuvinte, şi lucrarea lor ar urma voii lor.

Şi zi iarăşi: «Dacă ar fi voia Stăpînului meu să pună stăpînire cei răi pe făptura Lui, n-aş primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui». Şi aşa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce ştii şi simţi deplin că voia Domnului te cîrmuieşte şi te călăuzeşte pe tine. Drept aceea, sprijineşte-ţi inima ta pe încrederea în Domnul şi nu te teme nici de frica de noapte, nici de săgeata ce zboară

ziua, «căci credinţa celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, îmblînzeşte fiarele sălbatice ca pe nişte oi» (Evr., 11, 33).

Dar nu sînt drept, zice, ca să mă încred în Domnul. Însă tu ai ieşit cu adevărat, pentru lucrarea dreptăţii, în pustia aceasta plină de necazuri şi de aceea te-ai făcut ascultător voii lui Dumnezeu. Drept aceea, în deşert te osteneşti cînd suporţi aceste osteneli, dacă nu-I aduci Lui ca jertfă a dragostei necazul tău. Căci Dumnezeu nu voieşte pentru ea însăşi osteneala noastră. Această înţelegere o arată toţi cei ce iubesc pe Dumnezeu, necăjindu-se pe ei înşişi pentru dragostea faţă de El. Căci cei ce binevoiesc întru frica lui Dumnezeu să vieţuiască în Hristos Iisus, aleg necazul şi rabdă prigonirea. Şi El le dă acelora puterea să cunoască vistieriile Lui cele ascunse.

Despre sporirea ce le vine din ispite celor ce le rabdă cu mulţumire şi bărbăţie

Căci a zis careva dintre sfinţi, că era un oarecare bătrîn prea cinstit dintre pustnici şi am mers odată la el şi eram întristat drin pricina ispitelor. Iar el era bolnav şi se afla culcat. Şi după ce i-am făcut plecăciune, am şezut lîngă el şi am zis : «Roagă-te pentru mine, părinte, că mult sînt supărat de ispitele dracilor». Iar acela, deschizînd ochii lui, a căutat la mine şi mi-a zis : «Fiule, eşti prea tînăr şi nu sloboade Dumnezeu ispitele asupra ta». Iar eu i-am spus : «Sînt tînăr, dar sufăr ispitele unor bărbaţi în putere». Acela îmi zise iarăşi : «Dumnezeu te va înţelepţi». Iar eu am zis : «Cum mă va înţelepţi, că eu în fiecare zi gust moartea ?». Acela zise iarăşi : «Dumnezeu te iubeşte, taci. Dumnezeu îţi va da harul Lui» (Acesta era un război în somn). Apoi a zis iarăşi : «Cunoaşte, fiule, că 30 de ani am făcut război cu dracii şi pînă ce n-am

trecut de al douăzecilea, n-am fost ajutat deloc. Iar după ce am izbutit să trec peste al cincilea (după cei douăzeci), am început să aflu odihnă. Şi trecînd încă un an, s-a înmulţit (odihna). Iar după ce a curs şi al şaptelea (după cei douăzeci), şi a venit al optulea, s-a înmulţit şi mai mult. Iar trecînd şi al treizecilea şi ajungînd la sfîrşit, aşa s-a întărit odihna, că nu mai cunoşteam nici măsura la care a ajuns». Şi a adaos : «De mă voi ridica la slujirea (liturghia) mea, sînt lăsat să slujesc o singură slavă, iar la celelalte de voi sta trei zile, voi fi cu Dumnezeu întru răpire şi nu voi simţi nicidecum osteneala». Iată ce odihnă nesfîrşită a născut lucrarea de multă vreme.

Paza limbii nu numai că trezeşte mintea către Dumnezeu, ci ajută şi la înfrînare

Era un oarecare dintre părinţi care mînca de două ori pe săptămînă. Şi a zis către noi : «În ziua în care vorbesc cu cineva nu pot păzi canonul postului după obiceiul meu, ci sînt silit să-l dezleg». Şi am înţeles că paza limbii nu numai că trezeşte mintea către Dumnezeu, ci dăruieşte în chip ascuns şi o mare tărie pentru faptele arătate, lucrate prin trup, ca să fie împlinite ; şi luminează şi lucrarea cea ascunsă, precum au spus părinţii : că paza gurii trezeşte conştiinţa către Dumnezeu, cînd cineva tace întru cunoştinţă.

Sfîntul acesta era foarte obişnuit cu privegherea de noapte. Căci zicea : «În noaptea în care stau treaz pînă dimineaţa, după cîntarea psalmilor mă odihnesc. Iar după ce mă trezesc din somn, în ziua aceea sînt ca unul care nu mai e în lumea aceasta. Şi gînduri pămînteşti nu mai intră nicidecum în inima mea, şi nici nu mai am trebuinţă de pravilele rînduite. Ci mă aflu întru răpire toată ziua aceea.

Deci, într-una din zile am mîncat, pentru că trecuseră mai înainte patru zile fără să gust nimic. Drept

aceea, m-am ridicat la slujba de seară ca să gust ceva și m-am oprit în curtea chiliei mele, că era soare mult, și am rămas așa pînă ce a răsărit iarăși soarele în ziua următoare și încălzea fața mea. Și abia atunci cînd soarele ardea tot mai tare și-mi ardea fața, s-a întors mintea mea la mine, și iată văzui că e altă zi, și am mulțumit lui Dumnezeu care varsă atîta har peste om și învrednicește cu atîta cinstire pe cei ce-i urmează Lui. Că Lui singur I se cuvine slava și mărirea în vecii vecilor. Amin».

CUVÎNTUL IV

Despre poftirea lumii

Adevărat este cuvîntul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobîndi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putință să dobîndească părtășia de Dumnezeu (comuniune cu El) împreună cu părtășia de lume, nici să aibă grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii [39]: Căci cînd părăsim cele ale lui Dumnezeu pentru slava deșartă, sau de multe ori pentru trebuința trupului, mulți dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceștia declară că lucrează pentru împărăția cerurilor, dar nu-și aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o : «De veți avea toată grija pentru împărăția cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte» [40]. «Oare se îngrijește El de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, și nu are grijă de voi ?». Nicidecum. Celui ce se îngrijește de cele duhovnicești, sau de vreuna dintre ele,

39. «Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi ; sau pe unul îl va urma și pe celălalt îl va nesocoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu și lui Mamona» (Mt., 6, 24).

40. «Cereți mai întîi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Mt., 6, 33).

cele trupeşti i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, cînd îi lipsesc şi cînd vine vremea. Iar cel ce se îngrijeşte peste trebuinţă de cele trupeşti cade de bună voie şi de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El însuşi de amîndouă felurile, după măsura nevoinţei noastre.

Drept aceea, să căutăm trăirea cu Dumnezeu nu în cele trupeşti, uitînd de lucrurile sufletelor noastre, ci să ne întoarcem toate faptele noastre spre nădejdea celor viitoare. Căci cel ce s-a predat odată pe sine lucrării virtuţii, din dragostea sufletului său, şi doreşte să desăvîrşească lucrarea ei, nu se îngrijeşte iarăşi de cele trupeşti, fie că le are, fie că nu le are. Fără îndoială, Dumnezeu îngăduie adeseori ca cei virtuoşi să fie ispitiţi de acestea şi lasă ca ispitele să se ridice împotriva lor în orice loc. Căci îi loveşte în trupul lor, ca pe Iov, şi-i aduce la sărăcie şi la depărtarea oamenilor de ei şi-i loveşte în cele ce le-au dobîndit. Dar de sufletul lor nu se apropie vătămarea. Nu e cu putinţă ca atunci cînd umblăm în calea dreptăţii să nu ne întîmpine mîhnirea şi ca trupul să nu sufere de boli, de dureri şi să rămînă neclintit, dacă dorim să vieţuim în virtute. Omul care vieţuieşte după voia sa, sau cu pizmă, sau în cele spre pierzarea sufletului, sau în altceva din cele ce-l vatămă, are osîndă. Dar cînd umblă în calea dreptăţii şi-şi face drumul către Dumnezeu şi cîştigă pe mulţi făcîndu-i asemenea lui, dacă îl întîmpină vreun lucru din acestea nu se cuvine să se abată de la ea, ci trebuie să-l primească cu bucurie, fără iscodire, şi să mulţumească lui Dumnezeu că i-a trimis lui harul acesta, şi că s-a învrednicit să cadă pentru El într-o încercare şi să se facă părtaş pătimirilor proorocilor, apostolilor şi celorlalţi sfinţi. Că şi aceştia au răbdat de dragul acestei căi necazuri, fie de la oameni, fie de la draci, fie de la trup. Că nu se întîmplă

să vină acestea fără încuviinţarea şi fără îngăduinţa lui Dumnezeu, ci-i vin ca să i se facă prilejuri spre dreptate. Pentru că nu e cu putinţă ca Dumnezeu să facă pe cel ce doreşte să fie cu El, să lucreze cele bune, decît dacă îi aduce încercări pentru adevăr. Şi nu e cu putinţă ca acesta să se facă vrednic de mărirea lui Dumnezeu, dacă nu intră la ea prin ispite; şi nu se bucură de ea, fără darul lui Hristos. Aceasta o mărturiseşte sfîntul Pavel, arătînd că lucrul acesta este aşa de mare, încît îl socoteşte dar (harismă). Căci e mare lucru să fie cineva pregătit să pătimească pentru nădejdea în Dumnezeu (Fil., 1, 19). Căci zice: «Aceasta ni s-a dat nouă de la Dumnezeu, ca nu numai să credem în Hristos, ci şi să pătimim pentru El». Tot aşa a scris sfîntul Petru în Epistola lui (I Pt., 3, 14); «Cînd pătimiţi pentru dreptate, sînteţi fericiţi că vă faceţi părtaşi pătimirilor lui Hristos». Drept aceea, cînd te afli la lărgime să nu te bucuri, iar cînd te afli în necazuri, să nu te întristezi, şi să nu le socoteşti pe acestea ca străine de calea lui Dumnezeu. Căci pe calea Lui se umblă din veac şi din neam în neam prin cruce şi moarte. Şi de ce vin acestea? Ca să afli că eşti în afara căii lui Dumnezeu şi ai părăsit-o pe ea. Şi tu nu voieşti să umbli pe calea sfinţilor, ci voieşti să-ţi pregăteşti ţie altă cale, ca să umbli pe ea fără pătimire?

Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimenea nu s-a suit la cer cu răsfăţ (cu tihnă). Calea tihnei ştim unde sfîrşeşte, iar pe cel ce se scufundă pe sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar şi din aceasta se cunoaşte că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururea suferinţe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sînt lăsaţi niciodată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mîna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraţilor şi acoperă vinovăţiile lor, şi le ascund pe ele ca pe ale

lor proprii. Cel ce voieşte să fie în lumea aceasta fără grijă şi o doreşte aceasta, dar voieşte să vieţuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci drepţii nu numai că se nevoiesc în faptele cele bune, ci se şi află de bună voie într-o mare nevoinţă pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatămă trupeşte. Căci nădăjduieşte în El de acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL V

Despre depărtarea de lume şi despre toate cele ce tulbură mintea

Multă cinste a dat Dumnezeu oamenilor prin îndoita învăţătură[41], prin care le-a dăruit (cunoştinţa) şi le-a deschis din toate părţile uşa pentru a intra la cunoaşterea Sa. Iar de voieşti un martor credincios al celor spuse, fă-te tu însuţi pe tine şi nu vei pieri. Şi de voieşti să o cunoşti pe aceasta din afară, ai un alt învăţător şi martor, care te călăuzeşte fără rătăcire pe calea adevărului[42].

Mintea tulburată nu poate scăpa de uitare şi înţelepciunea nu deschide uşa ei unei astfel de minţi. Cel ce poate să vadă sfîrşitul la care ajung deopotrivă toate nu are nevoie de alt învăţător pentru lepădarea grijilor vieţii. Legea naturală dată la început omului de Dumnezeu o arată vederea făpturilor Lui. Iar legea scrisă se adaugă după neascultare.

41. Din îndoita învăţătură pe care Dumnezeu le-a dat-o oamenilor, una este legea naturală, iar alta, cea supranaturală. Cea naturală este puterea sădită în firea lor de a cunoaşte pe Dumnezeu din făpturile Lui (Rom., 1, 20). Iar cea supranaturală este legea scrisă, sau revelată prin prooroci şi prin Iisus Hristos.

42. Primul martor e conştiinţa, al doilea, lumea din afară, sau revelaţia scrisă.

Cel ce nu se depărtează de bună voie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sînt acestea: vinul, femeile, bogăţia şi bunăstarea trupului. Nu pentru că acestea sînt prin fire păcate, ci pentru că firea uşor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sîrguinţă. De-ţi vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urîtă sărăcia; la Dumnezeu, sufletul semeţ şi mintea împrăştiată. La oameni e cinstită bogăţia; la Dumnezeu, sufletul smerit.

Cînd voieşti să pui început unei lucrări bune, pregăteşte-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta şi să nu te îndoieşti de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmaşului ca, atunci cînd vede pe cineva începînd cu credinţă fierbinte o bună vieţuire, să-i aducă în cale ispite felurite şi înfricoşătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-şi răcească hotărîrea lui cea bună şi să nu mai aibă o rîvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu.

Nu pentru că vrăjmaşul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învăţat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregăteşte-te să întîmpini cu bărbăţie ispitele aduse în calea virtuţilor şi apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregăteşti de mai înainte spre întîmpinarea ispitelor, reţine-te de la lucrarea virtuţilor.

Omul care se îndoieşte că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuţilor se teme pînă şi de umbra sa şi se socoteşte flămînd chiar şi în vremea îmbelşugării şi a săturării şi se simte plin de tulburare chiar şi în liniştea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întăreşte cu inima. Şi cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor şi lauda lui, în faţa vrăjmaşilor lui.

Poruncile lui Dumnezeu sînt mai presus de toate comorile lumii. Şi cel ce le-a dobîndit pe acestea în lăuntrul lui Îl află pe Dumnezeu. Cel ce caută cu grijă la Dumnezeu, L-a cîştigat pe El ca vistiernic, şi cel ce doreşte să facă voile Lui va avea călăuzitori pe îngerii din cer. Cel ce se teme de păcate va străbate neîmpiedicat drumul înfricoşător şi în vremea întunericului află lumină înaintea şi în lăuntrul său. Domnul păzeşte paşii celui ce se teme de păcate şi în vremea alunecării îi va veni în ajutor mila lui Dumnezeu. Cel ce socoteşte că păcatele lui sînt mici cade în stăpînirea lor şi va lua osîndă înşeptită. Seamănă milostenia cu smerenie şi vei secera milă la judecată. Dobîndeşte binele în aceleaşi laturi în care l-ai pierdut. De eşti dator lui Dumnezeu un obol, El nu primeşte în locul lui de la tine un mărgăritar. Astfel, dacă ţi-ai pierdut curăţia, nu primeşte de la tine milostenia, pînă ce tu stărui în curvie. Căci El vrea de la tine sfinţenia trupului. Odată ce ai călcat porunca nevrînd să părăseşti avuţia lumii, te lupţi pentru alte porunci ? Ai lăsat o buruiană în tine şi ai pornit război împotriva altora ?

Sfîntul Efrem a spus să nu te lupţi în vremea verii cu arşiţa, în haine de iarnă. Astfel fiecare va secera ceea ce seamănă. Şi fiecare boală se tămăduieşte cu leacurile potrivite ei. Iar tu, biruit de pizmă, de ce te sileşti să te lupţi cu somnul ? Smulge greşala cît încă e mică şi slabă, înainte de a se lăţi şi de a se întări. Nu fi fără grijă cînd greşala ţi se pare mică. Căci mai tîrziu îţi va fi ca o stăpînă nemiloasă şi vei umbla în faţa ei ca o slugă în lanţuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curînd o va birui.

Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deşi e în stare să o respingă, a primit mîngîierea de la Dumnezeu, prin credinţa în El. Şi cel ce rabdă învinovăţirile ce i se aduc, cu smerită cugetare, a ajuns la de-

săvîrşire şi se minunează îngerii de el. Căci nici o altă virtute nu e aşa de mare şi de greu de dobîndit.

Să nu-ţi crezi ţie că eşti puternic, pînă ce nu vei fi ispitit şi nu te vei afla rămînînd neschimbat. Tot aşa probează-te pe tine în toate. Dobîndeşte credinţa dreaptă întru tine, ca să calci pe vrăjmaşii tăi, şi ţine-ţi mintea neîmprăştiată ; şi să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaşte slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoştinţă, ca nu cumva, aşezîndu-se vrăjmaşul între tine şi ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. Să ai limba blîndă şi nu te va întîmpina cîtuşi de puţin necinstea. Dobîndeşte buze dulci şi-i vei avea pe toţi prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii ruşinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească şi să înveţe smerenia. De aceea trebuie să le laşi toate în seama preştiinţei lui Dumnezeu şi să nu crezi că e ceva neschimbat în viaţa aceasta.

Ajuns astfel, aţinteşte-ţi ochiul pururea spre Dumnezeu. Că acoperămîntul lui Dumnezeu şi purtarea Lui de grijă înconjoară pe toţi oamenii. Dar nu e văzută decît de cei ce s-au curăţit pe ei înşişi de tot păcatul şi au neîncetat cugetarea lor în Dumnezeu şi numai în El. Cu deosebire li se arată acestora purtarea de grijă a lui Dumnezeu atunci cînd ajung într-o mare ispită pentru Dumnezeu. Atunci o simt pe aceasta ca şi cînd ar vedea-o cu ochii trupeşti ; şi fiecare, pe măsura şi pricina ispitei ce i-a venit. Ea se arată atunci ca să dea bărbăţie celor ce se luptă, cum s-a întîmplat cu Iacov, cu Iisus al lui Navi, cu cei trei tineri, cu Petru şi cu ceilalţi sfinţi, cărora li S-a arătat Dumnezeu în oarecare chip omenesc, făcîndu-i îndrăzneţi şi sprijinindu-i în credinţă. Iar de spui că acestea s-au dat sfinţilor de la Dumnezeu prin iconomie şi ei s-au învrednicit în chip

deosebit de astfel de vederi, să-ţi fie pildă de îmbărbătare sfinţii mucenici, care adeseori mulţi împreună, iar altădată cîte unul, şi în multe şi felurite locuri, s-au nevoit pentru Hristos şi au răbdat bărbăteşte, cu puterea ce le-a venit de sus, în trupuri de lut, tăieturile fierului şi tot felul de chinuri, lucruri mai presus de fire.

Acestora li se arătau în chip vădit sfinţii îngeri, ca să afle fiecare că harul dumnezeiesc vine cu îmbelşugare peste aceia care rabdă în tot felul toată încercarea şi tot necazul, spre dovedirea vitejiei lor şi spre ruşinarea vrăjmaşilor lor.

Şi ce trebuie să spunem despre nevoitorii care s-au înstrăinat de lume şi despre pustnicii care au prefăcut pustia în cetate şi au făcut-o locuinţă a îngerilor, care îi cercetau pururea pentru chipul vieţuirii lor şi ca nişte slujitori ai Stăpînului petreceau împreună cu ei, avîndu-i ca pe nişte împreună-slujitori! Aceştia îmbrăţişau pustia în toate zilele vieţii lor şi-şi aveau locuinţa în munţi, în peşteri, în crăpăturile pămîntului, din pricina dragostei de Dumnezeu. Şi pentru că au părăsit cele pămînteşti şi au iubit cele cereşti şi s-au făcut următori ai îngerilor, pe drept cuvînt sfinţii îngeri nu-şi ascundeau vederea lor de la ei, şi împlineau toată vrerea lor. Ba li se şi arătau în anumite timpuri, învăţîndu-i cum trebuie să vieţuiască. Şi uneori le explicau unele lucruri neînţelese, alteori sfinţii înşişi îi întrebau despre ceea ce le era de trebuinţă. Iar uneori, cînd aceştia rătăceau pe cale, îi călăuzeau, alteori, cînd cădeau în ispite, îi izbăveau. Alteori, ivindu-se pe neaşteptate vreo întîmplare şi vreo primejdie, îi răpeau pe aceştia din mijlocul ei, scăpîndu-i de pildă de vreun şarpe, sau de vreo stîncă gata să se prăvălească, de aruncarea vreunei suliţe, sau a vreunei pietre. Iar alteori, războindu-i vrăjmaşul pe sfinţi în chip vădit, ei se arătau vederii ochilor lor şi spuneau că au fost tri-

mişi spre ajutorul lor şi le însuflau îndrăzneală, curaj şi bărbăţie. Alteori săvîrşeau tămăduiri prin ei. Uneori pe sfinţii înşişi, căzuţi în niscai pătimiri, îi tămăduiau. Şi uneori trupurile lor, istovite de nemîncare, le împuterniceau şi le întăreau prin atingerea mîinii, sau prin cuvinte mai presus de fire. Iar alteori le aduceau ca hrană pîini, uneori calde, şi alte lucruri de mîncare. Unora dintre ei le vesteau de mai înainte mutarea de aici, alteori şi felul mutării.

Şi de ce să înşirăm multe din cele care arată dragostea sfinţilor îngeri faţă de noi şi toată grija lor pentru sfinţi ? Ei poartă grijă de noi, ca nişte fraţi mai mari, de cei mai mici (Ps. 144, 19). S-au spus acestea ca să afle fiecare că «aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El întru adevăr». Şi cît de mult poartă El de grijă celor ce s-au predat pe ei bunei Lui plăceri şi Îi urmează Lui din toată inima !

De crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, pentru ce te îngrijeşti de cele vremelnice şi de trebuinţele trupului tău ? Iar de nu crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, şi de aceea te îngrijeşti de cele trebuitoare ţie, eşti mai de plîns decît toţi oamenii (Ps. 54, 25). Şi pentru ce mai trăieşti deci sau pentru ce vei mai trăi ? «Aruncă grija ta asupra Domnului şi El te va hrăni» (Pilde, 3, 25) ; şi nu te vei înfricoşa de spaima ce vine asupra ta.

Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minţii. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gîndurilor ; şi fără liniştea simţurilor, nu va simţi pacea minţii.

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobîndi înţelepciunea duhului. Şi fără citire cu osteneală, nu va cunoaşte slăbirea gîndurilor. Iar fără liniştea gîndurilor, nu se va mişca mintea în taine ascunse. Şi fără tăria credinţei nu poate să aibă sufletul curaj şi îndrăzneală în ispite. Iar fără simţirea acoperămîntului vă-

dit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Şi de nu poate gusta sufletul din patimile lui Hristos întru cunoştinţă, nu poate avea părtăşie (comuniune) cu El[43].

Socoteşte că e bărbat al lui Dumnezeu cel ce, din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort faţă de trebuinţele neapărate. Căci cel ce miluieşte pe sărac Îl are pe Dumnezeu purtînd grijă de el. Şi cel s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfîrşite.

Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură cînd vede pe cineva că odihneşte chipul Lui şi-l cinsteşte pe acesta pentru El[44]. Cînd cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ţine aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfătez cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sînt ale celor nedrepţi, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept şi cinstit nu dă cinstea sa altuia. Nici nu va lăsa să treacă nelucrată vremea harului[45]. Omul sărac şi lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăseşte pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ţi-a venit de la Dumnezeu şi ai depărtat harul Lui, depărtînd pe sărac[46]. Drept aceea, cînd dai, bucură-te şi spune: «Slavă Ţie, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc». Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te şi mai mult, şi zi, mulţumind lui Dumnezeu: «Mulţumescu-Ţi Ţie, Dumnezeul meu, că mi-ai dat acest har şi cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, şi m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală şi sărăcie, precum au gustat sfinţii Tăi, care au umblat pe calea aceasta».

---

43. Aci e rostul postului şi înfrînărilor înainte de Sfînta Împărtăşanie.

44. Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui şi să ne îmbunătăţim pe noi înşine prin iubire.

45. E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuţi pe altul şi un ceas al harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

46. Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relaţiile iubitoare dintre noi.

Şi cînd te îmbolnăveşti, zi: «Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moştenim viaţa». Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului. Că a zis careva dintre sfinţi (şi am însemnat aceasta), că monahul care nu slujeşte Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte cu sîrguinţă pentru mîntuirea sufletului său, ci se poartă cu trîndăvie în nevoinţa pentru virtuţi, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămînă nelucrător şi din multa nelucrare să se aplece spre altele şi mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători şi leneşi, ca să cugete la acestea şi nu la cele deşarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înţelepţească şi să-i înveţe voia Sa. Şi cînd se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci cînd slăbesc şi învaţă cu adevărat că acestea li s-au întîmplat din trîndăvie şi nepăsare. Căci s-a scris : «Cînd veţi întinde mîinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi şi de veţi spori rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi» (Is., 1, 11). Deşi acestea s-au scris despre alţii, fără îndoială s-au scris şi despre cei care au părăsit calea Domnului.

Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult milostiv, pentru ce bătînd neîncetat la uşă şi rugîndu-ne în încercări nu sîntem auziţi, ci trece cu vederea cererea noastră ? Despre aceasta ne învaţă proorocul care zice : «Nu mîna Domnului e prea mică pentru ca să ne miluiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărţit de El şi fărădelegile noastre au întors faţa Lui ca să nu ne audă» (Is., 59, 1). Adu-Ţi aminte de Dumnezeu în toată vremea şi-Şi va aduce şi El aminte cînd vei cădea în cele rele.

Firea ta s-a făcut primitoare de rele şi multe s-au făcut ispitele lumii acesteia ; şi nu sînt departe de tine

relele, ci izvorăsc din lăuntrul tău şi de sub picioarele tale. Şi nu ieşi din locul în care te-ai aşezat, şi cînd Dumnezeu va voi, vei fi izbăvit de ele. Şi pe cît sînt de apropiate genele între ele, pe atît sînt şi ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rînduit Dumnezeu întru înţelepciune pentru folosul tău, ca să baţi cu răbdare la uşa Lui şi, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău şi să te apropii de El prin rugăciuni şi să se sfinţească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugîndu-te tu, El te va auzi. Şi vei afla că Dumnezeu este cel ce te izbăveşte şi vei simţi pe Cel ce te-a făcut şi-ţi poartă de grijă şi te păzeşte şi a făcut pentru tine lumea cea îndoită : pe una, ca învăţătoare şi povăţuitoare vremelnică ; pe cealaltă, ca locuinţă părintească şi ca moştenire veşnică a ta.

Nu te-a făcut Dumnezeu nesimţitor la cele ce întristează, ca nu cumva, poftind să fii Dumnezeu, să moşteneşti ceea ce a moştenit cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă s-a făcut, prin mîndrie, satana. De asemenea, nu te-a făcut cu neputinţă de aplecat şi nemişcat, ca să nu te faci ca firea celor neînsufleţite şi să ţi se facă cele bune fără cîştig şi nerăsplătite, cum sînt celor necuvîntătoare însuşirile naturale, dobitoceşti. Căci tuturor le este uşor de văzut cît folos şi cîtă mulţumire şi cîtă smerenie cîştigă omul din venirea acestor necazuri.

Deci e vădit că atîrnă de voi să vă nevoiţi pentru cele bune şi să vă abateţi de la cele rele ; şi că ne este de folos atît cinstea, cît şi necinstea ce ne vin din acestea. Căci prin necinstire ruşinîndu-ne, ne temem. Iar prin cinstire, aducînd mulţumire lui Dumnezeu, năzuim spre virtute. Pe aceşti pedagogi ţi i-a înmulţit Dumnezeu, ca nu cumva, lipsit de ei, deci nesimţitor la cele ce întristează şi mai presus de orice frică, să uiţi de Dumnezeul tău şi să te abaţi de la El şi să cazi în închinarea la mulţi dumnezei, ca mulţi alţii, care, deşi

sînt pătimitori asemenea ţie şi biciuiţi de aceste lucruri de întristare, nu numai că au căzut într-o clipă, de dragul unei vremelnice şi sărăcăcioase puteri şi bunăstări, în închinarea la mulţi dumnezei, ci au cutezat nebuneşte să se socotească pe ei înşişi dumnezei.

Pentru aceasta, deci, a îngăduit să fii în necazuri. Iar uneori şi pentru ca să nu te abaţi şi să-L mînii, şi astfel, pe lîngă pedeapsa ce-ţi vine, să te şi piardă de la faţa Lui. Nu mai vorbesc de necinstirea lui Dumnezeu şi de celelalte blasfemii ce se nasc din viaţa îndestulată şi din lipsa de frică, chiar dacă nu ar îndrăzni cineva să înşire cele mai înainte spuse.

Pentru aceasta, a înmulţit prin pătimiri şi supărări, pomenirea Lui în inima ta şi prin frica de cele potrivnice te-a trezit şi te-a adus la poarta milei Lui. Şi prin izbăvirea de ele şi de pricinile lor, ţi-a semănat dragostea faţă de El. Şi sădind în tine dragostea, te-a apropiat prin cinstea de fiu şi ţi-a arătat cît de bogat este harul Lui.

Căci de unde ai fi cunoscut această mare purtare de grijă şi ocrotirea Lui, de nu ţi s-ar fi întîmplat ţie cele potrivnice ? Pentru că de cele mai multe ori mai ales din acestea se înmulţeşte dragostea de Dumnezeu în sufletul tău, adică din cunoaşterea darurilor Lui şi din aducerea aminte de mărimea purtării Lui de grijă. Toate aceste bunătăţi ţi se nasc din cele ce te întristează, ca să înveţi să mulţumeşti.

Drept aceea, pomeneşte pe Dumnezeu, ca şi El să te pomenească totdeauna. Şi pomenindu-te şi izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de El, împrăştiindu-te în cele deşarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. În vremea cînd îţi merge bine, fii ascultător Lui, ca să ai în necazuri îndrăzneală faţă de El prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă.

Curăţeşte-te pe tine înaintea Domnului, ţinînd pomenirea Lui în inima ta [47], ca nu cumva, petrecînd timp îndelungat fără pomenirea Lui, să fii fără îndrăznire cînd intri la El. Căci îndrăznirea faţă de Dumnezeu vine din neîncetata convorbire cu El şi din multa rugăciune [48]. Obişnuinţa cu oamenii şi petrecerea cu ei se face prin trup. Obişnuirea cu Dumnezeu se face prin pomenirea cu sufletul şi prin luarea aminte la cererile ce le facem şi prin arderea de tot de sine. Iar din multa stăruire în pomenirea Lui, se săvîrşeşte trecerea în răpiri şi la lucruri minunate [49]. «Bucura-se-va inima celor ce caută pe Domnul. Căutaţi pe Domnul, cei osîndiţi, şi vă întăriţi întru nădejde» ; căutaţi faţa Lui prin pocăinţă, sfinţiţi-vă prin sfinţenia feţei Lui [50], şi curăţiţi-vă de păcatele voastre. Alergaţi spre Domnul cei vinovaţi de păcate, spre Cel ce poate să ierte păcatele şi să treacă cu vederea greşelile (Ps. 104, 3). Căci cu jurămînt a zis prin proorocul : «Viu sînt Eu, zice Domnul. Nu voiesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă şi să fie viu» (Iez., 33, 11). Şi iarăşi : «Întins-am toată ziua mîinile Mele către poporul cel neascultător şi împotrivă grăitor» (Is. 65, 2). Şi iarăşi : «Pentru ce muriţi cu moarte, casa lui Izrael ?» (Iez., 33, 11). «Întoarceţi-vă spre Mine şi Mă voi întoarce spre voi» (Mal., 3, 7). Şi iarăşi : «În orice zi se va întoarce păcătosul de la calea lui şi va căuta spre Domnul şi va face judecată şi dreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de fărădelegile lui. Viind va fi viu, zice Domnul. Şi dreptul, de va părăsi drep-

47. Curăţirea se face prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, care nu dă loc gîndurilor de plăcere, gîndurilor egoiste, să intre în cuget.

48. Pomenirea deasă a lui Dumnezeu, fiind ca un fel de convorbire continuă cu El, îţi dă o familiaritate cu El şi deci cînd vei ajunge în faţa Lui, la judecată, vei avea îndrăznire faţă de El. De aceea au sfinţii «îndrăznire» la El, şi, propriu zis, judecata la care merg ei nu e judecată.

49. Pomenind neîncetat pe Dumnezeu, uităm de toate cele înguste şi de noi înşine şi ne lărgim ca să cuprindem infinitatea Lui şi totul în iubirea noastră.

50. Dumnezeu fiind curat şi atoateiubitor, cînd gîndim la El nu primim în cuget decît ceea ce e curat şi iubitor, sfinţindu-ne printr-un fel de privire la «faţa Lui spirituală».

tatea lui şi păcătuind va face nedreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de dreptatea lui, ci voi pune piatră de poticnire înaintea lui şi va muri în întunericul faptelor lui, de va stărui în ele» (Iez., 33, 14—15). Pentru ce? Pentru că păcătosul nu se va împiedica în păcatul lui în ziua în care se va întoarce spre Domnul, şi dreptatea dreptului nu-l va mîntui pe el, în ziua în care va păcătui, dacă va stărui în păcatul acesta.

Iar lui Ieremia i-a zis Dumnezeu: «Ia-ţi hîrtie şi scrie cîte ţi-am spus din ziua lui Iosia, regele lui Iuda, pînă azi, toate relele cîte ţi le-am spus că le voi aduce asupra poporului acestuia, ca auzind şi temîndu-se, să părăsească el calea cea rea şi, întorcîndu-se, să se pocăiască şi voi ierta păcatele lui» (Ier., 36, 2—3). Iar Înţelepciunea zice: «Cel ce-şi ascunde păcatul său nu se va folosi. Iar cel ce mărturiseşte păcatele sale şi a trecut peste ele va dobîndi milă de la Dumnezeu» (Pilde, 28, 13). Şi Isaia zice: «Căutaţi pe Domnul şi, aflîndu-L, chemaţi-L. Şi apropiindu-vă, să lase păcătosul calea sa şi bărbatul nedrept gîndurile sale. Şi întoarceţi-vă spre Mine şi Eu vă voi milui pe voi. Căci gîndurile Mele nu sînt ca gîndurile voastre, nici căile Mele după căile voastre» (Is., 55, 7—9). «De Mă veţi asculta pe Mine, veţi mînca cele bune ale pămîntului» (Is., 1, 19). «Veniţi la Mine şi ascultaţi-Mă pe Mine şi veţi fi vii în sufletul vostru» (Is., 55, 3). Cînd păzeşti căile Domnului şi faci voile Lui, nădăjduieşte întru Domnul şi cheamă-L pe El şi încă strigînd tu, El va spune: «Iată Eu sînt de faţă».

Cînd vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aştepte mîntuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, şi caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, şi în ziua întristării Îl vei afla pe El şi El te va auzi

pe tine. Cheamă-L şi roagă-L înainte de a te rostogoli; şi înainte de a te ruga pregăteşte-ţi făgăduinţele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp de pace şi lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepţi s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperămînt.

Gura nedreaptă se astupă cu rugăciunea. Căci conştiinţa încărcată face pe om fără îndrăzneală. Inima varsă lacrimi de bucurie în vremea rugăciunii.

Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptăţile, sau se mînie împinşi de slava deşartă şi se tulbură fără judecată, sau sînt topiţi de întristări. Cît de greu de dobîndit este virtutea răbdării şi cîtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu! Cel ce voieşte să dobîndească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptăţirea, trebuie să se depărteze de ai săi şi să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobîndească în patria sa. Căci e propriu celor mari şi puternici, şi celor pentru care lumea aceasta a murit, şi celor ce şi-au pierdut orice nădejde în mîngîierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuţi rămînînd între ai lor.

Pe cît de aproape este harul de smerita cugetare, pe atît de aproape de mîndrie sînt întîmplările dureroase. Ochii Domnului sînt spre cei smeriţi la cuget, ca să-i veselească pe ei; iar faţa Domnului e înaintea celor mîndri, ca să-i smerească. Smerenia primeşte totdeauna milă de la Dumnezeu. Iar inimii învîrtoşate şi puţinătăţii credinţei, îi ies în cale întîmplări înfricoşate. Micşorează-te pe tine în toate faţă de toţi oamenii şi vei fi înălţat mai presus de stăpînitorii veacului acestuia. Ia-o înaintea tuturor cu plecăciunea şi închinăciunea ta şi vei fi cinstit mai mult decît cei ce aduc daruri de aur.

Smereşte-te şi vei vedea slava lui Dumnezeu întru tine. Căci unde odrăsleşte smerenia, acolo izvorăşte slava lui Dumnezeu. De te vei nevoi să te faci la arătare dispreţuit de toţi oamenii, Dumnezeu va face să fii slăvit. Iar cînd Dumnezeu îţi arată slava Lui, fă-te uşor de dispreţuit întru mărirea ta şi nu mare în micimea ta. Sîrguieşte-te să fii dispreţuit şi te vei umple de cinstirea lui Dumnezeu. Nu căuta să fii cinstit, cînd eşti plin în lăuntru de răni. Dispreţuieşte cinstea, ca să fii cinstit, şi nu o iubi pe ea, ca să nu fii necinstit. Cel ce fuge după cinste, aceasta fuge dinaintea lui. Şi cel ce fuge de ea e urmărit de ea şi se face tuturor vestitor al smereniei sale. De te dispreţuieşti pe tine, ca să nu fii cinstit, Dumnezeu te va face cunoscut. Iar de te defăimezi pe tine pentru adevăr, Dumnezeu porunceşte tuturor făpturilor Lui să te laude. Şi acestea vor deschide înaintea ta uşa slavei Celui ce te-a zidit şi te vor lăuda pe tine. Pentru că tu eşti cu adevărat după chipul şi după asemănarea Lui [51].

Minunat, dar rar, este omul strălucind prin virtuţi. iar oamenilor arătîndu-se smerit, în viaţă luminos, în conştiinţă înţelept şi cu cugetul smerit. Fericit este cel ce se smereşte pe sine în toate, că acela se va înălţa. Căci cel ce se smereşte şi se micşorează pe sine în toate pentru Dumnezeu, va fi slăvit de Dumnezeu. Şi pe cel ce flămînzeşte şi înseteaza pentru Dumnezeu, îl va îmbăta Dumnezeu cu bunătăţile Sale. Şi cel ce se dezbracă pentru Dumnezeu e îmbrăcat de El cu veşmîntul nestricăciunii şi al slavei. Defăimează-te pe tine pentru Dumnezeu şi fără să ştii se va înmulţi slava ta în toată viaţa ta. Să te socoteşti pe tine păcătos, ca să te îndreptezi în toată viaţa ta. Fă-te prost (ἰδιώτης)[52]

51. Avem aci un şir de paradoxuri, ca şi la sfîntul Ioan Scărarul. Remarcăm între altele: «Fă-te vrednic de dispreţ cînd eşti mare prin slava ce o ai de la Dumnezeu şi nu te face mare cînd eşti mic». Mărimea adevărată se arată în cazul dintîi, nu în cel din urmă.

52. Poate aceasta i-a inspirat lui Dostoievschi titlul romanului «Idiotul».

întru înţelepciune, ca să nu te arăţi înţelept, prost fiind. Şi dacă pe cel simplu şi neînvăţat îl înalţă smerenia, socoteşte cîtă cinste pricinuieşte ea celor mari şi cinstiţi.

Fugi de slava deşartă şi vei fi slăvit, fereşte-te de mîndrie şi vei fi mărit. Că nu e dată slava deşartă fiilor oamenilor şi nici trufia, neamului femeiesc. De te-ai lepădat de toate lucrurile vieţii, nu te vei certa nicidecum cu cineva pentru vreun lucru. De te-ai scîrbit de slava deşartă, fugi de cei ce o vînează pe ea. Fugi de iubitorii de agoniseală, ca şi de agonisire. Depărtează-te de petrecăreţi, ca şi de petreceri. Fugi de cei desfrînaţi, ca şi de desfrînare. Dacă simpla amintire a celor spuse tulbură cugetarea, cu cît mai mult nu o tulbură vederea lor şi petrecerea cu ele ? Apropie-te de cei drepţi şi prin ei te vei apropia de Dumnezeu. Petrece cu cei ce au smerenie şi vei deprinde purtările lor. Căci dacă simpla vedere a lor e folositoare, cu cît mai mult, învăţătura gurii lor ?

Iubeşte pe săraci, ca prin ei să dobîndeşti şi tu mila [53]. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieşi din liniştea ta. Rabdă fără îngreţoşare răul miros al bolnavilor, şi mai ales al săracilor, căci şi tu eşti îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristaţi cu inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviţi ei şi să cauţi pe cei ce te pot mîngîia şi să nu-i afli. Nu batjocori pe cei ce şchiopătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubeşte pe păcătoşi, dar urăşte faptele lor şi nu-i dispreţui pentru greşelile lor, ca să nu fii şi tu ispitit de ele. Adu-ţi aminte că eşti părtaş firii pămînteşti şi fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta şi nu-i lipsi de cuvintele blînde ale mîngîie-

53. Prin mila ta le cîştigi dragostea lor şi în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

rii, ca să nu se piardă și să ți se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinți cu leacuri mai reci, și pe cele mai reci cu cele dimpotrivă.

Silește-te, cînd te întîlnești cu aproapele tău, ca să-l cinstești mai presus de măsura lui. Sărută-i mîinile și picioarele și ține-i-le adeseori cu multă cinstire și pune-le pe ochii tăi și laudă-l chiar și pentru cele ce nu le are. Iar cînd se desparte de tine, spune-i tot binele și tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea și prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine și-l silești să se rușineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Și vei semăna în el semințele virtuții. Iar prin această obișnuință pe care ți-ai însușit-o, se întipărește în tine chipul bunătății și vei dobîndi multă smerenie și împlinești fără osteneală lucrurile cele mari. Ba nu numai aceasta, ci și de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primește de la tine cu ușurință vindecarea, rușinîndu-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ți fie pururea chipul purtării : grăirea frumoasă și cinstitoare către toți. Să nu mînii pe cineva, să nu cerți, nici pentru credință, nici pentru faptele sale rele. Și păzește-te pe tine ca să nu te defăimezi și să nu osîndești pe cineva pentru ceva. Căci avem judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de voiești să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te pentru el cu lacrimi și spune-i cu dragoste un cuvînt sau două, și să nu te aprinzi de mînie împotriva lui. Căci de vei face așa, va vedea în tine semnul dușmăniei. Că dragostea nu știe să se iuțească, sau să se mînie, sau să învinovățească pe cineva cu patimă. Semnul iubirii și al cunoștinței este smerenia, care se naște dintr-o bună conștiință în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpînirea, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL VI

Despre folosul ce se naşte din fuga de lume

Aspră cu adevărat şi anevoioasă şi grea este nevoinţa prin fapte. Şi oricît ar ajunge cineva de nebiruit şi de tare, cînd se apropie de el pricinile momelilor şi războaielor şi luptelor se lipeşte de el frica şi-l duce repede la cădere; cu atît mai mult, cînd se întîlneşte cu războiul arătat al diavolului. Căci în măsura în care nu se depărtează omul de cele de care se teme inima lui, dă putere vrăjmaşului împotriva lui. Şi cînd aţipeşte, puţin, uşor îl pierde acela. Căci cînd sufletul se întîlneşte cu întîmpinările vătămătoare ale lumii, aceste întîmpinări i se fac ţepuşe, şi e biruit oarecum în chip firesc cînd le răspunde lor. De fapt, părinţii noştri cei de odinioară, care au umblat pe aceste cărări, ştiau că mintea nu e tare în toată vremea, nici nu poate să rămînă neclintită în aceeaşi rînduială şi să-şi ţină straja ei, ci se întîmplă cîteodată că nu poate vedea cele ce o vatămă. De aceea au născocit, întru a lor înţelepciune şi au îmbrăcat ca armă neagoniseala, cea slobodă, precum s-a scris, de multe războiri (ca astfel omul să poată scăpa prin sărăcia lui de multe păcate). De aceea au plecat în pustie, în care nu sînt lucruri, care sînt pricină patimilor, pentru ca nici cînd vine ceasul unei slăbiri a lor, să nu găsească pricini de cădere, adică mînia, pofta, ţinerea de minte a răului şi slava, ci ca acestea şi celelalte să se facă uşoare, din pricina pustiei. Ei s-au întărit şi s-au zidit în pustie, ca într-un turn de nedoborît. Şi aşa a putut fiecare dintre ei să-şi desăvîrşească lupta lui în linişte. Căci acolo simţurile nu găseau putinţa să se unească cu cel ce ne războieşte, în întîlnirea cu cele vătămătoare. Căci mai bună ne este nouă moartea în luptă, decît vieţuirea în păcat.

CUVÎNTUL VII

Despre rînduiala începătorilor și despre cele ce se cuvin lor

Aceasta este rînduiala lor cea cuviincioasă și plăcută lui Dumnezeu : să nu umble cu ochii încoace și încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte ; să nu grăiască lucruri deșarte, ci numai cele de trebuință ; să se mulțumească cu haine sărăcăcioase, după trebuința trupului ; să se folosească de mîncări spre susținerea trupului și nu spre lăcomie. Să se împărtășească de toate cîte puțin și să nu le ocolească pe unele, iar pe altele să le aleagă și cu cele din urmă să-și umple pîntecele.

Mai mare decît toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtășești decît cînd ești cu prieteni, sau cînd ești bolnav sau neputincios ; să nu întrerupi cuvîntul celui ce grăiește și să nu i te împotrivești ca un prost, ci fii serios ca un înțelept. Și oriunde te vei afla, socotește-te cel mai mic și slujitorul fraților tăi. Să nu-ți dezgolești vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuință. Ferește-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ți rînduială cuviincioasă somnului, ca să nu se depărteze de la tine puterea care te străjuiește ; și oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu putință. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă șezînd îți vine să tușești, întoarce-ți fața înapoi și tușește astfel. Mănîncă și bea cu cumpătare, cum se cuvinte copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ți întinzi mîna să iei ceva, fără rușine, din fața soților tăi. Iar de șade cu tine la masă vreun străin, îndeamnă-l o dată și de două ori să mănînce și șezi cu bună rînduială la masă și nu cu neorînduială. Șezi cu bună rînduială și adunat, nedezgolindu-ți vreun mădular.

Cînd caşti, acoperă-ţi gura, ca să nu se vadă. Căci ţinîndu-ţi răsuflarea, va trece.

Cînd intri în chilia mai marelui tău, sau a unui prieten sau ucenic, păzeşte-ţi ochii ca să nu vezi ceva din cele ce se află în ea. Iar dacă gîndul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculţi şi să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviinţă, este străin chipului călugăresc şi lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu priveşti spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide şi închide liniştit uşa prietenului tău. Să nu intri pe neaşteptate la cineva. Ci bate afară şi intră cu cuviinţă, cînd eşti poftit.

Să nu te grăbeşti în mersul tău, decît dacă te sileşte vreo trebuinţă neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de cîştig, iubitori de arginţi şi celor lumeşti să nu le urmezi, ca să nu se împlinească vreun lucru al diavolului.

Vorbeşte cu toţi cu blîndeţe şi priveşte la toţi cu cuviinţă şi să nu-ţi lipeşti ochii de faţa cuiva.

Mergînd pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soţul tău a rămas în urmă şi tu i-ai luat puţin înainte, aşteaptă-l. Cel ce nu face aşa e un lipsit de minte şi apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soţul tău în vorbă cu unii cu care se întîlneşte, aşteaptă-l şi nu-l grăbi. Cel sănătos să spună celui bolnav înainte de vreme: «Să ne facem trebuinţa» [54].

Să nu înfrunţi pe cineva pentru vreo greşeală, ci socoteşte-te pe tine răspunzător în toate şi pricina greşelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai dispreţuit lucru, dar nu-l cere altuia. De eşti silit să rîzi, nu te feri, dar să nu ţi se vadă dinţii. Iar de eşti silit să vorbeşti cu femei, întoarce-ţi faţa de la vederea

54. Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să împlinească nevoile lui, că poate acela se sfieşte. Avem în acest «Cuvînt» un minunat «Cod al manierelor elegante» nu de suprafaţă, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

lor şi aşa poţi să vorbeşti cu ele. Dar de călugăriţe fereşte-te ca de foc ; şi ca de o cursă a diavolului, de întîlnirea, de convorbirea cu ele şi de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu şi să o murdăreşti în noroiul patimilor. Chiar de ţi-ar fi surori după trup, păzeşte-te de ele ca de străine.

Păzeşte-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ţi se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

Fereşte-te de îndrăznelile şi de întîlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor şi împreună-tîlcuitor al celor de taină pe unul singur : pe cel ce se teme de Dumnezeu şi e totdeauna cu luare aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toţi tainele, faptele şi nevoinţele tale. Să nu stai fără acoperămînt pe cap înaintea cuiva, decît dacă e nevoie. Ieşi la trebuinţa de nevoie cu cuviinţă, sfiindu-te de îngerul ce te păzeşte. Şi trăieşte cu frică de Dumnezeu şi sileşte-te pe tine pînă la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ţi este să iei venin aducător de moarte, decît să mănînci cu femei, chiar de ţi-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ţi este să locuieşti împreună cu un balaur, decît să dormi şi să te acoperi împreună cu un tînăr, chiar de ţi-ar fi frate după trup.

Dacă ţi-ar spune vreunul mai mare, cînd mergi cu el la drum : «Hai să cîntăm», să-l asculţi. Iar dacă nu ţi-ar spune, taci cu gura, dar cu inima măreşte pe Dumnezeu.

Să nu te împotriveşti cuiva, nici să te războieşti, nici să minţi, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te dispreţuit şi nu dispreţui. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Mai bine să se strice cele trupeşti împreună cu trupul, decît să se păgubească ceva din cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de eşti osîndit, fără de osîndă fiind.

Să nu iubeşti în sufletul tău ceva din cele lumeşti, ci supune-te celor ce conduc şi stăpînesc şi fereşte-te de amestecarea cu ei. Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauţi să-ţi mîngîi pîntecele, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinşi, decît prăjiturile celor ce conduc şi stăpînesc. Varsă-ţi mila ta peste toţi şi fii cu sfială faţă de toţi. Păzeşte-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mişcările înţelegătoare care odrăslesc de la Dumnezeu.

Fereşte-te de discuţiile despre dogme, ca de un leu înfuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioşi ai Bisericii, nici cu cei străini.

Şi prin locurile unde se află oameni furioşi şi certăreţi să nu treci, ca să nu ţi se umple inima de mînie şi să pună întunericul stăpînire pe sufletul tău.

Să nu locuieşti împreună cu cel mîndru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfîntului Duh şi să se facă sălaş a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rînduieli şi de te vei îndeletnici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos şi nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL VIII

Despre chipul cel subţire al deosebirii (al discernămîntului)

Ia aminte la tine pururea, şi vezi rostul ce-l au în calitatea faptelor tale, necazurile ce te întîmpină, locul pustiu al vieţuirii tale, subţirimea minţii tale împreunată cu cunoştinţa amănunţită, marea lungime a liniştii tale, împreună cu leacurile cele multe, adică cu încercările ce sînt aduse de Doctorul cel adevărat pen-

tru sănătatea omului celui din lăuntru. Unele din acestea vin într-o vreme de la draci, într-o vreme ca boli și ca suferințe ale trupului, într-o vreme ca spaime ale gîndurilor sufletului, ca aduceri aminte înfricoșătoare de cele din viața viitoare; în altă vreme ca împunsături și ca apăsări ale harului fierbinte și ale lacrimilor dulci și ale bucuriei duhului, împreună cu altele, ca să nu lungesc cuvîntul.

Vezi din acestea toate, oare rana ta a început să se însănătoșeze și să se închidă statornic? Adică au început patimile să slăbească? De este așa, ele sînt un semn al lui Dumnezeu. Intră deci în tine și ia seama care patimi le vezi că au început să slăbească și care dintre ele au pierit și s-au depărtat cu totul și care au început să tacă din pricina însănătoșirii sufletului și nu pentru că s-au depărtat cei ce-l înspăimîntă și care au început să se lase stăpînite de cugetare, din lipsa pricinilor lor. Și ia aminte iarăși, oare vezi limpede că în putreziciunea ranei tale a început să crească trupul viu [55], care este pacea sufletului? Și care dintre patimi ne țin sub o silă și sub o apăsare și în ce vreme? Și oare sînt acestea trupești sau sufletești, sau îmbinate și amestecate? Și dacă, deși slăbite, se mișcă în amintire în chip acoperit, sau se răzvrătesc cu putere împotriva sufletului? Și dacă se mișcă ca niște stăpîne sau pe furiș? Și cum ia aminte la ele mintea împără-

---

55. Nota în textul grec: «Trupul protopărintelui înainte de cădere, neascultînd de patimile reproșabile și necorupt de plăcerile stricăcioase, nici omorît de poftele pierzătoare, era nepătimitor și viu, avînd o viață nesupusă rușinii și durerii. Dar după cădere, supunîndu-se celor mai urîte patimi și corupîndu-se de poftele și plăcerile rele, s-a făcut pătimaș și mort pentru lucrarea virtuții, după cuvîntul «În ziua în care veți mînca din el, cu moarte veți muri» (Fac., 2, 17). Căci deodată cu gustarea din pom a murit pornirea spre bine din trupul protopărintelui. Dar prin credință și prin harul Fiului lui Dumnezeu întrupat pentru noi, se poate dezbrăca iarăși de acel trup mort și pătimaș și se poate îmbrăca în cel nepătimaș (nepătimitor) și viu. Căci omorîte fiind patimile, îndată apare trupul viu, cum zice cuviosul. Căci numind mai sus patimile «rană», iar sănătatea acestuia «slăbirea patimilor», adaugă că «în putreziciunea ranei», adică în slăbiciunea și putreziciunea patimilor, «apare trupul viu».

tească, stăpînă peste simţuri ? Iar cînd se ivesc şi pornesc război, luptă oare (mintea) împotriva lor şi le face să slăbească cu puterea ei, sau le încuviinţează, fără să le mai ţină sub privire ? Şi care din patimile cele vechi s-au şters şi care s-au născut de curînd ? Şi care dintre patimi se mişcă în formă de chipuri şi care în simţire, fără să ia formă de chipuri ? Care se mişcă în amintire în chip nepătimaş şi fără gînduri (ispititoare) şi fără să aţîţe ? Din acestea iarăşi se poate cunoaşte măsura sufletului, cum se află.

Unde sînt cele dintîi, sufletele încă nu au ajuns la o aşezare. Căci ele cer sufletului încă o luptă, chiar dacă aceasta arată împotriva lor o tărie. Iar unde sînt celelalte, e cum a zis Scriptura în chip proorocesc : «A şezut David în casa lui şi l-a odihnit pe el Dumnezeu de toţi cei dimprejurul lui» (II Regi, 7, 1). Iar în acestea nu e vorba despre una singură dintre patimi, ci e vorba întîi despre patimile naturale, adică despre poftă şi iuţime ; apoi cele spuse mai trebuie înţelese şi despre patimile iubirii de slavă, şi de plăcere, care-şi închipuiesc şi nălucesc feţele şi stîrnesc la poftă şi dorinţă. De asemenea, şi despre patima iubirii de arginţi, de care sufletul se împărtăşeşte în chip ascuns, chiar cînd nu se lasă înduplecat la faptă. Căci şi atunci ea întipăreşte în minte chipurile faptelor iubirii de arginţi, legate de strîngerea de bogăţie, şi sileşte sufletul să cugete la ele şi la felul în care poate săvîrşi însuşi acele fapte împreună cu altele.

Dar nu toate patimile ne războiesc prin momeli (atacuri). Căci sînt patimi care aduc sufletului numai necazuri : trîndăvia, plictiseala şi întristarea. Ele nu vin în chip de momeală, nici nu momesc prin gîndul la tihnă, ci aduc sufletului o greutate. Iar tăria sufletului se probează în biruinţa împotriva celor ce-l războiesc prin momeală. Cunoştinţa subţire a tuturor acestora şi a semnelor pe care trebuie să le aibă omul despre ele

e ca să simtă la tot pasul pe care-l face, unde a ajuns şi în ce pămînt a început sufletul să calce, în pămîntul Canaan, sau dincolo de Iordan [56].

Ia aminte şi la aceasta: oare are sufletul destulă cunoştinţă prin lumina lui, ca să facă deosebirea acestora, sau le deosebeşte prin întuneric, sau e lipsit cu totul de aceasta? Simţi oare deplin că cugetarea a început să se curăţească? Oare nu are loc vreo împrăştiere în ceasul rugăciunii? Şi ce patimă tulbură cugetarea în vremea cînd se apropie de rugăciune? Simţi în tine că puterea liniştii umbreşte sufletul cu blîndeţea, cu seninătatea şi cu pacea pe care obişnuieşte să o nască în cugetare? E răpită mintea fără de voie de înţelesurile celor netrupeşti, pe care nu le pot tîlcui simţurile? Se aprinde în tine deodată o bucurie care aduce limba la tăcere? Izvorăşte în bucuria fără asemănare a inimii o plăcere oarecare ce scoate mintea din toate?

Căci pe nesimţite, din vreme în vreme, vine peste trupul întreg o bucurie şi o veselie, pe care limba de carne nu o poate tîlcui şi în asemănare cu care toate cele pămînteşti sînt socotite cenuşă şi gunoi. Cea dintîi dintre acestea izvorăşte din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzeşte mintea în vremea citirii şi iarăşi alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte şi adeseori e pricinuită de un lucru trecător; şi de multe ori noaptea, în acelaşi fel se iveşte între somn şi veghe, cînd parcă dormi şi nu dormi şi veghezi şi nu veghezi. Iar cînd vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socoteşte în acele clipe că Împărăţia cerurilor nu e altceva decît aceasta.

---

56. «Pămîntul lui Canaan arată curăţia trupului şi starea paşnică a sufletului, şi desăvîrşirea cîştigată în viaţa omenească. Iar cele de dincolo de Iordan arată necurăţiile pricinuite de patimi şi tulburarea produsă de păcat şi vieţuirea pătimaşă».

Caută şi vezi iarăşi dacă sufletul a dobîndit puterea care subţiază amintirile simţurilor cu ajutorul nădejdii ce stăpîneşte asupra inimii şi care întăreşte simţirile din lăuntru prin convingerea negrăită pricinuită de o tainică încredinţare. Şi dacă inima s-a trezit, vezi dacă nu cumva din negrija ei a fost robită iarăşi de cele pămînteşti, cu toate că vorbeşte neîncetat de lucrarea ei neîntreruptă, prin care s-ar afla împreună cu Mîntuitorul nostru.

Dobîndeşte cunoştinţa deosebirii între existenţa ei şi povestirea despre ea. Ceea ce ajută sufletului să guste în grabă din acestea este liniştea neîntreruptă în lucrarea lui neîncetată şi stăruitoare. Căci ele se pierd după aflarea lor, prin negrija de cele primite ; şi nu se mai află din nou, multă vreme. Cînd se află cineva în acestea îndrăzneşte să zică, încurajat de mărturia conştiinţei lui, cele ce le-a zis fericitul Pavel : «Sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici cele de faţă, nici cele viitoare, nici celelalte toate nu mă pot despărţi de Hristos» (Rom., 8, 38). Adică nici necazurile trupului şi împreună cu ele cele ale sufletului, nici foamea, nici prigonirea, nici golătatea, nici însingurarea, nici închisoarea, nici primejdia, nici sabia, nici îngerii satanei, nici puterile lui în chipurile uneltirilor celor rele, nici slava care ispiteşte prin momeala ei, prin care momeşte, nici clevetirile şi ocările împreunate cu loviturile venite degeaba şi în deşert.

Dacă acestea n-au început, o fratele meu, să se împuţineze, sau să înceteze a se vedea în sufletul tău, ostenelile şi necazurile tale şi toată liniştirea ta sînt o trudă fără folos. Şi chiar de se vor săvîrşi prin mîna ta fapte minunate şi ele vor învia morţi, să le socoteşti la fel. Deci mişcă-ţi îndată sufletul tău şi înduplecă prin lacrimi pe Cel ce te mîntuieşte, ca să tragă perdeaua de la uşa inimii şi să smulgă întunericul furtunii

patimilor de pe cerul din lăuntrul tău[57], ca să te învrednicească să vezi raza zilei şi să nu mori şezînd în întunericul veacului.

Privegherea continuă, împreunată cu citirea şi metaniile dese, una după alta, nu întîrzie să aducă aceste bunătăţi celor ce se sîrguiesc. Şi cel ce le-a aflat pe acestea, în acelea le-a aflat.

Dar cei ce voiesc să le afle pe acestea trebuie să stăruie în linişte, împreună cu lucrarea lor; şi pe lîngă acestea, să nu-şi lege cugetarea lor de vreun lucru, ba nici de vreun om, ci numai de sufletul lor şi să stăruie în lucrarea cea din lăuntru. Dar nici în faptele acestea nu aflăm decît în unele din ele o simţire trăită de noi. Şi numai prin aceasta dobîndim o încredinţare şi despre celelalte.

Dar cel ce şade în linişte şi a primit experienţa bunătăţii lui Dumnezeu nu are nevoie de multă dovedire. De aceea nici nu boleşte sufletul lui de vreun fel oarecare de necredinţă, cum se întîmplă cu cei ce se îndoiesc de adevăr. Mărturia minţii lui îi ajunge ca să-l încredinţeze mai mult decît nenumărate cuvinte care sînt în afara experienţei. A lui Dumnezeu fie slava şi mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL IX

Înfăţişarea pe scurt a felurilor rînduielii şi vieţuirii călugăreşti. Şi cum şi în ce chip se nasc virtuţile unele din altele

Din lucrarea silită se naşte căldura nemăsurată, care arde în inimă din amintirile fierbinţi ce se ivesc din nou în minte. Iar lucrarea aceasta împreună cu

57. Deasupra minţii curate se vede «cerul», sau lumina dumnezeiască. Acest «cer» e întunecat de viforul patimilor.

paza subţiază mintea în căldura lor şi-i dăruiesc vederea. Şi această vedere naşte gîndurile fierbinţi de care am vorbit, în adîncul vederii sufletului, care se numeşte contemplaţie. Iar această contemplaţie naşte la rîndul ei căldura, şi din căldura aceasta, venită din harul contemplaţiei[58], se naşte curgerea lacrimilor. La început cîştigul e mic, adică într-o zi îi vin omului de multe ori lacrimile şi iarăşi e lipsit de ele. Pe urmă însă îi vin lacrimile neîncetate. Iar din lacrimile neîncetate, sufletul primeşte pacea gîndurilor[59]. Şi de la pacea gîndurilor, sufletul se înalţă la curăţia minţii. Iar de la curăţia minţii, omul ajunge la vederea tainelor lui Dumnezeu. Căci curăţia este ascunsă în pacea din partea războaielor[60]. După acestea, mintea ajunge să vadă descoperiri şi semne, cum a văzut Iezechiel proorocul. Acestea închipuiesc cele trei trepte prin care se apropie sufletul de Dumnezeu[61].

58. Numai la Isaac Sirul vedem această împreunare a contemplaţiei cu căldura şi cu lacrimile. Şi numai el o socoteşte născută din har. Fără îndoială, la el această contemplaţie se referă la Dumnezeu, nu la raţiunile lucrurilor ca la alţi scriitori duhovniceşti.

59. Iarăşi, numai la Isaac Sirul pacea gîndurilor apare pricinuită de lacrimi.

60. Unde sînt războaie, gîndurile încă nu sînt curate.

61. «Dintre acestea, prima este, cum s-a spus mai sus, lucrarea silită, sau foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea şi celelalte cîte se leagă de acestea. A doua, contemplaţia. Iar a treia e căldura, din care vin lacrimile neîncetate. Trei sînt şi semnele pe care le-a văzut Iezechiel proorocul. Primul a fost vîntul ce se ridica venind de la miazănoapte; al doilea, lumina din jurul lui; al treilea, chihlimbarul în mijlocul focului (Cap. 1, 4). Vîntul închipuieşte lucrarea, căci vine cu silă puternică: vîntul ce se ridică şi iese de la miazănoapte, ca şi lucrarea silită, care se săvîrşeşte prin silirea trupului şi ne ridică cu silă din toate patimile trupului. Această lucrare o dă de înţeles şi cuvîntul Mîntuitorului: «Împărăţia cerurilor se ia cu sila şi cei ce o silesc o răpesc pe ea» (Mt., 11, 12). Iar lumina e contemplaţie. Căci ce altceva ar contempla cineva prin contemplarea aceasta, dacă nu pe Dumnezeu? Iar Dumnezeu este lumină. (Avem aci cu mult înaintea sec. XIV afirmarea vederii lui Dumnezeu ca lumină de către cei curăţiţi de patimi *n.n.*). «Eu sînt lumina lumii» (In. 8, 12). Şi celor ce-L contemplă pe El, le răsare lumina. Căci zice: «Lumină i-a răsărit dreptului» (Ps. 96, 11). «Şi lumina pururea este înaintea ochilor lor; lumină pururea drepţilor» (Pilde, 13, 9). Iar chihlimbarul ce arde este căldura cerească a harului care se iveşte în chip mai presus de fire în inimă şi încălzeşte foarte dulce tot sufletul şi

Începutul tuturor acestora e pornirea cea bună spre Dumnezeu şi felurile faptelor liniştirii, neschimbate. Acestea se nasc din multa tăiere (a voii) şi din depărtarea lucrurilor vieţii lumeşti. Nu e prea de trebuinţă să numim pe fiecare din felurile acestor lucruri, căci le sînt cunoscute tuturor. Dar fiindcă înfăţişarea lor nu e păgubitoare cititorilor, ba e mai degrabă spre cîştig, cum socotesc eu, nu ne vom lenevi să le înfăţişăm.

Acestea sînt : foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea, după puterea fiecăruia, şi mulţimea mătăniilor, care trebuie făcută în ceasurile de zi şi de noapte. Trebuie să se facă cel puţin 30 de mătănii în şir de fiecare dată şi după aceea să se sărute cinstita cruce şi apoi retragerea la chilie. Dar sînt unii care adaugă la măsura acestora, după puterea lor. Alţii petrec într-o rugăciune trei ceasuri, avînd mintea în trezvie şi aruncîndu-se pe faţa lor fără silă şi fără împrăştierea gîndurilor. Aceste două lucruri arată şi descoperă marea bogăţie a bunătăţii sau a harului, care se împarte fiecăruia dintre oameni după vrednicia lui.

Dar care e chipul celeilalte rugăciuni şi a stăruirii în ea, fără silă, n-am socotit că e bine să arătăm, nici să spunem prin cuvintele limbii şi prin litere rînduiala ei, ca nu cumva cel ce citeşte, nepricepînd nimic din cele ce citeşte, să socotescă nefolositoare cele scrise, sau aflîndu-se ştiutor al lor să nesocotească pe cel ce nu ştie rînduiala acestor lucruri ; iar din aceasta să vină la dispreţuire şi din dispreţuire, la luarea în rîs. În felul acesta se va afla barbar în astfel de lucruri, după cuvîntul apostolului, spus despre cel ce prooroceşte (I Cor., 14, 11).

Deci, cel ce doreşte să afle acestea să umble pe calea descrisă mai înainte şi să pornească lucrarea potrivit

îl umple de dorul şi de iubirea dumnezeiască. Pe aceasta simţind-o Cleopa şi soţii lui de călătorie au spus unul către altul : «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale şi ne tîlcuia Scripturile ?» (Lc., 24, 32).

cu cugetarea. Şi cînd va intra în lucrare, va învăţa el însuşi de la sine şi nu va avea nevoie de cineva care să-l înveţe. «Şezi, zice, în chilia ta şi însuşi acest lucru te va învăţa pe tine toate». Iar Dumnezeului nostru se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL X

Prin ce se păzeşte frumuseţea vieţuirii călugăreşti şi care e chipul slăvirii lui Dumnezeu

Călugărul trebuie să fie în toate purtările şi faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuţi, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmaşii adevărului, aceştia să mărturisească despre el că este pentru creştini o nădejde sigură şi neclătinată de mîntuire şi aceştia să alerge din toate părţile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalţe cornul Bisericii împotriva vrăjmaşilor ei şi mulţi să fie mişcaţi spre rîvnirea virtuţii lui şi să iasă din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumuseţea vieţuirii lui. Căci vieţuirea călugărească este mîndria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privinţele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, dispreţuirea desăvîrşită a trupului, postul înalt, stăruirea în linişte, buna rînduială a simţurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea cuvîntului, curăţia în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală [61 a], nevinovăţia inimii

61 a. Dreapta socoteală sau discernămîntul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie şi dreapta socoteală nu e viclenie.

unită cu înţelepciunea, cu agerimea şi cu ascuţimea înţelegerii [61 b].

Să cunoască apoi că viaţa de faţă e trecătoare şi repede curgătoare şi că este aproape de noi viaţa cea adevărată şi duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni şi să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia şi de însoţirea cu vreun om; să aibă locul vieţuirii sale liniştit; să ocolească totdeauna pe oameni şi să stăruie neîncetat în rugăciuni şi în citiri; să nu iubească cinstirile şi să nu se bucure de ospeţe; să nu se lege de viaţa aceasta; să rabde cu bărbăţie încercările; să se izbăvească de poftele lumeşti, de iscodirea şi de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija şi gîndul neîncetat la ţara adevărată; să aibă faţa serioasă şi adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua şi noaptea. Iar mai mult decît toate acestea, să-şi păzească neprihănirea, să se cureţe de lăcomia pîntecelui, de păcatele mici şi mari. Acestea sînt virtuţile călugărului, ca să spunem pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvîrşită faţă de lume şi despre apropierea de Dumnezeu.

Drept aceea, trebuie să ne îngrijim de acestea în toată vremea, ca să le dobîndim. Iar dacă ar zice cineva: «Ce nevoie era să se vorbească despre ele îndeobşte şi pe scurt?», voi spune că aceasta a fost de trebuinţă pentru ca, atunci cînd va căuta cel ce se îngrijeşte de viaţa lui vreuna din cele spuse în sufletul său şi va afla că e lipsit de vreuna din ele, să cunoască din aceasta nedeplinătatea lui în toată virtutea şi înşirarea aceasta să rămînă în amintire. Iar cînd va dobîndi toate cele pomenite, i se va da lui şi cunoştinţa celorlalte, pe care nu le-am pomenit. Şi va fi oamenilor sfinţi pricină de slăvire a lui Dumnezeu. Şi prin aceasta va pre-

61 b. Aceeaşi unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea şi neunilateralitatea omului duhovnicesc.

găti sufletului său loc de odihnă încă înainte de a ieşi el din viaţa aceasta. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci ! Amin.

CUVÎNTUL XI

Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu, care s-a sărăcit de cele lumeşti şi a ieşit la căutarea Lui, să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns să cuprindă adevărul şi să-şi răcească el căldura născută din dorul după cele dumnezeieşti şi din cercetarea tainelor lor. Şi în ce chip se întinează mintea cu amintirea patimilor

Trei sînt treptele la care înaintează omul : treapta începătorilor, cea de mijloc şi cea a celor desăvîrşiţi. Cel ce se află pe prima treaptă, deşi cugetul lui înclină spre bine, are mişcarea cugetării lui în patimi. Treapta a doua e la mijloc între împătimire şi nepătimire. În el se mişcă la fel atît gîndurile cele de-a dreapta, cît şi cele de-a stînga. El nu încetează, precum s-a zis, să izvorască lumina şi întunericul. Iar de se va opri pentru un timp din citirea continuă a dumnezeieştilor Scripturi şi din cugetarea la înţelesurile dumnezeieşti, pe care închipuindu-şi-le se aprinde de înfăţişările adevărului, după puterea lui, odată cu ferirea sa cea din afară, din care se naşte păzirea cea mai dinăuntru şi o lucrare îndestulătoare, va fi atras de patimi. Dar de va hrăni căldura lui firească în cele ce am spus şi nu va părăsi căutarea şi cercetarea şi dorirea lor de departe, întrucît nu le-a văzut, şi hrănind gîndurile sale din apa citirii dumnezeieştilor Scripturi şi susţinîndu-le ca să nu se aplece spre cele de-a stînga, şi să nu primeas-

că vreo sămînţă diavolească în chipul adevărului, va păzi mai degrabă sufletul său cu acest dor şi va cere pe Dumnezeu cu rugăciune îndurerată şi cu răbdare, Dumnezeu însuşi îi va împlini lui cererea şi-i va deschide uşa Sa, mai ales pentru smerenia lui. Căci tainele se descoperă celor smeriţi [62]. Iar de va muri cu nădejdea aceasta, chiar dacă n-a văzut nicidecum ţara aceea din apropiere, socotesc că o va moşteni împreună cu drepţii cei vechi, cu cei ce au nădăjduit să ajungă desăvîrşirea, dar n-au văzut-o, după cuvîntul apostolesc [63], că au lucrat pentru nădejde în toate zilele, dar n-au primit-o.

Dar ce vom zice, dacă nu va ajunge omul să intre în pămîntul făgăduinţei, care este chipul desăvîrşirii, adică la primirea vădită a adevărului, după măsura puterii fireşti ? [64] Oare prin aceasta e oprit de la el şi rămîne în treapta din urmă, a cărei întreagă pornire înclină spre cele de-a stînga ? Sau pentru că nu primeşte tot adevărul, rămîne oare în ceata cea de jos a treptei din urmă, care nu cunoaşte şi nici nu doreşte acestea ? Sau trebuie să se înalţe spre treapta de mijloc, de care am vorbit ? Dar chiar dacă nu l-a văzut niciodată, decît ca prin oglindă, a nădăjduit de departe şi prin această nădejde a fost aşezat împreună cu părinţii lui. Şi dacă nu s-a învrednicit de harul desăvîrşit aici, prin convorbirea de totdeauna cu el şi prin petrecerea în el cu toată mintea şi prin stăruirea în poftirea lui cît a trăit, a putut să taie gîndurile cele rele. Aceasta pentru că inima lui a ieşit din lumea aceasta, plină de Dumnezeu întru nădejde.

---

62. Cei smeriţi se deschid celorlalţi. Deci şi lui Dumnezeu. Cei mîndri se văd numai pe ei înşişi, deci sînt închişi în ei înşişi şi orbi.

63. Poate se gîndeşte la cuvîntul: «Şi aceştia toţi, care au fost mărturisiţi prin credinţă, n-au primit făgăduinţa» (Evr., 11, 39).

64. «Măsura puterii fireşti» înseamnă puterile date firii ca prin folosirea harului să ajungă pe treptele desăvîrşirii.

Tot cel ce are în sine smerenie se bucură de cinstire. Căci petrecerea cea netrupească a minţii în dorul de Dumnezeu, în care se călăuzeşte prin înţelegerea dumnezeieştilor Scripturi, închide sufletul înăuntru în faţa gîndurilor rele şi ţine cugetarea în pomenirea bunătăţilor viitoare, ca să nu se moleşească mintea prin trîndăvia ei şi, în loc să se ocupe cu cele mai bune, să se ocupe cu pomenirea lucrurilor lumeşti. Pentru că prin aceasta se răcesc treptat căldurile minunatelor lui mişcări şi el cade în pofte deşarte şi neraţionale. Iar Dumnezeului nostru fie slava !

CUVÎNTUL XII

Cum se cuvine să şadă în linişte cel cu dreaptă socoteală

Ascultă, iubitule : de vrei să nu se facă faptele tale deşarte şi zilele tale nelucrătoare şi lipsite de cîştigul nădăjduit de cei ce vieţuiesc cu dreaptă socoteală în linişte, să fie însăşi intrarea ta în aceasta cu dreaptă socoteală. Să nu faci aceasta cu alt gînd, ca să nu ajungi ca cei mulţi. Ci să ai neclintită în cugetare ţinta ei, ca spre ea să se îndrepteze toate faptele vieţuirii tale. Şi întreabă pe cei ce cunosc aceasta mai mult din cercare şi nu numai din cunoştinţă. Şi să nu te opreşti pînă nu te vei deprinde în toate cărările faptelor ei. Şi cercetează tot pasul pe care-l faci : ia seama dacă înaintezi prin el pe calea cuvenită, sau te-ai abătut pe vreo cărare, în afară de cea pe care trebuie să umbli. Şi să nu crezi că vieţuirea închinată întru totul liniştirii se desăvîrşeşte numai prin faptele cele arătate.

De doreşti să afli ceva şi să ajungi la aceea prin cercarea ta, ia seama la semnele şi dovezile ce se arată în

sufletul tău la orice pas pe care-l faci şi din ele vei cunoaşte adevărul părinţilor, sau amăgirea vrăjmaşului. Să iei seama anume la acestea puţine, pînă ce te vei înţelepţi pe calea ta : cînd vezi că în liniştea ta cu mintea cugetarea ta se poate mişca în chip liber în gîndurile cele de-a dreapta şi nu e luată cu sila în stăpînire de vreun alt gînd, să ştii că liniştea ta e dreaptă. Şi iarăşi, cînd slujeşti (liturghiseşti), de te afli într-un chip sau altul al slujirii (liturghiei) tale departe de împrăştiere şi deodată se taie stihul de pe limba ta şi se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii din afară de libertatea lui [65], iar acestea continuă cu stăruinţă, cunoaşte că mergi înainte în liniştea ta şi a început să ia chip blîndeţea în tine. Căci liniştea simplă, dintre faptele dreptăţii, e fără preţ [66]. Vieţuirea simplă e socotită, de cei înţelepţi şi cu dreaptă socoteală, ca un mădular aparte, despărţit de ajutorul celorlalţi.

Şi iarăşi, de vezi cu sufletul tău că prin fiecare gînd mişcat în el şi prin vederile (contemplaţiile) ce-ţi vin în liniştea ta, ţi se umplu ochii de lacrimi şi ele curg peste obrajii tăi, fără silă, cunoaşte că a început să se facă înaintea ta o deschizătură în zidul despărţitor, spre pierderea potrivnicilor.

Şi dacă vezi în tine, din timp în timp, cugetarea ta scufundîndu-se în lăuntrul tău, fără grija rînduielii

---

65. «Numeşte «liturghie» în mod sigur rugăciunea, iar «felurimea liturghiei» numeşte diferitele moduri în care se săvîrşeşte lucrarea rugăciunii. Căci ne rugăm fie cîntînd, fie citind, fie stînd drepţi, fie plecînd genunchii şi făcînd mătănii şi ridicînd mîinile. Iarăşi uneori cu glas, alteori numai cu mintea şi alteori şi cu buzele. Dar ce înseamnă : «Şi deodată se taie stihul de pe limba ta şi se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii, oprindu-l din libertatea lui», decît că rugăciunea săvîrşită cu limba sfîrşeşte dintr-odată şi ea intră în lăuntrul sufletului şi se face întreagă mintală, silind sufletul să nu-şi mai împrăştie libertatea obişnuită în cele din afară, ci să părăsească orice altă grijă şi cugetare, urmărind numai înţelesurile rugăciunii !».

66. «Aceasta înseamnă că singură liniştea, fără altă virtute, o găsim fără preţ, de judecăm drept». Un om liniştit poate să fie şi un om care îşi calculează cu grijă planurile sale răufăcătoare. Liniştea are un conţinut de pace, de blîndeţe, de iubire, cînd e concentrată spre Dumnezeu. Nu e lăudată o linişte egoistă.

obişnuite din afară, şi aceasta ţine un ceas şi mai mult şi după aceea vezi mădularele tale ca într-o oboseală mare şi pacea domnind peste gîndurile tale, şi aceasta rămîne în tine mult timp, cunoaşte că norul a început să umbrească peste cortul tău.

Iar dacă în vreme ce petreci în linişte afli în sufletul tău gînduri ce-l sfîşie şi-l iau în stăpînire, şi acestea îl învăluie cu sila în tot ceasul, iar cugetarea lui e îndreptată toată vremea spre cele ce le-a săvîrşit, sau doreşte să iscodească cele deşarte, cunoaşte că în deşert te osteneşti cu liniştea. Căci sufletul tău petrece în împrăştiere. Şi-i vin pricini pentru aceasta fie din afară, fie din nepăsarea din lăuntru faţă de datorii, mai bine zis faţă de priveghere şi de citire. Deci pune îndată rînduială în lucrarea ta.

Iar dacă făcînd aceasta intri în aceste zile, dar nu afli îndată pace dinspre tulburarea patimilor, să nu te miri. Căci dacă sînul pămîntului rămîne încă un timp îndelungat fierbinte după ce au trecut peste el razele soarelui şi mirosul leacurilor şi fumul de tămîie revărsat în văzduh stăruie timp îndelungat înainte de a se împrăştia şi de a dispărea, cu cît mai mult nu rămîn patimile, cînd sînt oprite de la materia obişnuită lor, lătrînd la uşi, asemenea cîinilor ce s-au obişnuit să lingă sîngele în măcelărie, pînă cînd nu li se risipeşte puterea obişnuinţei lor de mai înainte.

Cînd începe trîndăvia să intre, în chip ascuns, în sufletul tău şi se întoarce la cele întunecate dinapoia lui, şi casa a început să se umple de întuneric, se ivesc aceste semne : simţi în tine în chip ascuns că slăbeşti în credinţă şi prisoseşti în grija de cele văzute, că încrederea ta se micşorează şi pe aproapele tău îl păgubeşti şi întreg sufletul tău şi gura ta se umplu de dispreţ şi cu inima ta eşti pornit în gînduri şi în simţiri şi în toate lucrurile pe care le întîlneşti împotriva ori-

cărui om, ba şi împotriva Celui Prea Înalt; şi ţi-e teamă de vătămarea trupului tău, iar prin aceasta te stăpîneşte lipsa de curaj în tot ceasul şi din vreme în vreme se stîrneşte în sufletul tău frica, încît te temi şi te simţi urmărit şi de umbra ta. Căci ai acoperit credinţa cu necredinţa. Vorbim nu de cea care e temelia mărturisirii tuturor, ci de puterea aceea a minţii, care sprijineşte inima cu lumina înţelegerii şi trezeşte în suflet, prin mărturia conştiinţei, multă încredere către Dumnezeu, ca sufletul să nu se îngrijească de sine, ci să arunce asupra lui Dumnezeu grija sa fără de grijă în orice lucru.

Iar cînd mergi înainte, vei afla aceste semne vădite nemijlocit în sufletul tău. Atunci te întăreşti în toate şi te îmbogăţeşti în rugăciune şi nu lipseşte izvorul cîştigului (duhovnicesc) niciodată din cugetarea ta, în toate cîte le întîlneşti. Dar simţi totuşi slăbiciunea firii omeneşti şi prin fiecare din acestea te păzeşti de mîndrie. Pe de altă parte sînt trecute cu vederea de ochii tăi greşelile aproapelui. Şi te umpli de dorinţa de a ieşi din trup, în măsura în care doreşti să ajungi la cele viitoare. Şi toate necazurile cîte ni se întîmplă, cînd te întîmpină în chip arătat sau ascuns, le afli ca drepte. Cercetezi cu de-amănuntul cele din preajma ta, ca prin aceasta să scapi de părerea de sine. Pentru toate dai mărturie şi mulţumire. Acestea sînt semnele celor ce veghează şi se păzesc şi stăruie în linişte şi doresc să ajungă la vieţuirea cea mai adevărată [67].

Iar cei trîndavi nu au nevoie de aceste semne subţiri ale curselor căderii, deoarece ei sînt departe de virtuţile ascunse. Cînd una din acestea începe să se ivească în sufletul tău, poţi să înţelegi în aceeaşi clipă în ce parte ai început să înclini. Căci cunoşti îndată din ce soi este. Dumnezeu să ne dăruiască cunoştinţa adevărată! Amin.

67. Imaginea aceasta e folosită şi în «Scara» lui Ioan Scărarul.

CUVÎNTUL XIII

Celor ce se liniştesc le e de folos încetarea grijilor păgubitoare, intrarea şi ieşirea

Cel cu multe griji nu poate fi blînd şi liniştit, pentru că chipurile lucrurilor, pe care le socoteşte că-i sînt de trebuinţă şi cu care se frămîntă, îl silesc să se mişte în ele şi să se ocupe cu ele fără să vrea şi astfel risipesc pacea şi liniştea lui. Drept aceea, călugărul trebuie să se aşeze înaintea feţei lui Dumnezeu şi să-şi aţintească în chip neschimbat ochiul său spre El, dacă voieşte să-şi străjuiască mintea sa şi să curăţească şi prefacă micile mişcări ce se ivesc în el şi să înveţe să deosebească în chip paşnic gîndurile ce intră şi ies. Iar multele îndeletniciri ale călugărilor sînt un semn al moleşelii lui în ce priveşte hotărîrea de a lucra poruncile lui Hristos. Ele arată greşelile lor în privinţa celor dumnezeieşti.

Fără negrijă să nu cauţi lumină în sufletul tău, nici pace şi linişte în moleşala simţirilor tale. Şi de te îndeletniceşti cu lucruri diferite, nu înmulţi îndeletnicirile tale, ca să nu ţi se împrăştie mintea în rugăciunea ta. Căci fără rugăciunea neîncetată nu te poţi apropia de Dumnezeu. Iar de dai minţii tale o altă grijă după osteneala rugăciunii, îi pricinuieşti împrăştierea în cugetare.

Lacrimile şi pălmuirea capului în vremea rugăciunii şi tăvălirea pe jos cu căldură, aduc căldura lor în lăuntrul inimii şi inima zboară în răpirea vrednică de laudă spre Dumnezeu şi strigă : «Însetat-a sufletul meu spre Tine, Dumnezeule cel tare şi viu. Cînd voi veni şi mă voi arăta feţei Tale, Doamne ?» (Ps. 41, 3). Numai cel ce a băut din vinul acesta şi după aceea s-a lipsit

de el știe în ce ticăloșie a căzut și ce s-a luat de la el, datorită moleșelii lui [68].

O, cît de rea este privirea și vorbirea pentru cei ce petrec în liniște ! Cu adevărat, fraților, e mai rea decît pentru cei ce sînt departe de liniște. Că precum asprimea grindinei, căzînd pe neașteptate pe vîrful plantelor, le usucă și le pierde, așa și întîlnirile cu oamenii, chiar dacă ar fi foarte scurte și ar părea folositoare, usucă florile virtuților care au înflorit de curînd din însoțirea cu liniștea și care îmbracă cu simplitate și cu frăgezime pomul sufletului, sădit lîngă izvoarele de ape ale pocăinței. Și precum asprimea brumei, căzînd peste plantele de curînd odrăslite, le arde, așa arde și întîlnirea cu oamenii rădăcina minții, din care a început să răsară verdeața virtuților. Și dacă convorbirea cu cei ce într-o privință se înfrînează, în alta mai săvîrșesc mici greșeli, obișnuiește să vatăme sufletul, cu cît mai mult, convorbirea cu cei proști și fără de minte, ca să nu zic lumești, și privirea lor ? Căci, precum omului de neam bun și cinstit, cînd se îmbată, i se ascunde însușirea aceasta și i se necinstește starea, și cinstea lui e luată în rîs de gînduri străine ce intră în el din puterea vinului, tot așa și neprihănirea sufletului se tulbură prin privirea la oameni și prin convorbirea cu ei ; și uită de datoria păzirii sale și se șterge din cugetarea lui ținta voinței sale și se dezrădăcinează din el toată temelia stării vrednice de laudă.

Dacă deci întîlnirile și privirile în larg, ce se întîmplă celui aflat în liniște, sau apropierea de ele din dorința de a vedea sau auzi cele ce intră prin porțile vederii și auzului, ajung spre a pricinui răcirea și tulburarea cugetării la cele dumnezeiești și în timp scurt pot pricinui atîta vătămare călugărului ce se înfrînează, ce vom zice de întîlnirile necontenite și de împiedicarea îndelungată ce o produc acestea ?

68. Liniștirea nu e trîndăvie, ci efort duhovnicesc încordat.

Pe lîngă aceea, aburul ce urcă din stomac nu lasă mintea să primească cunoştinţa dumnezeiască, ci o întunecă, aşa cum pîcla ce se ridică din umezeala pămîntului înceţoşează aerul. Şi mîndria nu vede că umblă în întuneric şi nu cunoaşte gîndurile înţelepciunii. Căci cum ar putea cunoaşte cea care petrece în întunericul ei ? De aceea prin gîndul ei întunecat se ridică peste toate, find mai prejos şi mai neputincioasă decît toate şi neputînd afla căile Domnului. Dar Domnul ascunde voia Lui de la ea, deoarece ea nu voieşte să umble pe calea celor smeriţi. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XIV

Despre schimbarea rînduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniştirii

Cel ce s-a învoit cu mintea sa să vieţuiască în linişte, să-şi tocmească viaţa sa în aşa fel încît să petreacă restul zilelor lui în stare de linişte. Ţi se poate întîmpla, cum e obiceiul în starea de linişte rînduită ţie de harul dumnezeiesc, ca în lăuntrul sufletului să se reverse întunericul şi, aşa cum razele soarelui sînt acoperite de ceaţa norilor ce iese din pămînt, aşa să fii lipsit şi tu pentru puţin timp de mîngîierea duhovnicească şi lumina harului din lăuntru să fie acoperită de norul patimilor şi puterea pricinuitoare de bucurie să se retragă puţin şi mintea ta să fie umbrită de o pîclă neobişnuită. Tu să nu te tulburi atunci şi să dai ajutor neştiinţei sufletului, ci rabdă şi citeşte cărţile învăţătorilor şi sileşte-te la rugăciune şi cere ajutorul. Şi îndată el va veni, fără să-ţi dai seama. Căci precum faţa pămîntului se descoperă razelor soarelui de sub întunericul pîclei ce-l stăpîneşte, aşa poate şi rugăciunea să destrame şi să risipească din suflet norii patimilor şi să lumineze

mintea cu lumina veseliei și a mîngîierii. Această lumină se întinde de obicei și peste gîndurile noastre, mai ales cînd primește putere din dumnezeieștile Scripturi și găsește mintea strălucind în priveghere[69]. Căci îndeletnicirea continuă cu scrierile sfinților umple sufletul de o lumină neînțeleasă și de veselia dumnezeiască. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XV

Despre cei ce se liniștesc; cînd încep să înțeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în viețuirea cea liniștită; și cînd pot să nădăjduiască puțin că ostenelile lor au început să le dea roduri

Îți spun ție un lucru și să nu te îndoiești; și să nu disprețuiești nici celelalte cuvinte ale mele ca ale unuia prea mic, pentru că cele arătate de mine sînt adevărate. Căci și în aceste cuvinte ale mele îți spun ție adevărul, ca în toate.

Dacă silești genele ochilor tăi pînă ce ajungi la lacrimi, să nu socotești că ai ajuns la ceva în viețuirea ta. Căci pînă acum cele ascunse ale tale slujesc lumii, adică stai în slujba celor lumești și faci lucrul lui Dumnezeu numai prin omul din afară. Dar cel din lăuntru e fără rod. Căci rodul lui începe de la lacrimi. De-abia cînd ai ajuns în pămîntul lor, cunoaște că mintea ta a ieșit din închisoarea lumii acesteia și a pus piciorul ei pe drumul veacului nou[70], și a început să miroase

69. Cel ce priveghează n-ar avea putere să stăruie în priveghere dacă n-ar avea înaintea lui pe Dumnezeu, sau adîncimea înțelesurilor și a iubirii Lui. Iar acestea umplu mintea și inima de strălucire și de bucurie. Dar cel ce priveghează se și roagă. De aceea se spune de rugăciune că străpunge întunericul așezat peste suflet.

70. În alt manuscris: «a omului nou».

aerul acela nou şi minunat. Atunci încep să curgă lacrimile. Căci s-a apropiat naşterea pruncului duhovnicesc [71]. Pentru că harul, maica de obşte a tuturor, se grăbeşte să nască tainic în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor. Dar cînd vine vremea naşterii, mintea începe să se mişte în unele de acolo, asemenea răsuflării pe care o trage pruncul în lăuntrul mădularelor, prin care obişnuieşte să se hrănească. Şi pentru că nu suportă uşor ceea ce nu-i este obişnuit, începe dintr-odată să-şi mişte trupul într-un plîns amestecat cu dulceaţa mierii. Şi pe măsură ce se hrăneşte pruncul din lăuntru, sporesc şi lacrimile [72]. Această rînduială a lacrimilor, de care am vorbit, nu e aceea ce se săvîrşeşte cu întreruperi, în cei ce se linişteşc. Pentru că de această mîngîiere ce se iveşte din timp în timp, are parte oricine vieţuieşte în linişte: uneori, cînd se află în stare de vedere (contemplare) a minţii, alteori, cînd pătrunde în cuvintele Scripturii; şi alteori, în convorbirea rugăciunii. Dar aci vorbesc despre cea care se află în cel ce varsă lacrimi neîncetate, ziua şi noaptea.

71. «Naşterea sufletului celui ce varsă lacrimi constă în simţirea stării sufletelor noastre în veacul viitor. Mai sus spune: «maica tuturor se grăbeşte să nască în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor», adică se gîndeşte să întipărească în suflet un chip spiritual, ca să vadă tainic cele din veacul viitor. Iar mai jos, după lacrimi, e pacea; după pace, odihna; după odihnă, vederea; după vedere, descoperirea; după descoperire, sălăşluirea dumnezeiască; şi după aceea, rodirea duhovnicească. Apoi adaugă: «şi din aceasta simte schimbarea pe care o va primi firea în partea mai dinăuntru a ei, în suflet, la înnoirea tuturor». Căci se va înnoi toată zidirea după cuvîntul fericitului Petru, care zice: «Aşteptăm ceruri noi şi pămînt nou, după făgăduinţa Lui» (II Pt., 3, 13). Naşterea aceasta a numit-o Proorocul cu glasul cel mai puternic «duh de mîntuire». Căci zice Isaia: «Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pîntece şi am suferit durerile naşterii şi am născut duh de mîntuire, pe care l-am făcut pe pămînt» (6, 18). Aceasta e deci curăţia din baia dumnezeiască a lacrimilor. Acest har ni-l procură şiroaiele de lacrimi şi prin el simţim starea aceea fericită din veacul viitor încă înainte de a ne schimba».

72. Lacrimile neîncetate şi nesilite sînt semnul ieşirii minţii la viaţa cea nouă, ca arvună a veacului viitor.

Oricine a aflat cu adevărat şi întocmai adevărul acestor două feluri (de lacrimi) l-a aflat în stare de linişte. Ochii lui ajung ca un izvor de apă vreme de doi ani şi mai mult. După acestea intră în pacea gîndurilor. Iar din pacea gîndurilor trece în odihna aceea de care a vorbit sfîntul Pavel (Evr. 4, 3), atît cît poate încăpea în fire. Iar de la odihna păcii, mintea trece la vederea tainelor, căci atunci Duhul începe să-i descopere cele cereşti şi Dumnezeu Se sălăşluieşte în el şi produce în el rodul Duhului şi prin aceasta firea cea mai dinăuntru simte că primeşte schimbarea viitoare în înnoirea tuturor, într-un chip acoperit şi ca în ghicitură. Acestea le-am scris spre ţinerea de minte a mea şi a tot cel ce citeşte această scriere, aşa cum am primit din citirea Scripturilor şi de la guri adevărate şi puţin din cercarea însăşi, ca să-mi fie de ajutor prin rugăciunile celor ce se folosesc de ele. Căci nu puţină trudă am pus în ele.

Ascultă iarăşi şi ceea ce-ţi voi spune acum şi ceea ce am învăţat de la o gură nemincinoasă. Cînd intri în pămîntul păcii gîndurilor, mulţimea lacrimilor se ia de la tine şi după ele îţi vin lacrimile cu măsură şi la vremea cuvenită. Acesta este adevărul neştirbit, ca să spun pe scurt, aşa cum este crezut de toată Biserica.

CUVÎNTUL XVI

Despre felul virtuţilor

Nevoinţa este maica sfinţeniei. Iar din cea din urmă se naşte cea dintîi gustare a simţirii tainelor lui Hristos, care se numeşte întîia treaptă a cunoştinţei Duhului. Dar nimeni să nu se amăgească pe sine şi să nălucească ceva vrăji. Căci sufletul întinat nu urcă la Împărăţia curată, nici nu se uneşte cu duhurile sfinţilor. Poleieşte frumuseţea neprihănirii tale prin lacrimi şi posturi şi prin liniştea din tine. Un mic necaz

pentru Dumnezeu e mai mare decît un lucru mare săvîrşit fără necaz. Căci încearcă de bunăvoie credinţa prin dragoste. Iar starea de odihnă se naşte din vîrful conştiinţei[73]. De aceea, în necazuri şi-au dovedit sfinţii dragostea de Hristos şi nu în tihnă. Pentru că lucrul ce se face fără osteneală e dreptatea celor lumeşti, care fac milostenii din cele din afară şi nu cîştigă nimic în ei înşişi[74]. Tu însă, cititorule, luptă-te să urmezi pilda patimilor lui Hristos, ca să te învredniceşti să guşti slava Lui. Căci de pătimim împreună, împreună ne şi slăvim. Nu se slăveşte mintea cu Iisus, de nu a pătimit trupul pentru Hristos. Deci de slava lui Dumnezeu se învredniceşte cel ce dispreţuieşte slava omenească. Iar trupul lui se slăveşte împreună cu sufletul. Căci slava sufletului vine din supunerea lui prin neprihănire lui Dumnezeu. Iar slava minţii este vederea (contemplarea) adevărată a lui Dumnezeu. Căci adevărata supunere este şi ea îndoită: în fapte şi în conştiinţă. Deci cînd pătimeşte trupul, pătimeşte şi inima împreună cu el. De nu cunoşti pe Dumnezeu, nu se poate mişca în tine dragostea Lui. Şi nu poţi iubi pe Dumnezeu, de nu-L vezi pe El. Iar vederea lui Dumnezeu vine prin cunoaşterea Lui. Căci nu premerge vederea Lui cunoaşterii Lui.

Rugăciune

Învredniceşte-mă, Doamne, să Te cunosc pe Tine şi să Te iubesc, nu prin cunoştinţa cea întru împrăştierea minţii, care se naşte din trudă, ci învredniceşte-mă de

73. Din cea mai înaltă conştiinţă, care ştie că nu trebuie să se agite pentru lucruri trecătoare.

74. «Lumeşti numeşte aci pe cei ce cugetă şi fac ale lumii. Se poate afla şi în ei o dreptate. De pildă, iubesc pe cei ce îi iubesc şi fac bine celor ce le fac bine şi împrumută celor de la care nădăjduiesc să ia înapoi. Dar această dreptate nu e bine primită la Dumnezeu (Lc., 6, 32; Mt., 5, 20). Iar a face milostenia din cele din afară, înseamnă a o face pentru a fi văzuţi şi ca să fie slăviţi de ei. Iar cei ce fac milostenie pentru acestea nu au nici un cîştig. «Amin zic vouă, că îşi iau plata lor» (Mt., 6, 4).

acea cunoştinţă prin care mintea, văzîndu-Te, slăveşte cu vederea firea Ta, care depărtează simţirea lumii din cugetare. Învredniceşte-mă să mă înalţ de la vederea prin voinţă, care naşte năluciri, şi să Te văd silit de legătura pusă asupra mea de cruce, prin răstignirea cea de a doua a minţii, care se odihneşte de lucrarea gîndurilor în vederea Ta neîncetată, cea mai presus de fire. Fă să crească în mine iubirea Ta, ca să vin pe urmele iubirii Tale, ieşind din lume.

Sădeşte în mine înţelegerea smereniei Tale, întru care ai umblat în lume, sub acoperămîntul pe care Ţi l-ai făcut din mădularele noastre, prin mijlocirea Sfintei Fecioare, ca, în amintirea neîncetată şi neuitată a ei, să primesc cu plăcere smerenia firii mele.



Sînt două chipuri de a se sui pe cruce: unul e răstignirea trupului, al doilea urcarea la vedere. Cel dintîi vine din izbăvirea de patimi, al doilea prin lucrarea faptelor Duhului. Căci nu se supune mintea, dacă nu se supune mai întîi trupul. Împărăţia minţii presupune răstignirea trupului. Şi nu se supune mintea lui Dumnezeu, dacă nu se supune voia liberă, raţiunii. E greu lucru a încredinţa lucruri înalte celui încă începător şi celui prunc cu vîrsta. «Vai ţie cetate, cînd împăratul tău e tînăr» (Ecl., 1, 16). Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu s-a apropiat de puterea de a-şi supune lui toate. Celui ce se cunoaşte pe sine, i s-a dat cunoştinţa tuturor. Căci în cunoştinţa de sine se află plinătatea cunoştinţei tuturor. Şi în supunerea sufletului tău, se cuprinde supunerea tuturor. Cînd smerenia stăpîneşte în vieţuirea ta, se supune ţie sufletul tău şi împreună cu el se vor supune ţie toate [75]. Căci în sufletul tău se naşte pacea de la Dumnezeu. Cît timp eşti în afara

75. E vrednică de remarcat această legare a tuturor de suflet. Cel ce se cunoaşte pe sine cunoaşte în sine toate. Cel ce îşi supune sufletul îşi supune împreună cu el toate. Toate sînt legate de om. Iar omul ce se stăpîneşte pe sine stăpîneşte peste toate. Iar pe sine se stăpîneşte atunci cînd se supune lui Dumnezeu. Prin Dumnezeu stăpîneşte deci peste toate.

acesteia, vei fi supărat necontenit nu numai de patimi, ci şi de tot felul de întîmplări. Cu adevărat, Doamne, de nu ne vom smeri, nu vei înceta să ne smereşti pe noi [76]. Iar adevărata smerenie este fiica cunoştiinţei. Şi cunoştinţa adevărată este fiica încercărilor [77].

CUVÎNTUL XVII

Tîlcuirea felurilor virtuţii. Şi despre tăria şi deosebirea fiecăreia din ele

Virtutea trupească curăţeşte trupul de poftele din el, în starea liniştii. Iar virtutea minţii smereşte sufletul şi-l curăţeşte de gîndurile grosolane şi pieritoare, ca să nu le cugete pe acestea în chip pătimaş, ci să se mişte mai degrabă în contemplarea ce îi este proprie. Această contemplare (înţelegere) apropie sufletul de golirea minţii [78], care se numeşte vederea nematerială. Şi aceasta este virtutea duhovnicească. Căci ea ridică mintea de la cele pămînteşti şi o apropie de contemplarea cea dintîi a duhului şi o îndreaptă spre Dumnezeu şi spre contemplarea (vederea) slavei celei necuprinse, care este mişcarea gîndurilor spre mărirea firii Lui. Ea o desparte de lumea aceasta şi de simţirea ei. Iar prin aceasta ne întărim în nădejdea sădită în noi şi în încredinţarea aflată în ea. Aceasta este încredinţarea despre care a vorbit apostolul, sau adeverirea de

76. Dumnezeu ne smereşte prin necazuri şi patimi, pentru că nu ne smerim noi înşine de bunăvoie. Smerenia noastră o urmăreşte Dumnezeu. Şi prin ea stăpînim, în chip paradoxal, peste toate, căci în Dumnezeu sîntem liberi de toate.

77. Cunoştinţa e înţeleasă ca un dar cîştigat prin viaţa trăită, prin greutăţile ei şi prin suportarea lor. E un sens existenţial al cunoştinţei. Desigur, e vorba de cunoştinţa de sine a omului, nu de cunoştinţa obiectelor.

78. E vorba de o «golire» a minţii de orice altfel de gînduri. Dar cum mintea nu poate sta neocupată, ea se ocupă atunci cu vederea lui Dumnezeu cel nesfîrşit, recîştigîndu-şi şi ea însuşirea indefinitului.

care se bucură mintea în chip înţelegător[79], prin nădejdea făgăduită nouă (Gal., 5, 8). Dar ce sînt acestea şi cum e fiecare din ele, vom spune în cele următoare.

Întîi, despre vieţuirea după Dumnezeu, cea cu trupul. Fapte trupeşti se numesc cele ce se săvîrşesc pentru curăţirea trupului prin lucrarea virtuţii; ele sînt fapte arătate, prin care se curăţeşte cineva de necurăţia trupului.

Iar vieţuirea prin cugetare este lucrarea inimii, făcută neîncetat cu grija la judecata sau la dreptatea lui Dumnezeu şi la judecăţile ce le va da El, şi rugăciunea neîncetată a inimii şi gîndul la pronia şi la grija lui Dumnezeu, care se arată în lumea aceasta pentru fiecare în parte şi pentru toate la un loc. Vieţuirea aceasta mai constă şi în a lua seama la patimile cele ascunse, ca să nu se ivească cumva vreuna din ele în latura cea ascunsă şi duhovnicească. Această lucrare a inimii e deci ceea ce se numeşte vieţuire prin cugetare. În această lucrare a vieţuirii prin cugetare, care se numeşte făptuire sufletească, se subţiază inima şi se desparte de părtăşia cu viaţa fără rînduială, cea potrivnică firii. Pornind de aci, ea înţelege şi deosebeşte în contemplarea celor create, pe cele zidite spre trebuinţa şi creşterea trupului, prin a căror folosire se dă putere celor patru stihii din trup[80].

---

79. E o înţelegere care e adeverire, sau siguranţă, sau vedere, sau atingere şi trăire a celor înţelese.

80. «Că cele create spre trebuinţa şi creşterea trupului, adică mîncările şi băuturile şi celelalte cîte le cere trebuinţa trupului, luate cu măsura cuvenită şi la vremea cuvenită şi prin alegerea cu judecată, aduc puteri stihiilor din care se alcătuieşte trupul nostru, potrivit cu cantitatea fiecăreia şi cu echilibrul dintre ele, ne învaţă filozofia din afară. Poate pe aceasta o numeşte sfîntul «vieţuire cu mintea şi făptuire sufletească». Căci filozofia este cu adevărat exerciţiu al minţii şi cugetare şi contemplare care subţiază inima şi o desparte de viaţa cea fără rînduială şi protivnică firii, adică pătimaşă şi animalică... Şi e vădit că filosofia etică vorbeşte mult şi despre pronie şi despre paza patimilor. De aceea, psalmistul zice că Dumnezeu Se mînie dacă nu luăm învăţătură (Ps. 2, 10), iar Apostolul dă mărturie că ea ne poate înţelepţi spre mîntuire» (II Tim., 3, 15).

Iar viețuirea duhovnicească este o făptuire fără simțuri și ea este cea descrisă de părinți. Cînd aceasta e primită de mințile sfinților, se înlătură vederea în substanță a lucrurilor și grosimea trupului. De atunci vederea se face înțelegătoare. Căci vederea în ipostas și în substanță se numește vederea zidirii prime a firii [81]. De la această vedere în ipostas ușor se înalță cel ce se nevoiește la cunoștința viețuirii celei unificate, care înseamnă a se minuna de Dumnezeu în înțelegerea celor văzute. Aceasta vede de mai înainte starea cea înaltă a bunătăților viitoare, care se dăruiește în libertatea vieții nemuritoare, în viețuirea de după înviere. Căci firea omenească nu încetează acolo să se minuneze pururea de Dumnezeu, nemaicugetînd la ceva din cele create. Pentru că, dacă ar fi ceva din acestea asemenea lui Dumnezeu, mintea s-ar mișca spre aceea, mai bine zis uneori spre Dumnezeu și alteori spre aceea. Dar odată ce toată frumusețea celor zidite e mai prejos, în viața viitoare înnoită, de frumusețea lui Dumnezeu, cum mai poate mintea, cu vederea ei, să iasă afară din frumusețea lui Dumnezeu ? Deci ce ? O mai mîhnește atunci gîndul că va muri ? Sau povara trupului ? Sau amintirea celor săvîrșite ? Sau trebuințele firii ? Sau primejdiile ? Sau necazurile ce vin asupra ei ? Sau împrăștierea fără știre ? Sau nedesăvîrșirea firii ? Sau învăluirea în stihii ? Sau întîlnirea unuia cu altul ? Sau plictiseala, sau truda obositoare a trupului ? Nicidecum. Căci deși toate acestea se întîmplă în lumea aceasta, în vremea cînd se ridică acoperămîntul patimilor de pe ochii minții, și aceasta privește slava lui Dumnezeu,

81. Nota în textul grec înțelege, prin «vederea ipostatică» (în substanță), vederea sufletului cît încă e unit cu trupul și alcătuiește cu el un singur ipostas. Cînd încetează grosimea trupului, vederea sufletului devine spirituală. Dar poate să fie vorba și de vederea lucrurilor în substanța lor și nu în rațiunile lor unificate în Dumnezeu. Vederea ipostatică e în acest caz vederea zidirii, a «primei firi», pentru că în prima ei formă și în zidire prevalează substanța. Numai în forma ei viitoare (a doua), Duhul va copleși substanța materială.

ea îndată se înalţă în răpire [82]. Dar dacă Dumnezeu n-ar fi pus un hotar vieţii acesteia (duhovniceşti), cît de mult n-ar întîrzia mintea în ele ? Şi dacă i-ar îngădui-o omului în cursul întregii vieţi, n-ar ieşi niciodată din privirea acestora. Cu cît mai mult nu va ieşi însă acolo, unde acestea nu mai sînt şi unde virtutea este fără hotar ? Totuşi, acolo vom avea şi lucrurile în ipostas (în substanţă), dar în lăuntrul curţilor împărăteşti, dacă ne vom învrednici de ele prin vieţuirea noastră [83].

Deci cum ar putea ieşi mintea iarăşi şi cum s-ar putea depărta de vederea aceea minunată, ca să cadă în altă îndeletnicire ? Vai nouă, că nu cunoaştem sufletele noastre, nici la ce vieţuire am fost chemaţi, ci socotim că viaţa aceasta a neputinţei şi starea celor din viaţă şi strîmtorile lumii şi însăşi lumea şi relele şi desfătările ei sînt ceva de preţ.

Rugăciune

Ci, o Hristoase, Care eşti singurul puternic, fericit este cel al cărui ajutor este la Tine, şi cel ce a pus suişuri în inima sa. Tu, Doamne, întoarce faptele noastre de la lume, la dorirea Ta, pînă ce vom vedea ce este ea şi nu vom mai crede umbrei ca adevărului. Tu, Cel ce ne-ai făcut pe noi, înnoieşte mintea noastră, Doamne, şi străduinţa noastră înainte de moarte, ca în ceasul ieşirii

---

82. Patimile sînt o îngroşare a acoperămîntului material pus peste minte. Mai bine-zis, materia e făcută să fie copleşită de spirit şi să devină, prin aceasta, transparentă. Patimile însă împiedică această străbatere a ei de spirit.

83. Textul grec e foarte alterat. De aceea permite diferite interpretări, cum se arată chiar în notele de sub el. Deci şi traducerea în româneşte poate varia. În general credem că sfîntul Isaac socoteşte că lucrurile, deşi nu vor mai fi văzute acolo în substanţa lor, nu vor pierde această substanţă, dar ea va fi acoperită de lumina «curţilor împărăteşti», sau ale lui Dumnezeu. Avînd acolo virtutea fără hotar, ne va fi şi puterea vederii fără hotar, fără hotarul pus de trup. Căci virtutea este o înlăturare a acoperămîntului cel gros de pe minte, de pe suflet, sau transparenţa din lăuntrul nostru, care nu are sfîrşit. În general, în acest «Cuvînt» autorul vorbeşte de trei feluri de vieţuiri (sau virtuţi) după Dumnezeu : cu trupul, cu cugetarea sau cu sufletul, şi cea cu duhul, sau duhovnicească.

noastre să cunoaştem cum a fost intrarea şi ieşirea noastră în lumea aceasta, pînă am desăvîrşit lucrul la care am fost chemaţi după voia Ta în viaţa aceasta şi după aceea să nădăjduim că vom primi în mintea noastră plină de încredinţare bunătăţile cele mari, pe care, după făgăduinţa Scripturilor, le-a gătit iubirea Ta la cea de a doua zidire a lumii înnoite. Fie ca pomenirea lor să o păzim prin credinţă în taină!



Despre curăţia trupului, a sufletului şi a minţii

Curăţia trupului este cuvioşia dobîndită prin izbăvirea de întinăciunea cărnii. Curăţia sufletului este libertatea de patimile cele ascunse ce se mişcă în cugetare. Curăţia minţii se arată în descoperirea tainelor. Căci atunci ea se curăţeşte de toate cele ce cad sub simţuri, în chipul grosimii lor [84]. Pruncii cei mici sînt curaţi cu trupul şi nepătimaşi cu sufletul, dar nimeni nu-i numeşte curaţi cu mintea. Deci curăţia minţii este desăvîrşirea prin petrecerea în vederea cerească proprie cetelor ce se mişcă în afara simţurilor, prin puterea duhovnicească, în nenumăratele minuni ale acelei lumi cereşti. Trăirea acestor minuni şi-o împărtăşesc între ele, în slujirea lor nevăzută, acele cete subţiri, care au înţelegerea descoperirilor, aflîndu-se într-o legătură în schimbarea lor din toată clipa [85]. Iar Dumnezeul nostru să ne învrednicească pe noi să-L vedem pururea pe El cu mintea golită, şi după viaţa de aici, în chip nemijlocit, în vecii vecilor. Amin.

---

84. Întîi e curăţirea trupului de patimi, ca îngroşare a grosimii materiale, apoi curăţirea sufletului de gîndurile pătimaşe; în sfîrşit, curăţirea minţii de însăşi substanţa materială a lumii, percepută prin simţuri ca gînduri. Dar prin înlăturarea acestei grosimi, apar în faţa minţii tainele lumii dumnezeieşti. Deci curăţia minţii nu e numai ceva negativ, ci şi ceva pozitiv: e vederea orizontului dumnezeiesc ce i se descoperă.

85. Ceea ce se spune aci e apropiat de viziunea lui Dionisie Areopagitul despre îngeri.

CUVÎNTUL XVIII

Cît de mare este măsura cunoştinţei şi cît de mari, măsurile credinţei

Există o cunoştinţă ce premerge credinţei şi o cunoştinţă ce se naşte din credinţă. Cunoştinţa ce premerge credinţei este cunoştinţa naturală. Iar cunoştinţa ce se naşte din credinţă este o cunoştinţă duhovnicească. Şi există o cunoştinţă naturală, care deosebeşte binele de rău. Aceasta se numeşte şi discernămînt natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învăţătură. Pe aceasta a aşezat-o Dumnezeu în firea raţională. Dar primeşte creştere şi adaos prin învăţătură. Nu este cineva care să nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaştere naturală a sufletului raţional constă deci în deosebirea binelui şi răului, care se mişcă în el neîncetat. Cei ce sînt lipsiţi de ea, sînt mai prejos de firea raţională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului şi nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea fiinţelor raţionale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaştere, prin care deosebesc binele de rău, îi osîndeşte proorocul zicînd : «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» (Ps. 48, 13).

Cinstea firii raţionale este discernămîntul care deosebeşte binele de rău. Şi cu dreptate cei ce au pierdut acest discernămînt s-au asemănat cu animalele neînţelegătoare, care nu au raţiune şi putere de discernămînt. Prin această putere noi sîntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoştinţa naturală, şi ea premerge credinţei, şi ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău şi să primim credinţa. Deci însăşi puterea firii dă mărturie că se cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la fiinţă şi să creadă în cuvintele poruncilor Lui şi să le împlinească. Iar din credinţă se naşte frica de Dumnezeu.

Şi cînd va urma ei prin fapte şi se va urca puţin prin lucrare, se iveşte cunoştinţa duhovnicească, de care am spus că se naşte din credinţă.

Cunoştinţa naturală, care este deosebirea între bine şi rău şi e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce a adus toate la existenţă. Şi credinţa produce în noi frica şi frica ne sileşte să ne pocăim şi să lucrăm cele bune. Şi prin aceasta se dă omului cunoştinţa duhovnicească, care este simţirea tainelor şi naşte credinţa din vederea (contemplaţia) adevărată. Deci nu din credinţa singură şi simplă se naşte cunoştinţa duhovnicească, ci credinţa naşte frica şi din frica de Dumnezeu, cînd ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naşte cunoştinţa duhovnicească. Căci a spus sfîntul Ioan Gură de Aur, că atunci cînd dobîndeşte cineva o voinţă ce ascultă de frica lui Dumnezeu şi de dreapta cugetare, primeşte curînd descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înţelege cunoştinţa duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naşte însă această cunoştinţă duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naşte), ci cunoştinţa aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Cînd vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăinţa şi în aceasta este cunoştinţa duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez şi că darul acesta l-am primit prin pocăinţă. Deci darul de care am spus că-l primim prin pocăinţă este cunoştinţa duhovnicească, sau ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Iar cunoştinţa duhovnicească este simţirea celor ascunse[86]. Căci cînd simte cineva aceste bunătăţi ne-

86. Sfîntul Isaac identifică cunoştinţa duhovnicească cu o simţire spirituală, adică cu o atingere cu realitatea dumnezeiască, cu puterea lui Dumnezeu.

văzute şi mult covîrşitoare, dă acestei simţiri numele de cunoştinţă duhovnicească. Iar din simţirea aceasta se naşte o altă credinţă, care nu e potrivnică celei dintîi, ci întăreşte credinţa aceea. Pe ea o numesc credinţă din vedere (din contemplaţie). Pînă aci a fost auzirea; iar acum e vederea. Iar vederea este mai sigură decît auzirea.

Toate acestea se nasc din cunoştinţa aceea (naturală), care deosebeşte binele de rău şi care e sădită în fire. Iar aceasta e sămînţa cea bună a virtuţii, cum s-a spus mai înainte. Dar cînd acoperim această cunoştinţă naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătăţile acestea.

Iar acestei cunoştinţe naturale îi urmează o împunsătură continuă a conştiinţei, o aducere aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuieşte pînă la ieşirea din această viaţă[87]. După aceasta vine mîhnirea, întristarea, frica de Dumnezeu, ruşinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduinţa pentru faptele cuvenite, aducerea aminte de drumul cel de obşte şi grija pentru merindea de drum şi cererea îndreptată spre Dumnezeu cu plîns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, dispreţuirea lumii şi multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoştinţa naturală.

Să asemene deci oricine faptele lui cu acestea. Cînd se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Şi cînd se ridică peste acestea şi ajunge la iubire, se ridică

87. «Trei sînt stările omului, cum spune sfîntul mai departe: cea după fire, cea contrară firii şi cea mai presus de fire. Cînd, căzînd din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoştinţa naturală ne înţeapă neîncetat conştiinţa şi ţine treză necontenit amintirea morţii şi o grijă care chinuieşte sufletul neîncetat pînă la ieşirea din ea, adică pînă ce ieşim din această stare contrară firii şi revenim la cea după fire. Apoi, iarăşi, cunoştinţa naturală naşte necazul şi întristarea, frica de Dumnezeu şi ruşinea, supărarea şi străduinţa, pomenirea morţii şi grija pentru merindea de drum. Ba ne şi înduplecă să cerem de la Dumnezeu, cu mult plîns şi cu lacrimi «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire».

peste fire şi pleacă de la el lupta şi frica şi osteneala şi truda în toate. Căci acestea ţin de cunoştinţa naturală. Şi acestea le aflăm în noi cînd nu acoperim această cunoştinţă cu voia noastră iubitoare de plăcere. Şi se află în noi pînă ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine şi să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire, sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede şi repede cum îşi cîrmuieşte întreaga lui viaţă. Şi cînd nu se află în cele numite de noi după fire, aşa cum le-am arătat, şi nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai prejos de fire. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XIX

Despre credinţă şi despre smerita cugetare

Făptură prea mică, voieşti să afli viaţa? Ţine în tine credinţa şi smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul şi cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar şi pe Cel ce te păzeşte întru ascuns şi rămîne cu tine la arătare [88]. Voieşti să le dobîndeşti pe acestea, care sînt cuvîntări ale vieţii? [89]. Umblă cu simplitate şi nu întru cunoştinţă înaintea lui Dumnezeu. Căci simplităţii îi urmează credinţa, iar subţirimii şi disputei gîndurilor, părerea de sine. Şi acesteia îi urmează depărtarea de

88. Prin credinţă şi smerenie simţim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca nişte cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu şi acum desprinse de El. De aceea, îl simţim şi pe Dumnezeu însuşi ca persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, îl simţim grăindu-ne, iar la arătare, ajutîndu-ne în faptele noastre.

89. Cuvintele lui Dumnezeu simţite în inimă sînt deci cuvîntări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum şi care susţin viaţa noastră cu puterea lui Dumnezeu comunicată prin ele

Dumnezeu. Cînd vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gîndirea ta ca o furnică şi ca cele ce se tîrăsc pe pămînt şi ca un vierme şi ca un prunc care se bîlbîie. Şi nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoştinţă, ci apropie-te de Dumnezeu şi umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învredniceşti de părinteasca purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinţi spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că «păzitor al pruncilor este Domnul» (Ps. 114, 6). Pruncul se apropie de şarpe şi-l prinde de gît şi nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Cînd alţii umblă îmbrăcaţi şi acoperiţi şi totuşi frigul intră în toate mădularele lor, pruncul şade gol în ziua cînd e frig, ger şi gheaţă, şi nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susţine mădularele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, uşor expus la orice vătămare pentru frăgezimea şi slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice şi nu e lăsat să sufere de ele ? Căci zice : «Domnul păzeşte pe prunci». Şi nu numai pe aceştia, mici cu trupul, ci şi pe înţelepţii din lume, care au părăsit cunoştinţa lor şi se sprijină pe înţelepciunea simplă şi s-au făcut ca nişte prunci în voia lor şi aşa au învăţat înţelepciunea aceea care nu se învaţă prin osteneli. Sînt cei despre care înţeleptul în cele dumnezeieşti, Pavel, a spus : «Cel ce socoteşte că este înţelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înţelept» (I Cor., 3, 18).

Deci, cere de la Dumnezeu să-ţi dea să ajungi la măsura credinţei. Şi dacă simţi desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi este greu să-ţi spun iarăşi că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Şi nu-ţi va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pămînteşti şi să uiţi de lumea aceasta neputincioasă şi de amintirile lucrurilor

ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget şi cerşeşte-l cu căldură şi cere-l cu multă sîrguinţă pînă ce-l vei primi. Şi nici după aceasta să nu slăbeşti. Iar de aceasta te vei învrednici dacă te vei sili mai întîi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credinţă şi vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Şi cînd vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăţia cugetului mai mult în Dumnezeu decît în tine, şi că te sileşti să nădăjduieşti în El mai mult decît în sufletul tău, atunci se va sălăşlui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Şi vei simţi puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulţi simţind-o intră în foc şi nu se tem şi călcînd pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda. Căci credinţa întăreşte simţurile sufletului şi acesta simte pe Cineva nevăzut, care-l convinge să nu ia în seamă vederea lucrurilor înfricoşătoare, nici să privească la vreo vedere ce întrece simţurile [90].

Poate socoteşti că acea cunoştinţă duhovnicească o primeşte cineva în cunoştinţa sufletească? Dar nu e numai cu neputinţă să primească cineva acea cunoştinţă duhovnicească în cunoştinţa sufletească, ci nu o poate nici măcar simţi cineva cu simţirea [91], precum nu se pot învrednici de ea cei ce se străduiesc să se deprindă în cunoştinţa sufletească.

Astfel, dacă unii din ei voiesc să se apropie de acea cunoştinţă a Duhului, nu se pot apropia de ea cîtuşi de puţin, pînă ce nu o părăsesc pe cea sufletească şi toată îndeletnicirea cu subţirimile ei şi cu meşteşugul ei foarte mult împletit (complicat) şi nu se vor întoarce la sufletul lor de prunci. Pentru că multă piedică le vine lor din obişnuirea cu ea, pînă ce nu o vor înlătura puţin cîte puţin. Cunoştinţa duhovnicească este sim-

90. Să nu caute să ajungă înainte de vreme la vederi ce întrec simţurile.

91. Se simte şi cunoştinţa duhovnicească, dar cu o simţire mai presus de simţire, cum va arăta sfîntul Grigorie Palama.

plă şi nu străluceşte prin gînduri sufleteşti[92]. Pînă ce nu se va elibera cugetarea de ideile cele multe şi nu va veni la simplitatea curăţiei, nu va putea simţi cunoştinţa Duhului. Treapta acestei cunoştinţe constă în a simţi desfătarea vieţii veacului acela. De aceea, dispreţuieşte multele idei! Căci cunoştinţa aceasta sufletească nu poate cunoaşte altceva afară de idei; nu poate cunoaşte ceea ce se primeşte în simplitatea cugetării[93], potrivit Celui ce a zis: «De nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face ca pruncii, nu veţi putea intra în Împărăţia cerurilor» (Mt., 18, 3). Dar mulţi nu ajung la această simplitate, ci nădăjduiesc în faptele lor cele bune, socotind că prin ele li se păstrează un loc în Împărăţia cerurilor. Aşa înţeleg ei «Fericirile» din Evanghelie[94]. Ei zic că Domnul le-a arătat că acestea sînt felurite, ca să vedem că ne-a făcut cunoscute multe chipuri de vieţuiri potrivite acelor «Fericiri». Ei zic că fiecărui om, după toate măsurile în care umblă pe orice cale spre Domnul, Acesta îi deschide poarta Împărăţiei cerurilor. Dar acea cunoştinţă duhovnicească nu o poate primi cineva de nu se va întoarce şi nu se va face ca un prunc. Şi din aceasta simte desfătarea aceea a Împărăţiei cerurilor.

---

92. Cunoştinţa sufletească, oricît ar fi de complicată, se mişcă în cele ale lumii, sau chiar cînd vorbeşte de Dumnezeu se mişcă în definiţii şi subtilităţi construite despre El de la distanţă. Cunoştinţa duhovnicească este experienţa nemijlocită a lui Dumnezeu. Cunoştinţa aceasta din experienţă a lui Dumnezeu nu se poate ivi decît în sufletul curăţit de orice idei, care-l ţin pe om în cele gîndite de el în separaţie de Dumnezeu. Prin cunoştinţa aceasta se sesizează viaţa veacului viitor şi se grăieşte duhovniceşte despre ea.

93. «Poate cuvîntul vrea să spună că cei ce au cunoştinţa sufletului, adică înţelepţii după trup, afară de multe silogisme şi concluzii nu primesc nimic din cele ce le înţeleg cei ce au dobîndit prin simplitatea în Hristos cunoştinţa duhovnicească». Cunoştinţa duhovnicească e cunoştinţa prin experienţă a lucrării lui Dumnezeu. Numai aşa este cunoscut Dumnezeu cu adevărat, nu prin mulţimea de idei construite de noi, care mai degrabă se interpun între noi şi Dumnezeu.

94. Prin aceasta sfîntul Isaac nu contestă valoarea faptelor bune, dar ele nu au valoarea în ele însele, ci numai întrucît preschimbă pe om, sau îl fac mai bun.

Împărăţia cerurilor spun (sfinţii) că este vederea duhovnicească. Şi aceasta nu se află în faptele gîndurilor, ci poate fi gustată numai prin har. Şi pînă nu se curăţă omul, nu e în stare nici să audă despre ea (cu înţelegerea), căci nimeni nu poate să o dobîndească prin învăţătură. De vei ajunge, o fiule, la curăţia inimii prin credinţă, dobîndită în liniştea din partea oamenilor, şi vei uita cunoştinţa acestei lumi, ca să nu o mai simţi, aceasta se va afla dintr-odată înaintea ta fără o cercetare cu privire la ea. «Înfige, zice, un stîlp şi toarnă pe el untdelemn şi vei afla comoară în sînul tău». Dar de vei fi ţinut în lanţul cunoştinţei sufleteşti, nu e greşit să-ţi spun că mai uşor îţi este să te dezlegi din lanţurile de fier decît din ea. Şi nu vei scăpa în veci din cursele rătăcirii şi niciodată nu vei putea dobîndi îndrăznirea şi încrederea faţă de El, ci în fiecare clipă vei merge spre gura sabiei şi nu vei putea să scapi nicidecum de supărare. Roagă-te în slăbiciune şi simplitate, ca să vieţuieşti bine înaintea lui Dumnezeu şi vei fi fără grijă. Căci precum urmează umbra trupului, aşa şi mila urmează smeritei cugetări. Deci de voieşti să umbli în acestea, nu da mîna nicidecum gîndurilor de neputinţă. Şi chiar de te vor înconjura şi te vor înfricoşa toate vătămările şi relele şi primejdiile, să nu ai grija lor, nici să le iei în seamă.

De ai crezut odată în Domnul, Care îţi ajunge spre păzirea ta, şi dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijeşti iarăşi de ceva din acestea, ci spune sufletului tău : «Îmi ajunge Cel căruia i-am predat sufletul meu. Nu eu sînt aici. El ştie»[95]. Şi atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cît e de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El ; şi cum îi înconjoară şi-i priveşte cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoieşti de El, socotind că nu

95. Cînd arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poţi zice : nu eu sînt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaşte şi le împlineşte.

este de față, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu privește cu ochii trupești. Dar de multe ori Se descoperă și ochilor trupești ca să te încurajeze.

Cînd omul aruncă de la sine orice ajutor văzut și orice nădejde în oameni și urmează lui Dumnezeu cu credință și-L privește cu inima, îndată-i vine harul și-i descoperă puterea lui în ajutoare de multe feluri. Întîi în cele arătate și în cele privitoare la trup, arătîndu-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în așa fel că poate simți în acestea și mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Și văzînd aceasta în cele arătate, e asigurat și despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea și purtarea lui de prunc. Și e asigurat că trebuința lui e împlinită fără fapta și fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întîmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimțite de la el, în chip foarte minunat, și-l păzește pe el ca o mamă, care își întinde aripile peste puii ei, ca să nu se apropie de ei vreo primejdie ; și-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Așa îl deprinde și în cele ascunse și-i descoperă cursa socotințelor și gîndurilor grele, de neînțeles. Și astfel, el află ușor înțelesul lor și legătura lor întreolaltă și amăgirea lor și de care dintre ele s-a lipit și cum se naște unul din altul și pierd împreună sufletul.

Și face de rușine în ochii lui toate cursele dracilor și sălășluirea gîndurilor lor și aduce în el înțelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Și face să răsară în simplitatea lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toate înțelesul gîndurilor celor mai subțiri și-i arată ca și cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Și atunci se naște în el din aceasta gîndul că fiecare lucru mic și mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar cînd dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să intre încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Şi chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simţit, ca să aibă curaj, pînă se va deprinde încet, încet şi va dobîndi înţelepciunea şi va putea dispreţui pe vrăjmaşii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu putinţă să se înţelepţească fără acestea în luptele cele duhovniceşti şi să cunoască pe Purtătorul lui de grijă şi să simtă pe Dumnezeul lui şi să se întărească în credinţa în El în chip ascuns, decît din încercările pe care le-a primit.

Dar cînd harul vede că a început să se ivească puţin în gîndul lui părerea de sine şi să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, pînă va cunoaşte slăbiciunea lui şi va căuta să dobîndească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvîrşit în credinţa şi nădejdea fiului lui Dumnezeu şi se înalţă la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, cînd acesta se află în mijlocul unor împrejurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mîntuieşte pe om. Pentru că niciodată nu cunoaşte omul puterea dumnezeiască cînd se află în tihnă şi la larg. Şi niciodată n-a arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simţit decît în ţara liniştii şi în pustie şi în locuri lipsite de întîlniri şi de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri cînd, punînd început virtuţii, izvorăsc împotriva ta din toate părţile necazuri aspre şi tari. Căci nu se socoteşte virtute aceea care nu este însoţită de greutăţi în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuţii vine de aci, cum a spus sfîntul Ioan : «E obişnuit să vină asupra virtuţii greutăţile. Şi e vredni-

că de dispreţuit virtutea care se însoţeşte cu tihna». Căci a spus sfîntul Marcu Monahul: «Totă virtutea ce se săvîrşeşte se numeşte cruce, cînd împlineşte porunca Duhului. De aceea toţi cei ce voiesc să vieţuiască în frica Domnului şi în Iisus Hristos vor fi prigoniţi» (II Tim., 3, 12). Căci zice: «De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine şi să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie» (Mc., 8, 34). De nu voieşte cineva să vieţuiască în tihnă, ci îşi pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ţi-a luat-o înainte şi a pus înaintea ta crucea, ca să-ţi alegi moartea împotriva ta şi aşa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

Nimic nu e mai tare ca a nu avea nădejde (în cele pămînteşti). Aceasta nu poate să fie biruită de ceva, fie din cele de-a dreapta, fie din cele de-a stînga. Cel mai mare curaj îl are călugărul care şi-a tăiat din mintea sa nădejdea în viaţa aceasta. Atunci nu mai e duşman care să-l oprească din cale şi nu este necaz, a cărui mărime să slăbească cugetul lui, pentru că tot necazul ce-i poate veni e mai prejos de moarte. Şi el s-a învoit să primească moartea. Dacă în tot locul şi în tot lucrul şi în toată vremea şi în toate ce vrei să le faci îţi pui ca ţintă în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că vei fi curajos şi neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăţi, ci prin puterea gîndurilor tale vor fugi de la tine simţirile de spaimă, care te înfricoşează şi care se nasc de obicei în om din gîndurile ce tind spre tihnă. Şi toate cele grele şi aspre care ţi se vor întîmpla ţi se vor părea uşoare şi lesnicioase. Şi adeseori cele ce-ţi vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai aşteptat şi poate nici unul din ele nu ţi se va întîmpla. Să ştii că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gîndul lucrărilor mari şi bune şi al virtuţilor. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvîrşirea voinţei lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rab-

de cele grele. Şi fiindcă însăşi experienţa dă mărturie despre aceasta, nu e trebuinţă să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rînd de oameni din cei dinainte şi pînă acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască şi să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decît aceasta. De aceea o şi spunem pe scurt, că nu dispreţuieşte cineva Împărăţia cerurilor decît prin nădejdea după cele mici de aici. Şi nu numai aceasta o pătimeşte, ci i se şi pregătesc necazuri aspre şi încercări tari fiecărui om ce împlineşte voia lui şi ale cărui gînduri merg şi se mişcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cîrmuieşte pe el este pofta.

Cine nu ştie că păsările se prind în laţ cînd caută odihna ? Oare nu se arată mai prejos cunoştinţa noastră de cunoştinţa păsărilor prin cele ce ni se întîmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vînează de la început cu făgăduinţa şi cu gîndul odihnei ?

Dar iată că prin firea gîndului care doreşte să alerge pe linia cuvîntului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvîntului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gîndim la necazul ce ne întîmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul şi în înaintarea spre sfîrşit trebuie să ne sprijinim cu sîrguinţă pe acest început. Dar de cîte ori nu se întreabă omul cînd vrea să înceapă un lucru pentru Domnul : oare este vreo tihnă în acest lucru ? Sau cum e cu putinţă să-l fac uşor, fără osteneală ? Sau este în el vreun necaz care pricinuieşte durere trupului ? Nu căutăm în tot felul odihna ? Ce spui, omule ? Oare voieşti să urci la cer şi să dobîndeşti acolo Împărăţia lui Dumnezeu şi părtăşia cu El şi odihna fericirii de acolo şi părtăşia cu îngerii şi viaţa cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală ? Iată un lucru de mirare :

Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoşătoare ale mării şi îndrăznesc să pornească pe căile aspre şi totuşi nu voiesc să ştie că există o oboseală în lucrurile acestea şi o întristare în cele ce vor să le facă. Şi noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înţelegem că orice greutate e mai uşoară ca aceasta.

Sau oare este cineva care nu e încredinţat cu desăvîrşire că nimeni n-a obţinut vreodată biruinţa în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorinţe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru din cele dumnezeieşti, sau n-a dobîndit vreo virtute din cele vrednice de laudă, dacă n-a dispreţuit mai întîi necazurile şi n-a alungat din apropierea sa gîndul care-l mînă spre tihnă şi care naşte trîndăvia, pregetarea şi frica, din care vine moleşeala în toate ?

Cînd mintea rîvneşte virtutea, simţurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul şi pipăitul, nu se lasă biruite de greutăţile protivnice, străine şi deosebite de cele obişnuite şi peste hotarul puterii naturale. Iar cînd iuţimea cea firească îşi face la vremea potrivită lucrarea sa, viaţa trupului e mai dispreţuită decît gunoaiele. Căci cînd inima bate cu rîvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se fereşte de ele din frică, ci mintea îl susţine în toate încercările ca să rămînă neclintit în stăruinţa sa. Să ne întărim deci şi noi rîvna duhului pentru voia lui Iisus şi va fi alungată de la noi toată trîndăvia, care naşte în cugetul nostru nepăsarea. Căci rîvna naşte îndrăzneala şi puterea sufletului şi străduinţa trupului. Ce putere mai au dracii cînd sufletul îşi mişcă rîvna lui cu putere împotriva lor ? Pornirea spre lucrare se numeşte fiica rîvnei. Şi cînd rîvna îşi trece puterea în faptă, întăreşte în suflet toată forţa, făcînd-o neînfricată. Şi înseşi cu-

nunile mărturisirii pe care le primesc eroii şi mucenicii în stăruinţa lor, le dobîndesc prin aceste două lucruri : prin rîvnă şi prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuţimii naturale. Căci ei ajung nepătimitori în durerea cumplită a chinurilor [96]. Dumnezeu să ne dea şi nouă o astfel de pornire, spre a-I bine-plăcea Lui! Amin.

CUVÎNTUL XX

Cîtă cinstire dobîndeşte smerita cugetare şi cu cît e mai înaltă treapta ei

Voiesc să-mi deschid gura, fraţilor, şi să vă vorbesc despre tema înaltă a smeritei cugetări. Dar mă umplu de teamă, ca unul ce ştiu că voi vorbi despre Dumnezeu însuşi, în chipul cuvintelor mele. De fapt, ea este haina lui Dumnezeu. Căci Cuvîntul întrupîndu-Se, pe ea a îmbrăcat-o şi prin ea ne-a vorbit nouă în trupul nostru. Şi tot cel ce a îmbrăcat-o pe ea s-a făcut cu adevărat asemenea Celui ce S-a pogorît de la înălţimea Lui şi a ascuns puterea măririi Lui şi a acoperit slava Lui în smerita cugetare, ca să nu fie arsă zidirea de vederea Lui. Căci zidirea n-ar fi putut să-L privească pe El, dacă n-ar fi luat o parte din ea şi n-ar fi vorbit astfel cu ea ; nici n-ar fi putut asculta cuvintele gurii Lui faţă către faţă [97].

Pentru că nici fiii lui Izrail n-ar fi putut asculta glasul Lui cînd le-a vorbit din nor. Şi de aceea au spus către Moise : «Să grăiască Dumnezeu cu tine şi să spui

96. Un remarcabil paradox : prin rîvnă, mucenicii, deşi suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimire. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleşeşte durerea pătimirii.

97. Textul acesta şi tot ce urmează este antinestorian. Cuvintele lui Iisus Hristos erau cuvintele lui Dumnezeu, nu ale omului.

către noi cuvintele Lui, ca să nu grăiască Dumnezeu cu noi şi să murim» (Ieş., 20, 19). Deci cum ar fi putut primi zidirea în chip arătat vederea Lui ? «Că aşa de înfricoşătoare e vederea lui Dumnezeu, încît mijlocitorul a spus : sînt plin de frică şi de cutremur» (Fapte, 7, 32). Căci puterea slavei Lui s-a arătat pe muntele Sinai. Şi muntele fumega şi se cutremura de frica descoperirii Lui, încît fiarele ce se apropiau de părţile cele mai de jos ale lui mureau. Şi fiii lui Izrail s-au pregătit spălîndu-se, după porunca lui Moise, trei zile, ca să fie vrednici să asculte glasul lui Dumnezeu şi vrednici de vederea descoperirii Lui. Şi cînd a venit vremea, n-au putut primi vederea luminii Lui şi tăria glasului de tunet al Lui.

Dar acum, cînd harul Lui s-a vărsat peste lume prin venirea Lui, nu a coborît în cutremur, nu în foc, nu în glas înfricoşător şi puternic, ci ca ploaie lină şi ca picătură ce picură lin pe pămînt. Şi s-a arătat vorbindu-ne nouă în alt chip. Aceasta s-a petrecut cînd a acoperit ca pe o comoară mărirea Lui sub acoperămîntul trupului şi a vorbit între noi cu noi, prin acoperămîntul pe care şi l-a întocmit cu voia Lui din sînul Fecioarei şi Născătoarei de Dumnezeu, Maria [98], pentru ca văzîndu-L pe El ca fiind din neamul nostru şi vorbind cu noi, să nu ne înspăimîntăm de vederea Lui.

De aceea tot cel ce s-a îmbrăcat în haina în care s-a arătat, în trupul pe care l-a îmbrăcat Ziditorul, s-a îmbrăcat în Hristos însuşi. Pentru că asemănarea în care s-a arătat zidirii Sale şi a petrecut cu ea, a dorit să o îmbrace în omul Său dinăuntru [99] şi în ea s-a arătat ce-

98. Expresia «născut din Dumnezeu», îl arată pe sfîntul Isaac iarăşi ca antinestorian.

99. N-a îmbrăcat firea omenească numai pe dinafară, ci şi-a făcut-o interioară, s-a făcut om şi în lăuntrul Său, aşa cum se face trupul interior sufletului şi invers. Dar aceasta înseamnă că s-a îmbrăcat pînă în interiorul dumnezeirii Sale cu smerenia noastră. Smerenia e haina Lui omenească, căci nu ţine de firea dumnezeiască, dar o haină pătrunsă în interiorul Lui ca ipostas, ca persoană.

lor împreună robi cu El. Şi în loc să Se îmbrace într-o haină de cinste şi de slavă pe dinafară, S-a împodobit cu ea (înăuntru). De aceea, privind pe tot omul care s-a îmbrăcat în această asemănare, zidirea cuvîntătoare şi tăcută [100] se închină ca Stăpînului, pentru cinstea Stăpînului ei, pe care L-a văzut îmbrăcat în ea şi petrecînd în ea. Căci care făptură nu se ruşinează de vederea celui smerit la cuget ? [101]. Dar pînă ce nu s-a descoperit slava smeritei cugetări tuturor, vederea ei, plină de sfinţenie, era lesne dispreţuită. Dar acum a răsărit ochilor lumii mărirea ei şi tot omul cinsteşte asemănarea văzută a ei în tot locul [102]. Şi în acest Mijlocitor s-a învrednicit zidirea să primească vederea Ziditorului şi Făcătorului ei [103]. De aceea nici duşmanii adevărului nu o pot lesne dispreţui pe aceasta. Căci deşi cel ce a dobîndit-o e sărac în cele ale zidirii, e cinstit pentru ea ca şi cu o cunună şi cu o porfiră, de cel ce a cunoscut-o [104]. Pe cel smerit la cuget nu-l dispreţuieşte omul niciodată ; nu-l jigneşte cu cuvîntul, nu-l nesocoteşte. Odată ce-l iubeşte Stăpînul, e iubit de toţi. El iubeşte pe cei săraci şi toţi îl iubesc pe el. Toţi îl doresc şi în tot locul unde se apropie, apare ca un înger de lumină

---

100. «Toată zidirea cuvîntătoare şi tăcută», adică dotată cu spirit şi fără spirit, se închină omului care s-a îmbrăcat în smerenie asemenea Cuvîntului întrupat. Smerenia e adevărata asemănare a omului cu Cuvîntul întrupat, Care a îmbibat-o de măreţia Lui dumnezeiască.

101. Cel smerit la cuget e ca Hristos.

102. «Cinsteşte asemănarea ei văzută în tot locul», adică smerita cugetare a lui Hristos, imitată de un om sau altul, mai bine-zis, de care s-a pătruns cel credincios în unire cu Hristos.

103. Poate fi vorba de Hristos, sau de omul care imită smerita cugetare, sau e plin de ea, prin unirea cu El. Căci atît Hristos cît şi tot omul care imită smerenia, sau e plin de ea, e un mijlocitor al Ziditorului, sau al slavei Lui, dacă prin smerenie s-a făcut Fiul lui Dumnezeu Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni.

104. Cei ce L-au chinuit pe Hristos au cinstit fără voie smerenia Lui, cu cunună şi porfiră. Tot aşa sînt cinstiţi, fără voie, toţi cei ce imită smerenia, ca printr-o cunună şi porfiră, în special monahii care dispreţuiesc toată slava lumii. Chiar cei ce se arată stînjeniţi de ea arată că o cinstesc.

şi i se arată cinstire. Şi de vorbeşte înţeleptul şi învăţătorul, se opresc, pentru că îi dau celui smerit loc să vorbească. Ochii tuturor privesc spre gura lui, ca să vadă ce cuvînt va ieşi din ea. Şi tot omul aşteaptă cuvintele lui, ca şi cuvintele lui Dumnezeu. Cuvintele lui puţine sînt ca şi cuvintele înţelepţilor care cercetează înţelesurile lor. Cuvintele lui sînt dulci auzului înţelepţilor mai mult decît mierea. Toţi îl primesc ca pe Dumnezeu, deşi cuvîntul lui e simplu şi nearătos şi smerit la vedere.

Cel ce grăieşte cu dispreţ împotriva celui smerit la cuget şi nu-l cinsteşte pe el ca pe un om viu, este ca unul ce şi-a deschis gura lui împotriva lui Dumnezeu. Dar chiar de ar fi dispreţuit de toată zidirea, cinstea lui rămîne. Se apropie cel smerit de fiarele pierzătoare şi cînd acestea îşi aruncă privirea lor spre el, sălbăticia li se îmblînzeşte şi vin la el ca la stăpînul lor. Şi-şi pleacă capetele lor şi ling mîinile şi picioarele lui, căci din ele se răspîndeşte acea mireasmă ce se răspîndea din Adam înainte de cădere (cînd s-au strîns împrejurul lui şi le-a pus lor nume în rai). E mireasma care s-a luat de la noi şi pe care ne-a înnoit-o şi ne-a dat-o iarăşi prin venirea Lui, Iisus. Aceasta este buna mireasmă ce se răspîndeşte ca un mir din neamul oamenilor (II Cor., 2, 15).

Şi iarăşi se apropie de reptilele aducătoare de moarte şi îndată ce se apropie de ele cu simţirea mîinii lui şi aceasta se atinge de trupul lor, asprimea şi tăria veninului lor pricinuitor de moarte încetează şi le sfărîmă în mîini ca pe nişte lăcuste. Se apropie de oameni, şi aceştia privesc la el ca la Domnul. Dar ce vorbesc de oameni ? Chiar dracii, cu asprimea, cu răutatea, cu mîndria cugetului lor, cînd se apropie de el, se fac una cu pămîntul. Şi toată viclenia lor se pros-

tește și uneltirile lor se destramă și răutățile lor se opresc.

Dar acum, după ce am arătat mărimea cinstei ei, cea de la Dumnezeu, și puterea ascunsă în ea, să arătăm, în sfîrșit, ce este smerenia însăși și cînd se învrednicește omul să o primească în chip desăvîrșit, precum este. Dar să facem deosebirea dintre cel smerit la arătare și cel ce s-a învrednicit de adevărata smerită cugetare.

Smerenia este o putere tainică pe care o primesc sfinții desăvîrșiți după desăvîrșirea întregii lor viețuiri. Această putere nu se dă decît numai celor desăvîrșiți în virtute, prin puterea harului, atîta cît încape în hotarul firii. Căci virtutea cuprinde în ea toate. De aceea nu poate socoti cineva pe orice om, la întîmplare, smerit la cuget, ci, precum am zis, numai pe cei ce s-au învrednicit de treapta aceasta.

Nu tot cel blînd și liniștit, sau înțelegător și blînd prin fire, a ajuns la treapta smeritei cugetări. Ci smerit la cuget este, cu adevărat, cel ce are în ascuns ceva vrednic de falä și nu se fălește, ci socotește aceea în gîndul lui una cu pămîntul. Dar nu numim smerit cu cugetul nici pe cel ce se smerește la amintirea păcatelor și greșelilor, cînd și le amintește înainte de a se simți zdrobit cu inima și de a coborî cugetarea lui din gîndurile de mîndrie în vremea pomenirii lor, deși și acest lucru e vrednic de laudă. Pentru că dacă mai are un gînd de mîndrie, încă n-a dobîndit smerenia, ci încearcă să și-o apropie prin felurite meșteșugiri. Chiar dacă și acest lucru e vrednic de laudă, totuși încă nu are smerenia, ci o voiește, dar încă nu o are. Smerita cugetare desăvîrșită o are cel ce n-are nevoie să caute pricini pentru cugetul său ca să se smerească, ci cel ce a dobîndit-o pe aceasta în toate acestea în chip desăvîrșit și firesc, fără să se silească. Căci el a primit-o

în sine ca un dar (harismă) mare, ce întrece toată zidirea şi firea. Dar el se vede pe sine în ochii săi ca păcătos şi smerit şi vrednic de dispreţ. Şi deşi a intrat în tainele tuturor fiinţelor duhovniceşti şi e desăvîrşit în cunoaşterea amănunţită a toată zidirea, se socoteşte pe sine ca neştiind nimic. Şi acesta e aşa în inima lui nu prin meşteşugiri [105], ci fără silă.

Dar e cu putinţă să se facă omul astfel şi să se schimbe astfel prin fire, sau nu ?

Nu te îndoi că puterea pentru tainele acestea, pe care a primit-o, desăvîrşeşte acestea în el, ajutîndu-l să înainteze în toată virtutea cu fapta. Aceasta este puterea pe care au primit-o fericiţii apostoli în chipul focului (Fapte, 1, 4). În vederea acesteia le-a poruncit lor Mîntuitorul să nu se despartă de Ierusalim, pînă ce nu vor primi puterea de sus. Ierusalimul înseamnă virtute, iar puterea înseamnă smerenia. Puterea de sus este Mîngîietorul, sau Duhul mîngîierii. De aceea s-a spus în dumnezeiasca Scriptură despre El, că prin El se descoperă tainele, celor smeriţi la suflet [106]. Pe acest Duh al descoperirilor, pe Cel ce arată tainele, se învrednicesc să-L primească în lăuntrul lor cei smeriţi cu inima. Şi de aceea s-a spus de către unii sfinţi că smerenia în vederile dumnezeieşti desăvîrşeşte sufletul. Drept aceea să nu îndrăznească omul să cugete în sufletul lui că a ajuns la măsura smeritei cugetări, printr-un gînd de străpungere, care s-a suit în el cîndva, sau pentru puţine lacrimi ce ies din el, sau pentru un singur bine pe care îl are în chip natural, sau îl

---

105. «Care sînt meşteşugurile ce atrag smerenia ? A-şi pomeni cineva păcatele, a se socoti una cu pămîntul, a se vedea pe sine ca pe unul care n-a făcut nici un bine şi cele asemănătoare. E vrednică de laudă şi smerenia cîştigată prin meşteşugiri, dar nu e desăvîrşită».

106. Aceasta nu se spune literal în dumnezeiasca Scriptură. S-a înţeles aşa poate cuvîntul : «Celor smeriţi le dă har» (Pilde, 3, 34), sau cuvîntul : «Ai ascuns acestea de la înţelepţi şi pricepuţi şi le-ai descoperit pruncilor» (Mt., 11, 25).

ţine cu sila în el ; să nu creadă că a ajuns la plinătatea tainelor şi că e locaşul tuturor virtuţilor, că prin fapte mici le-a cîştigat pe toate acestea şi prin el însuşi a ajuns la această harismă.

Ci numai cînd va fi biruit toate duhurile protivnice şi nu-i va fi scăpat nici o parte din toate virtuţile, pe care să nu o fi lucrat în chip vădit şi să nu o fi cîştigat, ci a biruit şi a supus întăriturile tuturor protivnicilor ; numai după aceea va simţi în sine că a primit această harismă şi numai atunci «Duhul va mărturisi duhului său», după cuvîntul apostolului (Rom., 8, 16), ca să ştie că a dobîndit desăvîrşirea smeritei cugetări. Fericit cel ce a cîştigat-o pe aceasta, că în toată clipa sărută sînul lui Iisus şi-L îmbrăţişează.

Dar va întreba cineva : «Ce să fac ? Cum să o cîştig ? Cum mă voi face vrednic să o primesc ? Iată eu mă silesc şi cînd socotesc că am cîştigat-o, văd că în cugetul meu se mişcă gînduri protivnice smereniei. Şi de aceea cad în deznădejde». Celui ce întreabă aceasta, i se va răspunde : «Ajunge ucenicului să fie ca învăţătorul, şi slugii, ca Domnul său» (Mt., 10, 25). Priviţi pe Cel ce a spus-o aceasta şi pe Cel ce a dăruit harisma, cum a dobîndit-o, şi fă-te asemenea Lui şi o vei afla. Căci El însuşi a spus : «Vine stăpînitorul lumii acesteia şi nu află în Mine nimic» (In., 14, 30). Vezi că numai în desăvîrşirea tuturor virtuţilor se poate dobîndi smerenia ? Să urmăm pilda Celui ce a spus : «Vulpile au vizuini şi păsările cerului, cuiburi, iar Fiul omului nu are unde să-Şi plece capul» (Mt., 8, 20). Căci El are slava tuturor celor ce s-au desăvîrşit şi sfinţit şi împlinit în toate generaţiile, împreună cu Tatăl care L-a trimis şi cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXI

Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu în inima lui. Care este adevărata pricină care-i dă în chip ascuns acest ajutor şi care este iarăşi pricina care duce pe om la smerenie

Fericit este omul care-şi cunoaşte slăbiciunea lui. Căci această cunoştinţă i se face temelie şi rădăcină şi început a toată bunătatea. Căci cînd află cineva şi simte cu adevărat neputinţa sa, îşi strînge sufletul său din moliciunea care-i întunecă cunoştinţa şi-şi adună comoara sub pază. Dar nimeni nu-şi poate simţi slăbiciunea sa de nu va fi lăsat puţin să fie încercat prin cele ce aduc durere fie trupului, fie sufletului. Căci atunci, asemuind slăbiciunea sa cu ajutorul lui Dumnezeu, va cunoaşte mărimea Acestuia. Şi iarăşi, cînd va vedea mulţimea meşteşugirilor lui şi paza şi înfrînarea sa, şi acoperămîntul şi îngrădirea sufletului său, prin care a nădăjduit să afle încredere prin sine şi n-a dobîndit-o şi vede că inima lui nu are linişte din partea fricii şi tremuratului, va înţelege şi va cunoaşte că această frică îi arată că este lipsit de altcineva care să-l ajute. Căci inima dă mărturie prin frica ce o apasă şi o războieşte înăuntru, că-i lipseşte cineva. Şi de aceea inima se mustră pe sine, neputîndu-se sălăşlui întru încredere.

Căci ajutorul lui Dumnezeu este, zice, cel ce mîntuieşte [107]. Iar cînd cineva cunoaşte că este lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, face multe rugăciuni şi cu cît le înmulţeşte pe acestea, cu atît se smereşte mai mult în inima sa. Căci nimeni, rugîndu-se şi cerînd, nu poate să nu se smerească. Iar «inima zdrobită şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50, 19). Deci pînă nu se va

107. Poate psalmul 120, 2 : «Ajutorul meu de la Domnul».

smeri inima, nu se poate opri din împrăştiere. Căci smerenia adună inima. Iar cînd omul se smereşte, îndată îl înconjoară mila şi atunci inima simte ajutorul lui Dumnezeu. Pentru că află o putere de încredere ce se mişcă în ea. Iar cînd omul simte ajutorul dumnezeiesc, că e de faţă ajutîndu-l, inima lui se umple îndată de credinţă şi înţelege prin aceasta că rugăciunea îi este mijlocul prin care găseşte ajutor şi izvor de mîntuire şi vistierie de încredere şi liman izbăvitor de vijelie şi lumină celor din întuneric şi sprijin celor slabi şi acoperămînt în vremea încercărilor şi ajutor în ascuţişul bolilor şi pavăză izbăvitoare în război şi săgeată ascuţită împotriva vrăjmaşilor şi, simplu grăind, că toată mulţimea acestor bunătăţi îşi află intrarea în el prin rugăciune. Şi de aceea se desfătează de acum în rugăciunea credinţei.

Iar inima lui se luminează de încredere şi nu mai rămîne în împietrirea de mai înainte şi în simpla grăire a gurii. Şi cînd le cunoaşte acestea astfel, dobîndeşte rugăciunea în suflet ca pe o comoară. Şi de multă veselie, chipul rugăciunii lui se schimbă în glas de mulţumire. Acesta este înţelesul cuvîntului spus de cel ce a rînduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui, că «rugăciunea este o bucurie ce înalţă mulţumiri» [108].

108. Sînt trei feluri de rugăciuni. Întîi preamărirea, de ex.: «Laudă suflete al meu pe Domnul, lăuda-voi pe Domnul în viaţa mea» (Ps. 145, 1). «Lăudaţi pe Domnul în ceruri...» (Ps. 148, 1). Apoi, mulţumirea, de ex: «Mărturisiţi-vă Domnului, că este bun» (Ps. 117, 1). Pe urmă cererea, de ex.: «Miluieşte-mă Dumnezeule» (Ps. 50, 1), sau: «Dumnezeul meu, întru ajutorul meu ia aminte» (Ps. 69, 1). Iar Cel ce a rînduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui este Dumnezeul tuturor. Căci El nu numai că a adus toate la fiinţă din nimic, ci a dat şi fiecăruia chipul său. Iar Fiul Unul-Născut şi Cuvîntul, coborînd din cer şi întrupîndu-se, ne-a învăţat aceste trei feluri de rugăciune. El a preamărit pe Tatăl zicînd: «Eu Te-am preamărit pe Tine pe pămînt» (In, 17, 5); I-a mulţumit zicînd: «Mulţumescu-Ţi Ţie, Tată, că M-ai auzit pe Mine» (In, 11, 41); şi a cerut aşa: «Eu pentru ei Mă rog... Părinte Sfinte, păzeşte-i pe ei în numele Tău» (In, 17, 12). Iar cuvîntul că «rugăciunea este bucuria ce înalţă mulţumiri» l-a luat sfîntul poate din: «Acestea vi le spun vouă ca să aveţi bucuria Mea desăvîrşită întru voi» (In, 17, 18).

Iar prin aceasta a dat să se înţeleagă rugăciunea care se săvîrşeşte întru cunoştinţa lui Dumnezeu, adică cea trimisă de Dumnezeu. Căci atunci nu se mai roagă omul cu osteneală şi cu trudă, cum se face cealaltă rugăciune dinainte de a se simţi harul acesteia, ci cu bucuria inimii şi cu răpirea din care izvorăsc neîncetat mişcările de mulţumire, şi cu negrăite îngenuncheri; şi de mărimea mişcării lui întru cunoştinţă şi de uimirea ce i-o pricinuieşte harul lui Dumnezeu, îşi înalţă deodată glasul lui lăudîndu-L şi preamărindu-L pe El şi, înălţîndu-I mulţumire şi uimindu-se foarte, îşi mişcă limba.

De a ajuns cineva aci cu adevărat şi nu cu închipuirea, a luat la cunoştinţă multe semne ale acestei stări din sine şi a cunoscut multe bunătăţi deosebite pentru multa cercare a lui. Înţelege ce zice şi nu se împotriveşte. De aceea încetează acum să se mai gîndească la cele deşarte şi stăruie lîngă Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, temîndu-se ca nu cumva să se lipsească de mulţimea ajutorului lui Dumnezeu.

Toate aceste bunătăţi se nasc în om din aceea că îşi cunoaşte slăbiciunea sa. Căci din multa dorinţă a ajutorului lui Dumnezeu, se apropie de Dumnezeu stăruind în rugăciune. Şi cu cît se apropie mai mult de Dumnezeu prin voinţa lui, cu atît se apropie şi Dumnezeu de el cu darurile Sale şi nu va ridica de la el harul Său, datorită marii lui smerenii. Căci ca şi văduva, strigă neîncetat către Judecător să i se scoată dreptatea lui de la protivnicul. De aceea Îndrumătorul Dumnezeu opreşte harurile de la om, ca aceasta să i se facă pricină de a se apropia de El şi prin simţirea trebuinţei sale să stăruie pe lîngă Cel din care izvorăsc cele de folos. Şi pe care dintre cereri i le împlineşte lui mai repede? Pe acelea fără de care nu se poate cineva mîntui; pe celelalte le opreşte încă de la el.

Şi în unele împrejurări depărtează şi alungă arşiţa vrăjmaşului de la om, în altele lasă să fie ispitit, ca să i se facă această ispitire pricină de apropiere de Dumnezeu, precum am spus mai înainte. Şi ca să înveţe şi să aibă cercarea ispitelor. Aşa spune cuvîntul Scripturii: «Domnul a lăsat popoare multe şi nu le-a pierdut şi nu le-a predat pe ele în mîinile lui Iisus, fiul lui Navi, ca să ispitească prin ele pe fiii lui Izrael şi să fie povăţuite minţile fiilor lui Izrael şi să înveţe războiul» (Jud., 3, 1—2). Căci dreptul care nu-şi cunoaşte slăbiciunea sa stă pe muchie de cuţit şi niciodată nu-i departe de cădere, nici de leul pierzător, adică de diavolul mîndriei. Şi cel ce nu-şi cunoaşte slăbiciunea sa e lipsit de smerenie. Iar cel lipsit de aceasta e lipsit şi de desăvîrşire. Şi cel lipsit de aceasta e pururea înfricat. Pentru că cetatea lui nu e întemeiată pe stîlpi de fier şi nu e înconjurată cu cercuri de aramă, adică nu e întemeiată pe smerenie. Iar smerenie nu poate dobîndi cineva, decît prin acele feluri ale ei, prin care se face inima smerită şi se nimicesc gîndurile părerii de sine. De aceea de multe ori află vrăjmaşul pricină să abată pe om. Căci fără smerenie nu se poate desăvîrşi lucrul omului. Şi nu s-a pus pe scrisoarea liberării lui pecetea Duhului[109], ci e mai degrabă încă rob; şi lucrul lui e făcut de frică. Căci nu îndreptează cineva lucrul lui fără smerenie şi nu învaţă decît prin încercări. Şi fără încercare nu cunoaşte smerenia.

De aceea aduce Domnul peste sfinţi pricini de smerenie şi de zdrobire a inimii şi de rugăciune îndurerată, ca cei ce-L iubesc să se apropie de El. Şi de multe ori îi înfricoşează cu patimile firii şi cu alunecările în gînduri urîte şi spurcate. Iar uneori, cu boli şi neputinţe trupeşti; şi alteori, cu sărăcie, cu lipsa celor nea-

109. E o frumoasă expresie. O libertate nepecetluită prin Duhul slujeşte bunului plac, nu e libertatea Duhului comuniunii cu Dumnezeu şi cu semenii, nu e libertatea liberă de îngustarea egoismului.

părat de trebuinţă. Şi uneori, cu durerile unei frici cumplite şi cu părăsirea şi cu războiul arătat al diavolului, prin care obişnuieşte să-i înspăimînte. Iar alte ori, prin felurite lucruri înspăimîntătoare. Şi toate acestea li se întîmplă ca să aibă pricini de a se smeri şi ca să nu cadă în somnul trîndăviei, fie din pricina unor lucruri faţă de care cel ce se nevoieşte e slab, fie pentru trezirea fricii de cele viitoare.

Drept aceea, încercările sînt neapărat folositoare oamenilor. Nu spun că omul ar trebui să se moleşească de bunăvoie prin gîndurile urîte, ca să i se facă pricină de smerenie prin amintirea lor, nici ca să se străduiască să intre în alte încercări; ci că, lucrînd binele, trebuie să vegheze în tot timpul şi să-şi păzească sufletul şi să cugete că e creat şi de aceea, uşor la cădere. Căci fiecare, fiind creat, are nevoie de puterea lui Dumnezeu, care să-l ajute. Şi tot cel ce are nevoie de ajutorul altcuiva arată o slăbiciune naturală. Iar tot cel ce-şi cunoaşte slăbiciunea lui se roagă neapărat să ajungă smerit, ca să-şi împlinească trebuinţa lui prin cel ce poate să-l ajute. Căci dacă şi-ar fi ştiut şi şi-ar fi văzut de la început neputinţa lui, nu s-ar fi lenevit. Şi dacă nu s-ar fi lenevit, n-ar fi adormit şi n-ar fi fost predat în mîinile celor ce-l necăjesc, ca să-l deştepte.

Drept aceea, se cuvine celui ce umblă în calea lui Dumnezeu să-I mulţumească pentru toate cele ce vin asupra lui şi să-şi învinovăţească şi să-şi ocărască sufletul său şi să ştie că nu ar fi fost lăsat de Purtătorul de grijă, dacă nu s-ar fi lenevit ; a fost lăsat, ca să fie deşteptată cugetarea lui ; a fost lăsat, pentru că s-a mîndrit şi ca să nu se zăpăcească din pricina aceasta, nici să iasă din stadionul luptei, nici să nu o poarte pe aceasta fără să se învinovăţească ; şi ca să nu se facă prin aceasta răul lui îndoit. Pentru că nu este nedreptate la Dumnezeu, din Care izvorăşte dreptatea. Să nu fie ! Lui, fie slava în veci ! Amin.

CUVÎNT XXII

Despre felurile nădejdii în Dumnezeu. Şi ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu. Şi cine nădăjduieşte nebuneşte şi fără înţelepciune

Există o nădejde în Dumnezeu, care se naşte prin credinţă, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună şi cu dreaptă socoteală şi întru cunoştinţă. Şi există o alta, mincinoasă, ce se naşte din nelegiuire. Nădăjduieşte bine şi înţelept în Domnul, acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua şi noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de nici un lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuţile, şi toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeieşti şi de aceea nu se îngrijeşte să-şi pregătească mîncarea şi hainele şi să-şi înfrumuseţeze locul sălăşluirii trupului şi de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuinţă. Aceasta este cu adevărat nădejdea cea adevărată şi atotînţeleaptă.

Drept este ca unul ca acesta să nădăjduiască în Dumnezeu, deoarece s-a făcut robul Lui şi stăruie cu sîrguinţă în lucrul Lui, fără nici o lenevire care-i vine din vreo pricină oarecare. Şi drept este ca unuia ca acesta să-i arate Dumnezeu în chip deosebit grija Lui. Pentru că a păzit porunca Lui, care zice : «Căutaţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi acestea toate se vor adăuga vouă» (Mt., 7, 33) ; şi «Nu purtaţi grijă de trup» (Rom., 13, 14).

Căci cînd ne purtăm astfel, lumea ne pregăteşte toate ca o roabă şi se supune în chip neşovăitor, ca unui stăpîn, cuvintelor noastre şi nu se împotriveşte voii noastre [110]. Iar unul ca acesta nu încetează a sta ne-

110. Se supune cuvintelor noastre pentru că acestea sînt tot atîtea raţiuni conştiente, aplicate prin voinţă raţiunilor inconştiente şi fără voinţă de alegere ale lumii. Fiinţa noastră se ridică prin aceste raţiuni apli-

încetat înaintea lui Dumnezeu, şi nu se predă pe sine grijilor celor de trebuinţă ale trupului. Şi de nimic altceva nu se îngrijeşte, decît numai să se oprească, pentru frica lui Dumnezeu, de la toată grija măruntă şi mare de felul acesta, prin care tinde la plăcere şi se îndeamnă la împrăştiere. Lui i se dau şi cele de trebuinţă în chip minunat, fără să se îngrijească de ele şi fără să se ostenească pentru ele.

Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pămînteşti şi mănîncă pururea ţărînă împreună cu şarpele şi nu se îngrijeşte deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se osteneşte cu toate cele trupeşti şi e desprins şi gol de toată virtutea, din pricina întîlnirilor neîncetate şi a împrăştierii din mîndrie, căutînd alte şi alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări şi nelucrări. Zici că uneori, cînd e strîmtorat de vreo lipsă, sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune şi el: «Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa de grijă şi-mi va da uşurare»? Acestuia îi spun: Nebune, pînă în ceasul acesta nu-ţi aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloşia faptelor tale şi «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (Rom., 2, 24), şi acum îndrăzneşti să spui cu toată gura: «Nădăjduiesc în El şi El mă va ajuta şi va avea grijă de mine»? Către unii ca aceştia a spus Dumnezeu prin proorocul, ruşinîndu-i: «Din zi în zi Mă caută şi voiesc să înveţe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea şi dreptăţile Dumnezeului lor nu le-au părăsit, cer de la Mine judecată şi dreptate» (Is., 58, 2).

Ca unul din aceştia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gîndul de Dumnezeu, cînd e învăluit de necazuri ridică mîinile sale cu nădejde spre El. Unul

cate, prin alegere conştientă, peste natură şi de aceea ea nu e chemată să se supună nici morţii, sau descompunerii totale la care sînt duse, prin raţiunile ei lipsite de libera alegere, unităţile naturii. Omul are un alt drum şi un alt destin, superior naturii.

ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroşit în foc, ca să înveţe din una şi din alta. Căci n-a făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele şi pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta şi să uite de felul purtării lui şi să spună că nădăjduieşte în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogăţit nicidecum cu faptele credinţei. Să nu-şi întindă picioarele cu lene şi să spună: «Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuinţă, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu»; sau să se arunce nebuneşte în fîntînă, negîndind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: «Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa». Nu te amăgi, nebune! Nădejdii în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu şi sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credinţa are nevoie şi de fapte şi nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui şi e puternic în toate? Credinţei tale să-i urmeze lucrarea cuvenită şi atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strîngi vîntul în pumnul tău, adică să ai o credinţă fără fapte.

Adeseori cineva străbate, fără să ştie, o cale primejduită de vreo fiară sălbatică, sau de niscai tîlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire, sau îl împiedică de la plecare pentru niscai pricini oarecare, pînă ce trece fiara sălbatică, sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăşi, uneori se află vreun şarpe veninos aşezat în drum, fără să fie văzut. Şi nevrînd Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe şarpe dintr-odată să şuiere şi să plece din drum, sau să pornească înaintea lui

şi acesta văzîndu-l se păzeşte şi scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le ştia. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Şi iarăşi se întîmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră şi să se rostogolească din locul lor cu zgomot şi să se afle şezînd acolo niscai oameni. Dar Dumnezeu porunceşte cu iubire de oameni îngerului să le ţină pe acelea să nu cadă, pînă ce se ridică aceia de acolo, sau îi mişcă de acolo pentru niscai pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întîmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voieşte să se arate nesfîrşita mărime a puterii Lui.

Acestea şi unele ca acestea le săvîrşeşte purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu. Iar dreptul o are nedespărţită de el. Căci celorlalţi oameni Dumnezeu le-a poruncit cu dreaptă socoteală să-şi chivernisească ei înşişi ale lor şi să amestece cunoştinţa lor cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar dreptul nu are nevoie să-şi chivernisească el însuşi ale sale cu această cunoştinţă[110 bis]. Pentru că a dobîndit în locul acestei cunoştinţe credinţa, prin care «doboară toată înălţimea ce se ridică împotriva cunoştinţei de Dumnezeu» (II Cor., 10, 5). Şi el nu se teme de ceva din cele înşirate, căci s-a scris că «dreptul ca un leu se încrede» (Prov., 28, 1), îndrăznind faţă de orice prin credinţă, nu ca unul ce ispiteşte pe Domnul, ci ca unul ce-L vede,

110 bis. E demnă de remarcat această deosebire ce o face sfîntul Isaac între chivernisirea de sine pe care o face cel ce nu e predat total lui Dumnezeu şi chivernisirea pe care o dăruieşte exclusiv Dumnezeu, celui predat total Lui. Cel ce se chiverniseşte pe sine uzează de o cunoştinţă pe care şi-o agoniseşte în baza aspiraţiei sale fireşti după cunoştinţa sădită de Dumnezeu în firea lui. Dar e ajutat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dreptul e apărat şi călăuzit exclusiv de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nici el nu stă pasiv în faţa lui Dumnezeu, ci lucrează altfel ca să primească în sine puterea ocrotitoare a lui Dumnezeu. Analiza acestei teme şi cea a smereniei sînt unele din cele deosebit de remarcabile în «Cuvintele» sfîntului Isaac.

ca unul ce s-a înarmat şi s-a îmbrăcat cu puterea Sfîntului Duh. Şi întrucît grija lui e neîncetată la Dumnezeu, Dumnezeu zice despre el : «Cu el sînt în necaz, izbăvi-l-voi pe el şi-l voi slăvi, cu lungime de zile îl voi umple şi-i voi arăta lui mîntuirea Mea» (Ps. 90, 15, 16). Deci, cel moleşit şi nepăsător în lucrul lui nu poate avea această nădejde. Dar o are cel ce stăruie pururea întru Dumnezeu în toate şi se apropie de El prin bunătatea faptelor sale şi-şi întinde neîncetat privirea inimii sale spre harul Lui, cum a spus dumnezeiescul David : «Slăbit-au ochii mei, nădăjduind eu spre Dumnezeul meu» (Ps. 68, 4). Că Lui I se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea în veci. Amin.

CUVÎNTUL XXIII

Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare şi despre odihna cea întru El

Sufletul care iubeşte pe Dumnezeu şi-a dobîndit odihna în Dumnezeu şi numai în El. Dezleagă mai întîi toată legătura ta cu cele din afară şi apoi vei putea să te legi cu inima de Dumnezeu. Căci legării de Dumnezeu îi premerge dezlegarea de lume. Pruncului i se dă să mănînce pîine după ce a fost înţărcat. Şi omul care voieşte să se lărgească în cele dumnezeieşti, trebuie să se înstrăineze mai întîi de lume, asemenea pruncului de braţele şi de sînii mamei. Căci lucrarea trupească premerge celei sufleteşti, precum ţărîna, sufletului insuflat lui Adam. Cel ce n-a dobîndit lucrarea trupească nu o poate avea nici pe cea sufletească. Pentru că cea din urmă se naşte din cea dintîi, precum spicul, din bobul simplu de grîu. Iar cel ce nu are lucrarea sufletească e lipsit de darurile (harismele) duhovniceşti.

Nu se aseamănă ostenelile cele pentru adevăr din veacul acesta cu desfătarea gătită celor ce pătimesc

greu pentru cele bune. Precum pe cei ce seamănă cu lacrimi îi aşteaptă snopii veseliei, aşa urmează bucuria grelei pătimiri pentru Dumnezeu. Pîinea cîştigată cu sudoare i se pare dulce plugarului şi faptele pentru dreptate i se par dulci inimii ce primeşte cunoştinţa lui Hristos. Rabdă dispreţuirea şi umilirea cu voie blîndă, ca să ai îndrăznire la Dumnezeu. Omul care rabdă tot cuvîntul aspru întru cunoştinţă, fără să-i fi premers acestuia vreo nelegiuire săvîrşită de el, îşi pune în acea clipă o cunună de spini pe capul său, dar e fericit că la o vreme pe care nu o ştie se va încununa cu nestricăciunea.

Cel ce fuge întru cunoştinţă de slava deşartă simte în sufletul lui veacul viitor [111]. Cel ce zice: am părăsit lumea, dar se luptă cu oamenii pentru vreo trebuinţă oarecare, ca să nu-i lipsească ceva din cele ce odihnesc, e cu desăvîrşire orb. Pentru că a părăsit de bună voie trupul întreg, dar se războieşte şi luptă pentru un mădular al lui. Mintea celui ce fuge de viaţa tihnită a veacului de faţă priveşte spre veacul viitor. Iar cel legat de iubirea de agoniseală e rob patimilor. Să nu socoteşti că numai agonisirea argintului şi aurului este din iubirea de agoniseală, ci tot lucrul de care atîrnă voia ta. Să nu-l lauzi pe cel ce se chinuieşte cu trupul, dar îşi are simţurile dezlegate, înţeleg auzul şi gura deschise şi neînfrînate şi ochii rătăcitori. Cînd pui hotare sufletului tău, ca să te foloseşti prin milă, obişnuieşte-l să nu caute dreptatea în alte lucruri, ca să nu te afli cu o mînă lucrînd şi cu alta risipind. Căci în cel dintîi lucru e nevoie de supraveghere, iar în cel de al doilea, de lărgimea inimii. Cunoaşte că a ierta păca-

---

111. Sfîntul Isaac foloseşte, de obicei, pentru trăirea cu sufletul a celor dumnezeieşti, prezente sau viitoare, cuvîntul «simţire». Dar «simţirea» aceasta nu e un simplu sentiment, ci o sesizare, o atingere nemijlocită a lor, aşa cum sesizăm sau atingem prin simţuri realităţile din afară. Faptul acesta îl va accentua cu deosebire sfîntul Simeon Noul Teolog.

tele celor ce au greșit ține de faptele dreptății[112]. Atunci vei vedea pacea strălucind din toate părțile în mintea ta. Cînd te vei ridica peste calea dreptății, vei fi liber în orice lucru[112a].

Oarecare dintre sfinți, vorbind despre aceasta, a spus că cel milostiv, de nu e și drept, e orb. Prin aceasta înțeleg că el trebuie să dea altuia din cele cîștigate prin ostenelile sale și nu din cele dobîndite prin minciună, nedreptate și meșteșugiri. Căci tot acela a spus iarăși în alt loc : «De voiești să semeni în cei săraci, seamănă din ale tale ; iar de voiești să semeni din ale altora, cunoaște că ceea ce semeni e mai amar ca neghina». Iar eu zic că, dacă cel milostiv nu se ridică mai presus de dreptatea sa, nu e milostiv. Aceasta înseamnă că el nu trebuie numai să miluiască pe oameni din ale sale, ci și să rabde cu bucurie nedreptatea de la ceilalți, chiar dacă i-a miluit. Căci cînd va birui dreptatea prin milă, atunci se va încununa nu cu cununile drepților din lege, ci cu cele ale celor desăvîrșiți din Evanghelie. Pentru că a da cineva săracilor din ale sale și a îmbrăca pe cel gol și a iubi pe aproapele ca pe sine însuși, și a nu nedreptăți, nici a minți, le-a poruncit și legea veche. Dar desăvîrșirea iconomiei Evangheliei poruncește așa : «Celui ce ia ale tale, nu i le cere înapoi și tot celui ce cere, dă-i». Ba trebuie răbdată cu bucurie nu numai nedreptatea în privința lucrurilor și a celorlalte din afară, ci și a-și pune sufletul însuși,

---

112. În dreptate e nevoie de milă, în milă e nevoie de dreptate. Nu e un hotar strict între ele. Așa trebuie înțelese cuvintele : «Cînd pui hotare sufletului tău (înfrînare vieții tale), ca să te folosești (să te mîntuiești) prin milă, obișnuiește-l să nu caute dreptatea în alte lucruri», adică să nu te conduci de dreptatea rigidă în alte purtări față de semeni ; să nu fii, de exemplu, neiertător cu greșelile lor. «În milă e nevoie de supraveghere», adică să nu-ți fie darul o risipire fără luare-aminte la trebuințele reale ale altora ; iar în cel de al doilea lucru, adică în judecata cu *dreptate*, folosește-te de lărgimea inimii.

112 a. Nu te va stăpîni nici legea dreptății. Te vei conduce numai de iubire, care, deși pentru cel ce nu o are încă e și ea o lege, pentru cel ce o are, e mai presus de orice lege. E desăvîrșirea sau depășirea tuturor legilor, sau poruncilor dumnezeiești.

pentru fratele. Căci acesta este cel ce miluieşte pe fratele său şi nu cel ce-l miluieşte numai dîndu-i ceva. Adică miluieşte cu adevărat cel care, auzind sau văzînd că ceva întristează pe fratele, arde cu inima. La fel, cel ce e lovit de fratele său şi nu-i răspunde la fel, fără să se ruşineze din pricina aceasta, nici nu se supără în inima lui [112 b].

Cinsteşte lucrarea privegherii, ca să afli apropiindu-se mîngîierea de sufletul tău. Stăruie citind în linişte, ca mintea ta să fie călăuzită pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu. Iubeşte sărăcia întru răbdare, ca mintea ta să se adune din împrăştiere. Urăşte răspîndirea, ca să păzeşti gîndurile tale netulburate. Strînge-te pe tine din cele multe şi îngrijeşte-te numai de sufletul tău, ca să-l mîntuieşti, din risipirea lui, în cea mai adîncă pace. Iubeşte neprihănirea, ca să nu fii ruşinat în vremea rugăciunii înaintea lui Dumnezeu [113]. Dobîndeşte curăţia în faptele tale, ca să strălucească sufletul tău în rugăciunea ta şi să se aprindă la amintirea morţii bucuria în cugetul tău. Păzeşte-te de cele mici, ca să nu cazi în cele mari. Să nu oboseşti în lucrarea ta, ca să nu te ruşinezi cînd te afli în mijlocul soţilor tăi. Să nu te afli fără merinde, ca nu cumva să te lase singur la mijlocul drumului. Împlineşte întru cunoştinţă lucrurile tale, ca să nu pierzi tot drumul [114]. Dobîndeşte libertatea în vieţuirea ta, ca să te eliberezi de frămîntare [115]. Să nu legi libertatea ta prin pricini de desfătare, ca să nu te faci robul robilor. Iubeşte

---

112 b. Nu are milă de semenul său cel ce-i dă ceva din cele din afară ale sale, ci cel ce-i dă sufletul său, dragostea sa. Acesta îl mîngîie cu adevărat pe acela şi lecuieşte suferinţa lui, pricinuită de conştiinţa singurătăţii.

113. Cel ce nu şi-a păzit fecioria e tulburat adeseori în vremea rugăciunii de amintirea păcatelor sale şi ruşinat înaintea lui Dumnezeu.

114. De împlineşti nevoinţele tale fără gîndul actual la Dumnezeu, e ca şi cînd ar lucra un automat. Tu nu înaintezi atunci sufleteşte. Drumul făcut numai pe dinafară e ca şi cînd nu l-ai face.

115. Libertatea nu e decît acolo unde e libertate de apăsarea produsă de aplecarea spre plăceri, spre trebuinţe egoiste, acolo unde e libertatea chiar de sine însuşi.

hainele sărăcăcioase, ca să dispreţuieşti gîndurile ce se ivesc în tine, adică mîndria inimii. Căci cel ce iubeşte luxul nu poate dobîndi gînduri smerite. Pentru că inima se întipăreşte înăuntru de chipul înfăţişării din afară.

Care iubitor de flecăreală poate dobîndi o cugetare curată iubind flecăreala ? Care vînător de slavă de la oameni poate dobîndi gînduri smerite ? Sau care desfrînat şi cu sufletul revărsat în simţuri poate să se facă curat în cugetare şi smerit cu inima ? Cînd mintea e atrasă de simţuri, se hrăneşte cu hrana dobitoacelor. Iar cînd simţurile sînt atrase de minte, se împărtăşesc de hrana îngerilor [116].

Smeritei cugetări îi urmează înfrînarea şi adunarea în sine (retragerea). Iar slava deşartă e slujitoarea curviei şi fapta mîndriei. Smerita cugetare, prin înfrînarea ei neîncetată, ajunge la vedere (contemplaţie) şi împodobeşte şi sufletul cu neprihănirea. Iar slava deşartă, din pricina tulburării neîncetate şi a amestecării gîndurilor, adună vistierii murdare din întîlnirea cu lucrurile şi spurcă inima. Şi ea însăşi priveşte firea lucrurilor cu o privire neînfrînată şi împinge mintea în năluciri urîte. Smerita cugetare însă se înfrînează prin privirea duhovnicească şi mişcă pe cel ce a dobîndit-o spre preamărirea lui Dumnezeu.

Să nu asemeni pe cei ce fac semne şi lucruri neobişnuite şi puteri în lume, cu cei ce se liniştesc întru cunoştinţă. Iubeşte nelucrarea liniştii mai mult decît săturarea celor flămînzi în lume şi decît întoarcerea multor neamuri la închinarea la Dumnezeu. Căci mai bine îţi este să te dezlegi de legătura păcatului, decît să eliberezi rob din robie. Mai bine îţi este să te împaci cu sufletul tău prin unirea într-un gînd a treimii din tine, adică a trupului, a sufletului şi a duhului, decît să îm-

116. Acesta e un mod al transfigurării trupului, al înduhovnicirii simţurilor.

paci prin învăţătura ta pe cei despărţiţi. Căci Grigorie zice că bine este a teologhisi pentru Dumnezeu, dar mai bine decît aceasta este a te curăţi pe tine lui Dumnezeu[117]. Mai bine îţi este să fii zăbavnic la limbă decît cunoscător şi iscusit în a revărsa cu ascuţimea minţii învăţătura ca pe un rîu. Mai de folos îţi este să te îngrijeşti să învii din patimi sufletul tău căzut, prin mişcarea gîndurilor tale în cele dumnezeieşti, decît să învii pe cei morţi.

Mulţi au săvîrşit puteri, au înviat morţi, s-au trudit să întoarcă pe cei rătăciţi şi au făcut lucruri mari, şi mulţi au fost călăuziţi prin mîinile (alt ms.: buzele *n.tr.*) lor spre cunoştinţa lui Dumnezeu. Iar după acestea, ei care au înviat pe alţii au căzut în patimi întinate şi spurcate şi s-au omorît pe ei înşişi şi s-au făcut sminteală multora prin faptele lor văzute. Pentru că erau încă bolnavi cu sufletul şi nu s-au îngrijit de sănătatea sufletelor lor, ci s-au predat pe ei înşişi mării lumii acesteia pentru a tămădui sufletele altora, ei înşişi fiind încă bolnavi, şi şi-au pierdut sufletele lor din nădejdea în Dumnezeu, precum am spus. Căci slăbiciunea simţurilor lor nu se putea întîlni cu flacăra lucrurilor, care obişnuieşte să slăbească tăria patimilor şi să li se împotrivească. Pentru că trebuiau încă, de pildă, să se păzească ca să nu vadă nicidecum femei, să nu se odihnească, să nu dobîndească arginţi şi lucruri şi să nu stăpînească peste alţii şi să nu se înalţe peste ei.

Mai bine este să fii bănuit de prostie, ca neputînd să te împotriveşti în cuvînt din puţinătatea învăţăturii tale, decît să fii socotit între cei înţelepţi pentru cutezanţa ta neobrăzată. Fii sărac de dragul smereniei şi nu bogat, ca să fii neobrăzat. Vădeşte cu tăria virtuţilor tale pe cei ce dogmatizează împotriva ta, decît prin

117. Propriu-zis, pe Dumnezeu îl cunoaşte în sine, prin experienţa lucrării Lui, cel curăţit de gîndurile lumeşti, care îi îngustează mintea şi îi fură pacea.

păruta putere de convingere a cuvintelor tale. Închide gura şi adu la tăcere obrăznicia celor neascultători cu blîndeţea şi cu pacea buzelor. Fă de ruşine pe cei desfrînaţi, prin buna cuviinţă a vieţuirii tale şi pe cei neruşinaţi cu simţurile, prin înfrînarea privirilor tale.

Socoteşte-te străin în toate zilele vieţii tale, oriunde ajungi, ca să te poţi izbăvi de vătămarea ce se naşte din cutezanţă. Socoteşte-te în toată vremea ca neştiind nimic, ca să scapi de defăimarea ce-ţi vine din bănuiala altora că voieşti să susţii altă părere. Stăruie binecuvîntînd totdeauna cu gura şi nu vei fi ocărît. Căci ocara naşte ocară şi binecuvîntarea, binecuvîntare. Socoteşte-te pe tine, în tot locul, lipsit de învăţătură, şi vei fi aflat înţelept în toată viaţa ta. Nu învăţa pe cineva ceea ce n-ai înţeles şi înfăptuit încă tu însuţi, ca să nu fii ruşinat şi să se descopere, prin asemănare cu purtarea ta, minciuna ta. Iar de spui cuiva ceva din cele ce trebuie spuse, vorbeşte ca cel ce voieşte să înveţe el însuşi şi nu cu autoritate şi cu îndrăzneală. Şi ia-o înainte, judecîndu-te pe tine şi arătînd că eşti mai prejos decît celălalt, ca să arăţi celor ce ascultă chipul smereniei şi să-i biruieşti făcîndu-i să asculte cuvintele tale şi să pornească spre lucrare; şi aşa te vei face cinstit în ochii lor. Iar de poţi, grăieşte aceste lucruri cu lacrimi, ca să te foloseşti şi pe tine şi pe cei ce te ascultă şi harul lui Dumnezeu să fie cu tine.

De ai primit harul lui Dumnezeu şi te-ai învrednicit să te desfătezi cu contemplarea judecăţilor lui Dumnezeu şi a făpturilor văzute, care e cea dintîi treaptă a cunoştinţei, pregăteşte-te şi te înarmează faţă de duhul hulei. Fără arme să nu stai în pămîntul acesta, ca să nu fii omorît degrabă de către cei ce-ţi întind curse şi te amăgesc. Iar drept arme să-ţi fie lacrimile şi postul desăvîrşit. Şi păzeşte-te să nu citeşti dogmele ereticilor. Căci aceasta înarmează cel mai mult împotriva ta duhul hulei. Iar cînd ţi-ai umplut pîntecele, să nu te

apuci să cercetezi fără ruşine lucrurile şi învăţăturile dumnezeieşti, ca să nu te căieşti. Ia aminte ce-ţi spun: în pîntecele plin nu e cunoştinţa lui Dumnezeu. Citeşte continuu şi cu nesaţ din cărţile învăţătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rînduiala făpturilor lui Dumnezeu şi a lucrurilor Lui şi o împuternicesc prin ele şi o pregătesc să dobîndească înţelesuri luminoase din subţirimea lor şi o fac să călătorească cu curăţie spre înţelegerea făpturilor lui Dumnezeu. Citeşte şi din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoaşterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generaţie şi mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu [118]. O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniştit din partea tuturor şi în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup şi de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtăşeşti în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeieşti, prin dulcea înţelegere cea mai presus de toată simţirea şi să le simtă sufletul în îndeletnicirea lui cu ele [119]. Să nu-ţi fie cuvintele celor cercaţi, ca ale celor ce falsifică şi vînd cuvintele dumnezeieşti, ca să nu rămîi în întuneric pînă la sfîrşitul vieţii tale şi să te lipseşti de folosul lor şi să fii tulburat şi lipsit de limpezime în vremea războiului şi să cazi în groapa cu chip de bunătate.

Şi să ai acest semn al lucrurilor în care voieşti să intri, ca să nu ieşi din locul acela: Cînd începe harul

118. Din Scripturi învăţăm să cunoaştem şi lumea, pentru că acelaşi Dumnezeu a făcut-o şi pe ea, şi Dumnezeu ne învaţă prin Revelaţia supranaturală cum să ne mîntuim în ea, cum să o vedem ca un transparent al lui Dumnezeu şi ca un cuvînt al Lui. Totuşi, dacă sîntem preocupaţi de grija lumii şi a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mîntuim. Revelaţia supranaturală ne înfăţişează lumea ca un astfel de transparent, de cuvînt, de dar al lui Dumnezeu şi de drum spre El.

119. Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simţită şi în acelaşi timp înţeleasă. Aşa va spune şi sfîntul Simeon, Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înţelegere decît cea pur intelectuală, de la distanţă.

să-ţi deschidă ochii pentru a simţi cu adevărat vederea lucrurilor, îndată încep ochii tăi să verse şiroaie de lacrimi, încît de multe ori îţi spală şi obrajii tăi cu mulţimea lor. Atunci războiul simţurilor se linişteşte şi inima se adună înăuntru [120]. De te învaţă cineva cele împotriva acestora, să nu-i crezi. Căci fără lacrimi să nu cauţi alt semn mai vădit al trupului. Dar cînd mintea se va înălţa de la făpturi, atunci va ieşi şi trupul din lacrimi şi din orice mişcare şi lucrare a simţurilor.

«Cînd afli miere, mănîncă cu măsură din ea, ca nu cumva, săturîndu-te, să o verşi» (*Pilde*, 25, 16). Firea sufletului e un lucru sprinten şi uşor. Uneori sărind, doreşte să urce deasupra lui şi să afle cele mai presus de firea lui. Şi de multe ori pricepe ceva din citirea Scripturilor şi din contemplarea (înţelegerea, vederea) lucrurilor. Dar cînd i se îngăduie să se asemene cu cele pricepute de el, se găseşte mai prejos, după măsura iconomiei lui [121], înţelegînd la ce lucruri a intrat cunoştinţa lui. De aceea gîndurile lui se umplu de frică şi de cutremur şi se grăbeşte să se întoarcă iarăşi, din frică, la starea lui coborîtă, socotind că a îndrăznit să se ridice la lucruri mai presus de înţelegerea lui. Căci de frica acestor lucruri se iveşte în el o temere şi dreapta socoteală (discernămîntul) îndeamnă mintea lui să îmbrăţişeze tăcerea şi să nu se lase ispitit de îndrăzneală, ca să nu se piardă şi să nu caute cele mai presus de el, să nu cerceteze cele ce sînt mai înalte ca el.

---

120. Cînd simţirea duhovnicească e foarte puternică prin vederea realităţilor dumnezeieşti, simţurile trupeşti se liniştesc, pentru că sînt copleşite de ea.

121. Spunînd «măsura iconomiei», înţelegem măsura puterii sufletului. Înţelesul este acesta: cînd sufletul, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, aflînd ceva din cele mai presus de fire, o compară cu cele necunoscute, gîndind la cele în care a străbătut şi la a căror cunoştinţă a ajuns, află măsura lui atît de inferioară şi de mică faţă de acelea, încît, cuprins de frică şi de cutremur, se grăbeşte să se întoarcă iarăşi la starea sa de jos, adică la gîndul că nu trebuie să cerceteze cele mai presus de el.

Cînd deci ţi se va da putere să înţelegi, înţelege; dar să nu te prinzi fără ruşine de taine, ci închină-te şi preamăreşte pe Dumnezeu şi mulţumeşte-I în tăcere. Căci precum nu e bine a mînca multă miere, tot aşa nici a iscodi prea mult cuvintele dumnezeieşti, ca nu cumva, vrînd să privim lucrurile mai mari pînă nu le înţelegem încă, să slăbească puterea văzătoare şi să se vatăme, din pricina asprimii drumului spre ele. Pentru că uneori, în loc de adevăr, se văd năluci. Şi cînd mintea se oboseşte de căutare, uită de întunericul în care se află. Bine a zis deci înţeleptul Solomon că «precum e o cetate fără ziduri, aşa e omul fără răbdare» (Pilde, 25, 28). Curăţeşte deci, omule, sufletul tău, şi alungă de la tine grija lucrurilor ce se află în afară de firea ta şi atîrnă în faţa înţelesurilor şi mişcărilor înţelegătoare perdeaua neprihănirii şi a smereniei şi prin ele vei afla pe Cel ce este în lăuntrul firii tale. Căci tainele se descoperă celor smeriţi cu cugetul [122].

De voieşti să dai sufletul tău lucrării rugăciunii, care curăţeşte mintea [123], şi stăruirii în privegherea de noapte, ca să dobîndeşti o cugetare luminoasă, depărtează-te de vederea lumii şi taie întîlnirile; şi să nu-ţi faci obiceiul să primeşti prieteni în chilia ta, nici pe motivul bunătăţii, ci numai pe cei de un fel, de o cugetare şi de o înţelegere tainică cu tine. Teme-te de tăvălirea în convorbiri sufleteşti [124], care obişnuiesc să se stîrnească fără voie. Şi după ce ai tăiat, ai desfăcut şi ai încetat cu desăvîrşire convorbirea din afară, uneşte cu rugăciunea ta milostenia şi sufletul tău va vedea lumina adevărului. Căci pe cît se linişteşte inima de lucrurile din afară, pe atîta poate mintea să primească, prin

122. Smerenia e pătrundere în cele lăuntrice, nearătoase. Şi acolo e Dumnezeu.

123. Rugăciunea adevărată curăţeşte mintea de orice gînd, deosebit de Dumnezeu.

124. Cele sufleteşti sînt mai prejos de cele duhovniceşti. Sînt cele pur omeneşti, nestrăbătute de Duhul dumnezeiesc, neocupate cu Dumnezeu.

priceperea înţelesurilor, conţinutul lucrărilor dumnezeieşti şi răpirea de către ele. Căci e obiceiul sufletului să schimbe o întîlnire cu alta, dacă ne străduim să arătăm puţină grijă [125]. Îndeletniceşte-te cu citirea Scripturilor, care-ţi arată calea contemplării (înţelegerii) subţiri, şi cu vieţile sfinţilor, chiar dacă nu simţi de la început dulceaţa lor, din pricina apropierii lucrurilor care aduc întuneric. Aceasta pentru ca să schimbi o întîlnire cu alta [126].

Şi cînd te ridici la rugăciunea şi la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o şi ai auzit-o, te vei afla cugetînd la dumnezeieştile Scripturi pe care le-ai citit. Şi prin aceasta, uiţi amintirea celor dintîi. Şi aşa vine mintea ta la curăţie. Şi aceasta este ceea ce s-a scris [127], că sufletul e ajutat de citire cînd stă la rugăciune. Şi iarăşi, rugăciunea aduce lumină în citire [128]. Şi aceasta iarăşi, în locul amestecării cu cele lumeşti, aduce conţinut felurilor rugăciunii, încît din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget şi în chip netulburat.

Urît lucru este ca cei îndrăgostiţi de trup şi de pîntece să vorbească despre lucrurile duhovniceşti ; e aşa cum desfrînata ar vorbi despre feciorie. Cînd trupul este tare bolnav, respinge mîncările grase şi se îngreţoşează de ele ; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumeşti nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeieşti. Focul nu se aprinde în lemnele ude şi căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrînata nu stăruie în iubirea faţă de un singur bărbat şi sufletul legat de multe lucruri nu rămîne

125. Dacă iei sufletului ocuparea cu cele sufleteşti, întrucît trebuie să se ocupe cu ceva, se va ocupa cu cele duhovniceşti.

126. E vorba de schimbarea întîlnirii cu lucrurile, cu întîlnirea cu realitatea dumnezeiască, sau de privirea lucrurilor în Dumnezeu, prin contemplarea raţiunilor lor dumnezeieşti.

127. În scrierile dumnezeieştilor părinţi.

128. În rugăciune te întîlneşti cu Dumnezeu, Care însuşi luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gînduri, încît te poţi concentra în înţelesurile celor citite.

în învățăturile dumnezeiești. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot așa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui, din dulceața lucrurilor duhovnicești.

De ai ceva mai mult decît cere trebuința zilei, împarte săracilor și vino și adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbește cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl [129]. Nimic nu poate apropia așa de mult inima de Dumnezeu, ca milostenia. Și nimic nu sădește atîta pace în minte, ca sărăcia de bunăvoie [130]. Mai bine este să fii numit de cei mulți prost, din pricina simplității, și nu înțelept și desăvîrșit cu mintea, din pricina slavei. Dacă cineva, aflîndu-se călare pe cal, întinde mîna spre tine ca să primească milostenie, nu-l respinge. Căci cu siguranță în acel timp este lipsit, ca unul dintre săraci. Iar cînd dai, dă cu inimă largă și cu față veselă [131]; și dă mai mult decît cere. «Trimite, zice, pîinea ta spre fața săracului și nu după multă vreme vei afla răsplată» (Pilde, 11, 1). Să nu deosebești pe bogat de sărac și nu căuta să faci deosebire între cel vrednic și cel nevrednic, ci să-ți fie ție toți oamenii deopotrivă de buni. Căci în felul acesta vei putea atrage la bine și pe cei nevrednici. Pentru că repede e atras sufletul, de la cele trupești, la frica lui Dumnezeu. Iar Domnul a stat la masă cu vameșii și cu desfrînatele și nu i-a deosebit pe cei nevrednici, pentru ca în felul acesta să atragă pe toți la frica lui Dumnezeu; și prin cele trupești, să-i apropie de cele duhovnicești. Pentru aceasta, să soco-

---

129. Inima legată prin zgîrcenie de lucruri nu se poate întîlni cu Dumnezeu. Numai cel ce și-a deschis inima altuia și-o poate deschide și lui Dumnezeu.

130. Sărăcia de bunăvoie e dezlegarea de orice gînd referitor la lucrurile care îngustează. Mintea se poate aduna atunci în Dumnezeu cel nesfîrșit, revenind ea însăși la starea ei indefinită.

131. Dînd cu față veselă, arăți că nu-ți pare rău că dai, că nu ești legat de lucruri, ci te lărgești în comuniune cu persoana altuia.

tești pe toți oamenii egali în bine și în cinste, chiar de ar fi vreunul iudeu, sau necredincios, sau ucigaș, mai ales pentru că e fratele tău și din firea ta, și a fost rătăcit, fără știință, de la adevăr.

Iar cînd faci binele, nu aștepta de pe urma lui răsplată și pentru amîndouă aceste lucruri[132] vei fi răsplătit de Dumnezeu. Iar de-ți va fi cu putință, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare. De pui sufletului tău legea sărăciei și prin harul lui Dumnezeu te-ai eliberat de griji și te ridici în sărăcia ta mai presus de lume[133], ia seama ca nu cumva pentru iubirea de săraci să iubești avuția ca să faci, chipurile, milostenie, și să arunci sufletul tău în tulburarea de a lua de la cineva și de a da altuia. Prin aceasta vei pierde cinstea ta[134], supunîndu-te trebuinței de a cere de la oameni și vei cădea din libertatea și din înălțimea cugetării tale în grijile vieții. Pentru că treapta ta e mai înaltă decît treapta celor ce fac milostenie. Te rog să nu te supui acestor griji. Milostenia este asemenea hranei pruncilor. Iar liniștea e vîrful desăvîrșirii. De ai avuții, risipește-le dintr-odată. Iar de nu ai, să nu cauți să ai. Curățește chilia de lucruri de desfătare și de cele de prisos. Pentru că aceasta te duce fără să vrei la înfrînare. Căci puținătatea lucrurilor învață pe om înfrînarea. Cînd însă avem acoperire din partea lucrurilor, nu ne putem stăpîni.

Cei ce au biruit în războiul din afară cîștigă îndrăzneală față de frica dinăuntru și nu mai sînt stăpîniți

132. Pentru că dai și pentru că nu aștepți răsplată.

133. Un paradox: cel ce de bună voie nu mai are nimic nu mai e robul lumii, ci e mai presus de ea.

134. Nu e vorba de cinstea cea lumească, ci de înălțimea virtuții, de treapta desăvîrșirii, la care s-au ridicat cei ce petrec în sărăcie și liniște, eliberați de îngustarea pe măsura lucrurilor. Căci zice mai jos: «pentru că treapta ta e mai înaltă ca treapta milosteniei». Căci și apostolii au preferat propovăduirea cuvîntului, slujirii la mese... Așa, și acest părinte pune mai sus sărăcia și liniștea decît fapta de a lua de la unul și de a da la altul, deși și aceasta e o faptă vrednică de respect și plăcută lui Dumnezeu.

de nici o silă. Şi nu se clatină nici în războiul din faţa lor, nici în cel din spate[135]. Iar războiul din afară numesc pe cel stîrnit de simţuri şi de lene împotriva sufletului, ca de pildă pornirea de-a da şi de-a primi prin auz şi prin limbă[136]. Acestea fiind aduse în suflet, sădesc în el o orbire şi din pricina tulburării din afară sufletul nu poate lua aminte la sine în războiul ascuns, stîrnit împotriva lui, şi deci nici birui prin linişte pe cei ce-l stîrnesc înăuntru. Dar cînd cineva închide porţile cetăţii, adică simţurile, el luptă înăuntru şi nu are teamă de cei ce uneltesc din afara cetăţii.

Fericit este cel ce cunoaşte acestea şi rămîne întru linişte şi nu e tulburat de mulţimea faptelor lui, ci toate faptele trupeşti le preface în osteneala rugăciunii[137] şi crede că atît cît lucrează cu Dumnezeu îşi are toată grija pusă în seama Lui ziua şi noaptea. Căci acestuia nu-i va lipsi ceva nici din cele ale trebuinţei neapărate, dat fiind că pentru El se înfrînează de la ceea ce e de prisos şi de la lucruri. Dar dacă cineva nu poate stărui întru linişte fără un lucru de mînă, să lucreze, folosindu-se de lucru ca de un ajutor. Însă să nu lucreze prea mult de dragul cîştigului. Aceasta s-a rînduit celor mai slabi. Iar celor desăvîrşiţi, aceasta e spre tulburare. Căci părinţii au rînduit celor săraci şi înclinaţi spre trîndăvie să lucreze, dar nu oricui, ca un lucru neapărat de trebuinţă.

---

135. «Ce e războiul din faţă şi cel din spate? Cel din faţă e războiul vădit şi plin de îndrăzneală, iar cel din spate e cel ascuns şi neobservat».

136. După ce a vorbit de războiul stîrnit de simţuri în general, s-a restrîns apoi numai la auz şi la grai. Căci numai prin acestea dăm şi primim. Prin celelalte simţuri numai primim. Mai bine-zis numai prin limbă dăm, dar dăm ca reacţie la ceea ce primim prin auz. Deci acestea două sînt legate în chip deosebit între ele.

137. Se poate înţelege aceasta nu numai despre rugăciunea neîncetată, ci şi despre trebuinţa de a uni toate faptele cu gîndul la Dumnezeu, prefăcîndu-le în rugăciune, care e o osteneală, pentru greutatea ţinerii gîndului la Dumnezeu. Dar cei desăvîrşiţi, care pot să ţină neîncetat gîndul la Dumnezeu, nu mai trebuie să lucreze ca să fie îndemnaţi de fapte să se gîndească la Dumnezeu.

În vremea în care Dumnezeu străpunge inima ta înăuntru, predă-te neîncetat mătăniilor şi îngenuncherilor şi să nu laşi inima ta să se îngrijească de ceva, ca să nu înceapă dracii să te înduplece să te ocupi şi cu altele. Făcînd aşa, vei vedea şi te vei minuna ce se naşte în tine din acestea. Nici un lucru nu-i mai mare şi mai ostenitor şi mai pizmuit de draci, în luptele nevoinţei, decît a se arunca cineva pe sine înaintea crucii lui Hristos şi a se ruga ziua şi noaptea şi a-şi lega mîinile la spate [138]. Voieşti să nu ţi se răcească căldura şi să nu te sărăceşti de lacrimi ? Ţine-te de acestea şi fericit vei fi dacă te vei îngriji ziua şi noaptea de cele spuse ţie, şi nu vei căuta altceva. Atunci îţi va răsări soarele înăuntru [139] şi dreptatea ta va străluci degrabă şi vei ajunge ca un rai înflorit şi ca un izvor de apă nesecată.

Ia seama ce bunătăţi se nasc omului din luptă. Adeseori el se află aplecat pe genunchi în rugăciuni şi mîinile lui le are întinse spre cer şi cu faţa stă aţintit spre crucea lui Hristos, adunîndu-şi toate gîndurile sale spre Dumnezeu, în rugăciune. Şi deodată, în timp ce el se roagă lui Dumnezeu cu lacrimi şi cu străpungere, se mişcă în inima lui un izvor din care se răspîndeşte desfătarea. Şi mădularele lui se înmoaie şi ochii lui se învăluie şi faţa lui se apleacă spre pămînt, iar gîndurile lui se schimbă, încît nu mai poate face mătănii din pricina unei bucurii ce se împotriveşte şi care se mişcă în tot trupul lui [140]. Ia seama, omule, la cele ce le citeşti. Căci de nu te vei nevoi, nu vei afla aceasta. Şi de nu baţi cu căldură şi de nu stai treaz la poartă neîncetat, nu vei fi ascultat.

---

138. Ca să nu lucreze ceva.

139. Dumnezeu străluceşte ca soarele în lăuntrul celor ce se roagă continuu, ţinîndu-le privirea aţintită la El. De aci s-a născut poate învăţătura isihastă despre vederea luminii în rugăciune.

140. Bucuria înmoaie de fapt trupul şi-l încălzeşte.

Cine, auzind acestea, va mai dori dreptatea din afară [141], decît doar cel ce nu poate răbda liniştea ? Totuşi, dacă cineva nu se poate nevoi în cea din urmă (pentru că e har al lui Dumnezeu să se afle omul în lăuntrul porţii), să nu părăsească cealaltă cale, ca să nu se facă nepărtaş de ambele căi ale vieţii. Pînă ce nu va muri omul din afară faţă de toate lucrurile lumii, nu numai faţă de păcat, ci şi faţă de orice lucrare trupească, şi la fel omul dinăuntru faţă de toate gîndurile rele, şi pînă ce nu va slăbi mişcarea trupului, ca să nu se mai stîrnească în inima lui dulceaţa păcatului, nu se va mişca în om dulceaţa Duhului lui Dumnezeu şi mădularele lui nu se vor curăţi în viaţa lui şi înţelesurile dumnezeieşti nu vor intra în sufletul lui şi deci nici nu le va simţi, nici nu le va vedea (contempla). Şi pînă ce nu se va opri din inima lui grija de cele ale vieţii, afară de cea pentru cele de neapărată trebuinţă ale firii, şi nu va lăsa pe Dumnezeu să Se îngrijească de ele, nu se va naşte în el beţia duhovnicească şi nu va simţi acea nebunie care mîngîia pe apostoli [142].

Dar acestea le-am spus, nu ca să tai nădejdea celorlalţi. Căci nu spun că dacă cineva nu va ajunge la vîrful desăvîrşirii, nu se va învrednici de harul lui Dumnezeu, nici nu-l va întîmpina vreo mîngîiere. Adevărul e că atunci cînd cineva îşi va slăbi pornirea spre cele necuvenite şi se va opri de la ele cu desăvîrşire şi va aler-

141. «Numeşte dreptate din afară virtutea cu fapta. Că zice mai jos : ca să nu se facă nepărtaş de cele două căi ale vieţii. Iar cele două căi sînt : contemplarea, care e lucrarea naturală şi dinăuntru, şi făptuirea, care e trupească şi se ocupă cu faptele plăcute lui Dumnezeu». Învăţătoarea celei dintîi e Maria, a celei de a doua, Marta. Domnul le primeşte pe amîndouă, dar dă mai multă preţuire celei a Mariei.

142. «Ce e nebunia care îl mîngîia pe Apostol ?» Nu e decît aceea de a se răstigni împreună cu Hristos şi de a nu mai trăi în trup, ci în Hristos şi în credinţa în Fiul lui Dumnezeu, care e un extaz şi e socotită, de cei ce vieţuiesc în trup, o nebunie. «Căci noi sîntem nebuni pentru Hristos» (I Cor., 4,10). Aceasta nu numai că-l mîngîia pe Apostol şi-l făcea să se bucure în pătimiri, ci îl convingea şi ca să socotească moartea cîştig şi cu mult mai mult decît viaţa : «Că mie a vieţui, zicea, este Hristos, iar a muri, dobîndă» (Fil., 1, 22).

ga spre cele bune, în scurtă vreme va simţi ajutorul. Iar de se va şi nevoi puţin, va afla mîngîiere sufletului său şi va dobîndi iertarea păcatelor şi se va învrednici de har şi va primi mulţime de bunătăţi. Totuşi el e mai mic în asemănare cu desăvîrşirea celui ce s-a despărţit pe sine de lume şi a aflat în sufletul lui taina fericirii de acolo şi a înţeles pentru ce S-a coborît Hristos la noi. Lui fie slava împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXIV

Despre semnele şi rodurile dragostei

Dragostea de Dumnezeu este o căldură mai presus de fire şi cînd vine în cineva fără măsură, face acel suflet să-şi iasă din sine (extatic). De aceea, inima celui ce o simte nu o poate cuprinde şi suporta, dar pe măsura calităţii iubirii venite în el, se arată în el o schimbare neobişnuită.

Iar semnele ei simţite sînt acestea : faţa omului se face ca de foc şi plină de farmec şi trupul lui se încălzeşte. Frica şi temerea se îndepărtează de la el şi îşi iese din sine (intră în extaz). Puterea ce ţine mintea adunată pleacă de la el şi se face ca un ieşit din minţi. Moartea înfricoşătoare o socoteşte bucurie şi niciodată vederea minţii lui nu află vreo întrerupere în înţelegerea tainelor cereşti, iar nefiind de faţă, vorbeşte ca fiind de faţă, fără să fie văzut de cineva. Cunoştinţa şi vederea lui naturală încetează şi nu-şi simte în chip trupesc mişcarea lui, care se mişcă între lucruri. Chiar dacă face ceva, nu o simte aceasta deloc, ca unul ce are mintea înălţată în vedere. Şi cugetarea lui parcă e îndreptată pururea spre altcineva.

De această beţie duhovnicească au fost cuprinşi odinioară apostolii şi mucenicii. Cei dintîi au străbătut lu-

mea întreagă, ostenindu-se şi fiind osîndiţi. Ceilalţi, cu mădularele tăiate, şi-au vărsat sîngele ca apa şi pătimind cele mai cumplite chinuri nu s-au descurajat, ci le-au răbdat cu bărbăţie ; şi fiind înţelepţi, au fost socotiţi nebuni. Alţii au rătăcit prin pustiuri, prin munţi, în peşteri şi în crăpăturile pămîntului şi lipsiţi de o aşezare statornică, erau cei mai statornic aşezaţi. Această nebunie să ne învrednicească Dumnezeu să o dobîndim şi noi !

Despre smerenie

De vezi că ai dobîndit odihnă din partea patimilor, să nu-ţi crezi ţie, înainte de a intra în cetatea smereniei. Căci vrăjmaşul îţi unelteşte vreo cursă. Deci aşteaptă după odihnă multă tulburare şi supărare. Căci de nu vei străbate prin aşezările virtuţilor, nu vei afla odihnă de osteneala ta ; şi nu vei avea tihnă din partea celor ce uneltesc, pînă ce nu vei ajunge la cetatea sfintei smerenii. Dumnezeule, învredniceşte-ne cu harul Tău să ajungem acolo ! Amin.

CUVÎNTUL XXV

Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu şi despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cît de mult dispreţuieşte omul lumea aceasta şi se străduieşte întru frica de Dumnezeu, pe atîta se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi simte în chip ascuns ajutorul ei şi i se dau lui gînduri curate ca să o înţeleagă. Şi dacă cineva se lipseşte de bunurile lumii, pe cît de mult se lipseşte de ele pe atîta îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, şi iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mîntuieşte pe noi

prin cele de-a dreapta şi prin cele de-a stînga[143] şi prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieţii noastre adevărate! Căci celor ce slăbesc în cîştigarea vieţii lor prin voinţă, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea şi trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuşi a fost cinstit la urmă să meargă în sînurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui, spre El. Şi dacă cineva e lipsit în cele trupeşti, sau se află în alt necaz (pînă ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operînd o boală grea, ne aduce sănătatea), Domnul Îşi arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor şi a întristării lui.

Cînd deci dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine aşa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru El[144], cunoaşte că lumea vieţuieşte încă în tine, mai mult decît Hristos. Şi cînd boala şi lipsa şi istovirea trupului, sau frica de cei ce-l pot vătăma pe el, tulbură cugetul tău scoţîndu-l din bucuria nădejdii în Domnul, cunoaşte că în tine vieţuieşte încă trupul şi nu Hristos. Şi simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare şi stăpîneşte în tine, acela şi vieţuieşte întru tine. Iar cînd te afli neavînd nici o lipsă în cele de trebuinţă ale tale şi eşti sănătos şi nu ai frică de cei protivnici şi zici că poţi umbla în chip curat cu Hristos, să ştii că eşti bolnav la minte şi eşti lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.

143. Dumnezeu ne mîntuieşte atît prin virtuţi, cît şi prin păcate, întrucît şi prin cele din urmă ne trezeşte la pocăinţă; sau atît prin daruri, cît şi prin încercări.

144. Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în mucenici la culme, se explică prin covîrşirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covîrşi simţirea unei dureri în trup. Credinţa tare cu care s-au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămăduirea lor.

Dar nu pentru că ești așa te judec, ci, mai degrabă, ca să cunoști cît de mult îți lipsește din desăvîrșire, deși în oarecare măsură viețuiești după rînduiala sfinților părinți dinainte de noi. Și să nu spui că nu s-a aflat om a cărui cugetare să se fi înălțat în chip desăvîrșit din slăbiciune, cînd trupul înoată în ispite și necazuri, și al cărui dor de Hristos să fi biruit întristarea cugetului. Nu îți voi aduce în amintire pe sfinții mucenici, ca nu cumva să nu pot sta înaintea adîncului pătimirilor lor. Voi trece sub tăcere, de aceea, cît de mult a biruit în ei răbdarea, cea din puterea dragostei de Hristos, multul necaz și dorința trupului. Voi trece peste ele, pentru că chiar și numai pomenirea lor înfricoșează firea omenească, tulburînd-o prin măreția lor și prin minunata cugetare la ele.

Voi trece sub tăcere și pe așa zișii filozofi necredincioși. Căci unul din ei a pus ca lege a cugetării lui să păzească tăcerea cîțiva ani. Iar împăratul romanilor s-a minunat la auzul acestui lucru și a voit să-l încerce. A poruncit deci să-l aducă pe acela înaintea lui. Și cînd l-a văzut pe el tăcînd cu desăvîrșire la orice întrebare ce i-a pus-o și nerăspunzînd, s-a înfuriat împăratul și a poruncit să-l omoare, că nu s-a înfricoșat de tronul lui și de coroana slavei lui. Acela însă nu s-a înfricoșat, ci și-a păzit legea lui și s-a pregătit în liniște de moarte. Dar împăratul poruncise celor din garda lui : «De se va înfricoșa de sabie și va călca legea lui, omorîți-l ; iar de va stărui în voia lui, întoarceți-l la mine viu». Cînd acela se apropie de locul rînduit lui, în vreme ce slujitorii îl chinuiau silindu-l să calce legea lui și să nu moară, acesta se gîndi : «Mai bine este mie să mor într-o clipă și să-mi păzesc legea mea, pentru care m-am nevoit atîta vreme, decît să mă las biruit de frica morții și să fac de ocară înțelepciunea mea și să mă supun din lașitate unei porunci ce mi se impune cu sila». Și se întinse liniștit ca să fie tăiat cu sabia. Vestindu-se aces-

tea împăratului, acesta, minunîndu-se, îl slobozi ruşinat.

Alţii au călcat cu desăvîrşire pofta firii. Alţii au răbdat cu uşurinţă ocări. Şi alţii au stăruit în boli grele, fără să se năcăjească. Şi iarăşi alţii şi-au arătat răbdarea cu tărie în necazuri şi nenorociri [145].

Iar dacă aceştia, pentru o slavă şi o nădejde deşartă, au răbdat acestea, cu cît mai mult sîntem datori să răbdăm noi, călugării, chemaţi la părtăşia (comuniunea) cu Dumnezeu ? Fie să ne învrednicim de aceasta prin rugăciunile Prea Sfintei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Maria şi ale tuturor celor ce în sudoarea nevoinţei lor au plăcut lui Hristos ! Că Lui I se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu începătorul Său Părinte şi cu împreună veşnicul şi Cel de o fire şi de viaţă începătorul Duh, acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXVI

Despre postul neîncetat şi despre stăruirea într-un loc. Şi despre cele ce urmează din aceasta. Şi că folosirea lor întocmai se învaţă prin cunoştinţa cu dreaptă socoteală

Fiind ispitit multă vreme în cele de-a dreapta şi în cele de-a stînga şi încercîndu-mă pe mine însumi adeseori în aceste două feluri de probe şi primind de la vrăjmaşul lovituri nenumărate şi învrednicindu-mă într-ascuns de mari ajutorări, mi-am cîştigat o experienţă de mulţi ani şi am învăţat, prin cercare şi cu harul lui Dumnezeu, acestea :

145. Nichifor Theotoche dă în note la textul grec diferite nume de filozofi şi personalităţi din lumea elină, care au ilustrat aceste virtuţi.

Că temelia tuturor bunătăţilor şi eliberarea sufletului din robia vrăjmaşului şi calea ce duce spre lumină şi spre viaţă, e alcătuită din aceste două lucruri: să te aduni pe tine într-un loc şi să posteşti pururea, adică să te supui pe tine cu înţelepciune şi cuminţenie înfrînării pîntecelui, într-o şedere nemişcată şi într-o meditaţie şi cugetare neîncetată la Dumnezeu [146]. De aci urmează supunerea simţurilor. Din ea, trezvia minţii. Prin aceasta se îmblînzesc fiarele sălbatice ce se mişcă în trup. Aceasta aduce blîndeţea gîndurilor. Din aceasta se nasc mişcările luminoase ale cugetării. De aci vine străduinţa spre faptele iubirii. Aceasta pricinuieşte înţelegerile înalte şi subţiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, şi aducerea aminte de moarte. Acestea aduc neprihănirea curată, ce se înfrînează cu desăvîrşire de la orice nălucire care ispiteşte cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare şi ascuţită chiar şi a celor de departe. De aci, înţelesurile tainelor mai adînci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeieşti şi mişcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, şi darul de a deosebi puterile duhovniceşti, de puterile sfinte şi vederile adevărate, de nălucirile deşarte. Apoi, frica de căile şi de cărările din oceanul minţii [147]; adică frica ce taie nepăsarea şi trîndăvia. După ea se iveşte flacăra rîvnei ce calcă peste orice primejdie şi trece peste orice frică. Apoi, căldura care dispreţuieşte toată pofta şi şterge din cugetare cele trecătoare, şi pricinuieşte uitarea, împreună cu altele [148]. Şi ca să

146. Încă acest părinte ştia de şederea nemişcată într-un scaun şi de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

147. Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mişcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari şi de cărări mai mici, unele ducînd la limanul dumnezeiesc, altele scufundînd în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căii adevărate din cele nenumărate dovedeşte că e un om sporit duhovniceşte.

148. Deşi pofta e ea însăşi amestecată cu căldura, căldura superioară a rîvnei pentru Dumnezeu covîrşeşte căldura inferioară a poftei după cele trupeşti sau lumeşti.

spun pe scurt, din acestea se iveşte libertatea omului adevărat şi bucuria sufletului şi învierea cea cu Hristos în Împărăţia cerurilor [149].

Iar dacă cineva nesocoteşte acestea două [150], se păgubeşte nu numai de toate cele spuse mai înainte, ci clatină şi temelia tuturor virtuţilor, prin dispreţuirea acestor două virtuţi. Şi precum acestea sînt începutul şi capătul lucrării dumnezeieşti în suflet, şi uşă şi cale spre Hristos, dacă cineva le ţine pe ele şi stăruie în ele, aşa dacă se depărtează de ele şi se desparte de ele, ajunge în cele două protivnice lor. Înţeleg în împrăştierea trupească şi în lăcomia neruşinată a pîntecelui, care sînt începutul celor protivnice celor mai înainte spuse, dînd loc patimilor în suflet.

Şi începutul uneia din ele dezleagă mai întîi simţurile cele supuse legăturilor înfrînării. Şi ce urmează din aceasta ? Urmează întîlnirile necuvenite şi neaşteptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea şi aprinderea ascuţită a ochilor, care pune stăpînire pe trup şi face uşoare alunecările ce se produc în gînd. Apoi, gînduri nestăpînite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu şi slăbirea treptată a puterii de a deosebi liniştea de orice altceva şi părăsirea desăvîrşită a pravilei vieţuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate şi învăţarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întîlnite prin mutarea din ţinut în ţinut şi din loc în loc. Apoi patimile, omorîte din suflet prin harul lui Dumnezeu şi pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăşi în mişcare şi să silească sufletul spre lucrarea lor. Şi ca să nu le spun

149. Culmea la care se ajunge prin curăţia de patimi e libertatea sufletului de lanţurile, de poverile lor, şi odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile şi puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină şi în veci neîntreruptă.

150. Postul sau înfrînarea şi cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoţesc.

şi să le pomenesc pe toate celelate, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăştierea trupului şi din nesuportarea strîmtorării liniştei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porceşti ? Ce este altceva trupul porcesc, decît a lăsa pîntecele fără hotar şi a-l umple pururea şi a nu avea vreme rînduită anume pentru trebuinţa trupului, cum au fiinţele cuvîntătoare. Şi ce se naşte din aceasta ? De aci se naşte îngreuierea capului şi multa greutate a trupului împreunată cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturghia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se iveşte o lene de a face mătănii în timpul ei ; o nesocotire a închinăciunilor obişnuite, o întunecare şi o răcire a cugetării ; o minte îngroşată care nu poate desluşi nimic din pricina tulburărilor şi a multelor gînduri întunecate ; o negură groasă şi întunecoasă întinsă peste tot sufletul ; multă trîndăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba şi în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulceaţa cuvintelor lui Dumnezeu ; multă nelucrare a celor de trebuinţă ; o minte nestăpînită şi împrăştiată peste tot pămîntul ; mult must adunat în toate mădularele ; închipuiri necurate în timpul nopţilor, pricinuite de năluciri spurcate şi de chipuri necuvenite ce stîrnesc o poftă care trece în suflet şi-şi împlineşte în suflet voile ei în chip necurat.

Şi însuşi aşternutul nenorocitului acesta şi hainele lui şi trupul întreg i se spurcă de mulţimea curgerii murdare, care ţîşneşte din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întîmplă nu numai noaptea, ci şi ziua. Căci trupul lui curge pururea şi-i întinează cugetul. Prin aceasta el îşi pierde fecioria. Căci dulceaţa gîdilirilor pricinuieşte în tot trupul lui o înfierbîntare neîncetată şi de nesuportat. În el se ivesc gînduri amăgitoare care dau chip unei frumuseţi în faţa lui şi îl stîrnesc în tot timpul şi îi gîdilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Şi se împreună cu ele prin îndeletinicirea cu ele şi prin

poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Şi aceasta este ceea ce a spus proorocul : «Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătîndu-se, a mîncat pîinea pînă la săturare»; şi celelalte (Ieş., 16, 49).

Dar şi aceasta s-a zis de către un oarecare mare înţelept : că dacă cineva hrăneşte trupul său spre desfătare multă, pricinuieşte război sufletului său. Şi dacă apoi îşi vine în sine şi se sileşte să se stăpînească, nu poate, datorită înfierbîntării covîrşitoare a mişcărilor trupului şi silei de nestăpînit a aţîţărilor şi a gîdilirilor care robesc sufletul voilor lor. Vezi aci subţirimea acestor necredincioşi ? Şi tot acelaşi zice iarăşi : «Desfătarea trupului cu mîncări în tinereţea fragedă şi plină de must face patimile să intre repede în suflet şi să-l învăluie moartea». Şi astfel acesta cade sub judecata lui Dumnezeu.

Dar sufletul ce petrece pururea în amintirea celor datorate se odihneşte în libertatea lui şi grijile lui sînt mici şi nu trebuie să-i pară rău de ceva, purtînd grija de virtute, înfrînînd patimile, păzind virtutea şi lucrînd pentru creşterea ei. El are o bucurie fără griji, o viaţă bună şi un liman neprimejduit. Dar plăcerile trupeşti nu numai că întăresc patimile şi le învîrtoşează împotriva sufletului, ci îl şi scot pe acesta din rădăcinile lui. Şi împreună cu acestea aprind pîntecele spre neînfrînare şi spre neorînduiala cea mai de pe urmă şi fără hotar a neînfrînării. Şi îl silesc să împlinească cu vreme şi fără vreme trebuinţele trupului. Căci cel războit de acestea nu vrea să rabde nici cea mai mică foame, sau să se stăpînească pe sine, pentru că e robit de patimi.

Acestea sînt rodurile ruşinii ce vin din lăcomia pîntecelui. Iar cele dinaintea lor sînt rodurile răbdării petrecerii într-un singur loc şi în linişte. Pentru aceasta şi vrăjmaşul, cunoscînd timpurile de împlinire a trebuinţelor noastre fireşti, prin care firea se mişcă spre trebuinţa ei, şi că mintea rătăceşte din pricina împrăş-

tierii ochilor şi a săturării pîntecelui, se străduieşte şi luptă să ne aţîţe să-i dăm firii cele peste trebuinţa ei şi să semene în noi chipurile unor gînduri rele în asemenea timpuri, şi, de se poate, să facă patimile să biruiască firea prin săturarea ei prisositoare şi să scufunde pe om în căderi. De aceea, aşa cum vrăjmaşul cunoaşte vremea, trebuie să cunoaştem şi noi slăbiciunea noastră şi puterea firii noastre; să cunoaştem că e neputincioasă faţă de pornirile şi de mişcările din acele timpuri şi faţă de subţirimea gîndurilor care sînt ca o spumă înaintea ochilor noştri şi că nu putem să ne vedem pe noi înşine şi să înfruntăm cele ce ni se întîmplă. Întemeiaţi pe multa cercare a noastră, de pe urma ispitelor de la vrăjmaşul şi a necazurilor ce le-am suferit adeseori de la el, să ne înţelepţim de aci înainte şi să nu ne lăsăm împinşi să facem voia poftei noastre de desfătare şi să ne lăsăm biruiţi de foame, ci chiar de am suferi durerea foamei sau a strîmtorării, să nu ne clintim din locul liniştirii noastre, ducîndu-ne acolo unde ni se întîmplă uşor ispite ca acestea, nici să ne pricinuim noi înşine prilejuri şi motive ca să ieşim din pustie. Căci acestea sînt uneltirile vrăjmaşului. Iar de rabzi în pustie, nu vei fi ispitit. Căci nu vezi în ea femei, nici altceva care vatămă vieţuirea ta, nici nu auzi cuvinte necuviincioase.

«Ce îţi este ţie şi căii Egiptului, ca să bei apa Ghionului ?» (Ier., 2, 18). Înţelege ce voiesc să-ţi spun. Arată vrăjmaşului răbdarea ta şi starea ta probată în cele mici, ca să nu ceară de la tine cele mari. Dreptar să-ţi fie ţie aceste mici, ca prin ele să surpi pe protivnicul; ca să nu uneltească şi să-ţi sape curse mari. Căci cel ce nu ascultă de vrăjmaşul şi nu iese nici cinci paşi din chilia unde se linişteşte, cum se va convinge pe sine să iasă din pustie, sau să se apropie de un sat ? Şi cel ce nu primeşte să privească prin ferăstruica

chiliei sale, cum se va îndupleca să iasă din ea? Şi cel ce de-abia seara se înduplecă să se împărtăşească de cea mai puţină hrană, cum va fi amăgit de gîndul lui să mănînce înainte de vreme? Şi cel ce se ruşinează să se sature cu cele sărăcăcioase, cum se va sătura cu cele grase? Şi cel ce nu se înduplecă să privească nici spre trupul său, cum va fi amăgit să caute în chip iscoditor la frumuseţile străine?

Deci e vădit că fiind cineva fără grijă în cele mici, e biruit de ele şi dă prin aceasta prilej vrăjmaşului să-l războiască în cele mari. Căci cel ce nu se îngrijeşte de viaţa vremelnică, cum se va teme de relele şi necazurile care-l duc spre moarte pe cel ce o doreşte? Acesta este războiul purtat cu dreaptă socoteală, că cei înţelepţi nu îngăduie să fie duşi spre luptele cele mari, ci răbdarea arătată de ei în cele mici îi păzeşte ca să nu cadă în osteneli mari.

Întîi diavolul se luptă să oprească luarea aminte neîncetată a inimii cuiva. Apoi o înduplecă să dispreţuiască şi timpurile rînduite pentru luare-aminte şi pravila împlinită cu trupul. Şi după aceea moleşeşte gîndul aceluia, îndemnîndu-l la împărtăşirea înainte de vreme de o hrană alcătuită din lucruri mici, uşoare, din mai nimic. Şi după căderea aceasta, prin dezlegarea înfrînării, acela lunecă în neînfrînare şi în desfrînare. Mai întîi e biruit, cînd socoteşte lucru neînsemnat să se aţintească cu ochii la goliciunea trupului său, sau la frumuseţea altor mădulare ale sale, cînd se dezbracă de hainele sale, sau cînd iese afară pentru nevoile sale, sau la apă, şi-şi moleşeşte simţurile lui, şi-şi vîră mîna cu îndrăzneală înăuntru hainelor sale şi-şi pipăie trupul său. Apoi se trezesc altele şi altele. Şi cel ce şi-a păzit la început statornicia minţii şi se întristează pentru fiecare din acestea deschide pe urmă mari şi cumplite intrări împotriva ei. Căci gîndurile, ca să folosesc o pildă, sînt ca apa şi cît timp sînt strîn-

se de pretutindeni, se mişcă în bună rînduială, dar cînd ies puţin spre cele din afară, surpă zidul şi pricinuiesc multe pustiiri. Căci vrăjmaşul stă privind, pîndind şi aşteptînd ziua şi noaptea înaintea ochilor noştri şi cercetînd prin care intrare a simţurilor noastre deschise lui poate să intre. Şi ivindu-se o oarecare negrijă în vreuna din cele spuse mai înainte, trimite vicleanul şi neruşinatul cîine şi el săgeţile lui. Uneori însăşi firea de la sine iubeşte tihna şi îndrăzneala şi rîsul şi împrăştierea şi nepăsarea şi se face izvor al patimilor şi ocean tulbure. Alteori le aruncă pe acestea în suflet protivnicul. Dar noi să schimbăm ostenelile noastre cele mari în osteneli mici, pe care le socotim ca nimic. Căci dacă acestea, precum s-a arătat, dispreţuite de noi, aduc atîtea războaie mari şi osteneli greu de suportat şi lupte învălmăşite şi răni dintre cele mai mari, cine nu se va grăbi să afle dulcea odihnă prin aceste mici osteneli ale începutului ?

O, înţelepciune, cît de minunată eşti şi cum vezi toate de departe ! Fericit este cel ce te-a aflat. Ea ne-a eliberat din nepăsarea tinereţii. Printr-o negustorie sau grijă mică, cumpără vindecarea patimilor mari. Un oarecare filozof din cei de odinioară, mişcat spre trîndăvia gîndirii şi simţind aceasta, s-a îndreptat numaidecît, ridicîndu-se dintr-odată. Şi văzîndu-l pe el un altul, a rîs de el pentru aceasta. Iar el răspunse : «Nu m-am temut de aceasta, dar mă tem de nesocotire. Căci adeseori o mică nesocotire (a unei slăbiciuni) se face pricină de mari primejdii. Dar ajungînd în neorînduială şi îndreptîndu-mă îndată, m-am dovedit treaz şi n-am nesocotit nici ceea ce părea vrednic de nesocotit». De fapt aceasta este filozofia, ca şi în cele foarte neînsemnate şi mici, făcute de cineva, să fie mereu treaz. Căci nedormind îşi adună comori de odihnă, ca să nu i se întîmple ceva protivnic. Şi taie

înainte de vreme pricinile; şi pentru lucrurile cele neînsemnate rabdă o întristare mică, înlăturînd prin ea pe cea mare.

Dar cei fără minte pun preţ mai mare pe odihna cea mică, care le e aproape, decît pe împărăţia care e departe, neştiind că mai bine este a îndura chinuri în luptă decît a se odihni pe aşternutul împărăţiei pămînteşti, pregătindu-şi osînda pentru trîndăvie. Căci cei înţelepţi doresc mai bine moartea decît osîndirea pentru împlinirea vreunui lucru fără trezvie. De aceea zice şi înţeleptul: «Priveghează şi ţine sub trezvie viaţa ta. Căci somnul este rudenie şi chip al morţii adevărate». Iar purtătorul de Dumnezeu Vasile zice: «Celui ce se leneveşte în cele mici, să nu-i crezi că va fi vrednic în cele mari».

Să nu te leneveşti în cele prin care ai să fii viu, nici să pregeţi a muri pentru ele. Căci lipsa de curaj e semnul trîndăviei. Iar maica amîndurora este neluarea lor în seamă. Omul fricos este cel ce boleşte de două boli, adică de dragostea de trup şi de puţinătatea credinţei. Iar dragostea de trup este un semn al necredinţei. Dar cel ce le dispreţuieşte pe acestea se întăreşte, pentru că crede în Dumnezeu din tot sufletul şi aşteaptă cele viitoare.

De s-a apropiat cineva de Dumnezeu fără primejdii şi lupte şi încercări, urmează-i şi tu pilda[151]. Îndrăzneala inimii şi dispreţuirea primejdiilor vine din una din aceste două pricini: fie din învîrtoşarea inimii, fie din multa credinţă în Dumnezeu. Învîrtoşării inimii îi urmează mîndria, iar credinţei, smerita cugetare a inimii. Nu poate omul cîştiga nădejdea în Dumnezeu, de nu şi-a întărit mai întîi voia măcar în parte. Căci nădejdea în Dumnezeu şi bărbăţia inimii se nasc din mărturia conştiinţei; şi din mărturia adevărată a cugetu-

151. O spune aceasta în ironie.

lui nostru avem încrederea în Dumnezeu. Iar mărturia cugetului stă în a nu fi osîndit cineva de către conștiință, că ar fi nesocotit să împlinească, după puterea lui, ceva din cele datorate. Iar dacă inima nu ne osîndește, avem îndrăznire către Dumnezeu. Deci îndrăznirea vine din faptele virtuților și din conștiința cea bună. Greu lucru este a robi trupului. Iar cel ce simte puțin din mărimea nădejdii în Dumnezeu nu va fi convins că e de neapărată nevoie să slujească acestui dușman aspru, care e trupul.

Despre tăcere și liniște

Tăcerea continuă și păzirea liniștei se nasc în cineva din aceste trei pricini: sau pentru slava de la oameni, sau din căldura rîvnei pentru virtute, sau pentru că are o convorbire dumnezeiască în lăuntrul lui și cugetarea lui e atrasă de ea. Dacă deci cineva nu are una din acestea din urmă, neapărat este stăpînit de prima neputință.

Virtutea constă nu în arătarea multor fapte felurite, săvîrșite prin trup, ci într-o inimă prea înțeleaptă prin nădejdea ei. Iar pe aceasta o unește cu faptele cele după Dumnezeu scopul cel drept. Căci cugetarea poate săvîrși binele fără fapte, dar trupul fără înțelepciunea inimii, nu se poate folosi. Omul lui Dumnezeu însă nu rabdă, cînd află loc pentru lucrarea cea bună, să nu-și arate dragostea în osteneala lucrării pentru Dumnezeu. În starea dintîi sporește totdeauna, în cea de a doua uneori sporește, alteori nu[152]. Să nu socotești că e un lucru mic ca cineva să rămînă totdeauna departe de pricinile patimilor. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

---

152. În cugetarea neîncetată la Dumnezeu, inima sporește mereu. Iar în arătarea acestei stări în fapte, uneori reușește să se mențină la înălțime, sau să sporească, alteori nu. Căci îi pot veni și tulburări și ispite.

CUVÎNTUL XXVII

Despre mişcările trupului

Iar mişcarea mădularelor de jos ale trupului, care se face fără gîndurile mai ascuţite ale plăcerii necuvenite ce se mişcă cu fierbinţeală şi atrage sufletul fără voie la ticăloşie, se naşte fără îndoială din săturarea pîntecelui. Iar dacă pîntecele îşi ţine poate buna rînduială a dietei sale, dar mădularele se mişcă fără voie, fie cît de puţin, să ştii că patimile ţîşnesc din trup şi socoteşte ca armă tare şi de nebiruit în această luptă, înfrînarea de la vederea femeilor. Pentru că protivnicul nu poate să lucreze în noi cele ce firea le poate face prin puterea ei. Să nu socoteşti că firea uită cele ce au fost semănate în ea în chip firesc de Dumnezeu spre naşterea de prunci şi spre probarea celor ce se află întru nevoinţă. Dar înfrînarea de la fapte omoară pofta în mădulare şi sădeşte în ele uitarea şi pierderea (poftei).

Altceva sînt gîndurile lucrurilor de departe, care trec simplu prin minte şi pricinuiesc o mişcare scurtă şi fără limpezime şi altceva sînt gîndurile care scufundă mintea în vederea materiei, fără să o lase să mai uite de ea, aprinzînd patima moartă şi stinsă, cum hrăneşte uleiul arderea candelei, şi tulburînd marea trupului prin corabia cugetării [153]. Dar această mişcare firească ce-şi are locuinţa în noi nu poate tulbura firea din curăţia ei şi nu-i poate atinge fecioria din pornirea ei. Căci n-a dat Dumnezeu firii putere ca să biruiască pornirea ei cea bună îndreptată spre El. De aceea, cînd cineva e stîrnit fie de mînie, fie de poftă, nu-l sileşte puterea naturală să iasă din hotarul firii şi s-ajungă

153. E o frumoasă imagine, care nu s-a putut naşte decît între oameni obişnuiţi cu marea. Cugetarea, purtîndu-şi gîndurile despre lucrurile ispititoare văzute în marea adîncă şi complexă a trupului, o tulbură.

în afară de cele datorate, ci adausul pe care îl facem firii prin prilejurile primite de voinţă.

Căci Dumnezeu, toate cîte le-a făcut le-a făcut bune şi cu măsură. Şi cît timp se păzeşte măsura cumpenei fireşti şi drepte a pornirilor din noi, mişcările fireşti nu ne pot sili să ieşim de pe calea cuvenită. Şi trupul se mişcă numai în mişcările bine orînduite. Deci ştim că este în noi patima firească, dar nu ca să ne aţîţe şi tulbure în aşa fel, încît să ne împiedice de a merge pe calea neprihănirii, nici ca să ne întunece mintea prin iuţime şi să ne mişte de la pace spre mînie. Dar dacă sîntem atraşi uneori de cele supuse simţurilor (prin care ia uneori şi iuţimea prilejul spre o pornire contrară firii), fie spre mîncare, fie spre băutură, fie spre o cantitate covîrşitoare, fie spre apropierea de femei, ca să zăbovim în privirea lor, fie în convorbiri despre ele, din care se aprinde flacăra poftei şi saltă în trup, prin aceasta prefacem blîndeţea firii în sălbăticie, fie pentru mulţimea sucurilor, fie pentru feluritele vederi ale lucrurilor.

Uneori mişcarea aceasta se iveşte şi din îngăduinţa (lui Dumnezeu), pentru părerea de sine a noastră. Dar aceasta nu este ca cea de mai înainte. Războaiele de mai înainte le numim războaie ale libertăţii. Ele sînt calea de obşte a firii. Dar războiul din îngăduinţă, ce se iveşte din pricina părerii de sine a noastre, îl cunoaştem după ce am fost mult timp în luare aminte şi în osteneli şi am socotit că am înfăptuit ceva. Atunci sîntem lăsaţi să fim războiţi, ca să învăţăm smerenia. Celelalte, care vin fără această pricină şi sînt peste puterea noastră, vin din nepăsarea noastră. Vin pentru că firea, cînd primeşte vreun adaus din cele supuse simţurilor, prin lăcomia pîntecelui, nu se lasă înduplecată să-şi păzească rînduiala pe care o are prin creaţie.

Căci cel ce respinge necazurile și greutățile de bunăvoie, e silit să iubească păcatele. Pentru că fără necazuri nu ne putem despărți de îndemnurile lingușitoare ale cugetului. Căci pe cît se înmulțesc ostenelile, pe atîta se împuținează păcatele, dat fiind că necazurile și primejdiile omoară dulcea împătimire a patimilor, iar tihna le hrănește și le face să crească.

Deci s-a văzut limpede că Dumnezeu și îngerii se bucură de strîmtorările în care ajungem. Iar diavolii și argații lui, de tihna noastră. Dar dacă poruncile lui Dumnezeu se împlinesc în necazuri și strîmtorări, iar noi le disprețuim pe acestea, fără îndoială că îndrăznim să disprețuim pe Însuși Cel care a dat poruncile și facem nelucrătoare pricina virtuții, adică strîmtorarea și necazul. Și în măsura tihnei de care ne împărtășim, facem loc patimilor în noi. Pentru că în trupul strîmtorat nu pot avea loc gînduri ce se împrăștie spre cele deșarte. Dar cînd cineva rabdă cu bucurie ostenelile și necazurile, poate frîna cu putere și gîndurile. Căci aceste gînduri încetează în osteneli. Dar cînd omul își amintește de păcatele sale de mai înainte și se pedepsește pe sine, atunci și Dumnezeu Se îngrijește să-l odihnească pe el. Pentru că Dumnezeu Se bucură că el și-a dat singur sie-și certarea pentru abaterea de la calea Lui. Iar aceasta e semnul pocăinței [154]. Și cu cît își silește cineva mai mult sufletul său, cu atît se înmulțește cinstirea lui din partea lui Dumnezeu. Dar toată bucuria care nu are pricina în virtute stîrnește în cel ce e stăpînit de ea mișcările poftelor. Înțelege însă că aceasta am spus-o despre toată pofta pătimașă, nu despre cea firească. Iar lui Dumnezeu, fie slava în vecii vecilor ! Amin.

---

154. Acesta e rostul canonului sau al epitimiilor, primite de la duhovnic, de bună voie, de cel ce se spovedește. E ca și cînd și-ar da el însuși aceste epitimii. Preotul îi slujește mai mult ca sfătuitor.

CUVÎNTUL XXVIII

Despre privegherea în timpul nopţilor şi despre diferite feluri ale faptelor

Cînd voieşti să stai în slujba (liturghia) privegherii tale, cu ajutorul lui Dumnezeu, fă cum îţi spun : pleacă-ţi genunchii după obicei şi ridică-te şi să nu începi îndată slujba (liturghia) ta. Ci după ce mai întîi te-ai rugat şi ai isprăvit rugăciunea şi ţi-ai pecetluit inima şi mădularele cu semnul de viaţă făcător al crucii. Apoi stai o clipă tăcînd, pînă ce se odihnesc simţirile tale şi se liniştesc gîndurile tale şi după aceea înalţă privirea ta dinăuntru spre Domnul şi roagă-L cu întristare să întărească slăbiciunea ta şi să se facă stihurile tale şi bunăvoirile inimii tale plăcute voii Lui celei sfinte. Şi zi liniştit în rugăciunea inimii tale aşa :

Rugăciune

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, Cel ce cercetezi zidirea Ta, Căruia Îi sînt arătate patimile mele şi slăbiciunea firii noastre şi tăria protivnicului nostru, acoperă-mă Tu însuţi dinspre răutatea mea. Că puterea Ta este tare şi firea noastră ticăloasă şi puterea noastră slabă. Deci Tu, Bunule, Cel ce cunoşti slăbiciunea noastră, Care nu porţi povara neputinţei noastre, păzeşte-mă de tulburarea gîndurilor şi de potopul patimilor şi fă-mă vrednic de această slujbă sfîntă, ca nu cumva să stric dulceaţa ei cu patimile mele şi să mă aflu fără ruşine şi plin de îndrăzneală înaintea Ta.

*

Deci trebuie să pornim cu toată libertatea [155] la slujba (liturghia) noastră, în afară de orice cugetare copilărească tulburată. Iar de vedem că nu mai e vreme multă şi se face ziuă înainte de a isprăvi, să lăsăm de bunăvoie şi cu cunoştinţă o slavă sau două din cele

155. Cu toată libertatea de patimi şi de gînduri pătimaşe.

obişnuite, ca să nu-şi facă loc în noi tulburarea şi să pierdem gustul slujbei (liturghiei) noastre şi să amestecăm psalmii ceasului dintîi.

Dacă, în vreme ce slujeşti, îţi vorbeşte şi-ţi şopteşte gîndul spunîndu-ţi : «Grăbeşte puţin, ca să sporească lucrul şi să isprăveşti mai repede», să nu-l asculţi. Iar de te va tulbura şi mai mult gîndul acesta, întoarce-te îndată înapoi cu o slavă, sau cu cîte voieşti şi rosteşte fiecare stih care poartă chip de rugăciune, cu luare-aminte, de mai multe ori. Şi dacă iarăşi te tulbură sau te înghesuie gîndul acesta, lasă stihurile şi pleacă-ţi genunchii la rugăciune şi zi : «Eu nu voiesc să măsor cuvintele, ci să ajung la locaşuri»[156]. Căci pe toată cărarea mea, pe care mă vei călăuzi, voi merge repede. Poporul acela, care a turnat viţelul în pustie, a umblat patruzeci de ani, străbătînd, urcînd şi coborînd munţii şi dealurile, şi pămîntul făgăduinţei nu l-a văzut nici măcar de departe.

Iar dacă în vremea privegherii tale va birui oboseala stării în picioare din pricina lungimii, şi vei slăbi, şi gîndul îţi va zice, mai bine zis vicleanul uneltitor îţi va grăi prin gînd, ca şi prin şarpe : «Sfîrşeşte odată, că nu mai poţi să stai», zi-i lui : «Nu, ci mai bine voi şedea în timpul unei catisme» (căci aceasta e mai bine, decît să dormi). «Şi dacă limba mea tace şi nu spune psalmi, mintea mea se ocupă cu Dumnezeu în rugăciune şi în convorbirea cu El». Vegherea e numaidecît mai folositoare decît somnul. Dar privegherea nu

156. «Să ajung locaşurile». «În casa Tatălui Meu sînt multe locaşuri», a spus Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu (In, 14, 2). Iar Grigorie Teologul a zis : «Este ceva care să mă ducă la aceste locaşuri ? (Căci a spus mai sus că locaş este odihna şi slava de acolo, rînduită celor fericiţi). Sau nu e nimic ? Este cu siguranţă. Ce e aceasta ? Sînt diferitele vieţuiri şi porniri, din care fiecare duce în alt loc după măsura credinţei. Pe acestea le numim şi căi. Trebuie să călătorim pe toate căile acestea, sau pe unele ? De e cu putinţă, pe toate ; iar de nu, pe cît mai multe ; iar de nu, măcar pe unele. Iar de nu putem nici aşa, măcar pe una, dar, deosebit de mare, cum mi se pare» (în *Cuv. I despre teologie*). Cuviosul acesta ne îndeamnă să dorim să umblăm prin toate felurítele vieţuiri ale virtuţii. Căci adaugă : «În toată cărarea mea pe care mă vei călăuzi, voi umbla repede».

constă numai din starea în picioare, nici numai din rostirea stihurilor psalmilor, ci priveghează: cel ce rostește toată noaptea psalmi; cel ce este în pocăință și în rugăciunile străpungerii și în îngenuncheri; și cel ce este în plîns și lacrimi și tînguiri pentru păcatele sale. (S-a spus despre careva dintre cei dintîi dintre noi, că patruzeci de ani rugăciunea lui era un singur cuvînt: «Eu ca om am păcătuit, dar Tu ca Dumnezeu iartă-mă». Și părinții îl simțeau cugetînd la conținutul stihului cu întristare. Iar cînd plîngea și nu se liniștea, în loc de slujire, făcea numai această rugăciune ziua și noaptea). Priveghează cel ce rostește stihuri puțin timp seara, iar cealaltă parte a nopții o petrece în cîntări și tropare; cel ce este în doxologie și citire și cel ce și-a pus lege să nu-și plece genunchiul în vremea după ce l-a războit gîndul acela viclean [156 bis]. Iar Dumnezeului nostru fie slava și stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XXIX

Despre căile care apropie de Dumnezeu și care i se arată omului din faptele dulci ale privegherii de noapte. Și că cei ce petrec în ea se hrănesc cu miere toate zilele vieții lor

Să nu socotești, o, omule, că în toată lucrarea monahilor este vreo lucrare mai mare ca privegherea de noapte. Cu adevărat, frate, ea e cea mai mare și cea mai de trebuință celui ce se înfrînează. Dacă cel ce se nevoiește nu se risipește și nu e tulburat de lucrurile trupești și de grija celor trecătoare, ci se păzește de

156 b. Ca nu cumva pierzînd încordarea șederii în picioare, să-l cuprindă moleșeala și ațipirea.

lume şi se străjuieşte pe sine cu privegherea, cugetarea lui zboară în scurtă vreme de parcă ar avea aripi şi se înalţă spre frumuseţea lui Dumnezeu şi ajunge repede la slava Lui şi pluteşte întru cunoştinţa cea mai presus de înţelegerea omenească, prin sprinteneala şi uşurinţa ei. Pe monahul ce stăruie în priveghere cu dreapta socoteală a minţii (cu discernămînt) să nu-l socoteşti purtător de trup. Lucrul acesta ţine cu adevărat de treapta îngerească. Căci e cu neputinţă ca cei ce petrec totdeauna în această vieţuire să fie lăsaţi de Dumnezeu fără daruri (harisme) mari pentru trezvia lor, pentru vegherea inimii şi pentru gîndirea lor fără grijă la Dumnezeu. Sufletul care se osteneşte vieţuind în această priveghere şi împodobindu-se cu ea are ochi de heruvim, ca să se aţintească şi să caute pururea la priveliştea cerească.

Eu socotesc că e cu neputinţă ca cel ce şi-a ales cu cunoştinţă şi cu dreaptă socoteală (cu discernămînt) această osteneală mare şi dumnezeiască şi a hotărît să poarte povara ei, să nu se nevoiască în acest lucru slăvit pe care şi l-a ales şi să nu se păzească pe sine şi ziua de tulburarea întîlnirilor şi de grija lucrurilor, ca să nu se golească de rodul minunat şi de marea desfătare care aşteaptă să fie culeasă din ea. Cel ce se leneveşte în aceasta, îndrăznesc să spun că nu ştie pentru ce se osteneşte şi pentru ce nu se bucură de somn. El se chinuieşte în multa rostire de stihuri şi în oboseala limbii şi în starea în picioare de toată noaptea, neavînd mintea în psalmodierea şi în rugăciunea lui, ci se osteneşte fără socoteală, ca unul ce e condus de obişnuinţă. Dacă acestea nu sînt aşa, cum se face că nu seceră din semănarea lui neîncetată, făcută cu osteneală, cele mai mari binefaceri şi roduri ? Căci dacă în locul acestor osteneli s-ar fi îndeletnicit cu citirea dumnezeieştilor Scripturi, care întăreşte mintea şi mai ales adapă rugăciunea şi ajută la priveghere, fiind soaţa acesteia şi

lumina minţii, ar fi avut această citire călăuză pe cărarea cea dreaptă, şi semănătoare de conţinut în contemplarea rugăciunii, ca să nu se rătăcească şi să se piardă în cele deşarte. Şi dacă ar fi avut-o pe aceasta semănînd neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în suflet şi căile sfinţilor care I-au bineplăcut Lui, făcînd mintea să dobîndească subţirime şi înţelepciune, ar fi aflat rodul copt al acestor lucrări.

Pentru ce, deci, omule, cîrmuieşti aşa de fără socoteală cele ale tale ? Stai toată noaptea în picioare şi te chinuieşti în cîntări de psalmi, în laude şi în rugăciuni; dar îţi pare greu şi un lucru mare să te învredniceşti printr-o cugetare foarte scurtă în timpul zilei, de harul lui Dumnezeu, datorită relelor pătimiri din partea prietenilor [157]. Pentru ce te chinuieşti pe tine, şi noaptea semeni, iar ziua vînturi osteneala ta şi te afli fără rost şi risipeşti privegherea, trezvia şi căldura pe care le-ai cîştigat, şi pierzi osteneala ta în zadar, în întîlniri tulburătoare cu oamenii şi cu lucrurile, fără nici o pricină binecuvîntată ? Căci dacă cugetării de noapte i-ai face să-i urmeze plugăria de zi şi ai ţine căldura şi n-ai pune la mijloc despărţirea [158], în scurtă vreme te-ai fi alipit de pieptul lui Iisus [159]. Dar acum e vădit că petreci fără dreaptă socoteală (discernămînt) şi nu ştii pentru ce trebuie să privegheze monahii. Tu socoteşti că acestea s-au rînduit numai de dragul de a te osteni şi nu pentru altceva ce se naşte din acestea. Dar cel ce s-a învrednicit să fie învăţat de har pentru ce se împotrivesc nevoitorii somnului şi silesc firea şi-şi înalţă rugăciunile lor în fiecare noapte prin privegherea trupurilor şi a gîndurilor lor, acela cunoaşte puterea ce se naşte din paza de zi şi ce ajutor dă ea minţii în liniştea de

157. Întîlnirile şi convorbirile cu oamenii aduc grele pătimiri sufleteşti, prin tulburările ce le pricinuiesc.

158. Poate e «distanţa» între cugetare şi Dumnezeu, sau o separare între cugetarea de noaptea trecută şi cea de noaptea următoare.

159. Aluzie la apostolul Ioan, care la Cina cea de taină era culcat pe pieptul lui Iisus.

noapte și ce stăpînire primește aceasta asupra gîndurilor și ce curăție dobîndește și cum i se hărăzește în chip nesilit și fără luptă roiul virtuților și cum îl face să înțeleagă, întru libertate, neamul cel bun al gîndurilor. Ba eu zic, că, dacă trupul slăbește pentru lipsa lui de vigoare și nu va putea să postească, mintea poate să dobîndească chiar și numai prin priveghere starea cuvenită a sufletului și să-i dea inimii înțelegerea, ca să cunoască puterea duhovnicească, numai să nu se piardă prin împrăștiere în grijile zilei.

De aceea te rog pe tine, care dorești să dobîndești o minte trează pentru Dumnezeu și cunoștința vieții celei noi, să nu nesocotești nicicînd în viața ta rînduiala privegherii. Căci prin ea ți se deschid ochii ca să vezi toată slava acestei viețuiri și puterea căii dreptății [160]. Iar de-ți vine iarăși — ceea ce ar fi bine să nu se întîmple — și-și face cuib în tine vreun gînd de moleșeală, ca o încercare din partea Sprijinitorului tău, Care de obicei îngăduie să te schimbi în acestea, ori spre aprindere, ori spre răceală, fie din vreo pricină oarecare, fie din slăbiciunea trupului, fie pentru că nu poți răbda osteneala multei psalmodieri ce o faci de obicei și a rugăciunii cu tărie și a multelor îngenuncheri pe care te-ai deprins să le faci, te rog cu dragoste, de ești părăsit de acestea și nu le poți împlini, priveghează măcar șezînd și roagă-te în inimă, și să nu dormi, ci petrece cu toată străduința, șezînd și cugetînd la gînduri bune. Și să nu-ți înăsprești inima și să o întuneci cu somnul. Făcînd așa, îți va veni iarăși, prin har, acea căldură de mai înainte și sprinteneala și puterea și săltînd te vei bucura mulțumind lui Dumnezeu. Căci răceala și îngreuierea îi vine omului din îngăduința (lui Dumnezeu) spre cercarea și probarea lui. Și de se va

160. Privegherea e o stare de concentrare continuă a minții spre Dumnezeu. Ea adîncește sensul vieții, pentru că se scufundă în înțelesurile nesfîrșite ale lui Dumnezeu, în care sînt sensurile vieții noastre; ea aduce lumină în toate.

ridica cu căldură şi le va scutura pe acelea de la sine, silindu-se puţin, se va apropia de el harul, ca mai înainte.

Şi-i va veni o altă putere, ce are ascunsă în ea tot binele şi toate felurile de ajutor. Şi omul se va minuna uimit, aducîndu-şi aminte de greutatea de mai înainte şi văzînd vioiciunea şi puterea ce i-a venit şi deosebirea între greutate şi vioiciune. Se va minuna cum s-a ivit pe neaşteptate această schimbare. Şi de acum se înţelepţeşte în aşa fel, că dacă-i va mai veni o astfel de îngreuiere, o va cunoaşte din cea dintîi cercare a ei. Dar dacă omul nu se nevoieşte de la început, nu poate dobîndi această cunoştinţă cu lucrul. Vezi cît se înţelepţeşte omul cînd se trezeşte puţin şi rabdă în vremea războiului ? Numai să nu fie slăbită firea trupului, căci atunci nu e de folos să fie războită firea. Însă altfel, bine este ca cineva să se silească pe sine în toate cele ce îi sînt de folos.

Deci liniştirea neîncetată şi împreunată cu citirea şi cu împărtăşirea cumpătată de mîncare şi privegherea trezesc cugetarea ca să se uimească de lucruri [161], dacă nu e vreo pricină care destramă liniştea. Înţelesurile ce se ivesc în cei ce se liniştesc, de la ele înseşi, fără o gîndire a lor, fac amîndoi ochii ca o cristelniţă a botezului, prin lacrimile ce se revarsă din ei şi spală obrajii cu mulţimea lor.

Iar cînd trupul ţi se domoleşte prin înfrînare şi priveghere şi prin liniştirea cea cu luare-aminte şi simţi că subţirimea patimii curviei a ieşit din mişcarea firii, cunoaşte că eşti ispitit de gîndurile mîndriei. Amestecă atunci în mîncarea ta cenuşă şi lipeşte pîntecele tău de pămînt şi cercetează ce ai gîndit şi află schimbarea firii tale şi faptele tale protivnice firii, şi poate te va milui Dumnezeu şi-ţi va trimite lumina Sa ca să înveţi

161. Să se uimească de sensul lor minunat, de înrădăcinarea lor în Dumnezeu.

să te smereşti, ca să nu crească răutatea ta. Drept aceea, să nu încetăm să ne nevoim şi să ne străduim, pînă ce nu vom vedea în noi pocăinţa şi nu vom afla smerenia şi nu se va odihni inima noastră în Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXX

Despre mulţumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu şi cîteva învăţături de căpetenie

Mulţumirea celui ce primeşte aţîţă pe cel ce dă, ca să dea daruri şi mai mari decît cele dintîi. Cel ce nu mulţumeşte pentru cele mai mici este mincinos şi nedrept şi în cele mai mari. Cel ce e bolnav şi cunoaşte boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturiseşte durerea lui se apropie de vindecarea lui şi uşor o va afla. În inima învîrtoşată se înmulţesc durerile [162] şi chinul bolnavului ce se împotriveşte doctorului sporeşte. Nu e păcat de neiertat, decît cel pentru care nu se face pocăinţă [163]. Nici un dar nu rămîne fără adaus, decît cel pentru care nu se mulţumeşte. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui [164].

Adu-ţi aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiţi şi asupriţi, ca să dai mulţumire pentru cele mici şi neînsemnate ale tale, şi să le poţi răbda cu bucurie. În vremea înfrîngerii, moleşirii şi trîndăviei tale, cînd eşti dat şi ţinut

162. Inima învîrtoşată, neavînd dragoste pentru altul, nu primeşte nici ea dragostea altuia şi de aceea suferă.

163. Unde nu e pocăinţă, nu se înmoaie inima din pricina mîndriei şi de aceea rămîne atît păcatul egoismului, cît şi suferinţa omului de a se vedea părăsit.

164. Cel mîndru, cel egoist socoteşte totdeauna că are şi că a primit de la Dumnezeu, de la «viaţă», prea puţin.

de vrăjmaş într-o nevrednicie mai dureroasă şi sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gîndeşte-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinţei tale şi cum te îngrijeai pînă şi de lucrurile cele mai mici şi de nevoinţa pe care o dovedeai şi cum erai mişcat de rîvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lîngă acestea cugetă şi la suspinele tale, cu care suspinai pentru greşalele ce le făceai din negrija ta, şi cum în toate acestea luai cununa biruinţei. Căci prin aceste aduceri aminte şi prin cele ca acestea, se trezeşte sufletul tău ca dintr-un adînc [165] şi se îmbracă în flacăra rîvnei şi se ridică ca din morţi din scufundarea lui şi se înalţă şi se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului şi a păcatului.

Adu-ţi aminte de căderea celor puternici şi smereşte-te în virtuţile tale. Adu-ţi aminte de greşalele grele ale celor ce au căzut odinioară şi s-au pocăit, şi de înălţimea şi de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, şi vei lua curaj în pocăinţa ta. Prigoneşte-te pe tine şi va fi gonit vrăjmaşul din apropierea ta [166]. Împacă-te în tine şi se va împăca în tine cerul şi pămîntul [167]. Străduieşte-te să intri în cămara cea mai dinăuntru a ta şi vei vedea cămara cerească. Căci una sînt aceasta şi aceea şi într-o singură intrare le vei vedea pe amîndouă [168]. Scara Împărăţiei aceleia e în lăuntrul tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine

165. Ca într-un adînc de somn, de uitare, de inconştienţă, de întuneric, de ceva asemenea morţii.

166. Cele ce se luptă în tine cînd se poartă în tine un război sînt cerul şi pămîntul, care se întind pînă la tine. Pămîntul luptă prin trup împotriva cerului şi cerul prin sufletul ajutat de har împotriva pămîntului în tine.

167. Prigonind eu-ul păcătos şi neadevărat din tine, îl goneşti de la tine pe vrăjmaşul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dînd naştere acestui eu iluzoriu.

168. Cămara sau vistieria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cămării sau vistieriei nesfîrşite a cerului; sau, ele sînt în comunicare, ca rîul cu marea.

însuţi, din partea păcatului [169], şi vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

Scriptura nu ne-a tîlcuit ce sînt lucrurile veacului viitor. Dar cum primim încă de aici simţirea desfătării de ele, fără o schimbare a firii şi fără ieşirea din lumea aceasta, ne-a învăţat pe noi cu uşurinţă prin numirile unor lucruri dorite şi slăvite, a căror dulceaţă şi cinstire a pus-o în noi, ca să stîrnească dorul după ele. Căci zice : «Cele ce ochii nu le-au văzut şi urechea nu le-a auzit» şi celelalte (I Cor., 2, 9). Prin aceasta ne-a arătat totodată că bunătăţile viitoare sînt de necuprins şi nu au vreo asemănare oarecare cu cele de aici.

Desfătarea duhovnicească nu se află în folosirea lucrurilor care există în chip substanţial (ipostatic) în afara sufletului (Lc., 17, 21). Dacă n-ar fi aşa, cuvîntul : «Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru» (Mt., 6, 10), îmbinat cu cuvîntul : «Vie împărăţia Ta», ar arăta că noi luăm în lăuntrul nostru materia lucrurilor supuse simţurilor, ca arvuna desfătării aceleia. Căci e de trebuinţă ca ceea ce vom avea atunci să fie asemănător cu arvuna, şi întregul, cu partea. Şi ceea ce e cunoscut ca în oglindă, deşi nu se vede ipostatic (în substanţă), are numaidecît însuşirea asemănării. Dar dacă e adevărată mărturia celor ce au tîlcuit Scripturile, simţirea aceasta înţelegătoare a Duhului Sfînt e şi ea o parte a acelui întreg [170].

---

169. Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieşirea din îngustimea egoismului în lărgimea comuniunii cu Dumnezeu, are sens numai ţinînd seamă de comunicarea ce are loc între sinea adîncă a omului şi oceanul energiilor dumnezeieşti. «Ce înseamnă : botează-te pe tine în tine însuţi, din partea păcatului decît că în vederea (contemplarea) adîncă şi în meditaţia lăuntrică cugeţi la păcatul tău. Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-şi în sine şi luînd seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său». Poate prin expresia ortodoxă «Botează-se robul lui Dumnezeu», preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci şi o scufundare a aceluia însuşi, sau o suire a lui în Dumnezeu.

170. Autorul respinge părerea că însăşi lumea sensibilă ar fi o parte a Împărăţiei cerurilor. Simţirea apropiată a Împărăţiei cerurilor nu e una cu simţirea lucrurilor, ci e o lucrare a *Sfîntului Duh*.

Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune luptîndu-se, ci cel ce primeşte cu bucurie relele ce urmează. Nu e lucru aşa de mare a răbda necazurile pentru virtute, cît a nu şovăi mintea să aleagă voia ei cea bună, cînd e momită de pofta trupului. Părerea de rău ce se naşte după pierderea stăpînirii de sine nu izvorăşte din ea bucurie şi nu aduce răsplată celor ce o au.

Acoperă pe cel ce a greşit, cînd nu ai nici o păgubire din aceasta [171], şi-l vei face pe el ca să aibă curaj [172], iar pe tine ca să porţi mila Stăpînului tău [173]. Sprijineşte cu cuvîntul pe cei slabi şi pe cei întristaţi cu inima şi te va sprijini dreapta care poartă toate [174]. Fă-te părtaş cu cei întristaţi la inimă, în durerea rugăciunii şi în strîngerea inimii tale, şi se va deschide înaintea cererilor tale izvor de milă [175]. Osteneşte-te pururea în cereri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gînd curat, plin de străpungere, şi Dumnezeu va păzi inima ta de gînduri necurate şi murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieştile Scripturi, pentru înţelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin nelucrarea minţii să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrînate străine [176]. Să nu cauţi să-ţi încarci cugetarea cu gînduri desfrînate, sau cu feţe ce te ispitesc,

---

171. Acoperă-l, dar nu aprobîndu-l. Căci atunci te păgubeşti pe tine, iar pe el nu-l foloseşti.

172. Curaj spre îndreptare.

173. E şi aceasta o povară.

174. În mîna celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toţi prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

175. Prin nimic nu ne întîlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alţii. E aci o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Şi o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adîncul sensibilităţii curate, atotgeneroase.

176. Mintea nu poate sta neutră. Cînd nu e ocupată cu gîndurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgeşte prin acestea în El, se îngustează, sau se murdăreşte prin gîndurile întinate, egoiste, referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulţi înţelepţi s-au întunecat şi au înnebunit. Să nu-ţi îngrămădeşti flacără în sînul tău fără necazuri mai puternice ale trupului tău [177].

Greu este tinereţii să se supună jugului sfinţeniei, fără nevoinţă. Începutul întunecării minţii (cînd e văzut semnul ei în suflet) se arată întîi în lenevirea la slujire (liturghie) şi la rugăciune. Altă cale de rătăcire a sufletului nu este, decît să cadă mai întîi de acolo (din slujire şi rugăciune). Căci cînd se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu, uşor cade în mîinile protivnicilor lui. Şi alta : cînd sufletul părăseşte grija faptelor virtuţii, e tras numaidecît în cele protivnice lor. Mutarea din orice latură e începutul vieţuirii în latura protivnică [178]. De faci cele ale virtuţii şi cele ale sufletului şi nu te grijeşti de cele deşarte, arată slăbiciunea ta pururea în faţa lui Dumnezeu şi nu vei fi încercat de cele străine, chiar de vei fi lăsat singur de către Sprijinitorul tău.

Lucrarea crucii este îndoită din pricina firii noastre îndoite, alcătuită din două părţi. Una constă în a răbda necazurile crucii, prin lucrarea iuţimii (mîniei) sufletului, şi ea se numeşte făptuire. A doua constă în lucrarea subţire a minţii şi în îndeletnicirea cu cele dumnezeieşti, dar şi în stăruirea în rugăciune şi în cele următoare, care se înfăptuieşte prin partea poftitoare, şi ea se numeşte vedere (contemplare). Şi cea dintîi, sau făptuirea, curăţeşte partea pătimitoare a sufletului, prin puterea rîvnei, iar cealaltă pricinuieşte iubirea sufletului, care este o dorinţă firească ce curăţeşte partea înţelegătoare a sufletului [179]. Deci cînd cineva trece, îna-

177. Cînd trupul se simte necăjit de gîndurile şi de feţele ispititoare, ele nu au putere asupra ta.

178. Mutarea din virtute e începutul păcatului şi invers. O stare neutră nu există.

179. Remarcăm aci faptul că şi contemplarea (vederea sufletească) e pusă în legătură cu crucea Domnului. Căci ea vine după curăţirea poftei

inte de desăvîrşita deprindere în prima parte, la lucrarea a doua, din dragoste, ca să nu zic din lene, vine mînia peste el, pentru că n-a omorît mai întîi mădularele lui cele de pe pămînt, adică n-a tămăduit slăbiciunea gîndurilor prin răbdarea faptei de ocară a crucii [180]. Căci a îndrăznit să facă să strălucească în mintea lui slava crucii [181]. Aceasta este ceea ce s-a spus de către sfinţii vechi că de va voi mintea să se suie pe cruce înainte de a-şi linişti simţurile de slăbiciune, vine mînia lui Dumnezeu peste ea. Urcarea care aduce mînia crucii nu-i răbdarea necazurilor din prima parte, care e răstignirea trupului, ci înălţarea la vedere (contemplare), care e partea a doua, ce vine după tămăduirea sufletului. Acela a cărui cugetare e murdărită prin patimile de necinste şi aleargă să-şi nălucească prin cugetarea lui închipuirile gîndurilor, e lovit de certare, pentru că nu şi-a curăţit mai înainte cugetarea în necazuri şi nu şi-a supus poftele trupului, ci de la auzirea urechilor şi de la cerneala slovelor, s-a grăbit să meargă pe calea plină de întinăciuni, fiind el însuşi cu ochii orbi [182].

Dar şi cei care sînt sănătoşi la vedere şi plini de lumină şi au dobîndit călăuze pătrunse de har sînt în primejdie noaptea şi ziua, chiar cînd ochii lor sînt um-

---

de pornirile spre cele inferioare, deci e împreunată cu oarecare suferinţă. Dar curăţirea poftei înseamnă şi apariţia iubirii curate în om, iar iubirea înseamnă şi îndreptarea minţii spre Dumnezeu, izvorul iubirii, sau curăţirea minţii de tot ce o îngustează, de tot ce e egoist. În felul acesta se face legătura între curăţirea poftei şi a minţii, între iubire şi cunoaştere. Şi în amîndouă lucrează puterea crucii lui Hristos.

180. Răbdarea defăimărilor cu blîndeţea gîndurilor vine din puterea cu care Hristos a răbdat ocările şi moartea, cu care a răbdat adică fapta de ocară a crucii.

181. Cine nu vrea să treacă prin ocara crucii îşi închipuie că crucea e dintr-odată pricinuitoare de slavă. Slava crucii se trăieşte în purtarea ocării ei.

182. Există şi o cruce ce trebuie impusă cugetării egoiste, lăudăroase, nu numai trupului. E renunţarea ei neplăcută la gînduri necuvenite, străine de Dumnezeu, care nu reprezintă dăruirea ei lui Dumnezeu, prin care ajunge la înţelegerea adevărată, adîncă şi de viaţă făcătoare a sensurilor existenţei.

pluţi de lacrimi şi slujesc în rugăciune şi în plîns toată ziua şi toată noaptea, datorită fricii de călătorie şi prăpăstiilor mai adînci ce-i întîmpină, şi chipurilor amăgitoare ce se află amestecate cu cele adevărate.

Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseşi, fără ca tu să simţi. Da, aşa este. Dar numai dacă locul e curat şi nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăzneşti să o aţinteşti spre globul soarelui, ca să nu te lipseşti şi de mica lumină ce o mai ai, care este credinţa simplă şi smerenia şi mărturisirea din inimă şi micile fapte cele după puterea ta, şi să fii aruncat în unul din locurile celor gîndite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului [183], ca acela care a îndrăznit fără ruşine să intre la nuntă în haine murdare. Din osteneli şi din pază izvorăşte curăţia gîndurilor. Şi din curăţia gîndurilor, lumina minţii. Şi de aci, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simţurile nici să înveţe, nici să fie învăţate.

Închipuieşte-ţi că virtutea este trup, iar vederea (contemplarea) suflet [184]. Iar amîndouă fac un om desăvîrşit, unit în duh din două părţi simţite [184 a]. Şi precum e cu neputinţă să vină sufletul la facere şi la naştere fără desăvîrşirea plăsmuirii trupului, împreună cu mădularele lui, aşa e cu neputinţă să vină sufletul la vederea (contemplarea) cea de a doua, care este duhul descoperirii, ce poate fi închipuită ca formîndu-se într-un pîntece de mamă, ce primeşte conţinutul seminţei duhovniceşti, fără desăvîrşirea lucrului virtuţii,

---

183. Fiecare ceată a celor gîndite (opuse celor sesizate cu simţurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gîndită. Unul din ele e al îngerilor căzuţi, iadul.

184. Virtutea e trup pentru că se face cu trupul. Iar vederea, suflet, pentru că se obţine prin minte.

184 a. Duhul a dat forma omului întreg, prin faptul că a făcut materia trup, prelungind în ea puterile sufletului. Şi omul durează ca întreg viu în Duh. Cele două părţi sînt simţite, pentru că în trup trăim simţirile sufletului şi, prin suflet, simţirile trupului.

care este casa unde se sălăşluieşte cunoaşterea şi care primeşte descoperirile [184 b].

Vederea (contemplarea) este simţirea tainelor ascunse în lucruri şi cauze [185]. Cînd auzi despre despărţirea ta de lume, sau despre cuprinderea lumii în tine, sau despre curăţia lumii, trebuie să înţelegi de la început şi să cunoşti nu în chip simplu, ci în înţelesuri gîndite, ce înseamnă numele «lume» şi din cîte părţi deosebite constă ea, şi atunci vei putea cunoaşte sufletul tău, cît de despărţit e de lume şi cîtă amestecare are cu lumea.

«Lumea» este un nume cuprinzător care îmbrăţişează şi patimile amintite. Căci de nu cunoaşte omul mai întîi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin cîte mădulare e despărţit de lume şi prin cîte e legat de ea. Sînt mulţi care s-au despărţit prin două şi prin trei mădulare de lume şi socotindu-se alcătuiţi numai din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înţeles şi n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor vieţuiesc lumii chiar în lăuntrul trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Şi pentru că nu le-au simţit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor [185 a].

Lumea îşi are numele de la cunoaşterea ei prin contemplaţie şi de la conţinutul cuprinzător ce îmbrăţişează patimile cele împărţite, în întregimea lor. Căci cînd

184 b. În virtute sau în ansamblul de virtuţi, sau în trupul spiritualizat prin ele, se zămisleşte sufletul ca vedere (ca contemplare) a celor dumnezeieşti.

185. Permanent autorul identifică contemplarea, sau cunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti, cu simţirea, deci cu o atingere nemijlocită cu ele. Ideea e la el tot aşa de insistent afirmată ca şi la sfîntul Simeon Noul Teolog.

185 a. N-au simţit că sînt împletiţi prin unele patimi cu lumea, pentru că nu şi-au simţit aceste patimi, din tocire. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea şi prin iubire curată, cînd vede prin ea pe Dumnezeu şi prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate şi mai adînci. Dar atunci nu e stăpînit de lume, ci de Dumnezeu.

voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar cînd voim să le arătăm după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Şi patimile sînt părţi ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta (ce se succed) şi unde sfîrşesc patimile, acolo lumea se opreşte din această trecere de la o stare la alta (din succesiunea ei)[185 b].

Iar patimile sînt acestea : pofta bogăţiei, adică de a aduna nişte lucruri, desfătarea trupului (prin mîncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăşte pizma, voinţa de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpînirii, împodobirea şi luxul, slava omenească, care este pricina ţinerii minte a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Şi pe cît rămîn unele părţi ale lor, pe atîta rămîne şi lumea din afară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre sfinţi : «Cînd vieţuiau, erau morţi. Căci vieţuind în trup nu vieţuiau trupeşte». Deci tu ia seama în care dintre acestea vieţuieşti, şi atunci vei cunoaşte cu care părţi (patimi) vieţuieşti lumii şi cu care ai murit. După ce ştii ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet eşti în lume şi prin care te-ai dezlegat de ea. Şi ca să spun pe scurt, lumea este vieţuirea trupească şi cugetul trupesc. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaşte că a ieşit din lume.

---

185 b. Patimile sînt atît de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încît lumea, în loc de a-şi descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înţeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pîntecului, apoi sursă de îmbogăţire, apoi prilej de desfrîu, apoi platformă de afirmare a stăpînirii sau a mîndriei sale. Cînd cineva s-a eliberat de toate aceste patimi, lumea în acest sens a murit pentru el, înviind lumea transparentă şi adîncită în Dumnezeu.

Şi înstrăinarea cuiva de lume se cunoaşte din acestea două: din vieţuirea cea bună şi din calitatea deosebită a gîndurilor minţii. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipeşte cugetarea ta în gîndurile despre ele, afli măsura vieţuirii tale. Afli ce lucruri doreşte firea ta, fără osteneală, şi care sînt gîndurile ce odrăslesc neîncetat, şi care se mişcă din întîmplare, şi dacă mintea ta a primit simţirea celor netrupeşti, sau se mişcă întreagă în chip material.

Şi toate cele văzute trezesc patimile. Dar peceţile întrupate în lucruri, pe care mintea şi le închipuie fără să vrea, în toate cele ce le face, pot fi pricini de virtuţi. Şi din virtuţi, mintea primeşte pricina căldurii neslăbite şi a adunării gîndurilor în scopul cel bun al ostenelii trupeşti, pentru deprinderea lor, dacă nu le lucrează în chip pătimaş. Vezi deci, să nu slăbească cugetarea ta (mintea) în întîlnirea peceţilor gîndurilor ascunse cu flacăra mai înaltă de la Dumnezeu, care are obiceiul să taie amintirile celor deşarte [185 c].

Aceste puţine semne arătate în capitolul acesta ajung omului ca să-l lumineze, dacă se linişteşte şi se retrage, în locul multor cărţi. Cu cît e mai tare în om frica trupului, cu atît el rămîne adeseori mai nelucrător din pricina ei, în cele slăvite şi cinstite. Dar dacă

185 c. Lumea poate trezi nu numai patimile, fiind sursa lor şi conţinut de satisfacere a lor, ci poate fi şi pricină de virtuţi şi material în care se imprimă frumuseţea şi generozitatea virtuţilor. Un om imprimă în lume hărnicia lui, un altul, frăţia între el şi semenii săi. Dar lumea îndeamnă la virtuţi şi e mediul în care se imprimă în mod neechivoc virtuţile numai cînd ea e străvezie pentru Dumnezeu, cînd prin ea străluceşte flacăra lui Dumnezeu, cum străluceşte focul printr-un cuptor clădit din pietre de var. Aceasta pune în relief caracterul cosmologic al patimilor şi virtuţilor şi caracterul antropologic al cosmosului. În acest caz lumea e moartă, în înţelesul ei de prilej de patimi, dar e vie ca mediu prin care se practică şi în care se imprimă virtuţile.

Învăţătura aceasta despre unirea între lume şi om prin patimi şi virtuţi, este una din multele învăţături în care sfîntul Isaac aduce o contribuţie din cele mai interesante.

peste frica trupului se ivește frica sufletului, frica trupului slăbește în el în fața fricii sufletului, ca ceara de puterea flăcării [186]. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL XXXI

Despre felurita putere de deosebire în starea de liniștire. Și despre stăpînirea minții și pînă unde are aceasta puterea de a birui mișcările în diferitele feluri ale rugăciunii. Și care este hotarul dat firii în rugăciune. Și pînă unde poți să te rogi. Și care e hotarul peste care, trecînd, rugăciunea nu mai e rugăciune, deși ceea ce se săvîrșește se numește cu numele de rugăciune

Slavă Celui ce a revărsat cu îmbelșugare darurile Lui în oameni ! Că pe cei ce sînt trupești i-a făcut să-I slujească în treapta firilor netrupești și a învrednicit firea celor pămîntești să grăiască despre astfel de taine. Ba și pe păcătoși ca noi, care nu sîntem vrednici nici măcar să auzim astfel de cuvinte. Dar prin harul Lui a deschis inima noastră orbită, ca să le înțeleagă din contemplarea Scripturilor și din învățătura marilor părinți. Căci n-am fost învrednicit prin nevoința mea să fac nici măcar cercarea unui lucru dintr-o mie, care au trecut prin mîinile mele. Dar am voit să înfățișez în scrierea aceasta mai ales cele spre stîrnirea și luminarea sufletelor noastre și a celor ce o vor citi, că poate se vor trezi să se apropie de ele, prin dorirea lor.

186. Pe cît de clar este acest «Cuvînt» în partea întîi, pe atît de obscur, prin defectuozitatea frazelor, este în partea a doua. Frica sufletului e frica de soarta sufletului.

Alta este plăcerea rugăciunii şi altceva vederea rugăciunii. Lucru al doilea e cu atît mai de preţ decît primul, cu cît e mai desăvîrşit bărbatul decît pruncul nedesăvîrşit. Uneori se îndulcesc stihurile în gură şi se naşte, în rugăciune, dintr-un stih o stihuire nenumărată, neîngăduind să se treacă la alt stih ; şi omul nu cunoaşte săturarea. Alteori din rugăciune se naşte o vedere oarecare ce taie rugăciunea de pe buze şi acela se face prin vedere trup răpit, fără răsuflare. Aceasta o numim vederea rugăciunii şi nu cum zic cei fără de minte, chip a ceva şi formă şi alcătuire a unei năluciri. Şi iarăşi în vederea acestei rugăciuni este o măsură şi o deosebire a darurilor. Şi pînă aci e rugăciune. Pentru că cugetarea nu a trecut dincolo, ca să nu mai fie lucrarea ei rugăciune, fiind mai presus de ea. Căci mişcările limbii şi ale inimii sînt chei în rugăciune. Iar cele de după aceea sînt intrare în vistierii. Aci trebuie să înceteze toată gura şi limba şi inima, vistiernică a gîndurilor, şi mintea, cîrmuitoare a simţurilor, şi cugetarea, pasărea repede zburătoare şi plină de îndrăznire, şi orice meşteşug al lor. Cei ce cer să rămînă aci ! Pentru că e de faţă Stăpînul [186a].

CUVÎNTUL XXXII

Despre rugăciunea curată

Precum toată puterea legilor şi a poruncilor date oamenilor de Dumnezeu sînt rînduite, după cuvîntul părinţilor, pînă la curăţia inimii, aşa şi toate felurile şi chipurile rugăciunii cu care se roagă omul sînt rînduite pînă la rugăciunea curată. Suspinele şi îngenunche-

186 a. Cei ce vor să ceară ceva de la Dumnezeu prin rugăciune să rămînă aci. Pentru că de înaintează mai sus, nu mai pot cere. Aci e Stăpînul de faţă şi preocuparea lor de ei înşişi şi de trebuinţele lor e făcută să înceteze. Căci ei uită de ei înşişi în contemplarea uimită a măreţiei Lui ; ei sînt într-o stare de răpire, de uitare de ei înşişi.

rile şi cererile din inimă şi prea dulcile tînguiri şi toate chipurile rugăciunii îşi întind hotarul şi puterea de a se mişca, precum am spus, pînă la rugăciunea curată. Iar de la rugăciunea curată şi pînă la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are putinţa de lucrare nici în rugăciune, nici în mişcare, nici în plîns, nici stăpînire, nici stăpînire de sine, nici cerere, nici dorinţă, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viaţă, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este. Şi toată mişcarea ei şi toate chipurile ei duc mintea pînă aci prin puterea stăpînirii de sine (a libertăţii) [187]. De aceea este o luptă în ea. Iar după acest hotar, are loc o răpire şi nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii şi se iveşte o vedere oarecare şi mintea nu mai este în rugăciune. Feluritele rugăciuni ce se săvîrşesc se săvîrşesc prin mişcare. Dar cînd mintea intră în mişcările duhovniceşti, nu mai este în rugăciune [188].

Altceva este rugăciunea şi altceva vederea din ea, deşi îşi iau prilejurile una din alta. Căci cea dintîi este sămînţa, iar a doua, adunarea snopilor. Cînd cel ce seceră iese din sine printr-o vedere negrăită, a odrăslit deodată înaintea lui din seminţele foarte mici şi neînvelite, pe care le-a semănat, ca nişte spice înflorite. Acesta ajunge în plugăria lui în afară de orice mişcare. Pentru că toată rugăciunea ce se săvîrşeşte este cerere, sau mulţumire, sau laudă. Dar vezi de mai este una din acestea, sau cererea a ceva, cînd mintea a tre-

187. Pînă aci există o libertate de mişcare, o stăpînire peste propriile mişcări ale cugetării. Aci se trece într-o nemişcare, într-o răpire a privirii slavei covîrşitoare a Stăpînului. Dar această depăşire a stării de libertate nu e trăită ca o silă neplăcută, ci ca o dulce nepreocupare de a alege ceva din diferite alternative. În slava Stăpînului, în iubirea nemijlocită a Lui s-a uitat de toate.

188. Autorul face deosebire între mişcare şi mişcarea duhovnicească, care fiind mişcarea Duhului Sfînt în om nu mai e propriu-zis mişcarea omului, covîrşind-o pe aceasta.

cut de acest hotar şi a intrat în ţara aceea! Întreb pe cel ce cunoaşte adevărul. Căci nu le e dată tuturor această putere de deosebire, ci celor văzători, care au ajuns slujitori ai acestei taine sau au fost povăţuiţi de astfel de părinţi şi au învăţat adevărul din gurile lor şi şi-au petrecut viaţa în acestea şi în alte asemenea cercări.

Despre adevăr, prin întrebare şi răspuns

Precum din zeci de mii de oameni de-abia se află unul care a împlinit puţin poruncile şi legile şi a ajuns la curăţia sufletului, aşa din mii de oameni, de-abia unul s-a învrednicit să ajungă cu multă pază la rugăciunea curată şi să spargă hotarul ei şi să se împărtăşească de taina aceea. Pentru că cei mai mulţi nu s-au învrednicit nicidecum de rugăciunea curată, ci numai puţini. Iar la taina aceea de după ea, de abia a ajuns unul din neam în neam prin harul lui Dumnezeu.

Rugăciunea este cerere, grijă şi dorinţă de ceva, sau de izbăvire de lucrurile de aici, sau de cele viitoare, sau dorinţă de a avea soarta părinţilor; este cererea omului de a fi ajutat de către Dumnezeu. Mişcările sufletului se mărginesc între acestea. Iar lipsa de curăţie a rugăciunii este aceasta: cînd, în clipa în care mintea se pregăteşte să facă vreuna din mişcările de care am vorbit, se amestecă în ea vreun gînd străin, sau vreo abatere spre altceva, atunci rugăciunea nu este curată; pentru că a adus pe jertfelnicul Domnului, din animalele necurate. Iar jertfelnicul înţelegător al Domnului este inima[188 bis]. Iar dacă cineva aducîndu-şi aminte de rugăciunea numită de părinţi duhovnicească, dar neînţelegînd înţelesul cuvintelor părinţilor ar zice: aceasta este în hotarele rugăciunii duhovniceşti, eu socotesc că dacă ar cerceta înţelesul ei ar vedea că

[188 bis]. Sf. Marcu Ascetul, *Despre Botez*, Filoc. rom., I, p. 282.

e blasfemie să spună vreo făptură că rugăciunea duhovnicească se apleacă spre ceva. Căci rugăciunea care se apleacă spre ceva e mai jos de cea duhovnicească. Pentru că orice rugăciune duhovnicească s-a eliberat de mişcare. Şi dacă de-abia se roagă cineva în curăţie, ce să zicem de rugăciunea duhovnicească ? Sfinţii părinţi aveau obiceiul să numească toate mişcările bune şi faptele duhovniceşti cu numele de rugăciune. Dar nu numai ei, ci şi toţi cei luminaţi prin cunoştinţă obişnuiau să socotească înseşi faptele bune rugăciune.

Totuşi e vădit că altceva este rugăciunea şi altceva sînt faptele săvîrşite. Iar uneori unii zic că faptele acestei rugăciuni zise duhovniceşti sînt «cale», alţii, «cunoştinţă» şi alţii, «vedere înţelegătoare». Vezi cum schimbă părinţii numirile în lucrurile duhovniceşti ? Căci numirile se potrivesc întocmai numai lucrurilor de aici. Dar un nume potrivit sau adevărat pentru lucrurile veacului viitor nu există. Pentru ele nu e decît o cunoştinţă simplă, mai presus de orice numire şi de orice stihie şi formă şi culoare şi chip, şi de numele îmbinate. De aceea, cînd cunoştinţa sufletului se înalţă din lumea văzută, părinţii se folosesc de numiri cum voiesc, întrucît nimeni nu cunoaşte întocmai numirile lumii viitoare. Ci se folosesc de numiri şi de pilde ca să sprijinească prin ele cugetările sufletului, după cuvîntul celui întru sfinţi Dionisie, care a spus că «ne folosim de silabe şi numiri şi cuvinte ce ne stau la îndemînă din pricina simţurilor» [189]. Dar cînd prin lucrarea Duhului sufletul e mişcat spre cele dumnezeieşti, ne sînt de prisos simţurile şi lucrările prin ele. Tot aşa puterile sufletului sînt de prisos lucrării duhovniceşti cînd sufletul se face asemenea dumnezeirii

---

189. Nichifor Theotoche dă o notă : «Dionisie Areopagitul, în scrierea *Despre numirile dumnezeieşti* (Cap. I), zicînd : «Acum acoperim potrivit nouă... cele gîndite prin cele sensibile şi prin cele ce sînt cele mai presus de existenţă şi învăluim prin forme şi chipuri cele fără formă şi chip şi înmulţim prin varietatea simbolurilor împărţite simplitatea cea fără chip».

prin unirea neînţeleasă, şi se luminează de raza luminii celei înalte, în mişcările lui [190].

Deci crede, frate, că mintea are putere să deosebească mişcările ei pînă la locul rugăciunii curate. Cînd ajunge acolo şi nu se întoarce la cele dinapoi, sau nu părăseşte rugăciunea, rugăciunea se face ca un fel de mijlocitoare între viaţa sufletească şi cea duhovnicească. Cînd se mişcă, e în ţara sufletească; iar cînd intră în ţara cealaltă, încetează să fie rugăciune. Căci sfinţii, în veacul viitor, nu se roagă cu rugăciunea, mintea lor fiind înecată de Duhul, ci se sălăşluiesc, prin răpire, în slava care-i veseleşte. Aşa e şi cu noi. Cînd mintea se învredniceşte să simtă fericirea viitoare şi uită de sine şi de toate cele de aici, nu mai are vreo mişcare spre ceva. De aceea cu convingere îndrăzneşte cineva să spună că toată virtutea ce se săvîrşeşte şi toată rînduiala rugăciunii, fie în trup, fie în minte, e condusă şi mişcată de libertatea voii; şi însăşi mintea, care e împărătească peste patimi, e condusă de libertate prin simţuri. Dar cînd conducerea o ia Duhul şi peste minte domneşte iconomia Lui, Care se face iconomul simţurilor şi al gîndurilor, libertatea e luată firii şi atunci e condusă de cîrmuirea Lui şi nu mai conduce ea [191].

Şi unde va mai fi rugăciunea, cînd firea nu mai are putere asupra sa (împotriva sa însăşi), ci e condusă de altă putere, unde nu cunoaşte, nici nu mai poate îndrepta mişcările cugetării spre cele spre care voieşte, ci în timpul acela e ţinută în robie şi condusă unde nu

190. Sfîntul Isaac Sirul preface cunoaşterea oarecum teologică a negrăitului dumnezeiesc în cunoaşterea dobîndită prin rugăciune şi prin Duhul Sfînt. O umple adică de simţire superioară firii.

191. E o idee a sfîntului Isaac, că sufletul ajuns duhovnicesc şi-a predat libertatea Duhului şi că e atunci condus şi nu mai conduce. Dar desigur că libertatea se lasă condusă în mod liber de Duhul. Libertatea e întărită prin aceasta, nu slăbită. Căci omul nu mai e atunci robul nici unei patimi. E condus de iubire şi în nimic nu se mişcă mai liber ca în iubire. Se poate spune că însăşi libertatea desăvîrşită a Duhului, libertate desăvîrşită a iubirii, a devenit libertatea lui, sau iubirea lui.

simte ? Ba nici voinţă nu mai are atunci, nici «nu mai ştie de este în trup sau afară de trup», după mărturia Scripturii (II Cor., 12, 2). Deci, în cel astfel robit şi care nu mai ştie de sine, mai este rugăciune ? De aceea, nimeni să nu hulească şi să nu îndrăznească să spună că e cu putinţă să se roage cineva cu o rugăciune duhovnicească. De această îndrăzneală se folosesc cei ce se roagă cu mîndrie, dar sînt lipsiţi de cunoştinţă. Ei se mint pe ei înşişi, spunînd că, atunci cînd voiesc, se roagă cu rugăciunea duhovnicească. Dar cei smeriţi la cuget şi cuminţi primesc să înveţe de la părinţi şi să cunoască hotarele firii şi nu rabdă să predea cugetarea lor unei astfel de îndrăzneli.

Întrebare : Dar pentru ce, odată ce nu e rugăciune, e numit cu numirea de rugăciune acest har negrăit ?

Răspuns : Pricina socotim că e aceasta : pentru că se dă celor vrednici în vremea rugăciunii şi îşi ia prilejul din rugăciune. Pentru că această slăvită stare nu are alt timp de sălăşluire, ci timpul acesta, după mărturia părinţilor. De aceea e numită cu numele de rugăciune, pentru că mintea e condusă din rugăciune spre acea fericire şi pentru că rugăciunea e pricina ei şi în alte timpuri nu are loc, cum arată scrierile părinţilor. Căci vedem pe mulţi dintre sfinţi, în vieţile lor, stînd la rugăciune, dar cu mintea răpită.

Iar de va întreba cineva pentru ce aceste daruri (harisme) mari şi negrăite au loc numai în timpul acesta, vom spune : pentru că în timpul acesta e mai pregătit omul decît în orice alt timp şi e adunat în sine, încît poate lua aminte la Dumnezeu şi doreşte şi aşteaptă mila Lui. Şi pentru a spune pe scurt, acesta e timpul cînd cineva stă la poarta Împărăţiei pentru a cerşi. Şi cererea celui ce cere şi se roagă se cuvine să fie împlinită în acest timp. Căci în care alt timp e omul pregătit şi în stare de pază, ca în timpul în care se roagă ?

Sau se cuvine oare să primească vreunul din aceste daruri în vremea în care doarme, sau lucrează ceva, sau în care mintea îi este tulburată ? Căci iată, deși sfinții nu au nici un timp de nelucrare, deoarece în toată clipa sînt ocupați în cele duhovnicești, nu sînt totdeauna pregătiți să stea în rugăciune. Pentru că de multe ori cugetă la ceva din cele ale vieții, sau contemplă făpturile, împreună cu alte lucruri de folos. Dar în vremea rugăciunii, privirea minții ia aminte numai la Dumnezeu și spre El își întinde toate mișcările ei și Lui Îi aduce cererile din inimă cu străduință și cu căldură continuă. Și de aceea, în această vreme, în care sufletul nu are decît această singură grijă, se cuvine să izvorască din Dumnezeu bunăvoința dumnezeiască.

Căci vedem că Duhul Sfînt coboară peste pîinea și vinul puse pe altar, în clipele cînd preotul e pregătit și stă la rugăciune și cere îndurare lui Dumnezeu și își adună mintea în această cerere. Și lui Zaharia i s-a arătat îngerul în vremea rugăciunii, și i-a prevestit nașterea lui Ioan. La fel, lui Petru cînd se ruga în casă, în ceasul al șaselea, i s-a arătat vederea care l-a condus la chemarea neamurilor prin pînza coborîtă din cer cu viețuitoarele în ea. De asemenea, lui Cornelie i s-a arătat îngerul și i-a spus cele scrise despre el, cînd se ruga. Iar lui Iisus, fiul lui Navi, i-a vorbit Dumnezeu cînd stătea plecat pe față în rugăciune. La fel, arhiereul auzea lîngă jertfelnic, deasupra chivotului, cuvintele lui Dumnezeu ; și de acolo primea în chip tainic de la Dumnezeu vederile pentru toate ce erau de folos timpului ; acolo unde arhiereul intra o dată pe an în vremea înfricoșătoare a rugăciunii tuturor semințiilor adunate ale lui Izrael, auzea arhiereul cuvintele lui Dumnezeu printr-o vedere înfricoșătoare negrăită, cînd intra în Sfînta Sfintelor și se arunca pe sine pe față. O, ce înfricoșătoare era acea taină, care se slujea prin aceasta !

Astfel, toate vederile arătate sfinţilor au loc în vremea rugăciunii. Căci ce alt timp e atît de sfînt şi de potrivit sfintei primiri a darurilor (harismelor), ca timpul rugăciunii, în care vorbeşte cineva cu Dumnezeu ? Căci în acest timp, în care se fac cererile către Dumnezeu şi au loc întîlnirile cu El, omul adună cu silire toate mişcările şi gîndurile din toate părţile şi nu gîndeşte decît la Dumnezeu şi inima o are plină de El. De aceea înţelege cele neînţelese. Căci Duhul cel Sfînt Se mişcă în el după măsura lui. Se mişcă în el luînd prilej de la cele pentru care se roagă. Deci rugăciunea se întrerupe în vremea rugăciunii din mişcarea ei şi mintea e prinsă şi scufundată în uimirea răpirii şi uită de dorinţa din cererea sa. Şi mişcările ei se botează în beţie adîncă şi ea nu mai e în această lume şi nu mai e atunci în om deosebire între suflet şi trup, nici amintirea a ceva, precum a zis dumnezeiescul şi marele Grigorie : «Rugăciunea este curăţia minţii şi se taie prin răpire de lumina Sfintei Treimi». Vezi cum se taie rugăciunea nu prin uimirea înţelegerii celor născute în minte din ea, cum am spus înainte la începutul scrierii şi în alte multe locuri ? Şi iarăşi acelaşi zice : «Curăţia minţii este o călătorie în înălţime a gîndurilor şi ea se ia la întrecere cu culoarea cerească în care străluceşte în vremea rugăciunii lumina Sfintei Treimi»[192].

Întrebare : Şi cînd se învredniceşte cineva de acest har întreg ?

Răspuns : În vremea rugăciunii, zice, cînd mintea se dezbracă de omul vechi şi-l îmbracă pe cel nou, al harului. «Atunci îşi vede curăţia ei asemănătoare culorii cereşti, care s-a numit locul lui Dumnezeu de către bătrînii lui Izrael, cînd S-a arătat lor în munte»[193].

192. Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gîndurilor*, cap. 18, Filoc. rom., I, p. 62.
193. *Ibidem.*

Deci, precum am spus, acest dar al harului nu trebuie numit rugăciune duhovnicească, ci rodul rugăciunii curate, trimis prin Duhul Sfînt. Atunci mintea ajunge deasupra rugăciunii şi, prin aflarea a ceva mai înalt, rugăciunea încetează. Şi atunci nu se mai roagă cineva cu rugăciunea, ci iese din sine (ajunge în extaz) în lucrurile neînţelese, aflate mai presus de lumea muritorilor ; şi în neştiinţa ei tace despre toate cele de aici, Aceasta este neştiinţa mai presus de cunoştinţă, de care s-a vorbit. Aceasta este cea despre care s-a zis că fericit este cel ce a primit neştiinţa nedespărţită de rugăciune, de care fie să ne învrednicim şi noi prin harul Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXIII

Despre felul rugăciunii şi despre celelalte lucruri privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat şi sînt de folos, cînd cineva, citindu-le, le păzeşte cu dreaptă socoteală

Cea mai bună parte a harului credinţei este să fie încredinţat cineva despre împlinirea rugăciunii lui, prin nădejdea în Dumnezeu. Dar siguranţa credinţei în Dumnezeu nu o dă neştirbirea mărturisirii, deşi ea este maica credinţei, ci sufletul ce cunoaşte adevărul lui Dumnezeu din puterea vieţuirii. Odată ce afli în sfintele Scripturi credinţa unită cu vieţuirea, să nu legi cunoaşterea credinţei, rămînînd la simpla mărturisire dreaptă a ei. Căci credinţa ce dă siguranţa nădejdii nu e înţeleasă niciodată de cei nebotezaţi, sau de cei ce au stricat înţelesul adevărului. Pentru că siguranţa

credinţei se dă celor cu viaţa înaltă în suflet, pe măsura virtuţilor ce iau aminte la împlinirea poruncilor Domnului.

Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipăreşte în suflet amintiri folositoare, pentru păzirea de patimi şi pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curăţenia rugăciunii. Dar şi deschide în faţa noastră calea păcii pe urmele sfinţilor. Totuşi să nu te îndoieşti în stihurile rugăciunilor noastre, cînd se fac cu multă trezvie şi cu străpungere neîncetată, fie rugăciunile, fie citirea din orice vreme.

Primeşte neapărat cuvintele spuse din experienţă (din cercare), chiar dacă cel ce le grăieşte este neînvăţat. Pentru că vistieriile cele mari ale împăraţilor pămîntului primesc bucuros adausul obolului unui cerşetor şi rîurile se umplu din micile pîrîiaşe şi din ele se măresc în curgerea lor.

Despre paza amintirilor

Dacă amintirea bunătăţilor înnoieşte în noi virtutea, cînd cugetăm la acestea, e vădit că şi amintirea desfrînării înnoieşte în cugetarea noastră o poftă urîtă, cînd ne amintim de ea. Pentru că amintirea fiecăreia din acestea ne întipăreşte chipul deosebit al faptelor şi aduce în cugetarea noastră şi ne arată, ca şi cu degetul, fie urîţenia gîndurilor noastre, fie înălţimea vieţuirii noastre, întărind în noi înţelesurile şi pornirile, fie ale celor de-a dreapta, fie ale celor de-a stînga ; şi ne aflăm gîndind la ele în ascunsul minţii noastre. Şi în cugetarea minţii noastre ia chip un fel sau altul al vieţuirii noastre şi astfel ne vedem pururea pe noi înşine. Aşadar, nu numai cugetarea ne vatămă pe noi, ci şi vederea noastră sufletească şi amintirea care le pricinuieşte pe acestea. Pe de altă parte nu numai lucrarea virtuţii ajută celui ce o desăvîrşeşte pe ea, ci şi

felul cugetării, care ia chip din amintirea persoanelor ce o lucrează. Iar din acestea se poate cunoaşte că cei mai mulţi care au ajuns la treapta curăţiei se învrednicesc totdeauna, în cugetarea din timpul nopţii, de unele vederi sfinte şi aceste vederi întipărite în suflete li se fac pricină de bucurie în îndeletnicirea înţelegătoare a minţii. Şi de aceea se apropie cu căldură de lucrarea virtuţilor şi o flacără îmbelşugată se iveşte în ei, potrivit dorinţei lor. Şi spun că sfinţii îngeri iau înfăţişările unor vederi sfinte, cinstite şi bune şi se arată sufletului în închipuirile somnului, spre înălţarea gîndurilor lui, spre bucurie şi mîngîiere şi veselie. Şi ziua le mişcă sufletul la contemplarea gîndurilor lor. Şi lucrarea sufletului se uşurează de bucuria celor sfinte.

Tot aşa şi în înşiruirea războaielor. Cel ce are obiceiul să cugete la cele rele e atras de către draci la năluciri potrivite acestora. Căci iau înfăţişări şi arată sufletului năluciri care-l sperie, lucrînd în el mai mult în amintirile din timpul zilei. Şi uneori îl fac să slăbească din această închipuire ce-l înspăimîntă, alteori îi arată greutatea vieţuirii în linişte şi în singurătate, şi altele de felul acesta.

Deci noi, fraţilor, să ne folosim în luarea-aminte la amintiri şi la descoperirea stării sufletului în ele, pururea, de discernămînt. Să luăm seama la amintirile cugetării noastre, cu ce amintiri zăbovim în convorbiri şi pe care le alungăm repede de la noi, cînd se apropie de sufletul nostru; de zăbovim în cele ce ne vin din voia dracilor, care aruncă prilejuri patimilor, sau în cele din poftă, sau din iuţimea, sau în cele de la sfinţii îngeri, care ne aduc ca pricini de bucurie şi de cunoştinţă amintirile ce ne trezesc prin gîndurile ce le stîrnesc, prin apropierea lor de noi, sau prin cele ce ne vin din obişnuinţele rele ce s-au întărit de mai înainte prin simţuri, din care se mişcă în suflet gîndurile care ne răpesc în parte prin vreunul sau altul din simţuri. Iar

experienţa acestor două lucruri o cîştigăm prin îndeletnicirea cu ele, cu discernămîntul cuvenit. E vorba de vederea lor şi de împlinirea lor cu fapta. Dar fiecăreia din ele să facem să-i urmeze o rugăciune deosebită.

Despre deosebirile dragostei

Iubirea ce se iveşte din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susţine lumina ei ; sau ca un pîrîu ce se naşte dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci cînd ploaia ce-l susţine se opreşte. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce ţîşneşte mereu şi a cărui curgere niciodată nu se opreşte (căci El singur este izvorul iubirii) şi al cărui conţinut nu se va isprăvi niciodată.

Cum poţi să te rogi neîmprăştiat

Voieşti să te desfătezi în stihurile slujbei tale şi să primeşti simţirea cuvintelor Duhului, rostite de tine ? Lasă cu totul cantitatea stihurilor şi să nu te îngrijeşti de măsurile lor, sau de grija de a rosti stihurile ce ţin de felurile rugăciunii ; şi părăseşte orice rostire din obişnuinţă şi gîndeşte-te la ceea ce îţi spun ele şi la ceea ce se istoriseşte despre citirea vreunuia din cei călăuziţi de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor pînă ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înţelesuri, uimit de iconomia lui Dumnezeu şi prin aceasta se va mişca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primeşti orice este în ele spre rugăciune şi cînd mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea. Căci nu este pacea minţii în lucrarea slugii [194], nici în libertatea fiilor, zăpăceala tulburării. Pentru că tulburarea are obiceiul să fure gustul înţelegerii şi al priceperii şi să le prădeze de în-

194. În lucrarea slugii, care face lucru de mîntuială.

ţelesurile lor, asemenea unei lipitori ce suge viaţa trupurilor odată cu sîngele mădularelor lor. Căci tulburarea trebuie numită, de e cu putinţă, căruţa diavolului, deoarece satana are obiceiul să se suie mereu călare pe minte şi să aducă cu el toată povara patimilor şi să intre în sufletul slăbănogit şi să-l scufunde în zăpăceală. Ia seama la aceasta, cu tot discernămîntul. Nu fi în vremea rostirii stihurilor cîntării tale ca unul ce primeşte cuvintele de la altul, ca să nu-ţi închipui că înmulţeşti prea mult lucrarea cugetării şi să ieşi din străpungerea inimii şi din bucuria lor, ci ca de la tine, ca să rosteşti cuvintele tale ca pe o cerere plină de străpungere şi cu pătrunderea discernămîntului, ca cel ce înţelege lucrul lui cu adevărat [195].

Însemnează-ţi de unde vine trîndăvia şi de unde, împrăştierea

Trîndăvia vine din împrăştierea cugetării. Şi aceasta, din nelucrare, din necitire şi din întîlniri deşarte, sau dintr-un stomac prea plin.

Nu trebuie să ne împotrivim gîndurilor, ci să le predăm lui Dumnezeu

Cel ce nu se împotriveşte gîndurilor semănate în noi de vrăjmaşul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înţelepciune de la har şi cunoştinţa lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; şi prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăştierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivim tuturor gîndurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să le oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. Pentru că ai ca

195. Să citeşti cuvintele citite, ca exprimînd cererile, durerile şi laudele tale adresate lui Dumnezeu.

protivnici pe unii care au şase mii de ani[196]. Şi aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înţelepciunii şi înţelegerii tale. Şi chiar de îi vei birui, întinăciunea gîndurilor îţi murdăreşte cugetul şi răul lor miros rămîne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rînd să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.

Despre lacrimi

Lacrimile din rugăciunea ta sînt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăinţa lui; şi că ea a fost primită şi a început să intre prin lacrimi în cîmpia curăţiei. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gîndurile celor trecătoare; şi de nu vor arunca gîndurile tale de la ele grija lumii şi nu se va ivi din ele dispreţuirea lumii; şi de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieşirea din viaţa aceasta; şi de nu vor începe să se mişte în suflet gînduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viaţă. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăştiată, din gîndirea multă, neîncetată şi neabătută la cele de mai sus şi din amintirea vreunui lucru subţire care s-a ivit în cugetare şi întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulţesc lacrimile şi sporesc tot mai mult.

Despre lucrul de mînă şi despre iubirea de arginţi

Cînd, stăruind în liniştea ta, te apuci de lucrul mîinilor, să nu faci din porunca aceasta a părinţilor acoperămînt iubirii tale de arginţi. Acesta să-ţi fie un lucru neînsemnat, pentru înlăturarea trîndăviei; un lu-

196. E vorba de dracii care au fost creaţi odată cu lumea, deşi la Iov (38, 7) şi la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creaţi, odată cu toţi îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socoteşte că îngerii au fost creaţi puţin înainte de lumea văzută şi în legătură cu ea.

cru care să nu-ţi tulbure mintea. Şi de doreşti să te îndeletniceşti cu lucrul mîinilor mai mult de dragul milosteniei, cunoaşte că rugăciunea e mai presus de aceasta în treapta ei. Iar de lucrezi pentru trebuinţa trupului tău, dacă nu e nesăţios, îţi ajunge spre împlinirea trebuinţei tale ceea ce îţi rînduieşte Dumnezeu. Că niciodată n-a lăsat Dumnezeu pe lucrătorii Lui să fie lipsiţi de cele trecătoare. Căci a zis Domnul: «Căutaţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă, înainte ca voi să le cereţi» (Mt., 6, 33).

Căci a zis careva dintre sfinţi, că nu aceasta e vrednicia vieţuirii tale, ca să saturi pe cei flămînzi, nici să se facă chilia ta casă de oaspeţi pentru străini. Această vieţuire e rînduită celor din lume şi e lăsată mai degrabă ca un bine pe seama lor, nu pe seama celor retraşi din lume şi liberi de cele văzute, care-şi păzesc mintea lor în rugăciune.

CUVÎNTUL XXXIV

Despre mătănii şi despre altele

Să nu socoteşti nelucrare ieşirea din sine (extazul) a rugăciunii neîmprăştiate, adunate şi îndelungate, pentru motivul că ai lăsat psalmii. Şi mai mult decît îndeletnicirea cu stihurile, iubeşte în rugăciune mătăniile. Căci cînd acestea te ajută, ţin locul slujirii. Şi cînd în această slujire ţi se dă darul (harisma) lacrimilor, să nu socoteşti desfătarea adusă de ele ca o nelucrare. Căci în harul lacrimilor stă plinătatea rugăciunii.

În timpul cînd cugetarea ta e împrăştiată, stăruie mai mult în rugăciune şi în citire. Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decît faptele, iubeşte li-

niştea. Preţuieşte citirea, de e cu putinţă, mai mult decît starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate. Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăştiere. Căci rădăcina vieţuirii este psalmodierea. Dar cunoaşte şi aceasta : că faptele trupului folosesc mai mult decît cîntarea de stihuri cu împrăştiere. Iar întristarea cugetului e mai de preţ decît osteneala trupului. În vremea trîndăviei, trezeşte-te şi mişcă-ţi puţin rîvna. Căci aceasta deşteaptă mult inima şi încălzeşte gîndurile sufletului. În vremea trîndăviei, iuţimea ajută firii, contrar poftei. Căci risipeşte răceala sufletului. Iar trîndăvia obişnuieşte să vină asupra noastră din aceste pricini : fie din îngreunarea pîntecelui, fie din multa lucrare.

Buna rînduială a lucrării este lumina cugetului. Nu e altceva mai de preţ decît cunoştinţa. Orice rugăciune, ce o aduci noaptea să fie mai de preţ în ochii tăi decît toate faptele de peste zi. Să nu-ţi îngreuiezi pîntecele, ca să nu se zăpăcească cugetul tău şi să fii tulburat de împrăştiere cînd te scoli noaptea ; şi să se moleşească mădularele tale şi să te afli tu însuţi plin de moliciune femeiască ; ba şi sufletul să-ţi fie întunecat şi gîndurile tulburi şi să nu le poţi aduna nicidecum în cîntarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine şi nu ţi se va îndulci cîntarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obişnuieşte să guste, prin sprinteneala şi lumina cugetării.

Iar cînd buna rînduială a nopţii se tulbură, mintea se zăpăceşte în lucrarea de zi şi, umblînd în întuneric, nu se desfătează cum trebuie nici de citire. Căci se abate ca un vifor peste gînduri, fie că se ocupă de rugăciune, fie de meditaţie. Pentru că plăcerea ce se dă ziua nevoitorilor izvorăşte din lucrarea de noapte în mintea cea curată. Orice om care n-a făcut cercarea liniştirii îndelungate să nu aştepte să afle în sine ceva

mai mult din bunătăţile nevoinţei, chiar de este mare, înţelept şi învăţător şi are multe virtuţi.

Ia seama să nu ţi se slăbească trupul prea mult, ca să prindă putere trîndăvia împotriva ta şi să ţi se răcească sufletul din gustarea ei. Fiecare trebuie să-şi cîntărească ca într-o cumpănă vieţuirea sa. În vremea în care eşti sătul, păzeşte-te de încrederea în tine. Şederea ta să fie cu neprihănire şi atunci cînd e de trebuinţă. Mai ales fii cumpătat şi curat în vremea cinei şi ia seama nu numai la gîndurile tale, ci şi la mădularele tale. Păzeşte-te de părerea de sine în timpul schimbărilor celor bune. Arată-ţi Domnului cu sîrguinţă slăbiciunea şi simplitatea ta, ca să fii păzit în rugăciune de părerea de sine cea subţire şi să nu fii lăsat să fii ispitit de lucruri urîte. Căci mîndriei îi urmează curvia şi părerii de sine, rătăcirea.

Lucrul mîinilor tale fă-l pentru trebuinţă, mai bine zis pentru a te lega în liniştea ta. Să nu slăbeşti încrederea ta în Purtătorul-de-grijă. Căci El rînduieşte în chip luminat cele ale casnicilor Săi. El rînduieşte pe cei ce se încred în El, şi nu în mîinile oamenilor, să şadă în pustia nelocuită. De te ajută Domnul în cele trupeşti fără să lucrezi, cînd te străduieşti în grija de sufletul tău, se mişcă în tine, din uneltirea ucigaşului diavol, gîndul că pricina acestei purtări de grijă eşti tu. Şi atunci, odată cu gîndul acesta, încetează şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de tine. Şi în aceeaşi clipă ţîşnesc împotriva ta o mulţime de încercări, fie din părăsirea ta de către Purtătorul-de-grijă, fie din reînnoirea durerilor şi a bolilor mişcate în trupul tău. Şi nu pentru simpla mişcare a acestui gînd te părăseşte Dumnezeu, ci pentru că cugetarea ta stăruie în acest gînd. Căci Dumnezeu nu pedepseşte pe om şi nu-l judecă pentru mişcarea fără voie, nici dacă consimţim cu ea o clipă. Pentru că dacă în acea clipă împungem patima şi se iveşte în noi străpungerea, nu ne va pune

Domnul la socoteală această negrijă, ci numai pe aceea pe care a primit-o cu adevărat cugetarea noastră şi a căutat la ea cu nesimţire şi apoi a primit-o ca pe una ce se cuvenea şi îi era de folos şi nu a socotit-o ca pe o grijă păgubitoare. Şi noi pururea să ne rugăm Domnului aşa:

Rugăciune

Hristoase plinirea adevărului, adevărul Tău să răsară în inimile noastre; şi să ştim să umblăm după voia Ta în calea Ta.

*

Cînd un gînd viclean se seamănă în tine, fie privitor la cele care sînt departe, fie al obişnuinţei tale de mai înainte şi se arată continuu pe sine minţii, să ştii cu adevărat că-ţi ascunde o cursă. De aceea trezeşte-te la vreme şi veghează. Iar de este din partea celor de-a dreapta şi bune, cunoaşte că Dumnezeu voieşte în oarecare fel să-ţi dea ţie viaţa şi de aceea mişcă în tine mereu ceva în afara obiceiului. Iar de e un gînd întunecos şi ai îndoieli cu privire la el şi nu poţi ajunge să ştii limpede de e din cele ale tale, sau de e tîlhar, sau spre ajutor, sau o cursă, ascunzîndu-se sub înfăţişarea binelui, să te pregăteşti împotriva lui în rugăciune prelungită şi adîncă, ziua şi noaptea, cu multă priveghere. Să nu-l respingi, dar nici să nu te învoieşti cu el, ci roagă-te cu sîrguinţă şi cu căldură în privinţa lui. Şi să nu încetezi să chemi pe Domnul. Şi El îţi va arăta ţie de unde este.

Despre tăcere

Mai presus de toate, iubeşte tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tîlcuirea celor dumnezeieşti. Întîi să ne silim să tăcem. Şi din tăcere se naşte în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ţi

dea Dumnezeu să simţi ceva ce se naşte din tăcere. De începi această vieţuire, nu ştiu cîtă lumină îţi va răsări ţie de aci.

Să nu socoteşti, frate, că ceea ce s-a spus despre acel minunat Arsenie, cînd au venit la el părinţii şi fraţii să-l vadă pe el şi a şezut cu ei tăcînd şi i-a slobozit pe ei în tăcere, a făcut-o numai pentru că aşa a voit, ci pentru că s-a silit pe sine la aceasta de la început. Din deprinderea acestei lucrări se naşte în inimă, după o vreme, o plăcere, şi cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în linişte. Şi din această vieţuire se naşte în noi mulţimea de lacrimi. Şi într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme cu osteneală şi în altă vreme din uimire (răpire). Căci inima se micşorează şi se face prunc [196 a]. Şi cînd începe să se roage, curg mai întîi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădularelor lui a dobîndit această obişnuinţă în lăuntrul sufletului lui. Cînd vei pune toate faptele acestei vieţuiri ale tale pe o parte şi tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cîntărind mai mult. Multe mîngîieri au oamenii. Dar cînd se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Şi toate lucrările i se fac aceluia de prisos [196 b]. Şi el însuşi se află înălţat deasupra lor, pentru că s-a apropiat de desăvîrşire.

Tăcerea este de ajutor liniştii. Cum aşa ? Pentru că e cu neputinţă ca atîta vreme cît ne aflăm locuind între mulţi, să nu fim întîmpinaţi de cineva. Căci nici Arsenie, cel deopotrivă cu îngerii, care iubea liniştea mai mult decît toţi, n-a putut să stea despărţit de ei. Căci sîntem întîmpinaţi de părinţii şi de fraţii ce sînt cu noi şi ne întîlnim cu ei pe neaşteptate. Acel vrednic

196 a. Pruncul plînge pentru că se simte slab şi nevinovat şi nu-şi ascunde slăbiciunea prin mîndrie.

196 b. Lucrarea de păzire de gînduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde şi păzirea. Ea e concentrare adîncă în cele dumnezeieşti, care covîrşesc puterea de atracţie a gîndurilor. În ea se cuprinde şi rugăciunea şi gîndul neîncetat la Dumnezeu şi deci curăţia de gînduri.

de fericire ştia că ocolirea acestora în biserică sau în altă parte nu e cu putinţă, cît sîntem aproape cu locuinţa de oameni. Şi fiindcă de multe ori nu putea să se ţină departe, în locul unde trăia, de apropierea oamenilor şi de călugării ce locuiau în acele locuri, a învăţat prin har chipul tăcerii neîncetate. Şi dacă vreodată, din vreo trebuinţă neapărată, deschidea uşa sa vreunora din ei, aceia se bucurau şi numai de vederea lui. Iar folosirea cuvîntului şi trebuinţa lui se făcuse de prisos între ei.

Mulţi dintre părinţi au ajuns prin vederea aceasta la starea că se păzeau pe ei de a primi vreun adaus de bogăţie duhovnicească la învăţătura pe care o primeau prin vederea fericitului. Şi unii dintre ei se legau pe ei de o piatră, sau cu o frînghie, sau îşi topeau trupul cu foamea în vremea cînd voiau să iasă la oameni. Căci mult foloseşte foamea, la înfrînarea simţurilor.

Am cunoscut, frate, mulţi părinţi mari şi minunaţi, care se îngrijeau mai mult de buna rînduială a simţurilor şi de viaţa cuvenită a trupului, decît de fapte. Căci prin acestea se naşte buna rînduială a gîndurilor. Multe pricini vin asupra omului fără voia lui, făcîndu-l să iasă din hotarul slobozeniei lui. Şi de nu-şi va păzi simţurile lui printr-o obişnuinţă nestrămutată, pe care şi-a cîştigat-o de mai înainte, multă vreme nu va putea intra în sine însuşi, ca să-şi afle starea sa de pace de mai înainte.

Sporirea inimii se înfăptuieşte prin stăruirea ei întru nădejde. Sporirea vieţuirii se face prin desprinderea de toate. Aducerea aminte de moarte pricinuieşte stăpînirea cea bună a mădularelor din afară. Încîntarea sufletului este bucuria ce înfloreşte în inimă din nădejde. Sporirea cunoştinţei vine din cercările cele bune pe care le primeşte mintea înăuntru în fiecare zi din cele două schimbări (în bine şi în ispitire). Pentru că, deşi în anumite timpuri vine peste noi şi trîndăvia, din

pricina singurătății (și poate că și ea e îngăduită din iconomie), avem totuși și mîngîierea nădejdii ce țîșnește covîrșitor din cuvîntul credinței ce-l avem în inimă. Căci bine a spus careva dintre purtătorii de Dumnezeu că ajunge celui credincios dorul de Dumnezeu, ca să i se facă mîngîiere chiar și de pierderea sufletului (vieții) pentru Dumnezeu. Căci cum vor vătăma necazurile pe cel ce disprețuiește desfătarea și mîngîierea bunătăților viitoare ?

Dar îți cer, frate, și aceasta : să biruiască în tine pururea cumpăna milosteniei, pînă ce vei simți în tine mila (lui Dumnezeu) față de lume [197]. În aceasta ne facem oglindă, că vedem în noi asemănarea și întipărirea adevărată a Celui ce e și prin fire și prin ființă Dumnezeu. Prin aceasta și prin cele ca acestea sîntem luminați ca să ne mișcăm după Dumnezeu, printr-o hotărîre limpede. Căci inima aspră și nemilostivă nu se curăță niciodată [198]. Dar omul milostiv este doctor chiar al sufletului său, pentru că alungă întunericul patimilor din lăuntrul său, ca printr-o suflare puternică. Iar aceasta este o datorie bună față de Dumnezeu, după cuvîntul evanghelic al vieții.

Cînd te apropii de așternutul tău, zi către el : «O, așternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormînt. Și nu știu, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veșnic». Cît timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cît timp mai ai degete, răstignește-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cît timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi îna-

197. E vorba de mila ce a avut-o Domnul față de oameni (Mt., 9, 36), sau de mila lui Dumnezeu față de lume : «Plin e pămîntul de mila Lui» (Ps. 32, 5), și «Fiți milostivi precum Tatăl vostru milostiv este» (Lc., 6, 36). În mila omului se arată mila lui Dumnezeu. Omul devine organ prin care se manifestă mila lui Dumnezeu.

198. Învîrtoșarea e una cu necurăția, pentru că e preocuparea egoistă de sine.

inte de a fi acoperiţi de ţărînă. Căci precum trandafirul e bătut de vînt şi se veştejeşte, aşa se va întîmpla cu una din părţile tale şi vei muri. Pune-ţi în inimă, o, omule, gîndul că vei pleca, spunîndu-ţi mereu: «Iată a ajuns la uşă trimisul ce vine după mine! De ce şed? Mă aşteaptă plecarea veşnică, ce nu are întoarcere». Cel ce doreşte să stea de vorbă cu Hristos iubeşte singurătatea; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulţi e prieten al lumii. De iubeşti pocăinţa, iubeşte şi liniştea. Căci în afară de linişte, nu se desăvîrşeşte pocăinţa. Iar de ţi se împotriveşte cineva prin cuvînt în privinţa aceasta, nu te sfădi cu el. De iubeşti liniştea, maica pocăinţei, iubeşte cu plăcere şi mica păgubire a sufletului şi defăimările şi nedreptăţile ce-ţi vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea vieţui în linişte, cu libertate şi netulburat. Iar de dispreţuieşti acestea, te vei face părtaş de linişte, potrivit cu voia lui Dumnezeu, şi vei stărui în ea, precum voieşte Dumnezeu. Iubirea liniştii este unită cu o aşteptare neîncetată a morţii.

Mai cunoaşte şi aceasta, tu cel care ai darul deosebirii, că nu ne sălăşluim cu sufletul în singurătate şi în linişte şi nu ne zăvorîm, pentru faptele care întrec pe cele rînduite de canoane. Căci se ştie că mai mult le înlesneşte pe acestea viaţa de obşte cu mulţi, pentru rîvna ce o prilejuieşte trupului. Dacă ar fi fost nevoie de acestea, n-ar fi fost unii dintre părinţi, care, părăsind viaţa de întîlniri şi comunicarea cu oamenii, să locuiască unii în morminte, iar alţii să-şi aleagă zăvorîrea într-o chilie singuratică. Prin aceasta şi-au slăbit în chip deosebit trupul şi l-au făcut să nu poată împlini canoanele lor, din pricina slăbiciunii şi a trudei trupeşti; ba au răbdat cu plăcere şi bolile grele ce le-au venit în toată viaţa lor. Din pricina aceasta nu puteau nici să stea pe picioarele lor, nici să-şi facă ru-

găciunea obişnuită, sau să-şi facă doxologia cu gura; ba nu rosteau nici psalmii, nici altceva din cele ce se săvîrşesc cu trupul. Le era de ajuns doar neputinţa trupului şi liniştea în locul tuturor canoanelor. Acesta le era chipul petrecerii în toate zilele vieţii lor. Şi în toată această părută nelucrare, nici unul dintre ei nu dorea să-şi părăsească chilia sa şi, din pricina neîmplinirii vreunei lucrări a pravilei, să umble pe afară, sau să se veselească de glasurile din biserici şi de slujirea altora.

Cel ce-şi simte păcatele lui e mai bun decît cel ce scoală morţii prin rugăciunea lui, cînd locuieşte în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decît cel ce foloseşte lumii întregi prin gîndirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decît cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupeşti, dar cel dintîi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tînguirea de unul singur e mai bun decît cel ce se laudă pe sine în adunări. Şi nimeni să nu amintească de cuvîntul apostolului: «M-am rugat să fiu anatema de la Hristos» (Rom., 9, 3). Căci celui ce a primit puterea lui Pavel, i s-a poruncit să facă şi aceea. Iar Pavel a primit din Duhul cel sălăşluit în el puterea spre folosirea lumii, precum a mărturisit el însuşi, că nu făcea aceasta cu voia lui: «Că de nevoie îmi este, şi vai mie de nu voi binevesti» (I Cor., 9, 16). Şi alegerea lui Pavel nu avea în vedere pocăinţa lui, ci binevestirea către oameni. În scopul acesta a primit putere prisositoare.

Dar noi să iubim, fraţilor, liniştea, pînă ce va fi omorîtă legea din inima noastră; şi să ne aducem aminte pururea de moarte şi prin cugetarea la aceasta să ne apropiem de Dumnezeu întru inima noastră şi să dispreţuim deşertăciunea lumii; şi se va dispreţui

plăcerea ei în ochii noştri şi vom răbda cu plăcere în trupul nostru bolnav nelucrarea neîncetată, cea din vieţuirea liniştită. Ca prin aceasta să ne învrednicim de desfătarea cu cei ce în peşteri şi în crăpăturile pămîntului aşteaptă descoperirea cea lăudată a lui Dumnezeu, din cer. Că a Lui şi a Tatălui Lui şi a Sfîntului Lui Duh este slava, cinstea, stăpînirea şi închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXV

Pentru ce oamenii sufleteşti caută întru cunoştinţă spre cele duhovniceşti, potrivit cu grosimea trupului. Şi cum se poate înălţa cugetarea din aceasta. Şi care e cauza neeliberării de aceasta. Şi cînd şi în ce fel poate stărui cugetarea în afara închipuirilor în vremea rugăciunii

Binecuvîntată este mărirea Domnului, care deschide uşa înaintea noastră, ca să nu mai avem altă cerere, decît dorinţa de El. Căci prin aceasta părăsim toate şi sufletul iese numai spre urmărirea Lui, deoarece nu mai are vreo grijă care-l împiedică de la vederea Domnului. Căci pe cît părăseşte cugetarea grija celor văzute şi se îngrijeşte întru nădejde de cele viitoare, pe măsura înălţării ei din grija trupului şi din îndeletnicirea ei cu aceea, pe atîta se subţiază şi se străluminează în rugăciune. Şi pe cît se eliberează trupul din legăturile lucrurilor, pe atîta se eliberează şi cugetarea. Şi pe cît se eliberează cugetarea de legăturile grijilor, pe atîta se străluminează (se face străvezie). Şi pe cît se străluminează, pe atîta se subţiază şi se înalţă din înţelesurile veacului acestuia, purtător al grosimii chipurilor. Şi atunci cugetarea poate să contemple pe Dumnezeu,

potrivit cu Sine [199]. Şi nu ca noi. Căci de nu se face mai întîi omul vrednic de descoperire, nu o poate cunoaşte. Şi dacă nu ajunge la curăţie, gîndurile lui nu se fac străvezii, ca să poată vedea (contempla) cele ascunse. Şi pînă ce nu se eliberează de toate cele văzute, potrivit zidirii lor, nu se eliberează de gîndurile privitoare la ele, nici nu scapă de îndeletnicirea cu gîndurile întunecoase. Iar unde e întuneric, acolo sînt şi gînduri încurcate şi patimi. Şi dacă nu se eliberează omul de acestea, cum am zis, şi de pricinile lor, cugetarea nu va vedea cele ascunse. De aceea ne-a poruncit Domnul să ţinem înainte de toate neagonisirea şi să ne depărtăm de tulburarea lumii şi să ne desfacem de grija de toţi oamenii. «Căci cel ce nu se va desface de orice om şi de toate ale lui şi nu se va tăgădui pe sine, nu poate să-Mi fie Mie ucenic» (Lc., 14, 33).

Deci ca să nu se vatăme cugetarea prin toate, prin vedere, prin auz, prin grija lucrurilor, de pierderea lor, de sporirea lor, de vreun om, şi pentru a se lega pe ea numai cu nădejdea în El, Domnul a cerut lepădarea de toată grija cugetului şi a întristării pentru toate, ca să nu dorim decît vorbirea cu El. Dar rugăciunea are nevoie de multă deprindere, ca, prin timpul îndelungat petrecut în ea, cugetarea să se înţelepţească. Căci după neagonisirea care desface gîndurile noastre din legături, rugăciunea cere stăruinţă. Pentru că din stăruirea în timp cîştigă cugetarea deprindere şi poate să alunge gîndul de la ea şi învaţă din multa cercare cele ce nu poate să le primească de la altul. Căci orice fel de vieţuire la care s-a ajuns ia putere din felul de vieţuire dinainte de ea şi cere cele dinaintea ei spre aflarea celor de după ea. Rugăciunea are înainte de ea retragerea. Şi retragerea s-a făcut pentru rugăciune. Şi rugăciunea

199. A contempla pe Dumnezeu potrivit cu Sine e a-L contempla în chip dumnezeiesc şi nu ca noi; deci prin har şi cu subţirime, şi nu natural şi în chip grosier.

însăşi, pentru ca să dobîndim dragostea de Dumnezeu. Căci în ea aflăm pricinile ca să iubim pe Dumnezeu.

Dar şi aceasta se cuvine să o ştiţi, iubiţilor, că fiecare vorbire ce se face întru ascuns şi toată grija înţelegerii drepte a lui Dumnezeu şi toată cugetarea la cele duhovniceşti, îşi are dreptarul şi izvorul în rugăciune şi se socoteşte în lăuntrul numelui rugăciunii şi se aflä adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălţate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie, de grija întristată de Domnul, fie, de închinăciunile trupului, fie, de cîntarea stihurilor, fie, de celelalte, din care vine pe rînd rugăciunea curată şi se naşte dragostea de Dumnezeu.

Căci dragostea e din rugăciune; şi rugăciunea, din vieţuirea în retragere. Iar de retragere avem nevoie ca să avem putinţa să ne îndeletnicim numai cu Dumnezeu. Iar retragerii îi premerge lepădarea de lume. Căci de nu se leapădă omul de lume şi nu se linişteşte de toate ale ei, nu se poate însingura. Iar înainte de lepădare are loc răbdarea. Şi înaintea răbdării, ura lumii. Şi înaintea acesteia, frica şi dorul. Căci de nu se va înspăimînta inima de frica gheenei şi nu o va face dorul să vină la dorinţa fericirilor, nu se va mişca în ea ura lumii acesteia. Şi de nu premerge răbdarea în cugetare, nu poate alege loc sălbatic şi deşert de locuitori. Şi de nu-şi alege o viaţă retrasă, nu poate să stăruie în rugăciune. Şi de nu stăruie în îndeletnicirea cu Dumnezeu, ci rămîne în gîndurile amestecate în rugăciune şi în cele ce-i urmează, de care am vorbit, nu va ajunge la simţirea dragostei.

Deci dragostea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El. Iar îndeletnicirea cu rugăciunea vine din linişte şi liniştea din neagonisire. Şi neagonisirea se naşte din răbdare şi din ura poftelor. Şi ura poftelor, din frica gheenei şi din aşteptarea fericirilor. Iar poftele le urăşte cel ce cunoaşte rodul ce i se pregăteşte din ele şi de

la ce fericire e împiedicat din pricina lor. Astfel orice fel de vieţuire e legat de cel dinaintea lui şi ia sporire din el şi se strămută la altul mai înalt. Şi de lipseşte unul din felurile ei, nu poate lua fiinţă şi nu se poate vedea cel de după el. Că toate se destramă şi se pierd. Iar ce este mai mult decît acestea întrece hotarul celor spuse. Iar Dumnezeului nostru se cuvine slava şi mărirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL XXXVI

Nu se cuvine a pofti şi a căuta, fără neapărată trebuinţă, să se facă semne vădite prin mîinile noastre

În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul sfinţilor Săi, dar El nu-Şi arată puterea Sa oricînd în chip vădit în vreo faptă oarecare şi în vreun semn simţit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat şi să ne pregătească vreo vătămare. Şi aceasta o face, purtînd grijă de sfinţii Săi, voind adică să le arate că nici o clipă nu sînt lipsiţi de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot lucrul să lupte după puterea lor şi să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruieşte pe ei pentru greutatea lui şi pentru că au slăbit şi au fost părăsiţi de El, şi pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El însuşi după mărimea puterii Sale, spre folosul lor, şi îi ajută precum El însuşi ştie. Şi îi întăreşte, după putinţă, pînă ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoştinţa dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului şi-i trezeşte, prin înţelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amîndouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătată fapta şi lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucrare sînt prea înţelepte şi le săvîrşeşte cînd au nevoie şi sînt strîmtoraţi şi nu oricum ar fi.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru şi cere lui Dumnezeu şi doreşte să se facă minuni şi puteri prin mîinile lui, este ispitit de dracul ce rîde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conştiinţa lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispiti pe Dumnezeu fără neapărată trebuinţă e primejdios. Şi nu e drept cu adevărat cel ce doreşte aceasta. Multor sfinţi le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoinţa Lui. Dar cel ce cere şi doreşte aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine şi alunecă din cunoştinţa adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, aşa cum îndrăzneşte el faţă de Dumnezeu, îşi găseşte în el loc cel viclean şi îl strămută la mai mari păcate decît acesta. Dar drepţii adevăraţi nu numai că nu poftesc acestea, ci şi cînd li se dau, le resping. Şi nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci în chip ascuns în ei înşişi.

Căci iată că un oarecare dintre sfinţii părinţi a primit prin curăţia lui, din har, darul (harisma) să cunoască dinainte pe cei ce vor veni la el şi a cerut lui Dumnezeu, rugîndu-se şi alţi sfinţi, rugaţi spre aceasta de bătrîn, să se ia de la el darul acesta. Iar dacă unii dintre ei au primit daruri (harisme), le-au primit de nevoie sau pentru simplitatea lor. Pe ceilalţi semnul dumnezeiesc nu i-a mişcat, ci l-au văzut ca pe o întîmplare. Fericitul acela, sfîntul Amon, cînd a plecat ca să facă închinăciune marelui sfînt Antonie şi a rătăcit calea, ce-a zis către Dumnezeu ? Şi ce a făcut Dumnezeu ? Aminteşte-ţi şi de ava Macarie şi de ceilalţi. Drepţii adevăraţi socotesc pururea în ei că nu sînt vrednici de Dumnezeu. Şi în aceasta sînt dovediţi că sînt adevăraţi, că se socotesc pe ei păcătoşi şi nevrednici de grija Lui. Şi o mărturisesc aceasta în chip ascuns şi arătat şi sînt înţelepţiţi spre aceasta de Sfîntul Duh, ca să nu fie părăsiţi de grija ce li se cuvine şi de pornirea de a

lucra cît încă sînt în viaţa aceasta. Căci vremea odihnei le e rînduită în veacul viitor. Cei ce au pe Domnul locuind în ei nu poftesc să fie în odihnă şi să fie izbăviţi de necazuri, deşi li s-a dat pentru cîte o vreme, în chip tainic, şi cîte o mîngîiere în cele trupeşti.

Nu este virtute aceea care, atunci cînd este dobîndită, lasă pe om să părăsească grija şi osteneala ei. Iar sălăşluirea Duhului în om se vede în aceea că el se sileşte pururea să se supună [200], deşi ar putea face un lucru şi în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuieşte, ca să nu se obişnuiască cu trîndăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, şi să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Şi în încercări îi întăreşte pe ei şi-i face să se apropie de înţelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.

În cei ce vieţuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu: «M-am jurat să mor în fiecare zi». În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalţi: ca ei să vieţuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări şi în odihnă [201]. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiţi ai Lui cît sînt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cît sînt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate şi singurătate, în nevoi, în boli, în stare dispreţuită, loviţi, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a oamenilor, într-o aşezare călugărească şi liniştită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea şi de tot lucrul de aici care veseleşte.

200. Chiar în silinţa şi în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă şi-i dă puterea la aceasta. Aşa se menţine totdeauna colaborarea între har şi libertatea omului.

201. «Luxul» e de la lumină. E şi el o lumină; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pornită din interior.

Ei plîng şi lumea rîde; ei sînt trişti şi lumea se veseleşte; ei postesc şi lumea se desfată. Ei trudesc ziua şi noaptea se îndeamnă la nevoinţe în strîmtorare şi osteneli; unii dintre ei, în necazuri de bună-voie, alţii, chinuiţi de patimile lor; şi iarăşi alţii, prigoniţi de oameni; iar alţii, în primejdiile patimilor, ale dracilor şi ale altora. Unii dintre ei au fost prigoniţi, alţii, ucişi; alţii au umblat în piei de oaie şi în altele asemenea. Şi întru ei s-a împlinit cuvîntul Domnului, care zice: «În lume necazuri veţi avea, dar întru Mine vă veţi bucura» (In, 16, 43). Ştie Domnul că nu e cu putinţă ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Şi de aceea i-a împiedicat să fie în odihnă şi în plăcerea ei. Iar Hristos, Mîntuitorul nostru, a Cărui dragoste e mai mare decît morţile cele trupeşti, să ne arate tăria dragostei Lui!

CUVÎNTUL XXXVII

Despre cei ce vieţuiesc aproape de Dumnezeu şi petrec zilele lor în viaţa cunoştinţei

Un bătrîn oarecare a scris pe pereţii chiliei lui cuvinte şi gînduri de multe feluri. Şi a fost întrebat: «Ce sînt acestea?» Şi a zis: «Acestea sînt gîndurile dreptăţii [201 a] ce vin de la îngerul ce petrece cu mine, şi cugetările cele drepte ale firii, ce se mişcă în mine. Şi le scriu în vremea cînd se ivesc, ca în vremea întunecării mele să mă îndeletnicesc cu ele şi să mă izbăvească de rătăcire».

Alt bătrîn, fiind fericit de gîndurile sale care-i spuneau: «În loc de lumea trecătoare te-ai învrednicit de nădejdea netrecătoare», răspunse: «Cît încă sînt pe cale, în zadar mă lăudaţi; încă nu am isprăvit drumul».

201 a. «Dreptatea» înseamnă în Sfînta Scriptură totalitatea virtuţilor.

De lucrezi cele ale unei virtuţi mari şi nu simţi gustul răsplătirii ei, să nu te miri. Căci pînă nu se smereşte omul, nu ia plata lucrării sale. Iar răsplata nu se dă lucrării, ci smereniei [202]. Cel ce o nesocoteşte pe a doua a pierdut pe cea dintîi. Cel ce a luat-o înainte, şi a luat răsplata bunătăţilor, întrece pe cel ce are lucrarea virtuţii [203]. Virtutea este maica întristării ; şi din întristare se naşte smerenia ; şi smereniei i se dă harul. Deci răsplata nu se dă virtuţii, nici ostenelii pentru ea, ci smereniei ce se naşte din ele. Dacă aceasta lipseşte, în deşert se fac cele dintîi.

Lucrarea virtuţii constă în păzirea poruncilor Domnului. Prisosinţa virtuţii este buna întocmire a cugetării. Iar aceasta constă din smerita cugetare şi din pază. Cînd celor dintîi le lipseşte puterea, ea e primită în locul lor. Căci Hristos nu cere lucrarea virtuţilor, ci îndreptarea sufletului. Pentru aceasta a rînduit poruncile celor de sub lege. Trupul lucrează atît în cele de-a dreapta, cît şi în cele de-a stînga. Iar cugetarea, precum voieşte, sau se îndreptează, sau greşeşte. Sînt unii care lucrează înţelepciunea dumnezeiască în cele de-a stînga şi sînt alţii care săvîrşesc păcatul sub înfăţişarea unor fapte dumnezeieşti [204].

Scăderile [205] unora ce se păzesc pe ei sînt paznici ai dreptăţii. Un dar (o harismă) fără ispite e pierzanie pentru cei ce îl primesc. De lucrezi binele înaintea lui Dumnezeu şi-ţi dă un dar, înduplecă-L să-ţi dea cunoştinţa cum trebuie să te smereşti, sau să-l ia de la tine, ca să nu ţi se facă pricină de pierzare. Căci nu toţi pot păzi bogăţia fără vătămare.

---

202. Căci smerenia nu se laudă cu ea, pentru că cel ce o are nu o simte.

203. Acela a dobîndit smerenia înainte de a săvîrşi faptele virtuţii.

204. Săvîrşind fapte ale virtuţii şi mîndrindu-te cu ele, lucrezi răul cu înfăţişare dumnezeiască şi făcînd în aparenţă păcate, din smerenie, vieţuieşti întru înţelepciunea lui Dumnezeu.

205. «Scăderile naturale, ca neputinţa, lipsa de curaj, lipsa de destoinicie, lipsa de cultură şi cele asemenea, sînt celor ce se cunosc pe ei pricini de smerită cugetare şi celor ce iau aminte la ei înşişi, păzitoare ale virtuţilor».

Sufletul care şi-a luat asupra-şi grija pentru virtute, trăind cu luare aminte şi în frică de Dumnezeu, nu poate fi fără întristare în fiecare zi. Pentru că virtuţile au împletite în ele întristările. Cel ce iese din necazuri se desparte fără îndoială şi de virtute. De doreşti virtutea, predă-te pe tine oricărui necaz. Căci necazurile nasc smerenia. Nu voieşte Dumnezeu ca sufletul să fie fără grijă. Cel ce voieşte să fie fără grijă se află în cugetul său în afară de voia lui Dumnezeu. Dar grijă numim nu pe cea privitoare la trupuri, ci pe cea privitoare la cele ce ne îndurerează şi care urmează faptelor bune. Pînă ce nu vom ajunge la cunoştinţă, care este descoperirea tainelor, ne apropiem de smerenie prin încercări. Celui ce se află în virtutea lui fără necaz, i s-a deschis o uşă de mîndrie.

Cine doreşte, deci, să fie neîntristat în cugetul lui ? Nu poate cugetarea să stăruie în smerenie fără pricini de pătimiri, dar nici în îndeletnicirea rugăciunii curate către Dumnezeu, fără smerita cugetare. Întîi se depărtează omul de la grija cuvenită în cugetul lui şi după aceea îşi apropie de sine duhul mîndriei. Şi, zăbovind omul în ea, se depărtează de el îngerul purtării de grijă, care-i aproape de el, mişcînd în el grija pentru dreptate. Şi cînd omul săvîrşeşte nedreptate împotriva îngerului şi acesta se depărtează de el, se apropie de om vrăjmaşul. Şi de atunci nu mai este în el grija de dreptate.

«Înainte de zdrobirea inimii este trufia», zice înţeleptul (Pilde, 16, 19). Şi înainte de dar (harismă), smerenia. Pe măsura mîndriei ce se vede în suflet, este şi măsura zdrobirii, sau a certării povăţuitoare ce-i vine de la Dumnezeu. Mîndria e nu cînd gîndul ei trece repede prin cugetare, nici cînd cineva e biruit de ea pentru o clipă, ci cînd ea stăruie în suflet. Gîndului dintîi îi urmează străpungerea. Iar starea de a doua, în care mîndria e iubită, nu cunoaşte străpungere. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi mărirea în veci ! Amin.

CUVÎNTUL XXXVIII

Despre trebuința de a cunoaște cineva, din gîndurile ce se mișcă în el, la ce măsură a ajuns

Omul, cît este în trîndăvie, se teme de moarte. Iar cînd se apropie de Dumnezeu, se teme de judecată. Dar cînd a înaintat deplin, a înaintat în dragoste [206]. Din acestea, două cîte două sînt legate una de alta. Cum așa ? Cînd se află cineva în cunoștința trupească, se teme de moarte. Cînd se află însă în cunoștința sufletească și în viețuirea cea bună, cugetarea lui se mișcă în fiecare clipă în aducerea aminte de judecată. Pentru că stă în chip drept în firea însăși și se mișcă în treapta sufletească și umblă întru cunoștința de sine și într-o viețuire dornică de a se apropia de Dumnezeu [207]. Dar cînd ajunge la cunoștința adevărului, prin trezirea simțirii tainelor lui Dumnezeu și prin întărirea nădejdii în cele viitoare, omul trupesc care se teme de moarte, ca animalul de tăiere, e înghițit de dragoste ; cel rațional se teme de judecată, iar cel ajuns fiu se înfrumusețează (se desăvîrșește) în dragoste [208] și nu se mai povățuiește prin toiagul care sperie. «Iar eu și casa tatălui meu vom sluji lui Dumnezeu» (Înț. Sir., 24, 15).

Cel ce a ajuns la dragostea de Dumnezeu nu mai dorește să rămînă aici. Căci dragostea scoate afară fri-

---

206. Sînt trei trepte : preocuparea de trup, care coincide cu frica de moarte ; cunoștința sufletească, care are un dor de apropiere de Dumnezeu și frica de judecată ; sporirea în apropierea de Dumnezeu, care coincide cu sporirea în dragostea de El.

207. Dacă prima treaptă e o viețuire sub nivelul firii, a doua e potrivită firii, dar încă nu e din puterea harului. De-abia a treia e din har. În aceasta se află dorința apropierii de Dumnezeu, dar lipsește puterea harului pentru o apropiere de fapt. Dar cînd de la o treaptă se trece la următoarea, prima se înghite în a doua.

208. Cel în care mijește dragostea lui Dumnezeu are prin aceasta un prim efect chiar asupra celui trupesc, trezind în el frica de moarte.

ca. Iubiţilor, fiindcă m-am făcut nebun [209], nu mai rabd să păzesc taina în tăcere, ci mă port ca unul fără de minte pentru folosul fraţilor. Pentru că aceasta este dragostea adevărată, că nu mai poate răbda să păstreze ceva în taină faţă de cei iubiţi. De multe ori cînd scriam acestea, mi se opreau degetele pe hîrtie şi nu mai puteam să le mişc de plăcerea ce se ivea în inima mea şi care mă aducea la tăcerea simţurilor. Deci, fericit este cel ce se îndeletniceşte pururea cu Dumnezeu şi se opreşte de la toate cele lumeşti şi numai cu El se ocupă toată cunoştinţa lui. Şi de va fi îndelung răbdător, nu va întîrzia mult să se arate rod mare.

Bucuria cea întru Dumnezeu este mai puternică decît viaţa de aici. Şi cel ce a aflat-o pe ea, nu numai că nu mai caută spre patimi, ci nu se mai întoarce nici spre viaţa sa ; şi nu mai are vreo altă simţire a ei, dacă bucuria aceasta i-a venit din adevăr. Dragostea e mai dulce ca viaţa [210]. Căci e mai dulce înţelegerea cea după Dumnezeu, din care se naşte dragostea cea mai dulce ca mierea şi ca fagurul. Dragostea nu se întristează cînd trebuie să primească moartea înfricoşătoare pentru cei pe care îi iubeşte. Dragostea este fiica cunoştinţei [211]. Iar cunoştinţa e fiica sănătăţii sufletului. Şi sănătatea sufletului este puterea ce se naşte din multa răbdare [212].

209. Nebun de dragostea de Dumnezeu, datorită căreia nu mai pune nici un preţ pe cele de aici.

210. Ca viaţa de aici. Căci dragostea e şi ea viaţă. Dar altă viaţă. Viaţă cu totul superioară şi netrecătoare.

211. Cînd cunoşti marea, adînca realitate personală, infinit iubitoare, a lui Dumnezeu şi adîncul inepuizabil de iubire şi nemuritor al semenului, nu se poate să nu iubeşti şi pe unul şi pe altul.

212. E de remarcat această identificare a sănătăţii sufletului cu puterea şi explicarea puterii din răbdare. Astfel, răbdarea crucii de către Hristos a întărit sufletele omeneşti, precum răbdarea crucii şi a oricărui necaz rodeşte în noi putere şi sănătate. Dimpotrivă, moleşeala şi lipsa de răbdare e semn şi pricină de slăbiciune.

Întrebare : Şi ce este cunoştinţa ?

Răspuns : E simţirea vieţii nemuritoare [213].

Întrebare : Şi ce este viaţa cea nemuritoare ?

Răspuns : Simţirea lui Dumnezeu [214]. Căci din cunoaştere este iubirea [215]. Iar cunoaşterea de Dumnezeu este împărăteasa tuturor poftelor, şi sufletul ce o primeşte nu mai are nevoie de vreo dulceaţă de pe pămînt. Căci nimic nu este asemenea dulceţii cunoaşterii lui Dumnezeu [216].

Rugăciune

«Doamne, umple inima mea de viaţa veşnică».

Viaţa veşnică este mîngîierea în Dumnezeu. Şi cel ce a aflat mîngîierea în Dumnezeu socoteşte de prisos orice mîngîiere lumească.

Întrebare : De unde simte omul că a primit înţelepciunea de la Duhul ?

Răspuns : Din simţirea care-l învaţă în ascunsul lui şi în simţiri chipurile smereniei [217]. Şi i se descoperă în înţelegerea lui că a dobîndit smerenia [218].

213. Cunoaşterea celor ce se descompun nu ne pune în contact cu esenţa netrecătoare a realităţii şi nu ne dă nici nouă puterea veşnicei persistenţă. «Aceasta este viaţa de veci, să Te cunoască pe Tine, adevăratul Dumnezeu» (In, 17, 3).

214. În însăşi simţirea vieţii nemuritoare şi nesfîrşite a lui Dumnezeu, e nemurirea, căci această simţire e unire cu acea viaţă.

215. Dacă din cunoaştere se naşte iubirea, adevărata cunoaştere trebuie să fie cunoaşterea prin comuniune a unei persoane pe care o putem iubi şi în ultimă analiză a Persoanei lui Dumnezeu, Care prin iubirea Ei netrecătoare ne cîştigă iubirea noastră netrecătoare, ţinîndu-ne nemuritori. Cunoaşterea aceasta, născînd iubirea, se naşte ea însăşi din simţirea iubirii lui Dumnezeu. Ea nu are caracter teoretic şi deductiv, ci e întîlnire printr-o simţire de ordin spiritual. Învăţătura despre cunoaştere ca simţire nu apare deci întîi la sfîntul Simeon Noul Teolog, cum a afirmat J. Hausherr.

216. Cunoaşterea lui Dumnezeu este dulce, pentru că e cunoaştere a iubirii Lui.

217. «Modul» sau «modurile» existenţei smerite. Smerenia este înţelepciunea adevărată, sau răsare din înţelepciunea adevărată.

218. Simţirea e una cu înţelegerea şi invers. Nu e o simţire neînţeleasă şi o înţelegere lipsită de simţire.

Întrebare : Şi cum simte cineva că a ajuns la ea ?

Răspuns : Din aceea că îi e greaţă să placă lumii în purtările lui sau în cuvînt şi este urîtă în ochii lui slava lumii acesteia.

Întrebare : Şi care sînt pricinile patimilor ?

Răspuns : Sînt momeli aşezate în lucrurile lumii acesteia, care mişcă trupul spre cele de neapărată trebuinţă ale lui. Şi ele nu încetează să momească cît timp există lumea. Dar omul care s-a învrednicit de harul dumnezeiesc şi a gustat şi a simţit ceva mai presus de acestea nu le lasă să intre în inima sa. Pentru că în locul momelilor a pus stăpînire peste el o altă dorinţă mai mare şi mai bună ca ele. Şi nu se mai apropie de inima lui nici ele, nici cele ce se nasc din ele. Ci rămîn afară, nelucrătoare. Nu pentru că nu sînt momeli ale patimilor, ci pentru că inima care le primeşte e moartă faţă de ele şi trăieşte în altceva ; şi nu pentru că s-a oprit din păzirea dreptei socoteli (a discernămîntului) şi a lucrării ei, ci pentru că nu mai este în cugetarea lui vreo tulburare din ceva. Căci conştiinţa lui s-a săturat de desfătarea cu altceva.

Inima care a primit simţirea celor duhovniceşti şi vederea întocmai a veacului viitor îşi aduce aminte, în conştiinţa sa, de patimi, aşa cum un om sătul de mîncare aleasă priveşte la mîncarea proastă aşezată înaintea lui. El nu-i dă nici o atenţie şi nu o pofteşte deloc, ci mai degrabă se îngreţoşează şi se întoarce de la ea, nu numai pentru că mîncarea însăşi e greţoasă şi neplăcută, ci şi pentru că s-a săturat de mîncarea foarte bună de care s-a îndestulat mai înainte. Nu e ca cel ce şi-a risipit partea lui şi caută rădăcini, după ce şi-a irosit avuţia părintească pe care o avea. Şi nu doarme cel căruia i s-a încredinţat o comoară.

De vom păzi legea trezviei şi lucrarea dreptei socoteli întru cunoştinţă, din care rodeşte viaţa, războiul

momelilor în vederea patimilor nu se apropie nicidecum de cugetare. Dar nu lupta le împiedică să intre în inimă, ci săturarea conştiinţei şi cunoştinţa de care s-a umplut sufletul şi dorirea vederilor minunate ce se află în ea. Acestea împiedică momelile să se apropie de suflet, nu pentru că s-a despărţit de pază, cum am spus, şi de faptele dreptei socoteli (ale discernămîntului)[219], care păzesc cunoştinţa adevărului şi lumina sufletului, ci pentru că acum lupta e a cugetării, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci mîncarea săracilor trezeşte greaţa bogaţilor, iar mîncarea bolnavilor, greaţa celor sănătoşi. Dar bogăţia şi sănătatea se nasc din trezvie şi din hărnicie. Astfel, cît timp trăieşte cineva, are nevoie de trezvie şi de hărnicie, de veghe şi de păzirea comorii. Pentru că de părăseşte pravila lui, se va îmbolnăvi şi va fi furat. Şi nu trebuie să lucreze numai pînă vede rodul, ci e dator să se nevoiască pînă la moarte. Căci de multe ori grindina nimiceşte pe neaşteptate rodul copt. Cel ce se amestecă cu lucrurile şi se împrăştie în convorbiri să nu mai creadă că sănătatea rămîne în el.

Cînd te rogi, spune această

Rugăciune

«Doamne, învredniceşte-mă să mă fac mort cu adevărat convorbirilor veacului acestuia».

Şi să ştii că ai adunat într-una toate comorile cereşti. Nevoieşte-te să împlineşti lucrul acesta în tine. Căci de va urma lucrul acesta cererii, cu adevărat te afli liber în faţa lui Hristos[220]. Iar moartea lumii

219. Paza şi discernămîntul trebuie menţinute pe orice treaptă. Deci ispitele nu mai vin, nu pentru că omul e aşa de întărit încît nici să nu trebuiască să se mai păzească, ci pentru că se desfată prea mult cu cele înalte.

220. Cel ce e mort lumii e liber în faţa lui Hristos şi prin El. Nimic din lume nu-l mai robeşte ca să nu fie liber în faţa lui Hristos.

constă nu numai în a se depărta cineva de părtăşia cu lucrurile ei, ci şi în a nu mai dori vreuna din bunătăţile ei în convorbirea cugetării lui [221].

De ne obişnuim cu cugetarea cea bună, ne ruşinăm de patimi cînd ne întîlnim cu ele. Aceasta o ştiu cei ce au dobîndit cercarea în ei înşişi. Dar trebuie să ne ruşinăm şi de apropierea de pricinile patimilor. Cînd doreşti să împlineşti un lucru oarecare din dragostea de Dumnezeu, treci din dorinţa aceasta pînă şi peste hotarul morţii [222]. Şi aşa te vei învrednici prin acel lucru să urci la treapta mărturiei mai presus de orice pătimire [223] şi nu vei suferi nici o vătămare de la cei ce te întîmpină din lăuntrul acestui hotar, de vei răbda pînă la capăt şi nu te vei moleşi. Zăbovirea în gîndul slab slăbeşte puterea răbdării. Iar cugetarea neclintită dăruieşte celui ce urmăreşte stăruirea în ea şi o putere pe care nu o are firea [223 a].

---

221. Cugetarea, ocupîndu-se cu lucrurile, vorbeşte cu ele, sau cu ea însăşi despre ele. Vorbirea omului cu Dumnezeu, prilejuită de ele, s-a atrofiat într-o falsă vorbire cu ele, sau cu sine despre ele. Omul nu poate înceta cu totul de a vorbi, chiar cînd se consideră că e singur, chiar cînd nu mai recunoaşte un partener adevărat.

222. «Poate acesta este înţelesul: cînd doreşte cineva să facă un lucru pentru dragostea de Dumnezeu, trebuie să cugete că trebuie să-şi dea pentru El şi viaţa şi deci să se pregătească de moarte. Căci astfel va birui nu numai orice patimă şi va fi mai presus de vătămare din cele ce i se pot întîmpla, ci se va învrednici şi de treapta şi de ceata mucenicilor, ca unul ce s-a hotărît să şi moară pentru lucrul ce l-a ales şi să-l împlinească pentru dragostea lui Dumnezeu».

223. Nu mai simte durere cel ce face mărturisirea lui Hristos din dragoste înfocată pentru El.

223 a. A sta ferm în gîndul la Dumnezeu dă minţii o putere mai presus de firea ei. Avem aci iarăşi taina sinergiei, a colaborării între har şi libertate. Cine stă tare în cugetarea îndreptată spre Dumnezeu pare să stea prin el însuşi. De fapt stă tare, pentru că harul îl ajută în chip ascuns să facă acest efort. Harul nu exclude efortul voinţei noastre, ci tocmai el îşi arată lucrarea lui în acest efort. Totuşi harul nu-şi produce efectul decît prin acest efort. Cînd te ajuţi pe tine, e semn că te ajută şi Dumnezeu. Chiar faptul că stai în Cel ferm te face ferm. Chiar prin aceasta ne aflăm într-o stare mai presus de fire. Dar chiar în această stare fermă e implicat în acelaşi timp un efort al nostru. E adevărat că ţinem această fermitate mai uşor, sau o ţinem numai datorită faptului că lucrează harul în noi, dar efortul nostru e totuşi implicat în posibilitatea firii.

Rugăciune

«Doamne, învredniceşte-mă să urăsc viaţa mea, pentru viaţa cea întru Tine».

Vieţuirea în lumea aceasta este asemănătoare celor ce înfăţişează prin nişte linii cele ce se află încă în forma de schiţe. Fiecare adaugă şi şterge din ele ceea ce voieşte şi doreşte, făcînd o schimbare în linii. Iar vieţuirea în cele viitoare este asemănătoare manuscriselor, scrise pe materiale curate şi pecetluite cu pecetea împărătească, în care nu se mai pot face nici adăugiri, nici ştersături. Deci cît timp ne aflăm în curs de schimbare, să luăm aminte la noi înşine. Şi cît timp sîntem stăpîni pe manuscrisul vieţii noastre [223 b], pe care l-am scris cu mîinile noastre, să ne nevoim să facem în el adăugiri de bună vieţuire şi să ştergem din el greşelile vieţuirii de mai înainte. Căci cît timp sîntem în lume nu pune Dumnezeu pecetea nici pe cele bune, nici pe cele rele, pînă în clipa ieşirii, în care se sfîrşeşte lucrarea în patria noastră şi plecăm în călătorie [224]. Precum a zis sfîntul Efrem: «Trebuie să socotim că sufletul nostru este asemenea unei corăbii gata de plecare ce nu ştie unde o va duce vîntul şi unei oştiri ce nu ştie cînd va suna trîmbiţa de război». Şi dacă acestea le spune despre ele pentru mica deosebire de vieţuire ce li se întîmplă, întrucît se întorc poate iarăşi, cu cît mai mult nu trebuie să ne împodobim şi să ne pregătim noi înainte de acea zi ce vine dintr-odată, de acea punte şi uşă a veacului cel nou ? Hristos, Mijlocitorul vieţii noastre, să ne dea pregătirea cuve-

223 b. Sîntem stăpîni pe manuscrisul vieţii noastre, întrucît mai putem interveni pentru completarea şi îndreptarea lui. Dar în clipa morţii nu mai putem interveni. El e definitivat, bun sau rău.

224. În clipa morţii se rotunjeşte definitiv viaţa noastră ca un întreg, cu sensul ei. Probabil că dacă am mai trăi, n-am face decît să prelungim manuscrisul vieţii noastre în acelaşi sens.

nită, ca să fim sprijiniţi de hotărîrea ce-o aşteptăm [224 a]. El, Cel ce are slava şi închinăciunea şi mulţumirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXIX

Despre mişcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovniceşti, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu

Primul gînd care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi care călăuzeşte sufletul spre viaţă, e cel ce se iveşte în inimă despre ieşirea din lumea aceasta. Acestui gînd îi urmează în chip firesc dispreţuirea lumii. Şi din el vine în om toată mişcarea cea bună, care-l călăuzeşte spre viaţă şi pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, cînd voieşte să arate în el viaţa. De nu stinge omul acest gînd de care am vorbit, prin împletirea cu cele ale vieţii şi cu deşertăciunea, ci-l întăreşte prin linişte şi stăruie în el necontenit şi se îndeletniceşte cu el, acest gînd conduce pe om spre vederea (contemplarea) adîncă ce nu poate fi tîlcuită [224 b]. Satana urăşte mult acest gînd şi luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Şi dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să şteargă, prin împrăştiere, din cugetul lui acest gînd. Şi dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că ştie vicleanul că dacă stăruie acest gînd în om, cugetarea lui nu mai rămîne în acest pămînt al amăgirii. Şi uneltirile lui nu se mai apropie de el.

---

224 a. Să fim sprijiniţi de hotărîrea lui Hristos de după moarte, ca să nu ne prăbuşim în prăpastia întunericului şi a unei existenţe inconsistente, neîntemeiate în viaţa Lui şi în dragostea Lui nemuritoare ca om înviat la viaţa nemuritoare.

224 b. Gîndul necontenit la moarte e temelie pentru viaţa cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gînd e şi o vedere adîncă (o simţire) a acelei vieţi nesfîrşite, care face totodată străvezie viaţa pămîntească, mărginită şi trecătoare.

Dar nu la acel prim gînd ce mişcă în noi aducerea aminte de moarte, ca să ne amintim de ea, cugetăm noi, ci la plinătatea lui, care face pe om să nu se mai despartă de pomenirea morţii şi de cugetarea la ea, ţinîndu-l într-o răpire continuă. Acel prim gînd este trupesc, iar cel din urmă este o vedere duhovnicească şi un har minunat. Şi această vedere este îmbrăcată în înţelesuri luminoase. Cel ce o are pe aceasta nu mai iscodeşte această lume şi nu mai zăboveşte în cele privitoare la trup.

Cu adevărat, fraţilor, dacă Dumnezeu ar fi lăsat oamenilor această vedere adevărată numai puţină vreme, lumea aceasta ar fi putut rămîne fără moştenitori. Această vedere este o legătură care ne prinde în ea şi în faţa căreia firea nu poate sta şi cel ce a primit îndeletnicirea cu ea în sufletul său are de la Dumnezeu un har mai puternic decît toate lucrările sale[225]. Şi ea s-a dat celor ce se află în treapta de mijloc[226], celor ce doresc pocăinţa întru dreptatea inimii. S-a dat celor ce ştiu neîndoielnic că trebuie să se retragă cu adevărat din lumea aceasta spre o viaţă mai înaltă, pentru voia Lui cea bună pe care a sădit-o în ei şi care sporeşte şi rămîne în ei, în sălăşluirea lor retrasă şi singuratică. Pe aceasta să o cerem noi în rugăciuni. Pentru aceasta să facem privegheri îndelungate şi să cerem cu lacrimi de la Dumnezeu să ne-o dea ca pe un har ce nu are asemănare. Şi să nu mai slăbim iarăşi în truda pentru lumea aceasta. Acesta este începutul gîndurilor vieţii, care desăvîrşeşte pe om în plinătatea dreptăţii[226a].

---

225. E o vedere care leagă sufletul de ea, dar care şi adună pe om din împrăştierea pe care firea nu o poate înlătura prin nici una din lucrările sale. Ea e un dar de sus, mai tare ca toate aceste lucrări.

226. E vorba de cei din treapta contemplării raţiunilor lui Dumnezeu în lume.

226 a. Un paradox: gîndul la moarte al celui credincios este începutul gîndurilor la viaţa veşnică şi el, în loc de a face pe acest om pasiv, îl conduce în faptele virtuţii.

CUVÎNTUL XL

Despre a doua lucrare din om

O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul porneşte cu hotărîre în vieţuirea cea bună şi urcă la treapta pocăinţei şi se apropie să guste din vederea şi din lucrarea ei, cînd îl prinde pe el harul de sus şi gustă din dulceaţa cunoştinţei Duhului. Începutul acesteia e de aci : mai întîi e încredinţat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, şi e luminat de dragostea lui faţă de *Ziditor* şi se minunează de alcătuirea fiinţelor raţionale şi de grija Lui cea multă faţă de ele.

Din aceasta vine în el dulceaţa lui Dumnezeu şi căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă şi arde patimile sufletului şi trupului. Această putere o simte cineva cînd cugetă cu înţelepciune la toate firile zidirii şi la tot lucrul ce-l întîlneşte şi le cercetează şi le deosebeşte duhovniceşte.

De aci, prin această multă şi dumnezeiască îndeletnicire şi bună conştiinţă, începe omul să se mişte spre dragostea dumnezeiască şi dintr-odată se îmbată de ea, ca de un vin; şi mădularele lui se destind; şi cugetarea lui trece în uimire (în răpire) ; şi inima lui e robită pe urmele lui Dumnezeu. El ajunge, cum am spus, ca un îmbătat de vin. Şi pe cît se întăresc simţirile lui dinăuntru, pe atîta se împuterniceşte şi vederea însăşi. Şi pe cît se nevoieşte să vieţuiască mai bine şi să se păzească şi să lucreze în citiri şi în rugăciuni, pe atîta se întăreşte şi se face mai neclintită în el puterea lor. Cu adevărat, fraţilor, aceasta se întîmplă în vremea cînd îşi aduce aminte de sine că poartă acest trup [227], dar nu ştie că este în lumea aceasta.

227. Probabil trebuie citit : «în vremea cînd uită că are un trup şi nu ştie că este în lumea aceasta». Dar poate că înseamnă şi aceea că îşi dă seama în mod paradoxal că, deşi vede că are un trup, el vede că acest trup este înduhovnicit, că nu mai e supus legilor lumii acesteia.

Acesta e începutul vederii (contemplării) duhovnicești în om și acesta e începutul tuturor descoperirilor înțelegerii și în această vedere înțelegerea crește în cele ascunse și se întărește ; și prin ea trece spre alte trepte mai presus de firea omenească. Și ca să spun pe scurt, prin mîna ei (prin mijlocirea ei) sînt strămutate spre om toate vederile dumnezeiești și descoperirile Duhului pe care le primesc sfinții în lumea aceasta, cu toate harismele și descoperirile pe care firea le poate cunoaște în viața aceasta. Aceasta e rădăcina simțirii noastre, sădită în noi de Făcătorul nostru. Fericit este omul care a păzit această sămînță bună, cînd a căzut în sufletul lui, și a crescut-o și n-a risipit-o din sine în cele deșarte și în împrăștierea în cele trecătoare [227a]. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci ! Amin.

CUVÎNTUL XLI

Despre păcatele de bunăvoie și fără de voie și despre cele ce se fac din vreo întîmplare oarecare

Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie ; și există păcat făcut cu voia și din neștiință. Cîteodată face cineva păcatul din vreo întîmplare ; și iarăși uneori, din stăruirea și deprinderea în rău. Toate aceste feluri și chipuri ale păcatelor, deși sînt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sînt deopotrivă, ci unul e mai mare decît altul.

227 a. E sădit în firea noastră gîndul la moarte împreună cu simțirea că viața de aici nu poate fi totul. Pentru că aceasta e realitatea. E un gînd pus în natura noastră, potrivit realității, întrucît fără el totul ne apare lipsit de sens. Dar dacă cultivăm acest gînd, ajungem la vederea celor mai presus de fire. Astfel între natural și supranatural nu e o contrazicere. Supranaturalul e ultima concluzie a naturalului adevărat.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare şi de la el se aşteaptă o pocăinţă cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Şi precum Adam şi Eva şi şarpele au primit toţi de la Dumnezeu aceeaşi răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, aşa şi urmaşii lor: fiecare a luat asprimea pedepsei după intenţia şi după pofta lui de a păcătui. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletniceşte cu aceasta, deşi îi este neplăcut să convieţuiască cu păcatul, totuşi pedeapsa îi este grea [228]. Dar dacă se întîmplă cuiva care se îngrijeşte de virtute, să fie ispitit la vreo greşeală, mila în vederea curăţirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este iarăşi păcatul celui ce se îngrijeşte de virtute şi stăruie în lucrarea ei şi noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijeşte, iar ziua îşi poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea şi cele asemenea, fie din pricina neştiinţei, fie din pricina lucrurilor ce-l întîmpină în calea lui, adică a virtuţii, sau a valurilor ce se înalţă în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întîmplă să se ivească în el pentru a i se proba stăpînirea de sine, cumpăna cîntarului lui se abate puţin spre cele de-a stînga şi e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează şi se mîhneşte şi suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întîmplat de la cei protivnici.

Şi altul (e păcatul), cînd omul este moleşit şi fără grijă în lucrarea virtuţii şi a părăsit cu totul calea şi aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor şi arată rîvnă în a iscodi tot felul de meşteşu-

228. Îi este greu, pentru că deşi a păcătuit fără voie, totuşi aceasta s-a întîmplat pentru că n-a avut nici o preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viaţă neutră.

giri spre înmulţirea ei şi e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmaşului lui şi să-şi facă mădularele lui arme ale diavolului întru toată ascultarea sa şi nu voieşte nicidecum să se îngrijească de pocăinţă, nici să se apropie de virtute, nici să facă întrerupere şi sfîrşit căii lui spre pieire.

Şi altul este cel din alunecările şi căderile ce i se întîmplă pe calea virtuţii şi pe cărarea dreptăţii, potrivit cuvintelor părinţilor ce spun că se află, pe calea virtuţii şi pe cărarea dreptăţii, căderi şi împotriviri şi întîmplări silnice şi cele asemenea acestora.

În sfîrşit, alta este căderea sufletului şi pieirea desăvîrşită şi părăsirea deplină.

Şi e vădit care dintre aceştia, cînd cade, nu uită de dragostea Părintelui său, ci de i se va întîmpla să cadă în tot felul de greşeli, nu se opreşte de la bine şi din drumul lui, ci chiar de e biruit, iarăşi se ridică la luptă împotriva protivnicului lui şi pune început nou temeliilor casei sale surpate în fiecare zi, avînd în gură pînă la ieşirea din această lume cuvîntul proorocesc: «Nu te bucura de mine, vrăjmaşul meu, că am căzut. Că iarăşi mă voi ridica. Şi de şed în întuneric, Domnul mă va lumina» (Mih., 7, 8). Şi nu încetează nicicînd războiul pînă la moarte şi nu se predă înfrînt în sufletul lui pînă ce este suflare în el şi, chiar înfrînt, rămîne acelaşi. Ba chiar de i se va sfărîma în fiecare zi vasul şi i s-ar scufunda încărcătura, nu încetează să aibă grijă de sine, împrumutîndu-se de la alţii, urcînd pe alte corăbii şi plutind cu nădejde pînă ce Domnul, văzîndu-i lupta şi făcîndu-I-se milă de zdrobirea lui, va trimite mila Lui la el şi-i va dărui mişcări viguroase, ca să poată răbda şi răspunde săgeţilor aprinse ale vrăjmaşului. Şi aceasta este înţelepciunea dată de la Dumnezeu, şi acesta, bolnavul înţelept, care nu şi-a tăiat nădejdea lui. Mai bine este să fim judecaţi pentru unele lucruri, decît pentru părăsirea tuturor. De aceea, ava Martinian

ne îndeamnă să nu ne lenevim față de mulțimea luptelor și față de felurimea războiului și de continuarea lui neîncetată pe calea dreptății și să nu ne întoarcem la cele dinapoi, lăsînd vrăjmașului biruința cea împotriva noastră, în vreun chip rușinos. Ca un părinte iubitor de copii el spune, rînduind cu bună socotință și în chip simplu acestea:

Îndemnul avei Martinian

«Fiilor, de sînteți cu adevărat nevoitori și cu luare-aminte la virtute și aveți întru voi grijă de suflet, înfățișați curată lui Hristos mintea voastră și săvîrșiți fapta bineplăcută Lui. Căci se cuvine să luați asupra voastră pentru El tot războiul pornit de patimile firii și de vraja lumii și de petrecerea în ea și de neîncetatele răutăți ale dracilor, prin care obișnuiesc să vă întîmpine, și de toată cursa lor. Și să nu vă temeți de neîncetarea și stăruirea asprimii războiului și să nu șovăiți din pricina luptei necontenite și să nu slăbiți, nici să tremurați de taberele vrăjmașilor, nici să cădeți în groapa deznădejdii, de vi se va întîmpla să lunecați poate în vreo vreme și să păcătuiți. Ci de pătimiți ceva în acest mare război și de primiți chiar lovituri în față și sînteți răniți, să nu vă împiedice aceasta nicidecum de la urmărirea scopului vostru cel bun, ci rămîneți mai degrabă în lucrarea aleasă de voi și căutați să cîștigați lucrul dorit și vrednic de laudă, adică să vă arătați tari și neclintiți în război și încununați cu sîngele rănilor voastre și să nu încetați nicidecum lupta cu protivnicii voștri».

Acestea sînt îndemnurile marelui bătrîn. Deci nu trebuie să vă moleșiți, sau să vă leneviți, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci vai de călugărul care a mințit dînd făgăduința lui, și a întins mîna diavolului,

călcîndu-şi conştiinţa lui, pentru a-l ridica pe acela împotriva sa într-unul din chipurile mici sau mari ale păcatelor, şi nu poate sta iarăşi înaintea vrăjmaşilor săi cu partea cea zdrenţuită a sufletului său. Cu ce faţă va întîmpina el pe Judecătorul, cînd soţii lui curăţiţi se vor întîlni unii cu alţii ? Ce va face cînd va vedea cum el şi-a despărţit calea de a lor şi a păşit pe calea pieirii şi a căzut de la îndrăznirea pe care o au cei cuvioşi faţă de Dumnezeu şi de la rugăciunea ce urcă din inima curată şi se înalţă şi trece peste puterile îngereşti şi nu e împiedicată pînă ce nu dobîndeşte ceea ce cere şi se întoarce cu bucurie la gură pentru a o trimite din nou ? Dar ceea ce e mai înfricoşător decît toate e că precum el şi-a despărţit aici calea sa de a acelora, aşa îl va despărţi şi pe el Hristos de ei în ziua aceea, cînd norul luminos va purta pe spatele lui trupurile lor scînteietoare de curăţie şi le va duce dincolo de porţile cereşti. De aceea «nu se vor scula nelegiuiţii la judecată» pentru că faptele lor au fost judecate încă de aici, nici «păcătoşii nu se vor scula la judecată în sfatul drepţilor» (Ps. 1, 7).

CUVÎNTUL XLII

Despre puterea şi lucrarea relelor păcatului. Din ce pricini se nasc şi cum încetează

Pînă ce nu va urî cineva cu adevărat din inimă pricina păcatului, nu se eliberează de plăcerea lucrării lui. Aceasta e lupta cea mai grea ce se dă împotriva omului pînă la sînge. În ea se probează stăpînirea de sine a lui în dragostea în care uneşte toate virtuţile. Aceasta e puterea care aţîţă şi ridică la luptă. Mirosul ei slăbeşte sufletul ticăloşit din pricina luptei pentru care trebuie să se pregătească. Aceasta e puterea mări-

mii păcatului, prin care vrăjmaşul obişnuieşte să zăpăcească puterile sufletului şi sileşte mişcările curate să facă o experienţă, pe care niciodată n-au făcut-o. În aceasta arătăm răbdarea noastră, iubiţi fraţi, şi nevoinţa şi sîrguinţa noastră. Căci aceasta este vremea luptei nevăzute, prin care se spune că biruieşte ceata călugărilor. La întîlnirea cu acest război mintea binecredincioasă se tulbură îndată, dacă nu se pregăteşte cu tărie.

Rugăciune

«Puternic eşti, Doamne, izvorul a tot ajutorul, să sprijineşti în aceste clipe, care sînt clipe de mărturisire, sufletele care s-au făcut cu bucurie miresele Tale, ale Mirelui ceresc, şi au dat cu înţelepciune făgăduiala sfinţeniei prin sinceritatea gîndurilor, fără vicleşug. Pentru aceea dăruieşte-le lor putere să surpe cu îndrăzneală zidurile întărite şi toată înălţimea ce se ridică împotriva adevărului, ca să nu se abată de la ţintă, sub forţa unei sile de nesuportat şi de nerăbdat în timpul în care se dă împotriva lor un război pînă la sînge».



Dar nu totdeauna luptă neprihănirea în acest război cumplit. Căci uneori are loc o părăsire spre probare. Dar vai celui pus la încercare în acest război menit să arate deosebirea dintre unii şi alţii. Pentru că războiul acesta a cîştigat o mare putere, din obişnuinţa pe care a primit-o în aceia care s-au predat pe ei înfrîngerii, prin învoirea cu gîndurile lor.

Păziţi-vă, o, iubiţilor, de nelucrare. Pentru că în ea se ascunde o moarte ştiută. Căci în lipsa ei nu poate cădea călugărul în mîinile celor ce se străduiesc să-l lovească. Nu ne osîndeşte Dumnezeu pentru psalmii nerostiţi în ziua aceea, nici pentru nelucrarea din pricina rugăciunii, ci pentru că prin părăsirea acestora, se dă intrare dracului. Iar cînd aceştia află intrare şi intră

şi închid uşile ochilor noştri [228a], împlinesc în noi, în chip silnic şi necurat, cele ce pun pe lucrătorii lor sub judecata dumnezeiască, adică sub pedeapsa ei cea mai cumplită. Şi ne facem vinovaţi din pricina părăsirii acestor lucruri mici, de care ar trebui să ne îngrijim pentru Hristos, cum s-a scris de către cei prea înţelepţi. Cel ce nu şi-a supus voia sa lui Dumnezeu va fi supus protivnicului său. Deci, aceste lucruri ce ţi se par mici să le socoteşti ca pe nişte ziduri împotriva celor ce vor să ne robească. Împlinirea lor a fost rînduită în lăuntrul chiliei de către înţelepţii ce ţin rînduiala Bisericii, pentru păzirea vieţii noastre în Duhul descoperirii. Dimpotrivă, părăsirea lor e socotită de cei neînţelepţi fără însemnătate, neluînd în seamă vătămarea ce ne vine din părăsirea lor, la începutul şi mijlocul drumului, pricinuindu-ne o libertate nepovăţuită, care este maica patimilor. E mai bine să ne nevoim să nu părăsim cele mici, decît să dăm loc păcatului lărgindu-ne faţă de ele. Căci sfîrşitul neaşteptat al acestei libertăţi nelavreme este robia.

Cît timp întîmpini cu simţurile vii cele ce ţi se întîmplă, socoteşte-te mort [228b]; pentru că nu va lipsi arderea păcatului în toate mădularele tale şi nu-ţi vei putea dobîndi mîntuirea. De spune vreun călugăr în inima sa că se păzeşte de acestea, acela nu ştie cînd e lovit. Cel ce va amăgi pe soţul său s-a făcut vrednic de blestemul legii. Dar cel ce s-a amăgit pe sine, de cîtă pedeapsă nu va avea parte ? Căci cunoscînd răutatea faptei rele, s-a prefăcut că nu o cunoaşte. Dar că o cunoaşte, o dovedeşte mustrarea conştiinţei. Şi aceasta îi apare grea, pentru că cunoaşte ceea ce se preface că nu cunoaşte. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci ! Amin.

---

228 a. Închid uşile ochilor noştri, ca să nu vedem lenevirea noastră, neîmplinirea celor datorate de noi, sălăşluirea gîndurilor urîte în noi.

228 b. Pe cît sînt de vii simţurile, deci de lacome în privirea spre cele ce ne îndeamnă la păcat, pe atît să te socoteşti de mort sufleteşte.

CUVÎNTUL XLIII

Despre păzirea şi ferirea de cei moleşiţi şi leneşi. Şi că din apropierea de ei se fac stăpîne pe om lenea şi moleşeala şi el se umple de toată patima. Despre trebuinţa de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gînduri de desfrînare

Cel ce-şi înfrînează gura de la clevetire îşi păzeşte inima de patimi. Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul şi alungă pe draci de la sine şi dezrădăcinează sămînţa răutăţii lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa îşi are inima veselindu-se de descoperiri. Şi cel ce-şi adună privirea minţii în lăuntrul său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scrîbeşte de orice împrăştiere vede pe Stăpînul în lăuntrul inimii sale. De iubeşti curăţia, în care se vede Stăpînul tuturor, să nu cleveteşti împotriva cuiva, nici să nu asculţi pe cineva care bîrfeşte pe fratele său. Şi de se ceartă vreunii înaintea ta, închide-ţi urechile şi fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mînie şi sufletul tău să-şi piardă viaţa. Inima mînioasă este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blînd şi smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou.

Iată, cerul este în lăuntrul tău, de eşti curat; şi vei vedea îngerii în tine împreună cu lumina lor şi pe Stăpînul lor împreună cu ei şi în lăuntrul lor [229]. Cel lăudat cu dreptate nu se păgubeşte. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui

229. Precum Dumnezeu e în noi dacă sîntem curaţi, sau străvezii, sau neîngustaţi de gîndurile la lucrurile mărginite, aşa e şi în îngerii care sînt curaţi. Dar şi îngerii sînt în noi dacă sîntem curaţi. Şi Dumnezeu cel sălăşluit în noi e totdeauna în lăuntrul îngerilor Lui. Şi îl vedem pe Dumnezeu nu numai prin transparenţa noastră, ci şi a îngerilor Lui. Simţim pe Dumnezeu ca pe supremul Subiect ce ne presează cu dragostea Lui, ca supremul Izvor de lumină, de sens; dar şi pe îngerii uniţi cu El, ca pe alte subiecte ce ne îmbie prin iubirea şi lumina lor. E aşa cum, simţind dragostea tatălui, ne simţim şi mai bine dacă totodată ne vedem înconjuraţi de dragostea fraţilor.

smerit la cuget e în lăuntrul lui; și ea este Domnul. Și cel ce-și păzește limba lui în veac nu va fi jefuit de comoara aceasta. Gura tăcută tîlcuiește tainele lui Dumnezeu, iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-a zidit pe el [230]. Sufletul celui bun strălucește mai mult decît soarele și se veselește în fiecare clipă de vederea descoperirilor [231]. Cel ce urmează celui ce iubește pe Dumnezeu se va îmbogăți din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept și mîndru se va depărta de Dumnezeu și va fi urît de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfățișările, chipul smeritei cugetări și va stăpîni fără osteneală peste patimi. Patimile sînt dezrădăcinate și alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu. Aceasta este sulița ce le omoară. Precum se mișcă și înoată delfinul în liniștea și pacea mării simțite, așa se mișcă în liniștea și în pacea mării inimii, netulburată de iuțime și de furie, în toată vremea, tainele și descoperirile dumenezeiești spre înveselirea ei [232].

Cel ce voiește să vadă pe Domnul în lăuntrul său se străduiește să-și curețe inima sa prin neîncetata pome-

230. Mai multe spune o gură ce tace decît una vorbăreață. În tăcerea ei sînt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale ființe și a tainei lui Dumnezeu. Și acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbește și cînd tace, spre deosebire de animal. Iar vorbărețul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

231. Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalți.

232. Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean își cîștigă transparența și își arată lărgimea, cînd e eliberat de gîndurile care întinează și îngustează în mod egoist inima. Și numai în transparența indefinitului ei curat se arată infinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă și cînd nu e tulburată de mînie, de supărări pentru cele lumești. Acestea nu numai că o tulbură, ci o și îngustează, pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Și totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată și în tulburarea mîniei. Căci mînia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpînită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adîncul fără sfîrșit și întinsul fără margini al inimii pe care stăpînește plutind gîndul la Dumnezeu și la tainele prezenței Lui, la al căror adînc nu ajunge.

nire a lui Dumnezeu [233]. Şi aşa prin strălucirea ochilor înţelegerii lui va vedea în toată clipa pe Domnul. Ceea ce se întîmplă peştelui ieşit din apă, aceea se întîmplă şi minţii care a ieşit din pomenirea lui Dumnezeu şi s-a împrăştiat în amintirile lumii [234]. Pe cît se depărtează omul de convorbirile cu semenii, pe atîta se învredniceşte de îndrăznirea cea către Dumnezeu în mintea sa. Şi pe cît taie de la el mîngîierea lumii acesteia, pe atîta se învredniceşte de bucuria lui Dumnezeu în Duhul cel Sfînt. Şi precum se pierd peştii din lipsa de apă, aşa se pierd din inima monahului mişcările cele înţelegătoare, care odrăslesc din minte, cînd el umblă şi petrece continuu în cele ale lumii.

Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumeşti şi suferă în cele ale vieţii, decît un călugăr ce pătimeşte cele rele şi petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu rîvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua şi noaptea, şi smulge din ea momelile sădite de vrăjmaş, e temut de draci şi iubit de Dumnezeu şi de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său ţara cea cunoscută cu mintea şi Soarele ce străluceşte în el este lumina Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei ţări este Duhul cel Mîngîietor şi Prea Sfînt [234 a]. Iar împreună-şezătorii lor sînt firile sfinte şi netrupeşti. Şi viaţa şi bucuria şi veselia lor este Hristos, lumină din lumina Tatălui. Unul ca acesta se veseleşte în fiecare clipă de vederea sufletului său, dar se minunează şi de fru-

233. Însăşi pomenirea lui Dumnezeu, fiind însoţită de simţirea infinităţii Lui, îl face străveziu pe Dumnezeu în inimă. Şi face inima să vibreze de atingerea cu ea.

234. Ieşind din pomenirea lui Dumnezeu, a ieşit din simţirea infinităţii Lui şi din trăirea în ea şi s-a îngustat, sau se sufocă.

234 a. Sfînta Treime străluceşte ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea supremei iubiri şi deci a supremului sens al existenţei. Şi iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfînt e ca aerul atotcurat care ne dă viaţă şi e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nici o substanţă (gîndire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflînd în noi numai iubire, ca aer de viaţă dătător.

musețea sa [234 b], care e însutit mai luminoasă (mai străvezie) decît lumina soarelui. Această țară este Ierusalimul și împărăția lui Dumnezeu, ascunsă în lăuntrul nostru, după cuvîntul Domnului (*Lc.*, *18, 24*). Această țară e norul slavei lui Dumnezeu, în care vor intra numai cei curați cu inima, ca să vadă fața Stăpînului lor și să-și lumineze mințile lor cu raza luminii Lui [234c].

Iar cel stăpînit de mînie, de furie, de slava deșartă, de zgîrcenie și de lăcomia pîntecelui și cel ce petrece cu cei din lume și voiește să se facă voia lui, cel plin de fiere și de patimi, toți aceștia petrec ca într-o luptă de noapte și orbecăiesc în întuneric, aflîndu-se în afara țării vieții și luminii. Căci acea țară s-a rînduit celor buni și smeriți la cuget, celor ce și-au curățit inimile lor. Nu poate un om să vadă frumusețea ce se află în lăuntrul lui, înainte de a disprețui orice frumusețe din afara lui și de a se scîrbi de ea. Și nu se poate ațînti cu adevărat spre Dumnezeu, pînă ce nu se va lepăda cu desăvîrșire de lume. Cel ce se disprețuiește și se micșorează pe sine va fi înțelepțit de Dumnezeu. Și cel ce se socotește pe sine înțelept a căzut din înțelepciunea lui Dumnezeu. Cu cît se înfrînează limba mai mult de la multa vorbire, cu atît se luminează mai mult ca să deosebească gîndurile. Căci de multa vorbire se zăpăcește și mintea cea mai înțeleaptă.

Cel sărac în lucrurile lumești se va îmbogăți în Dumnezeu. Și prietenul bogaților se va sărăci de Dum-

---

234 b. Sufletul nu poate fi văzut deplin descoperit, decît în lumina Sfintei Treimi, care-l curățește de acoperămîntul întunecat al egoismului și-i pune în evidență adîncimile transparente pentru Dumnezeu. Dar sufletul e văzut astfel în frumusețea lui mai luminoasă ca a soarelui, pentru că e umplut de lumina iubirii nesfîrșite a Sfintei Treimi și de sensul suprem al ei.

234 c. Norul e străluminat de lumina Soarelui dumnezeiesc. Dar totuși cei ce se află în el, sau acoperiți de el, își dau seama că el e altceva decît Soarele dumnezeiesc și prin aceasta sînt păziți neconfundați cu Dumnezeu. Propriu zis însăși ființa noastră devine un nor străluminat de soarele dumnezeiesc. Și în faptul că sîntem mulți, dar ne facem ca un singur nor («nor de martori»), se arată unitatea firii noastre care se va actualiza ca o unitate simfonică deplină în viața viitoare.

nezeu. Eu cred că cel neprihănit şi smerit la cuget, cel ce nu iubeşte îndrăzneala şi a alungat din inimă mîndria, cînd se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfîntului Duh şi saltă de fulgerările luminii şi se bucură de vederea slavei ei şi de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini [235]. Nu e altă lucrare ce poate risipi aşa de mult taberele dracilor necuraţi, ca vederea (contemplarea) lui Dumnezeu.

Istorisirea unui bărbat sfînt

Mi-a istorisit oarecare dintre părinţi aceasta: «Într-o zi, cînd şedeam, mintea mea fu robită de vedere. Şi cînd mi-am venit în mine, am suspinat cu tărie. Iar un drac ce-mi stătea împotrivă, cînd a auzit, s-a înspăimîntat şi a fost lovit ca de un fulger, strigînd de nevoie, şi a luat-o la fugă, ca alungat de cineva».

Fericit este cel ce-şi aduce aminte de ieşirea sa din această viaţă şi se înfrînează de alipirea la desfătările acestei lumi. Pentru că va lua înmulţită fericirea la ieşirea sa şi nu va lipsi de la el această fericire. Acesta este cel ce s-a născut din Dumnezeu, şi Duhul Sfînt este Cel ce îl alăptează de la sînul Său cu hrana cea de-viaţă-dătătoare şi el se împărtăşeşte de mireasma Lui spre veselia sa. Iar cel ce e legat de cei din lume şi de lume şi de tihna ei şi iubeşte îndeletnicirea cu ea s-a lipsit de viaţă şi nu am ce să spun despre el, decît că va plînge un plîns jalnic nemîngîiat, de al cărui auz se frînge inima celor ce-l ascultă.

Cei ce petreceţi în întuneric înălţaţi capetele voastre, ca feţele voastre să strălucească întru lumină. Ieşiţi din patimile lumii, ca să iasă în întîmpinarea voastră

235. Avem aci învăţătura isihastă despre vederea luminii dumnezeieşti în cursul rugăciunii, cu mult înainte de sec. XIV. Dar se mai afirmă şi prefacerea văzătorilor acelei lumini, în lumină, după asemănarea ei.

Lumina cea din Tatăl şi să poruncească slujitorilor tainelor Lui să dezlege legăturile voastre, ca să mergeţi pe urmele Lui, spre Tatăl.

Vai de lucrurile de care sîntem legaţi şi de cei de care sîntem închişi ca să nu vedem slava Lui ! De s-ar tăia legăturile noastre, ca, cerînd, să aflăm pe Dumnezeul nostru ! De voieşti să cunoşti tainele oamenilor şi n-ai apucat încă să le înveţi de la Duhul, le vei învăţa din cuvintele şi din purtarea şi din felul de chivernisire al fiecăruia, de eşti înţelept. Cel curat cu sufletul şi cu vieţuirea vorbeşte totdeauna cu neprihănire cuvintele Duhului şi grăieşte după măsura sa despre cele dumnezeieşti şi despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are şi limba mişcată de ele. Şi chiar de grăieşte despre lucruri duhovniceşti, vorbeşte pătimaş, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înţeleptul îl cunoaşte chiar numai dintr-un răspuns şi cel curat simte răul lui miros.

Cel ce zăboveşte în vorbărie deşartă şi în împrăştieri cu mintea şi cu trupul, e un curvar. Şi cel ce consimte cu el şi-l însoţeşte în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtăşie (comuniune) cu el este un închinător la idoli. Prietenia cu tinerii este o curvie de care Dumnezeu se scîrbeşte. Boala aceasta nu are leac. Iar cel ce iubeşte pe toţi deopotrivă, cu milă şi fără deosebire, a ajuns la desăvîrşire. Tînărul ce umblă după tînăr îi face pe cei cu dreaptă socoteală (cu discernămînt) să plîngă şi să jelească. Dar bătrînul ce umblă după unul mai tînăr a dobîndit o patimă mai greţoasă decît a celor tineri. Chiar dacă ar vorbi cu ei despre virtuţi, inima lui e rănită. Tînărul smerit la cuget, ce vieţuieşte în linişte şi e cu inima curată de pizmă şi de iuţime şi se ţine departe de oameni şi ia aminte la sine, înţelege repede patima bătrînului fără grijă. Cu bătrînul care nu priveşte la fel pe bătrîn şi pe tînăr să nu-ţi

faci de lucru, ba mai degrabă depărtează-te de el cu toată puterea.

Vai celor fără grijă, care-şi hrănesc patimile, făţărind chipul curăţiei. Iar cel ce a ajuns la cărunteţe în curăţia gîndului şi a vieţuirii şi în înfrînarea limbii se desfătează încă de aici de dulceaţa fructului cunoştinţei [236], iar în vremea ieşirii din trup primeşte slava lui Dumnezeu. Nimic nu răceşte aşa de mult focul Sfîntului Duh ce lucrează în inima monahului spre sfinţirea sufletului [237], ca petrecerea, multa vorbire şi întîlnirile, afară de cele cu fiii tainelor lui Dumnezeu şi spre sporirea cunoaşterii Lui şi spre apropierea de El. Căci astfel de întîlniri trezesc sufletul spre viaţă şi dezrădăcinează patimile şi adorm gîndurile murdare mai mult decît toate virtuţile. Nu cîştiga ca prieteni şi ca oameni de încredere decît pe unii ca aceştia, ca să nu pricinuieşti sminteală sufletului şi să te abaţi de la calea lui Dumnezeu. Să se mărească în inima ta dragostea care te uneşte şi te lipeşte de Dumnezeu, ca să nu te ia în robie dragostea de lume, a cărei pricină şi sfîrşit este stricăciunea. Petrecerea cu cei ce se nevoiesc te îmbogăţeşte şi pe tine şi pe ei cu tainele lui Dumnezeu. Iar dragostea de cei uşuratici şi leneşi umple pîntecele pînă la saturare şi te face să nu te mai saturi de împrăştierea cu alţii. Unuia ca acesta nu-i plac mîncările decît cu prieteni şi spune: «Vai de cel ce mănîncă pîinea lui singur, că nu se va îndulci de ea». Cei ce se invită unii pe alţii la ospeţe se răsplătesc ca nişte simbriaşi. Fugi, frate, de cei ce se obişnuiesc cu astfel de petreceri şi nu mînca niciodată cu ei, chiar dacă ţi s-ar ivi vreo nevoie pentru aceasta. Căci mama lor e necu-

---

236. E fructul cunoştinţei adevărate, opuse celui al cunoştinţei mincinoase, pe care au poftit-o Eva şi Adam. La el se ajunge prin înfrînarea de la plăcerile trupeşti, nu prin lăcomia de ele.

237. Fără focul rîvnei curate nu se poate ajunge la sfinţenie. Acest foc e de la Duhul Sfînt, izvorul sfinţeniei, ca izvor al iubirii adevărate.

rată şi ei au cîştigat ca slujitori pe draci. Prietenii Mirelui Hristos nu gustă din ea.

Cel ce pregăteşte des ospeţe este argatul dracului curviei şi spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pîinea modestă de la masa celui curat curăţeşte de orice patimă sufletul celui ce o mănîncă. Mirosul mesei celui lacom e răspîndit de risipa de bucate şi de prăjituri. Şi cel fără de minte şi neînţelept e atras de ea, ca un cîine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de viţel şi de mirodenii. Şi iubitorul de Dumnezeu o doreşte pe aceasta ca pe o comoară fără preţ.

Ia-ţi leac de viaţă, de la masa celor ce postesc şi priveghează şi se ostenesc în Domnul, şi depărtează moartea de la sufletul tău. Căci Cel iubit se odihneşte în mijlocul lor sfinţindu-i şi preface amărăciunea ostenelii lor în dulceaţa Lui de nepovestit [238]. Iar slujitorii Lui duhovniceşti şi cereşti îi umbresc pe ei şi sfintele lor mîncări. Eu cunosc pe un frate oarecare, care vede aceasta cu ochii săi.

Fericit este cel ce şi-a înfrînat gura de la toată dulceaţa pătimaşă, care-l desparte de Ziditorul său. Fericit este cel ce are ca hrană Pîinea care s-a coborît din cer şi a dăruit lumii viaţă [239]. Fericit cel ce a văzut în cîmpia sa apa ce izvorăşte din sînul Tatălui şi şi-a aţintit ochiul spre ea. Căci cînd va bea din ea, se va veseli şi va înflori inima lui şi va fi întru veselie şi bucurie. Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furiş şi se cuminecă singur cu El, neîmpărtăşindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei şi să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mîncarea sa nu se poate împărtăşi de

238. Aşa s-a odihnit Hristos la masa celor săraci din timpul vieţuirii Lui pe pămînt, mîngîindu-i şi curăţindu-i cu iubirea Lui.

239. Text categoric antinestorian. Trupul Sfintei Împărtăşanii nu este al unui om deosebit de Cuvîntul, ci însuşi trupul Cuvîntului.

aceasta fără soţii lui[240]. Cel ce are prietenie cu pîntecele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cît eşti de nesăţios, nebunule, că voieşti să-ţi umpli pîntecele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-şi stăpînească pîntecele.

Mireasma răspîndită de cel ce posteşte e foarte dulce şi întîlnirea cu el veseleşte inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întîlnirea cu el şi caută să nu stea la masă împreună cu el.

Vieţuirea celui înfrînat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de cîştig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiţi de draci prin curse şi împrăştieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubeşte pe cel smerit cu cugetul? Doar cei mîndri şi bîrfitori, care sînt străini de lucrarea lui.

Istorisirea unui sfînt

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicînd: «În zilele în care petrec cu unii, mănînc trei posmagi sau patru pe zi. Şi dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă aţintesc spre El. Dar cînd mă depărtez de ei, spre liniştire, în prima zi mă silesc să mănînc numai unul şi jumătate, iar în a doua, unul. Iar cînd mintea se întăreşte întru linişte, mă silesc să mănînc unul întreg şi nu pot. Şi mintea vorbeşte fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Şi lumina Lui mă luminează neîntrerupt şi mă atrage să o văd şi să mă veselesc de frumuseţea luminii dumnezeieşti. Iar de se întîmplă să intre cineva în vremea liniştirii

240. Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se însingurează în adînc. La suprafaţă e cu alţii, uşuratici ca şi el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărţire între ei şi a lor înşişi de Dumnezeu, în adînc. E un aspect al acelui «Man» al lui Heidegger.

și să-mi vorbească, fie și numai o clipă, îmi este cu neputință să nu sporesc mîncarea, să nu împuținez pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia».

Iată, frații mei, ce bună și folositoare este răbdarea și singurătatea și ce putere și înlesnire dăruiește celor ce se nevoiesc. Fericit este cel ce rabdă pentru Dumnezeu întru liniștire și mănîncă singur pîinea sa. Căci pururea vorbește cu Dumnezeu. A Lui fie slava și stăpînirea acum și pururea și în veci ! Amin.

CUVÎNTUL XLIV

Despre simțuri și despre ispite

Simțurile neprihănite și adunate nasc în suflet pacea și nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Cînd ele nu primesc simțirea lucrurilor, se va cîștiga biruința fără luptă. Dar cînd omul e fără grijă și îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Și se tulbură curăția dintîi care este atotsimplă și liniștită. Și cei mai mulți dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească și curată. De aceea cei ce se află în lume și amestecați în cele lumești nu-și pot curăți cugetarea, pentru multa cunoștință a răului. Și puțini se pot întoarce la curăția dintîi a cugetării. De aceea trebuie să-și păzească fiecare om pururea, cu toată grija, simțurile și cugetarea lui, de momeli. Și pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace și luare aminte.

Se cuvine să viețuim cu multă simplitate. Pentru aceasta firea omenească are nevoie de temere, ca să păzească hotarele ascultării față de Dumnezeu. Iar dragostea față de Dumnezeu mișcă spre dorirea lucrării virtuților și prin ea e răpită spre buna făptuire. Cu-

noştinţa duhovnicească e, prin fire, a doua după lucrarea virtuţilor [241]. Dar amîndurora le premerge frica şi dragostea; iar dragostei îi premerge iarăşi frica. Tot cel ce zice cu neruşinare că se pot cîştiga cele din urmă înainte de lucrarea celor dintîi, a pus în sufletul său cea dintîi temelie a pierzaniei. Căci aceasta e calea Domnului. Pentru că cele din urmă se nasc din cele dintîi.

Să nu schimbi dragostea faţă de fratele tău, pentru dragostea faţă de vreun lucru[242]. Pentru că el are în sine, fără să se vadă, ceva mai de preţ decît orice. Părăseşte cele mici, ca să afli pe cele de preţ. Fii ca un mort în viaţa ta, ca să vieţuieşti după moarte [243]. Dă-te pe tine morţii în nevoinţă, în loc să vieţuieşti în trîndăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credinţa în Hristos sînt mucenici, ci şi cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui [244]. Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinsteşti pe Dumnezeu prin micimea cunoştinţei tale. Fii înţelept în rugăciunile tale, ca să te învredniceşti de cele slăvite [245]. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuieşte, ca să primeşti cinstea de la El, pentru voia ta cea înţeleaptă. Solomon a cerut înţelepciune şi a primit împreună cu ea împărăţia, deoarece a cerut ca un înţelept, de la Marele Împărat. Elisei a cerut îndoit harul Duhului, aflat în învăţătorul său, şi n-a rămas fără împlinirea cererii. Căci cel ce cere lucruri fără

241. E cunoştinţa raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor, care vine omului după curăţirea de patimi.

242. Obiectul e mărginit, nu are o dimensiune conştientă şi liberă interioară, nu comunică iubire, poate fi manipulat numai pentru folosul egoist. Persoana trebuie respectată pentru ea însăşi, ca izvor liber şi conştient de comunicare inepuizabilă a iubirii, însetată să dea şi să primească iubirea la nesfîrşit. Nu poate fi stăpînită cu totul.

243. Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu şi cu semenii viaţa care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îţi pot da aceia.

244. Adică pierd viaţa trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viaţa nemuritoare.

245. Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ţine şi se va dărui veşnic prin nesfîrşirea ei.

preţ de la Împăratul dispreţuieşte cinstea Acestuia. Izrael a cerut lucruri mici şi şi-a atras mînia lui Dumnezeu. Căci nu s-a gîndit să se lumineze de cele înfricoşătoare ale lui Dumnezeu în lucrurile lui, ci a cerut cele de trebuinţă pentru stomacul lui. Şi de aceea, «aflîndu-se încă mîncarea în gura lor, mînia lui Dumnezeu s-a suit asupra lor» (Ps. 77, 34). Înfăţişează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească slava ta prin El, şi se va bucura de tine[246]. Căci, precum cel ce cere de la împăratul puţin gunoi nu numai că se necinsteşte pe sine pentru lucrul fără de preţ ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoştinţă, ci a şi jignit pe împăratul prin cererea lui, aşa şi cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pămînteşti în rugăciunile sale. Căci îngerii şi arhanghelii, care sînt marii diregători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpînul lor şi se uimesc şi se veselesc cînd văd pe cel pămîntesc uitînd de trupul lui şi cerînd cele cereşti, precum, iarăşi, se mînie pe cel ce a lăsat cele cereşti şi cere gunoiul lui.

Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să I se ceară, şi nu numai celor iubiţi ai Săi, ci şi celor străini de cunoştinţa Lui. Nu fiţi ca păgînii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgînii cer cele trupeşti, a zis Domnul. «Iar voi nu vă îngrijiţi de ce veţi mînca, sau de ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca. Căci ştie Tatăl vostru că aveţi trebuinţă de acestea» (Mt., 6, 31). Fiul nu mai cere de la tatăl său pîine, ci cere lucrurile cele mai mari şi cele mai de preţ din casa tatălui său. Pentru neputinţa cugetării oame-

246. Cu cît eşti împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atît Se bucură şi El mai mult de tine. Căci în slava ta sporită se arată slava iubirii Lui şi voinţa ta de a o primi şi de a-I răspunde. Desigur, cu cît ceri lucruri mai înalte de la El, cu atît trebuie să te sileşti să le poţi primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cît ceri mai multă iubire de la El, cu atît trebuie să te faci mai capabil să o primeşti, să o înţelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu nu ştie ce lucruri mari poate dărui El.

nilor a poruncit Domnul să se ceară pîinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvîrşiţi întru cunoştinţă şi sănătoşi cu sufletul: «Nu vă îngrijiţi de mîncare, zice, sau de îmbrăcăminte» (Mt., 6, 28). «Căci dacă se îngrijeşte de dobitoacele necuvîntătoare şi de pasări şi chiar de cele neînsufleţite, nu cu mult mai mult de voi? Ci cereţi mai degrabă Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăoga vouă« (Mt., 6, 33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru şi trebuie să aştepţi mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu eşti tu mai înţelept ca Dumnezeu. Aceasta ţi se întîmplă fie pentru că eşti nevrednic de ceea ce ceri, fie pentru că nu sînt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri [247]. Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primeşte uşor repede se şi pierde. Fiecare lucru dobîndit cu durerea inimii e şi păzit cu grijă.

Însetează după Hristos, ca să te îmbeţi de dragostea Lui [248]. Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învredniceşti de Dumnezeu, să împărăţească pacea Lui în inima ta. Înfrînează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învredniceşti de bucuria duhovnicească. De nu-I sînt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-I ceri slava, ca să fii ca un om ce ispiteşte

247. Pentru a primi cunoştinţa înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoieşti şi tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorinţă de a-L cunoaşte şi a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

248. Prin acestea şi prin alte cuvinte se arată că sfintul Isaac nu se ţine în cadrul nici unui «Cuvînt» strict de titlul lui. Pune în fiecare atîtea lucruri mici şi mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieţii duhovniceşti.

pe Dumnezeu. După vicţuirea ta să fie şi rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cereşti cel legat de cele pămînteşti ; şi e cu neputinţă să ceară cele dumnezeieşti cel ce se ocupă cu cele lumeşti. Pentru că dorinţa fiecărui om se arată din faptele lui [249]. Şi pentru lucrurile pentru care se străduieşte, pentru acelea se şi luptă în rugăciune. Cel ce doreşte cele mari nu se îndeletniceşte cu cele mici.

Legat fiind cu trupul, fii totuşi liber şi arată-ţi libertatea ascultării de Hristos [250]. Dar fii şi înţelept în blîndeţea ta, ca să nu fii lăsat să fii furat [251]. Iubeşte smerenia în toate faptele tale, ca să te izbăveşti de cursele greu de cunoscut, care se ivesc mereu în afara căii celor smeriţi la cuget. Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoştinţa adevărului [252]. Şi nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufleteşti, dar pregăteşte-te cu toată puterea pentru încercările trupeşti. Căci fără acestea nu poţi înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntrul lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute [253]. Dar vorbind de ispite, nu

249. Dorinţa exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

250. Trupul nu ne împiedică să fim liberi. Putem alege să săvîrşim prin el fapte diferite şi să-l îndrumăm spre o vieţuire bună sau rea. El nu reprezintă o legalitate rigidă, lineară. El e unealta libertăţii. Sîntem liberi faţă de el mai ales cînd lucrăm pentru Hristos, împlinind poruncile Lui. Altfel, ne arătăm stăpîniţi de el. Chiar libertatea noastră creşte sau scade în raport cu el, în funcţie de voinţa noastră care se afirmă sau abdică de la afirmarea ei. Împlinirea poruncilor lui Hristos înseamnă o spiritualizare a trupului, înseamnă a da tot mai multă putere şi loc libertăţii în trup. Ascultarea de Hristos e act de libertate, de voinţă. Cu cît e mai mare ascultarea de Hristos, cu atît libertatea se afirmă mai mult.

251. Cel blînd poate fi şi înşelat, furat şi robit de cei vicleni pentru blîndeţea lui. El poate să nu fie destul de atent la ispitele ce-i vin.

252. Din necazuri cunoşti neputinţele tale, atîrnarea ta de Dumnezeu ; te înveţi smerenia.

253. Pentru că cel ce fuge de ispite fuge de lupta cu ele, prin care se dobîndeşte virtutea.

vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări) [254].

Întrebare: Cum se împacă cuvîntul: «Rugaţi-vă să nu intraţi în ispită» (Mt., 27, 41), cu cuvîntul: «Nu vă temeţi de cei ce ucid trupul» (Lc., 13, 14) şi cu cuvîntul: «Cel ce şi-a pierdut sufletul său pentru Mine îl va afla pe el» (Mt., 10, 28, 39)? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aci a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele? Ce virtute se naşte fără necaz şi încercări? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuşi şi totuşi Domnul ne porunceşte să o primim pentru El? Că «cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine» (Mt., 10, 38). Cum deci, după ce în toată învăţătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aci ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele? «Că prin multe încercări trebuie să intraţi voi în împărăţia cerurilor» (In, 16, 33); şi: «În lume necazuri veţi avea»; şi «În răbdarea lor veţi cîştiga sufletele voastre» (Lc., 21, 14).

O, ce subţire e calea învăţăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înţelept şi cel ce nu citeşte cu cunoştinţă e totdeauna în afara ei. Cînd fiii lui Zevedei şi mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăţie, le-ai spus: «Puteţi bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea şi să vă botezaţi cu botezul cu care Eu Mă voi boteza?» (Mt., 20, 22). Şi cum ne porunceşti aci, Stăpîne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite? De care ispite ne porunceşti să nu intrăm în ele?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credinţă, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minţii, însoţit de dracii hulei şi ai mîndriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu,

254. În greceşte este acelaşi cuvînt pentru ispitele din partea poftelor şi pentru încercările prin necazuri (πειρασμοί).

în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ţi vin în cugetul tău, pentru care ai şi fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului şi să te desparţi de înger. Roagă-te să nu intri în ispita aţîţării din partea cuiva împotriva altcuiva, sau în ispita îndoielii şi şovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregăteşte-te să le primeşti cu tot sufletul şi pluteşte în ele cu toate mădularele tale şi umple-ţi ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi nu se poate învăţa înţelepciunea Duhului şi nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar cînd intră în încercări pentru dragostea Lui şi nu primeşte schimbare, Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic şi e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmaşul său şi l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu [255].

«Rugaţi-vă să nu intraţi în ispite» aceasta înseamnă: roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoşată a diavolului pentru mîndria ta, ci pentru că iubeşti pe Dumnezeu, ca puterea Lui să-ţi ajute ţie şi să biruiască în tine pe vrăjmaşii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gîndurilor şi faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta faţă de Dumnezeu şi să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor ! Amin.

---

255. Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsîndu-l în încercări, a arătat că se ocupă de el, că îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovniceşte. Dar prin aceasta se şi obligă să-l ajute cînd necazurile sînt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire faţă de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească aşa cum voieşte Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simţit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL XLV

Despre mila Stăpînului, prin care s-a pogorît, din înălţimea măririi Lui, la neputinţa oamenilor; şi despre încercări

Dar Domnul nostru, arătîndu-şi purtarea de grijă, după chipul milei Sale şi după măsura harului Său, a poruncit, dacă observi bine, să ne rugăm şi pentru încercările trupeşti. Căci văzînd că firea noastră e slabă, din pricina trupului pămîntesc supus putrezirii, şi că nu se poate împotrivi încercărilor, cînd ajunge în mijlocul lor, şi de aceea cade din adevăr şi o ia la fugă şi e biruit de necazuri, ne-a poruncit să ne rugăm, ca să nu cădem pe neaşteptate în încercări, dacă e cu putinţă să bineplăcem lui Dumnezeu şi fără ele. Însă dacă omul, din pricina unei foarte mari virtuţi, cade deodată în încercări înfricoşătoare şi nu rabdă în ele, nu poate nici să-şi desăvîrşească virtutea în acea vreme.

Nu trebuie să ne prefacem nici faţă de noi înşine, nici faţă de alţii. Nici să nu părăsim starea noastră aleasă şi lucrul cel bun, prin care se îmbogăţeşte viaţa noastră ca o vistierie, şi să ne dăm felurite scuze şi temeiuri pentru moleşeală, ca de pildă porunca de a ne ruga să nu intrăm în ispită [255 a]. Căci despre aceştia s-a spus că din pricina poruncii păcătuiesc într-ascuns. De se va întîmpla deci omului să-i vină vreo ispită şi să calce vreo poruncă din acestea, adică să părăsească neprihănirea, sau vieţuirea călugărească, sau să tăgăduiască credinţa, sau să nu se nevoiască pentru Hristos,

255 a. Unii îşi dau ca scuză că nu au rezistat vreunei ispite faptul că n-au putut, pentru că de aceea ne-a poruncit Domnul să ne rugăm să nu cădem în ispită. Adică ne-a poruncit aceasta, pentru că ştia că nu putem rezista. Deci dacă totuşi, împotriva rugăciunii noastre, am ajuns într-o ispită, şi n-am putut rezista, vina nu e a noastră, ci a Domnului, că n-a împlinit rugăciunea noastră de a nu ne lăsa să ajungem în ispită. Dar noi trebuie să luptăm cu ispita şi să fim siguri că în lupta aceasta a noastră este şi ajutorul Lui.

sau să calce vreuna din porunci, acesta, întrucît s-a înfricat și nu s-a împotrivit bărbătește ispitelor, a căzut din adevăr.

Deci să disprețuim cu toată puterea trupul și să predăm sufletul lui Dumnezeu și să intrăm în numele Domnului în luptă cu ispitele. Și Cel ce a izbăvit pe Iosif in Egipt și l-a arătat pe el chip și pildă neprihănirii și Cel ce a păzit pe Daniel nevătămat în groapa leilor și pe cei trei tineri în cuptorul de foc și l-a scos pe Ieremia din groapa cu noroi și i-a dăruit lui milă în mijlocul taberei caldeilor și l-a scos pe Petru din închisoarea cu ușile încuiate și l-a scăpat pe Pavel din sinagoga iudeilor și, pe scurt, Cel ce întotdeauna și în tot locul și în toată țara este împreună cu slugile Sale, și-Și arată întru ei puterea și biruința Sa, și-i păzește pe ei prin multe minuni, și le arată mîntuirea Sa în toate necazurile lor să ne întărească și pe noi și să ne izbăvească din mijlocul valurilor ce ne învăluie pe noi! Amin.

Să avem deci rîvnă în sufletele noastre împotriva diavolului și a slugilor lui, cum au avut Macabeii și sfinții prooroci și apostoli și mucenicii și cuvioșii și drepții care au păzit legile dumnezeiești și poruncile Duhului în locuri înfricoșătoare și în încercări atotcumplite și au aruncat lumea și trupul lor înapoia lor și au stăruit în dreptatea lor, nelăsîndu-se biruiți de primejdiile ce le înconjurau, odată cu sufletele, și trupurile, ci au biruit cu bărbăție; ale căror nume au fost scrise în cartea vieții pînă la a doua venire a lui Hristos; și a căror învățătură s-a păstrat prin porunca lui Dumnezeu spre învățarea și întărirea noastră, precum mărturisește fericitul apostol (Rom., 15, 4), ca să ne facem înțelepți și să învățăm căile lui Dumnezeu și să avem sub ochi istorisirile și viețile lor, ca să umblăm pe calea lor și să ne asemănăm lor.

Cît de dulci sînt cuvintele dumnezeieşti, sufletului preaînţelept ! Ca o hrană ce încălzeşte trupul. Şi cît de dorite sînt istorisirile despre cei drepţi, urechilor celor blînzi ! Ca o udătură neîncetată, plantei de curînd sădite.

Gîndeşte-te, deci, iubitule, pururea, la pronia lui Dumnezeu, prin care ne poartă de grijă de la început şi pînă acum, ca printr-un leac ochilor slăbiţi, şi păstrează în tine pomenirea Lui în toată clipa. Şi cugetă şi te îngrijeşte şi te lasă povăţuit de acestea, ca să înveţi să ai în sufletul tău amintirea măririi cinstei lui Dumnezeu şi să afli sufletului tău viaţă veşnică în Hristos Iisus, Domnul nostru ; în El, Care S-a făcut Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni, ca Unul ce S-a unit din amîndoi şi de a Cărui slavă ce înconjoară tronul măririi Lui cetele îngerilor nu se pot apropia, dar Care S-a arătat pentru noi în lume în înfăţişare săracă şi smerită, precum zice Isaia, că «L-am văzut pe El şi nu avea nici chip, nici frumuseţe» (Is., 53, 2) ; în El Care, fiind nevăzut întregii firi zidite, a îmbrăcat trup şi a desăvîrşit iconomia spre mîntuirea şi viaţa tuturor neamurilor ce se curăţesc prin El. Căruia se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL XLVI

Despre felurile diferitelor încercări şi cîtă dulceaţă au în ele încercările ce ne vin şi le răbdăm pentru adevăr. Şi despre treptele şi felurile de vieţuire, prin care trece omul cel înţelept

Virtuţile urmează una după alta, ca să nu fie calea virtuţii neplăcută şi grea ; şi pentru că se dobîndesc pe rînd. Şi aşa faptele grele săvîrşite pentru bine se fac plăcute ca unele ce se întăresc unele pe altele în

bine. Căci nimeni nu poate dobîndi cu adevărat neagonisirea, de nu se convinge pe sine şi nu se pregăteşte să rabde încercările cu bucurie. Şi nimeni nu poate să rabde încercările, decît cel ce a crezut că e ceva mai presus de tihna trupească, protivnică necazurilor de care s-a pregătit să se facă părtaş şi pe care e gata să le primească.

Deci în tot cel ce s-a pregătit pe sine, se mişcă întîi iubirea de necazuri, apoi se iveşte gîndul de a se face sărac de lumea aceasta. Şi tot cel ce voieşte să se apropie de necaz mai întîi se lipseşte prin credinţă de toate, apoi se apropie de necazuri. Dar cel ce se lipseşte pe sine de lucrurile materiale, dar nu se lipseşte de lucrarea simţurilor, adică de văz şi de auz, îşi pricinuieşte sie-şi un îndoit necaz şi se va chinui şi necăji în chip îndoit [256]. Mai bine zis, ce folos e că se lipseşte de lucrurile supuse simţurilor, iar prin simţuri se îndulceşte de ele ? Căci ceea ce pătimea înainte prin faptele în legătură cu ele, pătimeşte şi acum din patimile pentru ele, pentru că amintirea obişnuinţei cu ele nu se depărtează din cugetarea lui. Căci dacă nălucirile lor ivite în cugetare pricinuiesc omului durere, chiar în lipsa lucrurilor însele, ce să spunem despre înfăţişarea lor apropiată ? Drept aceea, bună este retragerea, căci ajută foarte mult. Pentru că ea îmblînzeşte cu bărbăţie gîndurile şi sădeşte putere în vieţuire şi învaţă pe om să suporte cu multă răbdare necazurile ce-i vin neapărat prin aceasta [257].

---

256. A nu avea nişte lucruri, dar a privi la ele, e un chin îndoit: unul constă în a nu le avea, altul în a le dori. Dorinţa face neposedarea lor mai chinuitoare decît simpla neposedare.

257. Avem aci o ilustrare a legăturii între încercare şi ispită: cînd eşti lipsit de anumite lucruri, suferi de o încercare, de un necaz; cînd le ai, suferi de ispita de a le folosi pentru plăcere. E bine cînd faci să treacă ispita în încercare. Limba română are două cuvinte pentru aceste stări: încercare şi ispită. Limba greacă şi slavă au un singur cuvînt: πειρασμός (greacă), ispita (slavă). Dar şi în limba română, dată fiind trecerea fluidă de la una la alta, e greu de a decide totdeauna care din cei doi termeni trebuie ales.

Să nu cauţi să primeşti sfat de la cineva care nu se află în vieţuirea ta, chiar dacă ar fi foarte înţelept. Încredinţează mai degrabă gîndul tău unui om neînvăţat, dar care a făcut cercarea lucrurilor, decît unui filozof învăţat, care vorbeşte din citiri, fără cercarea lucrurilor. Dar ce este cercarea (experienţa) ? Cercarea stă nu în a primi cineva privirea unor lucruri, fără să fi luat cunoştinţa lor în sine însuşi, ci în a simţi în chip limpede prin cercare folosul şi paguba lor, pentru faptul că a petrecut în ele timp îndelungat [258]. De multe ori un lucru pare păgubitor, dar în lăuntrul lui are o lucrare plină de folos. În acelaşi fel socoteşte şi despre lucrul dimpotrivă. Adică, de multe ori un lucru pare să fie de folos, dar înăuntru e plin de vătămare. De aceea, mulţi dintre oameni află pagubă în lucrurile ce par să aducă un cîştig. Dar nici de la aceştia nu primim mărturia adevărată a cunoştinţei [258a]. Foloseşte-te deci de sfătuitorul acela care ştie să probeze cu răbdare lucrurile care cer o dreaptă socoteală (un discernămînt). De aceea nu oricine e vrednic de crezămînt cînd dă un sfat, ci numai acela care mai întîi şi-a chivernisit bine libertatea lui şi nu se teme de învinovăţiri şi de clevetiri.

Cînd afli deci pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că eşti departe de cărarea pe care păşesc picioarele obosite ale sfinţilor. Căci cu cît păşeşti mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăţiei şi te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atîta să ai mai mult ca

258. Adevărata încercare, sau «cercare» sau experienţă, cere deci şi timp, nu ajunge o gustare trecătoare a unei situaţii. Aceasta ne arată ce preţ trebuie să punem pe părerile unor teologi care se ocupă prin «studiu» (prin «cercetare») cu mistica, dar nu au făcut prin trăire îndelungată experienţa vieţii în Dumnezeu.

258 a. Nici de la cei care, părînd că fac lucruri rele, împlinesc lucruri bune şi viceversa, să nu primim sfaturi, ci de la cei ce au o viaţă bună în toată limpezimea : de la cei ce fac binele prin fapte ce se arată ca bune (se poate ca aci să fie vorba şi de un fel de aplicare a dictonului : «Scopul scuză mijloacele»). Dar textul spune în continuare că nici aceştia nu sînt lipsiţi de clevetiri, de defăimări. Dar un semn în plus al bunătăţii lor este că nu răspund la fel la asemenea clevetiri, ci-şi păstrează pacea lor.

semn tăria încercărilor ce te întîmpină. Şi cu cît te apropii şi înaintezi, cu atît se înmulţesc încercările împotriva ta. Cînd simţi deci în sufletul tău încercări mai felurite şi mai tari, să ştii că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat în ascuns o altă treaptă mai înaltă şi i s-a adăugat la starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înţelege prin ele încercările lumeşti, care se întîmplă unora pentru că au pus frîu răutăţii în lucrurile văzute, nici tulburări trupeşti, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniştesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă [258 b].

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune şi nu poate răbda încercările cele mari şi se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să ştii că în măsura în care te întăreşte faţă de încercările cele mari, în aceeaşi măsură te învredniceşte şi de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rînduit Dumnezeu şi darurile, potrivit cu înţelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiţi de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ţi se întîmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoşti cîtă cinste a primit sufletul tău din partea măririi Lui. Căci pe măsura întristării, e şi mîngîierea.

Întrebare: Care e deci mai înainte: încercarea şi apoi darul, sau întîi darul şi după el încercarea?

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întîi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întîi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului şi la fel încercările apostolilor. Căci n-au fost lăsaţi să intre în

258 b. Nu e vorba de încercări ce se întîmplă călugărilor care se află încă în treapta făptuirii, pentru că se înfrînează de la faptele rele. E vorba aci de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniştirii. Nici aceştia nu au pace neschimbată pe calea lor. Şi nu e bine cînd o au. Căci nu mai au prilejul să-şi întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniştii.

încercări pînă ce n-au primit mîngîierea. Pentru că celor ce se împărtăşesc de bunătăţi li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine şi necazul pentru el. Aşa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate[259].

Dar dacă aşa se întîmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuşi simţirea încercărilor vine înaintea simţirii harului, pentru probarea libertăţii. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simţire, mai pe urmă[260]. Drept aceea se cuvine ca în vremea acestor încercări să avem două simţiri protivnice ce nu sînt întru nimic asemenea: acestea sînt bucuria şi frica. Bucuria că te afli umblînd pe calea călcată de sfinţi, mai bine zis de Cel ce a dat viaţă tuturor. Şi lucrul acesta e vădit din cunoştinţa (diagnoza) ce ţi-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem, ca nu cumva din pricina mîndriei să fim ispitiţi de acestea[261]. Dar cei smeriţi cu inima sînt înţelepţiţi de har, ca să le poată deosebi pe acestea şi să cunoască care este ispita ce se iveşte ca un rod al mîndriei şi care, cea care se iveşte

259. O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Şi o înţelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertăţii cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dînd răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Şi aceasta înscrie o linie de creştere duhovnicească în viaţa lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

260. Aşa e şi cu harul Tainelor. Întîi se ascunde sămînţa în pămînt, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată şi efectele se arată treptat. Totuşi chiar aşa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aci expresia «simţirea harului», care va fi reproşată sfîntului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfîntul Simeon va spune să nu aştepte cineva mîntuirea dacă nu ajunge la simţirea harului. Sfîntul Isaac condiţionează simţirea harului de răbdarea şi biruirea încercărilor.

261. Aci se face o deosebire clară între încercări şi ispite, dar se arată şi trecerea uşoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πειραζόμεθα ἐν τούτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem şi aci o magistrală înfăţişare a complexităţii contradictorii a stărilor sufleteşti. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare); şi în acelaşi timp trebuie să ne temem ca nu cumva îndulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în ispita mîndriei că le putem suporta.

ca o lovitură de pe urma iubirii [262]. Căci încercările din abatere şi din sporirea vieţuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povăţuire, pentru trufia inimii.

Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sînt cei smeriţi la cuget

Încercările ce sînt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea şi creşterea sufletului, prin care se deprinde şi se probează sufletul ce se nevoieşte, sînt acestea : pregetarea, îngreunarea trupului, moleşeala mădularelor, trîndăvia, zăpăceala cugetării, închipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdii pentru o vreme, întunecarea gîndurilor, lipsa unui ajutor omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului şi cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobîndeşte un suflet însingurat şi părăsit şi o inimă omorîtă şi smerită. Şi prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rînduieşte pe acestea spre puterea şi trebuinţa celor ce le primesc pe ele. În ele sînt amestecate mîngîierea şi strîmtorările, lumina şi întunericul, războaiele şi ajutoarele şi, scurt vorbind, îngustarea şi lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sînt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu [263].

---

262. Ceea ce se iveşte ca rod al mîndriei este ispită, dar poate fi şi încercare (necaz); iar ceea ce se iveşte ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi şi ispită. Numai discernămîntul distinge cînd fiecare din aceste urmări este încercare sau ispită.

263. Toate acestea au atît aspectul de încercări, cît şi pe cel de ispite. Depinde de cum sînt folosite : pentru ieşirea din ele spre Dumnezeu, sau pentru căderea deplină. Voinţa omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sînt o cumpănă pusă în faţa omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacităţii lui de a cîştiga din ele.

Ispitele duşmanilor lui Dumnezeu, care sînt cei mîndri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor neruşinaţi ce se înalţă în cugetele lor în faţa bunătăţii lui Dumnezeu şi nedreptăţesc această bunătate prin mîndria lor[264], sînt acestea : ispitele arătate ale dracilor, care sînt şi ele mai presus de hotarul puterii sufletului[265], lipsirea de puterile înţelepciunii aflătoare în ei, simţirea năprasnică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea trufiei lor, mînierea grabnică, voinţa de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, dispreţuirea inimii, desăvîrşita amăgire a minţii, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gînduri nebuneşti pricinuitoare de rîs, mai bine zis de plîns, faptul de a se face de rîsul oamenilor şi de a-şi pierde cinstea lor, de a se face de ruşine şi de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns şi arătat, pofta de a se amesteca şi petrece cu lumea, de a grăi şi vorbi aiurea totdeauna, în chip nebunesc, şi de a născoci pururea vreo noutate printr-o proorocire mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Şi acestea sînt cele sufleteşti.

Iar în cele trupeşti i se ivesc unuia ca acesta întîmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el şi sînt anevoie de destrămat, întîlniri cu oameni răi şi necredincioşi ; ba i se întîmplă să cadă pe mîinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu şi dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceştia pătimesc de multe ori căderi mari de pe

264. Nedreptăţesc bunătatea lui Dumnezeu prin mîndrie, pentru că folosesc darurile date lor de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceştia să se plîngă pentru că Dumnezeu le-a făcut acelora parte de unele daruri, ca să le folosească împotriva semenilor lor.

265. Sînt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sînt daruri de la Dumnezeu, care sînt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe cînd cele dintîi o anulează şi pe cea pe care el o are.

stînci şi de pe locuri înalte ; şi alte asemenea acestora, ce li se întîmplă spre zdrobirea trupului. Şi, în sfîrşit, lipsa celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu şi a nădejdii credinţei lor ; şi, pe scurt, cîte neputinţe mai presus de putere sînt aduse asupra lor, împreună cu cele din ei. Toate acestea cîte le-am înşirat şi le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mîndriei.

Iar începutul acestora se iveşte în om cînd începe să se socotească pe sine înţelept în ochii săi. Şi acesta se mişcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gînduri ale mîndriei.

Drept aceea, cunoaşte din felurile ispitelor căile uşurătăţii cugetării tale. Iar de vezi vreunele din aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaşte că în măsura în care ai din acestea, în aceeaşi măsură s-a cuibărit în tine mîndria.

Despre răbdare

Ascultă iarăşi şi un alt fel. Toate greutăţile şi necazurile ce nu sînt răbdate au în ele un chin îndoit [266]. Căci răbdarea omului micşorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mîngîierii şi o putere care obişnuieşte să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se iveşte din urmărirea rugăciunii şi din vărsarea lacrimilor.

266. Răbdarea e o tărie spirituală care micşorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micşorezi şi nu le înlături. De suportat tot le suporţi, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau însutit de grea. Cu cît rabzi necazurile cu voia, cu atît pui un efort care le mărgineşte puterea ; cu cît eşti mai fără răbdare în ele, cu atît le măreşti chiar prin aceasta, părîndu-ţi de nesuportat, fără limită şi de nestăpînit prin puterea ta. Necazul care-ţi apare, cînd nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărgineşti, îl stăpîneşti prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărgineşte. Propriu zis simţi această putere cum îl limitează. E şi aceasta o formă a sinergiei : cu cît te încordezi mai mult în răbdare, cu atît puterea lui Dumnezeu îţi ajută să biruieşti necazul. Aceasta se spune în continuare.

Despre lipsa de curaj

Cînd Dumnezeu voiește să necăjească pe om și mai mult, îl lasă să intre pe mîinile lipsei de curaj. Și aceasta naște în el puterea tare a trîndăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieșirii din minți [267], din care răsar zeci de mii de ispite: zăpăceala, iuțimea, hula, defăimarea, gîndurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul și cele asemenea acestora. Iar de întrebi care este pricina lor, îți voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Și în mîna acestuia află cineva îndată mîngîierea în sufletul său. Și care este acesta? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleșească [267a].

Să nu te mînii pe mine că-ți spun adevărul. Ți-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de voiești, intră în țara lui și vei vedea cum îți dă ție dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale [268]. Și după răbda-

---

267. Lipsa de curaj e una cu sporirea trîndăviei, ca renunțare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea mărește chinul pînă la proporțiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea și un element subiectiv. Aceasta duce la deznădejde și la o adevărată ieșire din minți. Căci e o înrudire între ieșirea din minți, deznădejde și între sentimentul că greutatea și durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înțelegere a realității limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întunericului la nesfîrșit. Deznădejdea și iadul sînt legate astfel de slăbirea voinței de a răbda și slăbirea voinței, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

267 a. Smerita cugetare, fiind o recunoaștere a autolimitării prin cunoașterea nesfîrșirii puterii dumnezeiești, vede prin aceasta și limitarea necazurilor și primește puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor și a patimilor care sînt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidența nelimitării lui Dumnezeu, limităm și durerile ce ni le poate pricinui apropierea morții și poate că și urmările ei nelimitate. Iar cum prin mărirea subiectivă a durerilor, le dăm și un fel de mărire reală pentru noi, așa prin limitarea subiectivă a urmărilor morții, le limităm și în mod obiectiv.

268. Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare și care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort și deci și puterea

rea ta se uşurează şi greutatea necazurilor tale şi vei dobîndi mîngîiere. Iar după mîngîierea ta, se măreşte dragostea către Dumnezeu. Şi după dragostea ta, se măreşte bucuria ta în Duhul cel Sfînt. Totuşi pe cei ce sînt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoieşte să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăveşte de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Şi toate aceste bunătăţi le primesc în mîna răbdării lor, spre desăvîrşirea sufletelor lor[269]. Hristos, Dumnezeul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulţumirea inimii. Amin.

CUVÎNTUL XLVII

Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului

A zis oarecare dintre sfinţi că trupul fricos de încercări se face prieten al păcatului, ca să nu se strîmtoreze şi să-şi piardă viaţa prin moartea lui. Dar tocmai de aceea Duhul cel Sfînt îl sileşte să moară. Căci ştie că de nu va muri, nu va birui păcatul. Astfel, de voieşte cineva să locuiască Domnul în el, îşi sileşte trupul său şi slujeşte (liturghiseşte) Domnului şi se face slujitorul Lui prin împlinirea poruncilor Duhului cele scrise de apostol, şi-şi păzeşte sufletul său de faptele cărnii, despre care a scris apostolul. Căci numai cînd slăbeşte trupul prin post şi smerenie, sufletul se întăreşte în rugăciuni. Pentru că trupul are obiceiul ca atunci cînd e strîmtorat în multe feluri de necazuri şi de lipsuri în liniştirea lui, încît se apropie de moarte (se mortifică) în viaţa lui, să te roage, spunîndu-ţi : «Îngăduie-mă pu-

de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidenţa nelimitării puterii dumnezeieşti pe care o trăieşte.

269. Dumnezeu nu-i cruţă de necazuri pe cei iubiţi, pentru că fără ele n-ar spori în virtutea răbdării şi a smereniei. Dar dîndu-le necazuri, le dă şi putere să rabde şi să se smerească.

ţin, ca să vieţuiesc mai măsurat[270]. Căci acum păşesc drept, pentru că am fost probat de acest fel de rele». Şi cînd îl odihneşti de necazuri şi-i dai puţină slobozenie, pentru că ai pătimit împreună cu el, şi se odihneşte chiar şi numai puţin, îţi şopteşte, linguşindu-te puţin[271], pînă ce te face să ieşi din pustie (căci linguşirile lui sînt foarte puternice). Şi-ţi zice : «Putem vieţui cum se cuvine şi aproape de lume. Căci am fost mult probaţi. Deci putem să rămînem în cele ce am ajuns. Pune-mă numai la încercare şi de nu voi fi cum voieşti, ne putem întoarce. Că doar nu fuge pustia de noi». Dar nu-i crede, oricît te-ar ruga şi oricîte făgăduieli ţi-ar face. Pentru că nu împlineşte ceea ce a spus. După ce îi împlineşti cererea, te aruncă în căderi mari, din care nu te vei putea ridica şi ieşi.

Cînd te leneveşti în faţa ispitelor şi eşti sătul de ele, spune-i trupului : «Tu iarăşi doreşti necurăţia şi viaţa întinată». Şi dacă-ţi spune : «E păcat să te omori pe tine», răspunde-i : «Mă omor pe mine[272], pentru că nu voiesc să trăiesc în necurăţie. Mor aici, ca să nu văd moartea adevărată a sufletului meu, cea de la Dumnezeu[273]. Îmi este de folos ca să mor aici pentru curăţie şi să nu trăiesc viaţa în lume. Moartea aceasta am ales-o cu voia pentru păcatele mele. Mă omor pe mine, pentru că am păcătuit Domnului şi nu mai voiesc să-L mînii. De ce să voiesc viaţa depărtată de Dumnezeu ? Rabd necazurile acestea ca să nu mă înstrăinez de nădejdea cerească. Ce folos are Dumnezeu de viaţa mea de aici, dacă o trăiesc în chip rău şi-L mînii pe El ?».

270. Să nu mai vieţuiesc atît de strîmtorat, de lipsit, de aspru.

271. Te linguşeşte că ai sporit mult şi deci poţi să-i dai puţină odihnă.

272. Mă mortific, sau omor poftele rele.

273. Moartea adevărată, care este despărţirea de Dumnezeu. Moartea care nu desparte de Dumnezeu nu e moarte adevărată, ci, poartă spre viaţă. Iar despărţirea de Dumnezeu e fapta omului. De aceea nu Dumnezeu a făcut moartea. Dar El acceptă moartea poftelor, moartea egoismului, moartea morţii. Căci ea e calea spre viaţă adevărată, cea în Dumnezeu.

CUVÎNTUL XLVIII

Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru cei ce-L iubesc pe El

Din dragostea pe care sfinţii o arată lui Dumnezeu, ei pătimesc pentru numele Lui încercările care-i strîmtorează, căci El nu Se depărtează de cei ce-L iubesc şi inima lor dobîndeşte îndrăznire ca să-L vadă în chip neacoperit şi să ceară de la El cele de folos cu încredere. Căci mare este puterea rugăciunii făcute cu îndrăzneală. De aceea a lăsat Dumnezeu pe sfinţii Lui să fie încercaţi de toate încercările, ca ei să primească iarăşi cercarea şi proba ajutorului Lui şi să vadă cîtă purtare de grijă are de ei ; dar şi ca să dobîndească din încercări înţelepciune şi să nu rămînă neînvăţaţi, lipsindu-se de cîştigul ambelor părţi ale deprinderii. Căci ei cîştigă astfel prin cercare cunoştinţa tuturor şi nu ajung de batjocura dracilor. Pentru că dacă s-ar deprinde numai în cele bune, dar ar fi lipsiţi de cealălaltă deprindere [274], ar fi lipsiţi de cercare (de experienţa) în războaie.

Şi de am zice că prin aceasta Dumnezeu îi deprinde pe ei fără să le dea vreo cunoştinţă, am spune că Dumnezeu voieşte ca ei să fie ca boii şi ca asinii şi ca cei ce nu au libertatea în unele lucruri [275]. Dar nu gustă omul binele, dacă nu e probat mai întîi prin cercarea celor rele. Aceasta, pentru ca, atunci cînd se întîlneşte în ele cu binele, să se folosească de ele prin cunoştinţă

274. Deprinderea în răbdarea necazurilor.

275. Deci oamenii, avînd înţelegere şi nefiind ca animalele, văd un sens şi în necazurile ce le vin. Nu se deprind să le suporte în chip simplu, fără să cîştige prin aceasta o experienţă, o cunoştinţă, să tragă o concluzie. Acesta e încă un motiv pentru care le primesc în chip liber, nu ca animalele ce le suportă fără libertate, pentru a cîştiga o simplă deprindere în a împlini din frică voia stăpînului lor.

și libertate, ca prin cele ce-i sînt proprii [276]. Cît de dulce e cunoștința cîștigată prin deprinderea din cercarea lucrurilor și cîtă putere dăruiește celui ce a aflat-o pe ea prin multa lui cercare (experiență), e un lucru cunoscut celor ce s-au încredințat despre aceasta și au simțit ajutorul ei, cum le e cunoscută și slăbiciunea firii și sprijinirea ei din partea puterii dumnezeiești. Căci atunci ei cunosc că Dumnezeu, oprind mai întîi ajutorul Său de la ei, îi face să simtă slăbiciunile firii și greutatea încercărilor și viclenia vrăjmașului; și cu cine au de luptat și în ce fire sînt îmbrăcați și cum sînt păziți de puterea dumnezeiască; și cît drum au făcut și cît au urcat pe el; și cum slăbesc în fața oricărei patimi cînd se depărtează puterea dumnezeiască de la ei. Aceasta, pentru ca din toate acestea să cîștige smerenie și să călătorească spre Dumnezeu și să aștepte ajutorul Lui și să stăruie în rugăciune.

Și toate acestea de unde le-au învățat, dacă n-au cîștigat cercarea din răbdarea multor rele, în care au ajuns din îngăduința lui Dumnezeu? Căci zice Apostolul: «Ca să nu mă înalț din mărimea covîrșitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a bold în trup, îngerul satanei» (II Cor., 12, 7). Dar și credință neclintită cîștigă cineva din încercări prin cercarea (experiența) ajutorului dumnezeiesc, pe care l-a primit de multe ori. Prin aceasta se face neînfricat și dobîndește curaj din încercări și din deprinderea cea dobîndită.

Încercarea este de folos oricărui om. Căci dacă încercarea este de folos lui Pavel, toată gura se va astupa și lumea se va simți îndatorată înaintea lui Dumnezeu să primească încercările. Cei ce se nevoiesc sînt încercați, ca să sporească în bogăția lor; cei leneși, ca să se păzească de cele ce-i vatămă; cei somnoroși, ca să se

276. Chiar în necazuri, omul se întîlnește cu binele dacă se folosește de ele prin libertate și cunoștință, spre bine. Ele i se dau, de aceea, pentru că se poate folosi de ele prin cunoștință și libertate. Ele îi lărgesc cunoștința, dar îl și fac să crească duhovnicește, să evite răul, în chip liber.

îndemne la trezire; cei ce se află departe, ca să se apropie de Dumnezeu; casnicii, ca să intre în casă cu îndrăzneală. Nici un fiu nedeprins nu primeşte bogăţia casei tatălui său înainte de a se putea folosi de ea. De aceea îi şi încearcă mai întîi Dumnezeu şi-i supune la greutăţi, apoi le arată darul. Slavă Stăpînului, Celui ce prin doftorii amare ne duce la desfătarea în sănătate!

Nu este cineva care să nu se întristeze în timpurile de deprindere (de exercitare). Şi nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea în care bea fierea încercărilor. Căci fără acestea nu poate ajunge cineva la băutura cea tare. Dar a răbda nu stă în puterea noastră. Căci cum ar putea vasul de lut să ţină apa curgătoare, dacă nu l-ar fi întărit focul dumnezeiesc? Toate le vom lua în Hristos Iisus, Domnul nostru, de I ne vom supune, cerîndu-le întru smerenie, cu o dorinţă neîncetată. Amin.

CUVÎNTUL XLIX

Despre cunoştinţa nepătimaşă şi despre încercări. Despre cunoaşterea sigură că nu numai cei mici şi slabi şi nedeprinşi, ci şi cei ce se învrednicesc vreme îndelungată de nepătimire şi au ajuns la desăvîrşirea cugetului şi în parte aproape de curăţia unită cu mortificarea, sînt părăsiţi cu milă, pentru căderea în mîndrie [277]

Mereu şi mereu greşesc unii, dar totdeauna îşi tămăduiesc sufletul lor şi harul îi primeşte din nou. Căci în fiecare fire cuvîntătoare are loc o schimbare care

277. Despre părăsirea povăţuitoare din partea lui Dumnezeu a celor ce se încred în virtuţile lor, pentru a fi aduşi la smerenie, au vorbit aproape toţi părinţii duhovniceşti. Sfîntul Isaac Sirul precizează aci că aceasta o face Dumnezeu cu milă. E ca mama care trimite copilul să facă nişte lucruri mai grele, pentru a se deprinde, dar urmăreşte cu milă eforturile lui.

nu ajunge la capăt. Şi schimbările străbat pe fiecare om în toate clipele vieţii lui şi din mulţimea lor cunoaşte cel înzestrat (harul), cu darul deosebirii (cu discernămînt). Dar probele la care e supus în toată ziua îl pot înţelepţi pe el mai cu seamă dacă e treaz şi ia aminte la sine cu mintea şi află cîtă schimbare a blîndeţii şi a bunătăţii primeşte sufletul lui în fiecare zi şi cum e mutat dintr-odată de la pace la tulburare, cînd împrejurarea nu-i dă nici o pricină, şi cum ajunge în primejdie mare şi negrăită.

Şi aceasta este ceea ce a scris sfîntul Macarie în chip vădit, cu multă grijă şi sîrguinţă, spre amintirea şi învăţătura fraţilor, ca în vremea schimbării de la o stare, la cea potrivnică, să nu cadă în deznădejde. Căci celor ce se află în treapta curăţiei mereu li se întîmplă căderi, precum se întîmplă aerului să se răcorească, uneori fără să fie ei în trîndăvie, sau în moleşeală ; ba chiar cînd umblă potrivit rînduielii lor li se întîmplă căderi ce se împotrivesc scopului voii lor.

Dar şi fericitul Marcu dă mărturie despre aceasta, ca unul ce o cunoaşte din cercarea întocmai a ei, şi o spune în scrierile sale spre o întărire prisositoare, ca să nu socotească cineva că sfîntul Macarie a spus-o aceasta în epistola sa [278], la întîmplare şi nu din cercarea adevărată, şi ca prin doi martori aşa de însemnaţi să primească mintea în chip neîndoielnic mîngîiere în vreme de nevoie. Ce spune deci ? «Se fac schimbări în fiecare, ca şi în aer». Înţelegi ce vrea să spună prin cuvîntul «în fiecare» ? Că firea este una, ca să nu socoteşti că a vorbit numai despre cei mai de jos şi mai mici şi că cei desăvîrşiţi sînt liberi de schimbare şi că

278. Cred că e vorba de «Epistola cea mare» a lui Macarie, publicată de Werner Jaeger, în : *Two redescovered Works of Ancient Literature Gregory of Nyssa and Macarius*, Leiden, E. I. Brill, 1954.

ei stau neabătuţi în treapta lor, fără gînduri pătimaşe, precum zic evhiţii [279]. De aceea, a scris : «în fiecare».

Cum se întîmplă deci aceasta, o, Macarie ? Tu vorbeşti de răcoare şi, după puţin, de arşiţă şi de grindină, sau de război şi de senin. De fapt, în lupta noastră aşa ni se întîmplă: războiul şi apoi ajutorul harului. Căci într-o vreme sufletul se află în furtună şi se scoală asupra lui valuri furioase. Apoi iarăşi vine o schimbare. Căci harul ne cercetează şi ne umple inima de bucurie, de pace şi de Dumnezeu, de gînduri neprihănite şi paşnice. Aceste gînduri ale neprihănirii le arată aci, dînd să se înţeleagă că cele dinainte de ele erau dobitoceşti şi necurate ; şi ne îndeamnă zicînd că, dacă după aceste gînduri neprihănite şi bune urmează năvala altora, să nu deznădăjduim, iar în ceasul odihnei pe care ne-o aduce harul să nu ne mîndrim, ci în vremea bucuriei să aşteptăm necazul.

Ne îndeamnă să nu ne întristăm, de urmează căderi ; nu zice să nu stăm împotriva lor, dar să fim cu bucurie, arătînd că mintea trebuie să le primească pe acestea ca fireşti şi ca ale noastre. Să nu cădem în deznădejde, ca unul care a aşteptat ceva mai presus de luptă şi o odihnă desăvîrşită şi neschimbată şi nu vrea să primească luptă şi întristări, nici să se ivească în el, în lumea aceasta, mişcarea a ceva potrivnic acestora, a ceva din cele ce nu plac Domnului Dumnezeu.

---

279. Evhiţii (rugătorii) e numele grecesc al mesalienilor, erezie din sec. IV şi de după aceea. «Ei spuneau că botezul nu foloseşte nimic celor ce-l primesc. El taie ca un brici spicele păcatelor lor, dar nu şi rădăcina lor. Dar rugăciunea desăvîrşită smulge şi rădăcina păcatului şi alungă pe demonii din suflet. Căci cu fiecare om ce se naşte e legat de la început un demon, mişcîndu-l pe om la fapte necuvenite. Pe acesta nu-l poate scoate nici botezul, nici altceva din suflet, ci numai lucrarea rugăciunii». Odată ce au scos pe demon prin rugăciune, nu mai pot păcătui, ba văd şi persoanele Sfintei Treimi în chip sensibil. Aici sfîntul Isaac îl arată pe Macarie afirmînd că fiecare suflet, deci şi cel mai sporit, e supus ispitelor, deci ca adversar al mesalienilor, contrar unor afirmaţii ale unor teologi apuseni mai noi că scrierile lui Macarie ar fi ale unui membru al ereziei mesaliene.

Şi ne sfătuieşte aceasta, ca să nu ne facem cu totul nelucrătorì şi cu acest cuget să ne moleşim din pricina deznădejdii şi să nu rămînem nemişcaţi pe calea noastră. Şi zice: «Cunoaşte că toţi sfinţii s-au aflat în această lucrare. Cît sîntem în lumea aceasta, împreună cu acestea ni se dă şi o mîngîiere prisositoare întru ascuns. Pentru că în fiecare zi şi în fiecare ceas se cere de la noi o încercare a dragostei noastre faţă de Dumnezeu, în luptă şi în război cu ispitele. Aceasta înseamnă să nu ne întristăm şi să nu ne lenevim în luptă. Şi aşa să mergem înainte pe calea noastră. Iar cel ce voieşte să iasă şi să se abată de la acestea se face pradă lupilor».

O, ce minune vedem la sfîntul acesta! Cum a făcut dintr-un cuvînt mic o astfel de întrebuinţare şi a arătat-o pe aceasta plină de înţelepciune şi a depărtat cu totul îndoiala din cugetarea cititorului. «Iar acela, zice, care se abate de la acestea şi se face pradă lupilor nu voieşte să umble pe calea cuvenită. Acela şi-a pus în mintea lui să facă aşa şi voieşte să umble pe o cărare a sa neumblată de părinţi».

Iar cînd cere ca în ceasul harului să aşteptăm necazuri, ne învaţă precum urmează: din lucrarea harului se întîmplă uneori că se ivesc în noi gînduri mari şi răpiri în vremea unei vederi (contemplări) a minţii mai presus de fire, cum a spus sfîntul Marcu. Căci atunci cînd îngerii se apropie de noi, ne umplu de o vedere (contemplaţie) duhovnicească. Şi toate cele potrivnice se depărtează şi în vremea în care cineva petrece în acestea, se iveşte în el o pace şi o seninătate negrăită. Căci atunci te umbreşte harul şi sfinţii îngeri se apropie de tine, înconjurîndu-te ca un zid şi prin aceasta toţi cei ce te ispitesc se depărtează din apropierea ta.

Dar atunci să nu te înalţi şi să nu socoteşti în sufletul tău că ai ajuns la limanul neînviforat şi în văzduhul neschimbat şi ai fost scos din acest sîn (de mare)

şi din vînturile protivnice din el şi nu mai ai a te teme de vrăjmaşi, sau de vreo întîlnire rea. Pentru că mulţi au gîndit acestea şi au căzut în primejdie, cum a spus fericitul Nil. Sau să nu te socoteşti ca fiind mai mare decît cei mulţi şi că ţi se cuvine să fii în acestea, iar altora nu, din pricina vieţuirii lor rămasă în urmă, sau a cunoştinţei lor neîndestulătoare. Să nu zici : «De aceea ei sînt lipsiţi de acestea, iar eu mă aflu în ceea ce mi se cuvine, pentru că am ajuns la desăvîrşirea sfinţeniei şi la treapta duhovnicească şi la bucuria neschimbată». Ci mai degrabă adu-ţi aminte de gîndurile necurate şi de închipuirile necuvenite, aduse în cugetarea ta în vremea furtunii şi în ceasul tulburării şi al neorînduielii gîndurilor, care cu puţin înainte s-au sculat asupra ta în orbecăiala întunericului. Adu-ţi aminte cum te-ai abătut de repede spre patimi şi cum ai stat de vorbă cu ele în întunericul cugetării şi nu te-ai îndulcit, nici nu te-ai minunat de vederea dumnezeiască şi de îmbelşugarea darurilor ce le-ai primit. Şi cunoaşte că toate acestea le-a adus asupra noastră purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru a ne smeri. Căci ea poartă de grijă şi rînduieşte fiecăruia din noi ceea ce îi este de folos. De aceea, cînd te mîndreşti pentru darurile primite, te părăseşte şi cazi cu totul în faptele, la care prin gînduri eşti numai ispitit.

Drept aceea, cunoaşte că a te afla în acestea nu atîrnă de tine, nici de virtutea ta, ci harul este cel care te poartă pe palmele mîinilor lui ca să nu te înfricoşezi. Gîndeşte-te la acestea cînd, în vremea bucuriei, gîndul tău se trufeşte, a spus sfîntul nostru părinte, şi plîngi şi lăcrămează şi apleacă-te spre amintirea păcatelor tale, a celor din vremea părăsirii tale, ca să te izbăveşti de acest gînd şi să cîştigi prin el smerenia. Totuşi, nu deznădăjdui, căci prin gîndurile smereniei dobîndeşti ca printr-o ispăşire iertarea păcatelor.

Căci smerenia aduce, chiar şi fără fapte, iertarea multor păcate. Iar faptele fără smerenie sînt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pregătesc şi multe rele [280]. Drept aceea, dobîndeşte, precum am spus, prin smerenie iertarea fărădelegilor tale. Precum trebuie să fie sarea în orice mîncare, aşa şi smerenia în orice virtute. Şi ea poate zdrobi puterea multor păcate.

Pentru aceasta, deci, e nevoie să ne întristăm neîncetat cu cugetul, întru smerenie şi cu întristarea dreptei socoteli (unui adevărat discernămînt) [281]. Că de vom dobîndi-o pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu şi ne va înfăţişa înaintea Lui, chiar şi fără fapte bune. Iar fără de ea (fără smerenie), toate faptele noastre sînt deşarte, ca şi toate virtuţile şi toate lucrările.

Deci schimbarea cugetării o voieşte Dumnezeu. Căci prin cugetare ne îmbunătăţim şi prin cugetare ne înrăim. Ajunge ca ea singură să stea neajutorată (de fapte) înaintea lui Dumnezeu şi să grăiască pentru noi. Mulţumeşte şi mărturiseşte-te lui Dumnezeu, netăcînd nici o clipă, gîndindu-te că avînd o fire atît de neputincioasă şi uşor de abătut spre rele, totuşi unde eşti înălţat din vreme în vreme şi de ce daruri te învredniceşti şi de cine eşti ridicat deasupra firii ; iar cînd eşti părăsit, pînă unde cobori, încît ajungi la o minte dobitocească. Şi gîndeşte-te la ticăloşia firii tale şi la repeziciunea schimbării ce urmează, precum a spus oarecare dintre sfinţii bătrîni : «Cînd îţi vine, zice, gîndul mîndriei, spunîndu-ţi : gîndeşte-te la virtuţile tale, priveşte bătrîne la curvia ta». A vorbit de curvia de care ai fost ispitit, în vremea părăsirii, în gîndurile tale.

280. Smerenia cuprinde în ea mai mult decît faptele. Căci dacă faptele adevărate presupun iubirea şi cinstirea aproapelui, cel ce are smerenie are rădăcina lor, iar faptele celui lipsit de smerenie sînt în fond pentru el şi numai la aparenţă sînt pentru altul. Dar prin smerenie ai depăşit şi faptele rele ce le-ai săvîrşit. Căci în însăşi rădăcina fiinţei tale te-ai desprins de ele.

281. Să surprindem păcatele cele mai fine, chiar pe acelea pe care e greu să le surprindem cînd ne privim în mod superficial.

Iată cum rînduiește harul fiecăruia, după folosul lui, fie în vremea de război, fie în vremea ajutorării lui. Ai văzut pe bătrînul acesta minunat, cît de ușor a spus acest lucru ? «Cînd îți vine, zice, gîndul mîndriei pentru înălțimea vieţuirii tale, zi : bătrîne, privește la curvia ta». E vădit că bătrînul a spus aceasta către un om mare. Căci nu pot fi tulburați de un astfel de gînd decît cei ce sînt într-o treaptă mai de sus și petrec într-o vieţuire vrednică de laudă. Că această patimă se ridică în suflet după dovedirea unei virtuți, ca să-l dezbrace de lucrarea ei, poți afla, de voiești, și dintr-o epistolă a aceluiași sfînt Macarie. Din ea poți afla pe ce treaptă se află sfinții și care sînt ispitele îngăduite asupra lor. Căci în epistolă se scriu acestea :

Ava Macarie scrie tuturor fiilor săi iubiți, ca să-i învețe limpede cum sînt călăuziți de Dumnezeu prin războaie și prin sprijinirile harului. Căci prin ele i-a plăcut înțelepciunii lui Dumnezeu să se deprindă sfinții în veac împotriva păcatului, prin virtute, cît sînt în viața aceasta. Pentru ca în toată vremea să se înalțe vederea lor spre El și prin privirea neîncetată spre El să crească în ei dragostea cea sfîntă față de El, prin aceea că silindu-se să iasă de sub asuprirea patimilor și din frica de ele, aleargă spre El și se întăresc în credință, în nădejde și în dragoste față de El.

Acestea s-au spus acum nu celor ce petrec cu oamenii și se mută din loc în loc și rămîn mereu între lucrurile și gîndurile cele întinate și necurate ; nici celor ce împlinesc dreptatea prin fapte în afara liniștirii, și sînt vînați în toată clipa prin simțurile lor ; nici celor pe care trebuințele ce-i întîmpină fără voie îi pun în toată vremea în primejdia căderii, iar diferite împrejurări în care ajung cu voia îi lipsesc nu numai de puterea de a-și păzi deplin gîndurile lor, ci și de puterea de a-și păzi simțurile lor. Ci s-a spus celor ce pot să-și păzească trupurile și gîndurile lor și se feresc cu desă-

vîrşire de tulburare şi de întîlnirea cu oamenii şi prin împrejurarea fericită că s-au lepădat de toate, ba chiar şi de sufletele lor, îşi pot păzi mintea lor în rugăciune şi primesc schimbări în călăuzirile lor din partea harului în lăuntrul vieţuirii liniştite ; celor ce petrec sub braţul cunoştinţei Domnului, fiind înţelepţiţi în chip ascuns de Duhul în liniştirea lor şi în înfrînarea de la lucruri şi de la vederea unora din ele, ca unii ce şi-au omorît cugetarea cu privire la lume [282]. Căci acestea nu lasă patimile să moară. Iar cugetarea moare faţă de ele prin înfrînarea de la lucruri şi prin împreună-lucrarea harului. Acest har să ne păzească pe noi în hotarul acestei vieţuiri ! Amin.

CUVÎNTUL L

Despre aceeaşi temă şi despre rugăciune

Înţelesul pe scurt al acestui capitol este că trebuie să ştim că avem nevoie, în tot ceasul şi în cele douăzecişipatru de ceasuri ale nopţii şi ale zilei, de pocăinţă. Iar înţelesul numelui pocăinţei, precum am cunoscut din felul adevărat al lucrurilor, este acesta : ea e cererea prelungită în tot ceasul a rugăciunii pline de străpungere ce se îndreaptă spre Dumnezeu pentru iertarea păcatelor trecute şi grija pentru păzirea de cele viitoare. De aceea a întărit şi Domnul slăbiciunea noastră în rugăciune, zicînd : «Staţi treji şi privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită» (Mt., 26, 41). Rugaţi-vă şi nu pregetaţi şi privegheaţi în toată vremea şi vă rugaţi. «Cereţi, zice, şi veţi lua. Căutaţi şi veţi afla. Bateţi şi vi se va deschide. Că tot cel ce cere va lua şi cel ce

282. Omorîrea cugetării cu privire la lume înseamnă a nu mai fi interesat de lume, pentru că nu te mai ispiteşte cu plăcerile ei, pe care le cunoşti ca inferioare în comparaţie cu bucuria ce ţi-o dă comuniunea cu Dumnezeu.

cautä va afla şi celui ce bate i se va deschide» (Mt., 7, 7). Dar şi mai mult a întărit cuvîntul Său şi ne-a îndemnat să ne străduim, în parabola prietenului ce a mers la prietenul lui la miezul nopţii şi i-a cerut lui pîine, zicînd : «Amin zic vouă, că de nu-i va da lui pentru prietenia lui, măcar pentru îndrăzneala lui, sculîndu-se, îi va da lui toate cîte îi va cere» (Lc., 11, 8).

Deci cereţi şi voi şi nu vă leneviţi. O, cutezanţă negrăită ! Dătătorul ne stîrneşte pe noi să cerem de la El, ca să ne dea darurile Sale cele dumnezeieşti. Şi precum ni le dăruieşte toate cîte ne sînt spre bine, precum singur ştie, aşa sînt pline cuvintele Lui de îndemnul de a îndrăzni şi de a ne încrede în El. Şi pentru că Domnul ştie că nu încetează niciodată pornirea noastră de abatere înainte de moarte şi că această schimbare este aproape de noi, înţeleg cea de la virtute la păcat, şi că omul şi firea lui sînt mereu în stare de a se abate la cele protivnice, ne-a îndemnat să ne sîrguim să cerem şi să ne nevoim neîncetat [283]. Că dacă lumea aceasta ar fi locul încrederii şi omul ar ajunge la ea, firea lui s-ar înălţa de sub apăsarea nevoii şi lucrarea lui, de sub apăsarea fricii, şi n-am mai fi îndemnaţi să ne rugăm, împlinind ceea ce ne trebuie prin însăşi purtarea Lui de grijă [284]. Pentru că nici în veacul viitor nu se aduc lui Dumnezeu rugăciuni de cerere a unor lucruri. Căci în acea patrie a libertăţii firea noastră nu va fi supusă schimbării, nici nu se va abate de frica

283. Neîncetat firea noastră schimbătoare ne îndeamnă spre abateri de la calea cea bună. Cunoscînd această slăbiciune a ei, Dumnezeu ne iartă neîncetat, dar ne şi îndeamnă să-I cerem iertarea şi ajutorul. Fixismul firii în bine, susţinut de unele erezii vechi şi de denominaţiuni creştine de azi, nu corespunde realităţii.

284. Chiar de se află cugetul nostru plin de bunăvoire spre cele bune, cîteodată nu mai înţelegem rostul unor încercări, sau ea ne părăseşte la hotarul lor (cînd începe lucrarea acestor încercări) şi într-un fel purtarea de grijă a lui Dumnezeu ne lasă în seama lor (ne aruncă), deşi pînă la urmă ne va ajuta să ieşim din ele. Sau lucrarea lui Dumnezeu cu noi îşi produce rodul prin neputinţa noastră, arătată în greutatea cu care suferim încercările, întrucît sînt foarte mari. Atunci strigăm mai tare către Dumnezeu şi deschidem poarta sufletului spre primirea ajutorului Lui.

celor protivnice ei. Pentru că va fi desăvîrşită în toate. De aceea nu numai pentru rugăciune şi pază trebuie să ne nevoim, ci şi ca să înţelegem mişcările subţiri şi nepricepute ce ni se întîmplă, care sînt mai presus de cunoaşterea minţii noastre şi în care ne aflăm de multe ori fără de voie. Căci chiar dacă cugetarea noastră este foarte sigură şi plină de bunăvoire în cele bune, de multe ori ne părăseşte la hotarul încercărilor şi purtarea Lui de grijă ne aruncă, cum a zis fericitul Pavel: «Ca să nu mă înalţ, pentru mărimea covîrşitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a îmbolditor trupului îngerul satanei, ca să mă lovească. Şi de trei ori L-am rugat pe Domnul ca să-l ia de la mine. Şi mi-a zis: îţi ajunge ţie harul Meu. Căci puterea Mea întru neputinţă se desăvîrşeşte» (II Cor., 12, 7) [284 a].

Drept aceea, Doamne, aceasta este voia Ta şi de toate acestea are nevoie pruncia mea, ca să fie povăţuită şi trezită de Tine, mai ales cînd omul nu e beat de dorul Tău, cum nu sînt nici eu, şi nu e atras de bunătăţi, ca să nu mai vadă nicidecum lumea din pricina beţiei pe care o are faţă de Tine [285]. Căci m-ai făcut să mă ridic pînă la această stare şi mai presus de ea, spre descoperiri şi vederi care nu pot fi tîlcuite de limba trupească şi se văd şi se aude glasul liturghiei duhurilor şi să mă învrednicesc de vederea plină de sfinţenie a Ta [286]. Dar deocamdată eu, cel desăvîrşit în Hristos, nu sînt în stare să mă păzesc pe mine, tocmai pentru că sînt ceva şi pentru că am o subţirime; căci nu

284 a. Dacă am trăi în certitudinea vederii lui Dumnezeu, în experienţa vădită a Lui, n-am mai avea nevoie să ne întărim în această certitudine prin cereri. Am fi convinşi despre bunătatea darnică a lui Dumnezeu prin «vederea» Lui. De aceea, în veacul viitor vom lăuda numai pe Dumnezeu şi-I vom mulţumi, dar nu-I vom cere ceva.

285. E de remarcat această însuşire a beţiei de Dumnezeu: ea e şi o nevedere a lumii înconjurătoare.

286. Liturghia duhurilor e liturghia îngerească, slavoslovia lor neîncetată. Iar vederea lui Dumnezeu e plină de sfinţenie, sau de curăţie, cum şi Dumnezeu e atotcurat sau sfînt. Numai cel curat vede pe Dumnezeu, sau Dumnezeu iradiază curăţia Lui în cel ce-L vede.

sînt în stare să mă înţeleg prin puterea mea pe mine, cel ce am dobîndit mintea lui Hristos [287].

Drept aceea, Doamne, pentru aceasta mă bucur de slăbiciuni, de necazuri, de închisori, de legături, de nevoi, fie de cele din partea firii, fie de cele de la fiii firii, fie de cele de la duşmanii ei. Rabd, bucurîndu-mă, neputinţele mele, adică încercările mele, ca să se sălăşluiască puterea lui Dumnezeu în lăuntrul meu (II Cor., 12, 9). Dacă după toate acestea am nevoie de toiagul ispitelor, ca şi mai mult să sporească prin el întru mine sălăşluirea Ta şi să fiu păzit în apropierea Ta, cunosc din aceasta că nu ai pe cineva mai iubit decît pe mine, că prin aceasta m-ai mărit pe mine mai mult decît pe mulţi ; şi mi-ai dat să cunosc puterile Tale minunate şi slăvite ca oarecărui dintre apostoli [288], cum nu ai dat altora din soţii mei, şi m-ai numit pe mine «vas al alegerii», ca să păzesc cu credinţă treapta dragostei Tale. Pentru toate acestea ştiu că pentru a spori şi a înainta în lucrarea propovăduirii, aş fi fost dezlegat de lanţul încercărilor şi deci mi-ai fi dăruit libertatea dacă mi-ar fi fost de folos. Dar nu ai binevoit să fiu fără necaz, nici fără grijă în lumea aceasta. Căci nu voiai să se înmulţească mai degrabă lucrarea propovăduirii Evangheliei Tale în lume, decît să mă folosesc de încercările mele şi ca sufletul meu să fie păzit sănătos lîngă Tine [289].

287. Cu cît sînt ridicat prin Hristos mai sus, cu atît mă înţeleg mai puţin. Obiectiv am dobîndit mintea lui Hristos şi sînt om desăvîrşit în Hristos, dar ceea ce îmi este dat obiectiv, nu sînt în stare să înţeleg încă, tocmai pentru că e o stare aşa de înaltă. Deci nu sînt în stare să înţeleg încă nici rostul unor încercări, care tocmai pentru consolidarea mea în această înălţime vin asupra mea. Acesta poate fi sensul textului, deşi el ni se pare cam obscur.

288. Lui Pavel. Şi această frază e cam obscură. În textul grec sună : «Şi precum mi-ai dat mie să cunosc puterile Tale minunate şi slăvite, nu i-ai dat oarecărui dintre apostoli, prietenii mei» etc.

289. Fraza pare cam obscură. Înţelesul cred că e acesta : Dumnezeu nu socoteşte că e mai de folos o propovăduire a Lui în lume, făcută de oameni neprobaţi şi necurăţiţi prin încercări, decît o desăvîrşire prealabilă

Deci, poţi vedea, tu, cel ce ai dobîndit dreaptă socoteală (discernămînt), că mare e darul încercărilor. Căci cu cît se înalţă omul mai mult şi intră în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel, cu atît are nevoie mai mult de frică şi de pază şi culege folos din întîlnirea cu încercările. Cine a ajuns în ţara încredinţării cea plină de jefuitori şi a primit puterea să nu se abată ? (E un lucru care nu s-a dat îngerilor, ca să nu se desăvîrşească fără noi) [290]. Cine ajungînd acolo a primit acest dar, contra tuturor darurilor duhovniceşti şi trupeşti, încît să poată să rămînă cu totul neschimbat şi să nu se apropie de el vreo ispită în gînduri ? Rînduiala lumii acesteia are acest înţeles, arătat în toate Scripturile : de ni s-ar întîmpla în fiecare zi mii de căderi şi de răni, să nu ne descurajăm şi să nu părăsim cursa în stadion. Căci e cu putinţă ca printr-o mică luptă să cîştigăm biruinţa şi să primim cununa.

Lumea aceasta e un loc de luptă şi un stadion de curse. Şi timpul acesta e un timp de luptă. Şi în locul de luptă nu e lege [290 a]. Adică împăratul nu pune un hotar ostaşilor pînă nu se va isprăvi lupta şi nu va ajunge fiecare om la uşa Împăratului împăraţilor şi nu se va

---

prin încercări. De-abia atunci propovăduirea credincioşilor ar avea un efect adevărat. De aceea se spune : «Pentru ca prin aceste încercări să fiu păzit sănătos lingă Tine şi astfel să se facă mai cu rod propovăduirea Ta în lume».

290. Cu cît se întăreşte cineva mai mult în încredinţarea că a sporit în apropierea de Dumnezeu, cu atît asalturile duhurilor rele sînt mai stăruitoare. Dar şi în respingerea acestora ne bucurăm mai mult de ajutorul îngerilor. În felul acesta îngerii înşişi sporesc împreună cu noi în desăvîrşire, luptînd şi ei împreună cu noi împotriva atacurilor rele. Dacă îngerii înşişi ar fi supuşi unor asemenea încercări şi ar trebui să lupte pentru respingerea lor de la ei înşişi, ei ar face fără noi suişul lor spre Dumnezeu. Dar nu li s-a dat să urce fără noi, fără să ne ajute pe noi. De altfel s-ar putea spune că aceasta e o rînduială generală. Nici un om nu poate urca spre Dumnezeu (spre bine), dacă nu ajută şi pe alţii să urce, şi dacă nu e ajutat şi el de alţii.

290 a. În război nu e lege care să rînduiască la care atacuri să răspund şi la care să nu răspund. Trebuie să lupt în tot felul, ca să mă apăr şi să cîştig biruinţa.

proba acolo cine a răbdat în luptă şi nu s-a lăsat să fie înfrînt şi n-a dat bir cu fugiţii. Căci de cîte ori nu se află cîte un om care pare să nu fie de nici un folos cuiva şi e dat mereu la o parte din lipsa de deprindere şi aruncat, şi totuşi, aflîndu-se întru neputinţă, răpeşte steagul din mîna oştirii fiilor uriaşilor şi înalţă numele lui şi e lăudat mai mult decît toţi cei ce se luptă şi sînt cunoscuţi prin biruinţele lor şi primeşte cununa şi darul de preţ mai mult decît toţi soţii lui ? De aceea să nu rămînă nici un om în deznădejde. Să nu ne lenevim în rugăciune şi să nu pregetăm în a cere ajutor de la El.

Şi aceasta să o punem în cugetul nostru, ca atîta timp cît sîntem în lume şi lăsaţi în trup, chiar de ne vom înălţa pînă la crugul (absida) cerurilor, nu trebuie să fim fără fapte şi trudă şi grijă. Prin aceasta vine desăvîrşirea. Iartă-mă ! Iar ce este mai mult decît aceasta este îndeletnicire fără judecată. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpînirea şi mărirea în veci ! Amin.

CUVÎNTUL LI

Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strîmtă, cea mai presus de lume

Este un obicei vechi al diavolului, al protivnicului nostru, ca să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, şi să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trîndavi în a se hotărî şi neputincioşi în gînduri, îi războieşte de la început cu tărie şi ridică împotriva lor ispite grele şi puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutăţii lui şi să-i cuprindă de la pri-

ma luptă frica și să li se pară calea lor aspră și greu de străbătut și să zică : «Dacă începutul ei este așa de greu și de aspru, cine va putea să înfrunte pînă la sfîrșit războaiele cele multe, așezate de-a lungul ei ?». Și zicînd așa, nu mai pot sta tari, sau înainta. Ba nu pot privi nici spre altceva, așa de mult îi apasă grija de aceasta. Și pe încetul diavolul strînge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine zis, Dumnezeu însuși e cel ce îngăduie aceluia să se întărească împotriva lor și nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială și cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice : «Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trîndăvie și-și împiedică mîna lui de la sînge» (Ier., 48, 10)[291]. Și iarăși: «Aproape este Domnul de cei ce se tem de El» (Ps., 84, 10). Căci Domnul poruncește să întîmpinăm pe diavolul fără frică și răceală, zicînd : «Începe, deci, să-l pierzi pe el și pornește războiul împotriva lui și te prinde cu el în luptă bărbătește. Și voi începe a pune frica ta peste toți vrăjmașii tăi de sub cer, zice Domnul» (Deut., 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărțindu-te de Dumnezeu.

Deci cît te privește pe tine, nu te îngreuia să primești de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupește în lupta pentru ea, Domnul însuși te va încununa și va dărui cinstitelor tale oseminte cinstea mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trîndavi și moleșiți la începutul nevoinței lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înșiși morții, se află în toate războaiele foarte slabi și lipsiți de bărbăție. Mai bine zis, Dumnezeu însuși îi lasă să fie prigoniți și războiți. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat, și au încercat să împlineas-

291. Adică se teme să lupte pentru Domnul pînă la sînge, pînă la primirea morții.

că lucrul Domnului iscodindu-L şi luîndu-L în rîs. De aceea şi diavolul i-a cunoscut pe ei de la început şi a încercat gîndurile lor, cum sînt, de sînt fricoase şi pline de iubirea de sine şi de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigoneşte pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minţii (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în sfinţi. Căci Dumnezeu lucrează împreună cu omul şi-l ajută şi-i arată purtarea de grijă, după hotărîrea omului cea pentru Dumnezeu şi după îndreptarea lui spre ţinta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om, sau să-i aducă ispite, de nu se leneveşte acesta şi nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăseşte pe om), sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gînduri spurcate, prin părerea de sine şi prin mîndrie, sau printr-un gînd de îndoială şi prin împărţirea sufletului. Pe aceştia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători şi simpli şi lipsiţi de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe sfinţi şi ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaşte că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mîinile lui. Căci ştie Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una din pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÎNTUL LII

Despre al doilea fel al războaielor diavolului

Dar pe cei pe care îi vede că sînt plini de bărbăţie şi puternici şi socotesc moartea ca nimic şi ajung la mare rîvnă şi se predau pe ei înşişi la toată încercarea

şi moartea şi dispreţuiesc viaţa în lume şi în trup şi toate încercările, nu-i întîmpină diavolul îndată şi nu se arată pe sine timp îndelungat, ci se strînge pe sine şi le dă lor loc şi nu le iese înainte de la prima lor pornire, nici nu intră cu ei în război. Căci cunoaşte că tot începutul războiului este mai fierbinte şi ştie că nevoitorul are multă rîvnă şi că nu pot fi biruiţi uşor cei mai nevoitori dintre nevoitori. De aceea nu din laşitate face diavolul aceasta, ci pentru că se teme de puterea dumnezeiască ce-i învăluie pe aceştia şi care-l înfricoşează pe el.

Deci cînd îi vede pe ei astfel, nu îndrăzneşte să se atingă de ei, pînă ce nu-i vede cu rîvna răcită şi aruncînd armele pe care şi le-au pregătit în cugetele lor, prin părăsirea dumnezeieştilor cuvinte şi a aducerilor-aminte împreună lucrătoare şi sprijinitoare[291 a]. Deci ia aminte la timpul lenevirii lor. Şi cînd aceia se întorc puţin de la gîndurile lor dintîi, încep şi ei să iscodească meşteşuguri pentru înfrîngerea lor prin linguşirile cugetului acestora ce izvorăsc din ei şi sapă o groapă de pierzanie sufletelor lor prin împrăştierea gîndurilor ce le vin din lene, gînduri prin care se face stăpînă răceala în ei, sau în minţile şi în inimile lor.

Şi acestea nu voieşte diavolul să le facă, cît timp e împiedicat să-i războiască pe ei, dar nu pentru că vrea să-i cruţe, nici pentru că e ruşinat de ei. Căci îi socoteşte ca nimic. Ci socotesc că o putere oarecare îi înconjoară pe cei ce simt căldura rîvnei pentru Dumnezeu şi pe cei ce ies ca nişte prunci şi se leapădă de lume fără multă şovăială, nădăjduind în Dumnezeu şi neştiind cu cine au de luptat. De aceea Dumnezeu alungă cumplita lui viclenie de la ei, ca să nu se apropie de ei.

291 a. Amintirea morţii, a poruncilor lui Dumnezeu, a făgăduielii date la intrarea în mînăstire, etc.

Şi vrăjmaşul e ţinut în frîu, cînd vede pe Păzitorul care-i păzeşte pururea pe aceia. Căci dacă aceia nu aruncă de la ei pricinile ajutorului, care sînt rugăciunile de cerere, ostenelile şi smerita cugetare, Sprijinitorul şi Ajutătorul nu Se depărtează de la ei niciodată.

Priveşte şi scrie în inima ta că iubirea de plăcere şi dragostea de tihnă sînt pricini ale părăsirii. Dar cel ce se înfrînează cu putere de la acestea nu e părăsit niciodată de ajutorul lui Dumnezeu. Şi vrăjmaşul nu e lăsat să-l atace. Iar dacă i se îngăduie vreodată să-l atace pentru povăţuire, vine pe urma lui şi-l opreşte sfînta putere. Şi acela nu se teme de ispitele dracilor, pentru că gîndul lui îi dă curaj şi puterea aceea îl face să-i dispreţuiască [292]. Căci această putere dumnezeiască îi învaţă pe oameni, cum învaţă cineva pe un băiat să înoate, lăsîndu-l puţin singur, şi cînd acela începe să se înece, îl ridică deasupra. Pentru că băiatul înoată pe mîinile celui ce-l învaţă. Şi cînd începe să slăbească în curaj şi să se scufunde, cel ce-l poartă pe mîinile lui îi strigă, încurajîndu-l: «Nu te teme, eu te port». Şi precum mama, învăţîndu-l pe copilul ei mic să umble, se depărtează puţin de la el şi-l cheamă la sine, iar cînd el, venind spre mama lui, începe să se clatine şi să cadă, din pricina picioarelor şi mădularelor plăpînde şi fragede, mama aleargă şi-l prinde în braţele ei, aşa şi harul lui Dumnezeu poartă şi învaţă pe oamenii, care se predau pe ei cu curăţie şi cu simplitate în mîinile Făcătorului lor şi pe cei ce s-au lepădat din toată inima de lume şi merg pe urmele lui Dumnezeu [293].

---

292. Gîndul la Dumnezeu, rugăciunea către El, se întîlneşte totdeauna cu puterea lui Dumnezeu. Unde e prima, e şi ultima. Gîndul şi rugăciunea nu se referă la Dumnezeu de la distanţă, ci intră în atingere cu puterea lui Dumnezeu şi se penetrează de ea.

293. Harul îi lasă puţin şi singuri pe oameni, pentru a se întări, sau *mai mult le dă impresia că au rămas singuri*. Chiar de la o oarecare distanţă reală sau părută, Dumnezeu le trimite putere şi curaj.

Iar tu, o, omule, care mergi pe urmele lui Dumnezeu, adu-ţi aminte în tot timpul nevoinţei tale mereu de început şi de întîia rîvnă a începutului acestei căi, şi de gîndurile fierbinţi cu care ai ieşit la început din casa ta şi te-ai aşezat în linia de război. Pune-te la încercare în fiecare zi, ca să nu răcească căldura sufletului tău în mînuirea vreuneia din armele cu care ai fost îmbrăcat şi în rîvna aprinsă în tine la început, adică la începutul luptei tale, ca nu cumva să te păgubeşti de vreuna din armele cu care ai fost îmbrăcat la începutul acestei lupte. Şi înalţă mereu glasul tău în lăuntrul taberei de luptă şi încurajează şi îmbărbătează pe fiii tăi cei de-a dreapta, adică gîndurile tale, şi arată celorlaţi, adică părţii celui protivnic, că eşti treaz. Şi de vezi la început vreo pornire înfricoşătoare a ispititorului, să nu slăbeşti. Poate îţi este de folos aceasta. Căci Cel ce te mîntuieşte în dar nu îngăduie să se apropie cineva de tine, afară doar pentru vreo iconomie în folosul tău.

Dar să nu arăţi trîndăvie de la început, ca nu cumva prin această trîndăvie de la început, păşind înainte, să cazi şi să nu te mai poţi împotrivi supărărilor ce vin asupra ta: înţeleg celor din foame, din neputinţe, din nălucirile înfricoşătoare şi din celelalte. Să nu te depărtezi de lîngă Conducătorul luptei, căci El îţi va da ţie ajutor împotriva protivnicului tău, ca să nu te afle pe tine vrăjmaşul precum aşteaptă. Ci cheamă pe Dumnezeu neîncetat şi plîngi înaintea harului Lui şi te tînguieşte şi te osteneşte pînă îţi va trimite ţie ajutor. Căci odată ce vei vedea aproape de tine pe Cel ce te mîntuieşte, nu vei mai fi biruit de vrăjmaşul ce ţi se împotriveşte. Aceste două chipuri de luptă s-au înfăţişat pînă aci.

CUVÎNTUL LIII

Despre al treilea chip de luptă al vrăjmaşului împotriva celor tari şi plini de bărbăţie

Cînd deci, după acestea, diavolul se ridică împotriva cuiva şi nu-l poate birui pe el în luptă, mai bine zis pe Cel ce-l întăreşte şi-l ajută pe el şi pentru Care omul i se împotriveşte şi de la Care ia putere şi răbdare, încît trupul cel gros şi material biruie pe cel netrupesc şi cugetat cu mintea, cînd deci vede vrăjmaşul toată această putere pe care a primit-o omul de la Dumnezeu şi simţurile lui din afară nebiruite de lucrurile văzute şi de sunetele celor auzite, şi gîndurile lui neslăbite de linguşiri şi de amăgiri, doreşte vicleanul să caute un oarecare meşteşug prin care să despartă pe cel ce ajută pe om, pe îngerul aceluia, de la el. Mai bine zis doreşte vicleanul să orbească mintea omului ajutat, ca să se afle neajutat. Doreşte ca în el să biruiască gîndul mîndriei, ca să creadă că toată tăria aceasta îi vine de la puterea sa proprie şi că el însuşi şi-a cîştigat bogăţia aceasta şi prin puterea sa proprie s-a păzit pe sine de cel protivnic şi ucigaş. Iar uneori socoteşte că a biruit pe vrăjmaşul din întîmplare, alteori, că din pricina neputinţei vrăjmaşului (nu mai vorbesc de alte chipuri şi gînduri ale hulei, din pricina cărora cade sufletul lui în frică prin pomenirea lor şi numai prin aceasta). Alteori vrăjmaşul îşi înfăţişează amăgirea lui în chipul descoperirilor de la Dumnezeu, arătîndu-i omului anumite lucruri în vis. Iar cînd omul e în stare de trezvie, vrăjmaşul ia chip de înger al luminii şi toate le face ca să înduplece pe om, pe încetul, să se învoiască cu el şi să se predea în mîinile lui. Iar dacă omul cuminte îşi ţine gîndurile, mai bine zis ţine pomenirea Celui ce-l ajută şi-şi aţinteşte ochii inimii la cer, ca să nu ia seama la cei ce şuşotesc acestea în el, vrăjmaşul încearcă să uneltească alte chipuri împotriva lui.

CUVÎNTUL LIV

Despre al patrulea fel al vrăjmașului de a se împotrivi prin război

Dată fiind înrudirea ce o are firea cu acest al patrulea fel ce i-a rămas vrăjmașului ca să pricinuiască pierderea omului prin el, care este această uneltire ? Aceasta este să atace pe om prin trebuințele lui firești. Căci de multe ori mintea celui ce se nevoiește este orbită de vederea și de apropierea lucrurilor supuse simțurilor și e biruită cu ușurință în luptă, cînd ajunge aproape de ele, dar cu mult mai mult, cînd ele se află înaintea ochilor lui. Căci diavolul cel cumplit folosește meșteșugul acesta cu cunoștință și cu iscusință ; cu iscusința cîștigată în lupta cu mulți luptători tari și puternici, care au căzut în acestea. Și o face aceasta în chip înșelător. Căci chiar dacă nu poate face pe oameni să lucreze prin fapte, datorită neclintirii liniștii lor și înfrînării lor de la conviețuirea cu prilejurile și cu pricinile (păcatelor), totuși el se luptă să facă mintea lor să-și pricinuiască diferite năluciri, gîdilîndu-i, stîrnind mișcări în ei, ca să se scufunde în gînduri necuviincioase și să se învoiască cu ele și să se facă vinovați de ele, încît să se depărteze de la ei Ajutătorul lor.

Căci știe că biruința omului și înfrîngerea și comoara și sprijinirea lui și toate cele ale celui ce se nevoiește își au temeiul în gîndul lui și se înfăptuiesc printr-o mică învoire, numai ca gîndul să se miște din locul lui și să coboare de la acea înălțime la pămînt și să-și arate, prin hotărîre, într-o clipă de învoire, consimțirea. Așa s-a întîmplat multora din sfinți prin nălucirile frumuseții femeilor. Ba de multe ori, celor ce s-au apropiat de lume la o milă sau două, sau și la o distanță de o zi, a uneltit vicleanul de le-a adus înseși femeile în carne și oase la ei. Iar celor depărtați de lume, fiind-

că nu pot să-i prindă astfel în cursă, le arată prin năluciri frumuseţea femeilor, uneori în podoaba vestmintelor şi în privelişti desfrînate, alteori, arătîndu-se cu necuviinţă el însuşi în chipul femeii goale. Prin acestea şi prin unele ca acestea, pe unii i-a biruit cu fapta însăşi, alţii au fost batjocoriţi prin năluciri, pentru uşurătatea gîndurilor lor. Şi aşa au ajuns în adîncul deznădejdii şi sufletele lor s-au abătut spre lume şi au căzut de la nădejdea cerească.

Dar alţii, mai tari ca ei, şi luminaţi de har, l-au biruit pe diavol şi nălucirile lui şi au călcat peste plăcerile trupului şi s-au aflat probaţi în dragostea de Dumnezeu. Şi de multe ori le-a sădit nălucirea aurului şi a unor lucruri scumpe şi a unor comori de aur. Iar uneori li le-a arătat pe acestea în adevăr, ca prin astfel de năluciri felurite să împiedice poate pe vreunul din ei din calea lui şi să-l poticnească prin vreuna din cursele şi din mrejile lor.

Ci, Doamne, Doamne, nu ne duce pe noi în astfel de ispite, Tu, Cel ce cunoşti neputinţa noastră, din care numai cei puternici şi încercaţi ies, biruind o astfel de amăgire.

Şi prin toate aceste încercări e îngăduit diavolului ispititor să războiască pe sfinţi, ca să se probeze dragostea de Dumnezeu din ei în astfel de încercări, adică de se dovedesc iubitori de Dumnezeu şi stăruie în dragostea de El şi iubesc cu adevărat pe Dumnezeu prin înfrînarea de la asemenea lucruri, prin depărtare şi prin lipsirea de ele. Şi chiar de se apropie de aceste lucruri, se nevoiesc să le dispreţuiască şi să le nesocotească pentru dragostea de Dumnezeu. Aceştia, de sînt linguşiţi, nu sînt înfrînţi de draci. Ei sînt încercaţi nu numai ca să se facă cunoscuţi ca probaţi lui Dumnezeu, ci şi diavolului însuşi. Căci acesta doreşte mult să ispitească şi să probeze de s-ar putea pe toţi şi să-i ceară pe ei de la Dumnezeu ca să-i încerce, cum a cerut pe

dreptul Iov. Şi cînd se dă o mică îngăduinţă de la Dumnezeu, diavolul se apropie ispitind cu tărie, dar pe măsura puterii celor ispitiţi de el. Căci nu atacă nelegiuitul diavol după pofta lui [293 a]. Şi prin aceasta sînt probaţi cei adevăraţi şi neclintiţi în dragostea de Dumnezeu, că le dispreţuiesc pe toate acestea şi le socotesc ca nimic în ochii lor în asemănare cu dragostea de Dumnezeu. Dar smerindu-se pururea şi dînd slavă Celui ce-i ajută în toate şi Pricinuitorului biruinţei lor, şi predîndu-se pe ei în mîinile Lui în vremea luptei, îi spun: «Tu, Doamne, eşti puternic şi a Ta este lupta. Luptă-te şi biruieşte în ea, Doamne, pentru noi!» Atunci aceştia se probează ca aurul în cuptor.

Dar cei ce nu sînt tari în adevăr, probîndu-se în astfel de ispite, se fac cunoscuţi ca atare şi cad de la Dumnezeu ca nişte gunoaie, dînd loc în ei vrăjmaşului lor, şi ies vinovaţi pentru uşurătatea cugetării lor, sau pentru mîndria lor. Pentru că nu s-au învrednicit să primească puterea pe care au avut-o sfinţii lucrătoare în ei. Căci nu e biruită această putere ce lucrează împreună cu noi. Fiindcă Domnul este atotputernic şi mai tare ca toţi şi în toată vremea e biruitor în trupul cel muritor, cînd coboară să le ajute în război. Iar de sînt şi biruiţi, e vădit că sînt biruiţi cînd sînt afară de El. Aceştia sînt cei ce se golesc cu voia lor de El prin nerecunoştinţa

---

293 a. Adică încercările ce le aduce diavolul cuiva nu întrec puterea aceluia de a le răbda. Căci dacă ar întrece această putere, omul n-ar avea nici o vină, în cazul că nu le-ar putea răbda şi depăşi. Deci cei ce cad nu pot da ca scuză că încercările sau ispitele au fost peste măsura puterii lor de a le înfrînge. Desigur, lucrurile se complică, dat fiind că omul nu le biruie numai cu puterea sa, ci şi cu puterea lui Dumnezeu. Dar puterea dată lui de Dumnezeu i se dă în aşa fel, ca să nu facă de prisos efortul lui maxim, sau să nu ceară un efort pe care omul nu l-ar putea face. Excepţie fac minunile ce se fac în unele cazuri prin unii. Dar poate şi în aceste cazuri puterea mai presus de fire dată unora e pe măsura credinţei lor mai presus de fire. În general însă, hotarul între ordinea firii şi cea mai presus de fire e foarte greu de trasat şi e foarte mobil. În cei credincioşi puterile mai presus de fire, pătrunzînd în fire, ridică înseşi puterile acesteia la diferite nivele.

lor. Ei nu s-au învrednicit de puterea ce sprijinește pe biruitor, ba și de puterea lor obișnuită și proprie, pe care au avut-o în timpurile războaielor lor celor grele, se simt goliți.

Dar cum se simt goliți ? Prin aceea că văd căderea lor ca dulce și plăcută și că le e neplăcut să rabde greutatea războiului vrăjmașului lor, în care biruiau odinioară în chip curat cu rîvnă, prin pornirea mișcării firii, pe care o simțeau, în vremea aceea, aprinsă și vioaie. Iar acum nu le mai găsesc pe acestea în sufletul lor.

Iar cei ce sînt în începuturile lor trîndavi și moleșiți nu se tem numai de luptele acestea și de cele asemănătoare, ci se tem și se tulbură și de foșnetul frunzei pomului și sînt biruiți de mica nevoie a foamei și de puțina slăbiciune, lepădîndu-se (de făgăduiala dată) și întorcîndu-se înapoi.

Iar cei adevărați și încercați nu se satură nici de verdețuri și de legume și nu primesc să guste nici rădăcini de legume uscate, înainte de ceasul rînduit al hranei. Ba și dorm pe jos, măcar că au trupul și ochii slăbiți de marea sleire a trupului. Și nici cînd se apropie clipa să iasă din trup, nu se lasă să fie biruiți și să cadă din voința întărită. Căci doresc și voiesc să se silească pe ei pentru dragostea lui Dumnezeu și aleg mai bine să se ostenească pentru virtute decît să aibă viața vremelnică și toată tihna în ea. Și cînd le vin ispitele, mai degrabă se veselesc și se fac prin ele și mai desăvîrșiți. Dar nici în ostenelile obositoare ce le au de răbdat nu șovăie în dragostea lui Hristos, ci pînă ce vor înceta din viață sînt gata să primească cu bărbăție necazurile și nu fug de ele, căci prin ele se fac desăvîrșiți. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL LV

Despre patimi

Ce dulci sînt prilejurile patimilor ! Patimile le poate tăia cineva şi se poate linişti, ţinîndu-se departe de ele, veselindu-se de încetarea lor ; dar pricinile patimilor nu le poate părăsi. De aceea sîntem ispitiţi chiar fără să vrem. Şi de patimi ne întristăm, dar prilejurile lor dorim să le avem. Păcatele nu le iubim, dar pricinile ce le aduc în noi le primim cu plăcere. De aceea cele din urmă se fac pricinuitoare ale celor dintîi prin lucrarea lor. Cel ce iubeşte prilejurile patimilor se supune fără voie patimilor şi se face rob lor. Cel ce-şi urăşte păcatele sale încetează a le face, şi cel ce le mărturiseşte dobîndeşte iertarea. Dar este cu neputinţă cuiva a părăsi deprinderea păcatului înainte de a dobîndi duşmănie faţă de ea, pe lîngă mărturisirea greşalelor. Cea dintîi este pricină de smerenie adevărată ; cea de a doua este urmată de ruşine şi de străpungerea inimii.

De nu urîm cele vrednice de ocară, nu putem simţi răul miros al lucrării lor, nici putreziciunea ce o răspîndesc, cîtă vreme le purtăm în sufletele noastre. Pînă ce nu vei arunca din tine ceea ce nu se cuvine, nu vei cunoaşte cu ce ruşine eşti împletit şi nu vei roşi din pricina ei. Cînd vei vedea oglindită în alţii povara ta, vei afla ruşinea ce stă asupra ei. Desparte-te de cele rele ale lumii şi vei cunoaşte răul ei miros. Căci de nu te desparţi, nu o cunoşti, ba mai degrabă te vei învălui în răul ei miros ca într-un miros bun şi goliciunea ruşinii tale o vei socoti ca o perdea de slavă [294].

Fericit este cel ce s-a depărtat de lume şi de întunericul ei şi nu ia aminte decît la sine. Căci nu poate lucra

294. Răul miros din tine nu-l simţi. Pînă eşti unit cu lumea rău mirositoare, nu simţi răul ei miros. Numai cînd eşti curat, simţi mirosul celor necuraţi.

sau sluji puterea străvederii, nici a discernămîntului, în cel ce petrece în mijlocul celor deşarte[295]. Căci cum va putea deosebi ceea ce se cuvine puterea de discernămînt tulburată a acestuia ? Fericit este cel ce a părăsit ameţeala beţiei sale şi a văzut prin alţii cît de nesătulă este beţia sa. Căci atunci va cunoaşte ruşinea sa. Cît timp poartă cineva în sine ameţeala beţiei păcatelor sale, toate cele săvîrşite de el i se par cuviincioase[296]. Căci cînd firea iese din rînduiala sa, e la fel de beată fie de vin, fie de pofte[297]. Pentru că amîndouă o scot din ceea ce se cuvine şi amîndouă mişcă în trupul de care sînt purtate aceeaşi fierbinţeală. Felurile patimilor sînt diferite; dar ameţeala pricinuită este una. Schimbarea ce o pricinuieşte în fire este una ; dar pricinile sînt diferite şi nu deopotrivă şi se deosebesc după felul cum sînt primite.

Oricărei desfătări îi urmează un necaz ; şi oricărui necaz pentru Dumnezeu îi urmează o desfătare. Dacă toate cele din lumea aceasta sînt supuse stricăciunii, stricăciunea se produce prin cele potrivnice fie aici, fie în veacul viitor, fie în vremea ieşirii. Mai ales se întîmplă aceasta cu plăcerea din desfrînare, sau cu neplăcuta pătimire potrivnică acestei plăceri, care se pricinuieşte prin străduinţa de sfinţire[298]. Şi aceasta

295. Simţul discernămîntului e tocit în cel pătat, în cel lipsit de curăţie. Curăţia şi sensibilitatea sînt legate împreună.

296. Precum există o beţie de Dumnezeu, care nu vede lumea sau vede urîţenia ei, aşa este o beţie de lume, care nu o vede în urîţenia ei şi nici sfinţenia lui Dumnezeu.

297. Beţia de pofte este o neorînduială a firii noastre şi o sluţire a firii adevărate a realităţii.

298. «În veacul viitor nu e stricăciune. Căci în starea de înviere, zice, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer» (cf. Mt., 22, 30). Stricăciune numeşte aci, poate, schimbarea stării pe care o primesc toţi fie în viaţa aceasta, fie în vremea ieşirii, fie în veacul viitor. Cei ce au convieţuit cu plăcerea din desfrînare vor primi schimbarea de la desfătare la pedeapsă. Iar cei ce au convieţuit cu neplăcuta pătimire, pricinuită de străduinţa de simţire şi contrară plăcerii celei urîte, vor primi schimbarea de la necaz la odihnă.

o rînduieşte Dumnezeu, ca, fie pe calea însăşi, fie la sfîrşitul ei, să guste pedeapsa, ca apoi aceasta să treacă, pentru mila Lui cea bogată, fie la răsplată, fie la o împlinire a arvunei. Pentru că Dumnezeu dă putinţa dobîndirii binelui pînă în ceasul din urmă. Dar răul îl împiedică prin aceea că supune chinurilor pe cel vrednic de pedeapsă, precum s-a scris: «Cel certat aici pentru ruşinea lui mănîncă din gheena lui».

Păzeşte-te de libertatea care duce la robia cea rea [299]. Păzeşte-te de mîngîierea care aduce războiul. Păzeşte-te de cunoştinţa care duce la întîlniri cu ispitele şi, mai ales, de dorinţa dinainte de pocăinţa desăvîrşită [299 a]. Căci dacă toţi sîntem păcătoşi şi nimeni nu e deasupra ispitelor, nici o virtute nu e mai presus de pocăinţă. Pentru că niciodată nu se poate desăvîrşi lucrarea ei [300]. De aceea, ea li se cuvine totdeauna tuturor celor ce voiesc să se mîntuiască, păcătoşi şi drepţi. Şi nu e hotar al desăvîrşirii, pentru că chiar şi desăvîrşirea celor desăvîrşiţi este nedesăvîrşită. De aceea pocăinţei nu-i pun hotar nici timpurile, nici faptele, înainte de moarte [300 a]. Adu-ţi aminte că fiecărei plăceri îi urmează scîrba şi, după ea, amărăciunea.

Păzeşte-te de bucuria ce nu-i însoţită de o pricină a schimbării [300 b]. Căci tot ce are, ascuns în sine, o iconomie de sus, nu poate atinge, nici cunoaşte hotarul şi

---

299. Libertatea, de care spui că uzezi păcătuind, te face rob păcatului.

299 a. Păzeşte-te de dorinţa odihnei desăvîrşite, înainte de pocăinţa desăvîrşită. Iar pocăinţa nu se încheie, adică nu se desăvîrşeşte niciodată înainte de moarte.

300. Orice virtute poate atinge o treaptă şi mai înaltă, deci e supusă pocăinţei pentru treapta nedeplină la care a ajuns. În acest sens nici un grad de virtute nu e mai presus de pocăinţă, adică nu scapă pe om de datoria pocăinţei.

300 a. Numai cînd am ajunge la desăvîrşire, am scăpa de datoria pocăinţei. Dar cum desăvîrşirea nu are hotar în viaţa aceasta, nici pocăinţa nu are.

300 b. O bucurie care nu are în sine nemulţumirea cu treapta ajunsă şi nu are în ea pornirea spre o ridicare peste treapta ajunsă, deci de o schimbare, e o bucurie a mîndriei şi o împăcare cu mărginirea.

aceasta e pricina schimbării sale[300 c]. Teme-te de acela care vezi că nu se schimbă[301]. Căci el umblă, zice, în afara căii[301 a]. Cel ce ştie că-şi cîrmuieşte cu înţelepciune corabia prin lume a amestecat schimbarea în toate ale lui. Şi cele din afară ale lumii îi sînt o umbră[302].

Odihnei mădularelor îi urmează o ieşire şi o tulburare a gîndurilor ; iar unei lucrări fără măsură, trîndăvia ; şi trîndăviei, ieşirea[303]. Dar se deosebeşte o ieşire de cealaltă. Căci celei dintîi ieşiri, sau celei din odihnă, îi urmează războiul din partea curviei ; iar celei de a doua, sau celei din trîndăvie, îi urmează părăsirea locului de liniştire şi mutarea dintr-un loc în altul. Iar lucrarea ce stăruie cu durere în hotarele măsurii nu caută cinste. Micşorarea ei înmulţeşte plăcerea, iar lipsa de măsură, ieşirea. Rabdă, frate, nebunia firii tale, care biruieşte în tine, pentru că te pregăteşte să ajungi la acea înţelepciune, care are începutul cununii veşnice[304]. Nu te înspăimînta de tulburarea trupului celui din Adam, care e pregătit să ajungă la desfătarea aceea, a cărei cunoştinţă în viaţa de aici e în afară de înţelegerea celor trupeşti[305]. Cînd este de faţă chipul ceresc

---

300 c. În viaţa aceasta nu ajungem la hotarul desăvîrşirii. Iar aceasta e pricina unei silinţe necontenite de a ne ridica la o treaptă mai înaltă, de a ne schimba mereu.

301. Aceia sînt învîrtoşaţi fie în rău, fie în mîndrie.

301 a. În afara căii ce duce spre Dumnezeu, deci în afara căii în general, rămînînd închişi în lumea aceasta.

302. Cel ce merge pe calea spre Dumnezeu socoteşte lumea aceasta o umbră.

303. Ieşirea aceasta a gîndurilor este ieşirea lor de sub stăpînirea noastră, e plecarea lor spre lucruri care ne sînt păgubitoare şi spre faptele legate de ele.

304. Cînd eşti ispitit, nu deznădăjdui, ci rabdă. Căci răbdarea necazului ce-ţi vine prin ispită înseamnă începutul încununării. Dar cel ce îşi alege o astfel de viaţă fără plăceri şi urmăreşte fericirea viitoare pare nebun. Însă prin ea ajunge la înţelepciune, care ea însăşi este începutul încununării cu veşnicia cea fericită.

305. Trupul din Adam va ajunge la o stare superioară celei pe care o cunoaştem acum. Dar el se tulbură la început de drumul aspru pe care e călăuzit. Însă această tulburare a lui nu trebuie să înspăimînte pe călugăr.

care e Împăratul păcii, să nu te tulburi de schimbarea protivnică a tulburării firii. Pentru că neplăcuta pătimire e vremelnică în cel ce o primeşte pe aceasta cu plăcere [306]. Căci patimile sînt asemenea cîinilor ce obişnuiesc să stea în preajma măcelăriilor şi care fug la auzul unui cuvînt, dar dacă nu sînt luaţi în seamă se năpustesc ca leii cei foarte mari. Dispreţuieşte pofta cît timp e mică, pentru ca să nu-ţi aduci aminte de tăria fierbinţelii ei. Căci stăpînirea peste cele mici alungă primejdia. Pentru că e cu neputinţă să stăpîneşti peste lucrurile mari, dacă nu biruieşti pe cele mai neînsemnate.

Adu-ţi aminte, frate, de viaţa viitoare, care nu este ca cea care se tîrăşte şi se mişcă prin sucuri; de viaţa prin care moartea e zdrobită; de viaţa în care nu este aprinderea împreunării, care pricinuieşte firii copilăreşti osteneală prin gîdilirea plăcerii. Rabdă oboseala luptei, în care ai fost adus spre probare, ca să iei de la Dumnezeu cunună şi să te odihneşti cînd vei trece din această lume. Adu-ţi aminte de odihna aceea care nu are sfîrşit şi de viaţa nesupusă atacurilor, de treapta desăvîrşită, de starea cea nestrămutată şi de robia care sileşte la iubirea lui Dumnezeu, robie ce pune stăpînire peste fire [307]. Fie să ne învrednicim şi noi de aceasta, prin harul lui Hristos, Căruia I se cuvine slava împreună cu Tatăl Cel fără de început şi cu Prea Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în veci! Amin.

---

306. Tot alineatul acesta şi cel dinainte încurajează pe cel ce este ispitit, pe cel ce are de suferit schimbarea de la starea de pace la cea a ispitelor şi încercărilor. În momentul în care îţi vine un necaz (o grea pătimire, sau o neplăcută pătimire), gîndeşte-te că dacă îl primeşti cu plăcere, cu răbdare, e trecător.

307. Este o robie a dragostei, în care omul totuşi nu se simte rob, căci dragostea este în acelaşi timp tot ce e mai conform cu voia liberă a lui. E robie numai în sensul că cel ce s-a îndulcit de ea nu mai poate şi nu mai vrea să iasă din ea. Ea pune stăpînire peste fire, dar în acelaşi timp înalţă firea. Ea pune stăpînire peste libertate, dar în acelaşi timp libertatea se simte la largul ei.

CUVÎNTUL LVI

Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Şi despre lucrările nevoinţei

Alunecarea în vreo cădere a păcatului este un semn al slăbiciunii firii. Şi cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Căci nu s-a gîndit să aşeze sufletul mai presus de patimi înainte de naşterea cea de a doua [308]. Iar a fi primitor de patimi e de folos pentru străpungerea conştiinţei. Dar a rămîne în ele e un lucru necuviincios şi neruşinat.

Sînt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinţei, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul din aceste trei chipuri.

Precum din lăcomia pîntecelui se naşte tulburarea gîndurilor, aşa se naşte din vorbărie şi din neorînduiala întîlnirilor necunoştinţa şi ieşirea (împrăştierea) minţii. Grija de lucrurile vieţii tulbură sufletul şi încurcarea în acestea zăpăceşte mintea şi o scoate din linişte.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cereşti se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieţii, ca venindu-şi în sine să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăştiat la legea Domnului, ziua şi noaptea. Ostenelile trupeşti fără curăţia minţii sînt ca un pîntece sterp şi ca nişte ţîţe uscate. Căci nu se pot apropia de cunoştinţa lui Dumnezeu [309]. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă

---

308. Înainte de înviere.

309. Numai o minte curată de alte gînduri se gîndeşte continuu la Dumnezeu şi-L cunoaşte în nesfîrşirea puterii şi iubirii Lui.

între spini nu poate secera nimic, aşa cel ce se scufundă în ţinerea minte a răului şi în iubirea de agoniseală nu poate dobîndi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi şi pentru strîngerea de bunuri. Căci Scriptura mărturiseşte zicînd: «Ca un popor care a lucrat dreptatea şi n-a nesocotit nici una din poruncile Domnului, cer dreptatea şi adevărul de la Mine şi voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicînd: pentru ce am postit şi n-ai văzut, şi ne-am smerit şi n-ai cunoscut? Căci în zilele posturilor voastre faceţi voile voastre, adică împliniţi gîndurile voastre cele viclene» (Is., 58, 2, 3). Şi le aduceţi pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roduri depline idolilor, pe care îi socotiţi întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru mai de preţ decît orice tămîie pe care trebuia să Mi-o închinaţi Mie prin faptele voastre cele bune şi prin conştiinţa curată [310].

Pămînt bun este acela care veseleşte pe lucrătorul lui, cu rod însutit. Peste tăria sufletului ce scînteiază prin pomenirea lui Dumnezeu şi prin priveghierea neadormită de zi şi de noapte, Îşi clădeşte Domnul un nor ce-l acoperă ziua şi-i luminează cu lumină de foc noaptea [311]. Căci în lăuntrul întunericului lui va străluci lumina.

Precum acoperă norul lumina lunii, aşa aburii stomacului alungă din suflet înţelepciunea lui Dumnezeu. Şi precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, aşa e şi trupul la largul lui cînd pîntecele e plin. Şi precum materia adăogată la materie sporeşte flacăra focului, aşa felurimea mîncărilor sporeşte mişcarea trupului. În trupul iubitor de plăcere nu locuieşte cu-

---

310. O afirmare a valorii trupului, care e mai de preţ decît orice tămîie cînd e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfinţeşte.

311. A se remarca frumuseţea imaginii. Pomenirile lui Dumnezeu sînt ca nişte scîntei ale sufletului. Lumina din minte e întîmpinată de norul de lumină a lui Dumnezeu.

noştinţa lui Dumnezeu. Şi cel ce-şi iubeşte trupul său nu va dobîndi harul lui Dumnezeu. Precum din durerile naşterii se naşte fătul care veseleşte pe cea care l-a născut, aşa din nevoinţa foamei se naşte în suflet ca rod cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneşi şi iubitori de plăcere li se naşte rodul ruşinii. Precum tatăl se îngrijeşte de copii, aşa Se îngrijeşte şi Hristos de trupul care pătimeşte greu pentru El şi e pururea aproape de gura lui. Iar rodul lucrării înţelepte este nepreţuit.

Străin este cel ce a ieşit cu mintea din toate cele ale vieţii. Jeluitor este cel ce îşi petrece toate zilele vieţii sale în foame şi sete, din nădejdea bunătăţilor viitoare. Monah este cel ce petrece în afara lumii şi cere pururea lui Dumnezeu să dobîndească bunătăţile viitoare. Bogăţia monahului este mîngîierea ce vine din plîns şi bucuria cea din credinţa care străluceşte în cămările minţii. Milostiv este cel ce nu deosebeşte cu cugetarea pe unul de altul, ci are milă de toţi.

Feciorelnic nu este cel ce şi-a păzit trupul lui nespurcat de împreunare, ci cel ce se ruşinează de sine însuşi cînd se află singur. De iubeşti neprihănirea, alungă gîndurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii şi în rugăciunea de cerere, şi atunci te vei înarma faţă de pricinile firii (care îndeamnă la păcat). Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voieşti să dobîndeşti milostivirea, obişnuieşte-te întîi să dispreţuieşti toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos şi să iasă din hotarele ei [312]. Lumina milostivirii se arată în răbdarea celui ce primeşte să fie nedreptă-

312. O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. În firea minţii este înduioşarea pentru alţii, e legată prin fire nevăzută de alţii. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alţii, ci găsirea în adînc a sensibilităţii faţă de alţii. În sine, ea găseşte legăturile curate cu alţii. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare faţă de alţii. Numai necunoaşterea de sine înseamnă şi necunoaşterea altora şi nesimţirea faţă de ei.

ţit [313]. Desăvîrşirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovăţirile mincinoase. De eşti cu adevărat milostiv, să nu te necăjeşti în lăuntrul tău cînd ţi se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povesteşti celor din afară paguba ta. Fă mai degrabă să se înghită paguba din partea celor ce te-au nedreptăţit de către mila ta, ca acreala vinului, de mulţimea apei. Şi arată mulţimea milostivirii tale în bunătăţile cu care răsplăteşti pe cei ce te-au nedreptăţit. Aşa a făcut fericitul Elisei duşmanilor săi care voiau să-l robească. Căci cînd s-a rugat şi i-a orbit pe ei cu negură, a arătat puterea aflătoare în el, iar cînd le-a dat mîncare şi băutură şi i-a lăsat să plece, şi-a arătat milostivirea lui (IV Regi, 6, 18, 23).

Cel cu adevărat smerit la cuget, cînd e nedreptăţit nu se supără, nici nu se apără pentru fapta pentru care a fost nedreptăţit. Şi primeşte defăimările ca adevărate şi nu se îngrijeşte să-i încredinţeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cere iertare. Unii şi-au însuşit de bună voie numele de curvari, nefiind aşa ; alţii l-au răbdat pe cel de preacurvari, fiind departe de aceasta şi au primit cu lacrimi să fie împovăraţi cu rodul unui păcat, pe care nu l-au făcut, şi au cerut plîngînd de la cei ce-i nedreptăţeau iertare pentru nelegiuirea pe care n-au săvîrşit-o, fiind încununaţi cu toată curăţia şi neprihănirea [314]. Alţii, ca să nu fie slăviţi pentru starea lor virtuoasă, ascunsă în ei, se arătau în chipul celor răniţi (de păcate), deşi aveau în ei sarea dumnezeiască şi erau neclintiţi în liniştea lor, încît

313. Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptăţeşte, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine şi se ciunteşte de legăturile sale cu alţii, legături prin care îi vine lui însuşi viaţă.

314. Ei imitau pe Hristos, Care a luat păcatele noastre asupra Lui şi a primit să fie răstignit pentru ele, suferind în chip real pentru ele. De fapt Hristos şi cei ce-L imitau îşi dădeau seama de comuniunea adîncă ce există între ei şi ceilalţi. Şi sufereau de păcatele altora ca de ale lor, pentru că sufereau pentru aceia înşişi.

aveau pe sfinţii îngeri vestitori ai faptelor lor de vitejie, pentru desăvîrşirea lor cea mai deplină.

Tu te socoteşti avînd smerită cugetare, dar alţii se învinovăţeau pe ei, în vreme ce tu nu suferi să fii învinovăţit nici de alţii şi te socoteşti smerit la cuget. De eşti smerit la cuget, probează-te prin acestea, ca să vezi de nu te tulburi cînd eşti nedreptăţit.

Mîntuitorul numeşte «multe lăcaşuri ale Tatălui» (In, 14, 2) măsurile cugetării celor ce se sălăşluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovniceşti, de care se bucură cu mintea. N-a înţeles prin multele locaşuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri. Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăţia puterii văzătoare şi primitoare, şi precum un sfeşnic ce luminează într-o casă răspîndeşte raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeşnice, aşa şi în veacul viitor toţi drepţii se sălăşluiesc într-o singură patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înţelegător şi înţeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh şi loc şi scaun şi vedere şi chip. Şi nu vede vreunul măsurile soţului său, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzînd harul mai bogat al soţului şi pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare şi de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veseleşte în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor şi una le este bucuria[315]. Şi în afară de cele

315. Nu e acolo nici invidie, nici dispreţ, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socoteşte pe altul că vede mai puţin. Şi cel ce vede mai puţin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Şi cel ce vede pe Hristos mai mult preţuieşte pe cel ce vede mai puţin, pentru că vede şi acela în modul lui personal de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puţin, nici cel ce primeşte comunicări mai adînci ale dragostei Lui nu-şi dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeaşi faţă luminoasă a lui Hristos. Precum se vede şi mai lămurit din cele ce ur-

două mari cete nu este vreo alta de mijloc. Înţeleg prin una pe cea de sus, iar prin cealaltă pe cea de jos; iar la mijlocul lor, mulţimea felurită a răsplătirilor[316].

Iar dacă acesta este adevărul, precum şi este de fapt, ce e mai nebuneşte şi mai prosteşte decît a spune ceea ce spun unii: «îmi ajunge să scap de gheenă; nu mai am grijă că nu intru în Împărăţie. Căci a scăpa de gheenă e una cu a intra în Împărăţie. Precum a cădea din aceasta înseamnă a intra în gheenă». Fără îndoială nu ne-a învăţat Scriptura trei locuri. Dar ce? «Cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa, va aşeza oile la dreapta Sa şi caprele la stînga Sa» (Mt., 25, 31). N-a spus trei cete, ci două: una de-a dreapta şi alta de-a stînga. Şi a despărţit hotarele sălaşurilor diferite ale lor, zicînd că unii, adică păcătoşii, vor merge la osîndă veşnică, iar drepţii vor străluci ca soarele în viaţa veşnică (Mt., 25, 46). Şi iarăşi: «Vor veni de la răsărituri şi de la apusuri şi se vor odihni în sînurile lui Avraam întru Împărăţia cerurilor. Iar fiii Împărăţiei vor fi scoşi în întunericul cel mai din afară, unde va fi plînsul şi scrîşnirea dinţilor» (Mt., 8, 11), ceea ce e mai înfricoşător decît orice foc.

Deci ai înţeles din acestea că starea opusă stării de sus este însăşi gheena chinuitoare? Bine este deci a învăţa pe oameni să primească bunătatea lui Dumnezeu şi a-i îndemna să rămînă sub purtarea de grijă a Lui şi a-i strămuta de la rătăcire la cunoştinţa adevă-

---

mează, sfîntul Isaac respinge ideea unei stări de mijloc între «Împărăţie» şi «iad», admiţînd însă o varietate de trepte în «Împărăţie». Sfîntul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: «îmi ajunge să nu ajung în gheenă; căci prin aceasta voi intra în Împărăţie». El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaş cît mai înalt în Împărăţie. Dar între locul cel mai de sus şi cel mai de jos sînt o mulţime de răsplătiri. Însă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nici o răsplătire.

316. În ultimele două propoziţii, sfîntul Isaac a trecut la altă idee, legată de prima. Dacă toţi cei din locaşurile cereşti au o singură vedere, nu se mai poate socoti că în afară de cer şi de iad, sau de vederea şi de nevederea lui Hristos mai este o stare de mijloc (nici vedere, nici nevedere).

rului. Acesta era chipul de lucrare al lui Hristos şi al apostolilor ; şi el este foarte înalt.

Iar cînd omul simte că a ieşit din vieţuirea aceasta şi din părtăşia neîncetată cu Dumnezeu şi că conştiinţa lui slăbeşte în vedere (contemplare) şi liniştea lui se tulbură şi cunoştinţa i se întunecă, dat fiind că cugetarea lui are nevoie de pază şi de supunerea simţurilor şi că vrînd să vindece pe alţii îşi pierde sănătatea sa şi iese din libertatea voii sale, trecînd în tulburarea minţii, trebuie să-şi aducă aminte de cuvîntul apostolic care zice că hrana tare e potrivită celor mai desăvîrşiţi (Evr., 5, 14) şi să se întoarcă la cele dinainte ale sale, ca să nu audă spunîndu-i-se : «Doctore, vindecă-te pe tine însuţi» (Lc., 4, 23).

Să se judece, deci, pe sine însuşi şi să-şi păzească buna lui deprindere şi în loc de a ajuta prin rostirea cuvintelor, să slujească prin vieţuirea cea bună ; şi în loc de a învăţa prin sunetele gurii lui, să înveţe prin faptele lui. Şi abia cînd îşi va vedea sufletul său sănătos, să caute să folosească şi pe alţii şi să-i tămăduiască prin sănătatea lui. Căci cînd se va afla departe de oameni, va putea să-i ajute pe ei mai bine prin lucrarea sa cea bună, ca să sporească în rîvna faptelor bune, decît îi poate ajuta prin cuvinte, cît timp este el însuşi bolnav şi are nevoie mai mult ca ei de doftorie. «Că de va călăuzi orb pe orb, amîndoi vor cădea în groapă» (Mt., 15, 14). Hrana tare este a celor sănătoşi, care au simţurile deprinse şi pot primi orice hrană, adică ispitele tuturor simţurilor, fără să-şi vatăme inima prin întîlniri, datorită deprinderii în desăvîrşire [316 a].

Cînd diavolul va voi să întineze mintea unora ca aceştia prin gînduri de curvie, încearcă întîi răbdarea

316 a. Sfîntul Isaac Sirul admite monahilor o lucrare de învăţare a altora, după ce ei s-au întărit într-o vieţuire bună, neclintită. Numai atunci pot primi hrana tare a întîlnirilor cu alţii, sau ispitele prin simţuri, fără să se primejduiască, deoarece prin deprindere s-au întărit în sănătatea sufletească, sau au ajuns desăvîrşiţi.

lor prin iubirea de slavă deşartă. Căci atacul acestui gînd nu le pare să fie patimă. Aşa obişnuieşte să facă cu cei ce-şi păzesc mintea, cărora nu le poate sădi repede gînduri neruşinate. Iar după ce-l scoate pe el din întăritura lui şi acela începe să stea de vorbă cu primul gînd şi să se depărteze pe sine din acea întăritură, îi vine în întîmpinare cu materia curviei şi îndreaptă mintea lui spre faptele desfrînării. Şi întîi o tulbură cu momeala neaşteptată a vreunui astfel de lucru, pentru neprihănirea de mai înainte în gînduri, pe care o face să se întîlnească cu astfel de lucruri, de a căror vedere mintea cîrmace era desprinsă. Prin aceasta, chiar dacă nu o spurcă cu totul, o scoate totuşi din vrednicia de mai înainte. Iar de se întoarce la cele dinapoi şi înfruntă momeala cea dintîi a gîndurilor, care este pricina aducerii celor de al doilea, poate opri uşor, cu ajutorul lui Dumnezeu, patima.

Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aducerea aminte de virtuţi, decît prin împotriviri. Pentru că patimile cînd ies din culcuşul lor şi se mişcă spre războire, întipăresc în minte chipuri şi năluciri. Căci acest război cîştigă multă putere asupra minţii, răscolind şi tulburînd gîndurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească şi cugetarea la cele din dumnezeieştile Scripturi păzesc curăţia. Iar osteneala întăreşte nădejdea şi frica. Dar nădejdea şi frica sînt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni şi de rugăciunea neîncetată. Pe de altă parte, pînă ce nu primeşte omul pe Mîngîietorul, are nevoie de dumnezeieştile Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăţilor şi prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mişcarea spre bine şi să-şi păzească sufletul lui de subţirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobîndit încă puterea Duhului, care-l depărtează de

amăgirea ce-i fură aducerile aminte folositoare şi îl apropie, prin împrăştiere, de răceala minţii. Dar cînd puterea Duhului se sălăşluieşte în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Şi atunci inima învaţă în chip ascuns de la Duhul şi nu are nevoie de ajutorul celor supuse simţurilor. Căci cîtă vreme inima învaţă de la cele supuse simţurilor, învăţăturii îi urmează amăgirea şi uitarea. Dar cînd învăţătura vine de la Duhul, amintirea ei rămîne nevătămată [317].

Sînt gînduri bune şi sînt voiri bune; şi sînt gînduri viclene şi inimă vicleană. Gîndurile sînt o mişcare ce trece prin minte, ca un vînt ce se ridică în mare şi înalţă valurile. Inima şi mintea sînt talpa şi temelia. Şi răsplata pentru cele bune şi rele se face potrivit temeliei şi nu după mişcarea gîndurilor [318]. Sufletul nu se linişteşte din mişcarea gîndurilor schimbăcioase. Dar dacă răsplăteşti pe fiecare din acestea, care nu are temelia jos, în inimă, eşti gata să schimbi de zeci de mii de ori în fiecare zi cele bune şi cele protivnice.

Cel ce a ieşit de curînd, prin pocăinţă, din amestecarea cu patimile şi se nevoieşte în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pămînteşti este ca o pasăre fără aripi, ce se tîrăşte încă pe faţa pămîntului, neiz-

---

317. Sfîntul Isaac vede trei trepte în urcuşul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întăreşte nădejdea şi frica; citirea dumnezeieştilor Scripturi cu adîncirea înţelesurilor lor, pentru a-şi cunoaşte omul mişcările subţiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntrul minţii, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai priveşte la cele din afară, ca să înveţe de la ele şi prin ele. În treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile aminte folositoare, ca gîndul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viaţa viitoare. Sfîntul Isaac face deosebire între învăţătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, şi între învăţătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întîmplă cînd inima s-a făcut cu totul moale şi impresionabilă faţă de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întîi prin cunoaşterea din Scripturi.

318. Poate sensul e acesta: în zadar are cineva gînduri şi mişcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statornice, nu mişcărilor trecătoare.

butind încă să zboare. Deci se cuvine să-şi adune gîndurile sale prin citire, prin lucrare şi frică şi prin grija de toată felurimea virtuţilor. Căci fără acestea nu poate cunoaşte ceva. Dar şi acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură şi întinează inima. Căci n-a simţit încă libertatea liniştii, în care îşi adună cineva mintea după puţin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simţit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuţile, care se săvîrşesc în chip văzut. Dar aripile vederii (contemplării) încă nu le-a văzut şi nici de simţirea lor încă nu s-a învrednicit [319]. Şi acestea sînt aripile minţii, prin care se apropie cineva de cele cereşti şi se desparte de cele pămînteşti [320].

Cîtă vreme slujeşte cineva Domnului prin lucrurile supuse simţurilor, chipurile acestor lucruri se întipăresc în gîndurile lui şi cugetă la cele dumnezeieşti în chipurile celor trupeşti. Dar cînd va primi simţirea lucrurilor dinăuntru, atunci, pe măsura simţirii lui, min-

319. E de remarcat legătura acestor două simţiri: a celei de linişte şi a libertăţii. Numai liniştea la care a ajuns cineva arată că a ajuns să vadă că a cîştigat libertatea cugetării de lucruri. Sfîntul repetă aci în altă formă ideea celor trei trepte în urcuşul celui ce a început să se elibereze de împrăştiere. În prima treaptă omul e ca o pasăre care n-are aripi; apoi cîştigă aripi. E treapta întîi, cînd a ieşit de curînd din păcate şi nu are încă decît pocăinţa. În treapta a doua se deprinde în virtuţi şi acum are aripi trupeşti, pentru că trupul nu se mai tîrăşte în păcate. În sfîrşit, a dobîndit aripile minţii, sau ale contemplării, întrucît s-a eliberat şi mintea de gîndurile pămînteşti, zburînd în sus la Dumnezeu. În ea a cîştigat libertatea liniştii. Aceasta e treapta a treia. Această prezentare a urcuşului corespunde cu prezentarea de mai înainte. Treapta a treia de aci corespunde cu mintea în care, în descrierea de mai înainte, s-a sălăşluit Duhul Sfînt.

320. Pînă ce se îngrijeşte încă cineva de virtuţile cu trupul, nu are libertatea liniştii complete, care-l ajută să zboare de la cele pămînteşti. Acela se preocupă încă cu săvîrşirea unor fapte, deci priveşte la unele îndatoriri faţă de persoane şi de lucruri. Sînt şi acestea nişte valori, întrucît cel ce se preocupă cu ele a ieşit din închisoarea egoismului său. Dar numai virtuţile contemplării sînt aripile ce-l ajută pe cineva să zboare cu totul de la cele pămînteşti spre cele cereşti.

tea se va înălţa mai presus de chipurile lucrurilor din vreme în vreme [321].

Cînd sufletul tău se va apropia de ieşirea din întuneric, vei avea acest semn: inima ta arde şi se înfierbîntă ca focul, noaptea şi ziua. Atunci vei socoti lumea ca gunoi şi cenuşă şi nu vei mai dori nici hrană, datorită dulceţii gîndurilor noi şi arzătoare ce se mişcă pururea în sufletul tău. Şi deodată ţi se dă izvor de lacrimi ce curge ca un pîrîu fără silire, amestecat în toate faptele tale, adică în citirea şi rugăciunea ta, în cugetarea şi mîncarea şi băutura ta; şi în tot lucrul tău se află amestecate lacrimile tale. Şi cînd vei vedea acestea în sufletul tău, fă-te plin de îndrăzneală, că ai trecut marea [322]. Dar să adaugi şi după aceea la lucrurile tale şi să ţii bine paza, ca harul să se înmulţească în tine zi de zi [323].

Dar pînă ce nu te-ai întîlnit cu acestea, încă n-ai săvîrşit calea ta, ca să ajungi la muntele lui Dumnezeu [324]. Iar dacă după ce ai aflat şi ai primit harul lacrimilor, ele încetează şi căldura ta s-a răcit, fără vreo schimbare în altă privinţă, de pildă fără slăbirea trupească, vai ţie, ce ai pierdut! Căci ai ajuns sau la părerea de sine, sau la negrijă, sau la moleşeală. Iar

---

321. Gîndirea la Dumnezeu prin chipuri e inferioară simţirii nemijlocite a Lui mai presus de aceste chipuri sau imagini. Aceasta nu mai e gîndire teoretică, ci simţire emoţională sau atingere a lui Dumnezeu. Gîndirea la Dumnezeu prin chipuri ţine de treapta a doua, sau cea a virtuţilor, a citirii Scripturilor şi a contemplării raţiunilor dumnezeieşti prin lucruri.

322. Se dau aci unele descrieri ale treptei a treia. Una din caracteristicile ei sînt lacrimile. Cel ajuns aci a trecut marea ispitelor, a încercărilor, a necazurilor, a eforturilor pentru virtuţi, dar încă n-a ieşit deplin din întuneric.

323. Deci nici în odihna aceasta să nu te opreşti, ci să te adînceşti tot mai mult în ea, sau în trăirea efluviilor harului, sau a puterilor pline de înţeles ce-ţi vin de la Dumnezeu. Căci întrucît nici acum nu e simţit Dumnezeu decît tot prin fapte de citire, de meditare, de săvîrşire a binelui, deşi îşi pierd importanţa în ele însesi, ele trebuie sporite ca şi harul să sporească. Omul nu mai ţine la mîncare, dar mîncînd simte pe Dumnezeu şi varsă lacrimi. Toate sînt pline de Dumnezeu.

324. Acum Dumnezeu, la Care ai ajuns, e asemenea unui munte, ridicat peste tot drumul obositor al nevoinţelor.

ce urmează lacrimilor după ce le-ai primit și ce te va întîmpina după ele, vom scrie în alt loc, în capetele despre pronie, ca unii ce am fost luminați de părinți și de Scripturi, care ne-au încredințat asemenea taină.

De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți. Că mai cinstite sînt înaintea Domnului necazurile cele pentru El, decît orice rugăciune și jertfă[325]. Și mirosul sudorii lor e mai presus de toate aromatele. Socotește deci orice virtute cîștigată fără osteneala trupului ca un gunoi neînsuflețit. Darurile drepților sînt lacrimile ochilor lor. Și jertfa primită a lor sînt suspinele din privegherile lor. Striga-vor drepții către Domnul sub povara trupului strîmtorat și cînd în durere vor îndrepta cererile lor spre Dumnezeu, în strigarea glasului lor le vor veni sfintele cete într-ajutor, ca să-i încurajeze și să-i mîngîie cu nădejdea. Căci sfinții îngeri se fac părtași pătimirilor și necazurilor sfinților, prin apropierea lor de ei[326].

Lucrarea cea bună și smerita cugetare fac pe om dumnezeu pe pămînt[327]. Iar credința și milostivirea îl fac să înainteze repede spre curăție. E cu neputință să se afle într-un suflet deodată căldura și zdrobirea inimii[328], cum e cu neputință celor beți să-și stăpînească gîndurile. Căci cînd se dă sufletului această căldură, se duce de la el zdrobirea plînsului. Vinul s-a dăruit

325. Răbdarea necazurilor pentru Dumnezeu este ea însăși cea mai bună rugăciune și jertfă. Și fără necazurile răbdate nu se dobîndesc virtuțile, nu se dobîndește tăria duhovnicească.

326. E un gînd remarcabil. Sfinții îngeri se fac părtași pătimirilor noastre pentru Hristos, așa cum Hristos Se face părtaș pătimirilor noastre. Căci și îngerii se împărtășesc de Hristos cel răstignit. E o solidaritate universală văzută și nevăzută.

327. În smerenia desăvîrșită se arată că omul a fost îndumnezeit. Mai înainte, sfîntul Isaac a spus că smerenia e haina lui Dumnezeu (*Cuvîntul XX*). Cine arată că e mare și tare are pe undeva o slăbiciune pe care vrea să o acopere cu mîndria. Se poate spune că mîndria e haina slăbiciunii lor. Dimpotrivă, smerenia e haina puterii lui Dumnezeu. Mărirea adevărată se acoperă în smerenie.

328. Căldura e elanul dragostei de Dumnezeu. Zdrobirea inimii e conștiința apăsătoare a păcatului.

spre veselie, iar căldura spre bucuria sufletului. Vinul încălzeşte trupul, iar cuvîntul lui Dumnezeu, cugetarea. Cei ce ard în fierbinţeală sînt răpiţi de gîndul nădejdii şi-şi pregătesc cugetarea pentru veacul viitor. Căci precum cei îmbătaţi de vin îşi nălucesc chipuri schimbătoare, aşa cei îmbătaţi şi încălziţi de nădejde nu cunosc nici necaz, nici ceva lumesc. Acestea şi alte asemenea se întîmplă celor ce sînt simpli cu inima şi încălziţi de nădejde, după lucrarea cu răbdare şi după curăţire; ele s-au gătit celor ce umblă pe cărarea virtuţilor. Dar ele se ivesc şi la începutul drumului prin credinţa sufletului. Căci Domnul face toate cîte le voieşte [328a].

Fericiţi cei ce şi-au încins mijloacele lor cu simplitate şi fără multă iscodire pentru marea de necazuri, din dragostea de Dumnezeu, şi n-au luat-o la fugă. Aceştia se izbăvesc degrabă în limanul Împărăţiei şi se odihnesc în cortul celor ce bine s-au nevoit şi sînt călăuziţi sufleteşte prin greutăţile lor şi se vor bucura întru veselia nădejdii lor. Cei ce aleargă cu nădejde pe calea cea întortocheată nu se întorc înapoi şi nu stăruie în iscodirea acesteia. Şi după ce au trecut marea, văzînd întortocherile prin care au trecut, aduc mulţumire lui Dumnezeu că i-a izbăvit pe ei de strîmtori şi prăpăstii şi de primejdiile drumului, de care ei n-au ştiut. Iar din cei ce au născocit multe gînduri şi au voit să fie foarte înţelepţi şi s-au predat pe ei unor vieţuiri meşteşugite şi s-au lăsat stăpîniţi de gînduri fricoase şi au voit să întîmpine şi să vadă de mai înainte pricinile vătămătoare, cei mai mulţi rămîn mereu la uşile caselor lor [328b].

---

328 a. Sînt cei care, din precauţie exagerată, nu încep niciodată să meargă pe drumul hotărît al mîntuirii, vrînd mereu să ia alte şi alte măsuri împotriva oricărui risc. Aceştia vor să facă prea mult pe înţelepţii şi-i apucă moartea înainte de a fi pornit pe drumul greu al vieţuirii după Dumnezeu.

328 b. Cînd cuvîntul despre cele viitoare e primit cu credinţă, întăreşte nădejdea în aceasta şi îmbată cugetarea, de bucuria că le va primi.

Cînd e trimis la drum, leneşul zice: «E un leu pe cale şi se află un tîlhar la răspîntie» (Pilde, 22, 13). E ca cei ce ziceau: «Am văzut nişte fii de uriaşi şi ne aflam înaintea lor ca nişte lăcuste» (Num., 13, 33). Aceştia sînt cei ce în vremea sfîrşitului lor se află încă pe cale; sînt cei ce mereu voiesc să fie înţelepţi [329]. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcîndu-şi nici o grijă de trup, nici întrebîndu-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui, sau nu. Ia seama să nu-ţi fie multa înţelepciune lunecare a sufletului şi cursă înaintea feţei tale. Ci, încrezîndu-te în Dumnezeu, pune cu bărbăţie început drumului stropit cu sînge [330], ca să nu te afli pururea lipsit şi gol de Dumnezeu. «Că cel ce se teme, sau aşteaptă vînturi prielnice, nu va semăna» (Ecl., 11, 4). Mai bună este moartea pentru Dumnezeu decît viaţa cu ruşine în trîndăvie. Cînd voieşti să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ţi mai întîi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viaţă, ci ca unul ce te pregăteşti de moarte şi nu mai ai nădejde în viaţa de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rînduit ţie. Şi să cugeţi cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieţii de aici, ca să lupţi şi să biruieşti. Căci nădejdea vieţii acesteia moleşeşte cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înţelept, ci dă loc credinţei în cugetul tău şi adu-ţi aminte de zilele cele multe dinapoia ta şi de veacurile

---

Dar se întîmplă uneori că această îmbătare e pricinuită de cuvîntul dumnezeiesc de la începutul drumului duhovnicesc, printr-o primire a lui plină de credinţă neclintită. Căci Domnul poate face şi aceasta, dacă vrea.

329. Nu e bine să se gîndească omul prea mult la toate eventualele greutăţi ce-l vor întîmpina pe calea vieţuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a porni pe ea. Căci mulţi din cei ce fac aşa nu pornesc pe marea greutăţilor ei, ci rămîn mereu privind la ea, din uşa casei lor.

330. Lupta ne cere nevoinţă pînă la sudori cu sînge. E şi în aceasta o urmare a lui Hristos.

nepovestite de după moarte şi judecată şi nu te va cuprinde niciodată moleşeala, după înţeleptul care zice: «O mie de ani ai veacului de acum sînt ca o zi în veacul celor drepţi» (Ps., 89, 4).

Începe cu bărbăţie tot lucrul bun şi să nu te apropii de el cu şovăială şi să nu te îndoieşti în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ţi fie osteneala fără folos şi lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul şi dăruieşte celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după rîvna şi credinţa sufletelor noastre. Căci zice: «Fie ţie după credinţa ta» (Mt., 8, 13).

Iar lucrările celor ce vieţuiesc după Dumnezeu sînt acestea: Unul îşi loveşte toată ziua capul şi în locul ceasurilor de slujbă petrece aşa. Altul, stăruind şi rămînînd în îngenuncheri, împlineşte un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulţimea lacrimilor şi se mulţumeşte cu ele. Altul se sîrguieşte cu pătrunderea înţelesurilor şi împlineşte prin aceasta canonul rînduit lui. Altul îşi chinuieşte sufletul cu foamea, în aşa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a psalmilor, îşi împlineşte astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire şi inima i se înfierbîntă prin aceasta. Altul se robeşte, pătrunzînd înţelesurile dumnezeieşti ale dumnezeieştilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obişnuită şi e luat în stăpînire de tăcere. Dar altul, gustînd din toate acestea şi săturîndu-se, s-a întors la cele dinapoi şi a rămas nefăcînd nimic. Altul a gustat numai puţin din acestea şi, mîndrindu-se, s-a amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală şi neputinţă să-şi păzească pravila lui. Altul e stăpînit de vreo obişnuinţă, sau de iubirea de stăpînire, sau de slava deşartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul s-a împiedicat

și a căzut, dar s-a sculat și n-a dat bir cu fugiții, pînă ce n-a luat mărgăritarul de mult preț.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie și cu rîvnă. Și de ești curat de patimi și de șovăiala inimii, Dumnezeu însuși te va duce la vîrf și-ți va ajuta și te va înțelepți potrivit cu voia Lui și vei primi desăvîrșirea în chip minunat. Lui fie slava și stăpînirea, acum și pururea și în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LVII

Despre schimbarea ce se face în suflet în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric, sau ieșire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stînga

Să privim, iubiții mei, în sufletul nostru în ceasul rugăciunii, de avem vedere în stihurile ce le cugetăm și ale rugăciunii. Căci aceasta vine din liniștea adevărată [331]. Iar în vremea în care ne aflăm în întunecime, să nu ne tulburăm, mai ales dacă pricina acesteia nu e de la noi. Atunci pune-o pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, pentru pricini pe care singur Dumnezeu le știe. Căci în cîte o vreme oarecare sufletul nostru se află ca sugrumat și se scufundă în valuri. Fie că citește cineva în Scriptură, fie că liturghisește (slujește), fie că se apropie de orice alt lucru, vine peste el întuneric peste întuneric. Și atunci părăsește lucrul și de multe ori nici nu dorește măcar să se mai apropie de el. Și nu mai crede nicidecum că se va mai întîmpla cu el vreo schimbare și că va mai dobîndi pacea. În acest ceas el s-a umplut de deznădejde și de frică; și

331. «Vederea» e condiționată de liniște și invers. Cînd sufletul rămîne în liniște, e răpit de vedere și, invers, cel răpit de vedere intră și rămîne în liniște.

nădejdea în Dumnezeu şi mîngîierea credinţei sînt scoase cu totul din sufletul lui. Şi se umple întreg de îndoială şi de frică.

Dar cei ce au fost ispitiţi de valul ceasului acesta cunosc din cercare schimbarea ce urmează la sfîrşitul ei. Căci nu lasă Dumnezeu sufletul în acestea o zi întreagă, pentru că altfel s-ar fi pierdut nădejdea creştinilor. Ci face degrabă sfîrşit acestei stări. Iar de stăruie mai mult tulburarea acestei bezne, aşteaptă totuşi schimbarea vieţii care va veni repede chiar din mijlocul ei. Eu te îndemn, frate, şi te sfătuiesc, că de nu ai putere să te stăpîneşti şi să cazi pe faţa ta în rugăciune, înfăşoară-ţi capul în mantia ta şi dormi pînă ce va trece ceasul întunecimii acesteia de la tine; dar din sălaşul tău să nu ieşi.

Acestei ispite îi sînt supuşi mai ales cei ce doresc să petreacă într-o vieţuire potrivită minţii şi-şi caută mîngîierea credinţei pe această cale[332]. De aceea ceasul acesta le pricinuieşte durere şi osteneală mai ales acestora, prin îndoiala adusă în cuget. Iar ei îi urmează hule cumplite. Aşa uneori se iveşte în unul ca acesta îndoiala în înviere şi altele, pe care nu se cuvine să le grăim. Am făcut de multe ori cercarea tuturor acestora şi am descris lupta aceasta spre mîngîierea celor mulţi.

Cei ce petrec în faptele trupeşti[333] sînt însă cu totul în afară de acestea. Dar lor le vine trîndăvia, care e vădită tuturor şi e despărţită prin felurile ei de cele spuse înainte şi de cele asemenea lor. Însănătoşirea şi leacul ei izvorăsc din linişte. Aceasta este mîngîierea celui ispitit de ea. Dar din întîlniri nu primeşte nicio-

332. Cei ce vieţuiesc săvîrşind fapte nu ajung aşa de uşor la clipe de deznădejde. Căci aceştia simt pînă la un loc şi o mîngîiere şi chiar o uitare de ispite şi de încercări. Mai expuşi sînt acestei ispite cei ce se concentrează în lucrarea minţii.

333. Sînt cei ce se află în treapta făptuirii, adică a virtuţilor împlinite cu trupul. Ei nu cad în întunericul deznădejdii, dar ajung la ispita trîndăviei.

dată lumina mîngîierii şi convorbirile cu oamenii nu-l tămăduiesc, ci-l odihnesc pentru o vreme, după aceea se ridică împotriva lui cu şi mai multă tărie[333a]. El are neapărat nevoie de un om luminat, cercat în acestea, ca să fie luminat de el şi întărit în toată vremea de credinţă; dar nu totdeauna are această nevoie.

Fericit este cel ce rabdă acestea cît e în afara porţii. Căci va ajunge după acestea în locaş şi în putere mare[333 b], cum zic părinţii. Dar nu într-un ceas, nici îndată trece lupta aceasta. Nici harul nu vine cu desăvîrşire dintr-odată, ca să se sălăşluiască în suflet, ci puţin cîte puţin. Şi harul vine din luptă. Într-o vreme e ispita şi în altă vreme, mîngîierea. Şi în acestea petrece omul pînă la moarte. Să nu aşteptăm aici să scăpăm de luptă cu desăvîrşire, nici să ne mîngîiem cu desăvîrşire. Că aşa a binevoit Dumnezeu să fie chivernisită viaţa noastră aici şi în acestea să fie cei ce umblă pe cale. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL LVIII

Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socoteşte că lucrează pentru Dumnezeu. Şi despre ajutorul cel din blîndeţe şi de alte feluri

Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minţii. Iar cel lipsit de pace e lipsit şi de bucurie. Căci dacă pacea e numită sănătatea desăvîrşită a minţii, cel ce are zel

333 a. Convorbirile cu oamenii aduc puţină înviorare, fiind ca un fel de distracţie, dar netămăduind sufletul în adînc prin alipirea puternică a gîndului la Dumnezeu; după puţină vreme apare iarăşi plictiseala trîndăviei.

333 b. Fericit cel ce rabdă necazurile şi respinge ispitele şi luptă pentru virtute în afara porţii locului unde se află odihna în Dumnezeu. Căci fără răbdarea şi ostenelile acestea nu poate intra în lăuntrul acestei porţi, unde se odihneşte de ele, scufundat în lumina şi iubirea lui Hristos. La această odihnă intră cîteodată încă din viaţa aceasta cel ce se nevoieşte. Dar definitiv va intra numai în viaţa viitoare.

rău boleşte de o boală grea [334]. O, omule, care socoteşti să foloseşti zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău iubeşte mai bine durerea. Iar de doreşti să tămăduieşti pe cei bolnavi, cunoaşte că bolnavii au nevoie mai de grabă de îngrijire decît de certare. Şi iarăşi, dacă nu ajuţi altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înţelepciunii se naşte zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sînt îngustimea cugetării şi multa neştiinţă [335].

Începutul înţelepciunii de la Dumnezeu este bunătatea şi blîndeţea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare şi poartă neputinţele oamenilor. «Voi cei tari, purtaţi neputinţele celor slabi» (Rom., 15, 1) ; şi : «Îndreptaţi pe cel ce a greşit, cu duhul blîndeţii» (Gal., 6, 1).

Apostolul numără pacea şi răbdarea între roadele Duhului Sfînt. Inima plină de întristare pentru slăbiciunea şi neputinţa împlinirii faptelor trupeşti celor văzute, ţine locul tuturor faptelor trupeşti. Faptele trupului fără întristarea minţii sînt însă ca un trup fără suflet. Cel întristat cu inima, dar cu simţurile nestăpînite, e ca un bolnav care suferă trupeşte, dar are gura slobodă pentru orice mîncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simţuri, e ca un om care are un singur fiu şi-l junghie puţin cîte puţin cu propriile sale mîini [336]. Întristarea minţii e un dar de preţ în faţa lui Dumnezeu. Şi cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfinţenia în mădularele lui. Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru

---

334. E vorba de un zel neliniştit, agitat, de un fanatism ce judecă cu uşurinţă pe alţii după abaterile din afară de la vieţuirea cea dreaptă. Pînă azi grecii numesc zeloşi pe fanatici.

335. Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naşte din înţelepciune, ci din îngustimea cugetării şi din multă ignoranţă. El e considerat, ca şi pricinile lui, o boală a sufletului şi o lipsă de pace a lui.

336. Întristarea e singura lui calitate, dar o omoară şi pe aceasta prin slobozenia dată simţurilor.

lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăinţa însoţită de întîlniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreunată cu jigniri este ca un cuţit înmuiat în miere.

Neprihănirea şi convorbirea cu vreo femeie e ca o leoaică aflată într-o casă cu o oaie. Faptele însoţite de nemilostivire sînt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în faţa tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreptează pe soţii lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila şi judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sînt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu şi idolilor, în aceeaşi casă. Mila este protivnică judecăţii drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ţine la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie şi nu apleacă cumpăna, sau nu caută la faţă în răsplătire. Iar mila e durerea mişcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire şi pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepseşte, iar pe cel vrednic de bine îl covîrşeşte cu binele. Dacă mila e proprie dreptăţii, iar dreapta judecată e proprie răutăţii, precum iarba şi focul nu pot locui la un loc, aşa nici judecata cea dreaptă şi mila nu pot locui împreună într-un suflet [337]. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, aşa trebuinţa de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privinţa asemănării, cu mila Lui.

---

337. Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutăţii cînd e lipsită de milă. De-abia mila e proprie adevăratei dreptăţi. Desigur însă că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strîmbătatea. Există o gradaţie între virtuţi. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. În această frază «dreptatea» de care ţine mila e luată în sensul totalităţii virtuţilor sau a desăvîrşirii, conform înţelesului ei din Sfînta Scriptură. A se vedea şi cuvîntul Mîntuitorului: «De nu va prisosi dreptatea voastră pe cea a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi putea intra întru împărăţia cerurilor» (Mt., 5, 30). Deci «dreptatea» în sensul acesta, de care ţine şi mila, şi dreptatea ca măsurare exactă a răsplăţii după merit, nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu «dreptatea» ca desăvîrşire a omului în Dumnezeu. «Dreptul» Iosif nu e drept în sensul fariseilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

Greşelile tuturor oamenilor sînt ca un pumn de nisip căzut în mare [337 a], în asemănare cu pronia şi cu mila lui Dumnezeu ; şi precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelşugat de un pumn de ţărînă, aşa nu este biruită mila Făcătorului, de răutatea făpturilor. Cel ce ţine minte răul şi se roagă e ca unul care seamănă în mare şi aşteaptă să secere [337 b]. Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, aşa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge cînd află loc înclinat, aşa se întinde puterea mîniei cînd află loc în cugetarea noastră.

Cel ce a dobîndit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Şi cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima faţă de ale sale a făcut mort pe diavolul însuşi în privinţa sa. Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.

Există o smerenie din frica de Dumnezeu şi există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smereşte din frica de Dumnezeu şi altul se smereşte din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoţită de simţiri bine orînduite şi o inimă zdrobită în toată vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate şi o inimă ce creşte şi nu mai poate fi înfrînată [338].

Dragostea nu cunoaşte ruşinea şi de aceea nu ştie să dea un chip bine orînduit mădularelor ei [339]. Dragostei îi este firesc să nu se ruşineze şi să nu-şi ascundă măsura ei. Fericit este cel ce te-a aflat pe tine liman a toată bucuria. Dumnezeu iubeşte adunarea celor sme-

337 a. Greşelile noastre se îneacă în oceanul milei lui Dumnezeu şi nu mai înseamnă nimic în ea.

337 b. Răul e şi el ca o mare, sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămînţa rugăciunii.

338. O inimă ce creşte în dragostea de Dumnezeu şi de toţi oamenii şi nu mai poate fi înfrînată sau stăpînită în această pornire de dragoste.

339. Cel ce se fereşte să-şi manifeste bunele sentimente faţă de ceilalţi încă n-are destulă dragoste.

riţi ca pe adunarea Serafimilor şi mai cinstit este la Dumnezeu un trup neprihănit decît o jertfă curată. Căci amîndouă, adică smerenia şi neprihănirea, pregătesc sufletului un zălog al Treimii.

Mergi la prietenii tăi cu cuviinţă. Căci de faci aşa, te foloseşti şi pe tine şi pe ei. Că de multe ori, pe motiv de iubire, sufletul leapădă frîul grijii de sine [340]. Păzeşte-te de întîlniri, că nu sînt de folos în orice timp. În adunări, preţuieşte tăcerea. Căci războiul dinăuntru e mai uşor decît cel din afară [341]. Să nu crezi, frate, că pot fi oprite gîndurile dinăuntru, dacă nu se ţine trupul într-o bună rînduială. Teme-te de obişnuinţă mai mult decît de vrăjmaşi [342]. Cel ce hrăneşte în sine obişnuinţa e ca omul ce hrăneşte focul. Căci măsura puterii amîndurora constă în materia ce li se dă. De cere obişnuinţa o dată să treacă în faptă şi nu i se împlineşte cererea, a doua oară o vei vedea slăbită. Şi de vei face voia ei o dată, a doua oară o vei afla mai întărită împotriva ta [343].

În privinţa oricărei fapte să stăruie în tine amintirea aceasta. Căci mai bun este ajutorul pazei, decît ajutorul din fapte. Nu te face prieten celui ce-i place să rîdă şi să ia în rîs pe oameni, căci te conduce spre obişnuinţa trîndăviei. Nu te veseli cu cel neînfrînat în vieţuirea lui. Păzeşte-te însă să nu-l urăşti. Şi de voieşte să se ridice, dă-i mînă de ajutor şi îngrijeşte-te pînă la moarte de ridicarea lui. Dar de eşti tu însuţi bolnav,

---

340. Aceasta nu stă în contrazicere cu ceea ce a spus mai înainte, că iubirea nu are ruşine în manifestarea ei. E vorba aci de grija de sine a celui ce vrea să se întîlnească cu oamenii.

341. E mai uşor să te lupţi înăuntru cu pornirea de a vorbi, decît războiul pe care îl poţi stîrni în afară, între tine şi alţii, spunînd ceva ce nu e pe placul lor.

342. De obişnuinţele rele.

343. Obişnuinţa rea se întăreşte «împotriva» omului, împotriva libertăţii lui. Omul se învîrtoşează în ea, devine rigid. Cu cît creşte puterea ei, slăbeşte puterea lui, care se manifestă în fluiditatea libertăţii. Omul se transformă treptat din persoană în automat; din fiinţă liberă, în rob purtat în lanţuri. Aşa se închide în el duhul şi iese din comunicarea cu Sfîntul Duh.

nu căuta să-l tămăduieşti pe acela[344]. Că zice: «Dă-i lui capătul toiagului tău» şi celelalte[345]. Înaintea celui mîndru şi bolnav de pizmă, grăieşte cu luare aminte. Căci în vreme ce tu grăieşti, acela tîlcuieşte pe limba lui cuvintele tale precum îi place şi din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alţii să se smintească. Şi cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Cînd cineva începe să cleveteascä pe fratele său înaintea ta, arată-te întristat la faţă. Şi făcînd aşa, te vei păzi şi în faţa lui Dumnezeu şi în faţa aceluia.

De dai ceva celui ce are nevoie, să iei înaintea acestei fapte veselia feţei tale. Şi mîngîie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcînd aşa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decît darul tău pentru trebuinţa trupului lui. În ziua cînd deschizi gura ta şi grăieşti împotriva cuiva, socoteşte-te pe tine mort în faţa lui Dumnezeu[346] şi toate faptele tale zadarnice, chiar de ţi s-ar părea că cu dreptate şi spre zidire te-a îndemnat gîndul tău să grăieşti. Căci ce nevoie e să-şi surpe cineva casa sa, ca să o îndrepteze pe a altuia ?[347]

În ziua în care ai vreo întristare pentru cineva, care este în vreun fel oarecare neputincios în cele bune sau faţă de cele rele, fie trupeşte, fie în cuget, socoteşte-te mucenic şi să te simţi ca pătimind pentru Hristos şi învrednicit de mărturisire. Căci se cuvine să-ţi aduci aminte că Hristos a murit pentru cei păcătoşi, nu pen-

---

344. De eşti slab şi vrei să-l ajuţi pe celălalt, rişti să cazi tu însuţi în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuţi pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăveşti de aceleaşi patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeaşi boală, să nu te îmbolnăveşti şi mai tare.

345. Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

346. Cînd grăieşti împotriva fratelui, ai murit în faţa lui Dumnezeu. Căci rupînd comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil şi de comuniunea cu Dumnezeu şi te-ai închis faţă de izvorul vieţii ce-ţi vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăşi.

347. De fapt, nu o îndreptează nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sînt în comunicare. Cînd se surpă una, se surpă sau se slăbeşte şi alta.

tru cei drepţi. Gîndeşte-te cît e de mare lucrul acesta. E un lucru mare a te întrista pentru cei răi şi a ajuta pe cei păcătoşi mai mult decît pe cei drepţi. Apostolul vorbeşte de aceasta ca de un lucru minunat (Rom., 10, 7). De poţi să te îndreptezi întru tine în sufletul tău, nu te îngriji să urmăreşti altă dreptate [348]. În toate faptele tale să premeargă neprihănirea trupului şi curăţia conştiinţei. Căci fără acestea zadarnic e în faţa lui Dumnezeu orice lucru. Să ştii că orice faptă pe care o faci fără socoteală şi cercetare e zadarnică, oricît s-ar părea de cuviincioasă. Pentru că Dumnezeu socoteşte ca dreptate dreapta socoteală şi nu lucrarea fără dreapta socoteală [349].

Nu e înţelept să scoţi un sfeşnic luminos la soare [350]. Rugăciunea celui ce ţine minte răul e o sămînţă aruncată pe piatră. Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor. Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată. Lauda vicleanului este o cursă ascunsă. Sfetnicul nebun este ca un păzitor orb. Şederea cu cei neînţelepţi este o frîngere a inimii. Convorbirea cu cei înţelepţi este un izvor dulce. Sfetnicul înţelept este un zid al nădejdii. Prietenul nebun şi nepriceput este o vistierie plină de pagube. Mai bine să vezi pe cineva că locuieşte cu cei ce plîng, decît pe un înţelept că urmează unui nebun. Mai bună este sălăşluirea cu fiarele, decît locuirea cu cei cu purtări rele. Petrece mai bine cu un vultur decît cu cel lacom şi nesătul. Fă-te mai bine prieten cu un ucigaş, decît cu un certăreţ. Vorbeşte mai bine cu un

---

348. Nu căuta să te faci drept, îndreptînd pe alţii. Sileşte-te să te îndrepţi pe tine.

349. Adică orice faptă trebuie făcută cu o conştiinţă a răspunderii în faţa lui Dumnezeu. Aceasta leagă pe om continuu de Dumnezeu.

350. Un înţeles: nu orice lucru bun în sine e potrivit în orice împrejurare. Sau alt înţeles: dreptatea e depăşită de milă şi de iubire. Sau alt înţeles: nu învăţa pe cei mai învăţaţi ca tine. Şi mai ales nu socoti că explicările ce le dai cuvîntului dumnezeiesc din Scripturi sau dogmelor Bisericii sau învăţăturilor unor bărbaţi sfinţi, aduc lumină superioară celei aflate în ele. Ci dă-le cu smerenie şi socoteşte-le ca nesigure. E ceea ce se sileşte să simtă şi cel ce dă explicaţiile acestea.

porc, decît cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decît gura mîncăilor. Şezi mai bine cu cei dispreţuiţi decît între cei trufaşi. Lasă-te prigonit şi nu prigoni. Lasă-te răstignit şi nu răstigni. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Lasă-te bîrfit şi nu bîrfi. Fii blînd şi nu zelos în rău.

Îndreptăţirea (apărarea proprie) nu ţine de vieţuirea creştinilor şi nu e pomenită în învăţătura lui Hristos. Veseleşte-te cu cei ce se veselesc şi plîngi cu cei ce plîng. Căci aceasta e semnul curăţiei [351]. Fii bolnav cu cei bolnavi. Plîngi cu cei păcătoşi. Bucură-te cu cei ce se pocăiesc. Fii prieten cu toţi oamenii, dar fii singur în cugetul tău [352]. Fii părtaş la pătimirea tuturor, dar cu trupul tău fii departe de toate [353]. Nu mustra pe cineva şi nu osîndi nici chiar pe cei foarte răi în vieţuirea lor. Întinde haina ta peste cel ce a greşit şi acoperă-l. Şi dacă nu poţi lua asupra ta greşelile lui şi nu poţi primi şi certarea şi ruşinea în locul lui, rabdă-l măcar şi nu-l

351. Curăţia nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relaţie pozitivă cu ceilalţi; o participare din bunătate la bucuriile şi durerile lor, o încadrare în viaţa lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alţii, pe cînd a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora, sau nepăsător la alţii.

352. Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de eşti cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu împreună cu toţi. Ia seama în felul acesta la răspunderea ta şi la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alţii, care se află la suprafaţă în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adîncă, te întîlneşti cu adevărat cu toţi. Căci dacă rămîi în suprafaţa gălăgiei comune, nu eşti cu ceilalţi în mod real, nu-ţi trăieşti răspunderea ta faţă de ei, ci eşti cu ei în mod superficial şi trecător şi într-o împreună vieţuire sfîşiată de certuri, de neînţelegeri, de uri; te ţii împreună cu ei, cum se ţin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susţinut de toate împreună.

353. Suferă de patimile lor, ca şi cînd ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferinţa celor invidioşi, dar nu fi invidios. Trăieşte într-un fel de sfîntă imaginaţie; sau, întrucît nu e numai o imaginaţie, suferă de starea ce o produce în tine această imaginaţie. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decît toţi de păcatele lor şi în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuşi păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decît el, curăţia cugetului şi responsabilitatea ascuţită pentru el dîndu-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăieşte în patimi, la care acestea sînt întrerupte şi de dulceţile lor, unite cu o anumită zăpăceală şi tocire.

ruşina. Cunoaşte, frate, că pentru aceasta trebuie să rămînem în chilia noastră, ca să nu cunoaştem faptele cele rele ale oamenilor şi atunci vom vedea pe toţi ca sfinţi şi buni în curăţia cugetării noastre. Iar de mustrăm şi certăm, judecăm şi cercetăm, căutăm să răzbunăm şi să defăimăm, prin ce se deosebeşte locaşul nostru (chilia sau mînăstirea noastră) de locaşul cetăţilor ? Şi dacă nu ne lăsăm de acestea, ce este mai rău decît şederea în pustie ?

De nu te linişteşti cu inima, linişteşte-te măcar cu limba. Şi dacă nu poţi pune rînduială în gînduri, pune rînduială măcar în simţuri. Şi de nu eşti singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Şi de nu poţi lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Şi de nu poţi sta la priveghere, priveghează măcar şezînd pe patul tău, sau chiar întins pe el. Şi de nu poţi posti două zile, posteşte măcar pînă seara. Şi de nu poţi pînă seara, păzeşte-te măcar să nu te saturi. De nu eşti curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plîngi în inima ta, îmbracă-ţi în jale măcar faţa ta [354]. De nu poţi milui, vorbeşte măcar ca un păcătos [355]. De nu eşti făcător de pace, fii măcar neiubitor de tulburare. De nu te poţi strădui, fă-te măcar în cuget netrîndav [356]. De nu eşti biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mîndreşti faţă de cei vinovaţi. De nu izbuteşti să închizi gura celui ce bîrfeşte pe soţul tău, păzeşte-te măcar să nu te faci părtaş în aceasta cu el.

Cunoaşte că de iese din tine foc şi acesta arde pe alţii, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu

354. Aceasta nu e făţărnicie, căci voieşti sincer să plîngi, dar încă nu poţi. Făţarnic e cel ce o face aceasta ca să înşele pe alţii. Adeseori trebuie să ne forţăm cu trupul ca să producem în suflet stările corespunzătoare.

355. Vorbeşte, recunoscîndu-ţi păcatul că nu ai miluit, sau nu poţi milui pe altul.

356. Condamnă-ţi măcar în cuget trîndăvia.

din mîinile tale[357]. Şi chiar dacă nu arunci tu însuţi focul, dar consimţi cu cel ce-l aruncă şi găseşti plăcere în aceasta, vei fi părtaş lui la judecată. De iubeşti blîndeţea, rămîi în pace. Şi de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea. Caută înţelepciunea şi nu aurul. Îmbracă-te în smerenie şi nu în mătase. Caută să dobîndeşti pacea şi nu împărăţia.

Nu este înţelept care să nu aibă smerenie. Şi cel ce nu are smerenie nu se va înţelepţi. Nu este om smerit la cuget, care să fie lipsit de pace. Şi cel lipsit de pace nu e nici smerit în cuget. Şi nu are cineva pace, de nu se bucură. Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, pînă ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobîndeşte inima pace din osteneală şi din sminteli, pînă ce nu se va sălăşlui în ea nădejdea şi pînă ce aceasta nu va da inimii pace şi nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune şi plină de sfinţenie. «Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi» (Mt., 11, 28). «Apropie-te, zice, ca să nădăjduieşti întru Mine şi te vei odihni de orice lucru şi de orice teamă».

Nădejdea în Dumnezeu înalţă inima, iar frica de gheenă o zdrobeşte. Lumina minţii naşte credinţa şi credinţa naşte mîngîierea nădejdii. Iar năzuinţa întăreşte inima. Credinţa este descoperirea înţelegerii[358]. Şi cînd se întunecă cugetarea, se ascunde credinţa şi pune peste noi frica şi taie nădejdea noastră[359]. Nu credinţa cea din învăţătură eliberează pe om de mîn-

357. O tîlcuire a focului, vrednică de reţinut. Ea e preţioasă pentru înţelegerea focului iadului. Păcatul este el însuşi un foc ce pustieşte şi chinuieşte sufletul celui ce-l săvîrşeşte.

358. Credinţa este produsă de harul revelaţiei, dar numai prin faptul că trezeşte înţelegerea în suflet. Încît credinţa e ca un punct de întîlnire între har şi înţelegere.

359. Se face o strînsă legătură între credinţă şi adevărata înţelegere a sensului vieţii.

drie şi de îndoială, ci cea care vede şi răsare din înţelegere şi se numeşte recunoaşterea şi arătarea adevărului. Pînă ce înţelege mintea pe Dumnezeu, ca Dumnezeu descoperit înţelegerii, nu se apropie de inimă frica. Cînd sîntem lăsaţi în întunecime şi pierdem această înţelegere, se iveşte în noi frica pînă ce ne smerim, pînă ce ne apropiem de smerenie şi de pocăinţă.

Fiul lui Dumnezeu a răbdat crucea. Drept aceea noi păcătoşii să avem îndrăzneală în pocăinţă. Căci dacă chipul simplu al pocăinţei a depărtat mînia de la regele Ahab, pocăinţa noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Şi dacă chipul simplu al smereniei a depărtat mînia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cît mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greşelile noastre ? Căci întristarea cugetului ţine locul a toată lucrarea cu trupul.

Sfîntul Grigorie zice : «Cel ce s-a scufundat în Dumnezeu şi stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului». Dar ce este cel ce s-a scufundat în Dumnezeu şi stăruie în grija de judecata Lui ? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui şi a se întrista neîncetat şi a se îngrijora de a nu putea atinge desăvîrşirea din pricina slăbiciunii firii noastre ? Şi întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăştiată este cea care aduce în suflet bunăvoinţa luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălăşluirea lui Dumnezeu : a avea sădit în sine pe Dumnezeu prin pomenirea Lui [359 a]. Aşa ne facem biserică a lui

359 a. Părinţii nu socotesc gîndul la Dumnezeu, sau pomenirea Lui, deci şi rugăciunea, ca despărţite de El. Ci văd în gîndul la Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credinţa în El, însăşi lucrarea şi prezenţa Lui. Spusese şi sfîntul Vasile : «Sălăşluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire» (*Ep. II* ; P.G. 32, col. 229). El însuşi produce în noi pomenirea Lui, susţine gîndirea la El ; desigur, nu fără

Dumnezeu. Şi aceasta este grija şi inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în El. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL LIX

Despre schimbările cele multe ce se urmează în minte şi sînt probate prin rugăciune

A alege voinţa cea bună e propriu celui ce doreşte aceasta. Dar a desăvîrşi alegerea voinţei celei bune este propriu lui Dumnezeu[360]. Şi cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinţei ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea necontenită. Nu numai pentru că

efortul nostru. Această învăţătură e solidară cu cea despre simţirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simţ al minţii, al sufletului. Şi ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar şi cu înţelegerea lui Dumnezeu ca persoană, care ascultînd cuvîntul nostru nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Aşa cum sînt legate şi comunică persoanele umane între ele prin cuvînt, aşa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvînt, printr-un cuvînt-răspuns la cuvîntul lui Dumnezeu, şi chiar prin gîndul, care e un cuvînt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificaţie de comunicare între cei ce se roagă, şi Dumnezeu. Aşa se explică funcţia sfinţitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicaţie şi mai lămuritoare a acestei comunicări a celor ce se roagă cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvînt, ne-am putea gîndi la putinţa subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepţie, comunicări din toate părţile, de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepţie pe rînd. Dar cînd receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Aşa receptează un părinte, în rîsul, în plînsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toţi deodată şi pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are în sine această putere de recepţie, el îşi are şi în creier, sau în aparatul tehnic de recepţie, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gîndurile şi rugăciunile tuturor în mod distinct şi poate răspunde la ele.

360. A alege binele cîteodată e propriu omului. Dar a stărui în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu îl dobîndim prin rugăciunea neîncetată. Astfel sfîntul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

avem nevoie de ajutor, ci şi ca să ne facă să deosebim dacă dorinţa aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. Căci nu toată dorinţa bună se iveşte în inimă de la Dumnezeu. Ci numai cea folositoare. Căci se întîmplă uneori că omul doreşte un bine şi Dumnezeu nu-i ajută. Fiindcă vine şi de la diavolul cîte o dorinţă asemănătoare acesteia. Şi ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul unelteşte vătămarea lui şi-l sileşte să caute împlinirea acelei dorinţe, fără să fi ajuns încă la vieţuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul vieţuirii lui ; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini, sau pune în lucrare ; sau nu este în stare să o împlinească cu lucrul, cu cunoştinţa, sau cu trupul ; sau timpul nu ne ajută ; sau în orice fel, sub chipul acelui bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui, sau îi ascunde o cursă în cugetare.

Dar cum am spus, să facem cu sîrguinţă rugăciuni neîncetate pentru dorinţa cea bună ivită în noi şi să spunem fiecare dintre noi : «Facă-se voia Ta, pînă ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este uşor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amîndouă sînt de la Tine : şi a voi şi a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aş fi înduplecat să primesc această dorinţă ce s-a mişcat în mine, ci m-aş fi speriat de ea».

Acesta este obiceiul celui ce doreşte binele : să lucreze cu dreapta socoteală (cu discernămîntul) a minţii prin rugăciune, ca să fie ajutat în lucrarea aceasta şi să primească înţelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorinţa neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie şi în ajutorul de sus care vine mai ales cînd nu stau împotrivă gînduri de mîndrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÎNTUL LX

Despre gîndurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trîndăvia cea dinainte de ele

Sînt unii care își razimă trupul și doresc să-l odihnească puțin pentru lucrul lui Dumnezeu, pînă ce se împuternicesc și apoi iarăși se întorc la lucrul lor. Dar în puținele zile ale odihnei noastre să nu părăsim cu totul paza noastră și să dăm dezlegare întreagă sufletului nostru ca niște oameni care nu mai voiesc să se întoarcă iarăși la lucrul lor. Aceștia, fiind bătuți în vremea păcii de săgețile vrăjmașului, își adună în suflet îndrăzneala voii lor și haină întinată în țara sfîntă, adică în rugăciune, socotindu-se că sînt îmbrăcați. Și aceasta este ceea ce se mișcă în sufletul lor în ceasul cugetării la Dumnezeu și al rugăciunii. Acestea sînt cele ce le-am dobîndit în vremea lenevirii noastre și acestea ne rușinează pe noi în vremea rugăciunii.

Mai mult îi ajută omului trezvia decît fapta și mai mult îl vatămă dezlegarea decît odihna. Căci din odihnă se ivesc războaie în lăuntrul omului și îl tulbură, dar numai el are puterea să le dezlege (să le dea drumul). Căci cînd omul părăsește odihna și se întoarce în lumea faptelor, războaiele se depărtează de la el și fug. Dar nu se întîmplă așa cu ceea ce se naște din dezlegarea cea din trîndăvie și odihnă. Cît timp este încă în lumea odihnei lui, poate să se întoarcă iarăși și să se călăuzească pe sine la starea rînduielii lui. Pentru că este încă în hotarul libertății lui. Dar în starea de dezlegare, a ieșit din hotarul libertății sale. Dacă n-ar fi aruncat omul paza cu totul de la sine, nu ar fi fost împins fără voie sub puterea silei, ca să se predea celor ce nu-l odihnesc. Dacă n-ar fi ieșit prin sine în-

suşi cu totul din hotarul libertăţii, nu i s-ar fi ivit atîtea întîmplări care l-au legat cu sila şi cărora nu li s-a putut împotrivi [361].

Să nu dai libertate, o, omule, vreunuia din simţurile tale, ca nu cumva să nu mai poţi reveni la ea [362]. Odihna vatămă numai pe tineri. Dezlegarea însă şi pe cei desăvîrşiţi şi bătrîni. Cei ce au venit de la odihnă la gînduri rele pot să se întoarcă iarăşi la pază şi să stea în vieţuirea lor înaltă ; dar cei ce, lenevindu-se în paza lor, din nădejdea în faptele lor, au trecut de la vieţuirea înaltă la dezlegarea vieţuirii lor, s-au robit.

Unul, după ce s-a bătut în ţara vrăjmaşilor, a murit în timp de pace [362a]. Şi altul, ieşind din viaţă pe motiv de negustorie, primeşte o ţepuşă în suflet [363]. Să nu ne întristăm cînd lunecăm în vreo greşală, ci cînd stăruim în ea. Căci lunecarea se întîmplă adeseori şi celor desăvîrşiţi ; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socoteşte în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinţei, alunecă a doua oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moar-

---

361. În tot acest capitol s-a făcut pînă aci şi se mai face în continuare o deosebire între odihna ce şi-o poate da monahul din cînd în cînd din supravegherea de sine şi nevoinţa lui strînsă, pentru a întări puţin trupul, şi între dezlegarea ce o dă patimilor care în starea de odihnă încep să-şi ridice capul, dar pot fi şi ţinute în frîu. Prin lucrul din urmă el îşi cedează libertatea, ceea ce are ca urmare că e dus cu sila la păcate. E de reţinut legătura ce o vede autorul între supravegherea de sine a omului şi libertatea lui, sau între stăpînirea de sine şi libertate. Cine nu se stăpîneşte pe sine va fi stăpînit de porniri inferioare sau de forţele răului. Cine nu se stăpîneşte el însuşi pe sine devine robul unei stăpîniri străine. Libertatea e stăpînirea de sine. De aceea, în limba greacă aceşti doi termeni au acelaşi înţeles : αὐτεξούσιον = ἐλευθερία.

362. Ai dat libertate unui simţ, el copleşeşte prin libertatea lui libertatea ta şi cine ştie dacă mai poţi redobîndi libertatea ta. Prin libertatea dată unui simţ, te-ai robit celor cu care intră simţul respectiv în contact, în unire. Ai cedat simţului stăpînirea ta peste tine.

362 a. S-a bătut în războaiele cu patimile şi a biruit. Dar dîndu-şi apoi puţină odihnă, a fost biruit.

363. Aci e vorba poate nu de cel ce iese din viaţa de nevoinţă pentru puţină odihnă, ci de cel ce iese pentru a cumpăra puţină întărire din întîlnirea cu alţii pentru vreun cîştig trupesc. El primeşte o ţepuşă din partea patimilor.

tea pe neştiute şi nu mai apucă timpul nădăjduit de el ca să împlinească faptele virtuţii[364]. Tot cel ce şi-a dezlegat simţurile şi-a dezlegat şi inima.

Aci vorbeşte de nebunia celor ce se făţărnicesc în faţa lui Dumnezeu. Şi arată care sînt semnele ei

Lucrarea inimii este însoţită de legarea mădularelor din afară şi dacă o face cineva aceasta cu dreaptă socoteală (cu discernămînt), este vădit, după cele spuse de părinţii dinainte de noi, din arătările străine ce se ivesc în el, că nu este legat de cîştigul material, nici nu iubeşte lăcomia pîntecelui, iar mînia e străină cu totul de el. Căci unde sînt acestea trei : cîştigul material (fie mic, sau mare), mînia şi înfrîngerea din partea lăcomiei pîntecelui, chiar dacă cineva ar părea asemenea sfinţilor vechi, să ştii că din nerăbdarea celor dinăuntru se întîmplă dezlegarea celor din afară şi nu din dispreţuirea felurită a sufletului propriu[364a]. Iar de nu, cum a dispreţuit cele trupeşti, şi blîndeţea n-a dobîndit-o ? Dispreţuirii cu dreaptă socoteală îi urmează faptul de a nu se lăsa legat de nimic, precum şi dispreţuirea odihnei şi a dorului de oameni. Şi dacă cineva e pregătit să primească cu bucurie păgubiri pentru Dumnezeu, acela este curat înăuntru. Şi dacă nu dis-

---

364. Kirkegaard a stăruit asupra necesităţii de a nu amîna înfăptuirea unui gînd bun, pentru că aceasta aduce obişnuirea cu amînarea continuă (Einübung im Christentum). Aci e ceva deosebit : nu păcătui în nădejdea unei noi pocăinţe şi noi iertări, a doua oară, după ce ai obţinut prin pocăinţă iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios ; sau îl vei lua din ce în ce mai puţin în serios. Şi cu pocăinţa vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravităţii păcatului şi a seriozităţii vieţii, vei cădea într-un plan al platitudinii şi al justificărilor sofisticate şi ieftine. Pe lîngă aceea, te vei comporta faţă de Dumnezeu cu viclenie, promiţîndu-I cînd ceri iertare că nu vei mai păcătui, dar dedesubtul acestei promisiuni gîndind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci minţind pe Dumnezeu, sau înşelîndu-L.

364 a. Se pare, luînd în considerare şi fraza următoare, că e vorba aici nu de suflet în sensul propriu, ci de lucrările sufletului referitoare la trup. Cel în care se stîrnesc patimile lăcomiei, cîştigului material şi mîniei dă dovadă că n-a dispreţuit grija exagerată de trupul său. Căci dacă ar fi dispreţuit-o, cum de n-a dobîndit blîndeţea ?

prețuiește pe cineva pentru orbirea lui, e cu adevărat liber. Și cel ce nu se apropie de cel ce-l cinstește pe el, nici nu se scîrbește de cel ce-l necinstește, a murit lumii în viața aceasta. Paza dreptei socoteli (a discernămîntului) e mai bună decît orice viețuire ce se lucrează în tot chipul și după orice măsură a oamenilor.

Despre trebuința de a nu urî pe păcătos, ci de a plînge și de a se ruga pentru el

Să nu urăști pe păcătos. Căci toți sîntem vinovați. Și dacă te miști către el pentru Dumnezeu, plîngi pentru el. Și de ce-l urăști pe el? Urăște păcatele lui și roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mînia împotriva păcătoșilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum se ruga pentru Ierusalim? Căci prin multe sîntem batjocoriți și noi de diavol. Și de ce urîm pe cel batjocorit ca și noi, de diavolul care ne batjocorește pe noi? De ce urăști pe păcătos, o, omule? Oare pentru că nu e drept cu tine? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire? [365]. De ce nu plîngi pentru el, ci îl prigonești? Căci din neștiință se mișcă unii în mînia lor, deși socotesc că deosebesc faptele păcătoșilor [366].

Fii vestitor al bunătății lui Dumnezeu, pentru că te călăuzește pe tine care ești nevrednic și pentru că ești mult dator, și nu scoate dreptul Său de la tine. Și în locul lucrurilor mici pe care le faci, îți dăruiește cele mari. Să nu numești pe Dumnezeu «drept», căci nu dreptatea Lui se vede în faptele tale [367]. Și dacă David

365. Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

366. E o neștiință aceea care socotește că distinge în viața unora fapte păcătoase. Poate că acela nu sînt chiar așa în lăuntrul lor. E așa de complicată viața sufletească a omului!

367. Dumnezeu îți dă mai mult decît ai dreptul după faptele tale. În faptele tale nepedepsite de Dumnezeu se vede mai degrabă iubirea Lui

Îl numeşte pe El drept, Fiul Lui ne-a arătat că El este mai degrabă bun şi blînd. «Este bun, zice, cu cei răi şi necinstitori» (Lc., 6, 35). Cum Îl numeşti «drept», cînd citeşti în capitolul despre plata lucrătorilor : «Prietene, nu te nedreptăţesc, ci voi să dau acestuia de pe urmă, ca şi ţie. Dacă ochiul tău este rău, Eu sînt bun» (Mt., 20,23) ? Şi cum numeşte iarăşi omul pe Dumnezeu «drept», cînd aude în capitolul despre fiul risipitor, care a cheltuit bogăţia în petreceri, cum numai pentru pocăinţa ce-a arătat-o, tatăl a alergat şi a căzut pe grumazul lui şi i-a dat stăpînire peste toată bogăţia lui ? Nimeni altul n-a spus acestea despre El, ca să ne îndoim în El, ci însuşi Fiul Lui a mărturisit acestea despre El. Unde e dreptatea lui Dumnezeu cînd noi, păcătoşi fiind, Hristos a murit pentru noi ? Iar dacă aci ni Se arată milostiv, să credem că nu primeşte schimbare în privinţa aceasta.

Să nu ne fie nouă să cugetăm vreodată această nelegiuire, ca să spunem că Dumnezeu este nemilostiv. Căci nu Se schimbă Dumnezeu în ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca morţii [367a], şi nu dobîndeşte ceva ce nu are, nici nu pierde ceea ce are, nici nu primeşte vreun adaus ca făpturile. Ci ceea ce are Dumnezeu dintru început, va avea şi are pururea pînă la sfîrşitul fără de sfîrşit, precum a spus fericitul Ciril în tîlcuirea Facerii. «Teme-te, zice, de El din dragoste şi nu din pricina numelui aspru ce I se dă. Iubeşte-L ca unul ce eşti dator să-L iubeşti ; şi nu numai pentru cele ce ţi le va da, ci şi pentru cele ce le-am primit şi pentru lumea aceasta pe care a făcut-o pentru noi. Căci cine ar putea să-L răsplătească pe El ? Unde este răsplătirea Lui în faptele noastre ? Cine L-a înduplecat pe El la început să ne zidească ? Şi cine Îl roagă pentru noi cînd sîntem

367 a. Ca muritorii, ca cei ce poartă moartea în ei.

nerecunoscători ? Iar cînd nu eram, cine a trezit trupul nostru la viaţă? Şi iarăşi, de unde vine înţelegerea cunoştinţei în ţărînă ?».

O, minunată milostivire a lui Dumnezeu! O, har neînţeles al lui Dumnezeu, Ziditorul nostru! O, putere, care le poate toate! O, bunătate nemăsurată, prin care zideşti din nou firea noastră a păcătoşilor! Cine e în stare să-L slăvească cum se cuvine ? Ridică pe cel ce a trecut peste El şi L-a hulit, înnoieşte ţărîna fără raţiune şi o face iarăşi înţelegătoare şi cuvîntătoare; şi mintea risipită şi nesimţitoare şi simţurile împrăştiate le face fire raţională şi destoinică de înţelegere. Nu e în stare păcătosul să înţeleagă harul învierii lui. Unde este gheena, care ne poate întrista pe noi ? Unde este pedeapsa care ne înfricoşează în multe chipuri şi poate copleşi bucuria iubirii Lui ? Ce este gheena pe lîngă harul învierii Lui, cînd ne ridică pe noi din iad şi face pe acest stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune şi pe cel căzut în el îl ridică întru slavă ? [367b].

O, voi cei cu dreaptă socoteală! Veniţi şi vă minunaţi! Cine are o cugetare înţeleaptă şi minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru ? El este răsplata păcătoşilor [368], căci în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplăteşte cu învierea; şi trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nestricăciunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătuit, e mai mare decît acela prin care, cînd nu eram, ne-a adus la fiinţă. Slavă Ţie, Doamne, pentru harul Tău nemăsurat! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gînd pe măsura mulţumirilor ce Ţi se cuvin. Cu ce gînd ne vom mărturisi Ţie, Împărate prea bun, Cel ce iubeşti

367 b. E vorba de gheena şi de iadul în care mergeau toţi înainte de învierea Domnului.

368. Pe păcătoşii de pe urma păcatului strămoşesc, care vin la El, în loc să-i pedepsească, îi răsplăteşte cu harul Lui.

viaţa noastră ? Slavă Ţie pentru cele două lumi ce le-ai făcut spre creşterea şi bucuria noastră, ridicîndu-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoştinţa slavei Tale, de acum şi pînă în veci [369].

CUVÎNTUL LXI

Cum se păzeşte trezvia cea ascunsă ce se naşte în suflet; şi cum intră somnul şi răceala în cugetare şi stinge căldura cea sfîntă din suflet şi omoară dorinţa de Dumnezeu şi căldura pentru cele duhovniceşti şi cereşti

Nu e cu putinţă ca cei ce au dorinţe bune să fie împiedicaţi de vreo împotrivire să le împlinească pe acestea, dacă nu află vicleanul loc pentru a semăna vreo pricină părută bună în cei ce doresc binele. Şi lucrul stă aşa : oricărui gînd al vreunei dorinţe bune, la începutul mişcării lui, îi urmează o rîvnă oarecare, asemenea căldurii cărbunilor aprinşi. Şi această rîvnă obişnuieşte să înconjoare acest gînd şi să alunge din apropierea lui orice împotrivire şi piedică şi oprelişte ce i se face. Căci această rîvnă are o tărie şi o putere mare şi negrăită, ca să apere sufletul în toată vremea de moleşeală, sau ca să nu se sperie de pornirile tuturor celor dimprejur.

Acest prim gînd e puterea sfintei dorinţe, care e sădită în chip firesc în firea sufletului. Iar această rîvnă este gîndul mişcat de puterea iuţimii, care se află în el şi care-i aşezată de Dumnezeu în noi spre folosul nostru, pentru a păzi hotarele firii, pentru a pune în mişcare gîndul libertăţii ei spre împlinirea dorinţei fireşti

369. În traducerea românească mai nouă sînt adăugate în chip nepotrivit încă trei paragrafe, care coincid cu altele din «Cuvîntul» următor.

aflătoare în suflet [370]. Iar aceasta este virtutea [370a], fără de care nu se lucrează binele. Ea se numeşte rîvnă, pentru că este cea care mişcă şi face rîvnitor şi aprinde şi întăreşte pe om, din vreme în vreme, să dispreţuiască trupul în vremea necazurilor şi a ispitelor înfricoşătoare ce-l întîmpină şi să-şi predea pururea la moarte sufletul său şi să înfrunte puterea protivnică în urmărirea împlinirii acelui lucru pe care sufletul îl doreşte cu tărie.

Un oarecare sfînt, care a îmbrăcat pe Hristos, a numit în cuvintele lui rîvna aceasta «cîine şi păzitor» al legii lui Dumnezeu. Şi aceasta este virtutea. Căci însăşi virtutea se numeşte lege a lui Dumnezeu [371]. Iar puterea aceasta a rîvnei se întăreşte, se trezeşte, se aprinde spre păzirea casei în două feluri. Şi slăbeşte iarăşi şi aţipeşte şi se leneveşte tot în două feluri.

În primul fel, trezirea şi aprinderea se produc cînd se iveşte în cugetul omului în chip cuvenit o teamă, care-l face să-i fie frică de binele ce l-a cîştigat sau pe care-l va cîştiga, ca nu cumva să fie jefuit sau prădat de ceva din cele ce însoţesc sau urmează acelui bine. Şi aceasta se produce prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, înţeleg, frica în toţi cei ce lucrează virtutea cu adevărat, spre o trezire şi rîvnă ce stăruie în suflet ca să nu aţipească.

Iar cînd frica aceasta se mişcă în fire, rîvna, numită de noi «cîine», arde noaptea şi ziua ca un cuptor aprins şi ţine firea trează. Ea stă trează după asemănarea He-

370. Iuţimea e sădită în fire cu un scop pozitiv: să apere firea raţională să nu cadă din hotarul ei şi să îndemne la împlinirea năzuinţelor celor bune. Ea mişcă întîi libertatea în acest scop, care fără ea rămîne o simplă potenţă.

370 a. Dorinţa spre bine, sădită în fire, avînd în ea rîvna şi fiind asociată cu iuţimea, este virtutea în potenţă, virtutea nedezvoltată, dar avînd de la început în ea mişcarea spre a se actualiza ca virtute.

371. Începînd cu fraza aceasta, ceea ce urmează în traducerea mai nouă a manuscrisului e pus la sfîrşitul «Cuvîntului» anterior. Virtutea e legea lui Dumnezeu întrupată. Rîvna, păzind virtutea, păzeşte legea lui Dumnezeu, întrupată în om şi pe cale de împlinire de către om.

ruvimilor şi ia aminte la cei dimprejur în fiecare clipă. Şi, cum zice sfîntul (amintit), de trece vreo pasăre, îi dă ocol şi strigă la ea cu pornire aspră şi negrăită. Şi însăşi frica aceasta se iveşte pentru că omul s-a îndoit în credinţa lui de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, şi a uitat că Dumnezeu Se ocupă şi poartă de grijă de cei ce se nevoiesc pentru virtute, ca să-i cerceteze pe ei în fiecare clipă, precum zice şi Duhul Sfînt prin gura proorocului: «Ochii Domnului, peste cei drepţi» şi celelalte. Şi iarăşi: «Domnul este tăria celor ce se tem de El» (Ps. 24, 15). Şi El însuşi a zis, ca din partea Sa, celor ce se tem de El: «Nu se vor apropia de tine rele şi biciul nu se va apropia de sălaşul tău» (Ps. 8, 10).

Iar cînd frica se iveşte pentru suflet, pentru cele ce se pot întîmpla şi urma virtuţii, ca aceasta să nu fie furată sau vătămată de vreo pricină oarecare, ea este un gînd dumnezeiesc şi o grijă bună şi întristarea şi chinul ei este din purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Şi iarăşi este un al doilea fel (de trezire a rîvnei), adică de întărire şi asmuţire a cîinelui. E cel cînd dorinţa virtuţii creşte în suflet. Căci pe cît creşte dorinţa în suflet, pe atîta se aprinde şi cîinele acesta, care e rîvna firească pentru virtute[372].

Iar cea dintîi pricină de răcire a cuiva stă în aceea că dorinţa aceasta încetează sau se micşorează în suflet. Iar a doua stă în aceea că intră în suflet şi rămîne in el un oarecare gînd încrezător şi îndrăzneţ şi că omul nădăjduieşte şi gîndeşte şi socoteşte că nu are motiv să se teamă de vreo putere care l-ar putea vătăma. Căci prin aceasta aruncă de la el armele rîvnei şi se face ca o casă nepăzită. Şi cîinele adoarme şi părăseşte paza pentru mult timp.

Din pricina acestui gînd sînt furate cele mai multe din casele cele gîndite cu mintea (inteligibile). Şi

372. Pînă aici în traducerea românească mai nouă e adăugat la «Cuvîntul» anterior, iar în «Cuvîntul» de faţă continuă după aceste paragrafe numai de la ceea ce urmează.

aceasta se petrece cînd se înnegreşte curăţia luminii sfintei cunoştinţe din suflet. Şi de unde vine această înnegrire? Pentru că un gînd foarte subţire a intrat în suflet şi s-a cuibărit acolo, sau pentru că omul s-a îndeletnicit mult timp cu grija celor trecătoare, sau din pricina întîlnirii necontenite cu lumea, care-l amăgeşte, sau din pricina pîntecelui, stăpînul tuturor relelor. Căci totdeauna cînd cel ce se nevoieşte se întîlneşte cu lumea, sufletul lui slăbeşte îndată. La fel, cînd se întîlneşte cu mulţi, mînat numai de nevoia slavei deşarte, i se sfărîmă sufletul. Şi de trebuie să grăim pe scurt, mintea celui ce a ieşit din lume, cînd se întîlneşte cu lumea, este asemenea cîrmaciului care călătoreşte pe marea liniştită şi deodată cade între stînci şi se îneacă. Iar Dumnezeului nostru fie slava, stăpînirea, cinstea şi mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXII

Despre cele trei feluri de cunoaştere[373] şi despre deosebirea lucrării lor şi despre înţelesul lor; şi despre credinţa sufletului şi bogăţia cea tainică ascunsă în el; şi despre cît se deosebeşte cunoştinţa lumii acesteia, în felurile ei, de simplitatea credinţei

Sufletul care umblă pe cărările vieţuirii celei bune şi ale credinţei şi a înaintat mult pe ele, de se întoarce iarăşi la modurile cunoaşterii, îndată şchioapătă în credinţă şi puterea înţelegătoare a lui e lipsită de ea. Şi această putere nu i se mai poate arăta în înţelegerile

373. Aceste trei feluri de cunoaştere se pot referi la trei domenii de cunoaştere: trupul, sufletul, viaţa duhovnicească, precum va spune sfîntul Isaac mai încolo. Dar ele înseamnă de aceea şi trei planuri de cunoaştere şi trei moduri sau metode de cunoaştere. Se pare că în nici un caz ele nu reprezintă cunoaşterea ştiinţifică a naturii, în sensul în care ea s-a dezvoltat de-abia în ultimele secole. Ele reprezintă totuşi o cunoaştere a

ce se înşiruie în sufletul curat ce umblă în ea fără iscodirea celor ce i se întîmplă, prin simplitatea credinţei. Dar sufletul, predat pentru totdeauna lui Dumnezeu prin credinţă şi prin multa cercare (experienţă), primind gustarea ajutorului Lui nu se mai îngrijeşte de sine. Căci uimirea şi tăcerea îi închid gura şi nu mai are puterea să se întoarcă iarăşi la meşteşugurile (modurile, metodele) cunoaşterii sale şi să se mişte în ele, ca nu cumva prin împotrivirea lor să se lipsească de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care-l cercetează neîncetat în ascuns şi Se îngrijeşte de el şi îl însoţeşte în tot felul. Iar dacă sufletul totuşi face aceasta, a înnebunit, socotindu-se pe sine în stare să-şi poarte el însuşi de grijă prin puterea cunoaşterii sale. Dimpotrivă, cei în care a răsărit lumina credinţei se sfiesc să se mai roage pentru ei, sau să ceară de la Dumnezeu: «Dă-ne nouă aceasta, sau depărtează de la noi aceea». Ei nu se mai îngrijesc de ei în nici un fel. Pentru că ei văd cu ochii înţelegători ai credinţei, în tot ceasul, purtarea de grijă părintească umbrindu-i din acel Părinte adevărat, Care covîrşeşte în marea Lui dragoste nemăsurată toată dragostea părintească şi poate mai mult decît toţi să ne dea ajutorul cu prisosinţă, mai mult decît cerem, gîndim şi înţelegem.

Astfel, cunoaşterea este protivnică credinţei. Căci credinţa este, în toate ale ei, o dezlegare (o eliberare) de legile cunoaşterii, desigur nu de ale celei duhovniceşti. Căci hotarul ce îngrădeşte cunoaşterea (definiţia ei) este că nu poate face vreun lucru în afară de iscodire şi de cercetare, ci ea cercetează de e cu putinţă să se

---

naturii în sensul larg al cuvîntului, ca deosebită de supranaturalul dumnezeiesc, rezervat credinţei. Ca atare, ele se folosesc de anumite metode de care credinţa n-are nevoie, ea fiind o sesizare simplă a realităţii dumnezeieşti. Totuşi cunoaşterea vieţii duhovniceşti se întîlneşte cu credinţa.

facă ceea ce gîndeşte şi voieşte. Iar credinţa ce e ? Cînd cineva nu se apropie de ea în chip drept, ea nu-l convinge să rămînă în ea[374].

Cunoştinţa nu poate fi adunată fără cercetare şi fără folosirea metodelor. Şi de aceea, ne îndoim de adevărul ei[375]. Iar credinţa cere un cuget curat şi simplu, care e străin de orice meşteşugire şi de căutare prin metode. Vezi cum se împotrivesc una alteia ? Casa credinţei este o înţelegere de prunc şi o inimă simplă. «Căci în simplitatea inimii lor, zice, au slăvit pe Domnul» (Col., 3, 22). «Şi de nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face ca copiii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor» (Mt., 18, 3). Iar cunoştinţa este duşmana şi protivnica acestor două[376].

374. «Cu adevărat, cînd cineva nu se apropie de credinţă în chip drept, ci fără respect şi din duh de iscodire, aceasta nu-l luminează cu lumina ei, ci îl închide iarăşi în întunericul necredinţei». Credinţa se referă la domeniul celor lăuntrice ale persoanei. Cînd cineva nu se apropie de aceasta cu respect şi cu iubire, aceasta nu i se deschide. Ea nu poate fi cucerită prin agresiunea analizelor, ca obiectele, ci prin realizarea comuniunii bilaterale, prin revelaţia benevolă de la persoană la persoană. Pe cînd domeniul cunoaşterii e îngrădit de legile naturii create, supuse experimentelor şi analizelor, dar prin aceasta e un domeniu limitat, domeniul credinţei e îngrădit de libertatea persoanei, dar cînd aceasta vrea să-l comunice, el se vădeşte nelimitat. Acest domeniu explică apoi şi raţionalitatea naturii create. De aceea credinţa înmoaie, sau covîrşeşte legile cunoaşterii naturii. Cunoaşte cele cuprinse în cadrul legilor de pe o poziţie superioară legilor. Desigur că aceasta e un anumit sens al cunoaşterii, pentru că în alt sens şi cunoaşterea conţinutului persoanei şi al Persoanei supreme, prin revelaţie, e cunoaştere.

375. Sensul acestei propoziţii e multiplu: a) adevărul e un domeniu mai esenţial de care depinde ceea ce se cuprinde în cadrul legilor naturii create. Şi pentru că prin cunoaştere şi deci prin metodele ei sesizăm numai partea din urmă, ne îndoim de celălalt domeniu, al adevărului; b) chiar în faptul că pornim la aflarea adevărului din natură, prin metode, pornim de la îndoială; c) ne îndoim mereu dacă metodele ce le-am folosit au fost cele mai bune pentru aflarea adevărului; d) ne îndoim mereu dacă nu cumva adevărul neaflat nu face problematic adevărul fragmentar aflat.

376. Înţelegerii depline şi intrării în împărăţia cerurilor. Pînă aici, sfîntul Isaac a precizat această deosebire între cunoştinţă şi credinţă: cunoştinţa se cîştigă prin metode de cercetare, iar credinţa se dobîndeşte prin încrederea simplă a inimii curate, în Dumnezeu. E o deosebire de stări sufleteşti şi de moduri de dobîndire. Cunoştinţa se întreabă dacă se poate împlini ceea ce cunoaşte, pe cînd credinţa nu se întreabă dacă se poate împlini aceasta în baza legilor naturii; ci se încrede în puterea lui Dumnezeu.

Cunoaşterea e îngrăditura (definiţia) firii[377], păzind-o în toate cărările ei[378]. Iar credinţa îşi face călătoria ei mai presus de fire. Cunoaşterea nu încearcă să se apropie de nici o lucrare care nesocoteşte (calcă) firea, ci se ţine departe de ea. Dar credinţa o primeşte cu uşurinţă şi zice: «Pe aspidă şi vasilisc vei călca şi pe leu vei sui şi pe balaur vei încăleca» (Ps., 71, 13). Cunoaşterii îi urmează, de aceea, frica[379]; iar credinţei îi urmează nădejdea. Căci cu cît rămîne cineva mai mult la metodele cunoaşterii, cu atît e mai legat de frică şi nu poate să se învrednicească de libertatea de ea. Dar cel ce urmează credinţei e liber şi de sine stăpînitor şi se foloseşte ca un fiu al lui Dumnezeu în toate faptele lui de libertate, fiind stăpîn pe sine[380]. Omul care iubeşte credinţa se foloseşte ca Dumnezeu de toate firile zidirii. Căci credinţa îi dă putere să facă zidirea nouă, după asemănarea lui Dumnezeu[380a]. «Ai voit, zice, şi toate au stătut înaintea ta» (Iov, 13, 23). Şi de multe ori poate face toate din cele ce nu sînt. Iar cunoştinţa nu poate face ceva fără materie. Cunoştinţa nu cutează să facă ceea ce nu e dat firii. Pentru ce? Pentru că firea curgătoare a apei nu primeşte pe spa-

---

377. Cunoaşterea se aplică naturii îngrădite între legile involuntare ale repetiţiei. De aceea, unde e cunoaştere e îngrădire, e de-finiţie. Exactitatea cunoaşterii se plăteşte cu îngustimea şi repetiţia ei.

378. Cunoaşterea ne face să ştim de mai înainte modul de facere şi desfacere a lucrurilor, ca să ne putem orienta între ele.

379. Cunoaşterea naturii, referindu-se la legile care duc persoana, în existenţa ei pămîntească, la moartea inevitabilă, e urmată de frică. Credinţa, care ştie de viaţa viitoare, e urmată de nădejde. În alt sens, cunoaşterea se teme de tot ce nu se încadrează în legile firii, de orice lucrare ce-ar apărea în om neconformă cu firea.

380. Omul care crede nu se simte strîmtorat de legile naturii şi de patimi, ca unul ce nu e stăpîn pe sine, ci se foloseşte liber de legile naturii şi stăpîneşte patimile, fiind el însuşi stăpîn pe sine. El se dovedeşte prin aceasta înzestrat cu Duh. Căci Duhul este libertate. Şi prin aceasta comunică cu Duhul dumnezeiesc, izvorul a toată libertatea. El comunică cu Dumnezeu în deplină libertate, ca un fiu cu tatăl său.

380 a. Prin credinţă se face omul nou şi face şi pe alţii, umplîndu-se şi umplîndu-i de harul dumnezeiesc şi prefăcîndu-se şi prefăcînd şi pe alţii după asemănarea lui Dumnezeu. El depăşeşte astfel legile naturii.

tele ei greutatea trupului și cel ce se apropie de foc se arde, și de-ar îndrăzni cineva să se apropie de acestea, s-ar primejdui[380b].

Prin acestea cunoașterea e păzită în hotarele firii și nu se încumetă să treacă peste hotarele ei nicidecum. Iar credința trece cu putere peste acestea[381]. Căci zice : «De vei trece prin foc, el nu te va arde, și rîurile nu vor trece peste tine» (Is., 43, 2). Și acestea le-a lucrat credința de multe ori înaintea întregii zidiri. Chiar dacă s-ar fi dat cunoașterii putința să facă cercarea lor, nu s-ar fi convins. Pentru că mulți au intrat prin credință în foc și au înfrînt puterea arzătoare a focului și au trecut prin el nevătămați ; și au călcat pe spatele mării și au ajuns la uscat. Și toate sînt mai presus de fire și protivnice modurilor cunoașterii și au dovedit-o pe aceasta deșartă în toate modurile și legile ei.

Ai văzut cum păzește cunoașterea hotarele firii ? Și ai văzut cum se ridică credința mai presus de fire și-și face acolo calea călătoriei ? Metodele cunoașterii au cîrmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puțin, sau mai mult, și omul n-a putut să-și ridice nicidecum capul de la pămînt și să simtă puterea Ziditorului său pînă ce n-a răsărit credința noastră și nu ne-a eliberat pe noi de întunericul lucrării pămîntești și din robia de după împrăștierea cea deșartă[382]. Și acum iarăși,

380 b. Sensul e poate acesta : el poate face ceva din nimic, ca Dumnezeu, dar prin faptul că se folosește de puterea lui Dumnezeu. El sădește în sine și în natură calități noi, care nu existau, dar o face prin puterea dumnezeiască ce vine în el. Astfel, dă trupului puterea să nu se ardă prin foc, sau ia focului puterea de a-l arde. Știința cunoaște sigur anumite lucruri de viitor, dar ea se referă numai la cele care se repetă, deci conținutul ei este îngust. În nădejdea din credință omul nu știe ce se va întîmpla, dar nădăjduiește și prin nădejde reușește să obțină lucruri cu mult mai mari, care depășesc legile naturale ale repetiției.

381. Credința mobilizează forțele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales cînd spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfîrșită a lui Dumnezeu, izvorul a toată puterea.

382. Căderea în păcat de la început e socotită ca o împrăștiere din unitatea primordială a oamenilor din dragostea de Dumnezeu și dintre ei. Parcă ar vrea să fie o replică la doctrina greșită a împrăștierii origeniste din «pliroma» dinainte de creație.

cînd am aflat marea cea neînviforată și comoara cea fără lipsuri, dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoștință fără lipsuri, oricît de mult s-ar îmbogăți. Dar vistieriile credinței nu le încape cerul și pămîntul. Cel ce-și reazimă inima de nădejdea credinței nu va fi lipsit niciodată de ceva ; și cînd nu are nimic, toate le are prin credință, precum s-a scris : «Oricîte veți cere în rugăciune cu credință, veți lua» (Mt., 21, 22). Și iarăși : «Domnul aproape este, de nimic să nu vă îngrijiți» (Fil., 4, 5).

Cunoștința caută pururea meșteșuguri (metode) de păzire a celor ce au dobîndit-o pe ea. Iar credința zice : «De nu va zidi Domnul casa și nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzește și în deșert s-ar osteni ziditorul» (Ps. 126, 1). Niciodată cel ce se roagă cu credință nu se folosește de metode și nu umblă cu ele. Căci cunoștința laudă în tot locul frica, cum a spus înțeleptul : «Fericit este cel ce se teme» (Înț. Sir., 33, 15). Dar ce face credința ? «S-a temut, zice, și a început să se scufunde» (Mt., 14, 30). Și iarăși : «N-ați luat duh de robie spre frică, ci duh de înfiere» (Rom., 8, 15), spre libertatea credinței și a nădejdii în Dumnezeu[383]. Și iarăși : «Să nu te păzești de ele, nici să fugi de la fața lor». Totdeauna temerii îi urmează îndoiala și îndoielii, cercetarea. Iar cercetarea se folosește de metode și metodele duc la cunoaștere. Și în cercetare și isco-

Dar împrăștierea primordială are ca urmare și o aplecare spre împrăștierea continuă a minții din Dumnezeu cel infinit și din dragostea semenilor în El, spre lucrurile mărginite.

383. Cîtă vreme cunoștința e stăpînită de frica să nu piardă ceva din cele cunoscute, sau dobîndite prin cunoaștere, credința nu se teme de nimic dacă rămîne statornică. Ea nu se teme că o să le piardă pe cele cunoscute de ea, nici prin moarte. Credința ne eliberează de legile naturii care ne duc în mod sigur la moarte, iar nădejdea susține în noi siguranța că nu vom sfîrși în această moarte. Petru începe să se teamă aducîndu-și aminte de legea firii apei, care nu poate susține trupul la suprafață, și începe să se scufunde. Dar cît credea în Hristos, avea din El puterea să umble pe mare. Credința nu ne mai ține în duhul fricii și al robiei de stihii, ci ne ridică la libertatea față de ele și deci în duhul îndrăznelii de fii ai lui Dumnezeu, Care ne apără de toate, pentru viața veșnică.

dire se arată pururea teama şi îndoiala. Pentru că nici odată nu se cunoaşte totul, precum am arătat mai înainte [384]. Căci de multe ori sufletul e întîmpinat de întîmplări şi de greutăţi anevoie de suportat şi de multe amăgiri pline de primejdii, în care cunoaşterea şi metodele înţelepciunii nu-l pot ajuta nicidecum. Dar în greutăţile ce întrec toată puterea şi hotarul cunoaşterii omeneşti, credinţa nu e biruită niciodată de vreuna din ele [384a]. Cît poate ajuta cunoaşterea omenească în războaiele văzute, sau faţă de firile nevăzute şi faţă de puterile întrupate şi faţă de altele multe ? Ai văzut slăbiciunea puterii cunoaşterii şi tăria puterii credinţei ? Cunoaşterea împiedică pe toţi ucenicii ei să se apropie de cele străine firii. Dar priveşte în această privinţă la puterea credinţei şi la ce îngăduie ea ucenicilor ei.

«Întru numele Meu, zice, draci veţi scoate, şerpi veţi lua şi de veţi bea venin, nu veţi fi vătămaţi» (Mc., 16, 17). Cunoştinţa porunceşte tuturor celor ce umblă pe calea ei, după legile ei, să cerceteze în toate sfîrşitul înainte de început şi apoi să înceapă, ca nu cumva sfîrşitul unui lucru, fiind greu de aflat în hotarul puterii omeneşti, osteneala să fie în zadar şi lucrul să se afle greu de împlinit [385]. Dar credinţa ce zice ? «Celui ce crede, toate îi sînt cu putinţă» (Mt., 9, 23). Căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă. O, bogăţie negrăită şi noian ascuns în valurile şi în vistieriile Lui minunate,

384. Sînt descrise aci toate treptele psihologice şi reale care duc la cunoaştere şi urmează ei. Autorul distinge în acest proces mai multe trepte decît Descartes. Acela cunoştea treptele : «dubito, ergo cogito, cogito, ergo sum» (mă îndoiesc, deci cuget, cuget, deci sînt). Mereu e prezentă în tot procesul, inclusiv în cunoaştere, îndoiala şi temerea, prin faptul că nu se cunoaşte totul şi prin faptul că prin cunoaştere nu scapă cineva de moarte. Sfîntul Isaac introduce un element afectiv, existenţial în punctul de plecare al cunoaşterii şi în cunoaşterea însăşi.

384 a. De exemplu medicul ştie că cel ce suferă de boala cutare se poate să se vindece prin medicamentul cutare. Dar nu e sigur. Pe cînd, cel ce crede tare nu se teme de nimic.

385. Cunoştinţa nu se apucă să facă un lucru înainte de a afla dacă stă în hotarul puterii omeneşti şi al legilor firii să-l ducă la capăt, ca să nu se ostenească în zadar. Credinţa se apucă şi de lucruri mai presus de fire.

ce se revarsă prin puterea credinţei! De cît curaj e încărcată şi de cîtă bucurie şi nădejde nu e plină călătoria cu ea! Şi cît de uşoare sînt poverile ei! Şi cîtă dulceaţă are lucrarea ei!

Întrebare: Cel ce s-a învrednicit să guste din dulceaţa credinţei şi s-a întors iarăşi la cunoştinţa sufletului, în ce stare deosebită a intrat?

Răspuns: Cel ce şi-a părăsit libertatea de sine stăpînitoare şi s-a întors la chipurile sărăciei, pline de frică şi de robie, e asemenea celui ce a aflat un mărgăritar de mult preţ şi l-a schimbat pe un bănuţ de aramă.

Cunoştinţa nu e de defăimat, dar credinţa e mai înaltă decît ea. Şi cînd defăimăm, nu defăimăm cunoştinţa, să nu fie, ci vrem numai să deosebim modurile strîmbe ale ei, prin care merge împotriva firii şi se înrudeşte cu cetele dracilor. Pe acestea le vom deosebi mai încolo în chip vădit. Şi cîte trepte are în aceste moduri cunoştinţa?[385a] Şi care e deosebirea fiecăreia din ele? Şi la cîte înţelegeri se trezeşte omul în fiecare mod din acestea, cînd stăruie în ele? Şi prin care din aceste moduri (cînd călătoreşte în ele) se împotriveşte credinţei şi iese afară din fire? Şi care este deosebirea ei? Şi în ce treaptă (cînd se întoarce la scopul ei prim) vine la firea ei şi pune treapta aceasta a ei înaintea credinţei, într-o bună vieţuire?[385b] Şi pînă unde ajunge deosebirea unei trepte de alta? Şi cum trece de la acestea, la cele mai înalte ca ele? Şi care sînt modurile acelei alte trepte, adică a celei dintîi? Şi unde se uneşte cunoştinţa cu credinţa şi se face una cu ea şi pri-

385 a. Sînt moduri drepte şi moduri strîmbe ale cunoaşterii. Fiecare are diferite trepte. Treptele cunoaşterii drepte conduc pe om spre cer; cele ale cunoaşterii strîmbe îl coboară spre tot mai multă răutate.

385. b. Aci sfîntul Isaac, după ce a arătat puterea limitată a cunoaşterii, precizează că nu defaimă totuşi cunoştinţa, cînd ea rămîne în domeniul ei propriu: în cercetarea şi stabilirea legilor naturii. O defaimă numai cînd iese din cunoaşterea naturală şi se lansează în concluzii neconfirmate de ceea ce cunoaşte obiectiv din natură. O cunoaştere a naturii e necesară chiar credinţei, ca treaptă pregătitoare spre ea.

meşte din credinţă înţelesuri de foc şi se aprinde în duh şi dobîndeşte aripile nepătimirii şi se înalţă de la slujirea celor pămînteşti în patria Făcătorului ei, împreună cu alte moduri ?

Dar deocamdată se cuvine să ştim că credinţa şi lucrările ei sînt mai înalte decît cunoştinţa. Şi că însăşi cunoştinţa se desăvîrşeşte în credinţă şi dobîndeşte putere să urce în sus şi să simtă pe Cel ce este mai înalt decît toată simţirea[386] şi să vadă lumina aceea necuprinsă de minte[387] şi de cunoştinţa făpturilor. Deci cunoştinţa e o treaptă prin care urcă cineva la înălţimea credinţei. Dar cînd ajunge cineva aproape de aceea, nu mai are nevoie de ea[388]. «Că acum, zice, cunoaştem din parte. Dar cînd va veni ceea ce e desăvîrşit, ceea ce-i din parte va înceta» (I Cor., 13, 9). Credinţa deci ne arată ca prin ochi adevărul desăvîrşirii şi prin credinţă aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea şi prin puterea cunoştinţei.

Dar de cunoştinţă au nevoie faptele dreptăţii : postul, milostenia, privegherea, sfinţenia şi celelalte ce se lucrează prin trup ; dragostea de aproapele, smerita cugetare a inimii, iertarea greşelilor, pomenirea

386. Cunoştinţa cu metodele ei, cînd rămîne la scopul ei adevărat de cunoaştere a naturii, nu numai că se face premergătoare a credinţei, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credinţa. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoaşterea devine simţire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoaşterea metodică, dar mai presus de orice simţire, adică de orice contact al simţurilor noastre cu lucrurile, dar şi de simţirea sufletească, prin care trăim presiunea unor realităţi nevăzute. Transcendenţa lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aci cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credinţa e şi cunoştinţă, sau cunoştinţa e şi credinţă.

387. Vederea luminii necuprinse cu mintea exprimă în alte cuvinte acelaşi paradox. Sîntem în plină doctrină areopagitică.

388. Cînd prin cunoştinţă ajunge cineva la credinţă, nu mai are nevoie de cunoştinţă. A ajuns la o cunoştinţă mai presus de cunoştinţă. Dar acolo a încetat şi credinţa. Sau amîndouă sînt depăşite în «vedere». Încă de aci se vede că sînt trei etape principale ale cunoştinţei adevărate : cea a naturii, care premerge credinţei şi duce la ea ; cea care sporeşte împreună cu credinţa, în care domeniile lor nu mai sînt deosebite ; şi cea mai presus atît de cunoştinţă cît şi de credinţă. Aceste etape le va descrie mai insistent sfîntul Isaac, mai încolo.

bunătăţilor, cercetarea tainelor celor ce sînt acoperite în Sfintele Scripturi [389], îndeletnicirea cugetării cu lucrurile mai înalte, păzirea hotarelor patimilor sufletului şi celelalte virtuţi, care se săvîrşesc în suflet. Toate acestea au nevoie de cunoştinţă. Căci aceasta le păzeşte pe ele şi ne învaţă rînduiala lor [390]. Dar toate acestea sînt încă numai trepte, prin care sufletul urcă la înălţimea de mai sus a credinţei şi se numesc virtuţi [391]. Dar vieţuirea din credinţă e mai presus de virtute şi lucrarea ei nu stă în fapte, ci e o odihnă desăvîrşită şi o mîngîiere şi se săvîrşeşte şi în inimă şi în cele ale sufletului. Şi în ea sînt toate chipurile minunate ale vieţuirii duhovniceşti, a căror lucrare produce o simţire a vieţii duhovniceşti şi o desfătare şi o bucurie a sufletului şi un dar şi o bucurie în Dumnezeu şi celelalte cîte se dau în acea vieţuire sufletului cel vrednic de

---

389. Tainele făpturilor sînt implicate în Scriptură, deci Revelaţia supranaturală nu ne dă o cunoştinţă despre Dumnezeu, despărţită de a făpturilor; de a lumii. De-abia ea ne descoperă sensurile adînci ale lucrurilor. Dar aflarea tainelor adînci ale lucrurilor implicate în Scriptură intră în domeniul cunoştinţei duhovniceşti.

390. De aci vedem că autorul înţelege prin cunoştinţă nu atît ştiinţa naturii, cît ştiinţa vieţii sufleteşti şi a căilor de înălţare şi de decădere a acesteia.

391. Cunoştinţa aceasta e cea premergătoare credinţei. E o ştiinţă a regulilor virtuţilor. Sfîntul Isaac pune credinţa mai presus şi de această cunoştinţă. El se gîndeşte că şi elinii (filozofii stoici în deosebi) aveau virtuţi. Dar credinţa e din har. Ideea aceasta o vom întîlni şi la sfîntul Simeon Noul Teolog. Există şi virtuţi ale omului în general. Dar credinţa e mai mult decît ele. Desigur însă că există şi virtuţi dezvoltate şi străbătute de credinţă, sau de harul ei. Dar cunoştinţa continuă să ajute credinţa, în dezvoltarea lor. Pe acest plan mai înalt virtuţile sînt pline de credinţa iubirii, nu sînt simple manifestări ale dreptăţii, ale corectitudinii. Şi iubirea deplină faţă de om nu e decît cea din credinţă, cea care vede în om o existenţă destinată veşniciei, dîndu-i această mîngîiere. Însuşi sfîntul Isaac spune în propoziţia următoare că aceste virtuţi sînt superioare, adăugînd că în ele e şi o odihnă în Dumnezeu, nu un simplu efort încordat al omului. Sau că sufletul este acum pe o treaptă superioară virtuţilor, fără să le fi părăsit, căci sufletul se odihneşte de efort în săvîrşirea lor, ele iradiind din om, fără ca el să facă vreun efort. Cel ce are o adîncă iubire face bine persoanei iubite, fără efort. Că această treaptă este superioară virtuţilor nu prin părăsirea lor, sau prin abaterea de la ele, ci prin iradierea lor fără efort, o spune sfîntul Isaac zicînd că în ea sînt atunci «toate chipurile vieţuirii duhovniceşti».

harul fericirii de acolo şi cîte se săvîrşesc în credinţă încă de aici, potrivit învăţăturii din dumnezeieştile Scripturi, de către Dumnezeu Cel bogat în darurile Lui.

Nedumerire

Iar de zice cineva : Dacă toate bunătăţile acestea şi faptele mai sus pomenite ale virtuţii şi depărtarea de la rele şi deosebirea gîndurilor subţiri ce răsar în suflet şi lupta cu gîndurile şi războiul cu patimile aţîţătoare şi celelalte, fără de care nici credinţa însăşi nu-şi poate arăta puterea ei în lucrarea sufletului, dacă toate acestea le săvîrşeşte credinţa, cum socoteşti că cunoştinţa e potrivnică credinţei ?

Dezlegarea îndoielii

Spunem că sînt trei moduri gîndite cu mintea (inteligibile), în care urcă cunoştinţa şi coboară ; şi, odată cu schimbarea modurilor prin care trece, ea se schimbă, vătămînd sau ajutînd. Aceste trei moduri sînt : al trupului, al sufletului şi al duhului[392]. Cunoştinţa e una din firea ei, dar potrivit cu treptele acestea ale celor gîndite (inteligibile) şi sensibile, ea se subţiază şi-şi schimbă modurile ei şi lucrarea înţelegerii ei. Ascultă, deci, şi ordinea (treptele) lucrării ei şi pricinile pentru care vatămă şi ajută : cunoştinţa este un dar făcut de Dumnezeu firii celor raţionale, care li s-a dat de la începutul facerii lor, şi e simplă şi nu se împarte în firea ei, precum nici lumina soarelui ; numai, după lucrarea ei, primeşte schimbări şi împărţiri.

392. De aci se vede că cele trei moduri de cunoaştere sînt şi trei planuri ale ei, cărora le corespund şi trei trepte şi metode. În toate cunoaşterea se poate face după o rînduială bună sau rea. Căci cunoaşterea acestor planuri are şi un caracter normativ, ducînd spre tot mai mult bine, sau spre tot mai mult rău.

CUVÎNTUL LXIII

Despre întîia treaptă a cunoaşterii

Cînd cunoaşterea urmează poftelor trupeşti, ea adună aceste moduri : bogăţia, slava deşartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sîrguitoare a înţelepciunii raţionale, care e potrivită cu cîrmuirea lumii acesteia şi din care ţîşnesc noutăţile născocirilor, a meşteşugurilor şi a învăţăturilor şi celelalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se naşte cunoştinţa protivnică credinţei, de care am spus că se numeşte cunoştinţa deşartă, întrucît este goală de orice grijă de Dumnezeu şi aduce o neputinţă raţională în cugetare, punînd-o sub stăpînirea trupului. Grija ei este cu totul în lumea aceasta.

Însuşirea cunoştinţei adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înţelegătoare şi o cîrmuitoare ascunsă a omului şi o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el şi se ocupă de el[392a]. Dar cunoştinţa legată cu poftele trupeşti nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socoteşte că orice bine este în om şi că în el este mîntuirea de cele ce-l vatămă şi că păzirea de greutăţi şi de multele împotriviri ce însoţesc firea noastră în chip ascuns şi arătat, stă în sîrguinţa firească a noastră şi în meşteşugurile ei. Această cunoştinţă lăudăroasă socoteşte că toate atîrnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată şi de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpînit de lipsa de curaj, de întristare şi de deznădejde, de frica de draci, de laşitatea faţă de oameni, de spaima întreţinută de zvonurile despre tîlhari, de ştirile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama

392 a. Cunoştinţa adevărată e şi din puterea omului şi din a lui Dumnezeu.

sărăciei, de lipsa celor de trebuinţă, de frica morţii, de frica suferinţei şi de frica fiarelor sălbatice şi de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întîmplă pe marea înviforată de valuri în tot ceasul de noapte şi de zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu ştie să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu tăria credinţei în El. De aceea, cunoştinţa aceasta se învîrteşte în uneltiri şi viclenii în toate lucrurile ei. Iar cînd chipurile meşteşugirilor ei se dovedesc deşarte din vreo pricină oarecare şi nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică şi i se împotrivesc.

În această cunoştinţă e sădit pomul cunoştinţei celor bune şi celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodeşte micile greşeli ale altor oameni şi pricinile şi slăbiciunile lor şi face pe om să hotărască şi să se împotrivească în cuvinte şi să uneltească prin vicleşuguri rele şi să ocărască şi în alte chipuri pe semeni. Din această cunoştinţă vine îngîmfarea şi trufia; căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun şi nu-l pune pe seama lui Dumnezeu[393].

Dimpotrivă, credinţa pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaşte trufia, precum este scris: «Toate le pot întru Hristos, Care mă întăreşte pe mine» (Fil., 4, 13). Şi iarăşi: «însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine» (I Cor., 4, 15). Iar ceea ce a zis fericitul Apostol: «Cunoştinţa îngîmfă», a zis despre cunoştinţa care nu este unită cu credinţa şi cu nădejdea în Dumnezeu şi nu despre cunoştinţa adevărată[393 a].

Cunoştinţa adevărului întru smerenie face desăvîrşit sufletul celor ce-o au. Aşa l-a făcut pe Moise, pe David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel şi pe ceilalţi sfinţi care

393. Gustarea şi hrănirea în continuare din pomul cunoştinţei binelui şi răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naşte în cei ce gustă din el şi pentru folosirea acestei cunoştinţe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

393 a. Apare din nou cunoştinţa adevărată unită cu credinţa.

s-au învrednicit în chip desăvîrşit de cunoştinţa aceasta după măsura firii omeneşti. Căci contemplaţiile (înţelegerile) lor mereu schimbate şi descoperirile cele dumnezeieşti şi vederea cea înaltă a celor duhovniceşti şi a tainelor celor negrăite covîrşesc cu totul cunoştinţa lor şi trupul lor este în ochii lor cenuşă şi ţărînă.

Iar cealaltă cunoştinţă se îngîmfă, căci umblă întru întuneric şi vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pămînt, necunoscînd că este ceva mai înalt decît ea. Şi toţi sînt răpiţi de mîndrie, pentru că sînt pe pămînt şi-şi potrivesc vieţuirea lor cu cele dorite de trup şi se reazimă pe faptele lor şi nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Şi pătimesc acestea tot timpul cît sînt purtaţi pe valurile acestea.

Iar sfinţii lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu şi lucrarea lor este sus şi cugetul nu se apleacă spre grija de născociri şi de cele deşarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toţi cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu şi s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întîia treaptă a cunoştinţei. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm şi o socotim nu numai protivnică credinţei, ci şi oricărei lucrări bune.

CUVÎNTUL LXIV

Despre a doua treaptă a cunoaşterii

Cînd însă părăseşte cineva întîia treaptă şi se întoarce spre cugetările şi dorinţele sufletului, el lucrează bunătăţile mai înainte descrise atît cu cugetarea sufletului, cît şi cu simţurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sînt : postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieştilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor şi celelalte. Toate lucrările cele bune şi cu deosebire diferitele bunătăţi ce se văd în

suflet şi faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoştinţei, sînt împlinite de Duhul Sfînt prin lucrarea puterii Lui[394]. Acesta îndreptează cărările inimii, care ne călăuzesc spre credinţă, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar şi pe treapta aceasta cunoştinţa este încă trupească şi compusă. Dar ea este calea care ne călăuzeşte şi ne duce la credinţă. Căci există o treaptă mai înaltă decît aceasta. Şi dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcînd prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întîmplă cînd pune temelia lucrării ei în liniştirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune şi în celelalte bunătăţi, în care se săvîrşesc lucrurile celei de a doua cunoştinţe. Şi în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numeşte şi cunoştinţa lucrurilor. Pentru că săvîrşeşte lucrul ei în lucrurile supuse simţurilor, prin simţurile trupeşti, în planul cel din afară[395].

CUVÎNTUL LXV

Despre a treia treaptă a cunoaşterii, care este treapta desăvîrşirii

Ascultă cum se subţiază cineva şi dobîndeşte starea duhovnicească şi se face asemenea în vieţuire cu puterile nevăzute, care liturghisesc nu prin lucrarea simţită a faptelor, ci prin cea săvîrşită cu luarea aminte a cugetării. Cînd cunoaşterea se înalţă de la cele pămînteşti şi din grija lucrării lor şi începe să aibă cercarea

394. Sfîntul Isaac socoteşte că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută şi pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l.

395. Din ultimele două «Cuvinte» şi din cele ce urmează se vede şi mai lămurit că treptele cunoaşterii au la sfîntul Isaac mai mult un înţeles moral şi normativ. Dar şi că acestea reprezintă cunoaşterea adevărată a realităţii.

înţelegerii celor dinăuntru, ascunse ochilor, şi să disprețuiască într-un fel oarecare lucrurile, din care se nasc patimile cele ce strîmbă sufletul, şi se întinde pe sine în sus; cînd urmează credinţei în grija de veacul viitor şi în dorinţa după cele făgăduite nouă şi în cercetarea tainelor ascunse, atunci credinţa înghite cunoştinţa şi se întoarce şi o naşte pe ea de la început, ca să se facă acea cunoştinţă ca cea de la început şi să se facă cu totul duh [396].

Atunci, acela poate zbura, purtat de aripi, în planurile celor nevăzute şi să atingă adîncul mării celei neatinse [397], pătrunzînd cîrmuirile dumnezeieşti şi minunate, cele din firile celor gîndite cu mintea (inteligibile) şi din firile celor supuse simţurilor (sensibile), şi cercetează tainele cele duhovniceşti, cele prinse printr-o înţelegere simplă şi subţire [398]. Atunci se trezesc simţurile dinăuntru la o lucrare a Duhului, după o rînduială proprie stării de nemurire şi de nestricăciune [399]. Pentru că au primit încă de aici învierea cea gîndită (nu încă pe cea sensibilă), ca pe o taină, spre mărturia adevărată a măririi tuturor [400].

396. Cînd cunoştinţa s-a ridicat la cele nevăzute, a devenit credinţă, pentru că acelea nu mai sînt cunoscute prin simţuri. Propriu-zis, credinţa aceea naşte adevărata cunoştinţă, cunoştinţa de la început a firii noastre, cînd trăia în orizontul realităţilor duhovniceşti. Atunci omul a devenit cu totul duh, umplîndu-se de Duhul. Căci a intrat în planul Duhului, unde e libertate de legi, unde suflă iubirea nesfîrşită, unde se aleg liber şi pe rînd manifestările fără sfîrşit ale iubirii şi ale comuniunii.

397. Atunci atinge adîncurile mării neatinse de simţuri şi de minte, adică ale vieţii dumnezeieşti, ale Duhului. Vedem aceeaşi îmbinare de transcendenţă a lui Dumnezeu şi de experienţă a Lui, prin harul Lui.

398. Sînt sesizate în acelaşi timp în mod mai presus de înţelegere cîrmuirile dumnezeieşti lucrătoare în fiinţele văzute şi nevăzute, dar şi tainele dumnezeieşti mai presus de aceste cîrmuiri, printr-o intuiţie simplă şi subţire, de ordin duhovnicesc.

399. Simţurile dinăuntru se pătrund în lucrarea lor de lucrarea Duhului, sau devin şi organe ale lucrării Duhului, producîndu-se o lucrare teandrică, divino-umană. E o stare în care se gustă cu anticipare nemurirea şi nestricăciunea. Se trăieşte în fiecare clipă veşnicia, fără să se mai ştie de clipă, uitîndu-se de clipă.

400. Cel ajuns acolo trăieşte lăuntric, în taină, învierea şi aceasta îi este o dovadă despre înnoirea tuturor, care se va produce prin puterea revărsată din acea stare de înviere lăuntrică. Lăuntrul nu e menit să ră-

Acestea sînt cele trei moduri ale cunoaşterii, prin care trece întreg drumul omului: în trup, în suflet şi în duh. Prin ele începe el să deosebească între bine şi rău: cunoaşterea sufletului lui trece prin aceste trei măsuri pînă ce iese din lumea aceasta. O singură cunoaştere lucrează în cele trei măsuri plinătatea a toată nedreptatea şi nelegiuirea, ca şi cea a dreptăţii, şi atingerea tuturor tainelor Duhului în cele trei măsuri [401]. Şi în ea este toată mişcarea minţii, fie că urcă sau coboară în cele bune sau rele, sau de la mijloc. Aceste măsuri le numesc părinţii «potrivite firii», «contrare firii» şi «mai presus de fire». Şi acestea sînt cele trei planuri în care se urcă şi coboară, precum s-a spus, amintirea sufletului raţional [402]. Căci cînd cineva lucrează dreptatea în fire, sau mai presus de fire, e răpit de amintirea ei, la vederea lui Dumnezeu în lăuntrul firii, sau iese ca să pască porcii, ca cel ce a pierdut bogăţia puterii lui, care a lucrat cu mulţimea dracilor.

---

mină mereu fără efect asupra celor din afară, ci cînd va voi Hristos se va revărsa peste toate cele din afară, căci Însuşi Hristos cel înviat e în sufletul înviat.

401. Cunoaşterea în acest sens descoperă, dar şi transformă sufletul. Descoperă posibilităţile bune ale omului şi le împlineşte. Descoperă tainele dumnezeieşti şi puterile mai presus de fire şi le face să se întipărească în om, ca omul să poată înfăptui lucruri mai presus de puterea lui firească, dar năzuite de el pe linia binelui. Cele trei trepte de cunoaştere sînt, de aceea, şi trei planuri ale realităţii date şi posibile, trei moduri de a le descoperi, înfăptui şi asimila fiinţei noastre. Cunoaşterea nu e o îndeletnicire teoretică, ci prin ea omul se înfăptuieşte într-un fel sau altul nu numai pînă la limita naturii sale, ci şi dincolo de ea, la nesfîrşit.

402. «Planuri» sau «laturi» sau «regiuni». Odată cunoscute şi însuşite, ele pot fi iarăşi părăsite. Dar, prin amintire, sufletul rămîne legat de ele. Adeseori ne aducem aminte de cele cunoscute şi părăsite, putînd reveni la ele, sau gîndindu-le iarăşi pentru o clipă. Prin cunoaştere deslușim nu numai cele ale firii, întărindu-ne în ele, ci şi cele contrare firii şi cele mai presus de fire, însuşindu-ni-le. Firea noastră are putinţa legăturii cu planul celor contrare firii şi cu al celor mai presus de fire şi poate cădea în cele dintîi şi se poate înălţa în cele din urmă. Nu e închisă în mod strict în fire, ca animalul. Dar cele contrare firii se imprimă în fire, alterînd-o, şi cele mai presus de fire se imprimă în ea, lărgindu-i puterile. Firea se mişcă pe toate trei planurile realităţii, care sînt nu numai date, ci şi posibile, omul putînd deveni satanic, dar păstrînd chip de om, sau dumnezeiesc, dar iarăşi în chip de om.

Recapitularea celor trei cunoaşteri

Cea dintîi treaptă a cunoaşterii răceşte sufletul de faptele alergării pe urmele lui Dumnezeu. A doua îl încălzeşte prin alergarea grăbită pe calea celor ce ţin de credinţă. Iar a treia e cea a odihnei ; şi ea este chipul viitorului, bucurîndu-se numai prin îndeletnicirea cugetării de tainele cele viitoare. Dar întrucît firea nu s-a înălţat cu totul din treapta muritoare şi din povara trupului şi nu s-a desăvîrşit în cea duhovnicească mai înaltă decît cealaltă care se poate abate, nu are nici puterea desăvîrşirii, care nu mai are nevoie să slujească şi să fie în lumea morţii ; pentru că nu are puterea să părăsească deplin firea trupului. Şi cît mai petrece în aceasta, e în curs de prefacere, şi în aceasta şi în aceea [402 bis]. Şi fiind sărac şi flămînd, sufletul slujeşte în treapta a doua din mijloc, prin virtutea cea aşezată în fire, spre a fi lucrată prin firea trupului [403].

Şi cîteodată (pentru o vreme), asemenea celor ce au luat duh de înfiere întru taina libertăţii, se bucură de harul Duhului, urcînd la treapta Dătătorului lui şi apoi iarăşi se întoarce la smerenia faptelor sale. Iar acestea sînt cele prin trup. Şi sufletul le păzeşte pe acestea, ca

402 bis. Cît timp omul duhovnicesc e încă în lumea aceasta, e în curs de prefacere, atît în firea sa trupească, muritoare, cît şi în treapta duhovnicească pe care o trăieşte.

403. În general, omul rămînînd cît trăieşte pe pămînt în trup muritor nu poate stărui în treapta a treia, a vederii tainelor dumnezeieşti, şi nu poate ajunge la ea fără oboseala faptelor în vederea desăvîrşirii. El e supus schimbării. E o schimbare care-l înalţă cîte o clipă din condiţia trupească, dar îl şi coboară din starea ieşită din ea, în condiţia vieţii în trup, adică a firii. De aceea, în cea mai mare parte din timp el trebuie să actualizeze virtuţile a căror potenţă e pusă în firea lui. Prin aceasta se îmbogăţeşte sufletul «sărac şi flămînd de desăvîrşire». El trebuie să-I slujească lui Dumnezeu pentru desăvîrşire (să liturghisească). Aceasta, pentru ca să nu cadă mai prejos de fire şi ca să urce din cînd în cînd la starea mai presus de fire. În cea mai mare parte din timp el se află în starea de mijloc, dacă face efortul să se menţină în ea. Dar nu e nici aceasta lipsită cu totul de har. Din har cade numai cînd cade în starea mai prejos de fire. În cea mai mare parte din timp el e în treapta de mijloc a lucrării virtuţilor în trup, deci nici în cea coborîtă a vieţii în păcat, nici în cea a odihnei depline în Dumnezeu.

nu cumva să-l răpească vrăjmaşul prin amăgirile aflătoare în veacul acesta rău şi prin cugetările tulburate şi abătute de la calea cea dreaptă. Căci cît timp se află omul jos, închis sub acoperămîntul trupului, nu are siguranţă. Pentru că nu este libertate desăvîrşită în veacul acesta nedesăvîrşit[404]. De aceea, toată lucrarea cunoaşterii este lucrare de deprindere (de exercitare obositoare, de creştere). Iar lucrarea credinţei nu se săvîrşeşte prin fapte, ci se împlineşte în înţelegeri duhovniceşti şi e deasupra simţurilor. Pentru că credinţa e mai subţire decît cunoaşterea[405], întrucît cunoaşterea este a lucrurilor supuse simţurilor. Căci toţi sfinţii învrednicindu-se să afle această vieţuire (care este răpirea la Dumnezeu), petrec prin puterea credinţei în bucuria vieţuirii aceleia mai presus de fire.

Iar credinţă numim nu pe cea prin care crede cineva în deosebirea ipostasurilor dumnezeieşti şi prea închinate şi în firea mai presus de toate şi proprie a dumnezeirii şi în întruparea minunată a Cuvîntului în omenitatea luată din firea noastră, măcar că aceasta este foarte înaltă, ci credinţa care răsare în suflet din lumina harului şi sprijineşte prin mărturia înţelegerii inima, ca să fie neîndoielnică în încredinţarea nădejdii, străină de orice închipuire[406]; credinţa care nu se

404. Un deosebit accent pe libertatea noastră deplină în viaţa viitoare a pus sfîntul Grigorie de Nyssa (vezi: J. Gaïth, *La conception de la liberté chez Saint-Grégoire de Nysse*, Paris, Vrien, 1953). Ea va fi o eliberare de toate limitările. Ea va fi o eliberare de piedicile ce le pune trupul elanului sufletesc. Căci trupul va deveni subţiat, spiritualizat, transparent, nesupus patimilor. Va fi în al doilea rînd o eliberare de trecut, sau de obişnuinţele lui pătimaşe; dar şi o încetare a diferenţei între prezent şi viitorul sperat. Vom poseda atunci tot ce sperăm. Va fi deci o eliberare de trup, de timp, de spaţiu. Va fi în sfîrşit o putinţă de a iubi desăvîrşit pe măsura cunoaşterii desăvîrşite.

405. Pentru că şi lumea ei e mai subţire. E lumea spirituală, subţire nu numai prin esenţa, ci şi prin delicateţea ei.

406. Sfîntul Isaac nu vorbeşte de credinţă ca învăţătură, sau conţinutul unor propoziţii, ci de credinţa ca act, ca convingere, pe baza unei înţelegeri, a unei intuiţii, a unui contact tainic şi direct cu Dumnezeu în Treime şi cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfînt, sau a harului în suflet. Desigur actul credinţei, cînd e drept, nu poate sesiza decît conţinutul drept al credinţei, sau pe Dumnezeu ca dragoste, ca Treime, ca Cuvînt întrupat.

arată în primirea celor auzite prin urechi, ci în privirea cu ochii duhovnicești a tainelor ascunse în suflet și a bogăției dumnezeiești celei ascunse ochilor fiilor trupului și descoperite în Duhul celor ce se ospătează la masa lui Hristos prin cugetarea la legile Lui. Căci Însuși El a zis: «De veți păzi poruncile Mele, vă voi trimite vouă pe Mîngîietorul, Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească și Acela vă va învăța pe voi tot adevărul» (In, 14, 15, 16). Acesta arată omului puterea cea sfîntă ce locuiește în el în toată vremea, acoperămîntul, tăria cea gîndită cu mintea (inteligibilă), care acoperă pe om totdeauna și alungă de la el orice vătămare, ca să nu se apropie de sufletul sau de trupul lui [407]. Pe acesta mintea cea luminoasă și înțelegătoare o simte în chip nevăzut cu ochii credinței [408]. Aceasta (puterea Duhului) o cunosc sfinții mai mult decît alții prin cercarea (experiența) ei.

Iar această putere este Duhul însuși, Care înfierbîntă prin tăria credinței părțile sufletului, ca printr-un foc. Și se întinde cu repeziciune și disprețuiește orice primejdie și prin nădejdea în Dumnezeu se înalță pe aripile credinței, din zidirea văzută, și arată ca beată în răpirea ei de către grija pentru cele ale lui Dumnezeu și de către vederea cea simplă și de către înțelegerea cea nevăzută a firii dumnezeiești, obișnuind cugetarea să se ocupe cu luare aminte cu cele ascunse ale ei. Căci pînă ce nu va veni starea aceea, adică desăvîr-

---

407. E o explicare a credinței, demnă de remarcat. Duhul nu face decît să arate puterea de credință ce există în mintea omului în toată vremea, în chip firesc, adică să o pună în mișcare. Duhul face mintea să simtă această putere din ea însăși. Și această simțire înțelegătoare trezită prin Duhul e credința. Credința iese din colaborarea Duhului Sfînt cu omul. De aceea, cel ce nu crede nu se poate scuza cu faptul că Duhul nu i-a dat darul credinței. El nu crede pentru că nu colaborează liber cu Duhul la actualizarea credinței din el. Duhul Se boltește pe de altă parte peste om, ca o tărie, sau ca un cer ferm, peste care nu pot trece duhurile rele cu ispitele lor. El este apărătorul nostru.

408. Credința «simte», deci ia un contact cu realitatea Duhului, prezentă în om. Credința e străbaterea omului de Duhul și simțirea acestei străbateri.

şirea tainelor, şi nu ne vom învrednici în chip arătat de descoperirea lor, credinţa liturghiseşte între Dumnezeu şi sfinţi taine negrăite [408a].

Fie ca, cu ajutorul harului, să ne învrednicim şi noi prin acestea de Hristos însuşi, aici prin arvună, iar acolo, în Împărăţia cerurilor, în ipostas şi în adevăr, împreună cu cei ce-L iubesc pe El ! Amin.

CUVÎNTUL LXVI

Despre alte chipuri şi înţelesuri ale cunoaşterii de diferite feluri

Cunoaşterea care se mişcă în cele văzute, sau în simţuri, şi urmăreşte înşiruirea lor, se numeşte naturală. Iar cea care se mişcă în planul celor gîndite (inteligibile) şi prin mijlocirea lor în firile celor netrupeşti se numeşte duhovnicească, deoarece ea primeşte simţirea în duh şi nu în simţuri [409]. Şi acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoaşterea lor [410]. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numeşte mai presus de fire şi e mai degrabă necunoscută şi mai

408 a. Credinţa e punte lucrătoare între sfinţi, sau între cei ce se străduiesc pentru sfinţenie, şi Dumnezeu; ea împlineşte o slujire în acest plan, o slujire a tainelor, sau prin ea se descoperă tainele vieţii între sfinţi şi Dumnezeu.

409. Pare a fi vorba de primirea unei simţiri a minţii de la Duhul. Se pare că sfîntul Isaac cunoaşte o putere a simţirii care poate fi pusă în lucrare, fie de simţuri, fie de minte. În cazul din urmă mutaţia aceasta a simţirii o face Duhul. Aceasta poate însemna şi o transfigurare a simţirii celei prin simţuri. De o energie perceptivă a simţurilor, care nu se reduce la materialitatea lor, vorbeşte şi o anumită direcţie a psihologiei mai noi.

410. Fraza e cam defectuoasă. Se pare că e vorba de naşterea acestor două cunoaşteri în suflet din afara lui, prin atingerea sufletului de cele văzute şi de cele nevăzute, prin două feluri de simţiri pentru cunoaşterea lor. Propriu-zis şi cunoaşterea celor inteligibile o primeşte sufletul tot prin mijlocirea celor văzute, deci din afară, în acest sens.

presus de cunoaştere[411]. Vederea (contemplarea) acesteia n-o primeşte sufletul dintr-un conţinut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată şi se descoperă din cele din lăuntrul sufletului în chip nematerial, deodată şi pe neaşteptate[412]. Pentru că «Împărăţia cerurilor în lăuntrul vostru este» (Lc., 17, 21). Ea nu se nădăjduieşte pe temeiul unor chipuri, nici nu vine prin judecăţi pe temeiul cuvîntului lui Hristos şi prin păzirea lui, ci se descoperă din lăuntrul chipului cugetării celei ascunse, fără o cauză anumită, fără o cercetare a lui[413]. Pentru că cugetarea nu află în ea vreo materie.

Tîlcuirea acestora

Cea dintîi cunoaştere se naşte din cercetarea continuă şi din învăţătura sîrguincioasă; a doua, din buna vieţuire şi din cugetarea credincioasă; iar a treia s-a rînduit numai pe seama credinţei. Pentru că în ea încetează cunoştinţa şi faptele iau sfîrşit şi întrebuinţarea simţurilor ajunge de prisos. Deci pe cît se coboară cunoştinţa între aceste hotare, pe atîta se cinsteşte[414]. Şi cu cît se coboară mai mult, cu atît se cinsteşte mai mult. Şi cînd ajunge la pămînt şi la cele pămînteşti,

411. Cunoaşterea celor dumnezeieşti, care se săvîrşeşte în planul mai presus de fire, poate fi socotită mai degrabă o lucrare mai presus de cunoaştere. Sfîntul Grigorie Palama va descrie mai pe larg această cunoaştere mai presus de cunoaştere. Sfîntul Isaac arată şi aci trei trepte ale cunoaşterii: naturală, duhovnicească şi mai presus de cunoaştere.

412. Ea are caracterul unei intuiţii fulgerătoare, care nu se foloseşte de simţuri şi de judecăţi raţionale. Cunoaşterea duhovnicească e cea care vede puterile spirituale şi pe Dumnezeu prin raţiunile aşezate în lucruri. Dumnezeu e transparent în ele.

413. Expresia ἔσωθεν τῆς εἰκόνος τῆς διανοίας, poate fi tradusă atît prin: «din lăuntrul chipului ascuns al cugetării», cît şi prin: «din lăuntrul chipului ascuns în cugetare». Cugetarea e un chip care ascunde pe Dumnezeu, sau Dumnezeu e un chip ascuns în ea. Acest chip (model) străpunge uneori cugetarea făcîndu-se văzut. Cunoaşterea aceasta nu-şi pune nădejdea nici în folosirea imaginilor (lucrurilor), ca cea naturală, nici în judecăţile întemeiate pe cuvintele lui Hristos, trecute în faptele virtuţilor, ci în vederea directă a tainelor.

414. Realitatea dumnezeiască se face văzută pe neaşteptate, fără deducţii raţionale de la cauză la efect.

cunoştinţa stăpîneşte peste toate şi în afară de ea orice lucru este neluat în seamă şi zadarnic. Iar cînd sufletul îşi înalţă vederea în sus şi-şi desfăşoară înţelesurile în cele cereşti şi doreşte cele ce nu pot fi văzute cu ochii şi nu sînt în puterea trupului, atunci toate se susţin prin credinţă [414a]. Fie ca Domnul Iisus Hristos să ne-o dăruiască nouă pe aceasta şi să fie binecuvîntat în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL LXVII

Despre sufletul ce tinde spre vederea adîncă, pentru a se scufunda în ea din gîndurile trupeşti şi din amintirea lucrurilor

Orice lucru mai înalt decît altul e ascuns aceluia faţă de care este mai înalt. Iar aceasta nu înseamnă că are prin fire alt corp ca perdea, pentru ca să-şi poată descoperi ascunzimea sa. Nici o fiinţă gîndită cu mintea (inteligibilă) nu are însuşirile ei în afara ei, ci le are înăuntru. Aceasta înseamnă că se poate ajunge

414 a. Nichifor Theotoche tîlcuieşte acest cuvînt astfel : «Sînt trei feluri de cunoaştere : cea din studiu şi învăţătură ; cea din auzirea cu credinţă şi cea din revelaţie şi din împărtăşirea de harul Prea Sfîntului Duh. Cea din urmă e mai sus şi mai desăvîrşită ca celelalte şi se dăruieşte numai celor ce au ajuns la vîrful virtuţii». Numind-o şi pe aceasta credinţă şi deci spunînd că ea nu se arată prin fapte, ci prin înţelesuri duhovniceşti şi în lucrarea simplă a sufletului, mai presus de simţuri, adaugă aici cuvîntul «pe cît se coboară, pe atît se cinsteşte». Iar cel ce s-a învrednicit de o astfel de cunoştinţă, dacă se coboară de la vederea (contemplarea) înaltă şi mai presus de simţuri, la cele pămînteşti, se bucură de cinstea cea mai mare. Căci acesta avînd în sine credinţa fierbinte ca un bob de muştar şi fiind plin de încredinţare, nu cunoaşte cu de-amănuntul numai cele din creaţie, ci putînd stăpîni peste toate, porunceşte cele ce voieşte. «Că de veţi avea credinţă cît un grăunte de muştar, veţi zice muntelui acesta : mută-te de aici, acolo, şi se va muta, şi nimic nu va fi cu neputinţă» (Mt., 11, 20). S-ar putea însă ca Nichifor Theotoche să nu fie de acord cu ceea ce se spune în text în continuare, unde se vorbeşte mai mult, se pare, de cinstea pe care o primeşte această cunoştinţă de la oameni. S-ar putea să fie mai de acord cu explicarea potrivit căreia cu cît se ocupă cunoştinţa cu lucrurile mai de jos, cu atît e mai cinstită, putîndu-le cunoaşte mai exact.

în chipul cel mai limpede la Lumina Primă, în chip nemijlocit, sau printr-o altă treaptă, care însă nu e despărţită de aceea după loc[415], ci după curăţia cu care o poate primi şi după înălţimea acestei curăţii, adică după măsura minţilor, sau după puterea de primire a vederilor şi puterilor mai înalte.

Toată fiinţa înţelegătoare e ascunsă celor mai de jos de ea, dar nu printr-o fire care le-ar deosebi între ele, ci prin mişcările virtuţilor. Dar aceasta nu o spun despre Sfintele Puteri, despre fiinţele înzestrate cu suflet şi despre demoni. Cele dintîi sînt ascunse celor de la mijloc şi acestea, celor din al treilea rînd, atît prin fire şi loc, cît şi prin mişcări. Şi fiecare din acestea credem că este ascunsă celeilalte în lăuntrul ei prin cunoştinţă, fie că se văd, fie că nu, dar de cele mai de jos prin fire[416]. Pentru că cele netrupeşti nu se văd, printr-o vedere îndreptată în afara lor, ca cele trupeşti, ci prin faptul că se văd unele pe altele se spune că sînt unele în lăuntrul mişcărilor, altele, prin virtuţile şi pe măsura mişcărilor[417]. De aceea fie că sînt de aceeaşi cinste, fie că sînt deosebite între ele (în cinste), se văd unele pe altele nu prin închipuire, ci printr-o vedere nemincinoasă şi în fire adevărată, afară de cauza tuturor, care e mai presus de felurimea acestora şi singura prea închinată.

Demonii, deşi sînt foarte spurcaţi, nu sînt ascunşi unii de alţii în treptele lor. Dar pe cele două ordini aflătoare deasupra lor nu le văd[418]. Pentru că vederea

415. Se face aluzie la învăţătura lui Dionisie Areopagitul, după care, prima treaptă îngerească contemplă nemijlocit Prima Lumină, sau pe Dumnezeu, iar celelalte cete, prin treptele intermediare. Dar sfîntul Isaac adaugă că aceasta nu înseamnă o despărţire de Dumnezeu a celorlalte trepte.

416. Heruvimii sînt ascunşi Serafimilor prin cunoştinţă; un om de pe o treaptă duhovnicească mai înaltă, la fel, e ascuns în multe privinţe celor de pe o treaptă mai de jos. Dar Sfintele Puteri sînt ascunse faţă de oameni şi prin fire.

417. Serafimii văd pe Heruvimi sau sînt văzuţi de ei în lăuntrul lor, pentru că mişcările virtuţilor lor simt mişcările mai intense ale mişcărilor virtuţilor acelora.

418. Nu văd nici lăuntrul cetelor îngereşti, nici pe al oamenilor.

duhovnicească este lumina mişcării. Şi aceasta însăşi le este lor oglindă şi ochi [419]. Dar cînd mişcările li se întunecă, nu mai văd treptele de deasupra lor [420]. Dar se văd unii pe alţii, în lăuntrul ordinii lor, întrucît sînt mai groşi decît cetele îngereşti [421]. Acestea, despre cele ale dracilor.

Dar sufletele, în măsura în care sînt întinate şi întunecate, nu se pot vedea nici între ele, nici pe ele însele. Cînd se curăţesc însă, şi vin din nou la starea de la început, văd lămurit cele trei ordini : pe cea de sub ele, pe cea de deasupra şi unele pe altele. Deci nu pentru că îşi schimbă chipul trupesc văd pe îngeri, pe draci şi unele pe altele, ci văd prin însăşi firea şi ordinea lor duhovnicească. Iar de zici că este cu neputinţă să se vadă demonul, sau îngerul, de nu se vor schimba şi nu vor lua chip, deci nu sufletul vede, ci trupul, răspund că dacă ar fi aşa, ce nevoie ar avea sufletul de curăţire ?

De fapt şi celor necuraţi li se arată dracii, ba şi îngerii, dar cînd îi văd cu ochii trupeşti, atunci îi văd fără să aibă nevoie de curăţire. Dar sufletul care s-a curăţit nu vede aşa, ci duhovniceşte, cu ochiul firii, adică cu cel străvăzător sau înţelegător. Iar că sufletele se văd unele pe altele, chiar cînd se află în trup,

419. E demnă de remarcat această definiţie a vederii, a conştiinţei, a cunoştinţei : ea e lumina mişcării. Sînt mişcări oarbe care nu văd nimic. Cunoaşterea e o mişcare, dar o mişcare luminoasă. Are loc o unire între lumină şi mişcare. Sau mişcarea cea mai înaltă e mişcarea luminoasă. Lumina e şi o mişcare. Şi lumina (spirituală) în mişcare e cunoştinţă. Iar cunoaşterea de sine, sau conştiinţa, e o mişcare a luminii, sau lumina mişcării, întoarsă spre ea însăşi. E ochi care se vede pe sine însuşi şi oglindă transparentă a celui ce se vede el însuşi pe sine prin această oglindă.

420. În textul grec se spune «pe cele de dedesubtul lor». Dar se pare că e o greşeală.

421. Fiind mai groşi, se pot vedea. Grosimea e mai uşor de văzut de o vedere inferioară. Grosimea demonilor este, se înţelege, de ordin spiritual. O fiinţă plină de ură, de agitaţie, se simte, se vede mai uşor, pentru că deranjează mai mult pe ceilalţi. Cei groşi în acest sens văd pe cei groşi, dar nu văd pe cei subţiri. Însă cei subţiri îi văd pe cei groşi (grosolani).

să nu te miri. Căci îți voi aduce o mărturie limpede a cuiva care mărturisește adevărul, adică a fericitului Atanasie cel Mare, care a spus în scrierea despre Antonie cel Mare că, stînd odată marele Antonie în rugăciune, a văzut sufletul cuiva înălțîndu-se cu multă cinste și a fericit pe cel ce s-a învrednicit să se împărtășească de o astfel de slavă. Acesta era fericitul Amon din Nitria. Iar muntele în care viețuia sfîntul Antonie era la o depărtare de treisprezece zile de Nitria.

S-a arătat deci prin această pildă, privitoare la cele trei ordini mai sus arătate, că firile duhovnicești chiar dacă sînt depărtate unele de altele se văd unele pe altele. La fel și sufletele, cînd se curățesc, nu văd trupește, ci duhovnicește. Pentru că privirea trupească este arătată și vede cele din față. Dar cele de departe au nevoie de o altă vedere.

Cetele cele mai de sus sînt multe și nenumărate după existența lor și se numesc după felurile și treptele lor. Căci, de ce s-au numit Începătorii, Stăpîniri și Puteri ? Iar Domniile s-au numit poate așa pentru că sînt cinstite, și sînt mai puține decît cele mai prejos de ele, cum a zis sfîntul Dionisie, episcopul Atenei [422]. Toate sînt prin stăpînire, prin cunoștință, foarte mari și cu totul deosebite după mărimea treptelor lor. Și fiindcă se înșiră din treaptă în treaptă pînă ajung la unitatea Celui mai mare și mai puternic decît toți, Care e Capul și Temeiul întregii zidiri. Iar Cap numesc nu pe Ziditorul, ci pe cea dintîi dintre minunatele făpturi ale lui Dumnezeu [423]. Căci mulți sînt mai prejos de pro-

422. Theotoche spune că Domniile se cunosc mai puțin decît cele mai prejos de ele (de Începătorii, Stăpînii, Puteri), pentru că le stăpînesc pe acestea. Mai spune că sfîntul Isaac este printre cei dintîi care amintesc scrierile lui Dionisie Areopagitul, pe care-l amintește prima dată un Sinod din 532, cînd trăia și sfîntul Isaac.

423. «Capul și temelia și cea dintîi dintre minunile faptelor lui Dumnezeu» numește pe Iisus Hristos. Căci El este Capul a toată Începătoria și Stăpînirea (Col., 2, 10) și piatra din capul unghiului, cea aleasă, cea cinstită (I Pt., 2, 7) și temelia așezată, afară de care nimeni nu poate pune alta (I Cor., 3, 11). «Prin El s-au întărit cerurile» (Ps., 32, 2), «s-au făcut veacu-

nia şi înţelepciunea lui Dumnezeu, de Făcătorul lor sau al nostru. Şi sînt cu atît mai prejos, cu cît sînt mai prejos cei ce sînt supuşi lor. Iar mai prejos sînt în înălţime şi micime, nu în spaţiu, ci în putere şi cunoştinţă, după măsura ce au primit-o, cunoştinţa mai mică urmînd după cea mai mare.

Toate aceste fiinţe înţelegătoare dumnezeiasca Scriptură le-a arătat prin nouă numiri duhovniceşti şi pe acestea le-a despărţit în trei trepte. Pe cea dintîi a împărţit-o în Scaunele cele mari şi înalte şi prea sfinte, în Heruvimii cei cu ochi mulţi şi în Serafimii cu cîte şase aripi. Pe a doua treaptă, în Domnii, Puteri şi Stăpîniri. Pe a treia, în Începătorii, Arhangheli şi Îngeri. Aceste trepte înseamnă în limba evreiască următoarele : Serafimii sînt cei fierbinţi, arzători ; Heruvimii, cei cu multă cunoştinţă şi înţelepciune ; Scaunele, cei ce primesc şi odihnesc în ei pe Dumnezeu. Aceste cete s-au mai numit aşa de la lucrările lor. Scaunele înseamnă cei cinstiţi ; Domniile, cei ce au stăpînire peste orice împărăţie ; Începătoriile, cei ce cîrmuiesc văzduhul ; Stăpîniile, cei ce stăpînesc peste neamuri şi peste tot omul ; Puterile, cei tari în putere şi înfricoşaţi la vedere ; Serafimii, cei ce sfinţesc ; Heruvimii, cei ce poartă ; Arhanghelii, păzitorii plini de veghe ; Îngerii, cei trimişi.

În ziua cea dintîi au fost zidite cele şapte firi înţelegătoare în tăcere şi cu glas [424], ceea ce este lu-

---

rile» (Evr., 1, 2) şi s-au săvîrşit «cele mari şi minunate». Hristos e numit «faptă» a lui Dumnezeu după omenitatea Lui. Chiar în această calitate e mai presus de toate treptele îngereşti.

424. «Poate cele nouă». Ele sînt înţelegătoare prin înţelegerea tăcută a măreţiei lui Dumnezeu. Olivier Clément zice că şi în tăcerea feţei, deci şi a sufletului, e o profundă înţelegere. De tăcerea feţei zice : «Ea e tăcerea, e tăcerea plină, epifanică, care transformă faţa întreagă într-o prezenţă transcendentă... Gura poate vorbi din supraabundenţa tăcerii» (*Le visage intérieur*, Stöck, Paris, 1978, p. 14—15). Dar puterile îngereşti şi comunică în oarecare fel măreţia dumnezeiască prin tăcerea lor grăitoare uimită, sau prin «glasul» tăcut.

mina [424a]. În ziua a doua, tăria. În ziua a treia a adunat Dumnezeu apele și a făcut să odrăslească plantele. În a patra a împărțit lumina. În a cincea, păsările, reptilele și peștii. În a șasea, animalele și pe om. Dumnezeu a dat lumii întregi o așezare, sau lungimea și lățimea. I-a dat ca început, răsăritul; ca sfîrșit, apusul; cele de la dreapta, ca miazănoapte; cele de la stînga, ca miazăzi. A făcut tot pămîntul ca un așternut și cele de deasupra ca o piele, ca o boltă, ca un cerc; iar al doilea cerc, ca o roată lipită de cel dintîi; și cele ale pămîntului și ale cerului lipite. Iar oceanul, ca un brîu care înconjoară cerul și pămîntul. Și în lăuntrul lui, munți înalți ce ajung pînă la cer. Și soarele îndărătul munților, ca să-i treacă toată noaptea. Iar marea cea mare, în lăuntrul acestor munți, ocupînd o jumătate și un pătrar din pămîntul uscat [425]. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÎNTUL LXVIII

Despre paza inimii și despre o vedere (contemplare) mai subțire

De te afli singur în chilia ta și nu ai dobîndit încă putere pentru o vedere (contemplare) adevărată, ocupă-te pururea cu cugetarea troparelor și a catismelor și cu gîndul la moarte și cu nădejdea celor viitoare. Căci acestea adună mintea și nu o lasă să se risipească, pînă ce vine adevărata vedere (contemplare). Pentru că puterea duhului e mai tare ca patimile. Cugetă și la nădejdea celor viitoare, împreunată cu pomenirea lui Dumnezeu, și pătrunde bine înțelesul troparelor și pă-

424 a. Prin faptul că toată ființa lor este înțelegere, ele sînt lumină prin excelență. Sfîntul Isaac zice că la ele se referă «lumina» de care spune «Facerea» că Dumnezeu a făcut în ziua întîi «lumina».

425. Era viziunea de atunci a lumii.

zeşte-te de lucrurile din afară care te mişcă spre pofte. Şi ia seama la cele mici făcute de tine, ca şi la lucruri. Şi cercetează pururea gîndurile tale şi roagă-te ca să cîştigi ochi în toată purtarea ta[425a]. De aci începe să izvorască bucuria. Şi atunci găseşti necazurile, mai dulci ca mierea.

Nimeni nu poate birui patimile, decît prin virtuţile simţite şi văzute. Iar împrăştierea minţii nu o poate birui nimeni decît prin îndeletnicirea cu citirea duhovnicească. Mintea noastră este uşoară şi de nu e legată de vreun gînd, nu se va opri din împrăştiere. Şi fără desăvîrşirea virtuţilor mai înainte pomenite, nu poate dobîndi paza aceasta. Căci de nu biruieşte cineva pe vrăjmaşii aceştia, nu poate fi în pace. Şi de nu împărăteşte în el pacea, cum poate afla cele aşezate în lăuntrul păcii ? Căci patimile sînt un perete în faţa virtuţilor ascunse ale sufletului. Şi de nu cad acestea prin arătarea virtuţilor, nu se văd cele din lăuntru. Nici nu poate cineva, aflîndu-se în afara zidului, să petreacă în cele ce sînt înăuntru. Şi nimeni nu vede Soarele în întuneric, nici virtutea firii sufletului, cît mai stăruie în el tulburarea patimilor[426].

Roagă-te lui Dumnezeu să-ţi dea să simţi dorul Duhului şi dorinţa Lui. Căci cînd îţi va veni această simţire şi dorinţa Duhului, vei putea să te desparţi de lume ; şi lumea se va despărţi de tine. Dar pe Acesta nu-L poate simţi cineva fără linişţire şi nevoinţă şi fără vorbirea privitoare la citirea despre acestea. Şi fără

425 a. Toată purtarea să-ţi fie ca o vedere, sau călăuzită de o vedere, de o înţelegere. Fii ca un Heruvim, care e întreg ochi.

426. Paza nu e o simplă tehnică, ci se cîştigă la sfîrşitul virtuţilor săvîrşite prin trup. Fiecare virtute reprezintă o biruinţă a voinţei într-o latură sau alta a fiinţei noastre, aducînd pace din partea unei patimi. În planul superior stă neîmprăştierea gîndurilor minţii. Aceasta e opera pazei minţii. Dar de-abia în lăuntrul acestei păci se văd cele dumnezeieşti ascunse în minte, sau descoperite minţii. Pînă atunci, patimile stau ca un zid în faţa vederii noastre îndreptate spre interior. Acest zid trebuie surpat prin virtuţi. Prin aceasta se cîştigă şi pacea şi transparenţa spre cele dumnezeieşti. Comorile din lăuntru, văzute prin suflet, se mai numesc şi virtuţile sufletului, spre deosebire de virtuţile împlinite prin trup.

acestea nu le poate afla pe acelea. Căci de le vei căuta, vor pleca după puţin şi se vor ivi cele trupeşti. Cel ce înţelege să înţeleagă. În sudoare a binevoit Domnul cel înţelept să mănînce pîinea aceasta. Nu din răutate a făcut aceasta, ci ca să nu rămînă în noi nemistuite şi să murim. Căci fiecare virtute este maica celei de a doua. De părăseşti deci pe mama care a născut virtuţile şi mergi să cauţi pe fiice înainte de a dobîndi pe maica lor, virtuţile acelea se vor face în suflet vipere. Şi de nu le arunci de la tine, vei muri degrabă [427].

CUVÎNTUL LXIX

Despre felurite învăţături şi despre folosul fiecăreia din ele

Simţirea duhovnicească este cea care are însuşirea să primească puterea văzătoare (contemplativă) [428], asemenea pupilei ochilor trupeşti, care au în ei puterea să primească lumina supusă simţurilor. Vederea (contemplarea) mintală este o cunoştinţă naturală, unită cu starea firii, care se numeşte lumină naturală. Este puterea sfîntă a darului deosebirii (discernămîntului), pus între lumină şi vedere (contemplare) [429]. Firile cunoscătoare sînt nişte existenţe înzestrate cu discernămîntul ce le vine din lumină, în scopul vederii

427. Prin mîndrie virtuţile devin vipere care muşcă pe alţii, dar înveninează şi pe cel ce le are. Imaginea viperei e şi în «Scara» (*Cuv. IX*).

428. « Ἡ ποιωθεῖσα », adică cea care a fost pregătită prin învăţătură. Fiindcă spune că vederea minţii (νοητὴ θεωρία) este firească, e vădit că prin simţirea duhovnicească înţelege pe cea a minţii. Cel ce s-a pregătit prin învăţătură primeşte apoi puterea văzătoare (contemplativă). E un simţ prin care se intră în contact nemijlocit cu cele dumnezeieşti, cum se intră prin vederea trupească în contact cu cele văzute.

429. «Darul (harisma) discernămîntului (acesta este soarele care discerne), care distinge atît lumina naturală din noi, cît şi vederile ce ne vin prin minte, l-a numit putere sfîntă. Căci acesta, adunînd şi desăvîrşind toate virtuţile, aduce sfinţenia. De aceea e şi mai mare ca toate celelalte şi împăratul lor». Discernămîntul e pus între lumina ce se cere văzută şi mintea care vede. El trece puterea vederii din potenţă, în act.

(contemplării). Patimile sînt un fel de ființă învîrtoșată[430]. Ele se așează între lumină și vedere și împiedică deosebirea lucrurilor.

Curăția este limpezimea văzduhului minții, în al cărui sîn se înalță firea noastră înaripată[431]. Dacă mintea nu e sănătoasă în fire, nu lucrează în ea cunoștința[432], așa cum simțul trupesc se lipsește de vedere cînd e vătămat din niște pricini oarecare. Iar dacă mintea e sănătoasă, dar cunoștința nu se produce, înseamnă că mintea nu lucrează în afară de ea pentru a face deosebirea între cele duhovnicești, precum ochiul poate fi sănătos în toate părțile lui, dar nu pune în lucrare vederea simțului. Căci chiar dacă mintea se păstrează în cele ce-i sînt ale sale, dacă harul nu este aproape de ele, acestea toate rămîn nelucrătoare în împlinirea slujirii discernămîntului, așa cum în lipsa soarelui oamenii petrec noaptea fără să vadă, chiar dacă toate ale lor sînt sănătoase și desăvîrșite, adică atît ochiul cît și vederea, cît și lucrurile care nu s-au deosebit, sau nu se deosebesc[433]. Aceasta este ceea ce s-a spus: «Întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps., 35, 18). Dar dacă harul Soarelui gîndit cu mintea ne vine aproape și ne mișcă dorința și ne stîrnește la trezvie, dar ea nu e curată, ea e ca un văzduh deșert, nestrăveziu, din pricina grosimii norilor și a materiilor ce se întind cu ușurință

430. Sfîntul Isaac, ca toți părinții răsăriteni, are o mare încredere în natura omenească. Aceasta, pentru că ei socotesc că ea e făcută să vadă pe Dumnezeu și să se umple de lucrarea Lui. Lucrarea lui Dumnezeu nu face decît să pună în act o potență a firii. Așa cum ochiul e făcut pentru lumina sensibilă, care pune în act puterea lui de a vedea (căci ochiul vede această lumină numai cînd ea e dată), tot astfel e și cu mintea naturală a omului. Cînd sînt puse aceste potențe în lucrare, firea se manifestă în mișcarea ei normală. Prin patimile care o împiedică să se pună în comunicare cu lumina, ea se învîrtoșează, însă se și strîmbă.

431. «Prin văzduhul minții înțelege aura dumnezeiască a Duhului».

432. E vorba de cunoștința duhovnicească ce se naște din întîlnirea dintre minte și lumina dumnezeiască.

433. Firea noastră e necesară pentru vederea celor mai înalte, dar nu poate activa puterea ei fără harul dumnezeiesc.

ca un întuneric spre lumina soarelui de care ne veselim în bucuria vederii [434].

Cînd vederea şchiopătă în puterea de a deosebi (discernămînt), firea se goleşte de lucrare. Sufletul e împiedicat să simtă bucuria Celui de al doilea Soare [435], Care răsare peste toate, din pricina grijilor trupeşti puse deasupra lui, griji care acoperă lumina adevărului, ca să nu vină la noi. Deci în chip necesar se cer toate cele spuse, mai ales pentru că greu se află toate acestea într-un om fără nici o ştirbire şi fără nici o pată şi de aceea cei mai mulţi nu pot ajunge la desăvîrşirea vreunei cunoaşteri duhovniceşti. Lipsa vine astfel din neputinţa minţii, din zăpăceala voinţei, din alegerea nepotrivită a scopului, din lipsa curăţirii, din faptul de a nu afla un dascăl şi povăţuitor; din acestea vine oprirea harului. «Nu este bună celui scurt la vorbă, zice, nici bogăţia, nici stăpînirea celor mari» (Inţ. Sir., 14, 3), din piedica timpurilor, a locurilor şi a purtărilor.

Cîteva scurte capete

Adevărul este un simţ după voia lui Dumnezeu, aflat în simţirea simţurilor minţii celei duhovniceşti [436]. E un simţ pe care cineva îl gustă în sine.

434. «De ar fi cineva cît de învăţat şi de înţelept şi cît de înzestrat cu discernămînt, dacă nu-l luminează harul lui Dumnezeu, din pricina necurăţiei patimilor, umblă fără discernămînt şi în întuneric. Căci discernămîntul din noi şi lumina naturală sînt fără rezultat în lucrările lor, dacă nu sînt luminate de lumina dumnezeiască». «Văzduhul deşert» înseamnă poate un suflet gol de fapte, de lumină şi de har.

435. «Primul soare e discernămîntul natural. Al doilea, harul lui Dumnezeu. De există acela de mai înainte în noi, e îndrumat de al doilea». Dar cel de al doilea e în sens mai propriu soare, putîndu-se înţelege prin el Hristos, în lumina Căruia vedem toate, cînd avem puterea discernămîntului sănătoasă, cum deosebim toate în lumina soarelui văzut, cînd ochiul nostru trupesc, fiind sănătos, are puterea discernămîntului sensibil. Grijile lumeşti slăbesc însă puterea de discernămînt a ochiului minţii pentru a vedea pe Hristos.

436. Aci se vorbeşte de mai multe simţuri ale minţii duhovniceşti, asemănător cu felurimea simţurilor trupeşti. Mintea are şi o simţire în general, dar această simţire e repartizată şi ea în mai multe simţuri, cum e cazul şi cu trupul.

Dragostea este rodul rugăciunii, care călăuzeşte prin vederea ei mintea nesăturată în dorul ei, cînd aceasta stăruie în rugăciune şi cînd omul se roagă în minte numai prin gînduri tăcute, pline de foc şi cu căldură.

Rugăciunea este omorîrea gîndurilor voinţei după viaţa trupului. Cel ce se roagă este întru totul deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Şi a se tăgădui cineva pe sine însuşi este una cu a stărui în rugăciune. Iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului [436a].

Precum din sămînţa sudorii odrăsleşte spicul neprihănirii, aşa din săturare, desfrînare şi din ghiftuire, necurăţia. Din pîntecele flămînd şi umilit nu se ivesc niciodată gînduri spurcate. Orice mîncare mistuită se face adaus al sucurilor din noi şi o vigoare naturală în noi. Cînd se umplu mădularele trupului de pornirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întîmplă să vadă un chip trupesc ; sau de se mişcă inima fără de voie, împinsă de un gînd, deodată se iveşte din acel gînd un chip de plăcere şi el cucereşte tot trupul. Şi chiar de e tare cugetarea celui neprihănit şi curat în gîndurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simţirea aceea din mădulare şi coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Şi cuviinţa gîndurilor lui se rostogoleşte şi strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădularelor. Şi atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încît se poate spune că a uitat de cel dintîi scop al nădejdii lui şi, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Şi fără nici o osteneală a vrăjmaşilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voinţa omului virtuos, de pornirea lui

436 a. Tăgăduirea de sine, rugăciunea şi dragostea de Dumnezeu sînt unite într-un întreg.

de a fi neîncetat sătul. Şi de petrece liniştit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Şi cînd doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gîndurilor celor pline de năluciri deşarte şi spurcate şi fac aşternutul lui curat, gazda curviei şi teatru al vedeniilor. Şi cînd comunică cu ele prin vorbire, într-o beţie a gîndurilor, mintea i se învifoREază ca o mare ce fierbe în furtună, căzînd sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pîntecelui.

O, neprihănire, cît de tare străluceşte frumuseţea ta în culcarea pe jos şi în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, cînd se cască un fel de groapă adîncă între coaste şi cele din stomac, din lipsa mîncării! Toată mîncarea şi toată îmbuibarea primeşte în lăuntrul nostru plăsmuirea nălucirii spurcate şi chipuri neruşinate, care se nasc din ele şi ies la iveală şi se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre şi ne gîdilă, pricinuind o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gîndurilor şi linişte de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin şi sătul e un loc al vedeniilor şi un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie. Căci săturarea, zice, pofteşte multe.

Cînd te învredniceşti de harul dumnezeiesc şi de nepătimirea sufletului, să ştii că aceasta nu s-a întîmplat pentru că n-au trecut prin tine gînduri neruşinate, sau nu s-a ivit în tine peste tot vreo mişcare de gînduri trupeşti (căci nu poate fi cineva fără ele), nici pentru că au fost uşor biruite de tine (căci cugetarea nu poate rămîne cu totul neîntinată şi netulburată, oricît de înaltă ar fi) [437], ci pentru că mintea nu renunţă să lupte

437. În textul grec se spune invers: pentru că mintea nu se întunecă şi nu se tulbură, oricît de înaltă ar fi. Dar aceasta nu are sens.

cu ele prin gîndurile lucrării mai înalte a cugetării și să le piardă pe ele ; pentru că atunci cînd se ivește vreun gînd, mintea e răpită din apropierea lui cu sila de o putere oarecare mai presus de voință, care păstrează prin obișnuință și prin har aluatul cel bun în lăuntrul inimii, care este casa cugetării [438].

Alta este mintea nevoitorului și alta, rînduiala firii. Cugetarea care prin mila cerească a murit lumii are numai gînduri simple despre lucruri, fără luptă și război [439]. Desăvîrșirea înjugată cu trupul și cu sîngele împărățește peste gîndurile ce izvorăsc din trup și din sînge și nu desființează pe cele ale firii pînă ce cugetarea vie a omului se mișcă încă în viața susținută de stihii, adică pînă ce temelia minții lui își ia schimbarea în orice mișcare și pornire din cele patru sucuri. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXX

Despre cuvintele dumnezeieștii Scripturi, care stîrnesc spre pocăință; și că ele s-au spus pentru slăbiciunea oamenilor, ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu; și că ele nu trebuie înțelese ca prilej de a păcătui

Bărbăția pe care părinții o cer în dumnezeieștile lor scrieri și îndemnul la pocăință din Scripturile apostolilor și proorocilor nu trebuie înțelese ca ajutor și în-

438. În «Metoda» de mai tîrziu a rugăciunii inimii, de sub numele lui Nichifor din singurătate (*Filocalia* rom. VII, p. 31), se va spune că mintea ce se adună în vremea rugăciunii în inimă e ca un soț ce vine acasă dintr-o călătorie. Acolo, în căldura inimii, se simte bine mintea și cugetarea ei ; acolo a găsit realitatea cea mai adevărată. Obișnuința în liniștire, ajutată de har, face mintea să alunge gîndul întinat ce se ivește. Observăm iarăși împreuna-lucrare a omului cu harul.

439. Expresia «gînd simplu», sau «înțeles simplu» al lucrurilor se află și la sfîntul Maxim. A luat-o sfîntul Maxim de la sfîntul Isaac Sirul? Sau scrierea aceasta ce-i poartă numele datează de după sfîntul Maxim?

demn spre păcătuire, pentru a călca hotarele Domnului cele de netrecut, care s-au rînduit din zilele străvechi prin gura tuturor sfinţilor în toate Scripturile şi legiuirile pentru nimicirea păcatului. Ci ele ni s-au dat ca, eliberîndu-ne simţirea de frica deznădejdii, să avem nădejdea prin pocăinţă şi prin aceasta să alerge tot omul să ajungă la pocăinţă şi să nu mai păcătuiască fără grijă. Căci Dumnezeu a pus frica în toate Scripturile şi a arătat că păcatul este urît de El.

Pentru ce doar s-a înecat în potop, în zilele lui Noe, tot neamul omenesc de atunci ? Oare nu din pricina destrăbălării, cînd s-au înnebunit după frumuseţea ficelor lui Cain ? Căci nu era în vremea aceea nici iubire de arginţi, nici războaie. Şi de ce au fost arse cu foc cetăţile Sodomelor ? Nu pentru că şi-au predat mădularele lor poftei şi necurăţiei, încît acestea au pus stăpînire peste toţi, prin voia lor, dedîndu-se la fapte spurcate şi neruşinate ? Nu pentru curvia unui singur om au căzut pradă morţii, printr-o simplă încuviinţare, douăzeci şi cinci de mii din fiii lui Izrael celui întîi născut ? Pentru ce a fost aruncat de la Dumnezeu uriaşul Samson, cel închinat şi sfinţit lui Dumnezeu din pîntecele maicii sale şi vestit dinainte de naştere prin îngeri, ca şi Ioan al lui Zaharia, cel învrednicit de o mare putere şi de mari fapte ? Nu pentru că s-au spurcat mădularele lui cele sfinte prin împreunarea cu curva ? Nu pentru aceasta s-a îndepărtat Dumnezeu de la el şi l-a predat duşmanilor lui ? Iar David cel după inima lui Dumnezeu, cel ce pentru virtuţile sale s-a învrednicit ca din sămînţa lui să se aducă la îndeplinire făgăduinţa dată strămoşilor şi din el să strălucească Hristos spre mîntuirea întregii lumi, nu a fost pedepsit pentru preacurvie cu o singură femeie, cînd a privit cu ochii lui frumuseţea ei şi a primit săgeata în sufletul lui ? Căci din pricina aceasta i-a ridicat lui război din casa lui şi cel ieşit din coapsa lui l-a urmărit pe el

şi pentru aceasta s-a pocăit cu multe lacrimi, încît a udat cu lacrimi aşternutul lui şi Dumnezeu i-a spus lui prin proorocul: «Domnul a ridicat de la tine păcatul tău» (II Regi, 12, 13).

Dar voiesc să-ţi aduc aminte şi de unele lucruri dinaintea acestora. Pentru ce a venit mînia şi moartea peste casa preotului Eli, a dreptului bătrîn, care a strălucit în preoţie vreme de patruzeci de ani ? Nu pentru nelegiuirea fiilor săi, Ofni şi Fineas ? Că nici el n-a păcătuit, nici ei cu voia lui. Dar pentru că n-a avut rîvna să ceară de la ei cinstirea Domnului şi îi iubea mai mult pe ei decît poruncile Domnului. Ca să nu socotească cineva că Domnul Îşi arată mînia Lui numai peste cei ce au vieţuit în toate zilele vieţii lor în fărădelegi, din pricina acestui păcat necuvenit, iată că Îşi arată mînia Lui şi peste cei ce sînt cu adevărat ai Lui, preoţi, judecători, conducători şi oameni sfinţiţi Lui, cărora le-a încredinţat facerea de minuni. S-a arătat astfel că, atunci cînd se ivesc unii care calcă legile Lui, nu-i trece nicidecum cu vederea, ci, precum s-a scris la Iezechiel: «Am spus omului, căruia i-am poruncit să pustiască Ierusalimul cu sabia nevăzută, să înceapă din faţa jertfelnicului Meu şi să nu aibă milă nici de bătrîn, nici de tînăr» (Iez., 9, 6). Aceasta ca să se arate că sînt cu adevăraţi iubiţi de El cei ce umblă în frică şi evlavie înaintea Lui şi fac voia Lui ; şi sfinţi Lui sînt cei ce săvîrşesc fapte virtuoase şi au o conştiinţă curată.

Dar pe cei ce batjocoresc căile Domnului, îi batjocoreşte şi El pe ei şi-i aruncă de la faţa Lui şi retrage harul Lui de la ei. Căci pentru ce a ieşit hotărîrea împotriva lui Baltazar pe neaşteptate şi l-a osîndit pe el în chipul mîinii ? Nu pentru că a îndrăznit să se atingă de cele închinate Domnului, care sînt de neatins, răpindu-le din Ierusalim şi bînd din ele el şi ţiitoarele

lui ? Aşa se pierd printr-o lovitură nevăzută şi cei ce şi-au închinat mădularele lor lui Dumnezeu şi apoi îndrăznesc iarăşi să le folosească în fapte lumeşti.

Drept aceea, să nu dispreţuim, în aşteptarea pocăinţei, cuvintele şi ameninţările lui Dumnezeu date nouă prin dumnezeieştile Scripturi printr-o rea îndrăznire ; să nu-L mîniem prin faptele noastre necuviincioase şi să nu întinăm mădularele noastre după ce le-am închinat slujirii lui Dumnezeu. Căci iată, ne-am sfinţit şi noi Lui ca Ilie şi Elisei şi ca fiii proorocilor şi ceilalţi sfinţi şi fecioare care au săvîrşit mari fapte minunate şi au grăit faţă către faţă cu Dumnezeu ; şi ca toţi cei de după aceea, ca Ioan feciorelnicul, ca sfîntul Petru şi ca cealaltă listă a evangheliştilor şi propovăduitorilor Noului Aşezămînt, care s-au închinat pe ei Domnului şi au primit tainele de la El, unii din gura Lui, alţii prin descoperiri, şi s-au făcut mijlocitori între Dumnezeu şi oameni şi vestitori ai Împărăţiei în toată lumea.

CUVÎNTUL LXXI

Despre cele prin care poate dobîndi cineva schimbarea înţelesurilor ascunse împreună cu schimbarea vieţuirii celei din afară

Cît timp se află cineva în lipsa de avuţie, se gîndeşte mereu la ieşirea din viaţă. El cugetă totdeauna la viaţa cea de după înviere şi se pregăteşte pentru ea în toată vremea. El e cu răbdare faţă de orice ispită de cinstire şi de tihnă trupească ce se iveşte în cugetul lui. Şi în tot ceasul se mişcă în cugetarea lui gîndul de dispreţuire a lumii. Şi îndrăzneşte în cugetarea lui şi dobîndeşte inimă tare în toată vremea faţă de orice primejdie şi frică lucrătoare de moarte. Ba nu se teme

nici măcar de moarte. Pentru că în tot ceasul se gîndeşte la ea, ca la una ce se apropie şi pe care o aşteaptă. Şi grija lui e aruncată asupra lui Dumnezeu cu nădejde neîndoielnică. Şi de-l întîmpină necazuri, e încredinţat şi ştie sigur că ele îi aduc cunună. De aceea le rabdă cu toată bucuria şi le primeşte cu veselie. Pentru că ştie că Dumnezeu însuşi e Cel ce i le rînduieşte, pentru nişte cîştiguri neştiute şi printr-o iconomie nearătată.

Iar de i s-ar întîmpla, din vreo pricină oarecare, ceva din cele pieritoare prin lucrarea şi uneltirea celui ce e meşter în toate relele, în aceeaşi clipă pofta trupului începe să se mişte în sufletul lui. Şi se gîndeşte la o viaţă lungă şi se urcă în sufletul lui gînduri de tihnă şi se întăresc în el cele ale trupului şi caută să agonisească în tot chipul cele ce-i pot fi spre odihnă şi iese din libertatea aceea care nu e supusă vreunuia din gîndurile fricii. Şi ca urmare, cugetă şi născoceşte totdeauna, în toate, gînduri care pricinuiesc spaimă şi se gîndeşte la pricini de frică. Pentru că s-a luat de la el curajul acela al inimii, pe care l-a cîştigat cînd era mai înalt decît lumea, în starea lipsită de avuţie, care îmbogăţea sufletul lui, deoarece acum e moştenitor al lumii, pe măsura celor pe care le-a dobîndit. Şi primeşte în sine frica celor după lege şi după rînduiala stabilită de Dumnezeu. Căci în măsura în care mădularele noastre lucrează cele ale fricii, ne facem robi şi supuşi slujirii ei, după cuvîntul Apostolului (Evr., 2,15).

Înaintea tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuţilor, dispreţuirea odihnei. Cel ce-şi predă trupul odihnei, îi pricinuieşte în loc de pace, necazuri. Cel ce s-a desfătat în tinereţea lui se face rob la bătrîneţe şi suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subţire ce se revarsă în plămînul său golit, aşa nu poate primi respiraţia simţirii lumii aceleia noi cel ce-şi cufundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul

morţii tulbură seva vieţii, aşa tulbură vederea necuviincioasă pacea cugetului. Precum e cu neputinţă să locuiască împreună sănătatea şi boala în acelaşi trup şi să nu o distrugă pe una din ele cealaltă, aşa e cu neputinţă să locuiască împreună în aceeaşi casă bogăţia banilor şi iubirea şi să nu fie distrusă una de către cealaltă. Precum nu poate rămîne întreagă sticla lovită de atingerea unei pietre, aşa nici sfîntul ce petrece şi rămîne şi vorbeşte cu o femeie nu poate rămîne în curăţia lui fără să se întineze. Precum sînt smulşi arborii de furia apelor şi de revărsarea lor neîncetată, aşa şi dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.

Precum curăţesc leacurile necurăţia sucurilor rele din trup, aşa şi asprimea necazurilor curăţeşte cele rele din inimă. Precum nu poate simţi mortul lucrurile vii, aşa sufletul călugărului îngropat în linişte e ferit de furtuna ce obişnuieşte să sufle din simţirea lucrurilor celor ce se mişcă în mijlocul oamenilor. Precum nu poate rămîne nevătămat cel ce cruţă pe duşmanul lui în încăierarea războiului, aşa nu poate cel ce se nevoieşte să-şi izbăvească sufletul de pieire cruţîndu-şi trupul său. Precum copilul se înspăimîntă de priveliştile înfricoşătoare şi alergînd se prinde de poala părinţilor săi, strigîndu-i, aşa sufletul, cînd e strîmtorat şi necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemîndu-L prin rugăciune neîncetată. Şi cît timp rămîn ispitele năvălind una după alta, îşi înmulţeşte rugăciunea. Iar cînd ajunge iarăşi la larg, se predă din nou împrăştierii.

Precum cei predaţi în mîinile judecătorilor spre a fi pedepsiţi pentru rele, dacă atunci cînd se apropie de chinuri se smeresc şi-şi mărturisesc îndată răul săvîrşit şi prin aceasta pedeapsa lor se micşorează şi scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămîn învîrtoşaţi în ce priveşte mărturisirea, îşi adaugă la chinurile lor alte

chinuri, și la sfîrșit, după multe chinuri, cînd coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au nici un folos, tot așa se întîmplă și cu noi : cînd sîntem predați, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mîinile Dreptului Judecător al tuturor și sîntem puși în fața toiagului încercărilor, cît pedeapsa pentru ele ne este ușoară, dacă atunci cînd se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim și ne aducem aminte de nedreptățile săvîrșite și le mărturisim în fața Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte ; dar dacă ne învîrtoșăm în necazurile noastre și nu ne mărturisim ca vinovați de ele și vrednici să pătimim și mai multe decît acestea, ci învinovățim pe oameni, sau uneori și pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, și ne înfățișăm pe noi ca nevinovați de astfel de fapte și nu socotim că Dumnezeu ne știe și ne cunoaște mai bine și că în tot pămîntul sînt judecățile Lui și că fără porunca Lui nu se pedepsește nici un om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuiesc o mîhnire neîncetată și necazurile noastre se fac cumplite și sîntem legați unul după altul, ca de o funie, pînă ce ne cunoaștem pe noi și ne smerim și simțim nedreptățile noastre. Căci fără să simțim noi acestea, e cu neputință să venim la îndreptare. Și suferind pînă la sfîrșitul vieții de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcînd-o atunci nu ne mai poate aduce mîngîierc. Dar a simți cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu și i se ivește în cuget cînd vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strîmtorările și necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutății încercărilor ne vine neînțelegerea, ci din pricina neștiinței. De multe ori, unii, aflîndu-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovați și nemărturisiți, tăgăduind vina lor și învinovățind pe alții. Dar Dumnezeu cel milostiv așteaptă că

doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte și să-i izbăvească. Și nu numai de încercările lor îi izbăvește, ci le iartă și greșelile, miluindu-Se de puțina mărturisire a inimii noastre.

Precum un om oarecare, aducînd un mare dar împăratului, dobîndește din partea aceluia o privire zîmbitoare, așa celui ce-și face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greșelilor și-l face să cîștige din partea Sa o privire plină de har.

Precum oaia, ieșind din turmă și umblînd despărțită de păstor, se apropie de vizuina lupilor, așa călugărul, despărțindu-se pe sine de adunarea soților săi sub motivul unei viețuiri în liniște, e întîmpinat de priveliști, umblînd după ele și apropiindu-se de ele, străbătînd prin toate cele ce se văd în cetăți.

Precum un om ce poartă pe umăr un mărgăritar de mult preț, plecînd pe un drum bîntuit de tîlhari și vestit pentru întîmplări rele, e stăpînit de frică în toată clipa, ca nu cumva să fie atacat, așa și cel ce poartă mărgăritarul neprihănirii și umblă în lume pe drumul vrăjmașilor nu are nădejde să scape de tîlhari și de jefuitorii pămîntului, pînă ce nu ajunge în locașul (mînăstirea sau chilia) mormîntului (care este locul nădejdii lui). Poate oare acela care poartă mărgăritarul de mult preț să nu se teamă ? Așa nici acesta nu știe în ce loc și din ce ascunzișuri și în ce ceas se pot ivi în el (tîlharii) și-l pot dezbrăca pe el de nădejdea lui. Și va ajunge jefuit la ușa casei lui, care este vremea bătrîneții lui.

Precum omul ce bea vin și se îmbată în ziua plîngerii uită de toată mîhnirea pentru durerile lui, așa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plîngerii, de toate durerile și mîhnirile lui și se face nesimțitor față de toate patimile păcatului, din pricina beției lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în

Dumnezeu şi sufletul lui e o pasăre uşoară, înaripată; şi în toată clipa cugetarea lui se înalţă de la pămînt şi zboară deasupra oamenilor, în îndeletnicirea cu gîndurile lui şi se desfată în cele nemuritoare ale Celui Prea Înalt, Căruia fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXII

Care cuprinde învăţături folositoare, pline de înţelepciunea Duhului

Credinţa este uşa tainelor. Căci ceea ce sînt ochii trupeşti pentru lucrurile supuse simţurilor, aşa e şi credinţa, cu ochii ei înţelegători, pentru vistieriile ascunse[440]. Avem, cum zic părinţii, doi ochi sufleteşti, precum îi avem pe cei doi ochi ai trupului. Şi nu facem aceeaşi întrebuinţare de fiecare, în vedere. Cu un ochi privim cele ascunse ale slavei lui Dumnezeu, cele ascunse în lucruri, adică puterea şi înţelepciunea Lui şi pronia Lui împreună veşnică faţă de noi, cea cunoscută din măreţia chivernisirii Lui. La fel privim cu acest ochi cetele cereşti, cele împreună-slujitoare cu noi. Iar cu celălalt ochi, privim slava firii Lui celei sfinte, cînd va binevoi să ne conducă în lăuntrul tainelor celor duhovniceşti şi ne va deschide marea credinţei în cugetarea noastră[441].

Pocăinţa s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăinţa este a doua naştere din Dum-

440. Credinţa e un simţ spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască şi tainică, aşa cum intră simţul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înţelesurile sau puterile dumnezeieşti pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în fiinţa noastră.

441. Sfîntul Isaac nu desparte credinţa de cugetare. Prin credinţă cugetarea intră în nesfîrşirea de înţelesuri, mai presus de înţeles, ale vieţii dumnezeieşti. De aceea, cugetarea e şi credinţă, sau credinţa e şi cugetare. Ochiul acesta al doilea ne face să vedem pe Dumnezeu în lăuntrul nostru, în acest ocean ce intră în noi.

nezeu, şi darul a cărui arvună am primit-o prin credinţă îl primim prin pocăinţă. Pocăinţa este uşa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin uşa aceasta intrăm la milă ; şi dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila. Pentru că toţi au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, «îndreptîndu-ne în dar prin harul Lui» (Rom., 3, 24). Pocăinţa este al doilea har ce se naşte în inimă din credinţă şi frică. Iar frica este toiagul părintesc ce ne călăuzeşte pînă ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăţilor. Şi cînd vom ajunge acolo, ne lasă şi se întoarce.

Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile[442]. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Şi după ce a gustat acolo din pomul vieţii, a strigat, zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Cor., 2, 9). De la pomul acesta a fost oprit Adam, prin sfatul diavolului. Pomul vieţii este dragostea lui Dumnezeu, de la care a căzut Adam şi nu s-a mai întîlnit cu bucuria[443].

Iar în pămîntul mărăcinilor a lucrat întunericul. Cei ce s-au lipsit de dragostea lui Dumnezeu mănîncă pîinea sudorii în faptele lor, chiar de umblă pe calea cea dreaptă. Aceasta s-a poruncit întîiului zidit să o mănînce după cădere. Pînă ce nu vom afla dragostea, lucrarea noastră este în pămîntul mărăcinilor şi semănăm şi secerăm în mijlocul mărăcinilor, chiar dacă sămînţa noastră e sămînţa dreptăţii ; şi sîntem înţepaţi

---

442. Credinţa este uşa spre taine, sau spre raiul vieţuirii cu Dumnezeu ; iar dragostea este interiorul raiului, sau locul unde se trăiesc aceste taine. Îndeosebi dragostea lui Dumnezeu e pomul vieţii din rai. De aceea Hristos e Mîntuitorul, ca pomul acestei vieţi noi şi veşnice.

443. Bucuria, dragostea şi viaţa adevărată sînt una. Ele sînt Dumnezeu, Persoana sau comuniunea de persoane infinite în iubire şi în viaţă. Nu e bucurie afară de dragoste. Şi dragostea e numai între persoane. Şi în mod deplin ea ne vine din Persoana dumnezeiască. Persoana dumnezeiască intrată prin întrupare în planul accesibil nouă e pomul din care primim rodul vieţii netrecătoare.

de ei în toată clipa şi pînă ce nu ne îndreptăm, vieţuim în sudoarea feţei. Dar cînd vom afla dragostea, ne vom hrăni cu pîine cerească, şi ne vom întări fără lucru şi osteneală. Pîinea cerească este Hristos, Cel ce s-a pogorît din cer şi a dat lumii viaţă [443 a]. Şi aceasta este pîinea îngerilor.

Cel ce a aflat dragostea mănîncă pe Hristos; Îl mănîncă pe Hristos în fiecare zi şi ceas şi se face prin aceasta nemuritor [444]. «Că cel ce mănîncă, zice, din pîinea pe care Eu voi da-o lui, nu va vedea moartea în veac» (In, 6, 58). Fericit este cel ce mănîncă din pîinea dragostei care este Iisus. Că cel ce se hrăneşte din dragoste se hrăneşte din Hristos, Dumnezeu Cel peste toate, o mărturiseşte Ioan zicînd: «Dumnezeu este iubire» (I In, 4, 8). Deci cel ce vieţuieşte în dragoste rodeşte viaţă din Dumnezeu şi respiră în lumea aceasta aerul învierii din cele de aici. In acest văzduh se vor desfăta drepţii după înviere. Dragostea este Împărăţia pe care Domnul a făgăduit în chip tainic apostolilor, că o vor mînca în Împărăţia Lui. Căci ce este: «Mîncaţi şi beţi la masa Împărăţiei» (Lc., 22, 30) decît dragostea? Pentru că dragostea e în stare să hrănească pe om în locul mîncării şi băuturii. «Acesta este visul care veseleşte inima omului» (Ps., 103, 16). Fericit cel ce bea din vinul acesta. Din acesta au băut desfrînaţii şi s-au ruşinat; şi păcătoşii, şi au părăsit căile patimilor; şi beţivii, şi s-au făcut postitori [445]; şi bogaţii, şi au dorit sărăcia; şi cei ce

443 a. Fructul din pomul vieţii se poate numi şi pîinea cerească, pîinea nemuririi. Ambele arată pe Hristos, din a Cărui viaţă şi iubire netrecătoare primim viaţa nemuritoare, pentru că iubirea Lui e nesecată şi de această iubire nu ne săturăm în veci.

444. De remarcat: cel ce se hrăneşte cu dragostea dumnezeiască este nemuritor, pentru că niciodată nu se satură de dragoste şi el se hrăneşte din iubirea infinită personală a lui Dumnezeu. La această dragoste trebuie să ne gîndim şi cînd ne împărtăşim în Euharistie cu Hristos.

445. Cel ce bea vinul şi mănîncă pîinea dragostei curate nu mai iubeşte vinul şi mîncările trupeşti. Vinul acela e mai dulce şi mai întăritor decît vinul trupului şi pîinea cerească e mai hrănitoare decît orice mîncare trupească.

flămînzesc, și s-au îmbogățit cu nădejdea ; și bolnavii, și s-au făcut puternici ; și cei neînvățați, și s-au înțeleptit [446].

Dar precum nu e cu putință a trece marea cea mare fără vapor și corabie, așa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare așezată între noi și raiul înțelegător, n-o putem străbate decît prin corabia pocăinței, mînată de vîslașii fricii. Dacă vîslașii aceștia ai fricii nu cîrmuiesc corabia pocăinței, prin care străbate marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăința este corabia ; frica este cîrmaciul ei ; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne așează în corabia pocăinței și ne trece peste marea vieții celei rău mirositoare și ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toți cei ce se ostenesc, toți cei împovărați de pocăință. Și cînd am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Și calea noastră s-a săvîrșit și am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh. Lui fie slava și stăpînirea ! Și pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea și de frica Lui ! Amin.

CUVÎNTUL LXXIII

Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie

Nu există gînd bun, care să nu se ivească în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Și nu e gînd viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare și is-

446. Dragostea dă nu numai bucurie, ci și înțelegere, cunoaștere a celui iubit, celui iubitor. Cine bea din vinul acestei iubiri, sau mănîncă pîinea ei de viață făcătoare, nu mai simte trebuința mîncării, plăcerii, avuției din lumea aceasta. Toate pălesc față de dulceața lor.

pită. Omul care a ajuns să-şi cunoască măsura neputinţei lui a ajuns la desăvîrşirea smereniei. Cea care călăuzeşte darurile spre om este inima ce se mişcă spre mulţumire neîncetată [447].

Cel ce călăuzeşte ispita spre suflet este gîndul cîrtitor, ce se mişcă mereu în inimă. Toate neputinţele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cîrteşte mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povăţuire [448]. În astfel de gînduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoştinţei. Gura ce mulţumeşte pururea primeşte binecuvîntarea de la Dumnezeu; şi în inima ce petrece în mulţumire se iveşte harul. Înaintea harului păşeşte smerenia [449], şi înaintea certării povăţuitoare, păşeşte închipuirea de sine. Cel mîndru este lăsat să cadă în hulă; şi cel ce se trufeşte pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufeşte cu înţelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neştiinţei.

Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gîndindu-se răutăcios la el. Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinsteşte pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voinţa lui Dumnezeu cea ascunsă. Cel ce apără pe cel nedreptăţit îl are pe Dumnezeu luptînd pentru sine. Cel ce dăruieşte braţul spre ajutorul aproapelui primeşte braţul lui Dumnezeu în ajutorul său. Cel ce osîndeşte pe fratele său, întru răutatea sa, Îl află pe Dumnezeu pîrîş al său [450]. Cel ce îndreptăţeşte pe fratele său în ascunsul său se tămăduieşte de răutatea sa; şi cel

447. Numai mulţumirea deschide inima darurilor ce ne vin; şi numai în ea se arată că omul îşi dă seama de mărimea lor, deci că se ştie folosi de ele cu adevărat.

448. Cîrtitorului, nemulţumitorului, i se ia darul, ca să-şi dea seama că-i lipseşte, că nu are prin el însuşi ceea ce-i trebuie.

449. Dacă harul vine unde se aduce mulţumită pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conştiinţa trebuinţei de el.

450. Pentru că toţi sînt copiii lui Dumnezeu.

ce osîndeşte pe fratele său într-o adunare îşi măreşte rănile sale. Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns îşi face arătată tăria dragostei sale ; şi cel ce-l ruşinează pe el în ochii altora îşi arată mărimea pizmei sale. Prietenul ce mustră în ascuns este un doftor înţelept ; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora de fapt îl osîndeşte. Iertarea a toată greşeala este semnul milei şi al dragostei ; iar osîndirea greşelilor este semnul cugetului viclean. Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste. Iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, să nu fie, ci voieşte să se vindece chipul Lui şi nu ţine mînia lung timp. Acest fel de dragoste urmăreşte îndreptarea şi el nu se abate cu patimă spre răzbunare. Dreptul înţelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepseşte nicidecum pe om, răzbunîndu-se, întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepteze, sau ca alţii să se înfricoşeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povăţuire. Cel ce face binele pentru răsplată se schimbă degrabă. Iar cel ce în puterea cunoştinţei sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoştinţa aflătoare în Dumnezeu, deşi iese atunci din trup, nu se înalţă în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

Cel ce-şi luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adîncul smeritei cugetări cu sufletul şi cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoştinţă, urcă şi coboară în vieţuirea lui ; dar cînd se apropie de cunoştinţă se înalţă întreg. Dar oricît se înalţă, urcuşul cunoştinţei lui nu se sfîrşeşte pînă ce nu va veni acel veac al slavei cînd va lua bogăţia lui. Căci cu cît se desăvîrşeşte omul în Dumnezeu, cu atît umblă mai mult pe urmele Lui. În veacul cel de acum Dumnezeu Îşi arată faţa Lui, dar nu cum este, căci oricît se înalţă drepţii în vederea Lui,

privesc chipul Lui ca în oglindă. Dar acolo, văd arătarea adevărului [450 a].

Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel pîrjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine şi se aprinde în inima celui ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge şi e mai aprig decît focul [450 b]. Cînd puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, cînd pomenirea lui Dumnezeu pune stăpînire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute [450 c].

Cugetarea care a aflat înţelepciunea Duhului e ca un om ce a aflat o corabie în mare, în care urcîndu-se trece din marea lumii acesteia şi ajunge la ostrovul veacului viitor. Aşa este simţirea veacului viitor în lumea aceasta, ca un ostrov mic în mare; şi cel ce se apropie de el nu se mai osteneşte în valurile nălucirilor veacului acestuia.

Negustorul, cînd şi-a isprăvit negustoria lui, se grăbeşte să se întoarcă la casa lui. Călugărul, cît mai are nevoie de fapte, se întristează la gîndul despărţirii de trup. Dar cînd simte în sufletul său că a răscumpărat tot timpul şi a luat arvuna sa, doreşte veacul viitor. Negustorul, cît se află pe mare, poartă frica în mădularele sale, ca nu cumva să se răscolească valurile şi să se scufunde nădejdea lucrării sale. Călugărul, cît este în lume, e stăpînit de frică în vieţuirea sa, ca nu cumva să se pornească furtuna împotriva lui şi să se

450 a. «Aici vedem ca prin oglindă» (I Cor., 13, 12), pentru că nu ne putem desprinde de chipurile lumii, sau chiar de chipul nostru interior (de simţirile noastre), care se resimte de trup, ca să-L vedem pe Dumnezeu în El Însuşi. De aceea înaintăm fără sfîrşit la tot mai adevărată vedere a Lui prin chipurile create, tot mai spiritualizate, tot mai transparente. În veacul viitor însă toate chipurile vor fi desăvîrşit copleşite de spiritualitatea personală a lui Dumnezeu, precum şi sufletul nostru va fi într-un trup tot mai spiritualizat, tot mai străbătut de Dumnezeu. Încît prin noi Se va vedea Dumnezeu însuşi pe Sine însuşi.

450 b. Trupul nostru subţiat în sucurile lui e ca vreascul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

450 c. Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră cînd e însoţită de iubirea Lui.

piardă lucrul lui cel adunat din tinereţe şi pînă la bătrîneţe. Negustorul stă cu ochii aţintiţi spre uscat şi călugărul spre ceasul morţii.

Corăbierul priveşte spre stele cînd străbate prin mijlocul mării şi-şi îndreptează corabia după stele, pînă ce ajunge la liman. Călugărul caută spre rugăciune, pentru că aceasta îl călăuzeşte pe el şi îi îndreptează călătoria lui spre limanul spre care se mişcă vieţuirea lui în rugăciunea de fiecare ceas. Corăbierul priveşte spre ostrovul lîngă care va lega corabia sa şi de unde îşi va lua cele de trebuinţă şi se va îndrepta iarăşi spre alt ostrov [451]. Aşa este şi călătoria călugărului cît timp este în viaţa aceasta. El trece de la ostrov la ostrov, sau de la cunoştinţă la cunoştinţă, şi înaintează prin schimbarea ostroavelor, sau a cunoştinţelor, pînă va ieşi din mare şi călătoria sa va ajunge la cetatea cea adevărată din care cei ce o locuiesc nu mai pleacă iarăşi la altă negustorie, ci fiecare se odihneşte în bogăţia lui [451 a]. Ferice de cel a cărui negustorie nu s-a amestecat cu lumea aceasta deşartă, în lăuntrul acestei mări mari ; fericit este cel a cărui corabie nu s-a sfărîmat, ci va ajunge cu bucurie la liman.

Înotătorul se scufundă gol în mare pînă ce află mărgăritarul. Călugărul înţelept trece gol prin viaţă pînă ce află în sine mărgăritarul, care este Iisus Hristos. Şi cînd Îl află pe El, nu mai vrea să cîştige nimic din cele ce există. Mărgăritarul se păzeşte în vistierie ; hrana călugărului se păstrează în lăuntrul liniştii. Fecioa-

451. Sînt «epectazele» sfîntului Grigorie de Nyssa. Orice treaptă sau înălţime atinsă deschide perspectiva spre altă înălţime. Ostroavele sînt stări de odihnă în Dumnezeu, care întrerup lupta cu furtuna patimilor şi a necazurilor, scurte pregustări ale odihnei definitive în Dumnezeu, anticipînd viaţa viitoare.

451 a. Se repinge teoria origenistă, sau teozofia şi antropozofia, despre noi încarnări, noi căderi ale sufletelor în alte trupuri, din plictiseala odihnei în Dumnezeu. Dumnezeu e un ocean de înţelesuri şi de iubire niciodată deplin cuprinse, în care nimeni nu se plictiseşte şi care nu are o margine, peste care să se poată trece.

ra se vatămă în adunări și în mulțimi de oameni și cugetarea călugărului, în întîlnirile cu mai mulți. Pasărea aleargă din orice loc spre cuibul ei pentru a naște pui; călugărul cu dreaptă socoteală (cu discernămînt) se grăbește spre sălașul lui spre a produce în sine rodul vieții. Șarpele, cînd i s-a sfărîmat tot trupul, își păzește capul; călugărul își păzește în toată vremea credința lui, care este începutul vieții lui. Norul acoperă soarele; cuvintele multe acoperă sufletul care a început să se lumineze în vederea (contemplarea) rugăciunii.

Pasărea numită «erodiu» se veselește și se bucură, după cuvîntul înțelepților, cînd se desparte de lume și pleacă în loc pustiu și locuiește acolo. Așa și sufletul călugărului primește bucuria cerească cînd se depărtează de oameni și pleacă să locuiască în locul liniștirii și așteaptă acolo vremea morții. S-a spus despre pasărea numită sirin, că oricine aude cîntecul glasului ei e robit așa de mult ca să-i urmeze în călătoria prin pustie, că de dulceața acestui cîntec, uită pînă și de viața sa, și cade și moare. Cu aceasta se aseamănă și ceea ce se întîmplă sufletului. Căci cînd răsună în el dulceața cerească a cîntării cuvintelor lui Dumnezeu ce se întipăresc în simțirea minții, pornește întreg pe urma ei în așa fel, că uită de viața aceasta trupească și trupul se lipsește de poftele lui și se înalță din viața aceasta spre Dumnezeu.

Copacul, de nu-și leapădă întîi frunzele lui de mai înainte, nu scoate frunze noi. Călugărul, pînă nu aruncă din inima lui amintirile de mai înainte ale sale, nu scoate roduri noi în Iisus Hristos.

Ploaia îngrașă rodurile pămîntului și grija de Dumnezeu, rodurile sufletului. Scoica, din care se alcătuiește mărgăritarul, zidește în sine, precum se zice, un fel de scînteie din fulger, și din aer primește materia, iar pînă atunci e o coajă goală; inima călugărului,

pînă ce nu primeşte conţinutul ceresc în înţelegere, are o lucrare goală şi nu naşte în lăuntrul scoicii sale rodul mîngîierii.

Cîinele ce-şi linge nările bea din sîngele său şi nu cunoaşte vătămarea ce-i vine din dulceaţa sîngelui său; călugărul ce se apleacă să bea din slava deşartă bea în acelaşi timp din viaţa sa şi nu simte vătămarea ce-i vine din dulceaţa de care se bucură pentru o clipă. Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu ştie corăbierul pînă ce nu se izbeşte corabia de ea, cu temelia ei, umplîndu-se de apă. Aşa face slava deşartă cu omul, pînă ce nu-l scufundă şi nu-l pierde. Părinţii au spus despre ea, că în sufletul stăpînit de slava deşartă se întorc iarăşi patimile odată biruite şi scoase din el. Un nor mic acoperă discul soarelui şi soarele după trecerea norului e foarte fierbinte. Puţină trîndăvie acoperă sufletul, dar bucuria de după aceea e mare.

Să nu te apropii de cuvintele tainelor din dumnezeiasca Scriptură, fără ajutorul lui Dumnezeu, primit prin rugăciune şi cerere, ci spune: «Doamne, dă-mi să primesc simţirea puterii celei din ele» (Rugăciunea Citirii). Socoteşte că cheia înţelesurilor adevărate din dumnezeieştile Scripturi e rugăciunea. Cînd voieşti să te apropii de Dumnezeu cu inima ta, arată mai întîi dorinţa ta prin ostenelile trupeşti. Din acestea este începutul vieţuirii. Căci mult se apropie inima de Dumnezeu, în lipsa celor de trebuinţă, în mulţumirea cu un singur fel de mîncare; şi ea urmează faptelor. Căci şi Domnul a făcut din aceasta temelia desăvîrşirii.

Socoteşte nelucrarea ca începutul întunecării sufletului [452]. Iar taifasurile socoteşte-le întuneric peste întuneric. Şi lucrul al doilea socoteşte-l pricină al celui

452. E de remarcat observaţia sfîntului Isaac că trîndăvia e început de întuneric şi deci că faptele sînt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăieşte în orizontul luminos al comuniunii şi luminează raţiunile lucrurilor.

dintîi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, cînd se întrebuinţează fără măsură, pricinuiesc întunecime, cu cît mai mult cele deşarte ? Sufletul se sărăceşte prin multa vorbire, chiar dacă ea s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorînduiala vieţuirii.

Măsura şi hotarul în vieţuire luminează cugetarea şi alungă zăpăceala [453]. Zăpăceala cugetării din neorînduială pricinuieşte sufletului întunecime. Şi întunecimea, tulburare. Pacea vine din buna rînduială şi lumina se naşte în suflet din pace. Căci din pace răsare văzduhul cel curat în cugetare [453 a]. Şi pe măsură ce inima se apropie de înţelepciunea Duhului prin înstrăinarea de lume, primeşte bucuria de la Dumnezeu şi simte în suflet puterea de a deosebi înţelepciunea Duhului de înţelepciunea lumii. Căci în înţelepciunea Duhului tăcerea stăpîneşte în suflet ; iar în înţelepciunea lumească se află izvorul împrăştierii. Şi după aflarea primei înţelepciuni sufletul ţi se umple de multă smerită cugetare şi bunătate şi de pacea care împărăţeşte peste toate gîndurile tale. Ca urmare şi mădularele toate se opresc şi se linişteşc din tulburarea şi din neastîmpărarea lor. Iar după aflarea celei de a doua înţelepciuni cîştigi mîndria în cugetul tău şi schimbări de gînduri de negrăit şi tulburarea minţii şi neruşinarea simţurilor şi îngîmfare [453 b]. Să nu socoteşti că omul legat de

---

453. Măsura şi hotarul au totuşi în afundul lor calea veşnicei noutăţi. Dar lipsa de măsură pune accentul pe o singură putere a sufletului şi le slăbeşte pe celelalte.

453 a. Văzduhul curat lasă să se vadă soarele şi lumina lui. Iar văzduhul curat e sufletul lipsit de tulburare, de furtună, cel stăpînit de pace. Pacea minţii e văzduhul curat între ea şi Soarele Hristos. Nimic nu se interpune între ea şi Hristos. Ea se poate concentra întreagă spre Hristos. Nu e oprită de nimic în această aţintire permanentă spre Hristos, în cugetarea la El, în pătrunderea în El prin cugetare şi simţire.

453 b. Pacea minţii, ca văzduh curat prin care se vede Soarele Hristos, e unită şi cu înţelepciunea adusă de Duhul, care nu lasă mintea să umble după tot felul de gînduri fără importanţă, din care unele sînt chiar urîte, încît e ruşine a le şi grăi. Acest om nu mai are nici liniştea şi îndrăzneala rugăciunii către Dumnezeu.

cele trupeşti va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgîrcit e lipsit de înţelepciune, iar sufletul milostiv va fi înţeleptit de Dumnezeu.

Precum untul de lemn hrăneşte lumina candelei, aşa milostenia hrăneşte cunoştinţa în suflet [454]. Cheia inimii spre darurile dumnezeieşti s-a dat iubirii faţă de aproapele; şi în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei uşa cunoştinţei. Primirea înţelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume [454 a]. Ce frumoasă şi vrednică de laudă este iubirea apropelui, cînd grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu! Ce dulce este întîlnirea cu fraţii noştri duhovniceşti, cînd putem păzi împreună cu ea şi pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim şi de aceştia, pînă unde îngăduie cuviinţa. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea şi vieţuirea ascunsă şi din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu [454 b]. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintîi. Nu e mintea în stare de amîndouă convorbirile.

Vederea celor din lume pricinuieşte tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu fraţii duhovniceşti ne vatămă. Cît despre mireni, ne vatămă chiar şi numai vederea lor din afară. Cele întîmpinate de simţuri nu opresc

454. Pentru că milostenia hrăneşte iubirea şi în iubire e cunoaşterea celuilalt, pentru că ţi se deschide. Dar cînd reuşeşti să-l faci pe celălalt să ţi se deschidă, reuşeşti să-L faci şi pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ţie, vezi pe Dumnezeu.

454 a. Cheia înţelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor şi deci şi a Subiectului dumnezeiesc. Cunoaşterea celor materiale nu înseamnă propriu-zis «înţelegere». «Înţelegerea» e cea care are loc între oameni, ca subiecte, şi deci şi între om şi Dumnezeu.

454 b. Iubirea de oameni e ţinută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, cînd e văzut în Dumnezeu, o sfinţenie de taină. Căci iubirea lui e însoţită de iubirea de Dumnezeu. Cînd cădem de la curăţie şi de la statornicie în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat şi statornic nici pe Dumnezeu. Şi invers. În acest caz mintea nu e în stare de nici una din aceste iubiri în curăţie şi durată.

făptuirea trupească[455]. Dar cel ce voieşte să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar şi din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (faţă de lume) nu se înfăptuieşte fără nelucrarea simţurilor, iar vieţuirea trupească doreşte trezirea simţurilor, iar vieţuirea sufletească, trezirea inimii.

Precum în planul firii, sufletul e mai mare decît trupul, aşa lucrarea sufletului e mai mare decît cea a trupului. Şi precum la început alcătuirea trupului a premers insuflării, aşa şi faptele trupeşti premerg lucrării sufletului. Şi e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie mereu. Căci picătura lină care stăruie găureşte piatra tare.

Cînd se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezeşte în tine moartea faţă de toate şi în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzeşte bucuria; şi gîndurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceaţa aflătoare în inima ta[456]. Dar cînd lumea va învia în tine, împrăştierea cugetării ţi se va înmulţi, împreună cu cugetul mărunt şi nestatornic. Iar lume numesc patimile, pe care le zămisleşte împrăştierea. Şi cînd acestea se vor naşte şi se vor desăvîrşi, se prefac în păcate şi omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, aşa nu se nasc patimile fără împrăştierea cugetării şi nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

Cînd se înmulţeşte răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mîngîierii. Tăria răbdării e mai mare ca gîndurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viaţa în Dumnezeu e moartea simţurilor. Cînd vieţuieşte inima, mor simţurile. Iar învierea simţurilor

---

455. Faptele bune prin trup.

456. Moartea faţă de toate cele ale lumii şi chiar moartea omului vechi nu e o nesimţire nirvanică, ci o bucurie şi o dulceaţă lăuntrică, ce întrece orice bucurie şi dulceaţă lumească şi se hrăneşte din înţelesurile adînci şi mai presus de înţeles şi curate ale gîndurilor tuturor, care şi-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

este moartea inimii. Şi cînd acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu. Din virtuţile ce se săvîrşesc între oameni conştiinţa nu primeşte îndreptarea [457].

Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăţi sufletul. Căci se socoteşte ca o faptă pentru plată înaintea lui Dumnezeu [458]. Dar cea pe care o face omul în sine se socoteşte ca virtute desăvîrşită şi le desăvîrşeşte pe amîndouă : se socoteşte şi spre răsplată şi aduce şi curăţia. De aceea, desparte-te de cea dintîi şi urmăreşte pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintîi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple şi locul celei dintîi [459].

Tihna şi nelucrarea înseamnă pieirea sufletului şi ele pot să vatăme mai mult decît dracii. Cînd sileşti trupul neputincios la fapte peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric şi-i pricinuieşti mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei şi nelucrării, desăvîrşeşte toată răutatea în sufletul ce locuieşte în el, şi chiar de doreşte cineva mult binele, după puţin timp scoate din sine şi gîndul binelui pe care-l avea. Cînd sufletul e beat de bucuria nădejdii lui şi de veselia pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deşi poartă o povară îndoită nu slăbeşte, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el, chiar dacă e slab. Aceasta i se întîmplă cînd sufletul intră la bucuria Duhului.

457. E vorba de virtuţile prin care îşi fac oamenii plăcere, sau îşi servesc reciproc interesele, fără să se gîndească la Dumnezeu. Sînt fapte bune trecătoare şi de suprafaţă, fără zidirea statornică a omului prin virtuţi statornice.

458. Aci se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sînt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

459. Aducînd curăţia, aduce şi răsplata. Sau curăţia însăşi este răsplata adevărată. Iar curăţia e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuşi. Ultimul fel de virtute ţine locul şi celui dintîi. Dar nu şi invers. Însă e şi mai rău cînd nu se urmăreşte nici primul fel de virtute.

De-ţi păzeşti, frate, limba ta, ţi s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Şi prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruieşte limba ta, crede în ceea ce îţi spun, că niciodată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai şi gura curată, cum a spus fericitul Ioan.

Cînd voieşti să îndemni pe cineva la bine, odihneşte-l întîi trupeşte şi cinsteşte-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l înduplecă pe om la cuviinţă şi nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătăţile trupeşti şi ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cît intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atît îndrăzneşte mai mult inima lui în rugăciunea lui. Şi cu cît e atras omul de mai multe, cu atît mai mult se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvîrşire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXIV

Despre pilda şi asemănarea cuprinse în înţelesul Duminicii şi sîmbetei

Duminica este taina cunoaşterii adevărului care nu se primeşte împreună cu trupul şi cu sîngele, căci e mai presus de cugetare[459a]. În veacul acesta nu avem ziua a opta, nici Sîmbăta adevărată[459b]. Căci cel ce a spus că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a şaptea a

459 a. Duminica s-a cunoscut deplin în Hristos cel înviat, ca adevărul suprem şi ca ţinta noastră finală. Adevărul acesta nu se primeşte cu trupul şi cu sîngele nostru de acum şi de aceea e mai presus de cugetarea care porneşte de la ele.

459 b. Mileniul nu se poate instala în chipul actual al lumii; odihna şi fericirea eternă vor lua loc numai în veacul viitor.

arătat oprirea drumului vieţii acesteia (Fac., 2, 2)[459c]. Căci mormîntul este pentru trup şi este din lume. Şase zile s-au dat pentru plugăria vieţii şi ele se desăvîrşesc prin păzirea poruncilor. A şaptea le întregeşte în mormînt. Şi a opta, prin ieşirea din el.

Precum cei ce s-au învrednicit primesc aici tainele Duminicii în chipul pildei, dar nu ziua însăşi în chip trupesc, aşa şi cei ce se nevoiesc primesc aici tainele sîmbetei în chipul pildei, dar nu însăşi sîmbăta întru adevăr, care este încetarea a tot ce întristează şi odihna de toate cele ce tulbură[459d]. Căci Dumnezeu ne-a dat taina, dar nu lucrarea adevărată în vieţuirea de aici.

Sîmbăta adevărată şi neasemănată este mormîntul, care arată ce înseamnă desăvîrşita încetare a necazurilor şi patimilor şi a plugăriei ce se împotriveşte acestora. În el se odihneşte (sabatizează) toată firea omenească, adică şi sufletul şi trupul. Dumnezeu a orînduit în şase zile fiinţa lumii acesteia şi a alcătuit stihiile şi a dat existenţă mişcării lor necontenite spre slujire. Şi ele nu se vor opri din drumul lor înainte de desfacere. Şi din puterea acestora, adică din stihiile cele dintîi făcute, s-au alcătuit trupurile noastre. Dar nici acelora nu le-a dat oprire din mişcarea lor, nici trupurilor noastre făcute din ele nu le-a dat să se oprească din lucrarea pămîntului (din plugăria lor)[460].

---

459 c. Odihna lui Dumnezeu în ziua a şaptea arată că lumea aceasta nu e fără sfîrşit.

459 d. Aici avem numai din cînd în cînd cîte o încetare a lucrării pentru combaterea patimilor şi a necazurilor, dar nu încetarea cu totul a ei. Deci aici avem numai o anticipare în chip a eliberării de acelea. La fel, nu primim aici decît din cînd în cînd cîte o scurtă trăire în Dumnezeu, sau Duminica în chip, dar nu încă Duminica adevărată şi veşnică, sau comuniunea nemicşorată cu Hristos cel înviat.

460. E aceeaşi învăţătură despre rostul mişcării, ca ducîndu-ne spre Dumnezeu şi ca fiind dată de Dumnezeu, contrar origenismului, cum e şi la sfîntul Maxim Mărturisitorul *(Ambigua)*. Deci mişcarea stihiilor nu se va opri aici înainte de desfacerea lor. Nu vom avea aici odihna de mişcare, sau Sîmbăta (mileniul odihnei), cît timp există chipul acesta al lumii. El e făcut pentru a ne mişca şi noi spre desăvîrşire, cum se mişcă stihiile din care e alcătuit trupul, şi care în mişcarea lor provoacă în noi şi ispitele

Iar ca hotar al încetării ei în noi a pus clipa în care se va înfăptui înrudirea stării lor din urmă cu starea dintîi, care este desfacerea vieţii[460a]. Aşa s-a spus lui Adam : «Întru sudoarea feţei tale vei mînca pîinea ta». Şi pînă cînd ? «Pînă ce te vei întoarce în pămîntul din care ai fost luat, care îţi va odrăsli ţie spini şi mărăcini», care sînt tainele plugăriei acestei vieţi, pînă ce durează. Dar din acea noapte, în care omul a asudat, Domnul a schimbat sudoarea care producea spini şi mărăcini, în sudoarea rugăciunii şi în plugăria dreptăţii[461].

Mai mult de cinci mii şi cinci sute de ani l-a lăsat pe Adam să trudească în ea. Pentru că pînă atunci nu era descoperită calea sfinţilor, precum a zis dumnezeiescul apostol (Ef., 3, 1). Dar în zilele de pe urmă a venit şi a poruncit libertăţii să schimbe sudoarea cu sudoare. Deci n-a poruncit oprirea deplină, ci schimbarea. Căci a arătat iubirea de oameni faţă de noi, pentru răbdarea grelei noastre pătimiri legată de pămînt. Deci de ne vom opri să asudăm în rugăciune, vom secera neapărat spini. Pentru că lipsa rugăciunii aduce plugăria pămîntului prin trup, care face să odrăslească din fire

---

spre păcat. Omul trebuie să lucreze pămîntul trupului, cel ce rodeşte spini, ca să-l ducă spre desăvîrşire, cît e în forma actuală. Lucrarea aceasta nu încetează cît timp există trupul în chipul acesta, cu stihiile netransfigurate, în mişcare.

460 a. Lucrarea de cultivare a trupului (lupta cu patimile, răbdarea necazurilor) va înceta cînd trupul acesta va reveni la starea cea dintîi, adică la cea la care avea să ajungă dacă nu cădea. Dar la aceasta nu va ajunge decît după desfacerea vieţii acesteia ; adică la Duminica adevărată nu va ajunge decît după ce va veni Sîmbăta adevărată.

461. Lucrarea virtuţilor. Pînă la Domnul Hristos sudoarea noastră nu prea reuşea să oprească odrăslirea patimilor. Asudam mai mult în slujba lor. În Domnul a reuşit. În El reuşim şi noi. Dar necazurile rămîn. Ele sînt necesare ca sudoarea pentru dobîndirea reală a virtuţilor, se spune mai departe. Domnul n-a oprit sudoarea, ci i-a schimbat modul şi efectul. Acum asudăm în răbdare şi rugăciune. Spinii sînt opriţi prin acestea să odrăslească, dar numai dacă rugăciunea se face continuu ca o altă mişcare, ca o altă osteneală. Mişcarea în general nu încetează deci nici după Hristos.

spini. Căci patimile sînt cu adevărat spini ce odrăslesc în noi din sămînța aflată în trup. Cît timp purtăm chipul lui Adam, neapărat purtăm și patimile lui. Căci e cu neputință ca pămîntul să înceteze să dea o odraslă potrivit firii lui. Iar aceasta este nepotul firii, ca pămîntul ieșit din trupurile noastre[462], după mărturia lui Dumnezeu: «Pămîntul din care ai fost luat» (Fac., 3, 9). Pămîntul naște spini. Iar pămîntul cuvîntător (rațional), patimile.

Dacă Domnul ne era de față în taină, în toate tipurile, în toate lucrările deosebite ale iconomiei Lui[463] și pînă în ceasul al nouălea al Vinerii, nu S-a oprit din lucrarea și osteneala Lui (ceea ce este taina plugăriei din toată viața noastră), iar Sîmbăta S-a odihnit în mormînt, unde sînt cei ce zic că Sîmbăta, sau odihna de patimi, are loc chiar în viața aceasta?[463a] (Iar despre Duminică sînt lucruri mari de spus).

Sîmbăta noastră este ziua înmormîntării. Atunci se odihnește (sabatizează) cu adevărat firea noastră. Deci ni se impune ca un lucru de trebuință să smulgem din ea spinii cît stă pămîntul în ea. Prin stăruirea noastră în plugărie, spinii se împuținează din ea. Dar ea nu se

---

462. E vorba de patimi. Ele sînt nepoatele pămîntului, din care s-a alcătuit trupul ca fiul pămîntului. Lucrarea pămîntului sau a trupului înainte de Hristos producea din el mai mult patimile, sau nepoatele pămîntului. De la Hristos, prin rugăciune, se poate opri nașterea patimilor din pămîntul trupului.

463. Prezența lui Hristos în tipurile legii vechi a fost afirmată de mulți părinți anteriori. Ba chiar prezența Lui în tipurile diferite ale lucrării Lui mîntuitoare. De exemplu sfîntul Ciril din Alexandria vorbește despre prezența lui Hristos ca jertfă în jertfele Vechiului Testament (*Inchinare în duh și adevăr*). Dar la sfîntul Isaac avem afirmarea generală a acestui fapt.

463 a. Se vede că în vremea sfîntului Isaac se prelungeau încă aderenții milenarismului din primele secole creștine. Dar el se referă poate și în general la toți cei ce spun că omul poate ajunge încă în cursul vieții pămîntești la o deplină eliberare de ispitele patimilor. Cei ce susțin azi mileniul de la sfîrșit sînt consecvenți cu ei înșiși cînd susțin că ajung individual chiar de pe acum la o lipsă totală de păcat.

curăţeşte deplin de ei [463 b]. Şi dacă aceasta este aşa, dacă prin lenevia pentru un timp, dacă printr-o mică negrijă, se înmulţesc spinii şi acoperă faţa pămîntului şi îneacă sămînţa ta şi se nimiceşte osteneala ta, trebuie să curăţim pămîntul trupului în fiecare zi. Căci încetarea din această lucrare înmulţeşte spinii.

Fie ca să ne curăţim de ei cu harul Celui de o fiinţă şi al Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine slava împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu de viaţă Făcătorul Duhul Său, în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXV

Povestire despre unii sfinţi şi unele cuvinte prea cuvioase ale lor. Şi despre minunata lor vieţuire

Într-una din zile m-am dus la chilia unui frate sfînt şi din pricina neputinţei, m-am întins într-un colţ, pentru ca să fiu îngrijit pentru Dumnezeu. Căci nu aveam unde eram pe nimeni cunoscut. Şi vedeam pe acest frate sculîndu-se noaptea înainte de vreme şi avînd obiceiul de a se apuca de pravilă înaintea fraţilor. După ce psalmodia multe stihuri, deodată, în timp ce făcea aceasta, lăsa pravila şi cădea pe faţă şi-şi lovea capul de pămînt de o sută sau de şi mai multe ori, cu căldura ce se aprindea în inima lui prin har. Şi după aceea se ridica şi săruta crucea Stăpînului şi se închina din nou şi săruta crucea şi iarăşi se arunca pe faţă. Şi ţinea acest obicei, încît nu puteam să cuprind într-un număr mulţimea îngenuncherilor lui. Căci cine ar fi

463 b. Dar din faptul că nu putem ajunge pe pămînt la o totală nepăcătuire, nu trebuie trasă concluzia contrară (protestantă) că nu putem face nimic pentru împuţinarea păcatelor. Patimile rămîn ca posibilităţi şi deci şi ispitele cît sîntem pe pămînt, oricît le-am veşteji. De aceea, mereu trebuie să stăm de veghe şi să ne ostenim tot mai mult pentru slăbirea lor. Aceştia sînt sfinţii.

putut număra mătăniile fratelui acela, pe care le făcea în fiecare noapte ? Că săruta crucea de douăzeci de ori cu frică și cu căldură, cu dragoste amestecată cu evlavie și iarăși începea să psalmodieze stihuri. Și cîteodată de multa aprindere a gîndurilor ce-l ardeau cu căldura lor, încît nu mai putea să suporte arderea acelei flăcări, striga biruit de bucurie. Căci nu mai putea să se stăpînească. Văzîndu-l eu, mă minunam mult de harul fratelui acela și de nevoința lui și de trezvia ce o avea la lucrul lui Dumnezeu.

Iar dimineața, după ceasul întîi, cînd ședea la citire, se făcea asemenea unui om robit și la fiecare cap pe care-l citea cădea de multe ori pe față și la multe stihuri își înălța mîinile spre cer și preamărea pe Dumnezeu.

Vîrsta lui era de patruzeci de ani. Mîncarea era puțină și foarte uscată. Și pentru că își silea trupul peste măsură și putere, arăta ca o umbră, încît mi se făcea milă de slăbiciunea feței lui ; că din multa nemîncare se istovise și nu mai era nici de două degete măsura ei. De multe ori îi ziceam : «Ai milă de tine, frate, în nevoința ta, și de viețuirea aceasta bună, pe care ai cîștigat-o, ca să nu-ți tulburi și întrerupi petrecerea aceasta, care s-a făcut asemenea unui lanț duhovnicesc. Să nu te pierzi pentru dorința unui mic adaus și să te oprești din drumul întreg. Mănîncă cu măsură, ca să nu ajungi să mănînci totdeauna și nu-ți întinde piciorul peste putere, ca să nu te oprești cu totul».

Și era milostiv și foarte sfios, miluind cu față veselă ; era curat cu firea, gata de mîngîiere, înțelept după Dumnezeu și iubit de toți pentru curăția și veselia lui. Lucra împreună cu frații cînd aceștia aveau nevoie de el, de multe ori trei zile și patru, și venea la chilie din seară în seară. Căci era destoinic la orice slujire. Iar cînd nu avea ceva, deși avea trebuință de aceea din multă rușine față de cei mici și mari nu putea

spune că nu are acel lucru. Şi de cele mai multe ori, cînd lucra împreună cu fraţii, o făcea din ruşine şi se silea pe sine, neavînd plăcere să iasă din chilie. Aşa era vieţuirea şi petrecerea fratelui acela. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL LXXVI

Despre un vechi bătrîn

Altă dată iarăşi am mers la un vechi bătrîn, bun şi virtuos, care mă iubea mult. Era simplu la cuvînt, dar luminat cu cunoştinţa şi adînc cu inima şi grăia cele dăruite lui de har. Nu ieşea des din chilia sa, ci numai la sfintele slujbe (sinaxe). Era cu luare aminte la sine şi se îndeletnicea cu liniştirea.

Acestuia spunîndu-i eu odată: «Părinte, mi-a venit un gînd să mă aşez Duminica în pridvorul bisericii şi să mănînc acolo dimineaţa, ca tot cel ce intră şi iese, văzîndu-mă să mă defăimeze», la acestea bătrînul îmi răspunse aşa: «Scrisu-s-a că tot cel ce pricinuieşte sminteală celor din lume nu va vedea lumina. Pe tine nu te ştie nimenea în locul acesta, nici nu-ţi cunosc viaţa, ci vor zice că monahii mănîncă de dimineaţa, mai ales că se află aici fraţi începători, care sînt slabi în gîndurile lor şi mulţi dintre ei, avînd credinţa în tine şi folosindu-se de la tine, cînd te vor vedea făcînd aceasta se vor vătăma. Vechii părinţi făceau unele ca acestea pentru multele minuni ce le săvîrşeau şi pentru cinstea ce-o aveau şi pentru marele lor renume. Făceau acestea, ca să se necinstească şi ca să ascundă slava vieţuirii lor şi să depărteze de la ei pricinile mîndriei. Dar pe tine ce te sileşte să faci aceasta ? Nu ştii că fiecare fel de vieţuire îşi are rînduiala şi vremea ei ? Ţie însă nu ţi s-a rînduit o astfel de vieţuire, nici un

astfel de renume. Căci vieţuieşti ca unul dintre fraţi şi nici pe tine nu te foloseşti, însă pe altul vatămi. Apoi acest fel de lucrare nu foloseşte tuturor, ci numai celor desăvîrşiţi şi mari. Pentru că ea înseamnă o dezlegare a simţurilor [464]. Dar celor de la mijloc şi începătorilor ea le este păgubitoare. Pentru că ei au nevoie de multă pază şi de supunere a simţurilor. Dar bătrînii au străbătut timpul pazei şi cîştigă din toate cîte le voiesc. Negustorii necercaţi în lucrurile mari îşi pricinuiesc multe pagube; dar în lucrurile mărunte înaintează repede. Şi iarăşi, precum am spus, în tot lucrul este o rînduială şi toată vieţuirea are vremea ei ce se poate cunoaşte. Dar tot cel ce începe înainte de vreme cele mai presus de măsura lui îşi îndoieşte vătămarea şi nu cîştigă nimic. De doreşti cîştigul, rabdă cu bucurie necinstirea ce-ţi vine fără de voie cu bun rost şi nu te tulbura, nici nu urî pe cel ce te necinsteşte».

Stăteam odată de vorbă cu înţeleptul acela care gustase din pomul vieţii, prin sudoarea sufletească, din zorile tinereţii lui pînă în seara bătrîneţii lui. Şi după ce m-a învăţat multe cuvinte despre virtute, îmi spuse aşa: «Toată rugăciunea în care nu se trudeşte trupul şi nu se necăjeşte inima, se socoteşte ca un făt lepădat. Căci rugăciunea aceasta este fără suflet» [465]. Şi iarăşi îmi spuse: «Să nu te dai, nici să iei parte, în nici un fel, la vorbă cu omul certăreţ şi cu cel ce voieşte să-şi impună cuvîntul lui, cu cel viclean la cuget şi neruşinat în simţurile lui, ca să nu se depărteze de la tine curăţia pe care ai dobîndit-o cu multă osteneală şi să-ţi umpli inima de întuneric şi tulburare».

---

464. Ea înseamnă a da drumul simţurilor. Dar aceasta şi-o pot îngădui numai cei ce, prin deprinderi, au ajuns la starea în care simţurile nu-i mai ispitesc.

465. Ideea aceasta o va apăra sfîntul Grigorie Palama împotriva lui Varlaam, care susţinea, în spiritul neascetic al Apusului, că rugăciunea e un fel de meditaţie filozofică ce nu trebuie să fie stingherită de nici o osteneală. Ea se face şezînd comod în scaun, nu cu durerea îngenuncherilor şi cu plînsul pentru păcate. Dar numai aceasta dă suflet, sau căldură, sau vibraţie existenţială rugăciunii.

CUVÎNTUL LXXVII

Despre alt bătrîn

Am mers odată la chilia unuia dintre bătrîni. Era un sfînt care nu deschidea cuiva des. Cînd mă văzu prin ferăstruica lui, că sînt eu, îmi zise: «Voieşti să intri?» Şi eu am răspuns: «Da, cinstite părinte». După ce am intrat şi ne-am rugat şi am vorbit mult, la urmă l-am întrebat: «Ce am de făcut, părinte, că unii vin la mine şi nici nu cîştig, nici nu folosesc din întîlnirea cu ei? Dar mi-e ruşine să le spun să nu vină. Ei mă împiedică adeseori şi de la pravilele obişnuite. Şi aceasta mă necăjeşte». La acestea fericitul bătrîn îmi răspunse:

«Cînd unii ca aceştia vin la tine pentru că iubesc trîndăvia, după ce şed puţin, fă-te că voieşti să te scoli la rugăciune şi spune celui ce se află la tine, făcîndu-i metanie: Frate, vino să ne rugăm, că a sosit vremea pravilei mele şi nu pot să trec peste ea. Pentru că îmi vine cu greutate dacă voiesc să o împlinesc la alt ceas şi mi se face pricină de tulburare. Şi fără vreo silă neapărată nu pot să o las. Iar acum nu e nimic care să mă silească să las rugăciunea mea! Şi să nu laşi pe acela să nu se roage cu tine. Iar de spune acela: Roagă-te tu şi mă voi ruga şi eu, fă-i metanie şi spune-i: Fă, din iubire, măcar această singură rugăciune cu mine, ca să mă folosesc din rugăciunea ta. Şi cînd vă ridicaţi, lungeşte rugăciunea ta chiar peste ceea ce obişnuieşti să faci. De vei face aşa cînd vor veni la tine, cunoscînd că nu judeci ca ei, nici nu iubeşti trîndăvia, oriunde vor afla că eşti, nu se vor apropia.

Ia seama deci ca nu cumva primind faţă de om, să părăseşti lucrul lui Dumnezeu. Iar de se va afla vreunul din părinţi, sau vreun străin obosit, şederea cu el ţi se va socoti în locul celei mai mari rugăciuni. Dar

dacă străinul e dintre cei ce iubesc grăirea deşartă, odihneşte-l (ospătează-l), după putere şi slobozeşte-l în pace».

Zis-a oarecare dintre părinţi: «Mă mir că am auzit pe unii făcînd în chiliile lor lucru de mînă şi putînd împlini fără lipsuri şi pravila lor, fără să se tulbure». Şi a spus un cuvînt minunat: «Cu adevărat zic şi eu că de mă duc la apă, mă tulbur în obişnuinţa mea şi în rînduiala ei şi sînt împiedicat în lucrarea desăvîrşită a minţii mele».

CUVÎNTUL LXXVIII

Despre întrebarea unui frate oarecare

Acelaşi bătrîn a fost întrebat odată de către un frate oarecare: «Ce să fac că de multe ori am un lucru de care am trebuinţă, fie pentru slăbiciunea, fie pentru lucrarea mea, fie pentru altă pricină şi fără el nu pot vieţui în linişte, dar văzînd pe cineva avînd trebuinţă de el şi fiind biruit de milă, îl dau aceluia. Dar de multe ori fac aceasta, fiindcă mi-l cere cineva, căci sînt silit de iubire şi de poruncă şi dăruiesc celui ce cere ceea ce îmi este de trebuinţă. Şi după aceea, trebuinţa acelui lucru mă face să cad în grijă şi în tulburarea gîndurilor şi din pricina aceasta mi se împrăştie mintea de la grija liniştirii; şi sînt silit poate să ies din linişte şi să trec în căutarea lucrului acela. Iar de rabd să nu ies, ajung în necaz mare şi în tulburarea gîndurilor. Deci nu ştiu care din acestea două să o aleg: ceea ce pune capăt şi împrăştie liniştea mea pentru mulţumirea fratelui, sau trecerea cu vederea a cererii lui şi stăruirea în linişte?»

La acestea bătrînul a răspuns, zicînd: «Orice milostenie, sau iubire, sau milă, sau orice se socoteşte că e pentru Dumnezeu, dar te împiedică de la linişte şi-ţi

fură ochiul spre lume şi te împinge în vreo grijă şi te tulbură în pomenirea lui Dumnezeu şi întrerupe rugăciunile tale şi te duce la tulburarea şi nestatornicia gîndurilor şi te opreşte de la cugetarea la dumnezeieştile citiri (care e arma ce te izbăveşte de împrăştieri) şi destramă paza ta şi te face după ce te-ai legat, să porneşti la plimbare şi după ce te-ai însingurat, să petreci cu alţii, şi răscoleşte împotriva ta patimile înmormîntate şi dezleagă simţurile înfrînate şi desfiinţează moartea faţă de lume şi te coboară de la lucrarea îngerească (care are o singură grijă) [466] şi te aşează în ceata mirenilor — e o dreptate care trebuie să piară. Căci împlinirea datoriei de iubire prin mulţumirea trebuinţelor trupeşti este un lucru al mirenilor, sau şi al călugărilor mai nesporiţi, nu al celor ce vieţuiesc în linişte, sau şi al celor ce au liniştea amestecată cu unirea într-un gînd cu alţii şi al celor ce intră şi ies neîncetat. Ea este bună şi vrednică de laudă pentru unii ca aceştia.

Dar celor ce şi-au ales cu adevărat ieşirea din lume cu trupul şi cu sufletul, ca să-şi pironească cugetarea în rugăciunea însingurată, în moartea faţă de cele trecătoare şi faţă de vederea şi amintirea lucrurilor, nu li se cuvine să slujească lucrării celor trupeşti şi dreptăţii legate de lucrurile arătate (ca să se îndreptăţească prin ele în Hristos), ci, după cuvîntul Apostolului, prin «omorîrea mădularelor lor de pe pămînt» (Col., 3,5), să aducă lui Dumnezeu jertfa curată şi nepătată a gîndurilor, ca pîrgă a plugăriei lor, şi omorîrea trupurilor în răbdarea primejdiilor pentru nădejdea celor viitoare. Căci vieţuirea călugărească se ia la întrecere cu cea a îngerilor. Nu se cuvine nouă să părăsim plugăria cerească şi să ne alipim la lucruri». Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci ! Amin.

466. Lucrarea îngerească e cugetarea exclusivă la Dumnezeu.

CUVÎNTUL LXXIX

Despre mustrarea unui frate oarecare

Un frate oarecare, fiind mustrat odată că n-a făcut milostenie, a răspuns celui ce l-a mustrat cu îndrăzneală şi cu obrăznicie, că monahii nu sînt supuşi datoriei de a face milostenie. Cel ce l-a mustrat i-a răspus: «Se ştie şi e vădit călugărul care nu e supus datoriei de a face milostenie. Este acela, care poate spune cu faţa descoperită lui Hristos, precum s-a scris: «Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ţie» (Mt., 19,27); adică acela care nu are nimic pe pămînt şi nu se încurcă pe sine în cele trupeşti şi nu are în minte ceva din cele văzute, primind numai cele spre trebuinţă, şi neocupîndu-se de cele ce întrec aceasta, ci fiind ca pasărea, în vieţuirea lui. Acesta nu e supus datoriei de a face milostenie. Căci cum poate da altuia din cele de care este liber? Mai degrabă e dator cel ce se ocupă cu cele lumeşti şi lucrează cu mîinile şi primeşte de la alţii, să-i dea lui milostenie. Dar nesocotirea acesteia este o împotrivire nemiloasă faţă de porunca Domnului. Căci dacă în cele ascunse nu se apropie cineva de Dumnezeu, nici nu ştie să-I slujească Lui în trup, dar nu se îngrijeşte nici de cele văzute care-i sînt lui cu putinţă, ce altă nădejde va avea unul ca acesta, prin care va dobîndi sie-şi viaţa? Unul ca acesta este neînţelept».

Alt bătrîn a zis: «Eu mă mir de ce se tulbură pe ei înşişi în lucrul liniştii, ca să împlinească trebuinţele trupeşti ale altora». Şi a zis iarăşi: «Nu trebuie să amestecăm în lucrul liniştii grija de altceva. Fiecare lucru să se cinstească la locul lui, ca să nu fie vieţuirea noastră amestecată. Că cel ce se îngrijeşte de multe, este robul multora. Iar cel ce a părăsit toate şi se în-

grijeşte de starea sufletului său e prietenul lui Dumnezeu. Ţine seama că se găsesc mulţi în lume din cei ce fac milostenie şi împlinesc iubirea faţă de cei apropiaţi în cele trupeşti. Dar dintre lucrătorii liniştii depline şi bune, care vieţuiesc în Dumnezeu, de-abia se află cîte unii, fiind foarte rari. Dar care dintre cei ce fac milostenie în lume, sau dreptate în cele trupeşti [467], a putut ajunge la vreunul din darurile de care se învrednicesc de la Dumnezeu cei ce petrec în linişte ?».

Şi iarăşi a zis: «De eşti mirean, îndeletniceşte-te cu bunătăţile ce le poţi face în lume; iar de eşti călugăr, îndeletniceşte-te cu lucrurile cu care se împodobesc călugării cei buni. Dar de voieşti să te îndeletniceşti cu amîndouă, vei cădea din amîndouă. Lucrurile călugărului sînt acestea: libertatea de cele trupeşti, osteneala trupească în rugăciuni, pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu în inimă. Dacă-ţi este deci cu putinţă să te îndestulezi, fără acestea, cu virtuţile lumeşti, judecă tu însuţi».

Întrebare: «Deci nu poate monahul care se osteneşte cu liniştea să dobîndească amîndouă lucrurile: să se ocupe cu grija de Dumnezeu şi să poarte cealaltă grijă în inimă ?»

Răspuns: «Eu socotesc că cel ce voieşte să petreacă în linişte, nici cînd va lăsa toate şi se va îngriji numai de sufletul său, nu va putea să vieţuiască în lucrarea liniştirii în chip deplin, chiar dacă ar fi în afară de orice grijă. Cu atît mai puţin de se va îngriji şi de altceva. Domnul Şi-a lăsat în lume pe cei ce-I slujesc Lui şi se îngrijesc de copiii Lui şi Şi-a ales pe cei ce liturghisesc înaintea Lui. Căci nu numai în lucrurile împăraţilor pămînteşti se pot vedea trepte deosebite, cele

467. «Dreptate» în sens larg, adică virtuţi de ajutorare împlinite prin lucrări săvîrşite prin trup.

ce stau pururea în faţa împăratului şi se împărtăşesc de tainele lui fiind mai slăvite decît cele ce se ocupă cu lucrurile mai dinafară, ci şi în cele ale Împăratului ceresc se pot vedea acestea. Căci cîtă îndrăzneală nu au dobîndit cei ce petrec totdeauna cu El în convorbire de taină prin rugăciune şi de cîtă bucurie cerească şi pămîntească nu se învrednicesc ei şi ce mare putere au ei faţă de toată zidirea, în asemănare cu cei ce slujesc lui Dumnezeu prin avuţii şi lucruri de ale vieţii şi îi fac mulţumire Lui prin buna lor făptuire, măcar că şi aceasta este un lucru foarte mare şi bun! Deci ni se cade să luăm pildă nu de la aceştia, care sînt cu lipsuri în lucrurile lui Dumnezeu, ci de la aceia care au părăsit lucrurile vieţii şi au plugărit pe pămînt Împărăţia cerurilor, de la aceia care au lepădat cele pămînteşti şi şi-au întins inimile spre porţile cerului.

În ce au bineplăcut lui Dumnezeu sfinţii vechi, care au călătorit înainte de noi pe calea acestei vieţuiri? Oare sfîntul Ioan Tibeul, vistieria virtuţilor, izvorul proorociei, a bineplăcut lui Dumnezeu odihnind pe fraţi în cele trupeşti, în lăuntrul chiliei lui zăvorîte, sau prin rugăciuni şi linişte? Nu tăgăduiesc că, şi prin acelea, mulţi au bineplăcut lui Dumnezeu; dar mai puţin decît cei ce au făcut-o prin rugăciune şi prin părăsirea tuturor. Că ajutorul celor ce vieţuiesc în linişte şi sînt cinstiţi de fraţii lor este vădit, fie că ne ajută cu cuvîntul la vreme de nevoie, fie că înalţă pentru noi rugăciuni. Dar în afară de acestea, amintirea sau grija de vreun lucru din cele ale vieţii, ce doarme în inima celor ce vieţuiesc în liniştire, nu ţine de înţelepciunea duhovnicească. Căci «Daţi cezarului cele ce sînt ale cezarului şi lui Dumnezeu, cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Mt., 22, 21) şi cele ce sînt ale aproapelui şi ale lui Dumnezeu fiecăruia din ei, nu s-a spus celor ce se liniştesc, ci celor ce sînt în afară. Căci nu s-a po-

runcit celor ce vieţuiesc în rînduiala îngerească, adică în grija de suflet, să se facă bineplăcuţi lui Dumnezeu prin cele ale vieţii, adică să se îngrijească de lucrul mîinilor, sau să ia de la cineva şi să dea altuia. Deci nu se cade călugărului să aibă grijă de ceva care mişcă mintea lui, sau o coboară din starea ei în faţa lui Dumnezeu.

Iar dacă cineva, tăgăduind aceasta, aminteşte de Pavel, apostolul, că acela lucra cu mîinile sale şi făcea milostenie, îi vom spune că Pavel singur a putut face toate. Iar alt Pavel nu ştim să fi fost, care să poată face toate, ca acela. Arată-mi pe alt Pavel ca acesta şi te voi crede [468].

Deci să nu aduci cele săvîrşite din iconomie ca dovadă pentru lucrurile cele de obşte. Căci altceva este lucrul Evangheliei şi altceva este lucrarea liniştirii. Iar dacă tu voieşti să ţii liniştea, fă-te ca Heruvimii, care nu se îngrijesc de nimic din ale vieţii pămînteşti. Şi nu socoti că mai e altcineva pe pămînt decît tine şi Dum-

---

468. «Că lucrul lui era mare şi înalt şi greu de împlinit e vădit tuturor. Căci avea grija tuturor Bisericilor şi sfătuia continuu şi neîncetat. («Trei ani n-am încetat noaptea şi ziua să sfătuiesc cu lacrimi pe fiecare» — Fapte, 20, 31). A avut parte de drumuri, de naufragii, de prigoane, de bătăi cu toiagul, de lanţuri, de închisori şi de alte nevoinţe grele. Apoi nu mînca pîine în dar (II Tes., 3, 8), ci lucra pentru el şi pentru ai săi cu mîinile sale (Fapte, 20, 32). De aceea şi dumnezeiescul Gură de Aur îl laudă în multe din cuvintele sale, mai ales în *Encomiul* lui, zicînd: «Ce este omul şi cît de mare e nobleţea firii noastre şi de cîtă virtute este capabilă această vietate, a arătat-o, mai mult decît toţi oamenii, Pavel. Dar pentru aceea nu este de neimitat. Căci el însuşi zice despre sine: «Vă rog, faceţi-vă următori mie» (Col., 4, 17; Ef., 5, 1). Deci nu singur Pavel putea toate. Căci în cine putea toate? În Cel ce-l întărea pe el, Hristos. «Că toate, zice le pot în Cel ce mă întăreşte, Hristos» (Filip. 4, 13). Şi însuşi Hristos a zis: «Toate sînt cu putinţă celui ce crede» (Mc., 9, 23). Dar şi Ava Isaac a zis în alt loc (p. 306 text grec): «Cu cît mai mult se va înălţa omul, cu atît mai mult va intra în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel». Deci, fie Isaac însuşi, fie bătrînul pe care l-am amintit mai sus, spunînd despre Pavel că «singur putea face toate», s-a folosit de o hiperbolă, vrînd să arate înălţimea virtuţii apostolului şi mărimea greutăţii liniştirii, cînd se adaugă grija de a da milostenie şi de a procura aproapelui cele de trebuinţă».

nezeu, la Care-ţi este grija, cum ai fost învăţat de părinţii tăi care au fost înainte de tine. Că de nu-şi va înăspri cineva inima şi nu-şi va stăpîni cu tărie mila sa, ca să se ţină departe de grija tuturor celor de jos, chiar de i s-ar părea că pentru Dumnezeu [469] are această grijă şi pentru ceva din cele ale vieţii, şi nu va stărui numai în rugăciune în timpurile rînduite lui pentru ea, nu se va putea elibera de tulburare şi de grijă şi nu va putea să rămînă în linişte.

Cînd deci îţi vine gîndul să te îngrijeşti de ceva de dragul virtuţii, ca să risipească de la tine pacea aflătoare în inimă, spune-i lui : «Bună este calea iubirii şi mila pentru voia lui Dumnezeu, dar tot pentru Dumnezeu nu o voiesc pe ea».

«Stai lîngă mine, Părinte, a zis un călugăr, că pentru Dumnezeu alerg după tine». Iar acela i-a răspuns : «Şi eu, pentru Dumnezeu fug de tine». Ava Arsenie nu se întîlnea, pentru Dumnezeu, cu nimeni, nici pentru folos, nici pentru altceva. Altul vorbea pentru Dumnezeu toată ziua şi primea pe toţi străinii ce veneau la el. Acela a ales, în loc de aceasta, tăcerea şi liniştea. Şi de aceea vorbea cu Duhul dumnezeiesc în mijlocul mării vieţii trecătoare şi plutea cu pace în corabia liniştii, cum s-a arătat în chip vădit nevoitorilor care au cunoscut aceasta de la Dumnezeu.

Iar de te afli în linişte plin de tulburare şi îţi tulburi trupul în lucrurile mîinilor şi sufletul în grija de oarecare lucruri, ce linişte mai ai îngrijindu-te de multe ca să placi lui Dumnezeu ? Judecă tu însuţi ! Căci fără părăsirea tuturor şi fără depărtare de toată grija, e lucru de ocară să spunem că se poate dobîndi vieţuirea liniştirii. Iar Dumnezeului nostru fie slava !

469. E o grijă de cele ale vieţii altora, pe care o are cineva pentru că socoteşte că împlineşte astfel voia lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL LXXX

Despre lucrul cel mai de trebuinţă şi de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit în fiecare zi de către cel ce şade în chilia lui şi s-a hotărît să ia aminte la sine

Un frate oarecare a scris acestea şi le punea înaintea sa neîncetat, ca să-şi aducă aminte de ele, şi zicea: «În nebunie ţi-ai cheltuit viaţa ta, om acoperit de ruşine şi vrednic de tot răul! Dar păzeşte-te măcar în ziua aceasta ce ţi-a rămas din zilele tale cele petrecute în deşert şi fără lucrarea celor bune şi îmbogăţite în cele rele! Să nu întrebi despre lume, nici despre viaţa ei, nici despre călugări, sau despre lucrurile lor, şi cum sînt, nici despre mărimea lucrării lor şi nici să te îngrijeşti de ceva din acestea! Ai ieşit din lume în chip tainic şi ai fost socotit ca mort în Hristos. Să nu mai vieţuieşti în lume, nici celor din lume, ca să-ţi iasă înainte odihna şi să te faci viu în Hristos! Fii pregătit pentru orice osîndire şi pentru orice ocară şi luare în rîs şi defăimare din partea tuturor! Şi primeşte-le toate acestea cu bucurie, ca vrednic cu adevărat de ele, şi rabdă cu mulţumire toată durerea şi tot necazul şi primejdia ce vin de la draci, ca unul ce ai împlinit voia lor. Poartă cu bărbăţie toată nevoia şi cele ce ţi se întîmplă în chip firesc şi toate amărăciunile! Rabdă cu încredere în Dumnezeu şi lipsa celor de trebuinţă ale trupului, care după puţin timp vor fi gunoaie! Şi primeşte-le toate acestea cu nădejdea în Dumnezeu, neaşteptînd izbăvirea din altă parte, sau mîngîierea de la altul! Şi aruncă asupra Domnului grija ta şi în toate încercările osîndeşte-te pe tine însuţi, ca fiind vinovat de ele! Să nu te sminteşti de cineva, nici să învinovăţeşti pe cineva din cei ce te supără! Pentru că ai mîncat din pomul cel oprit şi ai cîştigat felurite patimi. Primeşte

cu bucurie amărăciunile, ca să te scuture puţin, şi pe urmă te vei îndulci ! Vai de tine şi de slava cea rău mirositoare, pentru că ai lăsat sufletul tău neosîndit, măcar că e plin de tot păcatul, şi ai osîndit pe alţii cu cuvîntul şi cu gîndul ! Ajungă-ţi această mîncare porcească, cu care te hrăneşti pînă acum ! Ce ai tu comun cu oamenii, tu care eşti aşa de murdar ? Nu ţi-e ruşine să trăieşti între ei, după ce ai vieţuit fără judecată ?

De iei aminte la toate acestea şi te stăpîneşti de la toate, poate te vei mîntui cu ajutorul lui Dumnezeu, iar de nu, vei pleca în locul întunecos şi în sălaşurile dracilor, a căror voie ai lucrat-o cu faţă neruşinată. Iată ţi-am dat mărturie despre toate acestea. De se va porni Dumnezeu cu dreptate împotriva ta, ca să-ţi răsplătească pentru defăimările şi ocările pe care le-ai cugetat şi le-ai rostit tot timpul împotriva Lui, lumea întreagă te va părăsi. Drept aceea, încetează de pe acum şi rabdă răsplătirile ce vin asupra ta».

De toate acestea îşi aducea aminte fratele în toate zilele, ca, venindu-i vreo ispită sau vreun necaz, să poată răbda cu mulţumire şi să se folosească. Fie să răbdăm şi noi cu mulţumire cele ce vin asupra noastră şi să ne folosim cu harul iubitorului de oameni Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL LXXXI

Despre deosebirea virtuţilor şi despre săvîrşirea întregului drum

Săvîrşirea întregului drum stă în acestea trei : în pocăinţă, în curăţie şi în desăvîrşire.

Ce este pocăinţa ? Părăsirea celor de mai înainte şi întristarea pentru ele.

Şi ce este curăţia pe scurt ? Inima plină de milă pentru toată firea zidită [470].

Şi ce este desăvîrşirea ? Adîncul smereniei, care este părăsirea tuturor, atît a celor văzute, cît şi a celor nevăzute [471]. Prin cele văzute înţeleg pe toate cele simţite, iar prin cele nevăzute, pe cele gîndite (inteligibile). Atunci eşti în afara grijii de ele.

A fost întrebat iarăşi bătrînul în alt timp : «Ce este pocăinţa ?». Şi a zis : «Inima zdrobită şi smerită ; moartea îndoită, de bună voie, faţă de toate». «Şi ce este inima plină de milă ?» Şi a zis : «Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru draci [472] şi pentru toată făptura. În acest caz, gîndul la acestea şi vederea lor fac să curgă din ochi şiroaie de lacrimi. Din mila multă şi apăsătoare ce stăpîneşte inima şi din stăruinţă, inima se micşorează şi nu mai poate răbda sau auzi, sau vedea vreo vătămare, sau vreo întristare cît de mică, ivită în vreo zidire [473]. Şi pentru aceasta aduce rugăciune cu

470. E o definiţie pozitivă a curăţiei. Curăţia nu e ceva în sine, ci o iubire faţă de toate. E contrarul oricărui fel de egoism. Deci murdăria e una cu egoismul, cu preocuparea de sine. Numai inima vede pe Dumnezeu în toate, pentru că le vede pe toate în adevărul lor adînc, transparent.

471. Desăvîrşirea nu e adunarea tuturor, ci golirea de toate. E simţirea golului tău, simţirea că n-ai nimic, nici ceva văzut, nici vreo înţelegere, nici vreo capacitate sufletească. În golul acesta nesfîrşit, sau sub chipul lui, se face «simţit», mai presus de simţire şi de gîndire, Dumnezeu cel nesfîrşit.

472. Mila e «arderea inimii», nu e un sentiment călduţ, ci ceva asemenea simţirii mamei pentru copilul ei bolnav sau nenorocit. Aceasta e totodată curăţia. Deci nu e o stare de pasivitate. Ci o intensă trăire a iubirii, plină de suferinţa pentru cel ce suferă. E o ardere chiar pentru draci. E conştiinţa că şi ei suferă de răutatea lor. Cum se împacă aceasta cu fericirea celor ce se vor afla în viaţa veşnică ? E o mare taină. Chiar în suferinţa pentru alţii e o desăvîrşire, o lipsă de egoism, de păcat, de îngustare. Şi altceva e a suferi pentru alţii, dar a fi curat tu însuţi (căci numai atunci suferi pentru alţii), şi altceva, a fi chinuit de ura împotriva altora, de patimile ce te stăpînesc. Izvorul acestei suferinţe pentru alţii e în crucea lui Hristos.

473. «Inima se micşorează şi nu mai poate suporta vreo vătămare în vreo zidire» : inima nu mai are putere să suporte vederea suferinţei altora. Dar tocmai aceasta înseamnă suprema ei suferinţă. Pe de altă parte, simte că nu poate suferi cît ar trebui să sufere. Suferinţa ei ar trebui să fie nesfîrşită. Dar nesfîrşirea se experiază în neputinţa trăirii nesfîrşirii. Aceasta

lacrimi în tot ceasul și pentru cele necuvîntătoare și pentru dușmanii adevărului și pentru cei ce-l vatămă pe el, ca să fie păziți și iertați [474] ; la fel și pentru firea celor ce se tîrăsc pe pămînt. O face aceasta din multa milostivire ce se mișcă în inima lui fără măsură, după asemănarea lui Dumnezeu».

Și a fost întrebat iarăși : «Ce este rugăciunea ?» Și a zis : «O liniștire și o golire a cugetării de toate cele de aici și o inimă ce-și întoarce cu desăvîrșire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare. Iar cel despărțit de acestea seamănă sămînță amestecată în semănătura sa, asemenea celui ce înjugă împreună boul cu asinul» [475].

Și iarăși a fost întrebat : «Cum poate dobîndi cineva smerenia ?». Și a zis : «Prin neîncetata pomenire a greșelilor sale și prin conștiința apropierii de moarte, prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă și prin alergarea la faptele cele mai înjosite și mai de ocară în orice lucru ; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întîlniri în adunări și prin voința de a fi necunoscut și neluat în seamă ; prin a nu ține la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi cîștigurile. Și după acestea, prin disprețuirea de către minte a oricărei ocări și învinovățiri din partea vreunui om și a oricărei pizmu-

---

e experiența nesfîrșirii de către făptură : pe de o parte suferința e mărginită, pe de alta trăiește nesfîrșirea ei, dar în neputința de a o cuprinde, exprima, comunica. Aceasta e și nesfîrșirea iubirii făpturii : ea mereu încearcă să o comunice ca nesfîrșită, și, neputînd-o face, mereu repetă această comunicare, mai bine zis o comunică în alte moduri, în alte laturi ale ei. În aceasta se implică necesitatea eternității iubirii și a celui ce iubește, adică a persoanei. Setea mea nesfîrșită de a iubi și de a fi iubit arată că împreună cu cel iubit sîntem sortiți eternității. Iar întrucît iubirea aceasta, pe care o moștenim succesiv, n-a putut începe cîndva, trebuie să existe o comunicare de Persoane ce se iubesc din veci.

474. Iertarea li s-ar acorda numai cînd s-ar pocăi și aceia. Dar dracii nu se pocăiesc ; și la fel mulți din cei ce se lasă ispitiți de ei.

475. Cred că e vorba de cel ce se liniștește de grijile lumii, dar nu are inima plină de nădejdea celor viitoare.

iri ; prin a nu avea mîna sa asupra nimănui și mîna nimănui asupra sa, ci a fi singur și însingurat în cele ale sale [476], și a nu lua în lume grija cuiva asupra sa [477], afară de grija sa. Și pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie și prin viețuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curățește inima».

Iar semnul celor ce au ajuns la desăvîrșire este acesta : de vor fi predați de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei. Precum a zis Moise către Dumnezeu : «De le ierți lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea în care m-ai scris» (Ieș., 32, 31). Și precum a zis fericitul Pavel : «M-aș ruga să fiu anatema de la Hristos pentru frații mei» și celelalte (Rom., 9, 3). Și iarăși : «Acum mă bucur de necazuri pentru voi, cei din neamuri» (Col., 1, 24). Dar și ceilalți apostoli au primit moartea în toate chipurile, în schimbul vieții oamenilor.

Iar ca sfîrșit al tuturor acestora, Dumnezeu și Domnul L-a dat pentru dragostea Sa pe Însuși Fiul Său la moarte prin cruce [478]. «Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat la moarte pentru ea» (In, 3, 16). Nu pentru că n-a putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci a voit să ne învețe prin aceasta pe noi dragostea cea folositoare [479]. Și ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia-născut Fiului Său [480]. Și dacă ar fi avut ceva mai de preț

476. A nu stăpîni pe cineva și a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se încrede numai în Dumnezeu, stînd singur în fața Lui, cu păcatele sale.

477. A nu se socoti că poate să mîntuiască el însuși pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mîntui.

478. Avem aici iarăși un text antinestorian. Însuși Fiul lui Dumnezeu a murit prin cruce ca om și nu un om deosebit de Dumnezeu.

479. Deci nu pentru o satisfacție juridică, în sensul apusean.

480. Chiar în moartea Fiului Său, Dumnezeu ne-a apropiat de Sine. Căci a venit în ea cu suprema Sa dragoste la El și la noi și ne-a pătruns cu ea, inviindu-L și înviindu-ne, ca și noi să-L iubim pe El, uitîndu-ne pe noi și ridicîndu-ne în El. Desăvîrșirea stă în dragoste, iar dragostea e legată de jertfă. În dragostea dusă pînă la jertfă, sau în fiecare din ele, e o uitare de sine și unirea cu cel iubit și, prin aceasta, umplerea de viață.

decît pe Fiul Său, şi aceasta ne-ar fi dat-o, ca să se afle în El neamul nostru. Şi pentru dragostea Lui cea mare n-a voit să silească libertatea noastră, deşi putea să o facă, ci să ne apropie de Sine prin dragostea cugetului nostru [481]. Şi Însuşi Hristos a ascultat de Tatăl Său pentru dragostea Sa faţă de noi, ca să primească asupra Sa ocara şi mîhnirea, cu bucurie, precum zice Scriptura : «În locul bucuriei ce o avea, a răbdat crucea, dispreţuind ruşinea» (Evr., 12, 2). De aceea a spus Domnul în noaptea în care a fost vîndut : «Acesta este trupul Meu, care se dă pentru lume, spre viaţă ; şi acesta este sîngele Meu care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor» (Mt., 26, 26—28). Şi pentru noi zice iarăşi : «Eu Mă sfinţesc pe Mine» (In, 17, 19).

Aşa ajung şi toţi sfinţii la această desăvîrşire, cînd ajung desăvîrşiţi şi se aseamănă cu Dumnezeu în izvorîrea prisositoare a dragostei lor şi a iubirii faţă de toţi oamenii. Şi spre acest semn al asemănării cu Dumnezeu tind toţi sfinţii : spre desăvîrşirea în dragoste faţă de aproapele. Aşa făceau şi părinţii noştri din singurătate : cînd ajungeau la acea desăvîrşire şi asemănare, primeau totdeauna în ei viaţa deplină a Domnului Iisus Hristos.

Despre fericitul Antonie se zice că nu socotea niciodată în sine să facă ceva care să-l folosească pe el mai mult decît pe aproapele. El avea încredinţarea aceasta că cîştigul aproapelui e cea mai bună lucrare pentru sine.

Şi despre Ava Agaton s-a spus iarăşi că zicea : «Aş fi voit să aflu un bubos, să iau trupul lui şi să i-l dau pe al meu». Ai văzut dragostea desăvîrşită ? Chiar cînd

---

în moartea Fiului Său se afla neamul nostru însuşi, în starea de predare către Dumnezeu şi Tatăl. O spune aceasta sfîntul Isaac în propoziţia următoare. Se afirmă astfel sensul ontologic-transformator şi recapitulativ al crucii lui Hristos, adică sensul ei înnoitor şi puterea ei de îmbrăţişare a tuturor în vederea acestei înnoiri.

481. N-a voit să ne facă buni cu sila, ci a voit să ne cîştige în Hristos Fiul Său dragostea noastră liberă faţă de Sine, ca faţă de Tatăl nostru.

era afară de sine nu suferea să nu odihnească (ospăteze) pe aproapele lui. Şi avea o săpăligă şi intrînd un frate la el şi dorind-o, nu l-a lăsat să iasă din chilie fără ea. Dar şi alte de acestea sînt scrise despre unii ca aceştia.

Şi de ce spun numai acestea ? Mulţi dintre ei şi-au dat trupurile lor fiarelor, şi sabiei, şi focului pentru aproapele. Nimeni nu se poate ridica la treapta acestei iubiri, dacă nu simte în chip ascuns nădejdea sa [482]. Şi nu pot dobîndi iubirea de oameni cei ce iubesc lumea aceasta. Cînd dobîndeşte cineva dragostea de Dumnezeu însuşi, se şi îmbracă îndată cu ea. Dar e nevoie ca cel ce a dobîndit pe Dumnezeu să nu caute a dobîndi împreună cu El şi altceva, ci să se lepede chiar şi de trupul său [482 a]. Căci de se va îmbrăca cu lumea aceasta şi va dori viaţa aceasta, nu se va îmbrăca cu Dumnezeu, pînă nu le va părăsi pe acestea. Căci El însuşi a mărturisit acestea zicînd : «De nu va lăsa cineva toate şi nu-şi va urî sufletul său, nu poate să se facă ucenicul Meu» (Lc., 14, 26). Deci nu trebuie numai să le lase, ci să le şi urască. Şi de nu poate să se facă ucenicul Lui, cum se va sălăşlui în El ?

Întrebare : Pentru ce nădejdea e aşa de dulce sfinţilor şi vieţuirea însoţită de ea şi faptele ei sînt uşoare sufletului ? Şi pentru ce se cîştigă ele aşa de repede ?

Răspuns : Pentru că s-a trezit în sufletul lor dorinţa cea firească şi îi adapă pe ei acest potir [483] şi îi îmbată

---

482. Nădejdea sau încredinţarea vieţii viitoare.

482 a. Se face o strictă deosebire între dragostea de om în Dumnezeu şi alipirea de lucrurile lumii, sau chiar de trupul propriu. Dragostea de om e spirituală, îmbrăţişează subiectul lui adînc, inepuizabil, destinat veşniciei. Dragostea de lucruri sau de trupuri se alipeşte de ceva ce e mărginit şi trecător şi dă trupului propriu o plăcere care satisface doar pentru un moment, sau pentru un număr de momente succesive, dar trecătoare, simţurile.

483. Îi îmbată potirul nădejdii vieţii viitoare, ca un fel de pregustare a bunătăţilor ei. Şi nădejdea vieţii netrecătoare este firească sufletului.

începînd din ceasul acesta. Şi din pricina aceasta nu mai simt osteneala, nici necazurile şi pe tot drumul călătoriei lor se socotesc aşa ca şi cînd îşi fac călătoria în aer şi nu în păşirea omenească, pentru că nu mai văd asprimea drumului şi nu se mai ivesc înaintea lor munţi şi rîuri şi «li se fac lor cele aspre căi netede» şi celelalte (Is., 40, 4). Şi pentru că în fiecare clipă privesc la sînul Părintelui lor şi această nădejde le arată ca un deget, în fiecare clipă, cele de departe şi nevăzute. Pentru că le văd ei ca într-o icoană [483a], cu ochiul ascuns al credinţei şi pentru că părţile sufletului sînt aprinse ca de un foc de dorul celor ce sînt departe şi cele care nu sînt de faţă le socotesc ca fiindu-le de faţă. Căci lungimea gîndurilor lor se întinde pînă acolo [483b]. Şi pururea se silesc să ajungă acolo.

Şi cînd se apropie de orice virtute ca s-o lucreze, nu o lucrează numai în parte pe ea, ci le lucrează în chip cuprinzător pe toate, în întregime, dintr-odată. Căci nu-şi fac călătoria pe calea împărătească, cum o fac toţi, ci aceşti uriaşi îşi aleg cărările cele scurte [484]. Şi se dovedesc străbătînd în scurtă vreme drumul spre locaşuri [485]. Pentru că această nădejde îi arde ca un

483 a. Întrucît sufletul este un chip al lui Dumnezeu, mai bine zis o sfîntă icoană a Celui sfînt şi nevăzut şi nesfîrşit, văd chiar prin acest indefinit al sufletului lor, prin nesfîrşita lui noutate şi sete de dragoste, pe Dumnezeu, Care singur răspunde setei lui nesfîrşite de dragoste şi de cunoaştere.

483 b. Setea de dragoste şi de cunoaştere nesfîrşită a sufletului e plină de foc. Nu e rece. Şi gîndurile la Cel ce o poate satisface ajung pînă la El, sau sînt legate oarecum cu El, deşi pe de altă parte, prin infinitatea Lui realizată din veci, e atît de deosebit de suflet.

484. «Calea împărătească» e o cale moderată, lungă, încetinită. Dar aceştia fac paşi uriaşi, înghiţind distanţe mari în scurtă vreme. Ei pun în lucrarea oricărei virtuţi tot sufletul lor, toată setea lor de desăvîrşire. De aceea îmbrăţişează într-o singură virtute toate virtuţile.

485. «Locaşurile», cele de care spune Mîntuitorul Hristos că sînt în casa Tatălui Său (In, 14, 2), sînt virtuţile ce le dobîndesc cei ce se silesc, cum spun unii părinţi. Căci orice virtute, de ex. smerenia, răbdarea, iubirea, e ca un adevărat veşmînt, sau locaş ce îmbracă pe acela. Virtuţile sînt astfel atît cărări spre locaşurile desăvîrşirii, cît şi locaşurile sau chipurile proprii ale desăvîrşirii.

foc şi nu se pot potoli de asprimea drumului necontenit în bucuria lor [486]. Şi li se întîmplă, precum s-a spus şi la fericitul Ieremia: «Că am spus: nu voi mai numi numele Domnului, nici nu voi mai grăi în numele Lui. Că s-a făcut în inima mea ca un foc ce mă arde şi pătrunde în oasele mele» (Ier., 20, 9). Aşa se iveşte şi lucrează pomenirea lui Dumnezeu în inimile celor ce se îmbată cu nădejdea făgăduinţelor Lui [486a].

Cărările scurte ale virtuţilor sînt virtuţile cuprinzătoare, pentru că nu e o depărtare mare între cărările cele multe dintre o vieţuire şi alta [487]; nici nu se află între una şi alta loc şi timp şi risipire, ci stau împreună şi se împlinesc toate degrabă.

Întrebare: Ce este nepătimirea omenească?

Răspuns: Nepătimirea nu constă în a nu simţi patimile, ci în a nu le primi, din pricina multelor şi feluritelor virtuţi, arătate şi ascunse, pe care le-au dobîndit unii care au slăbit patimile în ei, încît ele nu se mai pot răscula uşor împotriva sufletului. Iar cugetarea nu are nevoie să ia mereu aminte la ele, pentru că în tot timpul e plină de înţelesurile ce-i vin din gîndirea şi îndeletnicirea cu chipurile vieţuirii celei bune ce se mişcă în minte. De aceea, cînd patimile încep să se mişte, cugetarea e răpită dintr-odată din apropierea

486. «Asprimea» şi «bucuria» drumului exprimă un alt paradox trăit real de cei ce se nevoiesc. Folosirea paradoxului este o altă trăsătură care înrudeşte pe Isaac Sirul cu Ioan Scărarul.

486 a. Chiar şi numai pomenirea numelui lui Dumnezeu aprinde focul în inimă, aducînd în cuget toată dragostea faţă de El şi cea care se cuprinde în El. De aceea proorocul Ieremia nu mai vrea să pomenească numele Lui, pentru că nu mai poate răbda pîrjolul acestuia.

487. Virtuţile cuprinzătoare sau generale (înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia), cuprinzînd multe virtuţi în ele, fiecare din ele sporind, face să sporească toate virtuţile parţiale cuprinse în ea. De aceea, cel ce practică virtuţile generale practică deodată multe virtuţi şi drumul lui spre desăvîrşire se scurtează. El urcă repede de la o treaptă de vieţuire la alta mai înaltă.

lor de vreun înţeles ce s-a ivit în minte [488]. Şi patimile rămîn nelucrătoare, cum a zis fericitul Marcu.

Mintea celor care împlinesc, prin harul lui Dumnezeu, faptele virtuţilor şi s-au apropiat de cunoştinţă [489] nu mai simte decît puţin partea cea rea şi neînţelegătoare a sufletului. Căci cunoştinţa lor e răpită la înălţime şi aceasta o înstrăinează de toate cele din lume. Şi pentru nevinovăţia lor şi pentru subţirimea, sprinteneala şi ascuţimea minţii lor, dar şi pentru continuarea nevoinţei lor, mintea li se curăţeşte şi se face străvezie, datorită faptului că trupul lor s-a uscat [490]. Şi prin îndeletnicirea cu liniştirea şi prin multa stăruinţă în ea, uşor şi degrabă pune stăpînire peste fiecare patimă [491]. Şi contemplarea cea din ei îi călăuzeşte spre starea de răpire (uimire) legată de ea. Şi prin aceasta se îmbogăţesc mult în vederi (contemplaţii) şi niciodată cugetarea lor nu e lipsită de conţinutul înţelegerii şi nici nu petrec vreodată în afară de acelea pe care le sădeşte în ei rodul Duhului. Şi prin obişnuinţa de mulţi ani se şterg din inima lor amintirile care mişcă patimile în suflet şi tăria stăpînirii diavolului. Căci cînd sufletul nu se împrieteneşte cu patimile prin cugetarea la ele, pen-

488. De remarcat puterea ce o are un înţeles înalt, curat, împotriva forţei patimilor. Cu adevărat e o putere dumnezeiască în superioritatea dulceţii lui faţă de dulceaţa trecătoare şi grosolană a patimii. De aceea e o putere dumnezeiască şi în cuvîntul celui care aduce în mintea cuiva un astfel de înţeles. E un cuvînt adus din îndemnul, din «cuvîntul» lui Dumnezeu.

489. Prin virtuţi se apropie omul de cunoştinţa adevărată a sa proprie, a oamenilor şi a lui Dumnezeu. Căci în virtuţi e o privire atentă la fiecare din aceştia, însoţită de experienţa lor. E o cunoştinţă prin practicarea vieţuirii celei sănătoase. E o cunoştinţă cîştigată prin faptul că omul s-a pus, cu seriozitate, la încercare în lucruri mari, de depăşire de sine, şi s-a realizat în acel plan de atingere cu Dumnezeu şi de comuniune cu semenii.

490. Cunoştinţa celor mai înalte e condiţionată de faptele virtuţilor. Mintea se subţiază prin ele, pentru că trupul însuşi s-a subţiat, înfrînîndu-se prin practicarea lor, şi nu mai împiedică cu grosimea lui vederea minţii. Cunoştinţa în cele sufleteşti şi duhovniceşti nu e rezultatul unei întreprinderi pur teoretice, în care nu e angajată persoana întreagă, ci numai raţiunea.

491. «Ἐπιτίθεται ἑκάστῳ» ar putea însemna şi: pătrunde fiecare lucru, adică vede înţelesul lui în Dumnezeu.

tru faptul că e stăpînit neîncetat de altă grijă, tăria ghiarelor patimilor nu poate să ia în stăpînire simţirile lui duhovniceşti [492].

Întrebare: Care sînt însuşirile cele mai alese ale smereniei ?

Răspuns: Precum închipuirea de sine (mîndria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine şi nu-l înfrînează de la zborul în norii gîndurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea [493], aşa smerenia îl adună în liniştire şi sufletul se strînge prin ea în lăuntrul său. Şi precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupeşti, aşa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Şi precum sufletul este ascuns în lăuntrul trupului de vederea şi de amestecarea cu toţi oamenii, aşa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu voieşte să fie văzut şi cunoscut de oameni, pentru despărţirea lui şi pentru lipsirea de toate, ci voinţa lui este şi aceasta: de e cu putinţă să se scufunde şi pe sine însuşi în lăuntrul său şi să se sălăşluiască şi să intre în linişte şi să părăsească cu totul gîndurile sale cele dintîi, împreună cu toate simţurile sale şi să fie ca unul ce nu se află în zidire şi n-a venit la existenţă şi nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său [494]. Şi pe cît este acesta de ascuns şi de închis, ca

492. Rar se mai întîlneşte în altă scriere duhovnicească o atît de amănunţită descriere a modului cum se cîştigă nepătimirea, sau slăbirea patimilor. Această stare se dobîndeşte nu luptînd direct împotriva patimilor, ci dînd sufletului un conţinut pozitiv, contrar lor.

493. Μετεωρισμός, pe care l-am tradus mai totdeauna cu împrăştierea, e o mişcare a sufletului în văzduh, asemenea meteorilor. El rătăceşte prin gîndurile lui în văzduh, fără un aşezămînt, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închipuirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată realitatea obiectivă şi mai ales fără să se adîncească în cunoaşterea de sine însuşi şi în punerea vieţii sale în rînduială. Smerenia e definită deci aci ca adunare a sufletului în sine, fără pretenţia că ştie toate, iar în fond neştiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialităţii arogante.

494. El uită şi de sine. A depăşit cunoaşterea de sine. Conştiinţa de sine s-a scufundat în fiinţa proprie mai adîncă decît ea, mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelia nesfîrşită a ei. Deci nu e o uitare de sine în

o comoară, și despărțit de lume, pe atît este de întreg lîngă Stăpînul său[495].

Cel smerit la cuget nu găsește niciodată odihna în a vedea îngrămădiri și amestecări de mulțimi, mișcări și glasuri, lărgime și griji și banchete, din care se naște neînfrînarea, nici în cuvinte și întîlniri și în vorbiri și în împrăștierea simțurilor; ci prețuiește mai mult decît toate acestea viețuirea însingurată în liniște, despărțit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniștit[496].

Și în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuință, și sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe și în fapte ce urmează una după alta. Voiește să se afle în toată vremea în pace și negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gîndurile să nu izvorască din el. Căci e încredințat că de va cădea în multe, nu va putea fi ferit de tulburarea gîndurilor. Pentru că unde sînt multe lucruri sînt multe griji și învălmășire de gînduri felurite și amestecate. Și atunci iese din starea lui mai presus de grijile pămîntești, în pacea gîndurilor lui, în care se află cînd nu se gîndește decît la micile trebuințe de neapărată nevoie și cînd cugetarea nu primește decît singura grijă a gîndurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuințele îl împiedică de la gîndurile cele prea bune, ajunge la starea de a fi vătămat

---

cele de la suprafață, care aduce tot felul de fapte iresponsabile, ci o uitare de sine în adînc, care o ține răpită acolo.

495. El nu mai cunoaște decît pe Dumnezeu, precum cel ce iubește pe cineva nu mai cunoaște decît pe acela. E cea mai deplină definiție a smereniei: să fii ca și cum nu ești, să nu fii cunoscut nici de tine însuți, dar totuși să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconștientă. Să fii conștient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunîndu-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găsește și se întărește ca un astfel de subiect, unitar, ca o comoară de mult preț, ca un mărgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mărgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască și atrage atenția mai mult asupra ei. Și omul e uimit în această stare nu de mărgăritarul reprezentat de sine însuși, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumusețează.

496. Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a «distracției»), ci pentru că se scufundă în sine prin liniște.

şi de a vătăma. Iar prin aceasta se deschide uşa patimilor şi se depărtează de la el pacea discernămîntului (a dreptei socoteli) şi fuge smerenia şi se închide uşa păcii [497]. Deci pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe şi să se afle în toată vremea în linişte şi odihnă, în pace, în blîndeţe şi în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată înteţit, grăbit şi tulburat. În el nu sînt gînduri înfierbîntate şi uşuratice. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încordare. De s-ar ciocni cerul cu pămîntul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniştit este şi smerit în cugetare. Însă tot cel smerit cu cugetul este şi liniştit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine [498]; dar vei afla mulţi adunaţi în ei înşişi, fără să fie smeriţi cu cugetul [499]. Aceasta este ceea ce a spus Domnul cel blînd şi smerit: «Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi avea odihnă sufletelor voastre» (Mt., 11, 21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimînte cugetarea. Şi se poate spune — şi socotesc că nu e necuvenit să se spună — că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie şi nu se schimbă de întristări şi nu se pierde şi nu se

---

497. Discernămîntul e legat de pace. Nu poţi distinge bine gîndurile bune de cele rele în învălmăşeala şi în zgomotul multor griji şi patimi. Cînd omul se îngrijeşte de multe, multele gînduri legate de ele deschid uşa patimilor şi închid uşa păcii. Sînt în suflet prin urmare două uşi: o uşă prin care intră în el cele inferioare, patimile, şi o uşă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuşi intră printr-o uşă în lumea patimilor şi prin alta, în patria păcii.

498. Numai adîncindu-se în sine, omul cugetă serios şi cunoaşte motivele smeririi sale şi-şi poate schimba viaţa în bine şi o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

499. Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gînd de răzbunare, sau plănuind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în sine nu e adunare în cea mai adîncă intimitate a sa, ci într-un gînd pătimaş, care nu e una cu sinea adîncă a omului, ci e ceva de suprafaţă.

lăfăieşte nici în bucurii. Ci toată bucuria şi veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blîndeţe şi de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simţurilor, în cuvîntul măsurat, în puţinătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosinţa milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemişcarea iuţimii (mîniei), în simţurile neîmprăştiate, în puţinătatea lucrurilor, în puţinătatea oricărei trebuinţe, în suportare, în răbdare, în neînspăimîntare, în tăria inimii născută din neiubirea vieţii vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniştite şi neuşuratice, în strîngerea gîndurilor, în păzirea tainelor neprihănirii [500], în ruşine, în evlavie. Şi peste toate acestea, în liniştirea neîncetată, în aducerea aminte neîncetată de necunoştinţa proprie [500a].

Cel smerit la cuget nu se întîlneşte niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se ruşinează de sine, ori de cîte ori se află singur [501]. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, cînd se apropie de rugăciune, nici nu îndrăzneşte să roage pe

---

500. Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susţinută de gîndirea adîncă, de simţirea misterului curat mai presus de fire, care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreunată cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei fiinţe.

500 a. Viaţa duhovnicească e plină de paradoxuri. Între ele e şi acesta: pe de o parte, cel smerit îşi cunoaşte cu adevărat sinea sa lăuntrică, pe de alta, e conştient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputinţa de a o cunoaşte în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat, cînd îmi dau seama că nu mă pot cunoaşte deplin niciodată, cînd îmi dau seama că îmi rămîn totdeauna în cea mai mare parte un mister: «Mă ştiu că nu mă ştiu». Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai mult în tine ceea ce nu cunoşti decît ceea ce cunoşti. Căci cunoşti ceva mărginit, dar îţi rămîne necunoscut indefinitul propriu. Cel mîndru nu ştie decît de prima parte a alternativei şi de aceea ştie cu mult mai puţin despre sine.

501. Se înţelege, cînd îşi aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite şi de sine. De-şi aduce aminte de sine, se ruşinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-şi poate aduce aminte de sine decît în faţa lui Dumnezeu.

Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să ştie pentru ce trebuie să se roage; ci el tace numai cu toate gîndurile sale, aşteptînd doar mila. Aşteaptă să vadă ce hotărîre va ieşi cu privire la sine de la faţa Măririi celei Închinate, stînd cu faţa plecată la pămînt şi privirea dinăuntru a inimii lui stă aţintită la poarta cea înaltă şi sfîntă, a Sfintelor, unde este Acela al Cărui locaş e întunericul, care orbeşte ochii Serafimilor[502] şi a Cărui tărie zoreşte dansul cetelor lor şi revarsă tăcere peste toate treptele lor[503]. Şi numai atîta îndrăzneşte să zică şi să se roage în rugăciunea sa cel smerit cu cugetul: «Fie Doamne mie după voia Ta!». Aceasta să o zicem şi noi întru noi! Amin.

CUVÎNTUL LXXXII

Sufletul intră fără osteneală la înţelegerea înţelepciunii lui Dumnezeu şi a făpturilor Lui, cînd se linişteşte de lume şi de grijile vieţii. Căci atunci poate cunoaşte firea sa şi comorile ce le are ascunse înăuntru[504]. Cînd nu intră dinafară grijile vieţii în suflet, ci acesta rămîne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra şi înţelege înţelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că despărţirea lui de lume şi liniştea lui, îl mişcă în chip firesc spre înţelegerea

---

502. Dacă întunericul dumnezeiesc orbeşte ochii Serafimilor, cu atît mai mult e întuneric pentru noi, pentru neputinţa noastră de a-l cunoaşte, neputinţă cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întuneric supraluminos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

503. Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaşte gîndurile lui Dumnezeu, pentru că e atît de minunat, încît nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cei ce sînt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii îşi exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans îşi exprimă fără voie bucuria de Dumnezeu.

504. Sufletul cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu şi înţelege cu adevărat făpturile Lui, cînd prin linişitire pătrunde în adîncul său. Căci prin transparenţa sa vede atunci pe Dumnezeu şi înţelesurile făpturilor ascunse în El.

făpturilor lui Dumnezeu[505]. Şi de la aceasta se înalţă spre Dumnezeu şi se uimeşte minunîndu-se şi rămîne lîngă El. Căci cînd nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăşte din el odrăslesc în el mereu înţelesurile minunate ale lui Dumnezeu[506]. Dar cînd sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină,

505. Mai uşor şi mai adînc şi mai fără osteneală cunoaşte sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă priveşte în sine, decît adunînd sumedenie de cunoştinţe despre făpturi. Căci ele sînt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai uşor îşi dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu; sau idefinitul său îl vede umplut de ea.

506. Sfîntul Isaac face deosebire între patimi şi pricinile lor. Patimile nu sînt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu ţin de suflet, dar pricinile lor sînt sufleteşti. Şi numai în sensul acesta se poate vorbi şi de patimi sufleteşti. Dăm aci ceea ce spune Theotoche: «În înţelesul propriu, nepătimitor (impasibil, fără patimi) e cel nemişcat spre rău şi incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor şi cel anevoie de mişcat spre vreo patimă şi care se poate curăţi de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci în înţelesul propriu nepătimitor (impasibil) e prin fire numai Dumnezeul tuturor. În al doilea înţeles, s-a dăruit aceasta şi oricărei firi raţionale. Căci dacă firea îngerilor şi a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeul tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngîmfarea, nici părinţii neamului omenesc, mîndria. De aceea şi Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvîntul la naşterea Mîntuitorului*): «Aş dori să spun că sînt nemişcaţi spre rău şi au numai mişcarea spre bine, ca unii ce sînt în jurul lui Dumnezeu şi sînt cei dintîi luminaţi de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină. Însă mă face să spun şi să înţeleg că nu sînt nemişcaţi, ci e anevoie de mişcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngîmfarea lui s-a făcut şi se numeşte întuneric. Şi puterile ce s-au despărţit de El ni s-au făcut şi nouă pricinuitoare ale răutăţii prin fuga de bine». Iar despre om zice (tot acolo): «Sădind în el viaţă de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numeşte suflet înţelegător şi chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a aşezat pe pămînt ca pe un alt înger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înţelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pămînt, stăpînit de sus, pămîntesc şi ceresc, vremelnic şi nemuritor, văzut şi cugetat, la mijloc între măreţie şi smerenie, etc.» Deci în acest al doilea înţeles a vorbit Cuviosul de nepătimirea omului, zicînd: «Că sufletul este prin fire nepătimitor». Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neîntinată şi străină de orice patimă; dar nu şi incapabilă de patimă. «Căci cinstindu-l cu stăpînirea de sine, a lăsat să rămînă în el cele nepătimitoare.»

Dacă nepătimirea lui Dumnezeu înseamnă numai nemişcarea spre rău, înţelegem cum din marea Lui iubire de oameni, Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de înclinat spre rău, ci în sensul capacităţii Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferinţa de bună voie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbeşte textul în acest *Cuvînt* şi comentariul lui Theotoche.

sau simţurile mişcă împotriva lui vreo tulburare din întîlnirea cu lucrurile.

Însă cînd simţurile sînt închise prin liniştire şi nu sînt lăsate să sară încoace şi încolo, şi amintirile se învechesc cu ajutorul liniştirii, atunci omul vede raţiunile naturale ale sufletului, ce sînt ele şi care este firea sufletului şi ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înţelegerea celor netrupeşti, care se mişcă în el de la sine însăşi, fără nici o grijă şi osteneală pentru ea. Dar omul nu ştie că se mişcă astfel de gînduri în firea omenească. Căci cine i-a fost învăţător ? Sau cum a înţeles ceea ce, chiar după ce a înţeles, nu poate tîlcui altora ? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învăţat nicidecum de la altul ?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sînt un adaus dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci cînd auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufleteşti şi trupeşti, cunoaşte că se vorbeşte de pricinile lor. Căci sufletul e prin fire fără patimi [507].

Dar filozofii din afară nu primesc aceasta ; la fel, nici învăţăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut pe cel după chipul Său nepătimitor (nepătimaş). Iar «după chip» înţeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu neputinţă să înfăţişeze cineva vreun chip dacă nu vede mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu ţin de suflet [508]. Iar de se împotriveşte cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

507. Dacă patimile ar ţine de suflet, ar ţine şi de prototipul după care sufletul a fost creat şi el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

508. Traducerea exactă a textului grec ar suna : «Şi dacă sufletul se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc fireşti, chiar dacă foamea, setea şi somnul sînt sufleteşti». Însă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

Întrebare: Cum este firea sufletului ? Oare nepătimitoare şi plină de lumină, sau pătimaşă şi întunecoasă ?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie şi curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla şi cînd se va înălţa la treapta străveche. Deci cînd se mişcă în chip pătimaş, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învăţaţi de Biserică. Deci patimile au intrat în suflet pe urmă şi nu e drept să se spună că patimile ţin de suflet, chiar dacă acesta se mişcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mişcă în cele din afară (cînd e pătimaş), nu în ale sale. Şi dacă sufletul nu se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc fireşti, şi de aceea foamea, setea şi somnul sînt şi sufleteşte. Pentru că, şi în acestea, pătimeşte şi suspină şi sufletul împreună cu trupul, cum se întîmplă şi în cazul tăierii mădularelor şi al fierbinţelii şi al bolilor şi al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum şi trupul, împreună cu sufletul. Şi sufletul e mişcat de vieţuirea trupului şi primeşte de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpînirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXXXIII

Despre suflet şi despre patimi; şi despre curăţia minţii. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Care este starea firească a sufletului ? Şi care este starea protivnică firii ? Şi care este cea mai presus de fire ?

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoaşterea făpturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simţurilor şi a celor gîndite (inteligibile). Cea mai presus de

fire este mişcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de fiinţă. Iar cea protivnică firii este mişcarea pătimaşă.

Căci a spus dumnezeiescul şi marele Vasile: «Sufletul, cînd se află după fire, petrece în cele de sus; cînd se află în afară de fire, petrece jos, pe pămînt. Iar cînd e în cele de sus, este nepătimaş. Şi cînd firea coboară din treapta ei, patimile pun stăpînire pe ea» [509]. E vădit deci că patimile cele sufleteşti nu sînt prin fire sufleteşti. Deşi se mişcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame şi în sete [510], dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege [511] nu e supus ocării pentru ele [512], atît cît e supus ocării pentru celelalte. Se mai întîmplă uneori că se porunceşte cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit şi în loc de ocară şi de mustrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Aşa a făcut proorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, şi aşa Ilie proorocul, care a ucis din rîvnă pentru Dumnezeu; aşa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinţii lor. Pe lîngă aceea se spune că pofta şi mînia (iuţimea) aparţin sufletului, fără firea trupului. Şi că acestea sînt patimile lui.

Întrebare: Oare pofta este după fire cînd se aprinde pentru cele dumnezeieşti, sau cînd se află în cele pă-

---

509. Spre deosebire de învăţătura scolastică, după care starea de cădere e starea de «natura pura» a omului, învăţătura părinţilor are o concepţie foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu Dumnezeu. O analogie: legătura cu aerul intră în firea omului, întrucît plămînul nu poate funcţiona fără aer.

510. «Foamea, setea, somnul şi cele asemenea nu sînt reproşabile, nici prihănite. Căci şi Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit şi a flămînzit după patruzeci de zile de post şi a însetat la puţul lui Iacov şi a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sînt urmări ale stricăciunii (coruperii firii)».

511. O lege de oprire şi de osîndire.

512. «Nu sînt de osîndit nicidecum», spune Nichifor Theotoche. Totuşi, întrucît ele reprezintă stări prin care omul ajunge uşor la păcat, satisfăcîndu-le peste trebuinţă, Cuviosul are dreptate să nu le pună în rînd cu stările de priveghere neîncetată, sau de netrebuinţă de hrană a îngerilor, de exemplu.

mîntești și în cele trupești? Și pentru ce se umple firea sufletului de rîvnă prin mînie? Și pentru ce se numește iuțimea (mînia), firească? Oare pentru că se iuțește (se mînie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deșartă? Sau pentru altele de felul acesta? Sau pentru cele contrarii acestora? Să răspundă cel ce poate și noi îi vom urma.

Răspuns: Dumnezeiasca Scriptură folosește adeseori multe nume în înțeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sînt ale trupului le dă ca ale sufletului. Și iarăși cele ale sufletului, ca ale trupului. Și nu le desparte pe acestea. Dar cei înțelepți înțeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale sfîntului Său trup, deși sînt lucruri care nu se potrivesc firii omenești. Și iarăși, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deși sînt ale firii omenești [513]. Și mulți, neînțelegînd scopul cuvintelor dumnezeiești, au suferit o lunecare de neîndreptat. Așa e și cu cele ale sufletului și ale trupului. Dacă deci virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sînt boli ale sufletului, ce intră în fire și se ivesc în ea și o scot din sănătatea ei. Deci e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ține de ea (ca un accident). Și dacă acestea sînt așa, precum sînt cu adevărat, virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidentele) sînt în afară de fire.

Întrebare: Patimile trupești se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din întîmplare, ca ceva deosebit (prin accident)? Și patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc «ale sufletului», sau într-un înțeles impropriu?

513. Aceasta, în baza comunicării însușirilor între cele două firi. Aci autorul se arată iarăși ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una și aceeași persoană sau ipostas.

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăzneşte să le numească cineva aşa în înţeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se ştie şi se mărturiseşte de toţi că curăţia ţine de suflet în chip firesc, se cuvine să îndrăznească şi să zică că nu ţin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate. Iar a fi una şi aceeaşi fire atît bună cît şi rea este cu neputinţă. Drept aceea neapărat bunătatea premerge răutăţii. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă ca ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Şi orice stări venite şi intrate ca ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Şi patimile (afectele) trupeşti s-au pus în om spre folosul şi spre creşterea lui. La fel şi cele sufleteşti[514]. Căci cînd trupul e silit să fie în afară de buna sa propăşire prin lipsirea de cele ce-i sînt ale lui şi să urmeze sufletului, el slăbeşte şi se vatămă. Şi cînd sufletul, părăsind cele ce sînt ale lui, urmează trupului, şi el se vatămă, după dumnezeiescul apostol care zice: «Duhul pofteşte împotriva trupului şi trupul împotriva Duhului. Că acestea sînt protivnice întreolaltă» (Gal., 5,17). Deci nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile şi păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar cînd se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află întru ale sale, ci în cele protivnice[514 a].

---

514. Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obişnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios şi de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt şi de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferinţa şi moartea unei rudenii, a unui cunoscut. În greceşte se numesc şi ele patimi, pentru că firea e faţă de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuieşte cu voia, ci i se impun fără voie.

514 a. Trupul nu păcătuieşte cînd îşi satisface afectul foamei, nici sufletul, cînd se întristează pentru un păcat, deci cînd fiecare lucrează conform unui afect al său. Dar cînd sufletul e împiedicat de desfătarea

Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el de ele? Pentru că cele ce sînt ale firii nu vatămă firea.

Întrebare: Dar pentru ce patimile trupeşti, care fac să crească trupul şi-l întăresc, vatămă sufletul, dacă nu sînt ale acestuia? Şi pentru ce virtutea asupreşte trupul, iar sufletului îi pricinuieşte creştere?

Răspuns: Nu vezi că cele ce sînt în afara firii o vatămă pe aceasta? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sînt ale ei, se umple de veselie. Dar voieşti să cunoşti ce este propriu fiecăreia din firile acestea? Ia seama că proprii fiecărei firi sînt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vatămă îi sînt străine şi intră mai pe urmă din afară în ea. Fiindcă deci se ştie că patimile celor două (ale trupului şi sufletului) sînt protivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruieşte lui şi tihnă. Iar cînd sufletul se împărtăşeşte de tihna lui, nu se zice că aceasta ţine în chip firesc de suflet. Căci cele ce sînt în chip firesc ale sufletului pricinuiesc moarte trupului. Totuşi, printr-o întrebuinţare protivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, şi din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere şi el, întrucît o suferă trupul. Pentru că se împărtăşeşte în chip firesc şi sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mişcării lui cu mişcarea trupului printr-o înţelepciune neînţeleasă. Dar deşi ele sînt într-o astfel de părtăşie (comuniune) între ele, totuşi mişcarea unuia e despărţită de mişcarea şi voinţa celuilalt; şi trupul, de duh. Iar

---

trupului să se întristeze, atunci sufletul săvîrşeşte ceva contrar lui; iar cînd sufletul împiedică trupul să mănînce, pentru cine ştie ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat cînd e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

firea nu se schimbă, ci fiecare din ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mişcată de voia ei. Şi cînd sufletul se ridică din grija trupului, îşi înfloreşte prin duhul în întregime şi cu totul mişcările sale şi înoată în apele cerului în lucruri neînţelese; şi nu îngăduie trupului să se gîndească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvîrşesc. Şi dacă trupul se află iarăşi în păcate, cugetările sufletului nu încetează să salte în minte[515].

Întrebare: Ce este curăţia minţii?

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaşte răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăţiei. Ci curăţia minţii era cugetarea ajunsă în cele dumnezeieşti, după lucrarea virtuţilor. Şi nu îndrăznim să spunem că a dobîndit-o cineva aceasta, fără cercarea gîndurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup[516]. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea pînă la moarte. Iar cercarea gîndurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

515. Rar se mai întîlneşte în vreo scriere patristică o asemenea insistenţă asupra legăturii atît de intime şi de misterioase între suflet şi trup, asupra unirii mişcărilor şi simţirilor lor. Dar totuşi nu le confundă. Avem aci un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvîntului. Cînd trupul e slăbit şi mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului, de cele spirituale, slăbiciunea şi mortificarea trupului o simte şi sufletul. Încît el pe de o parte se bucură de trăirea celor duhovniceşti, pe de alta, suferă de durerile şi ostenelile trupului. Dar şi inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mîngîiere de bucuria ce o are sufletul.

516. Curăţia minţii nu-i o minte golită de orice gîndire, ci gîndirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă şi prin experienţa gîndurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

Pricinile mişcării gîndurilor

Mişcarea gîndurilor în om se săvîrşeşte din patru pricini. Întîi din voinţa trupului natural[516a]. Al doilea, din închipuirea de către simţuri a lucrurilor lumii, pe care le aude şi le vede. Al treilea, din obişnuinţele pătimaşe şi din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al patrulea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate pînă la moarte să nu aibă gînduri şi război, cît timp se află în viaţa trupului acesta. Căci judecă tu de poate înceta vreuna din cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume şi înainte de moarte; sau de este cu putinţă ca, umblînd sufletul după cele de trebuinţă, să nu fie silit să poftească vreunul din lucrurile lumii[516 b]. Iar de e o nebunie să cugete cineva la aşa ceva, pentru că firea are trebuinţă de unele ca acestea, patimile se mişcă în tot cel ce poartă un trup, fie că voieşte, fie că nu voieşte. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mişcă în el vădit şi necontenit, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă trup[517]. Cei ce au biruit patimile prin virtuţi, deşi sînt stînjeniţi încă de gîndurile şi de atacurile celor patru pricini, nu sînt înfrînţi de ele, pentru că au putere şi mintea lor este răpită în amintiri bune şi dumnezeieşti.

---

516 a. Cînd sufletul se ridică din grija trupului, mişcările lui înfloresc prin Duhul, înotînd în apele adînci ale înţelesurilor cereşti. Şi ele nu mai lasă trupul dominat de senzaţia faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mănîncă, respiră, dar ca şi cînd n-ar mînca şi n-ar respira. Voia trupului se împlineşte, dar fără nici o patimă. Şi invers, cînd trupul se mişcă în păcate, sufletul nu încetează să gîndească, dar gîndurile sînt întinate de mişcările păcătoase ale trupului.

516 b. Sînt gîndurile puse în mişcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sîngelui spre împreunări în vederea naşterii de prunci. Toate pot lua forma unor gînduri păcătoase.

517. Patimile se mişcă în om actual, sau ele zac in el potenţial şi totuşi el poate să nu şi le însuşească, poate să păstreze o anumită distanţă faţă de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său şi patimi, sau e necesară o continuă pază.

Întrebare: Prin ce se deosebeşte curăţia minţii de curăţia inimii ?

Răspuns : Altceva este curăţia minţii şi altceva cea a inimii. Mintea este una din simţirile sufletului [518]. Iar inima este cea care cuprinde şi ţine la un loc simţirile dinăuntru [519]. Ea este rădăcina. Şi dacă rădăcina e sfîntă, şi ramurile sînt sfinte. Sau dacă inima se curăţeşte, e vădit că şi toate simţirile se curăţesc. Dacă mintea se îngrijeşte de citirea dumnezeieştilor Scripturi, sau se şi osteneşte puţin în posturi şi privegheri şi liniştiri, va uita de vieţuirea dinainte şi se va curăţi, cînd se va depărta de purtarea întinată. Dar nu va avea curăţia statornică. Căci precum repede se curăţeşte, aşa repede se şi întinează.

Iar inima se curăţeşte prin multe necazuri şi lipsuri şi prin depărtarea de părtăşia cu toate cele din lume şi prin moartea faţă de toate. Iar odată curăţită, nu i se mai întinează curăţia, de lucruri, nici nu se sperie de războaiele mari şi văzute, adică de cele înfricoşătoare. Căci a cîştigat un stomac tare ce poate mistui orice hrană care nu poate fi mistuită de cei slabi. Căci aşa spun doftorii : că fiecare mîncare de carne e greu de mistuit, dar dă multă putere trupurilor sănătoase, cînd o primeşte pe aceasta un stomac tare. Astfel orice curăţie cîştigată repede şi în scurtă vreme şi cu puţină osteneală repede se şi pierde şi se întinează. Iar cură-

---

518. Este o definiţie a minţii, conformă cu toată gîndirea părinţilor. Cel mai mult e concepută aşa de sfîntul Isaac Sirul şi de sfîntul Simeon Noul Teolog. Mintea e simţire, deci e şi înţelegere. E un simţ înţelegător, pentru că intră în contact cu realităţile nesupuse simţurilor trupeşti. Dar întrucît sînt realităţi inteligibile, adică pline de înţelesuri, în contactul cu ele mintea sesizează, primeşte în ea sensurile lor, care sînt totodată realităţi. Subiectul uman e o bogăţie de sensuri. Dar el e sesizat de altul prin întîlnire, prin comunicare între el şi acel alt subiect.

519. Deci inima e mai pătrunzătoare decît mintea. Ea nu sesizează mai mult înţelesul realităţilor inteligibile, ca mintea, ci în mod deplin toată realitatea lor (viaţa, puterea, armonia, etc.).

ţia cîştigată prin multe necazuri şi zidită în vreme îndelungată nu se înfricoşează de vreun atac mic în vreo părticică oarecare a sufletului. Căci Dumnezeu îl întăreşte. Lui fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXXXIV

Despre vederea firii celor netrupeşti. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: În cîte feluri deosebite primeşte firea omenească vederea firii celor netrupeşti?

Răspuns: În trei feluri deosebite [520] prinde simţirea firii omeneşti orice fire necompusă şi subţire a trupurilor duhovniceşti [521]: sau în grosimea ipostasului în fiinţă; sau în subţirimea ipostasului în afară de fiinţă; sau prin contemplarea adevărată, care este contemplarea fiinţială [521a].

520. «Simţirea fiinţelor nemateriale o primeşte firea omenească în trei feluri. Prin simţirea trupului, ca patriarhul Avraam, la stejarul Mamvre, pe cea a Celor trei Ipostasuri mai presus de fiinţă, ca Lot, pe cea a celor găzduiţi de el în Sodoma, etc... Pe aceştia i-au văzut îmbrăcaţi într-o fiinţă oarecare îngroşată şi materială şi avînd înfăţişare şi chip omenesc... Prin vederea sufletului, ca Isaia pe Cel ce şedea pe un tron înalt şi ridicat, pe Serafimii cu şase aripi din jurul Lui şi pe unul din Serafimi trimis la el; ca Daniel pe Cel vechi de zile; şi ca Iezechiel, pe îngerii strălucitori. Ei au văzut acestea în oarecare ipostas subţire şi nematerial... Şi prin puterea înţelegerii. Acest ultim mod nu e nimic altceva, socotesc, decît vederea înţelegătoare a minţii, prin care cei ce au ajuns la măsura virtuţii s-au obişnuit să-şi înalţe uneori cugetarea de la pămînt şi de la cele pămînteşti la contemplarea duhurilor drepţilor, alteori a ierarhiilor îngerilor, alteori şi a Însuşi Împăratului Cel prea înalt al slavei. Pe aceasta, Cuviosul a numit-o contemplare adevărată şi fiinţială. Primul chip nu atîrnă de noi. Căci vederile prin simţuri se săvîrşesc prin bunăvoinţa lui Dumnezeu. Iar al doilea şi al treilea atîrnă de noi. Căci sufletul şi voia noastră trebuie să conlucreze cu voia lui Dumnezeu, ca vederile sufletului şi înţelegerile minţii să se producă. Acestea le spune Cuviosul, în continuare».

521. «Trupuri duhovniceşti» numeşte înseşi fiinţele netrupeşti şi nemateriale, pe care le-a numit şi *fire necompusă*.

521 a. Nu ştim ce înseamnă această contemplare fiinţială; se pare că e o contemplare a realităţii spirituale în ea însăşi, neîmbrăcată în chipuri, printr-o comuniune deplină cu ea. În acest om nu mai lucrează decît Duhul Sfînt.

Pentru primul fel au putere simţurile [522]. În al doilea fel vede sufletul cu partea cea mai de la margine a lui. Iar în al treilea fel, vede înţelegerea, prin puterea ei. Şi pentru amîndouă felurile din urmă au putere voinţa şi înţelegerea. În cele ce atîrnă de voinţă şi de cele de laudă ale sufletului şi de Acela care Se uneşte cu acestea [523], voinţa este pricina cea dintîi. Şi aceste vederi sînt nepoatele libertăţii [524], deşi, atunci cînd o cere trebuinţa, libertatea şi voinţa intră în starea de linişte şi se opresc, avînd loc acum numai lucrarea dumnezeiască. Atunci cele două vederi arată ca una singură şi cunoaşterea adevărată se săvîrşeşte fără voia celui ce primeşte. Pentru că simţurile primesc toate cele cu care se întîlnesc fără voinţă [524a]. În aceste trei chipuri îşi împlinesc slujba lor Sfintele Puteri în părtăşie (în comuniune) cu noi, spre învăţarea noastră şi spre întemeierea vieţii noastre [525].

Însă dracii necuraţi nu pot mişca în noi decît numai cele două feluri (dintîi), cînd se apropie de noi spre pierzanie, nu spre folos. În al treilea fel nu se pot apropia de noi ca să ne amăgească. Pentru că dracii nu au nicidecum putere să mişte în noi gîndurile fireşti în

522. Şi acest fel de vederi prin simţuri are loc datorită faptului că simţurile sînt străbătute de puterea Duhului Sfînt.

523. Dacă vederile prin simţuri atîrnă numai de lucrarea lui Dumnezeu, cele două moduri de cunoaştere din urmă atîrnă de împreună-lucrarea voinţei omeneşti şi a lui Dumnezeu (sînt rezultatul sinergiei).

524. Întîi e libertatea, apoi lucrarea de curăţire a voinţei (care e fiica libertăţii) şi apoi cunoaşterea în cele două feluri din urmă, care sînt nepoatele libertăţii. Nichifor Theotoche dă această explicare: «Libertatea mişcă voinţa, iar voinţa, sufletul şi cugetarea, spre contemplare. Iar în vremea contemplării, libertatea şi voinţa se liniştesc, iar sufletul şi cugetarea lucrează». Mai bine-zis, după ce se opreşte voinţa şi libertatea, lucrează sau vede prin noi Duhul însuşi.

524 a. Aşa cum simţurile din afară văd lucrurile fără voia lor, aşa văd şi simţurile sufletului cele nemateriale fără voia lor. Atunci cele două vederi arată ca una singură, sau, cum zice Theotoche, lucrarea noastră şi lucrarea Duhului sînt ca una singură. Vederea noastră s-a pătruns întreagă de vederea Duhului.

525. În aceste trei feluri de vedere, sau de cunoaştere, lucrăm nu numai noi, sau numai Duhul, ci şi puterile îngereşti, cînd le cunoaştem pe ele, sau, cu ajutorul lor, şi pe Dumnezeu.

cugetare. Căci e cu neputinţă fiilor întunericului să se apropie de lumină [526]. Dar sfinţii îngeri au puterea să biruiască şi să lumineze. Căci aceia sînt stăpînitorii şi născocitorii înţelesurilor mincinoase, sau ai nepoţilor întunericului. Astfel de la cei ce luminează sufletul primeşte lumină ; iar de la cei întunecaţi, întuneric.

Întrebare: Şi care este pricina că acelora li s-a dat, iar acestora nicidecum (al treilea chip) ?

Răspuns: Fiecare din aceşti învăţători vede mai întîi în sine priceperea pe care o învaţă şi o află şi o primeşte şi o gustă şi apoi o poate preda şi celor pe care-i învaţă. Dascălii cei dintîi predau mai departe cunoştinţa amănunţită a lucrurilor din cunoştinţa lor sănătoasă. Ei sînt aceia care pot pricepe de la început cu o înţelegere ascuţită a minţii atotascuţite şi preacurate. Iar dracii au repeziciune, dar nu lumină [527]. Şi altceva este repeziciunea şi altceva lumina. Cea dintîi fără cea de a doua duce la pierzare pe cel ce o are [528]. Aceasta face să apară ca adevărată nălucirea adevărului [529]. Pentru că numai lumina arată adevărul lucrurilor şi ea se înmulţeşte şi se micşorează pe măsura vieţuirii [530].

526. Cugetarea e, prin înseşi gîndurile ei naturale, lumină. Dracii nu pot pune în mişcare lumina din noi.

527. Sînt şi oameni care prind repede ce li se spune şi ripostează prompt, dar nu prind decît suprafaţa celor ce se spun, nu adîncimea şi complexitatea lor. Reţin o singură latură din ce se spune, sau un rezumat superficial. De aceea fac impresia de «deştepţi», dar nu sînt deştepţi de fapt. Aşa sînt şi dracii. Tainele adînci ale existenţei le rămîn ascunse. Lunecă cu repeziciune pe suprafaţa vastă a realităţii, dar nu pătrund dimensiunile ei nesfîrşite în adîncime.

528. E o rapiditate de înţelegere, dar fără profunzime, şi aproape numai în slujba criticii. De aceea pierde pe cel ce o are.

529. «Statuia adevărului». Altceva e omul viu şi altceva, statuia moartă şi goală pe dinăuntru, constatatoare din coaja de aramă, care imită la suprafaţă ipostasul viu al omului. Sfîntul Isaac dă ca pricină a considerării nălucirii adevărului ca adevărul real, repeziciunea superficială cu care priveşte cineva realitatea. Aceasta e proprie dracilor şi oricărui om care priveşte repede, dar superficial, realităţile. E o repeziciune care vine şi din nerăbdarea de a trăi realitatea cu toată fiinţa.

530. Numai lumina arată adevărul lucrurilor. Dar lumina aceasta ţine de lucrurile însele, sau şi de ele. Şi pentru a o vedea, trebuie trăite în realitatea lor, deşi o au şi cei ce sînt într-o concordanţă cu ele. Adevărul

Sfinţii îngeri revarsă în noi din cunoştinţa lor despre mişcările lucrurilor, din cunoştinţa pe care o gustă şi o înţeleg ei mai întîi şi apoi ne-o predau şi nouă. Dascălii de al doilea[531] de asemenea mişcă în noi cunoştinţa despre mişcarea lucrurilor pe măsura cunoştinţei lor. Căci nu sînt siliţi să mişte în noi gînduri drepte despre cele ce nu şi le amintesc[532]. Totuşi crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne înveţe pe noi adevărata vedere, deşi au fost în ea de la început. Şi iarăşi fiecare din ei, după iconomia în care e rînduit, îndeamnă pe cei pe care îi învaţă fie spre acestea, fie spre cele protivnice.

Iar eu ştiu cu adevărat că mintea noastră poate să se mişte şi fără mijlocirea sfinţilor îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învăţată. Dar cunoştinţa celor rele nu o primesc simţurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mişcă în ele. Şi nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum[533]. Tot ce e străin şi intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoştinţei lui[533a]. Dar ceea ce răsare din lăuntru se mişcă în fire fără să fi fost învăţat, fie cît de puţin. Şi dacă aşa este firea, e cu putinţă să se mişte spre bine de la sine, e cu putinţă creşterea ei şi lumina, fără contemplarea (vederea) îngerilor. Dar aceştia sînt învăţătorii noştri, precum sînt

---

întreg îl cunosc numai aceia care trăiesc realitatea adevărată; îl cunosc numai cei ce trăiesc în ea, sau o au în ei. Şi cu cît mai mult trăiesc în ea, cu atît cunosc mai mult lumina realităţii respective, sau adevărul ei şi nu o nălucire a lui.

531. Dascălii de al doilea sînt dracii.

532. Theotoche însuşi spune că aceşti dascăli de al doilea sînt dracii. De aceea modifică textul în care se spune: «Ei sînt siliţi să mişte în noi gînduri drepte despre lucrurile de care nu-şi amintesc». Modificarea lui ne-am însuşit-o şi noi. Dar nu numai dracii, ci şi oamenii fără experienţa lucrurilor profunde fac acelaşi lucru cînd voiesc să ne înveţe.

533. Sfîntul Isaac e foarte optimist în înţelegerea firii umane.

533 a. «Străin ce intră din afară» numeşte aici răul. Aceasta o învaţă firea prin mijlocirea demonilor, nu se mişcă în fire de la sine. Sfîntul Isaac afirmă mereu aceeaşi viziune optimistă a firii noastre.

şi unii altora. Cei mai de jos au învăţătura de la cei ce caută spre ei şi au lumina în chipul acesta şi aşa unii se ridică prin alţii, pînă ce ajung la acea treaptă, care are ca învăţătoare pe Sfînta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăzneşte să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca învăţător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primeşte şi o dă celor mai de jos.

Dar eu socotesc că mintea noastră are o putere naturală, de a se mişca spre contemplarea (vederea) dumnezeiască [534]. Şi sîntem deopotrivă prin dorinţa aceasta cu toate firile cereşti, întrucît şi în noi şi în ele se mişcă harul [535]. Dar totuşi e lucru străin prin fire,

---

534. Aici pare să afirme ceea ce neagă mai departe. Căci mai departe zice: «E străin prin fire minţii omeneşti şi îngereşti». Deci, ce trebuie să zicem decît că vorbind de puterea naturală, înţelege pe cea întărită prin har. Căci zice: «Întrucît se mişcă în noi şi în ele harul». Firea minţii poate să primească harul, cu puterea căruia se mişcă spre contemplarea lui Dumnezeu cel infinit. Deci contemplarea lui Dumnezeu e şi după fire şi mai presus de fire. E după fire, întrucît firea e capabilă de împlinirea acestui fapt, fiind întărită de har; e mai presus de fire, întrucît nu poate face aceasta numai prin simpla putere a firii.

Mai departe iarăşi zice: «În toate cele raţionale, în cele dintîi şi în cele de la mijloc, nu se mişcă contemplarea după fire, ci prin har; în toate cele ce sînt (create), atît în cele cereşti, cît şi în cele pămînteşti». Deci după acest cuvînt (fie că înţelegem prin cele dintîi şi prin cele de la mijloc cetele mai de sus şi cele mai de jos ale îngerilor, fie prin cele dintîi pe îngeri, iar prin cele de la mijloc pe oameni) nimic din cele create nu poate contempla mintea prin fire. Dar adaugă: «Nu firea a înţeles aceasta, ca pe celelalte lucruri». După acest cuvînt, sînt unele lucruri ce pot fi înţelese prin puterea firii. Dar care sînt acestea? Căci doar a spus: «În toate cele ce sînt (create), în cele cereşti şi în cele pămînteşti». «Pămînteşti» socotesc că numeşte fie pronia şi iconomia atotiubitorului Dumnezeu întinsă peste toate cele pămînteşti, fie firea făpturilor Lui materiale. Căci care dintre îngeri sau oameni ar putea cunoaşte judecăţile proniei lui Dumnezeu numai prin puterea firii? «O, adîncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei lui Dumnezeu — strigă Pavel —, cît de nepătrunse sînt judecăţile Lui şi de neumblate căile Lui! Că cine a cunoscut mintea Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui?» (Rom., 11, 33). La fel şi firea făpturilor, nu numai a oamenilor, ci şi a îngerilor, le este poate neînţeleasă. Iar prin «celelalte ale lucrurilor» înţeleg întrebuinţarea meşteşugită a însuşirilor lor morale, omeneşti, care pot fi înţelese de cei cu firea raţională ,călăuziţi de lumină.

535. Firea omenească şi îngerească e bună, se mişcă de la sine spre bine, spre Dumnezeu, dar aceasta pentru că foloseşte totodată ceea ce are, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că are o înrudire cu Dumnezeu şi este în corelaţie — măcar implicită — cu El. Olivier Clément, după ce reproduce cuvîntul lui Dostoievschi că «omul nu poate conserva chipul său

minţii omeneşti şi îngereşti. Pentru că contemplarea dumnezeirii nu se numără printre celelalte contemplări. Pe de altă parte în toate cele raţionale, în cele dintîi şi de la mijloc, nu se mişcă contemplarea după fire, ci prin har, în cele ce sînt (create), atît în cele cereşti, cît şi în cele pămînteşti. Şi nu prin fire a înţeles aceasta, ca celelalte ale lucrurilor.

Contemplarea cu mintea, în care se mişcă treapta şi vederea celor cereşti [536], nu era în puterea lor înainte de venirea lui Hristos în trup. Deci nu puteau intra înainte de aceea în aceste taine. Dar cînd S-a întrupat Cuvîntul, li s-a deschis lor uşa în Iisus, cum zice Apostolul [537].

Dar chiar dacă ne curăţim, eu socotesc, ceea ce este şi adevărat, că noi oamenii cu gîndurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile şi cunoaşterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veşnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cît au fiinţele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veşnic descoperirile şi vederile. Dar şi ele o primesc în icoană şi nu în chip descoperit. Şi mintea noastră la fel. Şi fiecare treaptă o primeşte prin predare de la alta, pe temeiul unei iconomii şi cunoaşteri ce coboară de la cea dintîi la a doua şi aşa mai

---

uman decît atîta timp cît crede în Dumnezeu», adaugă: «noi spunem mai modest, cît rămîne capabil de a se transcende spre întîlnirea cu misterul. Dacă această întîlnire e pierdută, dacă această mişcare de depăşire nu se mai poate produce, faţa (umană) pierde centrul ei de gravitaţie spirituală, această deschidere pentru cealaltă lume, în raport cu care se ordonează» (*Le visage intérieur*, Paris, Stock, 1978, p. 19).

536. Dar se poate înţelege şi despre îngeri. Nici ei n-au cunoscut aşa de mult tainele lui Dumnezeu, înainte de întruparea Cuvîntului (Ef., 3, 10).

537. Apostolul Pavel zice în I Cor., 16, 9: «Mi s-a deschis o uşă mare»; în II Cor., 2, 12: «Cînd am venit în Troada pentru Evanghelia lui Hristos, mi s-a deschis o uşă în Domnul»; iar în Col., 4, 3, zice: «Rugaţi-vă şi pentru noi ca Dumnezeu să ne deschidă nouă uşa pentru a grăi taina lui Hristos, pentru care am fost legat». Cine propovăduieşte, dar şi cel ce se curăţeşte, vede deschizîndu-se în faţa lui uşi mereu noi în bogăţia de înţelesuri ale lui Hristos.

departe pînă ce trece taina la toate treptele[538]. Dar multe taine se opresc la prima treaptă şi nu trec la alta. Căci nu pot primi celelalte trepte mărimea tainei fără să o primească de la aceea. Şi unele din taine, ieşind de la prima treaptă, se descoperă numai celei de a doua şi acolo se păzesc în tăcere[539], iar alte trepte nu le înţeleg pe acelea. Şi unele trec pînă la a treia şi a patra. Şi aşa are loc o creştere şi o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de sfinţii îngeri. Şi dacă cu acelea se petrece aşa, cu atît mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la îngeri) cade în mintea sfinţilor simţirea descoperirii oricărei taine; şi aceasta cînd e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, pînă la cea mai de jos, şi în felul acesta, cînd e îngăduit să ajungă ceva prin consimţirea dumnezeiască pînă la firea omenească, la cei vrednici din totdeauna. Prin ei primesc sfinţii lumina vederii pînă în slăvita veşnicie, taina neînvăţată; şi ei, unii de la alţii. Căci sînt «duhuri slujitoare trimise la cei ce sînt în pregătire să ajungă moştenitori ai vieţii» (Evr., 1, 14). Dar în veacul viitor această rînduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria şi veselia sufletului.

---

538. Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap. I). Chiar şi cele dintîi trepte îngereşti primesc vederea lui Dumnezeu «în icoană», în care e ceva potrivit firii lor. Dar sînt şi ele înseşi, prin firea lor, «chip» sau «icoană» a infinitei Persoane sau comuniuni interpersonale dumnezeieşti. E în aceasta şi o deschidere spre infinitatea dumnezeiască, dar şi o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

539. Fiecare treaptă, cît e pe măsura ei. Deci cea dintîi nu poate transmite alteia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditaţia proprie, neputînd-o primi treptele de mai jos. Dar şi din tăcerea treptei de mai sus învaţă ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depăşeşte înţelegerea ei. Chiar în faţa fiecărui om se vede şi o tăcere, o neputinţă de a comunica tot ce trăieşte în sine, dar în care e scufundat el însuşi. Despre această tăcere grea de înţelesuri negrăite a vorbit Olivier Clément în cartea citată.

Ci fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpînul, după măsura însuşirilor celor bune ale lui; şi nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învaţă, nici cel ce e învăţat, nici cel ce are nevoie să-şi împlinească lipsa lui de la altul. Pentru că Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să primească. Şi de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învaţă şi ale celor ce sînt învăţaţi şi tăria dorinţei lor va atîrna de Cel Unul.

Iar eu zic că cei chinuiţi în gheenă vor fi biciuiţi de biciul iubirii. Şi ce chin mai amarnic şi mai cumplit este decît chinul dragostei! Adică cei ce simt că au greşit faţă de dragoste suferă acolo un chin mai mare decît orice chin, fie el cît de înfricoşător. Căci tristeţea întipărită în inimă de păcatul faţă de dragoste e mai ascuţită decît orice chin.

E nebunie să socotească cineva că păcătoşii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoştinţei adevărului, care, după mărturisirea de obşte, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoşi îi chinuieşte, cum se întîmplă şi aici unui prieten din partea prietenului; iar pe cei ce au păzit cele cuvenite îi veseleşte[540]. Şi aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă. Dragostea îmbată însă sufletele fiilor de sus, cu desfătarea ei.

Întrebare: A fost întrebat oarecare: cînd cunoaşte cineva că a dobîndit iertarea păcatelor sale?

Răspuns: Şi a răspuns lui: cînd va simţi în sufletul lui că le-a urît pe acestea cu desăvîrşire din toată

540. Te chinuieşte conştiinţa că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului, nădejdii puse de iubirea lui în tine, sau nădejdii altora, care apelau la iubirea ta.

inima[541]; şi cînd în cele arătate ale lui, nu se cîrmuieşte pe sine în chip protivnic (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredinţat că a dobîndit de la Dumnezeu iertarea greşelilor celor născute din păcat, ca cel ce şi-a urît păcatul potrivit mărturiei conştiinţei pe care a cîştigat-o în sine, după cuvîntul Apostolului: «Cugetul ce nu se osîndeşte este martorul lui însuşi» (Rom., 2,15, după înţeles). Fie ca şi noi să dobîndim iertarea păcatelor noastre prin harul şi iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său şi cu a Sfîntului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL LXXXV

Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Cu ce legătură este legată inima omului, ca să nu alerge spre cele rele?

Răspuns: Prin aceea că urmează totdeauna înţelepciunii şi sporeşte în învăţătura vieţii. Căci altă legătură mai tare nu se găseşte pentru neorînduiala cugetării.

Întrebare: Pînă la ce hotar doreşte să ajungă cel ce urmăreşte înţelepciunea? Şi cînd se desăvîrşeşte învăţătura lui?

Răspuns: Este cu neputinţă să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că şi sfinţii sînt cu lipsuri în privinţa desăvîrşirii ei. Călătoria înţelepciunii nu are sfîrşit. Cel ce o urmăreşte se înalţă pînă se uneşte cu Dumnezeu. Şi acesta e semnul ei: că înţelegerea ei este fără margine. Pentru că înţelepciunea este Dumnezeu însuşi.

541. Trebuie să te fi dezlipit tu însuţi sufleteşte de păcatele tale, ca să te dezlipească şi Dumnezeu de ele; sau în aceasta simţi că Dumnezeu însuşi te-a dezlipit de ele. E şi aci o aplicare a sinergiei.

Întrebare: Care este cea dintîi cărare şi începătură care ne ajută să ne apropiem de înţelepciune?

Răspuns: A urmări cu toată puterea înţelepciunea lui Dumnezeu şi a ne sîrgui din tot sufletul în urmărirea ei pînă la sfîrşit şi a fi gata să ne dăm şi viaţa noastră cînd trebuie să ne lepădăm de ea şi să o aruncăm de la noi pentru dragostea lui Dumnezeu.

Întrebare: Cine se poate numi cu dreptate înţelept?

Răspuns: Cel ce înţelege cu adevărat că viaţa aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greşelilor lui. Căci care cunoştinţă, sau înţelegere e mai mare ca aceea de a se înţelepţi cineva, ca să iasă din viaţa aceasta întru nestricăciune, neavînd vreo parte pîngărită de dulceaţa ei? Nu e în lume un om mai fără de minte decît acela care, subţiindu-şi gîndurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor făpturilor şi îmbogăţindu-se prin cercetare şi înţelegere întru toată cunoştinţa, îşi are în acelaşi timp sufletul întinat de murdăria păcatului şi n-a dobîndit mărturia nădejdii lui, dar socoteşte totuşi că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decît pînă la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

Întrebare: Cine este cel mai tare întru adevăr?

Răspuns: Cel ce-şi păstrează voia bună în necazurile vremelnice, în care se ascunde viaţa şi slava biruinţei lui şi nu pofteşte viaţa în lăfăială, în care se ascunde mirosul ruşinii. Acesta a aflat paharul suspinului, care l-a adăpat în toată vremea.

Întrebare: Ce vatămă, aşadar, în călătoria spre Dumnezeu, pe cel ce se abate de la faptele bune din pricina ispitelor?

Răspuns: Nu se poate apropia cineva de Dumnezeu fără necaz și nu poate păzi dreptatea sa neschimbată fără El. Și de va opri lucrurile care sporesc necazul, va opri și pe cele ce păzesc dreptatea lui și se va afla ca o comoară nepăzită și ca un luptător dezarmat și ca o corabie lipsită de vîslele ei și ca un rai al cărui izvor de apă a secat.

Întrebare: Cine este cel luminat în gîndurile lui?

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceața lumii și a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar și cercetează cele privitoare la mîntuirea sufletului său și nu se oprește din drum pînă ce nu se va despărți de lumea aceasta; oricine închide simțurile lui, ca să nu intre în el dorința vieții acesteia și să fure din el comorile ascunse ale vieții.

Întrebare: Ce este lumea? Și cum o cunoaștem pe ea? Și ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea?

Răspuns: Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseții ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimașă). Și cel ce a fost prins în parte de dorința ei și s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din brațele ei pînă nu-l va dezbrăca pe el de viața lui. Și cînd îl va dezbrăca pe el de toate și-l va scoate din casa lui în ziua morții lui, atunci o va cunoaște că este o amăgitoare și o înșelătoare. Iar cînd cineva se nevoiește să iasă din întunericul lumii, cît încă rămîne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Și ea îi stăpînește nu numai pe ucenicii ei și pe fiii ei și pe cei legați în lăuntrul ei, ci și pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei și s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vîneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri și calcă peste ei și-i pune sub picioarele ei.

Întrebare : Ce să facem trupului cînd îl învăluie durerea şi povara ; cînd i se moleşeşte voinţa ce se naşte din dorinţa binelui şi din tăria cea dintîi a lui ?

Răspuns : Unora li se întîmplă des aceasta : o jumătate a lor a ieşit pe urmele Domnului şi o jumătate a rămas în lume şi inima lor nu s-a rupt de cele de aici, ci s-au împărţit în lăuntrul lor. Şi uneori privesc înainte, alteori, înapoi. Precum socotesc, înţeleptul îi îndeamnă pe cei astfel împărţiţi şi apropiaţi de calea Domnului, zicîndu-le : «Să nu te apropii de ea cu două inimi, ci apropie-te de ea ca cel ce samănă şi ca cel ce seceră» (Inţ. Sir., 1, 27). Iar Domnul, cunoscînd pe cei ce nu s-au lepădat cu desăvîrşire de lume, ci sînt încă împărţiţi şi întorşi cu mintea, mai bine zis cu gîndul, la cele dinapoi, pe motivul fricii de necazuri şi pentru că n-au aruncat încă de la ei pofta trupului, şi voind să depărteze de la ei moleşeala cugetului, le-a spus un cuvînt hotărît : «Oricine voieşte să vină după Mine să se lapede mai întîi de sine» şi cele următoare (Mt., 16,24).

Întrebare : Ce înseamnă să se lapede cineva de sine ?

Răspuns : Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ţine în cugetarea sa decît gîndul morţii şi porneşte ca un om ce nu se gîndeşte să mai aibă vreo părticică din viaţa veacului acesta, aşa e şi cel ce voieşte să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voinţa care e gata să primească orice necaz. Şi cînd a voit să ne înveţe iarăşi de ce trebuie să facem aşa, Domnul a zis : «Cel ce voieşte să vieţuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viaţa adevărată ; iar cel ce se pierde aici pentru Mine se va afla pe sine acolo» (Mt., 10,39). Acesta e cel ce păşeşte pe calea crucii şi-şi pune paşii săi pe ea.

Cel ce se îngrijeşte de viaţa aceasta s-a pierdut căzînd din nădejdea prin care a pornit spre suferirea ne-

cazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el şi-l scoate din mijlocul luptei pentru viaţa cea fericită şi face să crească în el gîndul acesta, pînă ce-l biruieşte. Dar cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat şi nevătămat pentru viaţa de veci. Aceasta înseamnă cuvîntul: «Cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el». Deci pregăteşte-ţi de aici, din tine însuţi, sufletul prin pierderea ta desăvîrşită din viaţa de aici. Şi de te pierzi de aici pe tine, din viaţa aceasta, Domnul îţi va spune ţie în acest înţeles: «Şi-ţi voi da ţie viaţă veşnică, precum ţi-am făgăduit» (In, 10, 21). Iar de vei rămîne în viaţa aceasta, îţi voi arăta aici făgăduinţa Mea cu fapta şi te voi încredinţa de bunătăţile viitoare. Şi să ştii că afli viaţa veşnică atunci cînd dispreţuieşti viaţa aceasta. Şi cînd intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sînt dispreţuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase şi pricinuitoare de necaz. Căci cînd mintea se pregăteşte astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să ştii cu dinadinsul că de nu va urî omul viaţa lui în lume din dorinţa vieţii viitoare şi fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile şi durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

Întrebare: În ce chip taie omul obişnuinţa cea dintîi a lui şi se obişnuieşte pe sine cu viaţa de sărăcie şi de nevoinţă?

Răspuns: Trupul nu se înduplecă să trăiască fără cele de trebuinţă, cît timp rămîne legat de pricinile desfătării şi moleşelii. Şi mintea nu-l poate înfrîna de la acestea, pînă ce trupul amintit nu se va înstrăina de la toate cele ce pricinuiesc trîndăvia lui. Căci atunci cînd are în faţă priveliştea desfătării şi a lucrurilor şi

vede aproape în fiecare clipă pricinile moleşelii, se stîrneşte în el pofta lor fierbinte şi aceasta îl aţîţă de parcă l-ar arde.

De aceea cu multă dreptate Mîntuitorul a poruncit celui ce s-a hotărît să-l urmeze, să se golească de toate şi să iasă din lume. Pentru că mai întîi omul trebuie să arunce pricinile moleşelii de la el şi apoi să se apuce de lucru. Şi Însuşi Domnul, cînd a început să se lupte cu diavolul, s-a luptat cu el în pustiul cel mai uscat. Iar Pavel îndeamnă pe cei ce iau crucea lui Hristos să iasă din cetate: «Să ieşim împreună cu El, zice, în afară de cetate, şi să luăm ocara Lui, că a pătimit în afară de cetate» (Evr., 13, 12).

Căci cînd se desparte cineva de lume şi de cele ale ei, uită repede obişnuinţa şi vieţuirea lui de mai înainte şi nu se osteneşte vreme îndelungată pentru desfacerea lui de acestea. Iar prin apropierea lui de lume şi de lucrurile ei, îşi moleşeşte repede tăria cugetării lui. De aceea, trebuie să ştim că desfacerea aceasta mult ajută şi conduce spre înaintare în lupta cea mîntuitoare a nevoinţei.

Se cuvine deci şi e de mult ajutor ca în lupta aceasta chilia călugărului să fie în sărăcie şi în lipsuri; ca ea să fie goală şi lipsită de toate cele ce pot mişca în el pofta spre tihnă. Căci cînd pricinile moleşelii sînt departe de om, el nu se primejduieşte în războiul îndoit: în cel dinăuntru şi în cel dinafară. Şi astfel biruieşte mai fără osteneală omul ce se află departe de cele ce îndeamnă la plăcere, decît cel ce are aproape de el cele ce-l mişcă spre pofte. Aci lupta e îndoită.

Căci cînd e lipsit omul de ceea ce e de trebuinţă pentru susţinerea sălaşului său[542], dispreţuieşte cu uşurinţă ceea ce este de trebuinţă şi nu priveşte la aceea cu poftă nici în vremea cînd are nevoie de o mică împărtăşire de ea şi trupul se mulţumeşte cu puţin şi

542. Poate e vorba de trup.

pe acest puţin îl vede lîngă sine ca uşor de dispreţuit şi nu se apropie de mîncare pentru dulceaţa ei, ci pentru ca să ajute şi să întărească firea.

Aceste purtări îl ridică pe cineva uşor la nevoinţa susţinută de o gîndire lipsită de necaz şi de întristare. Se cuvine deci călugărului sîrguincios să fugă fără întoarcere, cu picior sprinten, de toate ce-l războiesc pe călugăr şi să nu se amestece cu cele ce-l războiesc pe el, şi să se înfrîneze chiar şi de la simpla privire a lor şi să se depărteze de apropierea lor cu toată puterea.

Căci astfel cel ce se nevoieşte răneşte pe vrăjmaşul, aflîndu-se prin starea lui mai presus de vicleniile aceluia şi veselind pe Domnul Iisus, prin care se săvîrşeşte izbăvirea celor ce se luptă cu el. Că moleşirea în vreo privinţă a celui ce se nevoieşte e socotită ca o biruinţă a răutăţii asupra lui, iar de biruinţa aceasta se bucură vrăjmaşul şi se întristează Sfîntul Duh [543].

Şi o spun aceasta nu numai despre stomac, ci şi despre toate cele ce pot fi supuse ispitei şi războiului, prin care se încearcă şi se probează libertatea omului.

Căci omul, cînd vine la Dumnezeu, face cu Dumnezeu un legămînt să se ţină departe de toate acestea: să nu privească faţă de femeie, să nu vadă persoane împodobite, să nu poftească nimic şi să nu se desfăteze în mîncări, să nu privească la frumuseţea veşmintelor şi să nu caute la vieţuirea mirenilor, să nu asculte la cuvintele lor şi să nu iscodească cele privitoare la ei. Pentru că multă putere dobîndesc patimile din apropierea de toate aceste feluri de lucruri, care moleşesc pe cel ce se nevoieşte şi schimbă cugetarea şi hotărîrea lui. Căci dacă vederea celor bune mişcă voinţa ca să se aplece cu rîvnă adevărată spre lucrarea lor, e vădit că

543. Aliniatul acesta lipseşte în textul grec tipărit, ca şi în manuscrisul mai nou, dactilografiat. El se află numai în textul românesc tipărit la 1819. Se vede că acesta a folosit alt text grec, sau şi alt text grec pentru traducere. Dar se poate ca el să fi fost la început o scolie marginală.

cele protivnice acestora au puterea să atragă cugetarea spre ele. Şi chiar dacă din ele nu-i vine cugetării ce se linişteşte mai mult decît că o sileşte să se războiască, şi aceasta este o mare pagubă : căci trece de bună voie din starea de pace în tulburare.

Şi dacă un oarecare dintre bătrînii nevoitori, văzînd pe cineva fără barbă, asemenea femeilor, a socotit acest lucru vătămător pentru cugetare şi păgubitor pentru lupta lui, oare nu greşeşte cel ce e cu negrijă în alte lucruri, cînd acest sfînt n-a primit să intre la un astfel de frate şi să-l sărute ? Căci înţeleptul bătrîn a judecat aşa : «Chiar numai de îmi voi aduce aminte în noaptea aceasta că este aici cineva de felul acesta, îmi este spre mare pagubă». Şi de aceea n-a intrat şi i-a zis lui : «Eu nu mă tem de tine, dar de ce să-mi pricinuieşti război în zadar ? Căci aducerea aminte de unele ca acestea pricinuieşte o tulburare nefolositoare cugetării. Pentru că în fiecare din mădularele trupului acesta se află un farmec şi omul are război mare din pricina lor şi se cade să se păzească pe sine şi să-şi micşoreze războiul său faţă de acestea, prin fuga de ele. Căci cînd se apropie acestea, chiar de se sileşte omul spre bine, se primejduieşte de către ele, privindu-le şi poftindu-le mereu».

Pentru că multe ierburi mirositoare vedem ascunse în pămînt. Dar vara nu le cunoaşte nimenea din pricina arşiţei. Cînd însă se îmbibă de apă şi-şi răspîndesc mirosul prin mijlocirea aerului răcoros, se arată fiecare soi unde era îngropat în pămînt. Tot aşa e şi cu omul. Cînd se află în harul liniştirii şi în căldura înfrînării se odihneşte cu adevărat de multele patimi. Dar cînd se apropie de lucrurile lumii, vede cum se ridică fiecare patimă. Şi capul i se face uşuratic, mai ales dacă răspîndesc un miros odihnitor [543 a].

Şi am spus aceasta, ca să nu se încreadă cineva cît timp vieţuieşte în trup, pînă la moarte ; şi ca să arăt că

543 a. Poate i se uşurează în sens rău : devine uşuratic.

mult ajută pe cineva, în lupta nevoinței, fuga și depărtarea lui de pricinile păcatului. Trebuie să ne temem pururea de lucrurile care ne aduc rușinea prin aducerea-aminte de ele; și să nu călcăm peste conștiință și să o nesocotim. Deci să ne silim să ducem trupul în pustie și să-l facem să dobîndească răbdarea. Dar mai mare decît toate este să se sîrguiască cineva, oriunde ar fi, să se ferească de pricina războiului, (căci în acest caz chiar de e supus necazurilor, e fără frică), ca nu cumva cînd se ivește vreo trebuință, să cadă din pricina apropierii ei [544].

Întrebare: Care este începutul în războiul împotriva păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată împrăștierea și a intrat în luptă? Și de unde începe lupta?

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului și a poftei este osteneala privegherii și a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntrul nostru. Și semnul urii împotriva păcatului și a poftirii lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul și după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoință.

Despre post și priveghere

Cel ce iubește în toată viața lui unirea acestei perechi se face prietenul neprihănirii. Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor și trîndăvia somnului aprinde pofta curviei, așa calea cea sfîntă a lui Dumnezeu și temelia a toată virtutea sînt postul, pri-

544. Dăm un alt aliniat care nu e decît în trad. rom. din 1819: «Se cuvine a ne păzi și de aceasta cu multă luare-aminte: a nu vedea trupul gol al cuiva, ba nici al său, ba nici a ne apropia prin atingere de mădularele cele mai de jos și a voi a le vedea pe acestea. Că mulți, neluînd seama la aceasta, au căzut din Împărăția cerurilor. Căci au ajuns la obișnuința unui lucru urît și nu s-au mai putut depărta de el».

vegherea şi trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru răstignirea trupului toată ziua şi toată noaptea, care e protivnică dulceţii somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea şi începutul nevoinţei. El e cununa celor ce se înfrînează şi frumuseţea feciorei şi a sfinţeniei ; e strălucirea neprihănirii şi începutul căii vieţuirii creştine ; e maica rugăciunii şi izvorul neprihănirii şi al cuminţeniei ; e învăţătorul liniştirii şi înainte mergătorul tuturor faptelor bune.

Căci cînd începe cineva să postească, doreşte să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care posteşte nu rabdă să doarmă în aşternutul lui toată noaptea. Cînd pecetea posturilor s-a întipărit în gura omului, gîndirea lui e străbătută de străpungere şi din inima lui izvorăşte rugăciunea şi pe faţa lui e aşternută tristeţea ; atunci gîndurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie şi este duşmanul poftelor şi al întîlnirilor deşarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală, robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernămînt). Şi cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării ; şi cu aceasta şi-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintîi a lui, şi-au luat început cei ce se nevoiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile Lui.

Şi Mîntuitorul, cînd s-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după botez L-a dus pe el Duhul în pustie şi a postit acolo patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. La fel şi toţi cei ce ies să-I urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinţei lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Şi care din cei ce o nesocotesc nu se va osîndi ? Şi dacă Cel ce a dat legea a

postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească ?

De aceea pînă atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruința, nici diavolul n-a simțit înfrîngerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Și Domnul nostru a fost conducătorul și întîiul cîștigător al biruinței, ca să pună cea dintîi cunună a biruinței pe capul firii noastre. Cînd diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmașul și tiranul se înfricoșează și-și aduce aminte de înfrîngerea lui cea din pustie, de către Mîntuitorul, și puterea lui se frînge și e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. Ce armă e mai puternică decît ea ? Și ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutății, decît foamea răbdată pentru Hristos ?

Căci cît se ostenește și pătimește trupul în timpul în care oastea dracilor înconjoară pe om, atîta ajutor primește inima lui din nădejdea biruinței. Și cel ce îmbracă arma postului arde de rîvnă în toată vremea. Că și rîvnitorul Ilie, cînd ardea de rîvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a cîștigat această armă ea îl face să-și aducă aminte de poruncile Duhului și postul este mijlocitorul între legea veche și harul dat nouă de Hristos [545].

Și cel ce se lenevește în el e moleșit și leneș și slab și în celelalte bătălii și arată începutul și semnul rău al moleșirii sufletului său și dă putință biruirii lui de către cel ce-l războiește pe el. Pentru că intră în luptă gol și neînarmat ; și e vădit că iese fără biruință din

545. «Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinai, postind. Iar Mîntuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi și al harului. Căci fiecare din acestea ni s-a dat, premergînd și mijlocind postul». Postul subțiază firea cărnii și întărește duhul în om și prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului și bun mijlocitor al Lui.

ea. Pentru că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului[546]. Aceasta este puterea postului. Şi cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită şi gata să întîmpine şi să surpe toate patimile cele rele.

Se spune despre mulţi mucenici că în ajunul zilei în care aşteptau să primească cununa muceniciei, dacă ştiau aceasta de mai înainte, sau din descoperire, sau din vestirea vreunuia din soţii lor, în noaptea aceea nu gustau nimic, ci stăteau priveghind de seara pînă dimineaţa în rugăciune, preamărind pe Dumnezeu în psalmi şi laude şi cîntări duhovniceşti şi aşteptau clipa aceea, cu bucurie şi veselie, asemenea celor ce se pregătesc de nuntă, aşteptînd să întîmpine sabia cu postul lor. Drept aceea şi noi, cei chemaţi la mucenicia nevăzută, ca să primim cununile sfinţeniei, să priveghem şi niciodată să nu dăm, în vreun mădular sau în vreo parte a trupului nostru, vrăjmaşilor vreun semn de lepădare (de Hristos).

Întrebare : Cum sînt unii, cîteodată chiar mulţi, care au poate faptele acestea şi totuşi nu simt liniştea şi odihna din partea patimilor şi pacea din partea gîndurilor ?

Răspuns : Patimile ascunse în suflete nu se vindecă, frate, numai prin osteneli trupeşti, nici nu împiedică gîndurile în cei ce îşi supraveghează mereu simţurile. Aceste osteneli păzesc pe om de patimile lor, ca să nu fie biruit de ele, ca şi de războiul dracilor. Dar nu dăruiesc liniştea şi pacea sufletului. Căci faptele şi ostenelile dăruiesc sufletului nepătimirea şi omoară patimile cele de pe pămînt şi aduc odihna gîndurilor, numai cînd ne vom împărtăşi de linişte ; numai cînd simţurile din afară vor scăpa de tulburare şi vor stărui un timp oarecare în lucrarea înţelepciunii. Pentru că omul, cît

546. Cel ce posteşte copleşeşte slăbiciunea trupului cu căldura rîvnei sale de înfrînare şi nici un păcat nu se poate apropia de sufletul şi de trupul lui.

timp se lipseşte de întîlnirea cu oamenii şi mădularele lui de revărsarea gîndurilor în ele şi se adună în sine însuşi, nu-şi poate cunoaşte patima lui. Fiindcă liniştirea, cum a zis sfîntul Vasile, este începutul curăţirii sufletului. Căci cînd mădularele din afară se opresc din lucrarea de afară şi din împrăştierea în lumea din afară, cugetarea se întoarce din risipirile şi împrăştierile ei şi se linişteşte în ea însăşi şi inima se trezeşte ca să cerceteze cele ce vin din afara sufletului. Şi, de stăruie bine în acestea, omul începe pe încetul să umble pe calea curăţirii sufletului.

Întrebare : Deci nu se poate curăţi sufletul prin vieţuirea din afara uşii ?

Răspuns : Se usucă vreodată rădăcina pomului udată în fiecare zi ? Şi se împuţinează vreodată cuprinsul vasului în care torni în fiecare zi ? Şi dacă curăţia nu e altceva decît uitarea de vieţuirea cea slobodă şi ieşirea din obişnuinţa ei, cum şi cînd îşi va curăţi sufletul acela care înnoieşte prin fapte în sine, sau în alţii, prin simţuri, amintirea vechii obişnuinţe, care este cunoaşterea prin trăire a păcatului ? Cînd îşi poate curăţi cineva sufletul său prin aceasta ? Sau cînd se va linişti de războirile din afară, ca să se vadă pe sine ? Căci dacă inima se întinează în fiecare zi, cînd se curăţeşte de întinăciune ? Pentru că trăind astfel nu se poate nici măcar împotrivi lucrării din afară. Şi cu atît mai mult nu-şi poate curăţi inima cînd stă în mijlocul cîmpului de bătaie şi aude în fiecare zi sunete neîncetate de război. Şi cum îndrăzneşte atunci să vestească pace sufletului său ?

Dar dacă se depărtează de acestea, oprirea de la ele poate pe încetul să odihnească cele dinăuntru. Fiindcă pînă ce nu se opreşte rîul de sus, nu seacă apele lui de jos. Dar cînd ajunge cineva la linişte, sufletul poate

deosebi patimile și cerceta cu înțelegere înțelepciunea sa. Atunci se trezește și omul dinăuntru la faptele Duhului și simte zi de zi înțelepciunea cea ascunsă ce înflorește în sufletul lui.

Întrebare: Care sînt dovezile și semnele neîndoielnice cele mai de aproape, din care simte cineva că a început să vadă în sine rodul ascuns în suflet?

Răspuns: Cînd se învrednicește cineva de harul lacrimilor celor multe ce izvorăsc nesilit. Căci lacrimile s-au pus de cugetare ca un hotar oarecare între cele trupești și cele duhovnicești și între pătimire și curăție. Pînă ce nu primește cineva darul acesta, lucrarea lui este încă în omul din afară și nu simte încă deplin lucrarea celor ascunse ale omului duhovnicesc [547]. Căci cînd începe cineva să lase cele trupești ale veacului de acum și se arată trecînd în lăuntrul hotarului acesta ce se află în lăuntrul firii, îndată ajunge la harul acesta al lacrimilor. Și de la cel dintîi sălaș al viețuirii ascunse (de la cea dintîi treaptă a ei) încep lacrimile acestea și ele îl duc la desăvîrșirea dragostei de Dumnezeu. Și cu cît înaintează, cu atît se îmbogățește în ele, pînă ce le va bea în mîncarea lui și în băutura lui din multa lor stăruire. Și acesta este semnul neîndoielnic, că cugetarea lui a ieșit din lumea aceasta, și simte lumea aceea duhovnicească. Și cu cît se apropie omul în cugetarea lui de lumea aceasta, cu atît se sărăcește în lacrimile acestea [548]. Și cînd cugetarea se va lipsi cu desăvîrșire

547. Lacrimile sînt semnul că omul se simte copleșit de prezența și de lucrarea din alt plan a Duhului. Sînt puntea de trecere de la omul rece, învîrtoșat, nesimțitor al celor cerești, la omul care simte cele dumnezeiești, pentru că a trecut la ele.

548. Mutarea omului cu cugetarea de la preocuparea de trup și de lumea aceasta, se cunoaște după lacrimile ce încep să-i curgă. Pentru că lumea Duhului, la care se mută, este lumea iubirii, nu una a cugetării abstracte; este o lume în care lucrează în mod simțit Dumnezeu, Care este izvorul iubirii. Dar cînd omul se apropie iar de lumea aceasta (a patimilor), lacrimile se împuținează. Căci el se usucă sufletește. Viețuirea în lumea minunată a Duhului emoționează pe om atît de mult, cu iubirea ei, că din el pornesc lacrimile în mod neîncetat.

de lacrimile acestea, este un semn că omul s-a îngropat în patimi[549].

Despre deosebirea lacrimilor

Sînt unele dintre lacrimi care ard; și sînt lacrimi care îngrașă. Lacrimile care ies din străpungere și din inima cuvioasă pentru păcate usucă trupul și ard, și adeseori și partea conducătoare a sufletului (mintea) simte vătămarea ce-i vine din acestea cînd încep să curgă[550]. Și mai întîi omul se întîlnește neapărat cu această treaptă a lacrimilor și prin ele i se deschide lui o poartă spre treapta a doua, care e mai înaltă decît aceasta. Ea e țara bucuriei, în care omul primește mila. Iar acestea sînt lacrimile ce curg din înțelegere[550 a]. Ele înfrumusețează și îngrașă trupul și curg nesilit, de la sine. Și nu numai îngrașă trupul omului, cum s-a zis, ci și vedereea omului se preschimbă. «Că veselindu-se inima, fața înflorește, iar cînd se află în întristări, se posomorăște» (Pilde, 15, 13).

Întrebare: Ce este învierea sufletului, de care a vorbit Apostolul zicînd: «De v-ați sculat împreună cu Hristos» (Col., 3, 1)?

Răspuns: Spunînd Apostolul: «Dumnezeu, Cel ce a zis să lumineze lumina din întuneric, El însuși a lu-

549. Patimile sînt o îngropare a duhului în trup, a omului simțitor și larg deschis comuniunii în iubire, în închisoarea egoistă, o acoperire a transparenței lui și o împietrire a sensibilității lui sufletești, mai bine zis duhovnicești, care este o sensibilitate a iubirii pentru Dumnezeu și pentru semeni. E o împietrire a inimii.

550. Sînt lacrimile durerii pentru păcate. Acestea vatămă și cugetarea, pentru că o întristează și nu e în stare să vadă înțelesurile luminoase ale adîncurilor milei lui Dumnezeu.

550 a. Lacrimi ce curg dintr-o înțelegere, care e și vedere și simțire a lumii Duhului; dintr-o simțire a milei lui Dumnezeu și a bucuriei atenției Lui iubitoare. Sînt lacrimi ce îngrașă cu viața cea nouă ce inundă sufletul din Dumnezeu, pe cînd primele au pîrjolit viața cea veche în păcat. Primele lacrimi sînt întoarse spre trecut, ca să-l omoare, cele de al doilea se deschid spre viitorul pe care-l inaugurează.

minat în inimile noastre» (II Cor., 4, 6) [551], a arătat învierea sufletului, ieşirea din starea veche. Aceasta trebuie să o înţelegem. Adică să se ivească omul cel nou, care nu are nimic din omul vechi, precum zice: «Şi voi da lor inimă nouă şi duh nou» (Iez., 36, 26). Căci atunci ia chip Hristos în noi prin Duhul înţelepciunii şi al descoperirii cunoştinţei Lui.

Întrebare: Ce este pe scurt puterea faptei liniştirii?

Răspuns: Liniştirea omoară simţurile din afară şi trezeşte pe cele din lăuntru [551 a]. Iar vieţuirea din afară face cele dimpotriva acestora, sau trezeşte simţirile din afară şi omoară pe cele din lăuntru.

Întrebare: Care este pricina vederilor şi a descoperirilor, sau a faptului că unii văd, iar alţii se ostenesc peste puterile lor şi vederea nu lucrează în ei?

Răspuns: Pricinile acestora sînt multe. Unele din ele sînt din vreo iconomie şi din harul cel nou. Altele, spre mîngîierea celor neputincioşi şi spre încurajarea şi învăţarea lor. Întîi toate acestea se dăruiesc oamenilor din vreo iconomie pentru mila lui Dumnezeu. Şi unele din acestea se dăruiesc de cele mai multe ori potrivit celor trei feluri de oameni: potrivit celor mai simpli, potrivit celor covîrşitor de nevinovaţi şi potrivit celor desăvîrşiţi şi sfinţi, sau celor ce au o rîvnă fierbinte pentru Dumnezeu şi şi-au pierdut nădejdea în lume şi s-au lepădat desăvîrşit de ea şi s-au depărtat de locuirea cu oamenii şi au ieşit goi pe urmele lui Dumnezeu, dar le vine o frică din singurătatea lor, sau îi

551. Dumnezeu e pentru noi mai presus de lumină, e întunericul apofatic (negrăit); dar cînd vrea să intre în comunicare cu noi, din acest întuneric al Lui ţîşneşte lumina. Iar prin aceasta învie sufletul nostru. Trăirea în apropierea de Dumnezeu e viaţa cea nouă, care e totodată lumină.

551 a. Liniştirea nu e o simplă oprire a oricărei simţiri, ci în ea se trezesc simţurile dinăuntru prin care e sesizată lumea Duhului. E trezirea sufletului la viaţa în Dumnezeu.

înconjoară o primejdie de moarte din nemîncare, sau din boală, sau din vreo strîmtorare sau necaz, încît se apropie de deznădejde. Deci cea dintîi pricină sînt mîngîierile ce le vin unora ca aceştia, care nu le vin celor ce îi covîrşesc pe aceştia în osteneală; ea e curăţia şi necurăţia conştiinţei lor[552].

A doua pricină este în chip neîndoielnic aceasta: întrucît are cineva o mîngîiere omenească, sau de la ceva din cele văzute, nu i se dau astfel de mîngîieri decît după vreo iconomie a harului celui nou. Iar cuvîntul nostru este despre pustnici. Şi martor al celor spuse este unul dintre părinţi, care s-a rugat pentru aceasta şi a auzit: «Să-ţi ajungă ţie mîngîierea şi vorbirea oamenilor».

Iar un altul oarecare, care trăia în acest fel de pustnicie, cînd se afla în vieţuirea pustnicească se bucura în toată clipa de mîngîierea cea din har. Dar cînd s-a apropiat de lume, o căuta după obicei şi nu o afla şi s-a rugat lui Dumnezeu să-i arate pricina, zicînd: «Nu cumva, Doamne, pentru episcopie s-a depărtat harul de la mine?»[553]. Şi i s-a spus: «Nu, ci pentru că Dumnezeu poartă grijă de cei ce vieţuiesc în pustie şi-i învredniceşte pe ei de astfel de mîngîieri». Căci nu e cu putinţă să aibă vreunul dintre oameni vreo mîngîiere văzută şi să o primească pe aceasta, decît pentru vreo iconomie ascunsă a celor spuse, cunoscută numai Celui ce le chiverniseşte pe acestea.

---

552. «Cea dintîi pricină e curăţia şi necurăţia», lipseşte în textul grec, dar se află în traducerea românească din 1819. Iar în textul grec se dă următoarea notă: «Curăţia şi nu curăţia, sau curăţia de patimile trupeşti, dar nu şi de cele ale sufletului şi ale conştiinţei; sau curăţia, dar nu cea neîndoielnică şi desăvîrşită, sau cea care se zice, dar nu e curăţia». Această notă, care e şi în traducerea românească, arată că cuvintele acestea au fost şi în textul grec manuscris, dar s-au omis din greşeală din textul tipărit.

553. «O spune poate aceasta despre sine însuşi, căci fiind pustnic s-a făcut mai pe urmă episcop al Ninivei». Harul săvîrşirii tainelor îl avea dar harul simţirii personale a lucrării lui Dumnezeu nu-l mai avea.

Întrebare: Oare e acelaşi lucru vederea şi descoperirea, sau nu?

Răspuns: Nu, ci sînt deosebite. Descoperirea[554] se foloseşte adeseori pentru amîndouă. Căci deoarece arată ceea ce e ascuns, toată vederea se numeşte descoperire. Dar descoperirea nu se numeşte vedere. Căci descoperirea se foloseşte pentru cele cunoscute, gustate şi înţelese de minte. Iar vederea de orice fel are un chip, sau un tip, cum se întîmplă la cei vechi[555], fie în somn adînc, fie în stare de veghe. Şi uneori în mod limpede, alteori, ca într-o nălucire, sau fără limpezime. De aceea, şi cel ce vede de multe ori nu cunoaşte, fie că vede în stare de veghe, fie dormind. Ea se face cunoscută şi prin auzirea unui glas, dar uneori se vede şi un tip oarecare, iar alteori într-un mod mai lămurit faţă către faţă. Dar şi vederea şi vorbirea şi întrebarea şi întîlnirea cu ea sînt ale unor puteri sfinte, care se fac văzute de cei vrednici şi aduc descoperiri. Astfel de arătări se săvîrşesc şi în locuri mai pustii şi mai depărtate de oameni, acolo unde omul are nevoie neapărată de ele, pentru faptul că nu are alt ajutor, sau mîngîiere în acel loc. Iar descoperirile sînt simţite sau le primeşte mintea prin curăţia ei, dar de ele au parte numai cei desăvîrşiţi şi cunoscători.

Întrebare: Care este semnul că a ajuns cineva la curăţia inimii? Şi cînd cunoaşte omul că inima lui a ajuns la curăţie?

Răspuns: Cînd îi vede pe toţi oamenii ca buni şi nu-i apare vreunul necurat şi întinat, atunci este cu adevărat curat cu inima. Căci cum se împlineşte cuvîntul apostolului care ne cere să socotim pe toţi, cu inima

554. Nota la textul grec: «Poate vederea».

555. În Vechiul Testament vederea lui Dumnezeu se săvîrşea prin tipuri, de exemplu, prin rugul aprins. În Noul Testament, prin chip, sau icoană, sau imagine. Iisus Hristos ca om e un chip al lui Dumnezeu-Cuvîntul. Iar icoana e zugrăvirea acestui chip.

sinceră, mai presus de noi, dacă nu se ajunge la ceea ce s-a zis: «Că ochiul curat nu va vedea cele rele» (Avac., 1, 13)!

Întrebare: Ce este curăţia? Şi pînă unde ajunge hotarul ei?

Răspuns: Curăţia este uitarea chipurilor cunoaşterii celei contrare firii, aflate în lume sub fire. Iar hotarul eliberării de acestea şi al aflării în afară de ele este acesta: revenirea omului la simplitatea şi nevinovăţia dintîi a firii lui şi socotirea sa ca prunc, dar fără scăderile pruncului.

Întrebare: Dar poate ajunge cineva la treapta aceasta?

Răspuns: Da. Căci au ajuns unii la măsura aceasta, cum a ajuns şi Ava Sisoe la măsura aceasta, că întreba pe ucenicul său de a mîncat sau n-a mîncat. Şi altul oarecare dintre părinţi a ajuns la o astfel de simplitate şi nevinovăţie, că puţin îi mai trebuia ca să fie ca pruncii, încît uita cu desăvîrşire de cele de aici; uita pînă şi de a mîncat înainte de Împărtăşanie şi se ducea să se împărtăşească dacă nu-l oprea vreunul dintre ucenicii lui. Şi-l duceau ucenicii lui ca pe un prunc la Împărtăşanie. Era prunc faţă de lume, dar sufletul lui era desăvîrşit faţă de Dumnezeu.

Întrebare: Ce cugetare şi îndeletnicire trebuie să aibă cel ce se nevoieşte, cînd şade în linişte în sihăstria lui? Şi ce trebuie să lucreze neîncetat ca să nu se îndeletnicească mintea lui cu gînduri deşarte?

Răspuns: Întrebi despre cugetare şi îndeletnicire, cum se face omul mort în chilia lui? Oare are omul sîrguitor şi treaz cu sufletul, petrecînd întru sine, nevoie să se întrebe cum să petreacă? Căci ce este altceva îndeletnicirea monahului în chilia sa decît plînsul?

Şi ce cugetare e mai înaltă decît aceasta ? Căci însăşi şederea călugărului şi singurătatea sa îl învaţă asemănarea ei cu petrecerea într-un mormînt, care-l ţine departe de bucuria oamenilor. Căci făptuirea lui este plînsul şi însăşi numirea stării lui îl cheamă şi-l îndeamnă la aceasta. Căci se numeşte «plîngător», adică amărît cu inima. Şi toţi sfinţii au plecat plîngînd din viaţa aceasta. Şi dacă sfinţii plîngeau şi ochii lor erau plini pururea de lacrimi pînă ce plecau din viaţa aceasta, cine nu va plînge ? Mîngîierea călugărului se naşte din plîns. Şi dacă cei desăvîrşiţi şi purtătorii de biruinţă plîngeau aici, cum va suporta cel plin de răni să se liniştească din plîns ? Cel ce se are pe sine zăcînd mort înaintea sa, şi se vede pe sine omorît prin păcate, mai are nevoie de învăţătură cu ce fel de gînd să-şi pricinuiască lacrimile ? Sufletul e omorît de păcate şi zace înaintea ta şi el e mai mult pentru tine decît toată lumea, şi nu ai nevoie de plîns ? De vom intra deci în liniştire şi vom stărui în ea cu răbdare, fără îndoială vom putea rămîne în plîns. De aceea să ne rugăm cu o cugetare neîncetată Domnului, ca să ni-l dăruiască pe acesta. Căci de vom dobîndi acest har, care e mai mare decît celelalte daruri (harisme) şi le covîrşeşte pe acelea, vom intra la curăţie. Şi cînd vom intra la ea, nu se va mai lua de la noi pînă la ieşirea noastră din viaţa aceasta.

Fericiţi deci cei curaţi cu inima, că nu este timp în care să nu se bucure de desfătarea aceasta a lacrimilor şi în ea pururea vor vedea pe Domnul [555a]. Şi încă fiind lacrimi în ochii lor, se învrednicesc de vederea descoperirilor Lui în înălţimea rugăciunii lor şi nu este în ei rugăciune fără lacrimi. Şi aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul : «Fericiţi cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia» (*Mt.*, 5, 4). Căci de la plîns se trece la curăţia

555 a. Sfîntul Isaac leagă curăţia inimii şi vederea lui Dumnezeu, de lacrimi. Numai lacrimile ca pocăinţă extremă curăţesc inima de păcate ; numai lacrimile ca supremă înduioşare de iubirea lui Dumnezeu dăruiesc vederea lui Dumnezeu, sau izvorăsc din ea.

sufletului. De aceea spunînd Domnul că ei se vor mîngîia n-a tîlcuit înţelesul mîngîierii. Căci cînd se va învrednici călugărul să treacă prin lacrimi de ţinutul patimilor şi să ajungă în şesul curăţiei sufletului, îl întîmpină această mîngîiere. De trece deci cineva de la cele ce o pricinuiesc pe aceasta aici [556], în aceasta se întîlneşte cu mîngîierea care nu se află aici [557].

Şi atunci înţelege că mîngîierea ce o primeşte la sfîrşitul plînsului e mîngîierea pe care o dăruieşte Dumnezeu, prin curăţie, celor ce plîng. Pentru că nu poate plînge cineva neîncetat, pînă e tulburat de patimi [558]. Deci acest dar (această harismă) al lacrimilor şi al plînsului e al celor nepătimitori. Şi dacă pe cel ce plînge şi se jeleşte pentru un timp lacrimile pot nu numai să-l conducă la nepătimire, ci şi să şteargă cu desăvîrşire patimile din mintea lui şi s-o izbăvească pe aceasta de amintirea lor [559], ce să zicem despre cei ce au noaptea şi ziua lucrarea aceasta în cunoştinţă (conştiinţă) ? Dar ajutorul ce vine din plîns nimeni nu-l cunoaşte decît singuri aceia care şi-au predat sufletul lor lucrării acesteia. Toţi sfinţii doresc intrarea aceasta. Căci prin lacrimi li se deschide lor uşa ca să intre în patria mîngîierii, în care sînt întipărite urmele prea bune şi mîntuitoare ale lui Dumnezeu, prin descoperiri [560].

Întrebare : Dat fiind că sînt unii care nu pot plînge neîncetat din pricina slăbiciunii trupului, ce trebuie

556. De la lacrimi, la curăţie.

557. Curăţia e ceea ce se poate dobîndi aici, dar mîngîierea vine de sus, de la Duhul mîngîierii.

558. Patimile sînt opuse plînsului. Pentru că plînsul curat şi înduioşat e semnul iubirii. Iar patimile, semnul egoismului.

559. Lacrimile şterg chiar amintirea păcatelor, prin covîrşirea dragostei de Dumnezeu aflată în ele.

560. Din întunericul care ni-L face pe Dumnezeu cu totul inaccesibil nouă, ne întîmpină pe treapta curăţiei de patimi puterile, înţelesurile şi luminile dumnezeieşti, luînd în întîlnirea cu noi oarecare caracteristici sesizabile. Chiar sensul sesizat de noi e un chip pe care îl ia raza pornită din întunericul dumnezeiesc.

să facă ei pentru păzirea minţii, ca să nu pătrundă patimile în ea, golită fiind de toate ?

Răspuns : Nu se pot răscula patimile împotriva sufletului şi nu îl pot tulbura pe nevoitor, cînd inima e golită de cele ale vieţii, prin retragerea care-l fereşte de orice împrăştiere, dacă nu se lasă prins de trîndăvie şi de nepăsarea faţă de cele cuvenite, mai ales de se va îndeletnici cu cugetarea celor din dumnezeieştile Scripturi, prin cercetarea înţelesurilor lor, rămînînd netulburat de patimi. Căci chiar şi numai de vor stărui aceste înţelesuri în el şi se va înmulţi înţelegerea dumnezeieştilor Scripturi, vor fugi din el gîndurile deşarte şi mintea lui se va putea desprinde de dorirea sau de amintirea lor ; şi nu va putea lua aminte la nimic din viaţa aceasta, ridicîndu-se prin marea plăcere a îndeletnicirii cu această înţelegere deasupra acestor gînduri, datorită multei liniştiri a lui în pustie. Pentru că prin aceasta el uită chiar şi de el însuşi şi de firea lui şi se face ca un om ieşit din sine, nemaiamintindu-şi deloc de veacul acesta. El se îndeletniceşte cu totul deosebit cu cele privitoare la mărirea lui Dumnezeu şi se gîndeşte la ele zicînd : «Slavă dumnezeirii Lui. Mari şi minunate sînt toate lucrurile Lui. Ridicat-a la înălţime smerenia mea. Cu ce lucruri mari a învrednicit sufletul meu să se îndeletnicească !».

Şi petrecînd în aceste lucruri minunate şi fiind mereu uimit (răpit) de ele, se îmbată pururea şi se află ca în viaţa de după înviere. Căci liniştea conlucră foarte mult cu harul acesta [560 a]. Dat fiind că mintea a aflat locul (ţinutul) ei, voieşte să rămînă în el însuşi, în pacea aflată de ea prin liniştire.

El se mişcă deci împreună cu acestea spre amintirea lor [560 b] potrivit treptei vieţuirii lui. Şi luînd în minte

560 a. Nimic nu contribuie la harul vederii celor dumnezeieşti, ca liniştirea.

560 b. Spre aducere aminte de cele dumnezeieşti, de vederile avute înainte, de dorinţa după vederea lor, de frumuseţea vieţii viitoare.

slava veacului viitor şi nădejdea celor rînduite drepţilor ce se vor mişca în Dumnezeu în viaţa viitoare şi acea nouă reaşezare în starea cea dintîi, nu se mai gîndeşte şi nici nu-şi mai aduce aminte de lumea aceasta.

Şi cînd se îmbată de acestea, iarăşi se strămută de acolo cu vederea lui la cele ale veacului acesta, întru care se află încă, şi zice cu uimire : «O, adîncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei şi al înţelegerii şi al priceperii şi al iconomiei Dumnezeului Celui neurmat ![561]. Cît de necercetate sînt judecăţile Lui şi de neurmate căile Lui !» (Rom., 11, 33). Căci dacă a pregătit un alt veac aşa de minunat, ca să aducă în el pe toţi cei cuvîntători şi să-i păstreze pe ei în viaţa fără de sfîrşit, pentru care pricină a făcut întîi lumea aceasta şi a lărgit-o pe ea şi a îmbogăţit-o astfel cu felurimea deasă şi cu mulţimea chipurilor şi firilor şi a pus în ea pricini şi substanţe şi luptele şi împotrivirile multelor patimi? Şi pentru ce ne-a aşezat la început pe noi în ea şi a sădit în ea cu iubire bogăţia Lui de viaţă şi deodată ne strămută de aici prin moarte şi ne păstrează pe noi nu puţin timp în nesimţire şi nemişcare şi pierde formele noastre şi varsă sucurile din noi şi le amestecă în pămînt şi îngăduie să se desfacă şi să se topească şi să curgă alcătuirea noastră pînă ce încetează cu totul întocmirea noastră ?[561 a].

---

561. Urmele lui Dumnezeu nu se pot vedea, dacă nu se revelează El însuşi, trimiţînd, din întunericul Lui cu totul transcendent şi insesizabil, raze de-putere-creatoare, susţinătoare şi luminătoare. Cel ce vede, fiind îmbătat de bucuria celor ce le vede, ca arvună a vieţii viitoare, nu uită totuşi că le vede aflîndu-se încă aici. Şi aceasta îl umple şi mai mult de uimire, că, aflîndu-se în trup, vede asemenea minuni. Şi că a obţinut vederea lor prin răbdarea atîtor necazuri în lume şi în trup.

561 a. Se întreabă pentru ce a lăsat lumea aceasta plină de necazuri, dacă sîntem rînduiţi să trăim veşnic în lumea aceea fericită. Întrebarea e mai mult oratorică, pentru că răspunsul l-a dat sfîntul Isaac însuşi în toată scrierea sa : ca să creştem duhovniceşte, ca să ne asimilăm şi prin eforturile noastre statura de fiinţe pline de desăvîrşirea în Duh. De aceea a şi lărgit lumea aceasta, cu atîtea chipuri şi firi, ca să creştem în mod complex şi multiplu, prin experienţe cît mai bogate, prin lupte cu ispite cît mai felurite. Nesimţirea, nemişcarea va atinge prin moarte numai trupul, nu şi sufletul nostru.

Iar atunci, în vremea în care a hotărît întru înțelepciunea Sa preaînchinată, cînd va voi, ne va ridica în altă înfățișare, pe care numai El o cunoaște și ne va aduce într-o altă alcătuire. Aceasta o nădăjduim nu numai noi oamenii, ci și înșiși sfinții îngeri, care nu au nevoie de lumea aceasta, fiind prin firea lor minunată lipsiți puțin de desăvîrșire; și ei așteaptă ridicarea noastră din stricăciune; căci cînd se va ridica neamul nostru din pămînt, se va înnoi și el ieșind din stricăciune [561 b]. Căci pentru noi sînt împiedicați și ei să intre. De aceea așteaptă să se deschidă deodată (și pentru ei) poarta noului veac. Pentru că zidirea îngerilor se va odihni atunci împreună cu noi de povara trupului aflătoare în noi [562]. Căci zice apostolul: «Că și zidirea însăși așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu, ca să se elibereze de robia stricăciunii în slobozenia slavei fiilor lui Dumnezeu» (Rom., 8, 21), după desfacerea deplină a veacului acesta din alcătuirea lui, cînd va fi așezată firea noastră din nou în alcătuirea ei cea dintîi.

Și apoi se înalță de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, cînd nu era vreo zidire, nici cer, nici pămînt, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gîndește cum le-a adus dintr-odată pe toate la ființă din cele ce nu sînt, numai prin bunăvoirea Lui. Și iarăși coboară cu mintea lui la fápturile lui Dumnezeu și privește la lucrurile minunate ale zidirii Lui și la înțelepciunea făpturilor Lui, zicînd cu uimire în sine: «O, minune! Cît de mult întrece iconomia și purtarea Lui de grijă și cu cît e mai tare

561 b. Odată cu înnoirea chipului nostru de acum va ieși din starea de stricăciune și pămîntul din care sînt făcute trupurile noastre. Dar și îngerii se vor înălța prin aceasta, nemaiavînd să se ocupe cu noi și cu lumea aflată în starea de stricăciune de acum, nemaioglindind-o în conștiința lor.

562. Participarea îngerilor la existența noastră și ajutorul ce ni-l dau înseamnă și o relație cu existența noastră împovărată de trup și o luptă pentru ușurarea piedicilor ce ni le pune trupul de acum în calea mîntuirii.

minunata Lui putere decît toate făpturile Lui! Şi cum a adus din cele ce nu sînt la fiinţă toată zidirea, adică mulţimea cea nenumărată a feluritelor lucruri? Şi iarăşi, cum va strica această minunată bună întocmire, ceasurile şi anii, legătura nopţii şi zilei, prefacerile ajutătoare ale anului, florile felurite ale pămîntului, clădirile prea frumoase ale cetăţilor şi palatele împodobite din ele, mersul sprinten al oamenilor, firea lor ostenitoare de la intrarea ei în viaţă pînă la ieşire? Şi cum e oprită dintr-odată această rînduială minunată şi va veni un alt veac şi amintirea acestei prime zidiri nu se va mai sui niciodată la inima cuiva şi se va ivi o mare prefacere şi alte gînduri şi alte amintiri? [562 a].

Şi firea oamenilor nu-şi va mai aminti cîtuşi de puţin de lumea aceasta, nici de viaţa lor de mai înainte. Căci mintea lor va fi legată de contemplarea (privirea) acelei stări noi şi nu se va mai întoarce iarăşi la lupta sîngelui şi a trupului. Căci împreună cu schimbarea veacului acesta, îndată va lua început cel viitor. Şi atunci tot omul va zice unele ca acestea: «O, maică, cum ai fost uitată de fiii tăi pe care i-ai născut şi i-ai înţelepţit şi care s-au adunat într-o clipeală de ochi la un alt sîn şi s-au făcut fii adevăraţi ai sterpei, care niciodată n-a născut!... Veseleşte-te stearpă care nu naşti pe fiii pe care ţi i-a născut ţie pămîntul» (Is., 54, 1).

Şi atunci cugetă ca un ieşit din sine (ca în extaz) şi zice: «Oare cît timp durează veacul acesta? Şi cînd va începe cel viitor? Şi cît timp vor dăinui locaşurile acestea în înfăţişarea de acum şi cît timp vor rămîne trupurile amestecate cu pămîntul? Şi cum va fi vieţui-

562 a. E vorba de amintirile în sensul anamnezei, adică de aducerea aminte a ceea ce a fost, datorită repetării în acelaşi chip. Căci amintirea vieţii de aici nu se poate şterge din sufletele oamenilor în viaţa viitoare. Dar ea nu mai aduce odată cu ea durerea pentru păcatele săvîrşite, urma întristărilor etc. Căci se zice mai jos: «Nu se va mai întoarce iarăşi la lupta sîngelui şi a trupului».

rea aceea? Şi în ce înfăţişare va învia şi va fi firea aceasta? Şi în ce chip va veni la a doua creaţiune?».

Şi în vreme ce cugetă la acestea şi la unele ca acestea, cade peste el un extaz şi o răpire şi o tăcere liniştită, şi se ridică în clipa aceea şi-şi pleacă genunchii şi înalţă mulţumiri şi doxologii cu lacrimi multe către Dumnezeu, Cel singur înţelept, Cel preamărit în faptele Lui preaînţelepte.

Fericit e cel ce s-a învrednicit de acestea. Fericit e cel ce cugetă la acestea ziua şi noaptea. Fericit e cel ce cugetă la acestea şi la unele ca acestea, în toate zilele lui. Iar dacă la începutul liniştirii lui nu simte omul puterea unor astfel de vederi, din pricina împrăştierii minţii lui, şi nu mai poate vedea puterile faptelor minunate mai înainte grăite ale lui Dumnezeu [563], să nu se trîndăvească şi să nu părăsească locul vieţuirii lui liniştite. Căci semănătorul ce seamănă în pămînt nu vede, odată cu sămînţa pe care o seamănă, şi spicul. Şi după semănare urmează moleşeala şi osteneala şi durerea mădularelor sale şi ieşirea din legăturile cu prietenii şi despărţirea de cele obişnuite. Dar după ce rabdă acestea, vine un alt timp, în care lucrătorul se îndulceşte şi saltă şi se bucură şi se veseleşte. Şi care este acesta? Cînd mănîncă din pîinea sudorii lui şi cugetarea lui rămîne păzită în linişte. Căci liniştea plină de răbdare şi amintita cugetare din ea mişcă în inimă multă şi nesfîrşită plăcere şi împinge mintea repede spre uimire (răpire) negrăită. Şi fericit este acela care stăruie în ea, că înaintea lui s-a deschis acest izvor de dumnezeire ţîşnitor şi a putut să bea din el şi nu va înceta să bea din el pururea şi totdeauna, în toată clipa din noapte şi din zi, pînă la sfîrşitul şi marginea întregii sale vieţi pămînteşti.

Întrebare: În ce se arată cuprinsul împlinit al tuturor ostenelilor acestei lucrări, sau al liniştirii, la care

563. Faptele lui Dumnezeu sînt graiuri, sau cuvinte către noi.

ajungînd cineva să afle că a ajuns la desăvîrşirea vieţuirii ?

Răspuns: În faptul că s-a învrednicit de stăruirea în rugăciune. Căci cînd a ajuns la aceasta, a ajuns la capătul tuturor virtuţilor şi s-a făcut locaşul Sfîntului Duh. Pentru că dacă cineva n-a primit în chip neîndoielnic harul Mîngîietorului, nu-şi poate desăvîrşi stăruirea în rugăciunea aceasta. Căci cînd Duhul Se sălăşluieşte, zice, în careva dintre oameni, acesta nu încetează din rugăciune. Fiindcă Duhul însuşi Se roagă pururea (Rom., 8, 26)[564]. Atunci, nici cînd doarme acela, nici cînd e în stare de veghe, nu se întrerupe rugăciunea din sufletul lui. Ci fie că mănîncă, fie că bea, fie că doarme, fie că lucrează ceva, şi pînă în somnul adînc răsar bunele miresme şi răsuflările rugăciunii în inima lui[564 a], fără osteneală. Şi nu se mai desparte rugăciunea de el, ci în toate zilele şi în ceasurile lui, chiar cînd se linişteşte aceasta în afara lui[564 b], o liturghiseşte în el în chip ascuns. Căci tăcerea celor curaţi e rugăciune, zice careva dintre purtătorii de Hristos. Pentru că gîndurile lor sînt mişcări dumnezeieşti[565]. Mişcările inimii şi cuge-

564. Duhul e Duhul rugăciunii. Căci El ne ţine în legătură cu Dumnezeu. Avînd pe Duhul nu putem să nu gîndim la Dumnezeu. Deci rugăciunea e semnul sigur al Duhului în inima omului. Înseşi mişcările inimii sînt glasuri, sînt cuvinte. Căci mişcarea spirituală nu e decît glas către Dumnezeu, răspuns la cuvintele Lui.

564 a. Rugăciunea care nu se întrerupe nici în somn e ca o răsuflare neîntreruptă. În cel ce s-a obişnuit să unească rugăciunea cu răsuflarea, această unire rămîne şi cînd el nu o mai urmăreşte cu voia. Rugăciunea îi imprimă o bunătate în toată fiinţa. E o bunătate ce se răspîndeşte ca o bună mireasmă. E o mireasmă a curăţiei.

564 b. Prin aceasta înţelege, cred, o rugăciune ce se răspîndeşte liniştit, prin tăcere, în afara lui. Căci în fraza următoare vorbeşte de tăcere.

565. Gîndurile omului curat, care s-a golit de toate gîndurile egoiste, sînt mişcări dumnezeieşti. El a devenit subiectul mişcărilor dumnezeieşti. Sau mişcările dumnezeieşti s-au imprimat în mişcările lui. Mişcările dumnezeieşti în conştiinţa omului iau forma gîndurilor curate şi bune. Dar a unor gînduri care sînt rugăciune. Căci ele se îndreaptă spre Dumnezeu. «Ale Tale dintru ale Tale». Din întunericul mai presus de înţelegere al lui Dumnezeu ies raze care în sufletul conştient al omului, făcut după chipul lui Dumnezeu, devin gînduri care se referă la El şi la faptele Lui,

tării curate sînt glasuri blînde, în care ea cîntă în chip ascuns Celui ascuns [566].

Întrebare : Ce este rugăciunea duhovnicească ? Cum se învredniceşte de ea cel ce se nevoieşte ?

Răspuns : Mişcările sufleteşti se împărtăşesc de lucrarea Sfîntului Duh prin curăţia lor deplină [567]. Dar numai unul dintre zeci de mii de oameni se învredniceşte de ea, căci este o taină a stării vieţii viitoare [568]. Pentru că acela se înalţă şi firea rămîne nelucrată de nici o mişcare şi amintire a celor de aici. Şi nu se roagă în rugăciune, ci sufletul are simţirea lucrurilor duhovniceşti ale veacului aceluia, care covîrşesc înţelegerea oamenilor şi a căror înţelegere o are prin puterea Sfîntului Duh. Aceasta este vederea şi mişcarea cea gîndită, şi nu [569] cerere a

---

cu mulţumire şi cu laudă. Învăţătura energiilor necreate apare aci cu toată claritatea. Ea e implicată în înţelegerea nedespărţitei legături dintre Dumnezeu şi creatură şi, mai special, dintre Duhul dumnezeiesc şi cel omenesc. Omul şi-a actualizat caracterul teandric. Energiile lui Dumnezeu, devenind înţelesuri în om, se întorc spre Dumnezeu ca rugăciune de laudă.

566. Omul vorbeşte şi cînd tace. Iar dacă e curat, grăieşte lui Dumnezeu în adîncime. Şi în această rugăciune e lucrarea Sfîntului Duh, ca legătură cu Dumnezeu.

567. Mişcările sufleteşti sînt şi ele simţiri ce iau forme de cuvinte. Cînd sufletul e curat, mintea nu se gîndeşte la nimic altceva, decît la Dumnezeu cel curat şi infinit. Dar prin aceasta Însuşi Duhul e lucrător în ele. Cele mărginite sînt pentru trup, sînt pentru viaţa pămîntească şi adeseori egoistă, căci ele pot fi cuprinse şi folosite pentru viaţa mărginită, străină de Dumnezeu. Duhul vine numai unde sufletul se lărgeşte, gîndindu-se la Dumnezeu şi intră în comuniune cu infinitatea Lui prin rugăciunea curată de gînduri mărginite.

568. În viaţa viitoare nu mai privim decît pe Cel infinit, deci sîntem în curăţie şi rugăciune, departe de orice egoism limitativ. Acolo sîntem cu desăvîrşire în Duhul comuniunii cu Dumnezeu.

569. Acest «nu» lipseşte în textul grec, dar este în traducerea românească din 1819 şi el corespunde înţelesului acestui pasagiu, care socoteşte că vederea celor dumnezeieşti e mai presus de rugăciune. Traducătorii români de atunci ştiau la perfecţie nu numai limba greacă, ci şi teologie înaltă. Textul românesc mai nou, dactilografiat, nu a prins această nuanţă, rămînînd *fidel textului grec*. El e mai poetic, dar cu mai puţină înţelegere a sensului duhovnicesc al textului grec. De aceea e şi mai liber.

rugăciunii. Dar din rugăciune şi-a luat pornirea. Căci pentru aceasta unii din aceştia au ajuns la desăvîrşire. Şi nu este clipă, în care mişcarea lor cea mai dinăuntru nu e în rugăciune, precum am spus mai înainte. Şi cînd se iveşte Duhul cel Sfînt, îi află pe aceştia pururea în rugăciune. Şi din această rugăciune îi scoate pe ei în vedere (contemplare)[570], care se numeşte vedere duhovnicească. Căci nu mai au nevoie de chipul rugăciunii îndelungate, nici de starea la Liturghie şi de treapta ei. Ci ajunge să-şi amintească de Dumnezeu şi îndată sînt robiţi de dragostea Lui. Totuşi, nu nesocotesc nici starea la rugăciune pînă la sfîrşit, ci dăruiesc cinste şi rugăciunii şi stau în picioare la orele rînduite, în afară de cea neîncetată[570 a].

Am văzut pe marele Antonie[571] stînd în rugăciune de la ceasul al nouălea (trei după amiază), cînd a simţit mintea lui înălţată. Şi altul dintre părinţi întinzînd mîinile pe cînd stătea la rugăciune, a intrat într-un extaz de patru zile. Şi alţi mulţi, pe cînd se rugau astfel, au fost robiţi de multa (adînca) pomenire a lui Dumnezeu, de dragostea Lui şi au ajuns în extaz. Dar omul se învredniceşte de această stare cînd se dezbracă de mărturia din lăuntru şi din afară a păcatelor contrare, prin

«Mişcarea gîndită» e «vederea gîndită», sau înţelegătoare. Ea nu e o simplă mişcare a gîndurilor, ci o mişcare în planul de dincolo de lumea creată, în Dumnezeu.

570. Lucrarea Sfîntului Duh are o gradaţie, după măsurile la care ajunge omul. El se roagă cu cei ce se află la nivelul rugăciunii, cu conlucrarea lor, dar vine întreg în cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată; apoi şi mai mult cînd opreşte lucrarea rugăciunii lor şi îi ridică în starea de vedere (de contemplare). Atunci aceştia uită că ei sînt aici şi Dumnezeu în faţa lor, cum se simt în rugăciune. Atunci uită cu totul de ei, scufundîndu-se în Dumnezeu prin vedere.

570 a. Cei ridicaţi din rugăciunea neîncetată «la vedere» nu sînt ridicaţi pentru totdeauna, ci numai din cînd în cînd. Din acea vedere revin mereu iarăşi la rugăciunea neîncetată.

571. «Antonie, supranumit cel Mare, a cărui viaţă a scris-o dumnezeiescul Atanasie, s-a mutat în anul mîntuirii 357 (Fabricius, în vol. II, p. 344, din «Bibliotheca graeca»). Iar Isaac Sirul a trăit pe la 534. Deci, cum zice: «L-am văzut pe sfîntul Antonie»? Fie că vorbeşte de alt Antonie, fie că «l-am văzut», înseamnă nu l-am văzut cu ochii ci «am auzit sau am primit despre sfîntul Antonie».

păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Cînd păzește cineva aceste porunci și se folosește de ele după rînduială, neapărat i se întîmplă să iasă din multele lucruri omenești, adică să se dezbrace de trupul lui și să ajungă afară din el, ca să zicem așa, nu de firea lui, ci de trebuințele lui. Că nu se poate ca cel ce viețuiește în felul Dătătorului de lege și împlinește poruncile Lui, să rămînă cu păcatele în el. De aceea a făgăduit Domnul în Evanghelie că-și va face sălaș în cel ce a păzit poruncile Lui.

Întrebare: Cînd ajunge cineva la desăvîrșirea multelor roduri ale Duhului ?

Răspuns: Cînd se va învrednici de dragostea desăvîrșită a lui Dumnezeu.

Întrebare: Și din ce cunoaște cineva că a ajuns la aceasta ?

Răspuns: Cînd amintirea lui Dumnezeu se mișcă în cugetarea sa, îndată inima sa se mișcă în dragostea Lui și ochii săi varsă lacrimi cu îmbelșugare. Căci e obiceiul iubirii să se înmoaie în lacrimi la amintirea celor iubiți. Și aflîndu-se omul astfel, niciodată nu se lipsește de lacrimi. Pentru că nu lipsesc niciodată pricini care-l duc la pomenirea lui Dumnezeu. De aceea și în vis vorbește cu Dumnezeu. Căci e obiceiul iubirii să facă unele ca acestea. Și aceasta este desăvîrșirea oamenilor în viața aceasta a lor.

Întrebare: Dacă după multă osteneală și trudă și nevoință, pe care le-a făcut omul, s-ar obrăznici gîndul mîndriei să-l atace, luîndu-și prilej din frumusețea virtuților lui, și va pune preț pe multa osteneală pe care a răbdat-o, prin ce va stăpîni acest gînd al lui și va dobîndi neclintire în sufletul lui, ca să nu se încreadă în el ?

Răspuns : Cînd cunoaşte cineva că omul cade de la Dumnezeu ca o frunză uscată din pom, cunoaşte puterea sufletului său[571 a]. Dacă ar fi dobîndit virtuţile acestea şi ar fi răbdat toate luptele pentru ele cu puterea sa, în vreme ce Domnul Şi-a ţinut departe ajutorul Lui de la el, şi l-ar fi lăsat numai pe el să intre în luptă cu diavolul şi nu i-ar fi venit Domnul în ajutor, cum are obiceiul să intre cu cei ce se oştesc în lupta lor şi să-i ajute, atunci s-ar fi arătat puterea lui, mai bine zis înfrîngerea şi neputinţa lui. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu e cu sfinţii în toată vremea, păzindu-i şi întărindu-i pe ei. Şi prin aceasta biruieşte tot omul cînd ajunge în nevoinţa muceniciei şi în pătimirile pentru ea şi în celelalte greutăţi ce-i vin pentru Dumnezeu şi le rabdă pentru El. Şi acesta e lucru vădit şi arătat, fără nici o îndoială. Căci cum poate să biruiască firea puterea gîndurilor ce se mişcă neîncetat în mădularele oamenilor, care îi întristează pe ei şi-i poate înfrînge cu totul ? Şi cum doresc alţii şi iubesc biruinţa şi nu o pot avea, cînd sînt războiţi cu tărie, ci sînt înfrînţi în fiecare zi de ele şi sînt în durere şi plîns şi trudă pentru sufletele lor, iar tu poţi purta greutăţile trupului, care sînt aşa de apăsătoare, şi nu-l simţi strîmtorat prea mult ? Şi cum poate trupul, de altfel pătimitor, să înfrunte ascuţişul fierului şi să rabde frîngerea oaselor şi tot felul de chinuri, şi să nu fie înfrînt de pătimiri cel ce nu poate răbda nici măcar înţepătura unui spin, care i se înfige sub unghie, iar aceste feluri de chinuri nu le simte după obiceiul firii, dacă nu se adaugă din altă parte altă putere în afară de puterea firii, care opreşte de la el tăria chinurilor ? Şi fiindcă am vorbit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să nu ne îngreuiem să amintim şi de oarecare istorie de suflet folositoare, care întăreşte pe om în nevoinţele lui.

571 a. Mai bine zis : ce puţină putere are sufletul său. Dă unele cazuri în care au fost răpiţi unii din starea de rugăciune în cea de extaz, care e o răpire în contemplarea dragostei lui Dumnezeu, sau o copleşire a lor de dragostea ce o simt pentru Dumnezeu.

Istorisire: Un tînăr oarecare, cu numele Teodor, chinuit în tot trupul lui şi întrebat de cineva: «Cum ai simţit chinurile?», a răspuns: «La început le-am simţit, dar pe urmă am văzut pe un tînăr oarecare ştergîndu-mi sudoarea chinului meu şi întărindu-mă şi dîndu-mi odihna în pătimirea mea». O, îndurările lui Dumnezeu! Cît de mult se apropie harul Lui de cei ce pătimesc pentru numele Lui, ca să rabde cu bucurie pătimirile pentru El!

Să nu fii deci nerecunoscător faţă de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care ţi se arată ţie, omule! De e vădit că nu tu eşti cel ce biruieşte, ci tu eşti ca o unealtă, şi Domnul e Cel ce biruieşte în tine şi tu primeşti numele de biruitor în dar, cine te împiedică să ceri în toată vremea această putere şi să biruieşti şi să fii lăudat, dar să te mărturiseşti lui Dumnezeu? N-ai auzit oare, omule, cîţi luptători de la întemeierea lumii au căzut de la înălţimea zilelor (de la viaţa lor înaltă) şi de la înălţimea luptelor lor, pentru că s-au arătat nerecunoscători faţă de harul acesta? Şi, pe cît sînt de multe şi de felurite darurile lui Dumnezeu către neamul omenesc, pe atîta sînt de multe deosebirile între cei ce le primesc, după măsura celor ce le primesc pe ele. Şi e o micime şi o mărime în darurile lui Dumnezeu. Căci deşi toate sînt înălţate şi minunate, unul covîrşeşte pe altul în slavă şi cinste. Şi o treaptă întrece o altă treaptă. Şi a se închina pe sine lui Dumnezeu şi a vieţui în virtute este de asemenea unul din marile daruri (harisme) ale lui Hristos.

Dar mulţi, uitînd de harul acesta de a se fi învrednicit să se despartă de oameni şi să se închine lui Dumnezeu şi de a se face părtaşi şi primitori ai darurilor (harismelor) Lui şi de a fi aleşi şi de a se învrednici de slujirea sfîntă (de liturghisirea) a lui Dumnezeu, în loc de a mulţumi neîncetat lui Dumnezeu cu gura lor, au căzut în mîndrie şi trufie. Şi nu slujesc (liturghisesc)

Lui în vieţuire curată şi în lucrare duhovnicească, ca unii ce au primit harul acestei sfinte slujiri (liturghii)[572], ci se socotesc ca făcînd ei lui Dumnezeu un har (o favoare) în loc de a se socoti că El i-a ales dintre oameni şi i-a făcut apropiaţi Lui spre cunoaşterea tainelor Lui. Şi nu tremură din tot sufletul lor cugetînd aşa şi mai ales privind la cei ce au cugetat înainte de ei aşa şi cum prin aceasta s-a luat de la ei dintr-odată vrednicia şi cum i-a aruncat pe ei Domnul într-o clipeală de ochi din cea mai înaltă slavă şi cinste şi s-au abătut întru necurăţie şi desfrînare şi fapte de ruşine, într-un chip dobitocesc[573]. Fiind că nu şi-au cunoscut puterea lor şi nu şi-au adus aminte neîncetat de harul dat lor spre sfînta Lui slujire (liturghisire), ca să ajungă în lăuntrul Împărăţiei Lui şi să petreacă împreună cu îngerii şi să înainteze spre El prin vieţuire îngerească, i-a aruncat pe ei din lucrarea lor şi, prin schimbarea vieţii lor de la linişte, le-a arătat lor că nu era a lor puterea de a răbda o vieţuire bine orînduită şi de a nu fi tulburaţi de sila firii, de draci şi de celelalte împotriviri ; ci puterea era a harului, care lucra în ei cele ce lumea nu le poate cuprinde sau auzi, din pricina greutăţii lor. De aceea ei au răbdat multă vreme întru ei şi n-au fost înfrînţi. În ei era în chip neîndoielnic o putere ce le urma, în stare să le ajute lor în toate şi să-i păzească în toate. Dar fiindcă au uitat de această

572. Toată viaţa trăită în slujba lui Dumnezeu, sau cu gîndul la Dumnezeu, care pune o anumită pecete de curăţie pe ea, umplînd-o de puterea lui Dumnezeu, sau de harul Lui, este o liturghie.

573. Viaţa noastră nu are o fixitate prin ea, ci e mereu ameninţată să se prăbuşească în prăpastia murdăriei şi a nepăsării. Ea trebuie ţinută şi condusă cu mînă tare şi conştiinţă neadormită pe calea suitoare a curăţiei, prin gîndul neîncetat la Dumnezeu, Care ne vrea dăruiţi neîncetat Lui, răspunzînd cu iubire curată iubirii Lui curate şi voinţei Lui de a arăta această iubire curată şi semenilor noştri. Ceea ce ne ajută în aceasta e considerarea că curăţia aceasta are ca izvor şi ca susţinător al ei Persoana supremă, mai bine zis comuniunea supremă de Persoane, nu o lege impersonală şi aspră. Deşi trebuie să te socoteşti dator să-ţi închini viaţa lui Dumnezeu, trebuie să socoteşti în acelaşi timp că numai prin Dumnezeu poţi face aceasta tot timpul.

putere, s-a împlinit în ei cuvîntul spus de apostol : «De vreme ce n-au voit să-L aibă pe Dumnezeu, cunoscîndu-L ca pe Stăpînul lor care a unit ţărîna cu slujirea (liturghia) duhovnicească, i-a predat pe ei minţii lor netrebnice şi necinstei ce li se cădea, care i-a adus la înşelăciune» (Rom., 1, 28).

Întrebare : Oare nu se întîmplă cuiva ca, îndrăznind să se lepede de locuirea împreună cu oamenii şi să iasă cu rîvnă curată în pustia nelocuită şi înfricoşătoare, să moară din pricina aceasta de foame, din lipsa unui acoperămînt şi a celorlalte lucruri de trebuinţă ?

Răspuns : Cel ce a pregătit dobitoacelor necuvîntătoare adăposturi înainte de zidirea lor şi S-a îngrijit de cele de trebuinţă ale lor, nu va trece cu vederea zidirea Sa, mai ales pe cei ce se tem de El, pe cei ce Îi urmează cu simplitate şi fără iscodire. Cel ce în toate închină voia sa lui Dumnezeu nu se îngrijeşte niciodată de cele de trebuinţă ale trupului şi de lipsurile şi de grelele lui pătimiri, ci doreşte să stăruie în vieţuirea lui ascunsă şi să rabde viaţa de smerenie, nu ca unul ce se teme de necazuri, ci ca unul ce socoteşte plăcută şi dulce înstrăinarea de toată lumea, pentru curăţia vieţuirii, ostenindu-se în munţi şi păduri ; şi se face ca unul ce rătăceşte în ţinutul dobitoacelor necuvîntătoare, neprimind să se odihnească trupeşte şi să trăiască viaţa plină de întinăciuni. Şi ca unul ce se predă pe sine morţii, plînge şi se roagă în tot ceasul, ca să nu fie lipsit de vieţuirea curată a lui Dumnezeu. Şi atunci primeşte de la El ajutor.

Lui, fie slava şi cinstea şi El să ne păzească în curăţia Lui şi să ne sfinţească întru sfinţenia harului Sfîntului Duh, spre cinstea numelui Lui, ca să preamărim sfîntul Lui nume întru curăţie, în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL LXXXVI

Despre felurite teme. Prin întrebare şi răspuns

Întrebare: Este bine a se depărta cineva de toate cele ce aţîţă patimile? Şi se socoteşte biruinţă această fugă, sau e o înfrîngere a sufletului fuga de războaie şi alegerea odihnei?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvîrşire de toate cele ce aţîţă în el patimile cele rele şi să taie de la sine deplin pricinile patimilor şi materia, care le ajută şi le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor şi de a lupta, să o facem şi aceasta, nu jucîndu-ne, ci cu meşteşug. Trebuie să le punem drept piedică contemplarea celor duhovniceşti şi să ne întoarcem cugetarea, de la ele, la binele firesc pus în fire de către Ziditorul, chiar dacă diavolul a nimicit adevărul din om prin cercarea răului. Şi, ca să spunem ceea ce se cuvine, trebuie ca el să fugă nu numai de tulburarea patimilor, ci şi simţurile sale să şi le scufunde în omul cel dinăuntru al său şi acolo să stăruie în chip călugăresc în lucrarea sa plină de răbdare, din via inimii lui, pînă ce faptele lui vor conglăsui în ascuns şi la arătare cu numele ce i s-a dat. Şi poate că, în această stăruire în vecinătatea omului dinăuntru, ne vom uni deplin cu Cel cunoscut prin nădejdea noastră, cu Hristos care locuieşte în noi. Căci cînd mintea noastră rămîne acolo călugăreşte şi pustniceşte, nu ea este cea care se luptă cu patimile, ci harul. Pe lîngă aceea, nici patimile nu se mai mişcă din ea spre fapte.

Întrebare: De va face vreun om ceva pentru curăţia sufletului, iar alţii, neînţelegînd vieţuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie oare să părăsească vieţuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora,

sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc ?

Răspuns : Spunem și despre aceasta că, de e potrivit legii și cu ceea ce a primit de la părinții dinainte de el ceea ce face și spre curățirea minții lui, și acesta e scopul ce și l-a pus în sine, să ajungă la curăție, iar alții care nu știu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrînează, sau postește, sau se închide mai mult, și face ceea ce e de folos scopului lui, ca să se smintească alții, ci ca să se curățe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul viețuirii lui, îl defăimează și se fac vinovați față de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care și l-a hotărît acesta spre curățirea sufletului lui. Despre aceștia fericitul Pavel a scris, zicînd : «Cuvîntul crucii celor pieritori nebunie este» (I Cor., 1, 18). Deci ce ? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvîntul crucii, ca unii ce nu simțeau puterea cuvîntului, trebuia apostolul să se oprească de la propovăduirea lui ? Dar iată că și pînă azi, tema crucii e piedică și sminteală iudeilor și păgînilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se smintească aceia ? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a și strigat, zicînd : «Mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos» (Gal., 6, 14). Cu lauda aceasta «în cruce», nu se mîndrea Sfîntul pentru a sminti pe alții, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci și tu, astăzi, o, sfinte, desăvîrșește-ți viețuirea ta în scopul ce ți l-ai hotărît, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te mustră conștiința ta, și cercetează viețuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeiești și ale sfinților părinți. Și dacă nu ești învinovățit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alții. Căci nici un om

nu poate să convingă pe toţi, sau să placă tuturor, şi în acelaşi timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

Fericit călugărul care urmăreşte cu adevărat curăţia sufletului său cu toată tăria lui şi umblă pe calea cea gîndită, pe care au umblat părinţii noştri, şi urcă pe treptele pe care au urcat ei, suind treaptă după treaptă [574] şi înălţîndu-se, odată cu înaintarea pe ea, întru înţelepciune şi întru răbdarea necazurilor, dar nu pe treptele străine ale uneltirilor.

Curăţia sufletului este cel dintîi dar al firii noastre. Şi fără curăţirea de patimi, nu se tămăduieşte sufletul de bolile păcatului, nici nu cîştigă slava pe care a pierdut-o prin neascultare. Iar de se va învrednici cineva de curăţie, care este sănătatea sufletului, chiar în lucrurile pe care le face mintea lui primeşte bucurie întru simţirea Duhului [574 a]. Căci se face fiu al lui Dumnezeu şi frate al lui Hristos şi nu mai are vreme să simtă cele bune şi cele rele care-i vin întru întîmpinare.

Iar [575] cel ce are pravila liniştirii sale un ceas la şapte săptămîni, sau în fiecare săptămînă şi după ce împlineşte pravila lui se întîlneşte şi se amestecă cu oamenii şi se mîngîie cu ei şi nu are grijă de fraţii lui ce se află în necazuri, dacă socoteşte că ţine pravila săptămînală este nemilostiv şi aspru. Şi e vădit că din pricina nemilostivirii, a părerii de sine şi a gîndurilor sale mincinoase nu se coboară ca să se facă părtaş de astfel de lucruri.

---

574. Avem şi aci ideea scării spre Dumnezeu, prin virtuţi.

574 a. În curăţie a fost la început zidită firea noastră. În curăţie se simte ea bine, nestînjenită, în normalitate. Fără ea omul se simte bolnav sufleteşte. Ea e şi o sensibilitate superioară, prin care simte prezenta şi lucrarea Duhului dumnezeiesc, sau o sensibilitate mai presus de fire, pentru Dumnezeu.

575. De aci pînă la sfîrşitul acestui «Cuvînt» lipseşte textul din traducerea românească din 1819, dar se află în textul grec şi in cel românesc mai nou, dactilografiat. Din nou se vede că textul de la 1819 n-a fost tradus după ediţia lui Nichifor Theotoche, tipărită la 1770. De fapt, acest adaus în textul lui Theotoche nu prea e legat organic de cel din acest «Cuvînt».

Cel ce dispreţuieşte pe cel neputincios nu va vedea lumină. Şi ziua celui ce îşi întoarce faţa de la cel ce se află la strîmtoare se va întuneca. Şi fiii casei celui ce dispreţuieşte glasul celui ce se află în trudă vor bîjbîi în orbire. Să nu ocărîm, prin neştiinţa noastră, numele cel mare al liniştirii. Căci orice vieţuire îşi are vremea, locul şi felul ei deosebit. Şi numai atunci va fi cunoscută sau primită lucrarea ei de Dumnezeu. Iar în afară de acestea, zadarnică este lucrarea tuturor celor ce se îngrijesc de măsura desăvîrşirii. Cel ce aşteaptă să-i fie mîngîiată şi cercetată de alţii neputinţa lui s-a smerit pe sine şi face părtaş pe aproapele său la osteneala lui, în timpurile cînd e ispitit, ca să fie lucrarea lui cu bucurie în liniştirea lui, rămînînd departe de orice mîndrie şi de orice amăgire a dracilor.

S-a spus de oarecare dintre sfinţi, care era cunoscător, că nimic nu poate izbăvi pe călugăr de dracul mîndriei şi nu-l poate ajuta în statornicia lui în neprihănire, în vremea aprinderii patimii curviei, ca cercetarea oamenilor ce zac în aşternuturile lor şi a celor istoviţi de durerea trupului.

Mare este fapta îngerească a liniştirii, cînd va uni cu ea dreapta-socoteală pe măsura ei, din trebuinţa smereniei. Căci în cele ce nu cunoaştem, în acelea sîntem furaţi şi jefuiţi. Acestea le-am spus, fraţilor, nu ca să nesocotim şi dispreţuim lucrul liniştirii. Căci noi sîntem convinşi în orice loc fiecare despre acestea şi nu vorbim contrazicîndu-ne pe noi înşine. Nimenea să nu ia şi să nu scoată vreun cuvînt gol din cuvintele noastre şi să lase pe celelalte şi să-l ţină pe acela în mîinile sale în chip neînţelept.

Eu mi-aduc aminte că am spus în multe locuri mîngîind, că chiar de s-ar întîmpla cuiva să stea în trîndăvie totală în chilia sa, din neputinţa silnică ce vine asupra noastră, nu trebuie, din motivul acesta, să se hotărască la ieşirea desăvîrşită din ea şi să socotească lu-

crarea din afară mai bună decît cea din chilie. Ieşirea desăvîrşită să nu o socoteşti pe aceea cînd, ivindu-se într-o vreme un lucru de nevoie, ieşi la cîteva săptămîni ca să cumperi de pildă cele de trebuinţă pentru hrana şi viaţa aproapelui tău. Pentru că pe aceasta nu trebuie să o socotim lene şi nelucrare. Iar dacă cineva socoteşte în sine că e desăvîrşit şi mai presus de toate cele de aici prin stăruirea lui lîngă Dumnezeu şi prin depărtare de toate lucrurile văzute, bine e să renunţe şi la aceasta.

Mare este lucrarea dreptei socoteli a celor ajutaţi de Dumnezeu. Fie ca Acesta să ne dea nouă să împlinim cuvîntul Lui, pe care l-a spus, zicînd : «Orice voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea» (Lc., 6,31). Iar unde nu poate omul să împlinească în lucrurile văzute şi cu trupul iubirea faţă de aproapele, lui Dumnezeu Îi ajunge iubirea păzită numai în cugetul nostru faţă de aproapele, mai ales dacă va rămîne de ajuns în lucrarea ei zăvorîrea şi liniştea şi înălţimea ei. Dar de vom fi lipsiţi de toate părţile liniştii aceleia, să împlinim lipsa ei prin porunca de mai jos de ea, care este fapta văzută, pe care să o săvîrşim ca împlinire a odihnei vieţii noastre în scopul stăpînirii asupra trupului nostru, ca să nu se afle libertatea noastră pricină mincinoasă a supunerii sub trup.

Dumnezeu să ne dea să cunoaştem voia Lui, ca să umblăm pururea în ea şi să ajungem la veşnica Lui odihnă, prin harul şi prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, acum şi în vecii veacurilor fără sfîrşit. Amin.

A ACELUIAŞI

ISAAC SIRUL

EPISTOLA I

scrisă către un oarecare frate ce iubea liniştea

Deoarece te cunosc pe tine că iubeşti liniştea, dar diavolul te împleticeşte în multe, sub chipul mincinos al binelui, fiindcă cunoaşte voia cugetării tale şi te împrăştie şi te împiedică din virtutea cea cuprinzătoare a multor feluri de bunătăţi, o, frate bun, vreau să te ajut, ca un mădular pe un altul, cu care este unit, în dorinţa ta cea bună, cu un cuvînt de folos. De aceea m-am îngrijit să-ţi arăt cele ce le-am cîştigat de la bărbaţii sfinţi în virtute şi din Scripturi şi de la părinţi şi din cercarea mea.

De nu va dispreţui omul cinstirile şi necinstirile şi nu va răbda pentru liniştire ocară şi bătaie de joc şi pagubă, ba pînă şi loviri, şi nu se va face de rîs şi nu va fi socotit nebun şi aiurit, de cei ce-l văd, nu poate stărui în urmărirea bunului scop al liniştirii. Pentru că de va deschide omul o dată uşa pricinilor (de ispitire), nu se va linişti diavolul să-l aducă, prin multe motive mincinoase, în multe şi nenumărate întîlniri. De aceea, frate, de iubeşti cu dinadinsul virtutea liniştii, fără împrăştiere şi abateri şi întreruperi, în care au biruit cei vechi, vei putea împlini dorinţa ta cea de laudă cînd

te vei asemăna părinţilor tăi care au iubit liniştea desăvîrşită şi nu s-au îngrijit să ţină la dragostea faţă de ai lor, sau n-au căutat să se ocupe de odihnirea lor, nici nu s-au ruşinat să fugă de întîlnirea cu cei ce erau socotiţi ca cinstiţi.

Şi aceştia aşa umblau pe calea lor şi nu se arătau celor înţelepţi şi cunoscători ca dispreţuind pe fraţii lor, nici ca trecîndu-i cu vederea, sau lenevindu-se, sau ca lipsiţi de dreapta socoteală, precum s-a zis de oarecare dintre cei ce cinsteau şi-şi apărau liniştirea şi retragerea mai mult decît întîlnirea cu oamenii. «Omul, zice, care învaţă din cercare dulceaţa liniştii în chilia lui, nu ocoleşte pe aproapele ca unul ce dispreţuieşte întîlnirea cu el, ci pentru rodul pe care-l culege din liniştire. Cum a fugit, zice, Arsenie şi nu căuta plăcerea în întîlnirea cu cineva ?»

Iar Avva Teodor nu fugea de întîlniri, dar întîlnirea cu el era ca cea cu o sabie. Căci nu dădea bineţe cuiva, cînd se afla în afară de chilia sa. Iar sfîntul Arsenie nu răspundea nici celui ce venea la el pentru închinăciune. Că odată oarecare dintre părinţi s-a dus să vadă pe Ava Arsenie şi bătrînul i-a deschis crezînd că este slujitorul lui ; şi cînd a văzut cine este, s-a aruncat cu faţa la pămînt ; şi rugat fiind de acela mult să se scoale şi să-l binecuvînteze ca să plece, sfîntul i-a răspuns zicînd : «Nu mă voi scula pînă ce nu vei pleca». Şi nu s-a sculat pînă ce acela n-a plecat. Şi aceasta o făcea fericitul, ca să nu le dea altora vreodată mîna şi apoi să se întoarcă iarăşi la el.

Ia seama la urmarea cuvîntului, ca să nu zici că poate pentru micimea aceluia l-a dispreţuit pe el, sau pe altcineva, dar cu altul vorbea, căutînd la faţa lui. Ci se ferea de toţi, mici şi mari. Un singur lucru avea în vedere, să fugă de întîlnirea cu oricine, de dragul liniştirii, fie el mare sau mic, şi să ia asupra sa ocara tuturor, pentru preţuirea liniştii şi a tăcerii.

Căci ştim că a mers la el fericitul Teofil, arhiepiscopul, avînd cu sine şi pe judecătorul ţării, pentru cinstirea în care aveau pe acest sfînt şi pentru dorinţa de a-l vedea. Iar cînd a şezut lîngă ei, nu i-a mulţumit nici cu un cuvînt pentru cinstirea lor, deşi voiau să audă tot mai mult cuvîntul lui. Şi cînd l-a rugat arhiepiscopul să le spună un cuvînt, călugărul a tăcut puţin, apoi a zis: «Şi de-l voi spune, îl veţi păzi?» Şi au mărturisit zicînd: «Da!» Şi le-a zis lor bătrînul: «Unde veţi auzi că este Arsenie, să nu vă apropiaţi de acel loc». Ai văzut fapta minunată a bătrînului? Ai văzut cum se ferea de întîlnirea cu oamenii? El a cules cu adevărat rodul liniştii. Şi n-a socotit fericitul că e în faţa lui un bărbat cu putere deobşte şi un cap al Bisericii. Ci a socotit fericitul: «Eu am murit odată pentru totdeauna lumii. Cu ce poate folosi mortul pe cei vii?» Şi l-a mustrat pe el Ava Macarie cu mustrare plină de iubire, zicînd: «De ce fugi de noi?» Şi s-a apărat bătrînul cu apărare minunată şi vrednică de laudă, zicînd: «Dumnezeu ştie că vă iubesc pe voi, dar nu pot să fiu şi cu Dumnezeu şi cu oamenii». Şi cunoştinţa aceasta minunată nu a învăţat-o din altă parte, ci de la cuvîntul dumnezeiesc, care i-a zis: «Arsenie, fugi de oameni şi te vei mîntui».

Nici un om dintre cei ce pierd vremea şi iubesc întîlnirile să nu cuteze să calce cu neruşinare acestea, prin meşteşugul stricăcios al cuvintelor lui şi să spună împotriva lor că sînt o născocire omenească înfiripată din dorinţa de linişte. Pentru că este învăţătură cerească.

Şi ca să nu socotim că aceasta s-a spus de către el despre fuga de lume şi de ieşirea din ea, dar nu şi despre fuga de fraţi, după ce el a părăsit lumea şi a venit să locuiască în lavră, s-a rugat iarăşi lui Dumnezeu, ca să-i spună cum poate să vieţuiască cum se cuvine. «Doamne, a zis, arată-mi cum să mă mîntuiesc!» Şi so-

cotea că va auzi altceva. Şi a auzit a doua oară acelaşi cuvînt al Stăpînului: «Arsenie, fugi, taci, linişteşte-te. Că dacă e de mare folos vederea şi vorbirea cu fraţii, nu te va folosi pe tine atît de mult întîlnirea cu ei, ca fuga de ei».

Şi astfel primind acestea fericitul Arsenie, întru descoperirea dumnezeiască, pe cînd era în lume, cînd i s-a poruncit să fugă, iar după aceea cînd a fost cu fraţii iarăşi i s-a spus lui acelaşi lucru, aceasta l-a încredinţat pe el şi a cunoscut că nu-i ajunge spre dobîndirea vieţii celei bune să fugă numai de cei din lume, ci de toţi. Căci poate oare să se împotrivească cineva cuvîntului dumnezeiesc şi să spună aşa ceva ?

Dar şi dumnezeiescului Antonie i s-a spus întru descoperire: «De voieşti să te linişteşti, să nu pleci numai în Tebaida, ci şi în pustia cea mai dinăuntru». Dacă deci Dumnezeu ne porunceşte să fugim de toate şi iubeşte liniştirea cînd stăruie astfel în ea cei ce-L iubesc pe El, cine va aduce motive mincinoase ca să caute întîlnirea şi apropierea de oameni ? Iar dacă fuga şi paza i-a fost de folos lui Antonie şi lui Arsenie, cu cît mai mult nu va fi de folos celor slabi ? Şi dacă pe aceştia, de al căror cuvînt şi vedere şi ajutor avea nevoie lumea întreagă, i-a cinstit Dumnezeu pentru vieţuirea lor în linişte mai mult decît pentru tot ajutorul ce l-ar fi putut da fraţilor, sau chiar omenirii, cu cît mai mult nu va fi de folos acesta celui ce nu poate să se păzească pe sine ?

Ştim şi pe un altul oarecare dintre sfinţi că un frate al lui era bolnav şi se afla închis în altă chilie. Şi pentru că şi-a stăpînit mila sa în toată vremea bolii aceluia şi n-a ieşit să-l vadă pe acela, în vremea ieşirii aceluia din viaţă, acela i-a trimis un cuvînt, zicîndu-i: «Măcar că n-ai venit la mine pînă acum, vino acum să te văd şi să ies din lumea aceasta, fie măcar noaptea, ca să te sărut pe tine şi să mă odihnesc». Şi n-a ascul-

tat fericitul, nici în ceasul acela, în care firea e obişnuită să pătimească împreună cu alţii şi să treacă peste hotarul voinţei. Ci a zis : «De voi ieşi, nu voi mai fi curat în inima mea înaintea lui Dumnezeu. Că dacă m-aş fi îngrijit să cercetez pe fraţii duhovniceşti, în acest caz aş fi preţuit firea mai mult decît pe Hristos». Şi a murit fratele lui şi nu l-a văzut pe el.

Deci nimeni să nu-şi dea ca scuză mincinoasă pentru trîndăvia gîndurilor lui, că acestea sînt cu neputinţă şi să le calce şi să înceteze liniştirea lui, nesocotind purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de el. Şi dacă sfinţii au biruit firea cea atît de tare, şi Hristos îi iubeşte pe fiii Lui cînd nu se îngrijesc unii pe alţii pentru că preţuiesc liniştea, ce altă nevoie ţi se poate ivi, care să nu poată fi dispreţuită de tine, cînd cazi în ea ? Porunca aceea care zice : «Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău» (Mt., 22, 37) e mai mare decît lumea întreagă şi decît firea şi cele ale ei. Şi ea se împlineşte cînd stărui în liniştirea ta. Şi porunca ce vorbeşte despre iubirea aproapelui se află în lăuntrul acesteia [576]. Voieşti să cîştigi iubirea aproapelui, după porunca evanghelică, în lăuntrul sufletului tău ? Depărtează-te de el şi atunci va arde în tine flacăra iubirii şi te vei bucura de vederea lui ca de un înger al luminii [577]. Şi iarăşi, voieşti ca cei ce te iubesc să înseteze de tine ? Priveşte feţele lor în zilele rînduite. Dar experienţa e cu adevărat dascălul tuturor. Iar Dumnezeului nostru se cuvine harul şi slava în vecii vecilor. Amin.

---

576. Cine iubeşte pe Dumnezeu aşa de mult iubeşte şi pe aproapele, învăţîndu-l şi pe el să-L iubească pe Dumnezeu şi să se mîntuiască. Iar în Dumnezeu îi iubeşte pe toţi, căci toţi sînt ai Lui.

577. De vei vedea curat în Hristos, vei vedea lumina lui de taină, nepătată de patima ta faţă de el. Şi razele iubirii tale faţă de el vor merge spre el şi îl vor ajuta, fără să te apropii trupeşte de el. Se va petrece în sensul major al cuvîntului ceea ce se numeşte «idealizarea» celui de la distanţă, idealizare de care vorbeşte şi «dorul», căruia limba românească îi dă un înţeles de necuprins.

EPISTOLA II

Către un frate după fire şi după duh, care-l îndemna şi-l ruga prin scrisori să vină la el, măcar că locuia în lume, pentru că era însetat să-l vadă

Nu sînt tare, cum mă socoteşti, o, fericite, care poate nu cunoşti neputinţa mea. Deci îţi pare un lucru uşor pierzania mea şi de aceea ceri de la mine mereu, ca unul ce eşti aprins de fire, un lucru de care eu n-ar trebui să mă îngrijesc şi pe care tu nu n-ar trebui să-l doreşti. Să nu ceri de la mine să-mi odihnesc trupul şi cugetul lui, o, frate, ci să mă îngrijesc de mîntuirea sufletului meu. Încă puţin timp, şi voi trece de veacul acesta. Cu cîte feţe nu mă voi mai întîlni cînd voi merge acolo ? Şi cîte feluri de oameni şi cîte locuri voi vedea pînă mă voi duce la locul meu ? Şi cîte pricini de gînduri nu primeşte sufletul meu prin întîlnirea cu ei ? Şi cîtă tulburare nu rabdă din patimile ce se trezesc în el, care i-au dat puţină mîngîiere ?

Acestea nu-ţi sînt necunoscute. Căci vederea mirenilor vatămă pe călugări. Şi aceasta de asemenea o cunoşti. Şi gîndeşte-te cîtă schimbare nu primeşte în cuget cel ce s-a liniştit multă vreme în bine, cînd cade iarăşi în acestea şi vede şi aude ceva contrar obişnuinţei sale. Dacă chiar şi întîlnirea cu călugări vatămă pe cel ce se află în luptă şi se războieşte cu vrăjmaşul său, cînd nu sînt de aceeaşi cale cu el, gîndeşte în ce puţ cădem ca să scăpăm de boldul vrăjmaşilor noştri, mai ales cei ce am cîştigat cunoştinţa prin multă cercare. De aceea, nu cere de la mine să fac aceasta fără să am nevoie. Să nu ne amăgească pe noi cei ce zic «nu ne va vătăma cu ceva să auzim şi să vedem, că sîntem deopotrivă în pustie şi în lume şi în chilia noastră, prin gîndul nostru, şi nu ne tulburăm din bună-

tatea noastră şi nu primim vreo schimbare rea, nici nu simţim la întîlnirea cu persoanele şi cu lucrurile tulburarea patimilor». Cei ce spun acestea nu cunosc nici de sînt loviţi şi răniţi. Căci noi n-am ajuns încă la sănătatea aceasta a sufletului. Pentru că avem rane rău mirositoare şi de vor fi lăsate fie şi numai o zi neîngrijite şi nelegate şi neacoperite cu plasture şi nestrînse cu fâşii, se umplu de viermi.

EPISTOLA III

trimisă către cineva iubit de el, pe care îl învaţă cele despre tainele liniştirii; şi cum mulţi, deoarece nu le cunosc, se lenevesc în lucrarea aceasta minunată; şi că cei mai mulţi au primit rînduiala în chilii prin moştenire, care se continuă între călugări; cu o scurtă adunare de cuvinte închinată descrierii liniştirii

Frate, fiind silit de datoria mea să-ţi scriu despre cele datorate în chip neapărat, fac cunoscut iubirii tale în scrisoarea aceasta, potrivit făgăduinţei ce ţi-am dat-o, că te-am aflat pe tine care petreci în vieţuirea cea neîndoielnică, umblînd în rînduiala liniştirii. Voi întipări deci în amintirea ta, într-un cuvînt scurt, ceea ce am auzit despre lucrarea aceasta de la cei ce au darul deosebirii, după ce am luat în mintea mea adunarea cuvintelor lor printr-o cercare a lor de aproape, prin care m-am deprins eu însumi în lucrurile înseşi. Ţi le trimit ca şi tu să te ajuţi pe tine din cuvintele epistolei, prin sîrguinţa aflată în tine.

Pentru că trebuie să te apropii cu înţelegerea înţelepciunii de citirea cuvintelor adunate în epistola

aceasta a noastră, în chip deosebit de citirea obişnuită şi să o iei pe ea ca lumină în celelalte citiri, pentru multa putere ascunsă în ele. Prin aceasta poţi să înveţi cum este şederea în linîştire şi care este lucrarea ei şi ce taine se ascund în lucrarea aceasta; de asemenea, pentru ce unii preţuiesc mai puţin faptele virtuţilor (dreptăţii) săvîrşite între oameni şi dau mai multă preţuire vieţii singuratice şi necazurilor şi nevoinţelor celui ce se linişteşte în scaun [577a].

De voieşti să afli, o, frate, viaţa nestricăcioasă în zilele tale puţine, intrarea ta în linîştire să fie cu dreaptă socoteală (cu discernămînt). Caută de înţelege lucrarea aceasta, şi să nu alergi după nume; ci intră, adînceşte-te, nevoieşte-te şi sîrguieşte-te să ajungi cu toţi sfinţii să cunoşti adîncul şi înălţimea vieţuirii acesteia. Căci fiecare lucru al oamenilor are un fel al lui de la început şi pînă la sfîrşit şi e aşteptată o nădejde din lucrarea fiecărui lucru, care mişcă cugetarea spre punerea temeliei lui. Şi scopul acesta întăreşte cugetarea să sufere asprimea lui şi să ia o mîngîiere din el prin contemplarea lui. Şi stăpîneşte mintea lui ca un stăpînitor, pînă la sfîrşitul lucrului. Aşa, şi lucrul cinstit al linîştirii se face un liman al tainelor pentru privirea pătrunzătoare, la care ia aminte cugetarea de la cel dintîi dintre straturi pînă la desăvîrşirea clădirii şi în toate lucrurile mari şi grele ale ei.

Şi asemenea ochilor cîrmaciului care ia aminte la stele, aşa ia aminte călugărul singuratic prin privirea înăuntru, pe tot drumul călătoriei lui, spre ţinta pe care şi-a luat-o mintea sa în ziua cea dintîi, în care a pornit să călătorească pe marea aspră a linîştii, pînă

577 a. Săvîrşirea rugăciunii neîncetate pe un scaun se practica încă de atunci (sec. VI) şi nu a apărut numai în sec. XIII, prin «metoda» lui Nichifor din singurătate.

va afla mărgăritarul pentru care s-a scufundat pe sine în sînul neajuns al mării liniştii [578].

Şi păzirea nădejdii îi uşurează de sus greutatea lucrării şi asprimea plină de primejdiile ce-l întîmpină în călătoria lui. Căci tot cel ce nu-şi pune de la începutul liniştirii lui acest scop în mintea sa, împlineşte fără judecată lucrarea datorată, ca unul ce loveşte aerul cu pumnii. Şi unul ca acesta nu se izbăveşte niciodată de duhul trîndăviei în toată viaţa lui [579]. Şi se întîmplă una din două : sau nu rabdă greutatea cea anevoie de răbdat şi este înfrînt şi iese cu totul din linişte, sau stăruie în ea şi-şi face din chilie o casă a închisorii şi se prăjeşte ca într-o tigaie, din pricină că nu ştie să nădăjduiască în mîngîierea ce se naşte din lucrarea liniştirii. De aceea nu poate nici cere cu durerea inimii şi plînge în rugăciune, dorind-o pe aceasta. Despre acestea părinţii noştri, cei plini de milă şi de dragoste pentru fiii lor, au lăsat în scrierile lor semne de folos pentru trebuinţa vieţii noastre.

1) Unul din ei a zis : «Cîştigul meu din liniştire este acesta : cînd nu mă depărtez de casa în care şed, mintea mea se eliberează de pregătirea de război şi se întoarce la o lucrare mai înaltă».

2) La fel şi altul : «Eu, a zis, alerg spre linişte, ca să mi se îndulcească stihurile citirii şi rugăciunii. Şi cînd limba mea tace de plăcerea înţelegerii lor, cad ca în-

578. Liniştea e socotită ca un mijloc de ajungere la un mare adînc, sau la o mare înălţime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe «marea aspră» a nevoinţelor pentru dobîndirea ei. E socotită ca o clădire zidită în straturi, ca un urcuş la taine tot mai mari, la o desăvîrşire tot mai înaltă. E o mişcare de înălţare sau de scufundare continuă în ea, nu o încremenire, sau o golire de orice viaţă spirituală, de orice înţelegere. Poate e mai mult o scufundare asemenea unui scafandru, în «marea liniştii», care însă, pînă ajunge la sînul adînc al acestei mări, luptă cu piedici, cu multe împotriviri. Dar «sînul» acesta este «neajuns» e un abis, la al cărui fund nu se poate ajunge niciodată. E sînul înţelesului neînţeles şi al iubirii nelimitate a dumnezeirii.

579. Cine nu găseşte liniştea adevărată şi adîncă, sau nu e susţinut de nădejdea sigură a aflării ei, e ameninţat continuu de plictiseală şi de trîndăvie în nevoinţele lui pentru ea.

tr-un somn, prin adunarea simţurilor şi a gîndurilor mele». Şi iarăşi: «Cînd prin depărtarea trăită în linişte inima mea cîştigă pacea de tulburarea amintirilor, mi se trimit valurile bucuriei din înţelesurile ce vin înăuntru, deodată şi pe neaşteptate, spre desfătarea inimii mele. Şi cînd acestea se apropie de corabia sufletului meu, îl scufundă din cuvintele lumii şi ale vieţii trupului în minunile adevărate, în liniştea cea în Dumnezeu»[580].

3) Şi iarăşi altul a zis: «Liniştea taie motivele mincinoase şi pricinile care înnoiesc gîndurile, şi slăbeşte şi veştejeşte amintirile obişnuinţelor rele[581]. Şi cînd se slăbesc aceste conţinuturi în cuget, mintea se întoarce la rînduiala sa, îndreptîndu-le».

4) Altul iarăşi a zis: «Măsurile celor ascunse ale tale le vei cunoaşte din deosebirea gîndurilor tale. Cele bune sînt ale celor necontenite; cele rele sînt cele ce sînt mişcate de vreo întîmplare şi trec într-o clipă[582]. Nu este nici un purtător de trup care să nu cunoască în casa sa aceste două feluri de schimbări, ale celor bune şi ale celor rele. De este sîrguincios, schimbările se fac de la cele mai mici la cele mai mari, potrivit firii (căci părinţii sînt părinţi ai celor ce se nasc după firea lor);

580. Înţelesurile adînci aflate în linişte sînt împreunate cu bucurie, pentru că sînt înţelesuri ale iubirii lui Dumnezeu, ale vieţii ce iradiază din El. Aceste înţelesuri pline de bucurie sînt însăşi întîlnirea cu Dumnezeu. Înţelesurile nu sînt una şi oceanul de viaţă şi de iubire a lui Dumnezeu, alta.

581. Infinitatea plină de bucurie a lui Dumnezeu, întîlnită în linişte, copleşeşte amintirea obişnuinţelor rele şi opreşte înnoirea gîndurilor despre cele din lume.

582. «Starea sufletului nostru o cunoaştem din gînduri. Dacă gîndurile inimii sînt simple şi curate, mişcîndu-se într-o veselie senină şi netulburată, sufletul se află în bună sporire şi are îndrăzneală la Dumnezeu. Dar dacă gîndurile sînt tulburi şi întunecate de amărăciune şi purtate de ură faţă de fraţi, sufletul se simte osîndit şi deznădăjduit, fiind mustrat de conştiinţă». Dacă gîndurile noastre redau continuitatea aceluiaşi conţinut dumnezeiesc, dar mereu mai adînc, e semn că ne aflăm în linişte; dar dacă sînt gînduri ce se schimbă mereu, aducînd conţinuturi foarte diferite în esenţă, e semn că sîntem într-o stare de suprafaţă.

iar de este trîndav, de la cele mai înalte ale harului ce s-a pus în firea noastră, ca un aluat, la cele mai de jos [583].

5) Și altul a zis: «Alege-ți ca lucrare a desfătării, privegherea neîncetată din timpul nopților, prin care au dezbrăcat toți părinții pe omul vechi și s-au învrednicit de înnoirea minții. În ceasurile acestea sufletul simte viața aceea fără de moarte și în simțirea aceasta se dezbracă de haina întunericului și primește pe Duhul Sfînt».

6) Și iarăși altul a zis: «Cînd vede cineva vederi felurite și aude glasuri de multe feluri, deosebite de cugetarea sa duhovnicească și vorbește și se întîlnește cu ele, nu izbutește să se vadă pe sine întru ascuns și să-și aducă aminte de păcatele sale, să curețe gîndurile sale și să ia aminte la cele ce vin asupra lui și să vorbească în chip ascuns prin rugăciune» [583 a].

7) Și iarăși: «Nu e cu putință să-și supună cineva simțurile sale sub stăpînirea sufletului, în afara liniștii, și a înstrăinării de oameni. Pentru că sufletul înțelegător unit ipostatic cu ele (cu simțurile) e atras fără de voie împreună cu gîndurile lui, de nu va fi omul plin de trezvie în rugăciunea cea ascunsă».

8) Și iarăși: «Cît de multă desfătare aduce în suflet vegherea în trezvia sa, însoțită cu rugăciunea și cu citirea! Și cît de mult îl veselește, îl bucură și îl curățește! Acestea le cunosc mai ales cei ce în toată vremea vieții lor petrec și viețuiesc în cea mai amănunțită nevoință».

---

583. Harul văzut ca un aluat ce crește și preschimbă firea noastră, închegînd-o și făcînd-o pîine lui Dumnezeu și semenilor. Cel sîrguincios experiază schimbări de la cele mai mici ale firii la cele mai mari (de la cele mai puțin bune, la cele mai sporite în bine). Iar cel trîndav experiază schimbarea de la cele mai mari ale harului, la cele mai mici.

583 a. Acesta a coborît din liniște prin vederile de diferite feluri. El nu se mai vede pe sine, nu-și vede păcatele sale, nu se curățește, nu mai vorbește în chip ascuns cu Dumnezeu în rugăciune.

Deci, tu, omule, care iubeşti liniştea, pune îndemnurile şi sfaturile părinţilor înaintea ta, ca pe o ţintă, şi îndreptează cursul lucrării tale spre apropierea de ele. Şi înainte de toate învaţă ceea ce conglăsuieşte cu ţinta lucrării tale. Căci în afară de acestea nu poţi avea cunoştinţa adevărului. Şi sîrguieşte-te să arăţi în ele cu prisosinţă stăruinţa ta.

Despre tăcere

Tăcerea este taina veacului viitor [583b]. Iar cuvintele, unealta acestei lumi. Omul postitor încearcă să-şi facă sufletul său asemenea firii duhovniceşti [584] prin tăcere şi post necontenit [584a]. Cînd se desparte omul de toate prin lucrarea sa dumnezeiască, stăruind în ascunsul său, se desăvîrşeşte în aceste taine. Şi sfînta lui slujire (liturghia lui) e plină de tainele dumnezeieşti şi de acele puteri nevăzute şi de sfinţenia stăpînirii şi domniei peste făpturi [584b]. Şi dacă s-au despărţit unii, în vremea

583 b. Cînd te întîlneşti cu veacul viitor, fie aici, în arvună, fie după moarte, în deplinătate, te întîlneşti cu o lume de taină, pe care cuvîntul nu o mai poate tîlcui. Cuvintele taie realitatea în bucăţi pentru a le cuprinde. Realitatea din lumea aceasta se înfăţişează ea însăşi în chipuri distincte, mărginite, potrivit cuvintelor. Acolo totul va fi atît de unit, atît de mult trecînd una în alta, pentru că totul va fi plin de dumnezeirea infinită, încît nimic nu va putea fi exprimat satisfăcător în cuvinte limitate. Apoi acest tot va fi văzut de toţi, încît nu va fi necesar să fie comunicat de unii, altora. Va fi o bucurie comună de ceea ce văd toţi, înmulţindu-se chiar prin faptul că o au toţi. Va fi o altă formă de comunicare.

584. Adică asemenea firii îngereşti nemateriale.

584 a. Liniştirea şi tăcerea din ea sînt strîns unite cu postul şi cu lacrimile. De aceea, şi descoperirea tainelor se face celor tăcuţi şi postitori. Tăcerea e un mijloc prin care se sesizează nesfîrşirea tainelor, e un semn al sesizării lor, al copleşirii de către ele a putinţei omului de a le exprima. Tăcerea e poarta prin care intră Dumnezeu în om şi i Se revelează. Olivier Clément zice: «Sfîntul apare ca omul care-şi pierde cuvîntul, în sensul de discurs, de dominare şi de posesiune — şi-l găseşte prin mijlocirea şiroiului de lacrimi».«Duhul este deodată suflul care aduce cuvîntul şi tăcerea în inimă». Un cuvînt ce nu iese din tăcere, un cuvînt ce nu este el însuşi plin de tăcere, n-are în el profunzime (*Le visage intérieur*, p. 80—89).

584 b. Stăpînirea peste făpturi va fi sfîntă, pentru că va fi blîndă şi plină de uimire pentru taina dumnezeirii ce se străvede luminos în ele,

în care au intrat în lăuntrul tainelor, au fost însemnaţi cu pecetea aceasta. Şi unora dintre ei li s-au încredinţat cele ascunse în tăcerea Domnului Celui ascuns, ca să le descopere spre înnoirea celor de la mijloc [585]. Căci n-a îngăduit stomacului plin şi tulburat prin neînfrînare să slujească acestor taine.

Pentru că nici sfinţii nu îndrăzneau să vorbească cu (sau despre) Dumnezeu, nici nu se înălţau spre cele ascunse ale tainelor decît în neputinţa mădularelor şi în îngălbenirea culorii lor, pricinuită din iubirea foamei, a minţii liniştite şi a lepădării de toate gîndurile pămînteşti. Cînd după ce ai petrecut vreme îndelungată în chilia ta în fapte ostenitoare şi în păzirea celor ascunse şi în oprirea simţurilor de la orice întîlnire, te va umbri puterea liniştii, întîi te întîmpină o bucurie care te ia în stăpînire din vreme în vreme, fără vreo pricină. Şi atunci se vor deschide ochii tăi ca să vezi tăria zidirii Lui şi frumuseţea făpturilor, după măsura curăţiei tale. Şi cînd mintea va fi călăuzită în minunea vederii acesteia, atunci şi noaptea şi ziua vor fi pentru ea una în minunile cele slăvite ale făpturilor lui Dumnezeu [585a]. Şi de atunci e furată din suflet sim-

---

va fi aşa cum avea să fie, în baza poruncii dumnezeieşti din rai, dacă omul n-ar fi căzut.

585. Oamenii aflaţi la mijloc între cei intraţi în linişte împreună cu îngerii, şi între demoni, sînt încă lipsiţi de descoperirea tainelor lui Dumnezeu, ascunse în tăcerea Lui şi încredinţate celor ce prin linişte şi tăcere intră în unire cu Cel ascuns în tăcerea Lui. Domnul Însuşi Se află în lăuntrul celor ce au intrat în linişte, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcere, adică o plinătate de viaţă de negrăit. Cei ce primesc pe Domnul în tăcerea Lui, Îl comunică prin cuvinte celor de la mijloc, adică oamenilor ce n-au ajuns la liniştea proprie îngerilor, care sînt cei de sus (demonii fiind cei de jos). Ei se înnoiesc prin aceasta. Dar poate că prin cele de la mijloc se înţeleg şi făpturile dintre noi şi Dumnezeu. Şi ele se înnoiesc prin descoperirea tainelor.

585 a. Cel ce în liniştea lui s-a întîlnit cu liniştea lui Dumnezeu se umple din cînd în cînd de bucuria descoperirii frumuseţii făpturilor, devenite transparente pentru Dumnezeu. În tăcerea lui Dumnezeu se descoperă fundamentul tuturor chipurilor lumii, umplîndu-le pe ele însesi de taina Lui negrăită. Între tăcerea lui Dumnezeu şi între chipurile făpturilor nu e o contrazicere. Chipurile se descoperă deplin în taina lor în Dumnezeu, Cel mai presus de chipuri. În Dumnezeu cel mai presus de chipuri e izvorul frumuseţii chipurilor şi al adîncimii de sens a cuvintelor.

ţirea patimilor în dulceaţa vederii acesteia. Şi prin aceasta sufletul intră în cele două trepte ale descoperirii celor cunoscute cu mintea, care sînt în planul cel de deasupra treptei acesteia, în cel al curăţiei, şi în cel de mai sus[585b]. Dumnezeu să ne învrednicească şi pe noi de acestea. Amin.

EPISTOLA IV

Către cuviosul părinte Simeon, făcătorul de minuni[585 c]

Epistola ta, sfinte, nu constă din cuvinte însemnate în scris, ci în ea ai zugrăvit şi arătat dragostea ta cea către noi, ca într-o oglindă. Şi precum ne socoteşti pe noi că sîntem, aşa ai scris, arătînd prin faptele înseşi că ne iubeşti în chip covîrşitor. Din multa ta dragoste, ai uitat măsura noastră. Ceea ce trebuia să-ţi scriem noi cuvioşiei tale şi să te întrebăm, ca să învăţăm adevărul de la tine, dacă avem grijă de mîntuirea noastră, aceasta ai scris tu, luîndu-ne-o înainte pentru mărimea dragostei tale.

Poate că ai făcut aceasta cu meşteşugul filozofiei, ca prin întrebările tale subţiri şi duhovniceşti, prin care sînt întrebat eu de tine, să se trezească sufletul meu din nepăsarea în care mult s-a scufundat. Dar şi eu, prin dragostea ta, prin care ai uitat de măsura mea, uit de neputinţa mea, încît nu iau aminte la ce trebuie să ajung, ci la ce poate să facă rugăciunea ta. Căci cînd uit de măsura mea, tu rogi pe Dumnezeu prin rugăciunile tale, ca să se desăvîrşească cererea ta şi să se dea

585 b. În treapta îngerească, cunoscută prin curăţie, prin care cei ce se liniştesc se fac asemenea îngerilor, şi în treapta dumnezeiască, aflată deasupra aceleia.

585 c. «În alt ms.: Epistola Sf. Isaac către Ava Simeon de la Cezareea».

ţie de la Dumnezeu (pentru mine) ceea ce ai cerut în rugăciune, ca unui slujitor adevărat al Lui.

Întrebare: Cea dintîi întrebare din epistola ta e aceasta: De trebuie să fie păzite toate poruncile Domnului şi de nu cumva nu este chip de mîntuire celui ce nu le păzeşte pe ele.

Răspuns: Despre aceasta, precum mi se pare, nici nu trebuie să întrebe cineva. Căci deşi sînt multe poruncile, sîntem datori să le păzim. Iar de nu, n-ar fi trebuit să fie date de Mîntuitorul. Căci, precum mi se pare, nu s-a spus şi nu s-a făcut ceva de prisos de către Stăpînul. Pentru că scopul venirii Lui a fost să curăţe din suflet răutatea primei noastre neascultări şi să-l preschimbe potrivit stării lui de la început. De aceea ne-a dat nouă poruncile Lui de viaţă făcătoare, ca pe nişte leacuri curăţitoare ale stării noastre pătimaşe. Căci ceea ce sînt leacurile pentru trupul bolnav, aceea sînt poruncile pentru sufletul pătimaş. Şi e vădit că poruncile s-au dat împotriva patimilor, spre tămăduirea sufletului care a căzut, precum spune limpede Domnul către sfinţii Săi ucenici:

«Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este care Mă iubeşte. Şi cel ce Mă iubeşte pe Mine iubit va fi de Tatăl Meu. Şi Eu îl voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui şi vom veni la el şi vom face sălaş la el» (In, 14, 21). Şi iarăşi: «În aceasta va cunoaşte lumea că sînteţi ucenicii Mei, de vă veţi iubi unii pe alţii» (In, 13,35). E vădit că dragostea se poate cîştiga după sănătatea sufletului. Iar sufletul nu se face sănătos fără păzirea poruncilor.

Dar păzirea poruncilor se află uneori mai jos de dragostea duhovnicească. Şi pentru că sînt mulţi cei ce păzesc poruncile din frică, sau pentru răsplata viitoare, şi nu din iubire, Domnul îndeamnă mult la păzirea poruncilor celor din iubire, care aduc sufletului lumina.

De aceea, zice iarăşi: «Ca să vadă oamenii faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (Mt., 5, 16). Dar nu e cu putinţă a se vedea în suflet faptele cele bune pe care Domnul le-a învăţat, de nu vor fi păzite poruncile.

Şi că nu sînt grele poruncile celor ce iubesc adevărul, a spus-o Domnul. Căci zice: «Veniţi toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi vă voi odihni pe voi. Căci jugul Meu este blînd şi sarcina Mea, uşoară» (Mt., 11, 28, 30). Iar că toate poruncile trebuie păzite de noi cu grijă, a poruncit-o Domnul de asemenea, zicînd: «Cel ce calcă una din poruncile acestea prea mici şi învaţă aşa pe oameni, prea mic se va chema întru Împărăţia cerurilor» (Mt., 5, 19). După toate aceste lucruri legiuite spre mîntuirea noastră, nu pot să spun că nu trebuie păzite toate poruncile. Dar nici sufletul însuşi nu se poate curăţi, de nu va păzi poruncile care s-au dat de Domnul, ca leacuri pentru curăţirea lui de patimi şi de greşeli.

Tu ştii că păcatul a intrat în noi prin călcarea poruncilor. Deci e vădit că prin păzirea lor vine din nou sănătatea. Dar nici nu trebuie să dorim noi şi să nădăjduim curăţirea sufletului fără lucrarea lor, adică fără să umblăm mai întîi pe calea care duce spre curăţia sufletului. Să nu zici că Dumnezeu poate să ne dăruiască curăţia sufletului şi fără lucrarea poruncilor, numai prin har. Aceste judecăţi sînt ale Domnului şi nu ne învaţă Biserica să întrebăm unele ca acestea.

Căci şi iudeii, în timpul întoarcerii lor din Babilon la Ierusalim, au călătorit pe calea cea bătătorită a firii şi aşa au venit la sfînta cetate a lor şi au văzut minunile Domnului. Dar Iezechiel a fost răpit mai presus de fire, prin lucrarea descoperirii, de a venit la Ierusalim, şi prin descoperirea dumnezeiască s-a făcut văzător al înnoirii viitoare. În felul acesta se petrece şi curăţirea sufletului. Li se întîmplă unora să ajungă la

curăţia sufletului pe calea bătătorită şi legiuită prin păzirea poruncilor în vieţuirea mult ostenitoare, răbdată pînă la sînge. Şi sînt alţii care se învrednicesc de ea din darul harului. Şi acesta este un lucru minunat, că pe cea dăruită nouă prin har nu ni s-a poruncit să o cerem prin rugăciune şi să părăsim vieţuirea unită cu lucrarea.

Căci bogatului care a întrebat pe Domnul : «Cum să moştenesc viaţa de veci ?», Domnul i-a spus limpede : «Păzeşte poruncile !» Şi cînd a întrebat care sînt poruncile, i-a spus întîi să se înfrîneze de la faptele rele, apoi i-a amintit de cele fireşti [586]. Şi cînd a cerut să afle ceva mai mult, i-a spus : «De voieşti să fii desăvîrşit, vinde averile tale şi le dă săracilor şi ia-ţi crucea ta şi urmează-Mi Mie» (Mt., 19, 21). Aceasta înseamnă : să te faci mort faţă de toate avuţiile tale şi aşa vei vieţui întru Mine. Ieşi din lumea cea veche a patimilor şi aşa vei intra în lumea cea nouă a Duhului. Înlătură şi dezbracă cunoştinţa de multe feluri şi vicleană şi aşa vei îmbrăca cunoştinţa simplă a adevărului. Căci spunîndu-i «ia crucea ta», Domnul l-a învăţat să moară tuturor celor din lume. Şi cînd a omorît în sine pe omul cel vechi, sau patimile, i-a spus : «Vino şi urmează-Mi Mie» (Mt., 16, 24).

Nu poate omul cel vechi să pornească pe calea lui Hristos, cum a spus fericitul Pavel : «Trupul şi sîngele nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea» (I Cor., 15, 50). Şi iarăşi : «Dezbrăcaţi pe omul cel vechi ce se strică prin pofte şi atunci veţi putea să îmbrăţişaţi pe cel nou, care se înnoieşte din cunoştinţa asemănării Celui ce l-a zidit pe el» (Ef., 4, 22). Şi iarăşi : «Cugetul pămîntesc e duşman lui Dumnezeu. Căci nu se supune legii lui Dum-

586. Faptele rele : să nu ucizi, să nu preacurveşti, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă ; cele fireşti : cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta şi să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi (Mt., 19, 18—19).

nezeu. Pentru că nici nu poate. Că cei ce sînt în trup cugetă cele ale trupului, şi a plăcea lui Dumnezeu în cugetul Duhului nu pot» (Rom., 8, 7).

Iar tu, sfinte, de iubeşti curăţia inimii şi cugetul duhovnicesc cum ai spus, lipeşte-te de poruncile Domnului, cum a spus Stăpînul nostru : «De voieşti să intri în viaţă, păzeşte poruncile» (Mt., 19, 17), pentru iubirea Celui ce le-a dat şi din frică, sau pentru răsplată. Pentru că nu cînd facem dreptatea gustăm dulceaţa aflată în ea, ci cînd dorinţa dreptăţii mănîncă inima noastră [586 a]. Şi nu cînd săvîrşim păcatul sîntem păcătoşi, ci cînd nu-l urîm pe el şi nu ne căim de el. Şi nu zice că a fost vreunul, fie dintre cei vechi, fie dintre cei mai de pe urmă, care nepăzind poruncile a ajuns la curăţia inimii şi s-a învrednicit de vederea Duhului, ci, precum ni se pare, nici unul care n-a păzit poruncile şi n-a umblat pe urmele fericiţilor apostoli nu s-a învrednicit să se cheme sfînt.

Fericitul Vasile şi fericitul Grigorie, de care ai spus că iubeau pustia şi erau stîlpi şi lumină a Bisericii şi lăudau liniştea, nu au venit la linişte pînă nu se făcuseră lucrători ai poruncilor, ci întîi au locuit în pace şi au păzit poruncile şi aşa au ajuns la curăţia sufletului şi s-au învrednicit de vederea Duhului. Eu cred cu adevărat că păzeau poruncile atunci cînd locuiau în cetăţi, primeau pe străini, cercetau pe bolnavi, îmbrăcau pe cei goi, spălau picioarele celor osteniţi ; şi dacă li se cerea de cineva să meargă cu el o milă, mergeau două. Şi după ce au păzit poruncile ce se cădeau împlinite cînd petreceau între mulţi şi mintea lor a început să se bucure de cea dintîi nemişcare [587] şi de vederile dum-

586 a. N-ajunge să facem faptele virtuţilor formal, în afară, sau din cine ştie ce interese pămînteşti, ci trebuie să le facem din alipirea lăuntrică la Dumnezeu, din iubirea faţă de El, sau cel puţin din frică, sau pentru răsplata Împărăţiei cerurilor.

587. De nemişcarea de la început în Dumnezeu. Dar ea era pe pămînt nu în cer, ca la îngeri. Păcatul s-a săvîrşit pe pămînt în trupuri, nu sus, în starea de spirite netrupeşti. Iar nemişcarea de la început era numai

nezeiești și tainice, s-au grăbit și au ieșit la liniștea pustiei și au stăruit acolo în omul cel dinăuntru, încît s-au făcut văzători și au rămas în vederea Duhului, pînă ce au fost chemați de har să se facă păstori ai Bisericii lui Hristos.

Iar privitor la ce ai spus, că odată marele Vasile laudă locuirea împreună a multora, iar altă dată retragerea, spun aceasta : în două feluri se învrednicesc cu adevărat de cîștig cei sîrguitori, fiecare după puterea și după felul lui și după ținta ce și-a ales-o. Uneori li se face spre folos celor tari locuirea împreună cu mai mulți, alteori și celor neputincioși. Și cu pustia se întîmplă la fel. Celui întărit în sănătatea sufletului, a cărui minte s-a unit cu Duhul și s-a făcut mort față de viețuirea omenească, locuirea cu mai mulți nu-i este păgubitoare, dacă veghează la cele ale sale ; și aceasta nu ca să fie folosit, ci ca să folosească pe alții. Căci de Dumnezeu a fost chemat în numele celorlalți părinți. Iar celui neputincios, ce are încă nevoie să crească prin faptele poruncilor, îi este de asemenea spre folos să locuiască împreună cu mai mulți, pînă se deprinde și se va pregăti și va fi războit de ispite, ca să cadă și să se ridice între mulți și să cîștige sănătatea sufletului. Nu e prunc, care să nu fie hrănit cu laptele curgător și nu e călugăr care să nu trebuiască să se hrănească cu laptele poruncilor, ca să biruiască patimile și să se învrednicească de curăție.

În același fel, cum am spus, și pustia, uneori le este folositoare celor neputincioși și care fug (de cei mulți), alteori celor puternici. Celor dintîi ca, neaflîndu-se în ea materia păcatelor, să se ardă patimile în ei și să se usuce, iar ei să crească ; celor tari, ca lipsindu-le materia, să fie războiți de vrăjmașul.

---

relativ nemișcare. Pentru că și protopărinții aveau să înainteze în Dumnezeu. Căci și mintea adunată în liniște are o anumită înaintare în Dumnezeu.

Cu adevărat, cum ai spus, pustia adoarme patimile. Dar nu se caută numai aceasta, ca cineva să-şi adoarmă patimile, ci şi ca să le dezrădăcineze. Aceasta înseamnă a le birui, cînd s-ar răscoli împotriva noastră. Căci patimile adormite se trezesc cînd le vine în întîmpinare o pricină care le trece în fapte. Dar ca să cunoşti că nu numai pustia adoarme patimile, cum ai spus, gîndeşte-te la vremea de boală şi de mare neputinţă, cînd nu ne războiesc cu asprime. Dar nu numai aceasta le adoarme, ci şi ele se adorm una pe alta, cînd îşi dau loc una alteia. Patima slavei deşarte face să dea înapoi pe cea a curviei. Şi iarăşi, cea a curviei îmblînzeşte iubirea nebună de slavă. Deci să nu urmărim pustia numai pentru că adoarme patimile, ci şi pentru că, din lipsa celor supuse simţurilor şi prin înstrăinarea de toate, ne înţelepţim în ea şi se măreşte în noi omul din lăuntru, al Duhului în Hristos, şi în toată clipa ne vedem pe noi înşine şi mintea noastră se face veghetoare şi se păzeşte pe sine în fiecare clipă, ca nu cumva să se fure din ea amintirea nădejdii ei. Acestea, precum ni se pare, ajung pentru prima întrebare a ta, dacă a fost cumva nevoie de ele. Să vorbim deci şi despre a doua.

Întrebare: Dacă Domnul a cerut milostenia pentru asemănarea cu mărirea Tatălui din ceruri, pentru ce călugării aleg mai degrabă liniştea ?

Răspuns: Răspunsul este acesta. E bine că ai adus o pildă din Evanghelie pentru cercetarea vieţuirii celei mari în linişte. Noi să stăm în ea şi să nu căutăm să o înlăturăm, ca pe un lucru de prisos. Domnul a rînduit milostenia spre asemănarea cu Tatăl ceresc, ca să-i apropie de El pe cei ce o săvîrşesc. Aceasta e adevărat. Dar nici noi călugării nu cinstim liniştea fără să cinstim milostenia, ci ne silim pe cît putem să ne ferim de grijă şi de tulburare. Nu pentru că sîntem împotriva celor de trebuinţă, cînd ne vin în întîmpinare, voim să

ne ferim de ele, ci ne îngrijim de linişte, ca să rămînem în îndeletnicirea cu Dumnezeu. Ne ferim cît mai mult de tulburare, ca să ne apropiem de El. Dar dacă ne întîmpină vreodată, pentru o vreme, o trebuinţă de neapărată nevoie a fraţilor, nu se cade a o nesocoti nici pe aceasta. Să ne silim deci neîncetat să fim în toată vremea în lăuntrul nostru plini de milă pentru toată firea celor cuvîntători. Aşa ne porunceşte învăţătura Domnului. Aceasta e deosebirea liniştii noastre şi ea nu poate fi oricum [588]. Şi nu numai mila din lăuntru trebuie să o păzim ; ci, cînd vremea ne cere fapte şi e nevoie de lucruri, nu trebuie să ne lenevim a arăta în chip văzut dragostea noastră. Aceasta o fac mai ales cei ce nu-şi aleg liniştea desăvîrşită, pentru ca să nu se întîlnească cu cineva, ci îşi potrivesc liniştea cu pravila săptămînilor şi cu cea de şapte ori şapte [589]. Unii ca aceştia nu se înfrînează de la lucrurile milosteniei faţă de aproapele, nici cînd se află în ceasurile pravilei lor, ca să le împlinească. Căci de nu este cineva prea repezit şi crud şi neomenos, ţine liniştea şi în faţa persoanei şi a ochilor altuia [590]. Pentru că ştim că, fără iubirea aproapelui, mintea nu se poate lumina în vorbirea şi dragostea dumnezeiască [591].

Căci care călugăr înţelept, avînd bunuri de mîncare şi haine şi văzînd pe aproapele său flămînd şi însetat şi gol, nu-i dă din ceea ce are, şi cruţă ceva din ele ? Sau iarăşi cine, văzînd pe cineva, făcut din aceeaşi carne, chinuit de boală şi slăbit de durere şi avînd nevoie de

588. Liniştea călugărului creştin nu e o nepăsare asemenea celei budiste, ci e plină tot timpul de milă faţă de oameni. Dar încrederea în Dumnezeu e aşa de mare, că el are nădejdea fermă că prin ea va ajuta şi pe cei aflători în necaz.

589. În fiecare zi din săptămînă vin la cele şapte laude. Unii nu-şi aleg liniştea desăvîrşită.

590. Chiar privind la altul şi ajutîndu-l, el nu-şi pierde liniştea, tulburîndu-se. Şi chiar şi prin liniştea sa îl ajută.

591. În vorbirea cu aproapele, mintea e luminată de iubirea lui Dumnezeu. Iar în vorbirea cu Dumnezeu, omul duce lumină din iubirea faţă de aproapele.

cercetare, prețuiește mai mult, pentru dorința sa de liniște, pravila zăvorîrii decît dragostea aproapelui ? Iar cînd nu se întîmplă unele ca acestea, să păzim dragostea și mila față de frați în cugetul nostru. Dar cînd lucrurile ne sînt la îndemînă, Dumnezeu cere de la noi, cînd e nevoie, și împlinirea și desăvîrșirea ei cu fapta. E vădit deci că dacă n-am agonisi nimic, nu ni s-ar porunci să cădem la grijă și în tulburare pentru săraci. Dar dacă avem, ni se cere. Și iarăși dacă ne ferim în viețuirea noastră de împreuna-ședere și de amestecarea cu vederea oamenilor, nu e nevoie să părăsim chilia noastră și șederea singuratică și retrasă și să ne predăm umblării prin lume și cercetării bolnavilor și să ne ocupăm cu astfel de lucruri. Căci e limpede că unele ca acestea coboară, de la cele mai mari, la cele mai mici.

Dar dacă cineva locuiește împreună cu mulți și e aproape de oameni cu locul șederii lui, și e ajutat de alții, sau de ostenelile altora, fie în vreme de sănătate, fie de boală, e dator să facă și el același lucru. Să nu ceară el vreo ajutorare de la alții, dar cînd vede pe fiul de același trup și de același chip în strîmtoare, mai bine-zis, pe Hristos, aruncat și trudit, să se ferească și să se ascundă de el închipuindu-și că o face pentru liniștirea lui mincinoasă. Cel ce face așa, este un om lipsit de milă.

Și să nu-mi aduci aminte pe Ioan din Tebaida și pe Arsenie și să întrebi care din aceștia s-a dăruit pe sine, sau s-a îngrijit de bolnavi și de săraci și a nesocotit liniștirea lui ? Nu te atinge de faptele unora ca aceștia. Că de te înfrînezi de la orice ajutoare de la oameni și de la orice întîlniri cu ei, cum au făcut ei, îți îngăduie și ție Domnul să nu-ți pese de ei. Dar dacă ești departe de desăvîrșirea aceea, și în toate ostenelile trupului te afli în tot timpul însoțit de oameni, pentru ce nesocotești poruncile, pe care măsura ta te obligă să le pă-

zeşti, dînd ca motiv mincinos petrecerea în vieţuirea cea mare a sfinţilor, de care nu te-ai apropiat ?

Dar eu nu voi uita să-ţi aduc aminte de cuvîntul sfîntului Macarie cel Mare, care s-a însemnat spre mustrarea celor ce dispreţuiesc pe fraţii lor. Căci a mers odată să cerceteze pe un oarecare frate bolnav şi întrebîndu-l sfîntul dacă doreşte ceva, iar acela răspunzînd că doreşte puţină pîine proaspătă, pentru că toţi călugării atunci făceau pîine o dată pentru tot anul (că aşa era obiceiul locului acela), acel bărbat vrednic de fericire s-a sculat îndată, măcar că era de nouăzeci de ani şi a plecat la Alexandria, şi a schimbat pîinile uscate pe care le adusese în traistă cu altele moi, şi le-a adus fratelui.

Dar şi Ava Agaton, cel asemenea acestui mare sfînt, a făcut un lucru şi mai mare, fiind cel mai cercat dintre toţi călugării în acel timp şi cinstind tăcerea şi liniştea mai mult decît toţi. Acesta, deci, a plecat în timpul slujbei (Sfintei Liturghii) să vîndă lucrul lui de mînă şi aflînd în tîrg pe un străin neluat în seamă şi bolnav, a închiriat o casă şi a rămas cu el lucrînd cu mîinile sale şi cheltuind preţul lucrului pentru el ; şi aşa i-a slujit lui şase luni, pînă ce acest bolnav s-a făcut sănătos. Acesta (cum spune istorioara) zicea : «Aş fi voit să aflu un bubos şi să-i dau trupul meu şi să-l iau pe al lui». Aceasta e dragostea desăvîrşită.

Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitule, se sîrguiesc fără greutate să păzească poruncile. Şi de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alţii, iau asupra lor orice primejdie de dragul acelora. Cel de-viaţă-Făcător a legat desăvîrşirea lor şi a făcut să atîrne de două porunci, care le cuprind pe toate : de iubirea lui Dumnezeu şi de cea a zidirii Lui, de iubirea faţă de chipul Lui. Şi cea dintîi înfăptuieşte ţinta vederii Duhului. Iar a doua uneşte vederea cu fapta. Pentru că firea dumnezeiască este simplă şi necompusă, nevăzută şi fără nici o lipsă

prin fire. De aceea conştiinţa nu are prin fire nici ea nevoie, în îndeletnicirea ei cu Dumnezeu, de fapte trupeşti şi de vreo lucrare şi de înţelesuri îngroşate. Căci lucrarea aceasta a ei este simplă şi se săvîrşeşte într-o singură parte a minţii, potrivit simplităţii Cauzei prea închinate, fiind o simţire mai presus de simţirea trupului. Dar în a doua poruncă, care este iubirea de oameni, potrivit cu alcătuirea îndoită a firii lor, trebuie să-şi arate grija pentru lucrarea ei în chip îndoit. Căci ceea ce împlinim în cuget în chip nevăzut voim să împlinim şi în trup la fel; dar nu numai în chip arătat, ci şi în ascuns. Şi ceea ce se săvîrşeşte prin lucruri vrem să se săvîrşească la fel şi în conştiinţă.

Căci precum omul s-a făcut din două părţi, din suflet şi trup, aşa de toate ale lui trebuie să se poarte grijă în chip îndoit,după alcătuirea lor îndoită. Şi deoarece fapta premerge contemplării în tot locul, e cu neputinţă omului să se ridice în latura aceea mai înaltă, dacă nu împlineşte întîi pe cea mai de jos cu fapta. Şi nici un om nu îndrăzneşte să spună despre fapta iubirii aproapelui că o împlineşte în sufletul lui, dacă lasă partea care se împlineşte după putere prin trup şi nu pune mîna pe lucruri potrivit cu timpul şi cu locul. Căci numai atunci e crezut, cînd iubirea din gînd se vede şi se cunoaşte. Şi cînd în acestea ne arătăm credincioşi şi adevăraţi, după putere, se dă sufletului putere să se întindă şi spre partea cea mare a contemplării înalte şi dumnezeieşti, prin înţelesuri simple şi de alt fel[592].

Ai scris iarăşi că monahul care voieşte să iubească pe Dumnezeu mai mult decît toate trebuie să se îngrijească de curăţia sufletului său. Şi bine ai zis, dacă eşti în stare şi de aceasta. Dar fiindcă ai zis iarăşi că nu are îndrăzneală în rugăciune sufletul care nu şi-a biruit încă patimile, mie mi se par acestea două contrare,

---

592. Urmează două pagini care se află şi în Cuvîntul LXXXVI din carte (în textul grec, la pg. 373—376). De aceea, le omitem aci.

măcar că sînt om simplu. Căci dacă n-a biruit patimile, cum se îngrijeşte de curăţie ? Cînd din pravila dreptăţii duhovniceşti nu a împlinit biruirea patimilor, îi ceri ceva mai mult decît aceasta ? Dar nu din cele ce doreşte cineva se cunoaşte că le iubeşte, ci din cele ce le iubeşte, se cunoaşte că le doreşte [592 a]. Iubirea premerge prin fire dorinţei. Dacă nu iubeşte cineva ceva, nici nu va dori. Patimile sînt o uşă închisă pe faţa curăţiei. Şi dacă cineva nu deschide uşa închisă nu va intra în ţinutul curat al inimii.

Şi cînd ai spus că sufletul nu are îndrăzneala în ceasul rugăciunii, adevărat ai spus. Căci îndrăzneala nu e numai mai presus de patimi, ci şi de curăţie. Şi rînduiala predaniei e aşa cum zic : răbdarea forţată luptă cu patimile pentru curăţie. De vei birui deci patimile, sufletul cîştigă curăţia. Iar curăţia adevărată face mintea să cîştige îndrăzneala în ceasul rugăciunii.

Dar oare cînd cerem în rugăciune ceea ce am numit curăţie, nu ne aflăm vrednici de osîndă ? Sau nu e o dovadă a mîndriei şi a închipuirii de sine, să cerem de la Dumnezeu ceea ce dumnezeiasca Scriptură şi părinţii noştri poruncesc şi pentru care şi călugărul a ieşit în pustie ? Dar eu cred, sfinte, că precum fiul nu se îndoieşte de tatăl său, şi nu cere de la el zicînd : «Învaţă-mă meşteşugul, sau dă-mi ceva», aşa trebuie şi călugărul să nu deosebească şi să nu ceară de la Dumnezeu : «Dă-mi acestea şi acestea». Deoarece cunoaşte că Dumnezeu Se îngrijeşte de noi, cum se îngrijeşte tatăl de fiu. Şi de aceea ni se cade să ne smerim şi să plîngem pentru pricinile păcatelor, chiar ale celor care sînt în afară de voia noastră, fie că le-am făcut cu gîndul, fie cu fapta, şi să zicem cu inima zdrobită ca vameşul :

---

592 a. Nu poţi cîştiga curăţia prin simpla dorinţă a ei, fără să lupţi pentru ea prin biruirea patimilor. Această simplă dorinţă a curăţiei, fără iubirea ei de fapt, arătată în respingerea patimilor care întinează, nu e nici măcar dorirea ei de fapt. Iubeşte curăţia respingînd patimile care te întinează şi prin aceasta vei arăta că o doreşti de fapt.

«Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosul». Şi să facem în ascuns şi la arătare ceea ce a spus Domnul: «Cînd veţi face toate cele poruncite vouă, ziceţi că slugi nevrednice sîntem; ceea ce sîntem datori să facem, aceea am făcut» (Lc., 18, 13). Trebuie ca conştiinţa ta să-ţi dea mărturie că eşti netrebnic şi ai nevoie de milă [592 b].

Cunoşti doar şi tu că nu faptele îţi deschid uşa închisă cea din inimă, ci inima zdrobită şi smerenia, cînd vei birui patimile întru smerenie şi nu prin dispreţuire [592 c]. Căci cel bolnav se smereşte mai întîi şi se îngrijeşte de însănătoşirea lui din patimi. Pe urmă cere să ajungă împărat. Căci curăţia şi sănătatea sufletului este împărăţia sufletului.

Şi care este împărăţia sufletului? Precum cel bolnav nu zice tatălui său: «Fă-mă împărat», ci se îngrijeşte întîi de boala lui, şi după însănătoşirea deplină primeşte împărăţia de la tatăl său, aşa şi păcătosul şi cel ce se pocăieşte primeşte întîi sănătatea sufletului său şi după aceea intră cu tatăl în ţara firii curate şi împărăţeşte întru slavă cu tatăl său.

Ne aducem aminte de sfîntul apostol Pavel, care-şi mărturiseşte păcatele sale şi în partea din urmă şi mai de jos îşi descoperă sufletul său: «Iisus Hristos, zice, a venit în lume să mîntuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu. Şi de aceea m-a miluit ca să arate întru mine toată îndelunga răbdare a Lui» (I Tim., 1, 15). Pentru că la început am fost prigonitor şi defăi-

592 b. Pentru că adresatul mai spusese şi aceea că nu are îndrăzneală în rugăciune, pentru că nu are curăţie, sfîntul Isaac îi spune că aşa cum fiul nu cere tatălui ceea ce acesta ştie că îi trebuie fiului, aşa şi cel ce se roagă trebuie să ceară cu îndrăzneală nu altceva, ci iertare de păcate. Aceasta nu e mîndrie. Dimpotrivă, e dovada conştiinţei păcătoşeniei în cel ce se roagă.

592 c. Nu faptele pentru care te poţi mîndri deschid uşa inimii, sau uşa din inimă către Dumnezeu, ci însăşi inima zdrobită şi smerenia deschid această uşă. Dar aceasta se întîmplă cînd biruieşti patimile cu smerenie şi nu cu mîndria dispreţuitoare a faptelor contrare lor. Sau, însăşi inima zdrobită e un semn că ai învins patima cea mai rea, sau mîndria, şi, odată cu ea, toate patimile.

mător şi hulitor, dar am fost miluit, pentru că am lucrat cu neştiinţă, din necredinţă.

Cînd a spus acestea şi în ce vreme ? După nevoinţele cele mari şi după faptele de putere, după propovăduirea Evangheliei lui Hristos, pe care o dusese în toată lumea, după morţile necontenite, după necazurile de multe feluri, pe care le pătimise de la iudei şi de la neamuri. El privea încă totuşi la cele de la început ale lui. Şi nu numai că nu socotea că a ajuns la curăţie, dar cugeta că nu e vrednic nici să se numească între ucenici. Căci zicea : «Nu sînt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Hristos» (I Cor., 15, 9). Şi cînd cîştigase mai mult decît toţi oamenii biruinţa asupra patimilor, zicea : «Îmi asupresc trupul meu şi-l port robit, ca nu cumva altora binevestind, eu însumi să mă fac nevrednic» (I Cor., 9, 27).

Iar de zici că în unele locuri istoriseşte şi cele mari despre sine, să te lămurească el însuşi. Căci zice că n-a făcut-o de bunăvoie, nici prin sine, ci pentru propovăduire. Şi cînd istoriseşte acestea pentru folosul credincioşilor, spune de sine că lăudîndu-se astfel e lipsit de minte, strigînd şi zicînd : «Voi m-aţi silit» (II Cor., 11, 17 ; 12, 12). Şi iarăşi : «Nu după Domnul grăiesc, ci cu neînţelepciune în privinţa laudei» (II Cor., 11, 17).

Iată, acesta e dreptarul pe care ni l-a pus sfîntul Pavel cel drept. Să păzim deci şi să rîvnim să-l împlinim. Şi de cerem de la Dumnezeu cele înalte şi El nu ni le dă, să ne împăcăm a fi şi fără ele. Fiindcă Dumnezeu cunoaşte vasele cele alese spre slujirea Lui. Căci fericitul Pavel nici după acestea n-a cerut împărăţia sufletului, ci a zis : «Aş fi dorit să fiu anatema de la Hristos» (Rom., 9, 3). Cum vom îndrăzni deci noi să cerem, înainte de timpul cunoscut de El, împărăţia sufletului, odată ce n-am păzit nici poruncile şi n-am biruit nici patimile şi n-am plătit nici datoria ?

Te rog deci, sfinte, să nu se urce în gîndul tău aceasta, ci cîştigă mai presus de toate răbdarea celor ce vin asupra ta. Şi cu smerenie mare şi cu zdrobire de inimă pentru greşelile şi pentru gîndurile noastre, să cerem iertarea păcatelor noastre şi smerenia sufletului.

S-a scris de careva dintre sfinţi că rugăciunea celui ce nu se socoteşte pe sine păcătos înaintea Domnului nu este bine primită [593]. Iar de zici că unii dintre părinţi au scris despre acestea, adică despre ce este curăţia sufletului şi ce este sănătatea şi ce este nepătimirea şi ce este vederea sufletească, noi îţi răspundem că n-au scris ca să le căutăm şi să le aşteptăm înainte de vreme. Căci s-a scris că «Împărăţia lui Dumnezeu nu vine ca una ce e aşteptată să fie văzută» (Lc., 17, 20). Cei ce au aşteptat-o astfel au dobîndit mîndrie şi cădere. Noi să căutăm locul (ţinutul) inimii prin faptele pocăinţei şi ale vieţuirii, care sînt bine plăcute lui Dumnezeu, şi cele ale Domnului vin de la ele, dacă locul inimii se face curat şi nepătat [594]. Iar acele înălţimi ale lui Dumnezeu pe care le căutăm să le vedem nu sînt încuviinţate de

593. De aceea s-a asociat la rugăciunea lui Iisus şi cererea: «Miluieşte-mă pe mine, păcătosul» şi nu cererea ajutorului pentru cine ştie ce fel de fapte. Fără conştiinţa păcatului nu e smerenie, ci mîndrie.

594. E vorba de cei ce o aşteaptă, ca pe una ce vine ca o realitate exterioară şi cu pretenţia că ar cunoaşte semnele venirii ei. Traducerea cea mai proprie a locului de la Luca, 17, 20 ar putea fi şi aceasta: «Împărăţia lui Dumnezeu nu vine ca una la care se ia aminte cu aşteptare» (ἐν παρατηρήσει προσδοκίας). În aceasta se ascunde o mîndrie care pretinde că cunoaşte apropierea venirii a ceea ce nu poate fi cunoscut şi aşteptat, ca ceva din afară. Noi să ne vedem neîncetat păcatele noastre şi să ne pocăim de ele, răbdînd necazurile. În aceasta trăim apropierea împărăţiei lui Dumnezeu de noi. În aceasta se implică cunoaşterea micimii noastre şi a măreţiei lui Dumnezeu. În simţirea smerită şi în faptele pocăinţei descoperim adîncul nesfîrşit al lumii, şi, în faţa acestui adînc, înălţimea nesfîrşită a măririi lui Dumnezeu. Făcînd aşa, toate cele ale lui Dumnezeu (smerenie, curăţie, iubire) vin de la sine. Atunci, mîndria şi orice fel de egoism nu mai stau ca nişte pete pe adîncul străveziu al inimii. Atunci locul inimii e curat ca să oglindească, primind în el, razele luminii Soarelui ceresc. S-ar părea că afirmînd aci că cele ale lui Dumnezeu vin în inimă cînd ea e curată, sfîntul Isaac se contrazice cu ceea ce a spus mai înainte că nu trebuie să cerem curăţia, ci numai să plîngem cu smerenie pentru păcatele noastre. Dar şi aci şi mai sus el condamnă nu efortul spre curăţire, ci pretenţia că avem curăţia sau că o putem dobîndi. Curăţia este

Biserică. Şi cei ce le-au primit au dobîndit mîndrie şi cădere. Şi ele nu sînt un semn că cineva iubeşte pe Dumnezeu, ci o boală a sufletului. Şi cum vom căuta noi cele înalte ale lui Dumnezeu, cînd dumnezeiescul Pavel se laudă cu necazurile şi socoteşte că cele înalte ale lui Dumnezeu stau în împărtăşirea de pătimirile lui Hristos [595] ?

Iarăşi ai scris în epistola ta că sufletul tău a iubit să iubească pe Dumnezeu, dar n-ai ajuns să-L iubeşti, măcar că ai multă dorinţă să-L iubeşti ; pe lîngă că doreşti retragerea în pustie, aceasta s-a arătat în faptul că a început în tine curăţia inimii şi că pomenirea lui Dumnezeu arde cu sîrguinţă şi se încălzeşte în inima ta.

Dacă acestea sînt adevărate, sînt mari, dar n-aş fi voit să fie scrise de tine. Căci nu le-ai scrie după o înşirare bine orînduită a lor. Iar dacă pentru întrebări le-ai spus pe ele, alta era ordinea întrebărilor. Că cel ce zice că sufletul lui nu are încă îndrăzneală în rugăciune, pentru că n-a biruit patimile, cum îndrăzneşte să spună că sufletul lui a iubit să iubească pe Dumnezeu ? Nu e chip să pui sufletul în mişcarea iubirii de Dumnezeu, după care alergi tainic prin retragere, dacă n-ai biruit patimile. Dar tu ai zis că sufletul tău n-a biruit patimile şi totuşi a iubit să iubească pe Dumnezeu. Şi în acestea nu e o înşirare bine orînduită. Căci

---

necesară pentru venirea lui Dumnezeu în inimă. Dar noi nu trebuie să socotim niciodată că o avem. Chiar gîndul smerit că sîntem păcătoşi, deci nu sîntem smeriţi, e un semn al curăţiei.

595. Împărtăşirea de Hristos, deci de viaţa Lui înviată, stă în împărtăşirea de patimile Lui. Necazurile fac lumea aceasta străvezie pentru Dumnezeu. Şi aceasta dă putere pentru a le răbda. Crucea face să simţim viaţa înviată a lui Hristos, iar lumea să devină străvezie pentru cele înalte ale lui Dumnezeu, celui ce o rabdă. Sau transparenţa lui Dumnezeu prin cruce dă putere răbdării ei. Împărăţia lui Dumnezeu nu se va instaura în cadrul acestei lumi, la sfîrşitul ei, căci lumea aceasta nu poate fi fără răbdarea crucii. Împărăţia lui Dumnezeu e în lumea aceasta mereu în lăuntrul celor ce prin răbdarea necazurilor îşi descoperă inima şi, în inimă, prezenţa lui Hristos cel înviat. Necazurile fac transparentă împărăţia lui Dumnezeu în lumea aceasta, întrucît arată că lumea aceasta nu poate avea o durată şi un sens în ea însăşi.

eu nu înţeleg ce zice cel ce spune că n-a biruit patimile, dar iubeşte să iubească pe Dumnezeu.

Dar tu zici : «N-am zis că iubesc», ci că «iubesc să iubesc». Dar nici aceasta nu poate avea loc, dacă sufletul nu se află în curăţie. Iar de voieşti să spui un cuvînt gol de conţinut, nu numai tu zici, ci fiecare zice că voieşte să iubească pe Dumnezeu. Şi nu numai creştinii, ci acest cuvînt e propriu fiecăruia. Dar în aceste cuvinte se mişcă numai limba, sufletul nesimţind ce zice. Aşa cum mulţi fiind bolnavi, nu ştiu nici măcar că sînt bolnavi. Iar răutatea este o boală a sufletului ; şi rătăcirea, pierderea adevărului. Şi cei mai mulţi dintre oameni bolind de acestea, se dau drept sănătoşi şi sînt lăudaţi de mulţi. Căci dacă sufletul nu se însănătoşeşte de răutate şi nu se statorniceşte în sănătatea firească în care a fost zidit, născîndu-se din sănătatea Duhului, nu poate omul să poftească cele mai presus de fire. Căci cîtă vreme sufletul se află în boala patimilor, nu simte cu simţirea cele duhovniceşti, nici nu ştie să le poftească, ci le pofteşte numai pentru că a auzit de ele cu urechile, sau din scrieri. De aceea, cu dreptate am spus mai sus că cei ce doresc desăvîrşirea trebuie să păzească toate poruncile. Pentru că numai lucrarea ascunsă a poruncilor tămăduieşte puterea sufletului [596]. Şi aceasta nu se înfăptuieşte în chip simplu şi la întîmplare. Căci s-a scris că fără vărsarea sîngelui nu este iertare [596 a].

596. În lucrarea poruncilor se întăreşte sufletul mai ales pentru că în această lucrare e ajutat de puterea harului. Făcînd milostenie, ţi se înmoaie sufletul, scăpînd de neputinţa învîrtoşării. Lăudînd pe ceilalţi, scapi de neputinţa mîndriei, etc. Aceasta se întîmplă mai ales cînd nu faci binele pentru a fi văzut şi lăudat de oameni. Numai în acest caz scapi de neputinţa mîndriei. În împlinirea poruncilor se arată deci de fapt dorinţa de a iubi pe Hristos, sau începutul de fapt al iubirii Lui şi creşterea acestei iubiri. Altfel, dorirea lui Hristos e numai o vorbă goală. Şi cu ea se poate lăuda oricine.

596 a. Hristos şi-a vărsat sîngele pe cruce pentru iertarea păcatelor noastre. Dar nu pentru o satisfacţie juridică dată onoarei jignite a lui Dumnezeu, ci pentru a arăta că viaţa plină de Duhul Sfînt se obţine prin subţierea trupului, prin oboseli şi suferinţe. Toate acestea sînt un fel de

Mai întîi firea noastră a primit înnoirea în întruparea lui Hristos, apoi s-a împărtăşit de patima Lui şi de moartea Lui şi după înnoirea prin vărsarea sîngelui s-a înnoit şi s-a sfinţit firea noastră şi s-a făcut în stare să primească poruncile noi şi desăvîrşite. Căci de s-ar fi dat înainte de vărsarea sîngelui, înainte de a se înnoi şi sfinţi firea noastră, poate că şi aceste porunci noi, ca şi cele vechi, ar fi tăiat din suflet răutatea, dar n-ar fi putut să smulgă însăşi rădăcina răutăţii din suflet. Acum însă nu e aşa. Ci lucrarea ascunsă care urmează şi poruncile cele noi şi duhovniceşti, pe care sufletul le păzeşte cu frica de Dumnezeu, îl înnoiesc şi-l sfinţesc şi-i tămăduiesc în chip ascuns toate mădularele lui[597]. Căci e vădit care patimă vindecă fiecare poruncă în suflet, într-un chip liniştit. Şi lucrarea (energia) acestora o simte atît cel ce tămăduieşte, cît şi cel ce se tămăduieşte, după asemănarea femeii ce suferea de curgerea sîngelui.

Tu ştii, iubite, că de nu s-ar tămădui partea pătimaşă a sufletului şi nu s-ar înnoi şi sfinţi în chip ascuns şi nu s-ar lega în chip ascuns întru vieţuirea Duhului, n-ar dobîndi sănătatea, nici nu s-ar elibera de supărările pricinuite de lucrurile cu care se întîlneşte, aflătoare în zidire. Şi vindecarea constă în a se face prin

---

vărsare a sîngelui, un fel de subţiere a lui de tot ce-l împinge la o alipire de cele groase ale lumii. Puterea aceasta o primim prin trupul răstignit al lui Hristos, prin sîngele subţiat al Lui, adică prin sîngele vărsat al Lui. Se uită de obicei, în explicarea Euharistiei, că ne împărtăşim nu simplu cu sîngele Domnului, ci cu sîngele Lui «vărsat», sau «care se varsă», spre a da şi sîngelui nostru puterea să se verse.

597. «Lucrarea ascunsă» a lui Dumnezeu în suflet e pusă în legătură cu sîngele vărsat al lui Hristos. Căci sîngele acesta se varsă continuu în noi prin Sfînta Împărtăşanie. Iar în acest sînge vărsat nu e numai puterea curăţiei Lui omeneşti, ci e şi puterea dumnezeiască, pentru curăţia noastră. De aceea putem lucra poruncile cele noi şi cu mult mai înalte, care redau putere de înnoire firii noastre.

Primind sîngele lui Hristos, putem împlini chiar poruncile Lui duhovniceşti, care fac să se înduhovnicească firea noastră, să fie copleşită de Duhul, murind omului vechi şi nemaicăutînd cele ale trupului. Între împlinirea acestor porunci şi împărtăşirea de sîngele vărsat al Domnului e o strînsă legătură.

har cum s-au făcut fericiţii apostoli, care s-au desăvîrşit în iubirea lui Hristos. Şi uneori sufletul primeşte după lege sănătatea. Căci acela care, prin lucrarea poruncilor şi a unor fapte mai aspre ale vieţuirii adevărate a biruit patimile, cunoaşte că a dobîndit sănătatea sufletului după lege. Şi s-a înţărcat de laptele chipului îngroşat al lumii acesteia şi s-a tăiat din el obişnuinţa cu gîndurile de mai înainte şi s-a născut din nou ca la început în cele duhovniceşti şi s-a văzut prin har în patria Duhului prin înţelesurile omului din lăuntru şi l-a primit pe el o lume nouă, necompusă.

Căci cînd se înnoieşte mintea şi se sfinţeşte inima, toate înţelesurile bune ce se mişcă în ea după firea acelei lumi, în care intră, se pun în mişcare. Mai întîi se mişcă în ea dorinţa după cele dumnezeieşti şi doreşte părtăşia (comuniunea) cu îngerii şi descoperirile tainelor cunoştinţei Duhului. Şi mintea lui simte cunoştinţa duhovnicească a făpturilor şi răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele iconomiei (întrupării) celei pentru noi şi atunci mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare [597 a].

Înţelege deci, din aceste lucruri ce ţi le-am scris, cele ale tale. Dacă putea sufletul tău să iubească cu adevărat pe Dumnezeu cînd era închis în ţinutul patimilor, nu avea trebuinţă multă să întrebe şi să înveţe tainele lumii Duhului. Dar e vădit că nu-i folosesc învăţăturile şi cunoştinţa cea din starea stăpînită de patimi, nici nu sînt în stare acestea să-i deschidă uşa curăţiei în faţă. Însă de se iau patimile de pe suflet, mintea se luminează şi se mută în ţinutul cel curat al firii şi nu mai are nevoie să întrebe [597 b]. Pentru că vede lim-

597 a. Mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare, mai bine zis cu cele cunoscute înainte numai prin nădejde. Acum mintea le are în ea însăşi, sau în legătură cu ea.

597 b. Nu se poate spune că în firea noastră este un ţinut curat, deosebit de cel întinat de patimi. Ci întreaga fire a noastră se mută într-o stare de curăţie, sau într-o zonă a curăţiei, sau intră întreagă treptat în

pede cele bune aflate în acel ţinut al ei. Căci precum simţurile noastre din afară nu simt firile şi lucrurile ce se petrec în ele prin învăţare şi întrebare, ci fiecare simţ simte în chip firesc şi nu prin întrebare lucrul ce-l întîmpină (căci nu e o învăţătură care mijloceşte între simţuri şi cele simţite; pentru că orbul, oricît i s-ar vorbi despre strălucirea soarelui şi a lunii şi despre mersul stelelor şi despre scînteierea pietrelor preţioase, primeşte şi judecă şi înţelege numai cu numele frumuseţea pe care o au, iar cunoştinţa lui şi deosebirile între ele rămîn străine de plăcerea vederii lor), în acelaşi fel, înţelege şi despre vederea Duhului. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos şi nu întreabă şi nu învaţă despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi [597 c], mai presus de libertatea voinţei, prin căldura credinţei şi a nădejdii celei în Hristos, precum a scris fericitul Pavel: «Iar dacă am vedea, pentru ce am nădăjdui? Dar aşteptăm prin răbdare» (Rom., 8, 25).

Deci datori sîntem să aşteptăm şi să stăruim călugăreşte şi cu simplitate în omul nostru din lăuntru, unde nu sînt întipăriri de gînduri, nici vederea celor compuse [598]. Deoarece mintea primeşte asemănările ce-

---

planul curăţiei lui Dumnezeu. Acea zonă a curăţiei fiind însăşi zona celor dumnezeieşti, nu mai are nevoie să întrebe despre ele, căci le cunoaşte prin experienţă.

597 c. Vederea sau simţirea tainelor dumnezeieşti nu poate avea loc fără har, sau fără efluviul de putere pornit din Dumnezeu, prin care sîntem puşi în legătură cu El. Dar harul vederii lor, sau al simţirii lor înţelegătoare, se dă sufletului numai cînd s-a făcut sănătos, scăpînd de boala patimilor care face această simţire tocită. Deci starea de sănătate a sufletului nu-l ridică pe om numai în cele ale firii, din cele mai prejos de fire, sau din starea de boală, ci îl pune în atingere cu cele dumnezeieşti. Astfel sufletul se află în realitate, sau în stare de boală şi deci de nesimţire a celor dumnezeieşti, sau în stare de sănătate, adică în starea normală sau firească, şi atunci e în atingere cu cele dumnezeieşti, sau străbătut de ele. Trăirea în supranaturalul dumnezeiesc e starea firească a sufletului.

598. Omul cel mai din lăuntru e cel mai depărtat de chipurile lucrurilor, de închipuiri proprii, fie ele chiar cu privire la venirea grabnică a Împărăţiei cerurilor. Acolo trăieşte infinitul fără margini, fără fund, care este nemărginirea personală a lui Dumnezeu.

lor la care privește, cînd privește spre lume, pe potriva chipurilor spre care se răspîndește, primește de la ele întipăriri și asemănări. Și acestea, pe măsura mulțimii lor și potrivit cu deosebirile schimbărilor lor, mișcă în ea gîndurile. Și cînd se mișcă în ea gîndurile, își pun pe ea pecetea lor [598 a]. Dar dacă mintea privește spre omul din lăuntru, unde nu e cu putință a înfiripa vreo schimbare de chipuri, nici a deosebi vreo alcătuire prin schimbarea întipăririlor, ci totul e umplut numai de Hristos, e vădit că mintea primește vederea simplă, în afară de care nimic altceva nu umple cu bună mireasmă prăpastia sufletului, și care-l face să dobîndească îndrăznirea în ceasul rugăciunii [599]. Căci aceasta este hrana firii sufletului [600].

---

598 a. Întipăririlor lucrurilor sesizate cu simțurile le răspund gîndurile pline de poftă sau de griji ale sufletului. Iar prin gînduri înseși lucrurile își pun pecetea lor îngustătoare și pasionată pe minte.

599. Omul din lăuntru e considerat deci ca starea fără chipuri a minții. În acel indefinit, lipsind orice îngustare prin chipurile succesive ale lucrurilor și ale gîndurilor și închipuirilor, se poate sălășlui Hristos, Care prin faptul că e Dumnezeu e potrivit cu acel loc indefinit, iar prin faptul că e om, e simțit aproape de noi, în legătură cu noi. Spre El și numai spre El devine ațintită mintea. Se aplică aci ceea ce spune sfîntul Marcu Pustnicul în *Cuvîntul despre Botez* (Filoc., rom., I.), unde Hristos e văzut ca primind pe altarul inimii în calitate de Arhiereu toate gîndurile noastre, de la prima lor ivire în minte. Dar Isaac Sirul completează ideea, precizînd că Hristos, ca Arhiereu ce umple totul în noi, tămîiază cu buna Lui mireasmă prăpastia indefinită în adîncimea ei a sufletului, umplîndu-ne pe noi înșine de bună mireasmă. Prăpastia fără fund a sufletului e atît de înrudită cu prăpastia fără fund a dumnezeirii, că nu mai poți să vezi între ele o graniță. Simți doar că inima ta nu se descoperă ca prăpastie, decît pentru că o altă prăpastie, mai capabilă să se mențină permanent ca atare, a descoperit sau actualizat și prăpastia inimii tale. Sau simți deosebirea doar prin aceea că prăpastia ta se roagă Celui ce o umple pe ea ca un alt abis. Și atunci simți că tămîiază în acea prăpastie nu numai Hristos, aducîndu-Se Tatălui, ci tu însuți, aducîndu-te jertfă lui Hristos. Trăindu-te pe tine ca prăpastie și pe Hristos ca prăpastie în tine, ai îndrăznire în rugăciune. Căci nimic nu te mai desparte de El, ci Îl simți scufundat în tine și pe tine te simți scufundat în El, fără să se confunde cu tine.

600. Cu rugăciunea se hrănește și se întreține sufletul, pentru că prin rugăciune e unit cu Dumnezeu și Dumnezeu cu adîncimea Lui nesfîrșită îi dă viață nesfîrșită și sufletului. Rugăciunea se spune că e pîinea îngerilor. Ea a fost pîinea Maicii Domnului, în Sfînta Sfintelor. De aceea, sihastrii pierduți în rugăciune uită zile întregi să mănînce. Din puterea Duhului dumnezeiesc s-au creat și se susțin chiar lucrurile materiale în raționalitatea lor plasticizată. El are deci și puterea de hrănire, nu numai a sufletului, ci și a trupului nostru.

Şi cînd mintea petrece în patria cunoaşterii adevărului, nu are nevoie de întrebare. Căci precum ochiul trupesc nu întreabă cînd vede soarele, aşa nici ochiul sufletului nu cercetează întîi şi apoi priveşte la cunoştinţa Duhului. Tot aşa şi vederea tainică pe care o doreşti, o, sfinte, se descoperă minţii după ce ai dobîndit sănătatea sufletului. De aceea, pornirea care voieşte să înveţe acest fel de taine prin cercetare şi judecată e o nebunie a sufletului. Căci şi fericitul Pavel n-a spus că a văzut şi a auzit tainele şi cuvintele negrăite prin învăţătură şi în chip material, ci fiind răpit în patria duhovnicească şi că acolo a văzut descoperirea tainelor (II Cor., 12, 4).

Deci şi tu, o, sfinte, de iubeşti curăţia, taie de la toate dragostea ce se revarsă spre toţi şi intrînd lucrează în via inimii tale ; smulge din sufletul tău patimile, lucrează ca să nu cunoşti răutatea omului. Curăţia care vede pe Dumnezeu nu răsare din cerere, ci înfloreşte în suflet, dar cînd nu vede răutatea vreunui om [601].

De voieşti ca inima ta să se facă locul tainelor lumii noi, îmbogăţeşte-te mai întîi în fapte săvîrşite cu trupul, în post, în privegheri, în slujba sfîntă (liturghia) a nevoinţei, în răbdare, în nimicirea gîndurilor şi în celelalte. Leagă mintea ta în citirea Scripturilor şi în cugetarea la cele din ele, scrie poruncile înaintea ochilor tăi şi plăteşte datoria patimilor, prin aceea că biruieşti şi eşti biruit. Şi prin vorbirea neîncetată a rugăciunii şi a cererii, prin cugetarea cea din ele, smulge

601. S-a spus mai înainte că curăţia nu trebuie cerută. Ci să cerem numai mila pentru păcatele noastre. Curăţia e nevinovăţie. De aceea, ea nu vede răutatea cuiva. Cine o vede se întunecă el însuşi de ea, poate mai mult decît acela. Curăţia vede de aceea prin toţi şi prin toate pe Dumnezeu, căci nu vede răutatea care prin firea ei îngustează indefinitul omului care vede şi care e văzut.

din inima ta tot chipul şi toată asemănarea, în care ai fost prins prin prindere de mai înainte [602].

Obişnuieşte mintea ta să cugete pururea la tainele iconomiei Mîntuitorului şi lasă cererea cunoştinţei şi a vederii (a contemplării), care covîrşesc putinţa de tălmăcire a cuvintelor, pentru timpul şi locul lor şi urmăreşte lucrarea poruncilor şi faptele în scopul curăţirii, şi cere-ţi de la Domnul în rugăciune întristare de foc, înflăcărată în toate (care se ivea şi în inimile apostolilor şi a mucenicilor şi a părinţilor) ; cere să o picure pe aceasta în inima ta şi să te învredniceşti de vieţuirea cu mintea.

Iar începutul şi mijlocul şi sfîrşitul acestei vieţuiri sînt acestea : tăierea de la toate prin unirea cu Hristos. Iar de voieşti vederea tainelor, lucrează prin fapte poruncile întru tine şi nu întru urmărirea cunoştinţei lor. Vederea duhovnicească lucrează în lăuntrul nostru în patria (ţinutul) curăţiei [603]. Şi nu căuta întîi să înveţi

602. Foarte adeseori se cere în scrierile duhovniceşti scăparea de «prejudecăţi», de chipurile pătimaşe de mai înainte. Sînt obişnuinţe rele care s-au întărit în noi treptat, moduri de gîndire care ne-au prins înainte de a fi judecat de sînt bune sau rele ; sînt tîlharii ce au pus stăpînire pe noi în lipsa de veghe a noastră. Aceste prejudecăţi ne opresc de a primi adevărul, de a ne deschide lui, de a judeca pînă la capăt, cu sinceritate. Totuşi prin rugăciunea, care e vorbire cu Dumnezeu, dacă ea se face neîntrerupt, mintea scapă de toate chipurile îngustătoare care s-au întipărit prin obişnuinţă în ea. Dar pentru a putea stărui în rugăciune, trebuie să fi plătit şi datoria cu care te-ai împovărat faţă de patimi, primind plăcerea lor. Această datorie o plăteşti luptînd cu ispitele lor, în care oboseşti şi sîngerezi (îţi «verşi» sîngele), uneori biruind, alteori fiind biruit, dar nerămînînd în această stare şi, prin aceasta, scăpînd încet, încet de forţa obişnuinţei cu ele.

603. Nu urmări cunoaşterea tainelor în mod nemijlocit, ci lucrează poruncile spre desăvîrşirea ta, şi prin aceasta te vei face străveziu pentru arătarea tainelor prin tine. Tainele vieţii de deasupra noastră reprezintă o ordine duhovnicească, necompusă, plină de iubire. Trebuie să ne oprim firea noastră de la săltarea într-o stare duhovnicească superioară înainte de vreme. Nu prin teorie se cunoaşte ordinea superioară a existenţei, ci prin prefacerea noastră treptată prin împlinirea poruncilor. În lucrarea faptelor curăţitoare călugărul trebuie să se ajute de două lucruri : 1) de tăierea voii de la toate plăcerile trupeşti şi egoiste şi 2) de cugetarea la

cum să intri în patria tainelor Duhului. Deci începe așa :

Cea dintîi dintre taine se numește curăția, care se naște din lucrarea poruncilor. Iar vederea este vederea duhovnicească a minții și ea constă în a te uimi și a pătrunde în toate cele ce s-au făcut și se fac. Vederea este vederea minții și constă în a te uimi de iconomia lui Dumnezeu în tot neamul și neamul și a pătrunde în slava Lui și în greutățile ce duc la lumea nouă. Ea constă în a pătrunde cele prin care se zdrobește inima și se înnoiește și se hrănește după asemănarea pruncilor în Hristos cu laptele poruncilor noi și duhovnicești, ca să ajungă la starea lipsită de răutate, unde se obișnuiește cu tainele Duhului și cu descoperirile cunoștinței, ridicîndu-se din cunoștință în cunoștință și din vedere în vedere, la înțelegere, și învață si se întărește în chip tainic, pînă se va înălța întru dragoste și se va uni întru nădejde și se va sălășlui în ea bucuria și se va înălța în Dumnezeu și se va încununa cu slava cea firească de la facerea ei, cînd a fost zidită [603 a].

În aceste livezi (locașuri) ale Duhului se urcă mintea prin descoperirile cunoștinței. Dar în urmă cade și se ridică și biruiește și e biruită și se prăjește în cuptorul chiliei. Și așa se curățește și se face milă cu ea și se învrednicește prin fapte de vederea Sfintei Treimi pe care o dorește. Căci vederile firilor, în care se înalță mintea și lucrează și se deprinde, sînt trei: două ale firilor celor zidite, ale celor cuvîntătoare și ale celor

---

Hristos, căci El e pilda vieții curate și pline de jertfă și de iubire. Abia ajungînd astfel la patria curăției, va vedea în ea tainele oceanului dumnezeiesc în sine însuși.

603 a. Vederea tainelor în starea de răpire nu e statică, ci o înălțare din cunoștință în cunoștință. Iar mai sus de orice vedere e unirea în dragostea desăvîrșită cu Dumnezeu, menținînd nădejdea unei și mai mari uniri. Sfîntul Isaac, potrivit învățăturii lui, socotește că atunci firea noastră e încununată cu slava ce a avut-o la început, sau pe care ar fi dobîndit-o dacă n-ar fi căzut.

necuvîntătoare, sau duhovnicești și trupești[604], și cealaltă, a Sfintei Treimi. Întîi deci apropiindu-se de orice făptură, vederea se îndreaptă spre zidire și prin ea mintea străbate la descoperirea cunoștinței. Pentru cele ce nu cad sub simțuri vederea e înțelegătoare. Și mintea are puterea de a se vedea și pe sine însăși[605]. Dar filozofii din afară și-au risipit cugetarea aceasta a lor în imaginații create[606].

Dar vederea fiilor tainei credinței e unită cu credința și e păzită în livada Scripturilor. Ea adună mintea din orice risipire în cele din afară și o pironește în unirea cu Hristos, după asemănarea lui Vasile și Grigorie.

Vederea minții e legată astfel de cuvintele tainice aflate în Scriptură. Și cuvintele neînțelese de cunoștință sînt primite de noi prin credință. Și prin vedere primim o cunoștință despre ele, care se ivește în noi după curăție. Iar pentru tainele Duhului, cele mai presus de cunoștință, pe care simțurile trupului nu le simt, nici rațiunea minții nu le cunoaște, ne-a dat nouă Dumnezeu credința, prin care cunoaștem numai că sînt. Și din credința însăși se naște în noi nădejdea.

Prin credință mărturisim că Dumnezeu este Domnul și Stăpînul și Ziditorul și Făcătorul tuturor. Și prin cunoștință știm că trebuie să păzim poruncile Lui și înțelegem că poruncile cele vechi le păzește frica, precum a spus același apostol (Rom., 8, 15), iar poruncile de-viață-făcătoare ale lui Hristos le păzește iubirea, precum Însuși El a spus : «Eu am păzit poruncile

604. Întîi străbatem prin făpturi la rațiunile dumnezeiești. Aceasta se numește cunoștință, sau gnoză, ca ajutată de Duhul Sfînt. Pe acest plan cunoștința pătrunde pe de o parte firile cuvîntătoare, sau sufletele oamenilor și pe îngeri, sau pe cele necuvîntătoare, adică trupurile oamenilor și în general tot ce e făptură.

605. Vederea lui Dumnezeu proprie îngerilor se numește înțelegere, deși e mai presus de înțelegere.

606. Construcțiile lor nu sînt o cunoștință ce corespunde realității superioare obiective.

Tatălui Meu şi rămîn în dragostea Lui» (In., 15, 10). Deci e vădit că nu din frică păzeşte Fiul poruncile Tatălui Său, ci din iubire. Şi de aceea ne porunceşte şi nouă, ca şi noi să păzim poruncile din iubire, precum zice : «De Mă iubiţi pe Mine, veţi păzi poruncile Mele şi Eu voi ruga pe Tatăl Meu şi alt Mîngîietor va trimite vouă» (In., 14, 15). El numeşte venirea Duhului, darurile descoperirii tainelor Duhului, ca să aibă, prin primirea Duhului, desăvîrşirea cunoştinţei duhovniceşti pe care au primit-o apostolii. Şi pe Mîngîietorul L-a mărturisit şi L-a făgăduit Domnul, rugînd pe Tatăl Său să li-l dea lor, ca să rămînă cu ei în veci după lucrarea poruncilor şi după curăţire.

Vezi că din păzirea poruncilor se învredniceşte mintea de harul vederii celei de taină şi de descoperirea cunoştinţei Duhului ? Nu a înţeles, ca înţelepciunea ta, că fapta păzirii poruncilor e o piedică a vederii tainelor dumnezeieşti ce se săvîrşesc în lucrarea liniştirii.

Deci te rog, de simţi în sufletul tău că ai ajuns în ţara dragostei, păzeşte poruncile cele noi, pentru dragostea Celui ce le-a pus pe ele, dar nu din frică. Căci şi fericitul Pavel, cînd ardea de dragostea lui Dumnezeu, a zis : «Cine mă va despărţi de dragostea lui Hristos ? Oare vreun necaz, sau vreo închisoare, sau vreo prigoană» şi cele următoare (Rom., 8, 35, 38) şi adaugă iarăşi : «Că sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici cele de faţă, nici cele viitoare nu pot să mă despartă de dragostea de Dumnezeu cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru». Şi ca să nu se creadă că doreşte plata cea multă, sau cinstea, sau darul covîrşitor al celor duhovniceşti, precum doreşte sfinţenia ta, a zis : «Aş fi dorit să mă fac anatema de la Hristos», ca cei străini să se apropie de el (Rom., 9, 3). Şi ca să cunoşti că nu urmărea vederea cea de taină şi pustnicească, asemenea părinţiei tale, ci o doreşte pe acea

de care s-au învrednicit adeseori unii prin har, ascultă ce zice în alt loc: «De aş grăi în limbi îngereşti şi omeneşti, dar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător; şi de am proorocie şi văd toate tainele şi am toată cunoştinţa şi credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimica nu sînt» (I Cor., 13, 1—2).

Pentru că uşa cea rînduită care duce la acestea este dragostea. De vom dobîndi dragostea, ea ne va duce la acestea. Dar dacă ne învrednicim de acestea prin har, fără dragoste, ni se va întîmpla să le pierdem. Deci dragostea e cea care cîştigă şi păzeşte bunătăţile mai înalte ale sfinţilor şi dumnezeiasca vieţuire. Îndată ce călugărul pierde dragostea, inima lui pierde pacea (şi aceasta e sălaşul lui Dumnezeu) [607] şi i se închide lui uşa harului, prin care Domnul nostru va intra şi va ieşi precum a zis: «Eu sînt uşa vieţii şi întru Mine va intra ca să păzească şi păşune va afla» spre hrănirea vieţii lui duhovniceşti (In, 10, 4). Dar unde e pace nu e împiedicat să intre nici de răutate, nici de amăgire, ci e ajutat să intre şi să iasă de dragoste, prin toate treptele descoperirilor cunoştinţei şi ale vederilor de taină [607 a], asemenea celor liberi în Hristos.

Şi ca să ştii adevărul acestora, că adică într-adevăr viaţa duhovnicească este vederea minţii, ascultă pe marele Pavel. Căci el strigă: «Nu voiesc să fiu în ea fără dragoste». Şi dacă nu voi intra în mîhnirea cea legiuită din pricina dragostei, sau la vedere, nici nu o voi pofti cu poftirea pe ea. Şi dacă mi se va da prin har, cînd n-am dobîndit iubirea, nu e pentru că am cerut-o pe

607. Se socoteşte dragostea una cu pacea şi invers. E o pace caldă, care îmbrăţişează pe toţi. De aceea pacea aceasta durează. Şi unde este ea, e Dumnezeu. Ea izvorăşte din Dumnezeu, sau Dumnezeu se face arătat din ea.

607 a. Aşa interpretează sfîntul Grigorie de Nyssa intrările şi ieşirile lui Hristos în sufletul ce urcă duhovniceşte: intrarea cu sufletul la o nouă vedere şi ieşirea cu el din acea vedere pentru a intra iarăşi la o alta mai înaltă.

ea. Şi deci n-am intrat la ea prin uşa cea firească, care este dragostea [607 b].

Deci trebuie să cîştigăm întîi dragostea, care este vederea cea mai înainte de vederea Sfintei Treimi [607 c]. Şi după aceasta se va ivi în mine fără dăruire, în chip firesc, vederea celor duhovniceşti.

Înţelege înţelepciunea fericitului Pavel, cum a părăsit toate darurile dăruite prin har şi a cerut ipostasul însuşi al lucrurilor, care primeşte darurile şi le păzeşte pe ele precum zice cineva [608]. Darul vederii făpturilor s-a dat şi lui Moise şi mulţi s-au învrednicit de ea, dar nu prin încredinţare neclintită, ci prin descoperire. Dar eu cel botezat (scufundat) în Duhul cel Sfînt şi care mă aflu plin de har, voiesc să primesc în lăuntrul meu simţirea lui Hristos care locuieşte întru mine. Căci Hristos a săvîrşit înnoirea firii noastre în ipostasul Său. Şi pe El L-am îmbrăcat din apă şi din Duh şi printr-o taină negrăită ne-a unit pe noi cu Sine şi ne-a făcut pe noi mădulare ale trupului Său. Dar aici, în arvună. Iar în lumea cea nouă, împărtăşeşte din viaţa Lui celorlalte mădulare. Deci de ce voieşti să ca-

607 b. La vedere trebuie să se intre prin dragoste; aşa se intră după o adevărată creştere duhovnicească. Iar la dragoste se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din dragostea pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a acelor pe care vrea să-i înalţe spre Sine.

607 c. Dragostea e definită aci ca vederea dinainte de vederea Sfintei Treimi. Dumnezeu e iubit, adică, pentru toate cele ce le-a făcut pentru noi, pentru înţelegerea, sau vederea lor. De-abia atunci omul e pregătit pentru a înţelege că Dumnezeu este dragoste, adică comuniunea desăvîrşită a celor trei Persoane. De-abia atunci simte dragostea ca venind de la Sfînta Treime, sau simte în dragoste pe Sfînta Treime însăşi.

608. Sfîntul Pavel voia mai mult decît toate darurile, comuniunea cu ipostasul sau cu fundamentul tuturor lucrurilor, sau cu Persoana dumnezeiască. Dar cu o persoană nu te uneşti şi pe ea nu o cunoşti decît prin iubire, pe cînd vederi sau cunoaşteri ale lucrurilor pot să se dăruiască şi printr-un dar deosebit. Harul cel mai propriu şi mai înalt este însă harul comuniunii cu Hristos, harul iubirii. De unirea aceasta cu Hristos, ipostasul tuturor celor create, ne împărtăşim întîi în botez. Atunci ne scufundăm în El însuşi ca Persoană, prin puterea Duhului Sfînt, care iradiază din Sine în noi. Orice vedere, dacă e printr-un dar şi nu prin dragoste, e mai jos decît unirea cu Hristos ca persoană.

uţi vederea înainte de dragoste, cînd dumnezeiescul Pavel a socotit-o fără preţ, fără dragoste ?

Cînd ai spus că lucrarea poruncilor te împiedică de la vedere, e vădit că ai defăimat iubirea aproapelui şi ai preţuit mai mult vederea (contemplarea-cunoaşterea) şi doreşti să o ai cînd nu se poate avea. Căci pînă la o vreme nu putem avea vederea, o prea înţelepte, dar apoi ea însăşi ni se arată de la sine, la vremea ei.

Precum în cele ale firii, pe măsură ce creşte trupul nostru, sufletul primeşte o cunoştinţă de tot mai multe feluri şi simte cele din lume şi se deprinde în ele zi de zi, aşa şi în cele ale Duhului primeşte cineva vederea duhovnicească şi sfinţirea dumnezeiască şi se deprinde în ele, pe măsură ce mintea înaintează în viaţa cugetării. Iar cînd ajunge în ţara dragostei [608 a] vede la locul acela pe cele duhovniceşti, care, pînă ce le sileşte cineva să se coboare la el, nu ascultă [609]. Căci deşi le închipuieşte cu îndrăzneală şi vrea să le vadă şi să le înţeleagă înainte de vreme, vederea lui se slăbeşte şi în loc de cele adevărate i se arată lui năluciri şi închipuiri [609 a].

Cînd îţi vin acelea în mintea ta, dacă ea e în stare să deosebească, spune că nu cauţi vederea înainte de vreme, căci deşi ţi se pare că ceea ce ţi se arată e vedere, ea e umbra închipuirii şi vederea nu e vedere.

---

608 a. Sfîntul Isaac face deosebire între «vederea» realităţilor duhovniceşti şi dumnezeieşti adevărate, care vin după lucrarea poruncilor, deci după cîştigarea iubirii, şi închipuirile imaginaţiei, cărora nu le-a premers această lucrare a poruncilor, închipuiri pe care le produce o cunoaştere orgolioasă, pînă ce omul nu se desăvîrşeşte prin cîştigarea virtuţilor a căror treaptă culminantă e dragostea de Dumnezeu ca persoană.

609. Prin viaţa cugetării se ajunge la dragoste, întrucît viaţa cugetării e cugetarea care nu se mai ocupă cu lucrurile, ci cu Cel ce e viaţa ei : cu Persoana lui Hristos, cu Dumnezeu ca persoană.

609 a. Cel iubit nu coboară la comandă prin silirea Lui, ci prin împlinirea voii Lui, sau a poruncilor Lui, prin dovezile de iubire ce I se arată din împlinirea acestor porunci ale Lui şi prin răbdarea greutăţilor pe drumul obositor spre El. El se revelează liber celor ce-L iubesc. Şi nu e forţat să se descopere, sau nu e descoperit în interiorul Lui fără voia Lui.

Căci tot ce e în planul gîndit cu mintea poate produce o asemănare şi un chip al imaginaţiei. Dar poate pricinui şi o vedere adevărată. Căci şi firile compuse pot pricinui închipuiri. Dar uneori pricinuiesc şi vederi adevărate. Dar dacă vederea este adevărată, în ea este o lumină. Atunci ceea ce e văzut e aproape de adevăr. Dar cînd ceea ce se vede nu este adevărat, ochiul vede în loc de adevăr o umbră. El vede apă unde nu e apă şi clădiri înălţate şi atîrnate în aer, cînd ele sînt aşezate pe pămînt. Dacă aşa se arată în cele trupeşti, cugetă că e la fel şi cu cele netrupeşti.

De nu se va curăţi vederea minţii prin lucrarea poruncilor şi prin faptele vieţuirii în linişte, nu va cîştiga lumina iubirii întru desăvîrşire[610]. Şi de nu va creşte în vîrsta înnoită în Hristos, şi nu se va apropia prin cunoaştere de firile duhovniceşti, de treapta în care caută vieţuirea îngerească a Duhului, nu va putea ajunge cineva văzător adevărat al dumnezeieştii descoperiri. Şi oricîte asemănări va căuta mintea să înfiripe, sînt închipuire şi nu adevăr. Iar faptul de a vedea mintea mereu alta şi alta i se întîmplă din faptul că nu s-a curăţit. Căci firea adevărului rămîne pururea neschimbabilă, neschimbîndu-se niciodată în asemănări. Pricina nălucirii chipurilor este slăbiciunea şi nu curăţia minţii[611].

610. Numai în dragoste e lumina cunoaşterii desăvîrşite. În măsura iubirii, sporeşte şi cunoaşterea. Iubirea desăvîrşită are cunoaşterea desăvîrşită. Căci cel ce iubeşte desăvîrşit se uneşte desăvîrşit cu cel iubit şi cunoaşte cele dinăuntru ale Lui, comunicate în mod liber de El. Unde e iubirea e adevărul, sau descoperirea lui, sau lumina.

611. Produsele imaginaţiei, ca şi toate închipuirile ce se succed şi au forme mărginite şi materiale, sînt contrare «vederii» lipsite de închipuiri a celor dumnezeieşti, proprii celor duhovniceşti sau purtători de Duh. Căci «vederea» aceasta e pururea o simţire indefinită a nemărginitului, a adîncului fără fund. În toate aceste pagini sfîntul Isaac explică deosebirea dintre «vederea» în Duh şi produsele imaginaţiei, ale cunoştinţei definite, aplicate ordinii duhovniceşti, sau ale închipuirilor haotice. Căci infinitul realităţii dumnezeieşti e în acelaşi timp plin de o armonie de sensuri, de caractere sesizate şi imprimate în fiinţa văzătorului, producînd în el o viaţă de mare armonie şi de dreaptă socoteală. Această ordine a Duhului se poate exprima, de aceea, prin simboluri, dar în simţirea ei

Aceasta se întîmplă şi filozofilor din afară, fiindcă au socotit că acestea sînt duhovniceşti, întrucît n-au primit învăţătură adevărată de la Dumnezeu. Căci din clătinarea şi mişcarea raţiunii lor şi din înţelesurile gîndurilor lor au socotit, în închipuirea lor, că acestea sînt ceva. Şi împreună cu aceasta, au cugetat şi cum sînt. Aşa au născocit felul cum s-au alcătuit şi schimbarea lor. Şi au vorbit despre ele pe temeiul unor păreri necuvenite şi pe Dumnezeul Cel Unul L-au împărţit şi L-au explicat şi L-au compus în mulţi dumnezei prin îndeletnicirea minţii lor. Iar această nălucire a gîndurilor lor fără de minte au numit-o vedere (contemplare) a firilor [611 a].

Dar vederea adevărată a firilor celor supuse simţurilor şi a celor nesupuse simţurilor şi a Sfintei Treimi însăşi o primim în descoperirea cea întru Hristos, pe care a învăţat-o şi a arătat-o oamenilor cînd a adus prima dată înnoirea firii omeneşti [612] în ipostasul Lui şi ne-a deschis calea în Sine pentru a străbate, prin poruncile Lui de-viaţă-făcătoare, spre adevăr [613]. Şi firea e în stare să se facă văzătoare a vederii adevărate şi nu a unei năluciri, cînd omul se dezbracă de omul cel vechi al patimilor, la început prin răbdarea pătimirilor şi prin lucrare şi prin necazuri, precum fătul nou

trebuie să se treacă totdeauna dincolo de simboluri, prin simbolurile înseşi, arătîndu-se chiar în aceasta că acea ordine este originea sensurilor şi a chipurilor armoniei lumii create.

611 a. Împărţind pe Dumnezeu cel unul în mulţi zei, i-au confundat pe aceştia cu diferite părţi ale naturii. Prin aceasta n-au cunoscut nici nezeirea. Numai cei ce cunosc pe Dumnezeu cel adevărat cunosc şi pe Dumnezeu, nici firea lucrurilor, care nu are nici o identitate cu dumadevărul despre firi, căci nu le confundă cu dumnezeirea. Aceasta o spune sfîntul Isaac în continuare.

612. Numai în Hristos, în care Dumnezeu a luat firea omenească ca deosebită de firea dumnezeiască, menţinînd-o deosebită de aceea, se cunoaşte atît Dumnezeu ca Dumnezeu, cît şi natura ca creatură. Din felul de a vorbi despre Hristos ca ipostas al firii omeneşti, pe care tocmai întrucît a luat-o în Sine, a înnoit-o şi a înviat-o, se vede că sfîntul Isaac e străin de nestorianism, care i-a fost atribuit de unii.

613. Din importanţa ce o acordă lucrării omeneşti a lui Hristos în înfăptuirea înnoirii aduse de El firii noastre, se vede că el era străin şi de monofizism.

născut dezbracă placenta în care e învelit. Atunci e în stare mintea să se nască duhovnicește și să se arate în lumea Duhului și să primească vederea patriei sale.

Dar vederea de acum a făpturilor, deși e dulce, e o umbră a cunoștinței și dulceața ei nu este despărțită de nălucirea visurilor. Iar vederea lumii noi în Duhul descoperirii, în care se desfată mintea duhovnicească, este o lucrare a harului și nu umbra cunoștinței. Și dulceața ei nu este despărțită de a aceleia, de care a scris apostolul zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Cor., 2, 9). Dar celor sfinți le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său. «Că Duhul toate le cercetează, pînă și adîncurile lui Dumnezeu» (I Cor., 2, 10). Și această vedere se face hrană minții, pînă ce poate primi o vedere mai înaltă decît vederea dintîi. Pentru că vederea se împărtășește vederii, pînă ce mintea intră în patria iubirii desăvîrșite. Căci iubirea e patria celor duhovnicești și se sălășluiește în curăția sufletului. Și cînd se sălășluiește mintea în patria iubirii, harul lucrează și mintea primește vederea Duhului și se face văzătoare a celor ascunse. Căci am spus că de către două se dă darul descoperirilor vederii minții [614].

Uneori se dă prin har, din căldura credinței. Alteori prin lucrarea poruncilor și prin curăție. Din har s-a dat fericiților apostoli, care nu și-au curățit mintea prin lucrarea poruncilor și nu s-au învrednicit de descoperirea vederii, ci de căldura credinței. Pentru că au crezut în Hristos în simplitate și i-au urmat Lui fără

614. Din har și din lucrare ; sau din curăția minții și din har. Uneori acestea două sînt : harul și credința, alteori lucrarea poruncilor, care ajunge la curăție și din curăție la iubire. Dar și în acest caz ajută harul. Uneori mintea «vede» prin credință înainte de a ajunge la iubire. Dar de obicei mintea în iubire «vede» cele dumnezeiești. Dar iubirea se sălășluiește în sufletul curat. Iar la curăție se ajunge prin eliberarea de patimi. Nu e «vedere» fără iubire. Numai cel ce iubește «vede» în cel iubit. Cu atît mai mult, numai acela «vede» în Dumnezeu.

şovăială, cu inimă fierbinte. Şi cînd El a desăvîrşit iconomia Lui prea închinată, le-a trimis lor pe Duhul Mîngîietor şi i-a curăţit şi a desăvîrşit mintea lor şi a omorît, cu lucrarea, pe omul cel vechi al patimilor din lăuntrul lor şi tot cu lucrarea a făcut viu în ei pe omul cel nou al duhului; şi au primit simţirea acestora amîndouă. Aşa şi fericitul Pavel a fost înnoit în chip tainic şi apoi a primit vederea descoperirii tainelor şi de aceea nu era nădăjduindu-se întru sine, ca unul ce ar fi primit cu lucrarea harul şi darul; dar tot timpul vieţii sale a făcut drumul ca să răspundă după putere harului de care s-a învrednicit, de cînd a vorbit cu el pe cale ca şi cu unul de ai Lui şi l-a trimis pe el la Damasc. Nu s-a scris numai că a vorbit cu el în chip vădit Iisus, ci şi că Anania i-a spus lui: «Saule, frate, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce s-a arătat ţie pe cale, m-a trimis la tine, ca ochii tăi să vadă şi să te umple de Duhul Sfînt»; şi că atunci cînd l-a botezat pe el, s-a umplut de Duh Sfînt şi a simţit tainele cele ascunse ale descoperirilor (Fapte, 9, 17), cum s-au lucrat şi în sfinţii apostoli cînd umbla cu ei Iisus. Căci le-a spus: «Încă multe am a vă spune, dar acum nu le puteţi purta. Dar cînd va veni Duhul cel Sfînt, Acela vă va conduce la tot adevărul şi cele viitoare va vesti vouă» (In, 16, 12).

Şi e vădit că fericitul Pavel, cînd a primit Duhul cel Sfînt şi s-a înnoit în sine, s-a învrednicit de desăvîrşire şi vedea în Duhul descoperirilor şi se desfăta în vedere şi a auzit cuvinte negrăite şi avea o vedere mai înaltă decît firea şi se bucura de vederile Puterilor cereşti şi se desfăta de lucrurile duhovniceşti. Şi nu e adevărat ce socotesc ereticii numiţi «evhiţi» că a urcat suişul acela prin voinţa lui (căci nu poate mintea nicidecum urca acolo), ci a fost răpit în Duhul descoperirilor, precum a scris în epistola către Corinteni împotriva oamenilor deşerţi care se aseamănă pe ei cu sfinţii apostoli

şi mărturisesc închipuirile gîndurilor lor şi le numesc pe ele vederi duhovniceşti. Aceasta s-a spus către mulţi eretici, înţeleg pe cei apropiaţi de Origen[615], de Valentin[616], de fiul lui Disas şi de Marcion[617], şi Manes[618] şi pe ceilalţi capi ai relelor erezii, care au început în timpurile apostolilor şi se află pînă azi în diferite locuri.

Deci fiindcă unii oameni stricaţi de închipuirea dracilor vroiau să strice învăţătura fericiţilor apostoli, dumnezeiescul apostol a fost silit să surpe lauda ereticilor ce se făleau cu umbra lucrării dracilor ce li se arătau lor, cînd descrie dumnezeiasca vedere a sa cu smerenie şi cu frică multă, înfăţişînd-o ca a altcuiva: «Am cunoscut, zice, pe un om în Hristos, care înainte de patrusprezece ani, fie afară de trup, fie în trup, nu ştiu, Dumnezeu ştie, a fost răpit la rai şi a auzit cuvinte pe care nu este îngăduit omului a le grăi» (II Cor., 12, 2). Deci zice că a fost răpit cu răpire şi nu că s-a urcat de bunăvoie cu mintea lui în vedere în al treilea cer. Că a văzut vederi a scris şi că a auzit cuvinte a spus. Dar care au fost cuvintele şi care chipurile vederilor n-a putut să scrie. Căci mintea cînd a văzut acestea în Duhul descoperirii la locul lor n-a primit îngăduinţa să le grăiască în locul care nu era propriu lor.

615. «Cîte învăţături a dogmatizat despre credinţă şi despre o vedere mai înaltă (Origen) sînt mai nebuneşti decît ale tuturor celor dinainte de el şi de după el, afară de urîţitele fapte ale ereziilor» (Epifanie, Bibl., II, tom I, *Despre erezii*, 44 şi 64). Se vede că sfîntul Isaac a scris după Sinodul V ecumenic.

616. «Cei din jurul lui Valentin, pe lîngă alte aiureli, se înalţă pe ei, cum zice Irineu, numindu-se pe ei desăvîrşiţi şi seminţe ale alegerii. De noi spun că primim harul printr-o lucrare văzută, de aceea ne şi lipsim de el; dar ei au harul primit, coborît de sus, de la o pereche negrăită şi fără nume» la Epifanie, Bibl. I, tom II, *Erez*. 31).

617. «Marcion nu credea numai în trei principii: Dumnezeu bun, Dumnezeu văzut şi diavolul, ci strica şi Sfintele Scripturi şi înmulţea dumnezeiescul Botez şi dogmatiza numai învierea sufletului» (Epifanie, Bibl., I, tom. III, *Erez*. 22 şi 42).

618. «Manes care se numea şi Manicheu» (la Epifanie, Bibl. II, tom I, *Erez*. 44 şi 66).

Nici de ar fi voit să le grăiască, nu ar fi putut. Pentru că nu le-a văzut cu simţurile trupeşti. Căci ceea ce primeşte mintea prin simţurile trupeşti poate să tîlcuiască tot prin ele în lumea trupurilor. Dar ceea ce vede, sau aude, sau simte înăuntru, sau în patria Duhului, în chip simţit [619], cînd se întoarce la trup nu poate povesti, ci-şi aminteşte numai că le-a văzut, dar cum, nu ştie să tîlcuiască limpede.

Prin acestea se dovedesc mincinoase scrierile numite descoperiri, care sînt alcătuite de căpeteniile ereziilor, pricinuite de nălucirea dracilor, despre locaşurile cerului văzut, la care îi conduce mintea cu voia ei ca să le cunoască, şi despre intrările în cerul minţii şi despre locuri deosebite prin închipuire, şi despre felurite chipuri ale puterilor şi despre lucrarea lor. Toate acestea sînt umbre ale minţii îmbătate de mîndrie şi rănite de lucrarea dracilor. De aceea, fericitul Pavel a închis cu un singur cuvînt uşa din faţa oricărei vederi, şi a închis-o pe ea în lăuntrul tăcerii. Căci cele pe care mintea nu le putea arăta nici dacă ar fi putut, cum ar fi avut îngăduinţa să le spună ? Căci a spus că toate vederile, pe care le poate arăta limba în lumea trupurilor, sînt închipuiri ale gîndurilor sufletului, dar nu lucrare a harului [619 a].

Deci cuvioşia ta, precum ţi-am spus, ia aminte la nălucirile gîndurilor adînci [619 b]. Războiul acesta obişnuieşte să se pornească mai ales împotriva călugărilor care au mintea ascuţită şi caută slava deşartă şi

619. Chiar cele ale Duhului se simt, dar cu altă simţire decît cea trupească.

619 a. Orice «vedere» ce se poate descrie în chipuri concrete nu e vedere adevărată, ci produs al nălucirii. Realităţile dumnezeieşti trăite de oamenii duhovniceşti nu au chipuri şi nu se pot descrie în formă de chipuri. Ele sînt negrăite. Nu se pot prinde în chipuri mărginite cele nemărginite.

619 b. Expresia «gînduri adînci» are aci un sens rău : sînt gînduri din adîncul de răutate al demonilor, din adîncul inferior al patimilor care în nesăturarea lor par să fie un adînc fără fund.

doresc noutăţile, împotriva celor ce vieţuiesc în faţa altora[619 c].

Se spune că un oarecare Malpas, după nume, ce se trăgea după neam din Edesa, a născocit erezia evhiţilor, ducînd o vieţuire înaltă şi petrecînd în fapte de mare asprime şi în necazuri. Căci se spune că fiind ucenicul fericitului Iulian, numit Sava, a plecat pentru puţin timp cu el la Sinai şi în Egipt şi la marii părinţi din acel timp. Şi acolo a văzut pe fericitul Antonie şi a auzit de la el cuvinte de taină, pe care le spunea despre curăţie şi despre mîntuirea sufletelor; a mai auzit cuvinte subţiri despre patimi, prin care acela tîlcuia că mintea are vederi despre tainele Duhului după curăţirea ei; şi că sufletul poate să se învrednicească prin har de nepătimire, cînd prin lucrarea poruncilor se dezbracă de patimile cele vechi şi se statorniceşte în sănătatea cea dintîi a firii.

Şi cînd a auzit Malpas cuvintele acestea, aflîndu-se în floarea vîrstei, s-a înfierbîntat ca focul şi a venit în cetatea lui şi ardea în el patima slavei deşarte. Şi şi-a ales un sălaş retras şi s-a dăruit unor fapte şi necazuri aspre şi rugăciunilor neîncetate. Şi ardea în el patima nebună a slavei, avînd nădejdea să ajungă la cele înalte, de care auzise, înainte de a fi învăţat meşteşugul prin care să se împotrivească duşmanilor adevărului şi de a cunoaşte cursele şi vicleniile şi uneltirile vrăjmaşului, prin care caută să fure spre pierzanie pe cei tari şi puternici. Deci se bizuia numai pe fapte şi pe necazuri şi pe sărăcie şi pe nevoinţă şi pe înfrînare, pentru că nu cîştigase dispreţuirea de sine şi smerenia şi zdrobirea inimii, care sînt armele nebiruite faţă de împotrivirile celui vicelan. Nici nu-şi aducea aminte de Scriptura care zice: «Cînd veţi împlini faptele şi veţi păzi poruncile şi veţi răbda necazurile, socotiţi-vă slugi netrebnice» (Lc., 17, 10). Ci umbla cu părere înaltă des-

619 c. E vorba de cei ce vieţuiesc teatral, ca să fie văzuţi de alţii.

pre sine, despre lucrarea vieţuirii sale şi ardea de dorinţa celor înalte, de care auzise.

Şi după mult timp cînd l-a văzut pe el diavolul golit de lucrarea smereniei şi doritor să simtă numai vederea tainelor, de care auzise, s-a arătat pe sine într-o lumină străină, spunîndu-i : «Eu sînt Mîngîietorul şi am fost trimis de Tatăl la tine, să-ţi dau nepătimirea şi să te odihnesc de aci înainte de fapte». În locul acestora, mult uneltitorul acela ceru închinare de la ticălosul acela. Iar nebunul acela, nesimţind războiul vicleanului, l-a primit îndată cu bucurie şi s-a închinat lui şi îndată a căzut sub stăpînirea lui. Şi în locul vederii dumnezeieşti, s-a umplut de nălucirea dracilor şi l-a făcut pe el să înceteze din faptele pentru adevăr şi l-a înălţat pe el şi şi-a bătut joc de el, înşelîndu-l cu nădejdea deşartă a nepătimirii, zicîndu-i : «Acum nu mai ai nevoie de fapte şi de muncirea trupului şi de nevoinţa ce se împotriveşte patimilor şi poftelor». Şi l-a făcut pe el începătorul ereziei evhiţilor. Iar cînd s-au înmulţit şi s-a făcut cunoscută învăţătura urîtă şi mincinoasă, au fost condamnaţi de episcopul locului acela.

Iarăşi un altul oarecare, cu numele Asinas, alcătuind, în aceeaşi cetate a Edesei, multe stihuri din cîte trei cuvinte cîntate pînă azi, ducea o vieţuire înaltă şi se legase pe el fără judecată prin fapte foarte aspre, ca să se slăvească. Pe acesta l-a amăgit diavolul şi l-a scos din chilia lui şi l-a dus pe un munte numit Storios şi i-a înfiripat şi arătat chipuri de care şi de cai şi i-a zis : «Dumnezeu m-a trimis să te iau pe tine în rai, ca pe Ilie». Şi cînd s-a lăsat amăgit în sufletul său copilăresc şi s-a suit să şadă în car, s-a destrămat toată nălucirea aceea, şi s-a rostogolit de pe muntele acela înalt şi a căzut şi a murit de o moarte de batjocură.

Am spus acestea aci nu în zadar, ci ca să cunoaştem bătaia de joc a dracilor, care însetează după pierderea sfinţilor, şi să nu poftim la vreme nepotrivită cele înal-

te ale vieţuirii cu mintea, ca să nu ne facem de rîsul vicleanului vrăjmaş al nostru, pentru că văd şi azi pe unii mai tineri, plini de patimi, care aiurează şi dogmatizează fără frică despre tainele nepătimirii. S-a scris de un oarecare dintre sfinţi despre oamenii cei plini de patimi, care iscodeau înţelesurile celor trupeşti şi netrupeşti şi nu se deosebeau de bolnavii ce vorbesc despre sănătate. Fericitul Pavel, cînd a auzit despre ucenicii care dispreţuiau poruncile şi nu biruiseră patimile, dar pofteau fericirea vederii celei de după curăţire, le-a spus : «Dezbrăcaţi-vă întîi de omul cel vechi al patimilor şi apoi să doriţi să îmbrăcaţi pe cel nou, care se înnoieşte întru cunoştinţa tainelor, după asemănarea Făcătorului. Şi să nu o poftiţi pe aceea a mea, a apostolilor, care se săvîrşeşte în chip lucrător prin har» (Ef., 4, 20).

«Deci dar, Dumnezeu pe cel ce voieşte îl miluieşte şi pe care voieşte îl învîrtoşează» (Rom., 9, 18). Deci cine va sta în faţa Lui, sau împotriva voii Lui ?

Căci uneori Dumnezeu dăruieşte în dar ; alteori cere faptele şi curăţia vieţii şi apoi dăruieşte. Dar uneori, nici după fapte nu dăruieşte curăţia aici, ci o păstrează ca să o dăruiască în patria ei. Aceasta aflăm că o face şi cu ceea ce e mai prejos de aceasta, cu iertarea păcatelor. Căci iată, în Botez o dăruieşte în dar şi nu cere nicidecum altceva decît credinţa. Dar în pocăinţa pentru păcate de după botez nu dăruieşte în dar, ci cere osteneli şi necazuri şi întristări şi străpungeri şi lacrimi şi plîns, vreme îndelungată, şi apoi iartă. Tîlharului i-a iertat în dar şi i-a făgăduit şi Împărăţia cerurilor, prin singura mărturisire cu cuvîntul, pe cruce. Şi de la păcătoasa, iarăşi, a cerut credinţă şi lacrimi. Dar de la mucenicii mărturisitori, împreună cu credinţa inimii lor, cerea şi necazuri, chinuri, străpungeri, pedepse şi moarte de multe feluri.

Încredinţată de acestea şi de unele ca acestea, sfinţia ta ia seama şi la cele dintîi şi la cele din urmă şi să nu ceri vederea pînă nu e vremea vederii[620]. Şi cît timp eşti închis în lumea trupului, sîrguieşte-te în faptele pocăinţei şi luptă-te cu patimile şi rabdă în împlinirea poruncilor şi păzeşte-te de bătaia de joc a dracilor şi de cei ce vestesc desăvîrşirea neschimbată în lumea pătimaşă şi pornită spre abateri[621]. Căci acestea nu sînt proprii nici sfinţilor îngeri, celor ce sînt liturghisitori ai Tatălui şi ai Duhului, care aşteaptă înnoirea celei de la mijloc[622] şi să se elibereze de robia stricăciunii în libertatea fiilor lui Dumnezeu (Rom., 8, 12). Căci este oare desăvîrşire aici, unde soarele răsare şi apune în mijlocul norilor, unde aci e senin, aci e ceaţă, unde aci e bucurie, aci e întristare şi unde împotriva acestora mai au şi lupii partea lor, cum a spus oarecare dintre sfinţi ? Iar Dumnezeu să sprijinească temelia vieţuirii voastre în neclintirea cea adevărată şi învăţătura cea sfîntă. Căruia se cuvine slava, stăpînirea şi mărirea, acum şi în vecii nesfîrşiţi ai veacurilor. Amin.

620. Pe de o parte sfîntul Isaac cere călugărului fapte pentru ca ajungînd prin ele la curăţie, la subţirimea trupului şi a minţii, să se facă apt de vederea celor fără chipuri, pe de alta, cere să nu caute vederea aceea cît timp ţine viaţa aceasta. El le cere să nu se încreadă în cei ce vestesc desăvîrşirea neschimbată în lumea aceasta supusă stricăciunii. Şi aci spune un cuvînt plin de taină, afirmînd că nici îngerii nu ajung la această desăvîrşire neschimbată cît timp durează lumea aceasta supusă stricăciunii. Cred că prin aceasta înţelege că şi îngerii îşi ajung suprema desăvîrşire de-abia după ce întreaga creaţie va ajunge la desăvîrşirea nesupusă stricăciunii, aşteptînd şi ei înnoirea lumii de la mijloc, adică a creaţiei aflate între noi şi Dumnezeu. Toată partea din urmă a epistolei e o respingere a unei desăvîrşiri ce s-ar putea obţine în cadrul lumii acesteia, deci şi a milenarismului.

621. Probabil, e vorba de dracii care pot ispiti şi necăji în lumea aceasta.

622. Ai lumii care se află între oameni şi Dumnezeu.

Troparul Sfîntului, glas III

Dumnezeiască jertfă te-ai făcut, fericite. Căci ca un alt mare Isaac în Siria ai strălucit, de Dumnezeu insuflate, şi ca al liniştii îndemnător, de Dumnezeu înţelepţite, prin rînduiala dumnezeiască ai preoţit în Ninive, fericite. Părinte sfinte, Isaac cuvioase, pe Hristos Dumnezeu roagă-L să ne dăruiască nouă, celor ce te dorim pe tine, mare milă.

Condac, glas VIII

P o d o b i e: *Apărătoarei Doamne...*

Luceafăr te-ai arătat prealuminos, cu începătoria de sfinţenie luminînd şi pe cei din întunericul patimilor strălucindu-i, ca un povăţuitor prea luminat al liniştii. Ci ca cela ce ai luat darul Duhului, celor ce cer dă-le iertare greşelilor, ca să strigăm : Bucură-te, părinte Isaac !

Altul asemenea

Pe marele sfătuitor al liniştii cei după lege şi al vederii cei nerătăcite luminat ajutător, pe al Ninivei înţeleptul şi îndumnezeitul ierarh, şi frumuseţea Siriei şi odrasla ei, şi vasul cel curat al dumnezeiescului Duh să-l lăudăm, pe Isaac prea vestitorul şi slăvitul.

Icos

Ca un înger, părinte, petrecînd în viaţă, slăveai pe Acela ce singur este mai înainte de toate, şi de la Dînsul mintea luminîndu-ţi, purtător de lumină te-ai arătat celor ce se sîrguiesc către Dînsul, şi cu smerite cîntări cîntare îţi strigăm aşa :

Bucură-te, prin care se trece cu vederea lumea ;

Bucură-te, prin care se dezrădăcinează patimile ;

Bucură-te, al monahilor prea mare mîngîiere ;

Bucură-te, al celor căzuţi blîndă ridicare din nou ;

Bucură-te, cela ce cărţi ai scris care covîrşesc pe multe ;

Bucură-te, că ai îmbogăţit sufletele sihaştrilor ;

Bucură-te, că ai zburat la înălţimea vederii ;

Bucură-te, că saturi setea minţii ;
Bucură-te, păstor între păstori, de Dumnezeu alesule ;
Bucură-te, sfeşnice al chipului lui Hristos ;
Bucură-te, prin care sărăcia se cinsteşte ;
Bucură-te Isaac dumnezeiescule, stîlpul bunătăţilor ;
Bucură-te siriene, de trei ori fericite !

RUGĂCIUNEA CĂTRE DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS A SFÎNTULUI ISAAC SIRUL

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, care ai plîns pentru Lazăr şi lacrimi de întristare şi milostivire ai vărsat pentru dînsul, primeşte lacrimile mele. Cu patimile Tale vindecă patimile mele. Cu rănile Tale, tămăduieşte rănile mele. Cu sîngele Tău, curăţeşte sîngele meu şi amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău cel de viaţă făcător. Fierea cu care vrăjmaşii Te-au adăpat să îndulcească amărăciunea cu care protivnicul m-a adăpat. Trupul Tău întins pe cruce să întindă către Tine mintea mea cea trasă în jos de draci. Capul Tău pe care l-ai aplecat pe cruce să înalţe capul meu pălmuit de protivnici. Prea sfintele Tale mîini pironite de necredincioşi pe cruce să mă tragă spre Tine din prăpastia pierzării, precum a făgăduit prea sfîntă gura Ta. Faţa Ta cea batjocorită cu pălmuiri şi scuipări să umple de strălucire faţa mea cea întinată în fărădelegi. Sufletul Tău, pe care l-ai dat Tatălui cînd erai pe cruce, să mă povăţuiască spre Tine, prin harul Tău. Nu am inimă plină de durere ca să Te caut, nu am pocăinţă, nici umilinţă, care întorc pe fii la moştenirea lor. Nu am lacrimi mîngîietoare, Stăpîne. S-a întunecat mintea mea cu cele lumeşti şi nu poate să caute spre Tine cu durere. S-a răcit inima mea de atîtea ispite şi nu poate să se înfierbinte cu lacrimile dragostei mele pentru Tine. Ci Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăţilor, dăruieşte-mi pocăinţă nesfîrşită şi inimă plină de durere, ca să pornesc cu tot su-

fletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dă-mi aşadar, Bunule, harul Tău.

Tatăl, Care Te-a născut din sînurile Sale, fără de ani şi mai înainte de veci, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit, să nu mă părăseşti; am ieşit de la Tine, ieşi în căutarea mea. Du-mă la păşunea Ta. Numără-mă între oile Tale cele alese, hrăneşte-mă împreună cu ele cu verdeaţa dumnezeieştilor Tale taine. Căci inima lor curată este sălaşul Tău şi se vede într-însa strălucirea descoperirilor Tale. Strălucirea Ta este mîngîierea şi odihna celor ce s-au ostenit pentru Tine, în necazuri şi în toate felurile de chinuri. Acestei străluciri mă învredniceşte şi pe mine nevrednicul, cu harul şi cu iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru, Iisus Hristos, în vecii vecilor. Amin.

CUPRINS

Pag.

Pag.

Pag.

Pag.

Redactor : ANCA MANOLACHE
Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 22 XI 1980. Bun de tipar 1 IX 1981. Apărut 1981. Format 16/61×86 legat 1/1. Coli de tipar 32, 75. Comanda nr. 404.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE